

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Şinasi EROL

18. VE 19.YÜZYILLARDA ANTALYA VAKIFLARI
(EVKAF VE HURUFAT DEFTERLERİNE GÖRE)

Tarih Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Şinasi EROL

18. VE 19.YÜZYILLARDA ANTALYA VAKIFLARI
(EVKAF VE HURUFAT DEFTERLERİNE GÖRE)

Danışman

Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK

Tarih Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2025

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Şinasi EROL'un bu çalışması, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Behset KARACA (İmza)

Üye (Danışman) : Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK (İmza)

Üye : Prof. Dr. M. Sadık AKDEMİR (İmza)

Üye : Prof. Dr. Ahmet KÖÇ (İmza)

Üye : Prof. Dr. Güven DİNÇ (İmza)

Tez Başlığı: Tez Başlığı: 18. ve 19. Yüzyıllarda Antalya Vakıfları (Evkaf ve Hurufat Defterlerine Göre)

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 25/07/2025

Mezuniyet Tarihi : 11/09/2025

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “18. ve 19. Yüzyıllarda Antalya Vakıfları (Evkaf ve Hurufat Defterlerine Göre)” adlı bu çalışmanın akademik kural ve etik değere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Şinasi EROL

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

25/ 08/ 2025

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Şinasi EROL
Öğrenci Numarası	20175207005
Anabilim Dalı	Tarih
Programı	Doktora
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK
Doktora Tez/Yüksek Lisans Tez/Dönem Projesi Başlığı	18. ve 19. Yüzyıllarda Antalya Vakıfları (Evkaf ve Hurufat Defterlerine Göre)
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2700969978
Rapor Tarihi	25/08.2025
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %.7 Alıntılar dahil: %7
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 424 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK İmza	

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
ÖZET	xii
SUMMARY	xiv
ÖNSÖZ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DİNİ AMAÇLARA HİZMET İÇİN KURULAN VAKIFLAR

1.1. 18. ve 19.Yüzyıllarda Antalya’da Cami Vakıfları	22
1.1.1. Murad Paşa Camii	23
1.1.2. Şehzade Korkud Sultan Camii	37
1.1.3.Demirci Kara Ali Efendi Camii	44
1.1.4.Balı Bey Camii	51
1.1.5.Takyeci Mustafa Camii	58
1.1.6.Karakas Camii	62
1.1.7.Şeyh Sinan Camii	68
1.1.8.Sultan Alââddin Camii	80
1.1.9.Arslanoğlu Hacı Mustafa Camii.....	89
1.1.10.Hacı Mehmed Camii	96
1.1.11.Sofular Camii	100
1.1.12.Hacı Mustafa b. İsmail Camii	105
1.1.13.Ayan Ağa Camii.....	106
1.1.14.Seyyid Hacı Hasan Camii	111
1.1.15.İskele Camii.....	113
1.1.16.Müftü Ahmed Efendi Camii.....	115
1.1.17.Hatip Süleyman Camii	119
1.1.18.Tekeli Mehmed Paşa Camii	122
1.1.19.Müsellim Camii.....	136
1.1.20.Ahi Yusuf Camii	141
1.1.21.Manavzade Hacı İsmail Ağa Camii	142
1.1.22.Hüseyin Ağa Camii	144
1.1.23.Elmalı Camii	145
1.1.24.Hoca Nebi Camii.....	146
1.1.25.Yolcuoğlu Camii	147
1.1.26.Eyyüb Ağa Camii.....	149
1.1.27.Hacı Hüseyin Camii	149
1.1.28.Seyyid Hacı İsmail Camii	149
1.1.29.Makbul Ağa Camii	151

1.1.30.Sarrafzade Hacı Halil Camii	151
1.1.31.Muidzade Hacı İbrahim Camii	151
1.1.32.Hacı Abbas Camii	152
1.1.33.Kiremitli Camii	152
1.1.34.Abdullah Kadı Camii	152
1.1.35.Ali Efendi Camii	153
1.1.36.Darağacı Camii.....	156
1.1.37.Fatıma Hatun Camii	156
1.1.38.Kesik Minare Camii	156
1.1.39.Hacı Ömer Ağa Camii.....	157
1.1.40.Topal Yusuf Camii	157
1.1.41.Camilerle İlgili Değerlendirme	157
1.2.Antalya'daki Mescit Vakıfları	172
1.2.1.Makbul Ağa Mescidi.....	172
1.2.2.Ahi Kızı Mescidi	176
1.2.3.İskender Çelebi Mescidi.....	180
1.2.4.Ekşili Mescidi.....	183
1.2.5.Tahtalı Mescidi.....	185
1.2.6.Orta Mescidi	186
1.2.7.Mürseloğlu Abdullah Mescidi.....	188
1.2.8.Hacı Veliddin Mescidi	189
1.2.9.Kara Ömer Mescidi	191
1.2.10.Şeyh Şücaüddin Mescidi	192
1.2.11.Timurcu Kara Mahallesi Mescidi.....	195
1.2.12.Hacı İvaz Mescidi.....	196
1.2.13.Kızılharım Mescidi.....	197
1.2.14.Kara Dai Mescidi	199
1.2.15.Arab Mescidi	199
1.2.16.Sağirin Mescidi	201
1.2.17.Hacı Velioğlu Mescidi	204
1.2.18.Arab İmamoğlu Mehmed Ağa Mescidi.....	205
1.2.19.Seyyid Hacı Mehmed Mescidi	205
1.2.20.Aşık Doğan Mescidi.....	207
1.2.21.Hacı Abbasoğlu Hacı Süleyman Mescidi.....	209
1.2.22.Küçük Hacı Mehmed Mescidi.....	210
1.2.23.Çullah Kara Mahallesi Mescidi.....	211
1.2.24.Hacı İsmail Mescidi	214
1.2.25.İbrahim Çelebi Mescidi.....	216
1.2.26.Mecdeddin Mescidi	218
1.2.27.Hacı Derviş Ağa Mescidi	220
1.2.28.Kemerli Mescidi.....	222
1.2.29.Hacı Mehmed Mescidi	223
1.2.30.Kavaf Hacı İbrahim Mescidi	224
1.2.31.Kürklüoğlu Mescidi	226

1.2.32.Hüseyin Ağa Mescidi	226
1.2.33.Ahi Yusuf Mescidi	227
1.2.34.Has Balaban Mescidi	229
1.2.35.Meydan Mahallesi Mescidi	230
1.2.36.Kara Gözlü Mescidi	230
1.2.37.Hacı Hasan Mescidi	231
1.2.38.Hacı Süleyman Mescidi	232
1.2.39.Hızır Ağa Mescidi	234
1.2.40.İğdir (li) Hasan Mescidi	234
1.2.41.Seyyid Hacı Hasan Ağa Mescidi.....	235
1.2.42.Hatip Süleyman Mescidi	236
1.2.43. Taşköprü Mescidi.....	237
1.2.44.Ispartalı Mescidi.....	237
1.2.45.Ali Çelebi Mescidi	238
1.2.46.Sarıoğlu Ahmed Mescidi.....	239
1.2.47.Sarraç Hacı Hüseyin Mescidi.....	239
1.2.48.Ala Mescit	240
1.2.49.Kantarcı Ebubekir Mescidi.....	240
1.2.50.İmaret Mescidi.....	241
1.2.51.Ak Mescit	241
1.2.52.Bab-ı Kale Mescidi.....	242
1.2.53.Hoca Nebi Mescidi.....	243
1.2.54.Ali Bali Mescidi	243
1.2.55.Hamza Bey Mescidi	244
1.2.56.Balı Bey Mahallesi Mescidi	244
1.2.57.Kara Mescidi	244
1.2.58.Çavuş Ömer Mescidi.....	245
1.2.59.Köprübaşı Mescidi	246
1.2.60.Lütfullah Efendi Hatunu Mescidi.....	246
1.2.61.Hatice Hatun Mescidi.....	246
1.2.62.Halime Hatun Mescidi	246
1.2.63.Edhem Çelebi Mescidi	247
1.2.64.Hacı Hüseyin Mescidi	247
1.2.65.Hacı Hüseyin Mescidi	247
1.2.66.Hüseyin Çelebi Mescidi	247
1.2.67.Hüseyin Efendi Mescidi.....	248
1.2.68.Dizdar Ebubekir Ağa Mescidi.....	248
1.2.69.Reis Mescidi.....	248
1.2.70.Abbas Güzel Mescidi	248
1.2.71.Molla Ahmed Mescidi.....	249
1.2.72.Hasan Dede Mescidi	249
1.2.73.Veli Dede Mescidi.....	249
1.2.74.Doğanoğlu Mescidi	249
1.2.75.Münci Mescidi.....	250

1.2.76.Arslandoğlu Hacı Mustafa Mescidi.....	250
1.2.77.Divanpiri Mahallesi Mescidi.....	250
1.2.78.Kiçi Mescidi.....	250
1.2.79.Hacı Ali Efendi Mescidi.....	251
1.2.80.Fayikoğlu Mescidi.....	251
1.2.81.Muhyiddin Mescidi.....	251
1.2.82.Astarcıoğlu Mescidi.....	251
1.2.83.Dal Mescidi.....	252
1.2.84.Dörtayak Mescidi.....	252
1.2.85.Kurşunoğlu Mescidi.....	252
1.2.86.Hacı Derviş Mescidi.....	252
1.2.87.Hacı Hüseyin Mescidi.....	253
1.2.88.Hacı Bekir Mescidi.....	253
1.2.89.Hacı Hüseyin Mescidi.....	254
1.2.90.Uzun Mescid.....	254
1.2.91.Kokalakzade Mescidi.....	254
1.2.92.İskender Ağa Mescidi.....	254
1.2.93.Memiş Halife Mescidi.....	255
1.2.94.Mescitlerin Genel Bir Değerlendirmesi.....	255
1.3.Antalya'daki Tekke Zaviye ve Türbe Vakıfları.....	268
1.3.1.Murad Ağa Zaviyesi.....	269
1.3.2.Tekke Zaviyesi.....	270
1.3.3.Nigâr Hatun Türbesi Vakfı.....	271
1.3.4.Sultan Korkud Validesi Zaviyesi.....	281
1.3.5.Kemastani Tekkesi.....	282
1.3.6.Şeyh Bayezid Zaviyesi Vakfı.....	282
1.3.7.Düden Nehri Zaviyesi.....	282
1.3.8.Tarik-i Gülşeni Tekkesi Vakfı.....	283
1.3.9.Tarik-i Mevleviye Tekkesi.....	283
1.3.10.Kara Aşık Dede Zaviyesi.....	285

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM AMAÇLI KURULAN VAKIFLAR

2.1. Medrese Vakıfları.....	288
2.1.1. Hatuniye Medresesi.....	289
2.1.2. Hacı Hasan Medresesi.....	290
2.1.3. Yusuf Efendi Medresesi.....	293
2.1.4. İsmail Efendi Medresesi.....	294
2.1.5. Hacı Ali Ağa Medresesi.....	296
2.1.6. Mutasarrıf İbrahim Efendi Medresesi.....	296
2.1.7. Hacı Ayşe Medresesi.....	297
2.1.8. Molla Ahmedoğlu Hacı Mehmed Medresesi.....	298

2.1.9. Hastaca Ahmed Efendi Medresesi	300
2.1.10. Hızır Efendi ve Osmanzade Medresesi	301
2.1.11. Hasan Efendi Medresesi	302
2.1.12. Çelebi Abbas Medresesi	303
2.1.13. Demircizade Hacı Hafız Mehmed b. Hüseyin Efendi Medresesi	304
2.1.14. Mustafa Efendi Medresesi	306
2.1.15. Hüseyin Hoca Medresesi	307
2.1.16. Sultan Alaaddin Medresesi	308
2.1.17. Turmuşoğlu Medresesi	308
2.1.18. Arslan Kethüdaoğlu Mustafa Medresesi	309
2.1.19. Hatip Süleyman Medresesi	309
2.1.20. Osman Halife Medresesi	310
2.1.21. Şeyh Ahmed Efendi Medresesi	310
2.1.22. Osman Efendi Medresesi	311
2.1.23. Murad Ağa Medresesi	311
2.1.24. Aşık Doğan Medresesi	311
2.1.25. Cafer Ağa Medresesi	311
2.1.26. Karatay Medresesi	312
2.1.27. Hacı Numan Efendi Medresesi	312
2.1.28. Şeyh Sinan Mahallesi Medresesi	313
2.1.29. Araban Mahallesi Medresesi	313
2.1.30. Müftü İbrahim Efendi Medresesi	313
2.2. Sıbyan Mektebi/Muallimhane Vakıfları	320
2.2.1. Has Balaban Sıbyan Mektebi	321
2.2.2. Hacı Burak Sıbyan Mektebi	322
2.2.3. Hacı Mehmed Ağa Sıbyan Mektebi	322
2.2.4. Hoca Nebi Muallimhanesi	323
2.2.5. Cami-i Cedid Mahallesinde Sıbyan Mektebi	324
2.2.6. Korkudoğlu Hacı Yusuf Sıbyan Mektebi	325
2.2.7. Ahi Kızı Muallimhanesi	325
2.2.8. Hacı Hasan Sıbyan Mektebi	325
2.2.9. Cami-i Atik Muallimhanesi	326
2.2.10. Makbul Ağa Mahallesi Muallimhanesi	326
2.2.11. Timurcu-Demirci Muallim-i Sıbyan Mektebi	326
2.2.12. Ali Bali Sıbyan Mektebi	326
2.2.13. Hüseyin Ağa Muallimhanesi	327

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜREL VE SOSYAL AMAÇLAR İÇİN KURULAN VAKIFLAR

3.1. Çeşme Vakıfları	329
3.1.1. Hacı Halil Musluk Vakfı	330
3.1.2. Meyti Mehmed Sadık Musluk Vakfı	331

3.1.3. Hatuniye Musluk Vakfı.....	332
3.1.4. Osman Ağa Kale Kapısı Çeşmesi Vakfı	332
3.1.5. Torak Ağası Musluk Vakfı.....	332
3.1.6. Mehmed Han Kuyu ve Musluk Vakfı	333
3.1.7. Âdem Efendi Musluk Vakfı	335
3.1.8. Murad Paşa Su Sarnıcı Vakfı	335
3.2. Su Kanalı Vakıfları	335
3.2.1. Murad Paşa Su Kanalı Vakfı.....	335
3.2.2. Kavaf İbrahim Efendi Su Kanalı Vakfı.....	337
3.3. Fatıma Hatun Bahçesi Vakfı.....	338
3.4. Kaldırım Vakfı	339
3.5. Hanlar.....	339
3.5.1. Turmuşzade Süleyman Efendi Hanı Vakfı.....	340
3.5.2. Lonca Hanı Vakfı/Şabanzade Mehmed Balık Vakfı.....	342
3.6. Düden Köprü Vakfı	343
3.7. Mehmed Çavuş Hamamı Vakfı	343
3.8. Kamer Hatun İmaret Vakfı	344
3.9. Hatip Süleyman İmaret Vakfı	345
3.10. Âdem Efendi Bedesteni Vakfı	345

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA'DAKİ AVARIZ VAKIFLARI VE DİĞER VAKIFLAR

4.1. Makbul Ağa Mahallesi Avarız Vakfı.....	351
4.2. Meydan, Kızılsaray, Timurcu Kara ve Tahıl Pazarı maa Kara Çallı Avarız Vakfı	352
4.3. Mecdüddin Mahalllesi Avarız Vakfı	352
4.4. Kara Dai Mahallesi Avarız Vakfı	352
4.5. Cullah Kara Mahallesi Avarız Vakfı	353
4.6. Baba Doğan Mahallesi Avarız Vakfı.....	353
4.7. Elmalı Mahallesi Avarız Vakfı	353
4.8. Tuzcular Mahalesi Avarız Vakfı.....	353
4.9. Timurcu Süleyman Mahallesi Avarız Vakfı	353
4.10. Aşık Doğan Mahallesi Avarız Vakfı	354
4.11. İskender Çelebi Mahallesi Avarız Vakfı	354
4.12. Kiçi Bali Mahallesi Avarız Vakfı	354
4.13. Ahi Kızı Mahallesi Avarız Vakfı.....	354
4.14. Araban Mahallesi Avarız Vakfı	355
4.15. Hatip Süleyman Mahallesi Avarız Vakfı.....	355
4.16. Kızıllarım Mahallesi Avarız Vakfı	355
4.17. Şeyh Sinan Mahallesi Avarız Vakfı.....	355
4.18. Yüksek Mahallesi Avarız Vakfı	356
4.19. Bali Bey Mahallesi Avarız Vakfı.....	356
4.20. Cami-i Cedid Mahallesi Avarız Vakfı	356

4.21. Cami-i Atik Mahallesi Avarız Vakfı	356
4.22. İğdir(li) Hasan Mahallesi Avarız Vakfı	357
4.23. Sağır Bey Mahallesi Avarız Vakfı	357
4.24. Şeyh Şücaüddin Mahallesi Avarız Vakfı	357
4.25. Has Balaban Mahallesi Avarız Vakfı	357
4.26. Çukur Mahalle Avarız Vakfı	357
4.27. Cami-i Cedid Mahallesi Avarız Vakfı	358
4.28. Çavuş Bahçesi Mahallesi Avarız Vakfı	358
4.29. Arab Mescidi Mahallesi Avarız Vakfı	358
4.30. Takyeci Mustafa Mahallesi Avarız Vakfı	358
4.31. Sofular Mahallesi Avarız Mahallesi	359
4.32. Divan Piri Mahallesi Avarız Vakfı	359
4.33. Antalya'daki Diğer Vakıflar	363
4.33.1. Hoca Nebi Vakfı	363
4.33.2. Ömer Paşa Vakfı	365
4.33.3. Seyyidoğlu Vakfı	367
4.33.4. Hacı Ali Vakfı	369
4.33.5. Rahmiye bint-i Hacı Hüseyin Vakfı	370
4.33.6. Hacı Ayşe bint-i Hacı Ahmed Vakfı	371
4.33.7. Kör Hacıoğlu Mustafa Vakfı	372
4.33.8. Gevişalmaz Hacı Halil Vakfı	373
4.33.9. Uzun Sakallızade Hacı Hasan Vakfı	375
4.33.10. Hacı Hasan Vakfı	375
4.33.11. Şeyh Abdülatif Efendi Vakfı	376
4.33.12. Şeyh Karaya Fatıma Hatun Vakfı	378
4.33.13. Hacı Osman Vakfı	378
4.33.14. İmam Efendi Vakfı	379
4.33.15. Kaptanzade Hacı Yusuf Vakfı	379
4.2.16. Antalya'da Para Vakıfları	381
SONUÇ	387
KAYNAKÇA	399
EKLER	409
ÖZGEÇMİŞ	419

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 19.Yüzyılda Murad Paşa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)	35
Tablo 1.2 Şehzade Korkud Camii Gelir ve Giderleri (kuruş).....	43
Tablo 1.3 Timurcu Kara Ali Efendi Camii Gelir ve Giderleri (kuruş).....	50
Tablo 1.4 Bali Bey Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)	57
Tablo 1.5 Takyeci Mustafa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)	61
Tablo 1.6 Cafer Ağa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)	67
Tablo 1.7 Şeyh Sinan Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)	79
Tablo 1.8 Sultan Alâaddin Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)	88
Tablo 1.9 Arslanoğlu Hacı Mustafa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş).....	95
Tablo 1.10 Hacı Mehmed Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)	100
Tablo 1.11 Sofular Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)	103
Tablo 1.12 Hacı Mustafa b. İsmail Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)	106
Tablo 1.13 Ayan Ağa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş).....	111
Tablo 1.14 Müftü Ahmed Efendi Camii Gelir ve Giderleri (kuruş).....	118
Tablo 1.15 Hatip Süleyman Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)	121
Tablo 1.16 Tekeli Mehmed Paşa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)	135
Tablo 1.17 Müsellim Camii Gelir ve Giderleri (kuruş).....	140
Tablo 1.18 Manavzade Hacı İsmail Ağa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)	143
Tablo 1.19 Antalya'daki Vakıf Camiler	159
Tablo 1.20 Antalya Kazasındaki Camiler ve Camilerdeki Vakıf Görevlileri	162
Tablo 1.21 Cami Banilerinin Statüleri/Ünvanları.....	167
Tablo 1.22 Cami Vakıflarının Gelir ve Giderleri	169
Tablo 1.23 Makbul Ağa Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş).....	176
Tablo 1.24 Ahi Kızı Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)	180
Tablo 1.25 İskender Çelebi Mescidinin Gelir ve Giderleri (kuruş).....	183
Tablo 1.26 Ekşili Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş).....	185
Tablo 1.27 Orta Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)	187
Tablo 1.28 Mürseloğlu Abdullah Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş).....	189
Tablo 1.29 Hacı Veliddin Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)	191
Tablo 1.30 Kara Ömer Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)	192
Tablo 1.31 Şeyh Şücaüddin Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)	194
Tablo 1.32 Hacı İvaz Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş).....	197
Tablo 1.33 Kızılharım Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş).....	198
Tablo 1.34 Arab Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)	200
Tablo 1.35 Sağirin Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)	204
Tablo 1.36 Seyyid Hacı Mehmed Mescidinin Gelir ve Giderleri (kuruş).....	206
Tablo 1.37 Aşık Doğan Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş).....	209
Tablo 1.38 Cullah Kara Mahallesi Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş).....	213
Tablo 1.39 Hacı İsmail Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)	215
Tablo 1.40 İbrahim Çelebi Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş).....	218

Tablo 1.41 Mecdeddin Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)	220
Tablo 1.42 Kemerli Mescidinin Gelir ve Giderleri (kuruş)	223
Tablo 1.43 Hacı Mehmed Mescidinin Gelir ve Giderleri (kuruş)	224
Tablo 1.44 Kavaf Hacı İbrahim Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)	226
Tablo 1.45 Hüseyin Ağa Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)	227
Tablo 1.46 Hacı Süleyman Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)	234
Tablo 1.47 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya Merkezindeki Mescitler	258
Tablo 1.48 Mescit Vakıflarının Gelir ve Giderleri (kuruş)	262
Tablo 1.49 Antalya Vakıf Mescitlerindeki Görevliler	265
Tablo 1.50 Murad Ağa Zaviyesi Gelir ve Giderleri (kuruş)	270
Tablo 1.51 Sultan Korkud Validesi Zaviyesi Gelir ve Giderleri (kuruş)	282
Tablo 1.52 Tarık-i Mevlevi Tekkesi Gelir ve Giderleri (kuruş)	284
Tablo 1.53 Tekke/Zaviye/Türbelerin Konumları ve Görevli İstihdamları	285
Tablo 2.1 Hatuniye Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	290
Tablo 2.2 Yusuf Efendi Medresesi Gelir ve Giderleri (kuruş)	294
Tablo 2.3 Mutasarrıf İbrahim Efendi Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	297
Tablo 2.4 Hacı Ayşe Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	298
Tablo 2.5 Molla Ahmedoğlu Hacı Mehmed Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	300
Tablo 2.6 Hızır Efendi ve Osmanzade Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	302
Tablo 2.7 Çelebi Abbas Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	304
Tablo 2.8 Demircizade Hacı Hafız Mehmed b. Hüseyin Efendi Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	306
Tablo 2.9 Antalya Şehir Merkezindeki Medrese Vakıfları	314
Tablo 2.10 Antalya Vakıf Medreselerindeki Görevliler	315
Tablo 2.11 Medrese Vakıflarının Gelir ve Giderleri (kuruş)	319
Tablo 2.12 Muallimhane/Sıbyan Mekteplerinin Konumları ve Görevlileri	327
Tablo 3.1 Murad Paşa Su Kanalı Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	337
Tablo 3.2 Kavaf İbrahim Efendi Su Kanalı Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	338
Tablo 3.3 Turmuşzade Süleyman Efendi Hanı Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	342
Tablo 3.4 Kamer Hatun İmaret Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	345
Tablo 3.5 Âdem Efendi Bedesteni Vakfının Gelir ve Giderleri (kuruş)	348
Tablo 3.6 Çeşme/Kanal/Han/Bedesten/Köprü/Aşevi Vakıflarının Konumları ve Görevlileri	348
Tablo 4.1 19.Yüzyılda Antalya Avarız Vakıflarının Gelir ve Giderleri (akçe ve kuruş)	359
Tablo 4.2 Hoca Nebi Vakfının Gelir ve Giderleri (kuruş)	365
Tablo 4.3 Seyyidoğlu Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	369
Tablo 4.4 Hacı Ali Ağa Vakfının Gelir ve Giderleri (kuruş)	370
Tablo 4.5 Kör Hacıoğlu Mustafa Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	373
Tablo 4.6 Gevişalmaz Hacı Halil Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	375
Tablo 4.7 Şeyh Abdüllatif Efendi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)	378
Tablo 4.8 Diğer/Farklı Amaçlar İçin Kurulmuş Olan Vakıfların Konumları ve Vakıf Görevlileri	380
Tablo 4.9 Para Vakıflarından Faiz/İstirbah Geliri Olan Vakıflar	382
Tablo 4.10 Antalya'daki Vakıflara Yapılan Atamaların Sebepleri	383

Tablo 4.11 Vakıflara Yapılan Atamalarda Akrabalık İlişkileri.....	384
Tablo 4.12 Kadınların Kurmuş Olduğu Vakıflar ve Kadın Vakıf Yöneticileri.....	384
Tablo 4.13 Antalya'daki Tüm Vakıfların Genel Görünümü	385

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	Adı geçen eser
AŞS	Antalya Şer'iyye Sicilleri
b.	bin
Bkz.	Bakınız
BOA	Cumhurbaşkanlığı Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
çev.	Çeviren
d.	Defter
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DTCF	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
H.	Hicri
HRF	Hurufat
M.	Miladi
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MKT	Mektubi
KVS	Konya Vilayet Salnamesi
ö.	Ölümü
R.	Rumi
s.	Sayfa
TMT	Temettuat
TKGMA	Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi
TTK	Türk Tarih Kurumu
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
ŞHT	Şahsiyet
VKFY	Vakfiye
VGMA	Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
YKY	Yapı Kredi Yayınları
v.	Veledi

ÖZET

Bu çalışmada, Antalya'ya ait evkaf ve hurufat defterleri temel alınarak, Antalya merkez mahallelerinde bulunan vakıflar incelenmiştir. Antalya şehir merkezindeki vakıfların ele alındığı bu araştırmada, öncelikli olarak hayır kurumlarında istihdam edilen kadroların, devamında da bu müesseselerin gelir ve giderlerinin 18. ve 19.yüzyıllardaki seyri bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bunun için Antalya'daki vakıflara ait olan 6 adet vakfiye, 16 adet evkaf defteri, 21 adet hurufat defteri ve 26 adet şeriiye sicil defterinin her biri teker teker taranmış, vakıf eserler ve bu vakıf eserlerin bulundukları mahalleler tespit edilip, kayıt tarihleri esas alınarak bu vakıf kurumlarına yapılan atamalar ile vakıfların gelir ve giderleri ortaya konulmuştur.

Ağırlıklı olarak Antalya'ya ait evkaf ve hurufat defterleri esas alınarak hazırlanan bu çalışma giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Antalya'nın kısa bir tarihçesi, vakıf kavramı hakkında bilgiler verildikten sonra tezin amacı, konusu, çerçevesi ve tezde kullanılan kaynaklar hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde cami, mescit kavramları ele alınarak, bu vakıf kurumlarına yapılan atamalar ile bu vakıfların gelir ve giderleri göz önünde bulundurularak, tarihsel süreçte Antalya camileri ve mescitleri araştırılmıştır. Her cami ve mescit hakkında evkaf ve hurufat defterlerindeki bilgiler, basılı eserler ile desteklenerek bu vakıf eserler hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Antalya'nın eğitim kurumları araştırılmıştır. Bu bölümde ilk önce medrese ve sıbyan mektebi kavramları açıklanmış, ardından bu eğitim kurumlarına yapılan atamalar hakkında bilgiler verilerek söz konusu bu eğitim kurumlarının gelir ve giderleri tespit edilmiştir. Üçüncü bölümde sosyal amaçlara hizmet eden imaret, çeşme, kuyu, kanal, han, bedesten vb. vakıf kurumları incelenmiştir. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise Antalya'da kurulmuş olan avarız vakıfları ile çeşitli amaçlara hizmet etmek için kurulmuş olan vakıflar araştırılmıştır.

Çalışmada elde edilen veriler esas alınarak, yaklaşık iki yüz yıllık zaman diliminde Antalya merkez mahallelerinde bulunan vakıf eserlerin isimleri, vakıf kurucuları, faal oldukları tarihler, söz konusu bu vakıf eserlerin gelir ve giderleri, bu dönemde tespit edilen vakıfların vakfiyeleri, bu vakıflara yapılan atamalar, atamaların hangi görevlere kimlerin arzı üzerine yapıldığı, vakıf görevlilerinin ne kadar süre ile görev yaptığı, vakıf görevlilerinin akrabalık ilişkileri, yine vakıf görevlilerinin almış oldukları ücretler ve atanma şartları gibi konularda detaylı bilgilere ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda ulaşılan diğerk önemli bir sonuç ise, günümüzde mevcut olmayan ve başka kaynaklarda da haklarında pek fazla bilgiye ulaşılamayan çok sayıda vakıf eserle ilgili olarak yeni bilgilere ulaşılmış olmasıdır. Sonuç olarak mevcudiyetleri pek fazla bilinmeyen vakıf eserler bu çalışma sayesinde toplu halde ortaya çıkarılarak, şehirlerin büyüyüp gelişmesinde vakıflar ve vakıf eserlerin önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Antalya, Camii, Çeşme, Mahalle, Mescit, Tekke, Vakıf, Zaviye.

SUMMARY

ANTALYA FOUNDATIONS IN THE 18TH AND 19TH CENTURIES (ACCORDING TO EVKAF AND HURUFAT BOOKS)

This study examines foundations located in Antalya's central neighborhoods, based on Antalya's pious foundation and currency registers. This research examines foundations in Antalya's city center, first examining the staff employed in charitable institutions and then examining the income and expenditures of these institutions in the 18th and 19th centuries with a holistic approach. For this purpose, 6 foundation deeds, 16 foundation books, 21 typeface books and 26 sharia registry books belonging to foundations in Antalya were scanned one by one, foundation works and the neighborhoods where these foundation works are located were determined, and the appointments made to these foundation institutions and the income and expenses of the foundations were revealed based on the registration date.

Drawing primarily on Antalya's foundation and letter registers, this study consists of an introduction and four chapters. The introduction provides a brief history of Antalya and information about the concept of foundations, followed by information on the thesis's purpose, subject, framework, and sources. The first section explores the concepts of mosque and masjid, taking into account the appointments made to these foundation institutions and their income and expenditures. Antalya's mosques and masjids are explored throughout history. Information about each mosque and masjid is provided through the endowment and letter registers, supplemented by printed works. The second section explores Antalya's educational institutions. This section first explains the concepts of madrasah and primary school, then provides information about the appointments made to these educational institutions and identifies their income and expenses. The third section examines foundation institutions such as soup kitchens, fountains, wells, canals, inns, and covered bazaars that serve social purposes. The fourth and final section of the study examines the avarız foundations established in Antalya and foundations established to serve various purposes.

Based on the data obtained in the study, detailed information was obtained on the names of the foundation works in the central districts of Antalya in a period of approximately two hundred years, their benefactors, the dates they were active, the income and expenses of these foundation works, the endowment deeds of the foundations identified in this period, the appointments made to these foundations, who applied for which positions, the length of time

the foundation officials served, the kinship relations of the foundation officials, the wages received by the foundation officials and the conditions of their appointment.

Another important conclusion reached through the research is the discovery of new information regarding numerous foundation works that do not currently exist and about which little information is available in other sources. Consequently, this study has collectively uncovered these lesser-known foundation works, demonstrating the importance of foundations and their works in the growth and development of cities.

Keywords: Antalya, Mosque, Fountain, Neighborhood, Masjid, Dervish Lodge, Foundation, Zawiya.

ÖNSÖZ

Günümüzde *Turizmin Başkenti* olarak bilinen Antalya şehri geçmişte önemli bir liman şehriydi. Şehir, Selçuklu Devleti tarafından 1207’de fethedilmiştir. Zaman zaman Türkler’in hakimiyetinden çıkan şehir Teke Beyliği tarafından da yönetilmiş ve en nihayetinde Osmanlı Devleti tarafından Yıldırım Bayezit döneminde 1391’de kesin olarak Türk hakimiyetine girmiştir. Önceleri Anadolu Eyaletine bağlı olan Antalya şehri 1814’ten 1864 yılına kadar Karaman Eyaletine bağlı kalmıştır. Daha sonra 1864 yılındaki Vilayet Nizamnamesi ile Konya Eyaletine bağlanmıştır. 19.yüzyılda Konya Vilayetine bağlı beş sancaktan biri olan Teke Sancağının merkezi Antalya Kazası idi.

Bu çalışmaya başlarken Antalya vakıfları ile ilgili detaylı bilgilere sahip değildik. Fakat ortada bir gerçek vardı o da Antalya’nın merkezi dediğimiz *Kaleiçi* olarak adlandırılan bölgede oldukça fazla sayıda tarihi vakıf eserin varlığı idi. Hatta bu tarihi eserlerin en meşhuru olan ve Antalya’nın tanıtım film ve afişlerinde kullanılan *Yivli Minare* Türkiye Selçuklu Devleti zamanında inşa edilmiş önemli bir vakıf eserdir. Bizi bu çalışmayı yapmaya sevk eden en önemli sebep Antalya vakıfları ile ilgili toplu ve detaylı bir çalışmanın bugüne kadar yapılmamış olmasıdır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bana her zaman çok sıcak ve samimi davranan ve her türlü desteğini gördüğüm Hocam Güven DİNÇ’ e, alanla ilgili örnek çalışmalarından, verilerin yorumlanması ve meseleye farklı bakış açılarından istifade ettiğim Ahmet KÖÇ Hocama, üniversitedeki idarecilik görevinin yoğun temposuna rağmen vakıf konusunun uzmanı olarak bana ufuk açarak yol gösteren Muhammed Sadık AKDEMİR Hocama, mesleki deneyim ve bilgilerini benimle paylaşan, ayrıca konumuzla ilgili eser ve çalışmalarından istifade ettiğim çok kıymetli Hocam Behset KARACA’ya ve akademik alanda sahip olduğu kırk yıllık zengin mesleki bilgi birikimi ve tecrübesi ile bu çalışmanın konusunun belirlemesi aşamasından tamamlanması aşamasına kadar çok fazla emeği olan, araştırmalarımın en başından beri şekillenmesinde bana hem danışmanlık hem de rehberlik yapan saygıdeğer Hocam Fahrettin TIZLAK’a çok teşekkür ederim.

Diğer teşekkürleri de çalışmalarımın tashih ve kontrollerini yaparak bana maddi ve manevi olarak yardımcı olan değerli eşim Emine EROL’a ve bu süreçte bana manevi olarak destek olan oğullarım Muhammed ile Melik Seha’ya, emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim annem ve babama yapmak istiyorum.

Şinasi EROL

Temmuz 2025/Antalya

GİRİŞ

Tezin Konusu

Tezin konusu 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya Kazası merkez mahallelerinde bulunan vakıflardır. Antalya Kazasına ait ve devlet arşivlerinde bulunan evkaf ve hurufat defterleri bu çalışmanın ana kaynaklarıdır. Söz konusu arşiv kaynaklarıyla ve basılı eserlerle Antalya'nın 18. ve 19.yüzyıllardaki vakıflarının tespit edilmesi, bu vakıfların kurulma amaçları, vakıf kurucuları, vakıfların faaliyet alanları, vakıf görevlileri ve söz konusu vakıfların gelir ve giderleri, bu vakıfların Antalya şehrinin iktisadi, dini, sosyal ve kültürel hayatına katkılarının ortaya konulmasıdır.

Antalya, Eski Çağ'da Pamfilya Bölgesinin önemli liman şehirlerinden birisiydi ve M.Ö. 158 Bergama Kralı II. Attalos Fladelfs (M.Ö. 159-138) tarafından kurulmuştur.¹ Antalya şehri adını kurucusu olarak kabul edilen Attolos'tan almaktadır. Akdeniz'de deniz ticaretinde güç sahibi olabilmek amacıyla II. Attolos tarafından kurulmuş olan bu şehir 16. yüzyılın sonuna kadar Akdeniz'in doğusunda önemli bir liman kentiydi. Bu durumun ortaya çıkmasında, Antalya limanının doğal yapısının sağlamış olduğu korunma avantajı ve Antalya şehrinden limana güvenli bir şekilde ulaşılabilme imkânının olması önemli bir etkindir.² Eski Çağ kaynaklarında “*Attaleai, Atalia, Adalia*” olarak kayda geçmiş olan şehir Orta Çağ'da “*Satalia, Antaliyye, Adalya*” şeklinde geçmektedir.³ Türkler bu güzel şehre *Antaliyye/Adalya* adını verirken Araplar ise *Antaliye* adını vermişlerdir.⁴

Bir araştırmada belirttiğine göre Antalya şehri asıl fetih olan 1207'den önce de Türkiye Selçuklu Devleti kurucusu olan Süleyman Şah zamanında alınmış fakat 1097 yılında I. Haçlı Seferi sonrasında meydana gelen hadiseler sonucunda kaybedilmiştir.⁵ Şehir Türkiye Selçuklu Devleti Hükümdarı olan I. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde (1192-1211), 5 Mart 1207'de Selçuklu Devleti'nin hakimiyetine girmiştir. Antalya şehri alındıktan sonra yönetimle ilgili olan

¹ Besim Darkot, “Antalya” *MEB İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1978, C.1, s. 459-462; Behset Karaca, “XV. ve XVI. Yüzyıllarda Antalya Şehrinin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Durumu”, *Antalya Kitabı 4, Toprak, Su, Medeniyet*: (Ed.) Koçakoğlu, B.- Çakılcı, D. Antalya Büyükşehir Belediyesi, Palet Yayınları. Konya, 2021, s.15.

² Feridun Emecen, “Antalya”, *DİA İslam Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul, 1991, s.232.

³ Emecen, “Antalya”, *DİA* 1991: s.232; Abdüllatif Armağan, “XVI. Yüzyılda Antalya”. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2005, 24 (38), s.95.

⁴ İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye (Selçukname)*, (Haz.Mürsel Öztürk), C.I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s.115, 116; Hüseyin Çimrin, *Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar Cilt 1*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Antalya, 2007, s.35.

⁵ Fahrettin Tızlak, “Antalya'nın Anadolu Selçukluları Tarafından Fethedilmesi”, (Ed.) Koçakoğlu, B., Karslı, B., Çakılcı, D., *Antalya Kitabı 2 (Antalya'da Türk-İslâm Medeniyetinin İzleri)* Palet Yayınları, Konya, s.19.

düzenlemeler yapılmış ve Sultan'ın yanından hiç ayrılmayan has adamlarından (*gulaman-ı has*) olan Mübarazeddin Ertokuş şehre subaşı-serleşker (vali) olarak atanmıştır.⁶ I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümü üzerine şehirdeki Hristiyanlar isyan çıkarmış, Kıbrıs Krallığının da desteği ve saldırısıyla Antalya'nın idaresi 1212 yılında Türkiye Selçukluları'ndan çıkmıştır. Şehir 1216 yılındaki kuşatma neticesinde I. İzzeddin Keykavus döneminde (1211-1220) tekrar geri alınmıştır.⁷ Selçuklular döneminde özellikle Sultan Alâaddin Keykubad zamanında Antalya, Karadeniz'deki Sinop limanı gibi Akdeniz'de deniz ticareti ile meşhur bir şehir olmuş Selçukluların Akdeniz'e açılan yegâne limanıydı.⁸ Anadolu'nun iç kısımlarından getirilen hububat, madenler ve kumaşlar Antalya limanı üzerinden Frenk memleketlerine ihraç ediliyordu. Bölgede ihtiyaç duyulan mallar da Hindistan, Mısır ve Yemen'den Antalya limanına getirilerek buradan Anadolu'nun iç kesimlerine naklediliyordu.⁹

Faslı ünlü seyyah İbn-i Battuta 1332 yılında Antalya'yı ziyaret etmiş, şeyhi Şihabeddin Hamevi olan medresede konaklamış ve izlenimlerini şu şekilde kayda geçmiştir: *Antalya şehri güzellik, ihtişam, genişlik ve şehir plânı bakımından dünyanın en güzel şehirlerinden birisidir. Şehrin merkezinde Müslümanlar, liman tarafında Hristiyan tüccarlar, Yahudiler de kendi mahallelerinde yaşamaktadırlar. Müslüman, Rum ve Yahudi mahalleri surlarla birbirlerinden ayrılmış durumdadır. Şehir merkezinde Cuma Camii,¹⁰ bir medrese, çok sayıda hamam ve düzenli kalabalık bir çarşı vardır.*¹¹ Tekindağ'ın belirttiğine göre 15. ve 16. yüzyıllara ait Teke Livâsı tapu ve tahrir defterlerinde Teke-İli'nin sınırları çok dikkatli bir şekilde tesbit edilmiş ve bu bölgeye, 13. yüzyıldan itibaren çoğunluğunu Oğuzlar'ın Üç-Oklar koluna mensup olan Türkmen boyları yerleştirilmiştir.¹² Selçuklu Devleti zamanında da çevresi surlarla çevrili kapalı bir şehir olan Antalya, 15. yüzyılın sonlarına doğru fiziki olarak büyümüş, şehir surları dışına taşmaya başlamıştır. Bu durumun meydana gelmesinde bedestenin sur dışında

⁶ İbn Bibi, 1996: s.119; Osman Turan, "Mübarizeddin Er-Tokuş ve Vakfiyesi", *Belleten Dergisi*, Ankara 1947, C.11, Sayı:43, s.416; Tuncer Baykara, "Türkiye Selçukluları Devrinde Antalya" *Dünden Bugüne Antalya Kitabı I*, Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya 2010, s.106; Bkz. Behset Karaca, *XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2002, s.26-61; Behset Karaca, "XVI. Asırda Antalya Tersanesi ve Burada Gemi Yapımı", *Antalya Kitabı I Selçukludan Cumhuriyet'e Sosyal Bilimlerde Antalya*, Antalya, 2018, s.79.

⁷ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1996, s.284; Mehmet Ak, "Teke Adı ve Yöresi Üzerine", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 10, Sayı 30, Adıyaman, 2018, s.1020.

⁸ Ahmed Refik "Fatih Zamanında Teke İli", *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*, R.1340/M.1924, Sene 14, numara 2, (79), s.65.

⁹ Muhammet Güçlü, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, (25), Antalya, 1997, s.2.

¹⁰ İbn-i Battuta'nın bahsettiği cami günümüzde ibadete açık olan Yivli Minare Camii'dir. Bu cami arşiv kayıtlarında "*Sultan Alaadin Camii, Cami-i Atik ve Ulu Camii*" olarakta geçmektedir.

¹¹ İbn-i Battuta Seyahatnamesi I, Çeviri, İnceleme ve Notlar: A. Sait Aykut, Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi-53, YKY Yayınları, İstanbul, 2000, s.403.

¹² Şehabettin Tekindağ, "Teke-Eli ve Teke-Oğulları", İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, 1976-1977, Sayı:7/8, s.55.

bulunmasının büyük tesiri vardır.¹³ Antalya şehri, Osmanlı hakimiyetine girinceye kadar; Bergama Krallığı, Roma İmparatorluğu, Abbasi Devleti, Bizans İmparatorluğu, Cenevizler, Anadolu Selçuklu Devleti, Kıbrıs Krallığı ve Hamitoğulları Beyliğinin Antalya kolu olan Tekeoğulları Beyliğinin hakimiyeti altında kalmıştır.¹⁴ Türkiye Selçuklu Devleti ve Tekeoğulları Beyliği'nin tarihi ve kültürel izlerini taşıyan Antalya Yıldırım Bayezit döneminde 1390 yılında Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Antalya, Teke İli'nde, Ankara Savaşından sonra yaşanan sarsıntı esnasında bir ara Osmanlı hakimiyetinden çıkmış ise de yörede, II. Murad zamanında 1423 yılında kesin olarak Osmanlı hakimiyeti tekrar sağlanmıştır.¹⁵ Antalya ve çevresi Liva-yı Teke adı altında sancak düzenine sokularak önemli şehzade sancaklarından birisi konumuna yükseltilmiştir.¹⁶ Böylece 15.yüzyıldan itibaren sancak olarak Anadolu Eyaletine bağlanan Teke İli'nin bu statüsü 19.yüzyılın ikinci yarısına kadar muhafaza edilmiştir.¹⁷

Armağan'ın 16. yüzyıl tahrir defterlerini esas alarak Antalya'nın fiziki yapısı hakkında verdiği bilgilere göre şehirde 20 mahalle vardır. Yine bu dönemde şehirde 16 mescit, 3 cami, 1 medrese, 2 zaviye, 1 imaret, 1 muallimhane ve 4 hamam mevcuttur. Antalya şehir merkezinde aynı dönemde Cami-i Cedid, Cami-i Atik ve Bali Bey camileri ile Ahi Yusuf, Has Balaban, Makbul (Mukbil) Ağa, Karatay, Limon (Liman), Demirci Süleyman, Cüllah Kara, Tuzcu, Mecdüddin, Bariye (Mariya), Baba Doğan, Çoban İsa, Arab Reis, Hacı Yusuf, Karataş ve İskender Bey mescitleri vardır. Burada belirtilen 3 cami ve 13 mescit bulundukları mahallelere o dönemde isimlerini vermişlerdir. Cami ve mescitlerden başka Antalya'da bulunan diğer vakıf eserler Hacı Genç Muallimhanesi, Mevlâna Muhyiddin Medresesi, Ahi Kızı ve Hacı İbrahim Zaviyeleri ile Hacı Süleyman Hatib (Mecnun Çelebi) İmaretidir.¹⁸

Ünlü Türk Seyyahı Evliya Çelebi de 1672'de şehri ziyaret etmiş ve Dizdar Cafer Ağa'nın misafiri olarak bir hafta Antalya'da kalmıştır. Evliya Çelebi, Kaleiçi'nde 4 mahallenin ve 3.000 kiremit örtülü eski yapı evin olduğunu ve bu yapıların çok sık olduklarını, her evde

¹³ Emecen, "Antalya", *DİA* 1991: s.234.

¹⁴ Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası* (2), (çev.), Mehmet Ali Kılıçbay, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1990, s.96.

¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1982, s.53; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK Yayınları, Ankara, 1988, s. 68; Bkz.Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 1996, s. 284-310.

¹⁶ Güven Dinç, "Cumhuriyet'in İlk Nüfus Sayımına Göre Antalya'nın Demografik Yapısı". *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı:12, 2007, s.66.

¹⁷ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Basvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü Yayını, Ankara 1943, s.15; Fazıla Akbal, "1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksimat ve Nüfus", *Belleten Dergisi*, Ankara 1951, C.15, Sayı: 60, s.620; Emecen, 1991: s.236; Behset Karaca, *XV ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, Fakülte Kitapevi Yayınları, Isparta, 2002, s.45, 69, 70.

¹⁸ Abdüllatif Armağan, *XVI. Yüzyılda Teke Sancağı: Tapu-Tahrir Defterlerine Göre*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1996: s.100.

dörder direk üzerinde çardaklar olduğunu, şehir sakinlerinin sıcak gecelerde orada hava alıp yattıklarını belirttikten sonra devamında 70 tane kaldırımli sokağının olduğunu yazmıştır. Antalya surlarının dışında şehrin kuzey kısmında 20 mahalleden oluşan büyük bir varoşun olduğunu, söz konusu bu mahallelerin 16'sının Müslüman mahallesi ve 4'ünün ise Rum mahallesi olduğunu söylemektedir. Rumlara ait toplam ev sayının 190 olduğunu, bu Rumların Rumca bilmediklerini ve bozuk bir Türkçe konuştuklarını ifade etmiştir.¹⁹ Osmanlı Devleti'nin resmi arşiv verilerine göre Antalyalı Rumlar, Makbûle Mahallesi, Baba Doğan ve Cami-i Cedid Mahallelerinde yaşamaktaydılar.²⁰

Behset Karaca'nın belirttiğine göre Antalya'nın 18. yüzyılın ikinci yarısında (1754 tarihli iki avarız defterini esas alarak verdiği bilgilere göre) kale surları içerisinde 16 mahalle, kale surları dışında ise 22 mahalle olmak üzere toplam 38 mahalle vardır.²¹ Rıfat Özdemir'in 1809 yılına ait mahallat defterini esas alarak belirttiğine göre 19.yüzyılda Antalya'nın mahalle sayısı 35'tir. Özdemir, 1837 yılında yine söz konusu mahallat defterlerini esas alarak mahalle sayısının 47 olduğunu söylemektedir. Bu mahallelerden Makbul Ağa ve Cami-i Cedid Mahallelerinde çok az bir nüfusun Rum olduğunu ve Müslümanlarla birlikte yaşadığını geriye kalan diğer mahalle nüfuslarının tamamının Müslüman Türkler'den meydana geldiğini ifade etmektedir.²²

Antalya'nın 18 ve 19.yüzyılda kale dışındaki mahalleleri ve bu mahallelerin yayılma istikametleri de şu olmuştur: Antalya surları dışında şehrin kuzeyinde kurulan ilk mahalle Bali Bey Mahallesidir. Ardından Bali Bey Mahallesinin kuzeyinde Demirci Süleyman Mahallesi, bu mahallenin de kuzeyinde kurulan mahalle Keçi/Kiçi Bali Mahallesidir. Elmalı, Âşık Doğan, Arap Mescidi, İğdir(li) Hasan, Takyeci, Sofular, Şeyh Şücaüddin, Kızıl Harim, Tahıl Pazarı, Sagir Bey, Kızılsaray, Çavuş Bahçesi, Şeyh Sinan, Demirci Kara, Meydan, Teşvikiye, Osmaniye, Yüksek Alan, Rağbetiye, Yeni Mahalle, Demirci Kale ve Fener Üstü Mahalleleri ise Antalya nüfusu arttıkça sur dışında sırasıyla kurulan diğer mahallelerdir. 19. yüzyıl başalarında şehrin ana yerleşim alanı Kaleiçi'ydi. Tek bir dış kapı vasıtasıyla karaya açılan Kaleiçi'ni, dış ve iç kapılardan merkeze uzanan büyük caddeler, merkezden ya da büyük caddelerden mahallelere açılan daha küçük caddeler Kaleiçini on altı mahalleye ayırmıştı. Bu

¹⁹ Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*, (Günümüz Türkçesiyle) 9.Kitap, C.1, Haz. Seyyit Ali Kahraman, YKY (Yapı Kredi Yayınları), İstanbul, 2011, s.311, 312; Karaca, a.g.e, 2021: s.27.

²⁰ Geniş bilgi için bkz. Güven Dinç, 19. yy.'ın İlk Yarısında Antalya Rumlarının Sosyal ve Ekonomik Durumu", *Adalya*, S.20: s.487, 488.

²¹ Karaca, 2002: s.118

²² Geniş bilgi için bkz. Rıfat Özdemir, "Osmanlı Döneminde Antalya'nın Fiziki ve Demografik Yapısı (1800-1867)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, VII, 1992, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, s.149-166; Behset Karaca, "XV. ve XVI. Yüzyıllarda Antalya Şehrinin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Durumu", *Antalya Kitabı 4, Toprak, Su, Medeniyet*: Antalya, Ed. Bedia Koçakoğlu, Diren Çakılcı, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Palet Yayınları, Konya, 2021, s.27.

mahalleler ise şunlardır: Cami-i Atik, Karatay, Ahi Kızı, Hasbalaban, Tuzcular, Cullah Kara, İskender Çelebi, Ahi Yusuf, Hatib Süleyman, Mecdüddin, Makbule İslam, Makbule Rum, Rum Baba Doğan, Müslüman Baba Doğan, Müslüman Cami-i Cedid ve Rum Cami-i Cedid Mahalleleridir.²³

Yukarıdaki mahal ve mahallelere ilave olarak arşiv belgeleri üzerinde yapılan araştırmalar neticesinde Dut/Tut, Değirmenönü, Hasan, Şeftali ve Yaryar adlı mahal/mahallelerinin de olduğu görülmüştür. Antalya Kazasının 19. yüzyıldaki nüfus verilerine baktığımız zaman Konya Vilayet Salnamelerine göre 1870 yılında Antalya merkez nüfusu 14.958 kişidir.²⁴ 1874 yılında Konya'ya bağlı önemli sancaklardan biri olan Teke Sancağı'nın genelinin toplam hane sayısı 27.384, tüm sancak nüfusu ise 85.601'dir.²⁵ 1882'de Antalya merkezindeki Rum nüfusu 1.788, Ermeni nüfusu 22, Müslüman nüfusu ise 33.527 olmak üzere toplam nüfus 35.777'dir.²⁶

Bu çalışmanın konusu vakıf olduğundan dolayı *vakıf* kavramı ana hatlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Vakfın ihtiyaç kavramından ortaya çıktığını söyleyen Bahaeddin Yediyıldız bu kurumun tarifini de şu şekilde yapmıştır: “Türkçe’de *vakıf* şeklinde teleffuz edilen *vakf* kelimesi Arapça bir mastar olup, lügatlere göre durdurmak, alıkoymak manasına gelir”. Vakıf, hukuki bir akittir. Bu akitle normal olarak Allah’a yakın olma gayesiyle bazen gizli bir şekilde bir veya birkaç gaye güderek menkûl veya gayri menkûl bir veya daha çok mülkünü dini, hayri ve sosyal bir gayeye müebbeten tahsis etmektir”.²⁷ Ömer Hilmi Efendi’ye göre “Vakıf kelimesi Arapça “v-k-f” kökünden mastar olarak kullanılan kelimedir. Sözlükte “durdurmak, alıkoymak, mâni olmak, hapsedmek, vakfetmek, bağış yapmak” gibi anlamlara gelmektedir. Çoğulu “evkâf” ve “vukuf”tur”. Vakıf menfaati ibâdullâha âit olur vechile bir aynı Cenâb-ı Hakk’ın mülkü hükmünde olmak üzere temlik ve temellükten mahbus ve memnu kılmaktır”.²⁸ İslam dünyasından daha önce değişik şekillerde de olsa Romalılar’da, Bizanslılar’da ve Budistler’de görülen vakıf kurumu, İslam hukukunun başlıca kaynaklarından olan ne Kur’ân’da ve ne de hadislerde ayrıntılı olarak açıklanmış değildir. Buna rağmen bu kurum Kur’ân-ı Kerim’deki bazı ayetlerden ilham alınarak, Hz. Peygamberin hadisleri ile

²³ Evren Dayar, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Dönemlerinde Antalya Kaleiçi ve Çevresi”, *METU JFA* 2020/2, İstanbul, 2020, (37:2), s.61, 63; Aylin Doğan, *19. Yüzyılda Teke Sancağı Antalya Merkez Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s.60.

²⁴ KVS H.1287/M.1870: s.96.

²⁵ KVS H.1291/M.1874: s.176.

²⁶ KVS H.1299/M.1882: s.161.

²⁷ Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi* TTK Yayınları, Ankara, 2003, s.8,9; Ali Himmet Berki, “Hukûkî ve İctimaî Bakımdan Vakıf” *Vakıflar Dergisi Tıpkı Basım*, Sayı V, Ankara, 2006, s.9.

²⁸ Geniş bilgi için bkz. Ömer Hilmi Efendi, *İthaf-ül Ahlâf Fi Ahkâm-il Evkaf*, VGM Yayınları, Ankara 1977.

teşvik görüp, Müslümanların birbirine yardım etmesi hususunda çok güzel bir gelişme göstermiştir.²⁹ Genellikle şehir merkezlerinde hali vakti yerinde olan zengin ve hayırseverler, kendilerinin ölümünden sonra hayır amaçlı olarak hayatta iken gelirlerinin belli bir kısmıyla ayende ve revendenin (gelip geçen) su içmesi için çeşmeler, dua etmesi için türbeler, zaman zaman ihtiyaç sahibi insanlara yiyecek, giyecek vermek, kalacak yer temin etmek için vakıflar kurmuşlardır.³⁰

Kunter de vakfı şöyle tarif etmiştir: “Vakıf, en geniş ve temelli sosyal yardım ve öngörü hareketidir. Bütün yurdu saran bir sevgi, her yurttaşı düşünen bir şefkat ve bunların ebedî olması ülküsü onun açık karakteridir. Burada dikkat edilmesi lâzımgelen nokta yapılan iyiliğin bir defaya veya muayyen bir zamana nünhasır olmamasıdır. Vakıfta esas olan gaye, iyilik ve hayır fikrinin ebediyetidir”.³¹ İslam toplum ve medeniyetinde ihtiyaç sahibi olan insanların gereksinimlerini karşılayan en önemli kuruluşlardan birisi vakıflardır. Vakıf kurma eylemi, insanların ihtiyaçlarını karşıladığı sürece refahın ve gelişmenin belirleyicisi olmuştur.³²

Osmanlı insanları tarafından vakıflar, toplumun mutluluk ve saadetini hedefleyen kurumlar dizisi olarak kabul görmüştür. Vakıf ihya eden kişiler, fedakarlığın ve başka insanlara yardım edebilmenin mutluluğunu yaşarken, vakıftan faydalanan kişiler ise bazı ihtiyaçlarının giderilmiş olmasının hazzını yaşamışlardır.³³ Nazif Öztürk vakıf kavramına daha modern bir açıklama getirerek şunu söylemektedir: “Vakıf, evrensel bir medeniyet projesinin merkezinde yer alan, erdemli insanların uygulayabileceği, insani boyutu çok yüksek, çağlar boyu değerinden hiçbir şey kaybetmeyen sivil demokratik bir oluşumdur. Toplumsal ihtiyaçların sebebi ne olursa olsun vakfın gayesi, cemiyette mevcut olan bu yoksunluk ve yoksulluğa çare bulmaktır”.³⁴

Osmanlı Devleti’nde vakıf, *ihtiyaç* kavramını karşılıyordu. En geniş manasıyla vakıf felsefesi; *ihtiyaç varsa orada vakıf vardır* ilkesiyle hareket ediyordu. İhtiyaçların olduğu yerlerde vakıflar tesis edildiğine göre bu vakıflar kimi zaman birden çok, çeşitli binaların bir arada olduğu eserler topluluğu (külliye) şeklinde olduğu gibi, kimi zaman da tek bir eser

²⁹ Fahrettin Tızlak, “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Harput Vakıfları”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 22, Ankara 1991, s.69.

³⁰ Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı II, Ankara, 1942, s.294.

³¹ Halim Baki Kunter, “Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüd” *Vakıflar Dergisi*, Sayı I, Ankara 1938, s.105.

³² Ahmet Köç, “XVI. Yüzyılda Silistre Sancağı’nda Para Vakıflarının Gelişimi”, XVIII.Türk Tarih Kongresi, 1-5 Ocak 2018, Sayı 2, s.627.

³³ Nazif Öztürk, “Vakıfları Çerçevesinde Hacı Bayram Zaviyesinde Sosyal ve Kültürel Hayat”. *IV. Vakıf Haftası Kitabı*. Yayına Haz. Abdülkerim Erdoğan. Ankara, 1986, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları. s.167.

³⁴ Nazif Öztürk, “İslam ve Türk Kültüründe Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 29, Ankara, 2005, s.7; Aynı yazar, “Vakıflar Hangi Statüde Bir İdari Yapı ile Yönetilmelidir?”, *Vakıflar Dergisi* 80. Yıl Özel Sayısı, Ankara, 2019, s.13.

şeklinde olabiliyordu.³⁵ Vakıf kurumları, Osmanlı Devleti döneminde hayrat ve akar çeşitliliği bakımından çok çeşitli şekillerde tesis edilmiştir. Osmanlı Devleti'ndeki vakıflarının faaliyet alanları ekonomik güçleri nisbetinde olmuştur. Küçük bütçeli vakıfların aksine; padişah, hanedan üyeleri veya askerî zümre mensuplarının tesis etmiş oldukları vakıflar gerek sektörel gerekse iktisadi yönlerden büyük faaliyetler yürütmüşlerdir.³⁶

Osmanlı padişahları tarafından, cami, mescit, medrese, tekke, zaviye, sıbyan mektebi, aşevi, hastahane açan; köprü, çeşme, su kanalı, su kuyusu yapan hayırseverlere, devlete ait olan mirî topraklardan tahsisler yapıldığı gibi özellikle 16 ve 17.yüzyıllarda Osmanlı ülkesinde yaşanan sosyal gelişmeler neticesinde ekonomik olarak zor durumda kalan vakıflara, mukataa gelirlerinden tahsisatlar da yapılmıştır. Ekonomik olarak zor durumda olan vakıfların yöneticilerinin müracaatları halinde söz konusu bu vakıflara personel maaşları, gıda, yemek ücreti ve vakıf eserlerin tamirat masrafları için nakdi ve ayni yardımlar yapılmaktaydı.³⁷ Fatih Sultan Mehmed gibi devletçi yanı ağır basan padişahlar bu tür vakıfların yayılma alanını mümkün olduğu kadar daraltsa da II. Bayezit zamanında bu vakıflardan çoğu eski zenginliklerine tekrar kavuşmuşlardır.³⁸ Vakıf kurumları Osmanlı Devleti zamanında en üst seviyelere ulaşmıştır. Günümüzde devlet tarafından icra edilen kamu hizmetlerin neredeyse tamamı olan hastahaneler, yollar, kütüphaneler, köprüler, çeşmeler, camiler, medreseler, sıbyan mektepleri, mescitler, hanlar, hamamlar, su kanalları, su kuyuları, kervansaraylar, tekkeler, zaviyeler, imarethaneler ve benzeri pek çok dini, sosyal ve kültürel yapı, vakıflar tarafından inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti Döneminde kurulan vakıflar dini, sosyal ve kültürel hayatın her alanını kapsayacak şekilde yaygınlaşmıştır. Toplumun ihtiyaç duyduğu dini, sosyal ve kültürel hizmetler padişahlar başta olmak üzere, padişah anneleri, eşleri, kızları, hanedan üyeleri, üst düzey devlet adamları, hali vakti yerinde olan zenginler ve hayırseverler Osmanlı coğrafyasının pek çok yerinde farklı farklı hizmetler sunan vakıflar tesis etmişlerdir. Osmanlı Devleti sosyal devlet olma görevini, kurulan bu vakıflar aracılığı ile yerine getirmiştir. Bundan dolayı Osmanlı Devleti için *Vakıf Cenneti* tabiri kullanılmıştır. 13. yüzyıl ortasından 19. yüzyıl sonuna kadar, İslam coğrafyasında özellikle Türk-islam coğrafyasında, bugünkü devletlerinin vatandaşlarına sunmak zorunda oldukları hizmetlerin neredeyse tamamı vakıflar tarafından yerine getiriliyordu. Bu vakıflara ait olan arazi, bina, nakit para gibi gelirlerinin miktarı bazı

³⁵Ahmet Köç, "19. Yüzyıl Sicillerine Göre Hacı Bayram-ı Velî Vakfı'nın Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 55, Ankara, 2021, s.142.

³⁶ Ahmet Köç, "XV-XVII. Yüzyıllarda Silistre'de Su Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 49, Ankara 2018, s.10.

³⁷Ahmet Köç, "Osmanlı Devleti'nde Hazine Gelirlerinden Vakıflara Yapılan Tahsisatlar", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 39, Ankara, 2013, s.103.

³⁸Geniş bilgi için bkz. Halil İnalcık, "Osmanlı Tarihi Hakkında Mühim Bir Kaynak", *DTCF Dergisi*, Ankara, 1943, C. I, Sayı 2, s.89-96; aynı yazar, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300- 1600)*. Çev. Ruşen Sezer, İstanbul, 2003.

dönemlerde neredeyse devlet bütçesinin yarısına denk gelecek miktarlara ulaşmıştır. Bu kadar büyük bir ekonomik güçle vakıflar, hayrat adı verilen birçok vakıf kuruluşlarında çalıştırdığı binlerce kişinin maaşlarını ödüyor, böylece sosyal ve dini sahalarda son derece önemli görevler gerçekleştiriyordu.³⁹ Bu köklü kurum tüm Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi Antalya/Teke Sancağında da özellikle toplumun dini, sosyal, kültürel, eğitim ve ekonomik hayatına çok büyük katkılar sağlamıştır. 15. yüzyılda Teke Sancağında kurulmuş olan toplam vakıf sayısı 63, 16. yüzyılda ise kurulan toplam vakıf sayısı 151'e yükselmiştir.⁴⁰

Bir vakfın kim tarafından kurulduğu, vakfedilen emvalin ve gelirlerinin neler olduğu, kim tarafından nasıl yönetileceği, giderlerinin nerelere nasıl harcanacağı, kimlerin vakıftan nasıl yararlanacağı gibi temel ilkeleri ihtiva eden ve bir mahkemede kadı tarafından tescil edilerek vakfa resmi kimlik kazandıran belgeye vakfiye, vakıfname ya da vakıf senedi denir.⁴¹ Bir vakfın idaresini mütevellî adı verilen yönetici yürütür ve yapılan bu işe tevliyet denirdi. Kurulmuş olan vakıfların denetim ve teftişlerini de nazır adı verilen müfettişler yapardı. Yapılan bu denetim işine ise nezaret denilirdi. Vakıfların yönetimi zürri vakıflarda, genellikle vakıf kurucularının kendilerini kurmuş oldukları vakıflarının mütevellîleri olarak tayin ettirmeleri şeklinde yürütülmüştür. Kendilerinin ölümünden sonra da evlatlarının, devamında da torunlarının vakıf mütevellîsi olmalarını vakfiyelerinde şart koşmuşlardır.⁴²

Osmanlı Devleti'nde Evkaf-ı Hümayun Nezareti (Bakanlığı), dağınık halde olan padişahların ve onların yakınlarının vakıflarını tek merkezde toplayıp idare etmek üzere 1826 yılında II. Mahmud tarafından tesis edilmiştir. Hacı Yusuf Efendi 14 Ekim 1826'da on bin kuruş maaşla nazır olarak bu göreve atanmıştır.⁴³ Evkaf-ı Hümayun Nezareti ilk kurulduğu zaman vakıflarla ilgili işlemleri yapan üç dairesi vardı. Bunlardan birincisi Kesedarlık Dairesidir. (Vakıflarla ilgili inha, takrir ve ilamları yazan daire.). İkinci daire Zimmet Halifeliği Dairesidir. (İltizam, mültezim, mukataa zabıtları ile bunlara ait borç ve alacak işlemlerini düzenleyen daire.). Üçüncü daire ise Sergi Halifeliği Dairesidir. (Nezarete gelen paraları bir yerde toplayan ve nezarete ait ödemeleri yapan daire.) Evkaf Nezareti'nin taşra teşkilatı da merkez teşkilatının geçirmiş olduğu aşamalardan sonra kurulmuş ve bir düzene kavuşmuştur. İlk önce taşrada bulunan vakıfların yöneticilerinin müşirler, defterdarlar ve kaymakamlarca vakfın bulunduğu

³⁹ Bahaeddin Yediyıldız ve Nazif Öztürk, "Tanzimat Dönemi Vakıf Uygulamaları" Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Dizi- Sayı 142, 150. Yılında Tanzimat, Yayına Hazırlayan Hakkı Dursun Yıldız, Ankara, 1992, s.571.

⁴⁰ Behset Karaca, Tekeoğulları Beyliği'nden Osmanlı Devleti'ne İntikal Eden Vakıflar, Ed. Koçakoğlu, B., Karalı, B., Çakılcı, D., *Antalya Kitabı 2 (Antalya'da Türk-İslâm Medeniyetinin İzleri)* Palet Yayınları, Konya 2019, s.321.

⁴¹ Yediyıldız, 2003: 4; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993, C.3, s.575.

⁴² Nazif Öztürk, "Evkaf-ı Hümayun Nezareti" *DİA İslam Ansiklopedisi*, C.11, 1995, s.521.

⁴³ Ramazan Pantık, *Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakıfları: Yönetimi, Kentsel Gelişime Katkıları ve İktisadi Yapısı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2021, s.86.

yöre halkından ve gümrük görevlileri arasından seçilen memurlardan atanmasına karar verilmiştir. Fakat mazbut vakıfların yönetiminden istenilen iyi neticeler alınamadığı için 1845 yılında bu yöntemden vazgeçilmiştir. Bu sefer taşrada bulunan vakıfların idaresi için İstanbul'dan vakıf müdürlerin tayin edilmesi ve bu müdürlerin yanlarına şehrin nüfus büyüklüğüne göre yetecek kadar kâtibin de atanması kararı alınmıştır. Evkaf Nezareti'nin taşra teşkilatı, şehirlerin büyüklüğüne, nüfusuna ve yerelde bulunan vakıf sayılarına göre önce müdüriyet ve muhasebecilik şeklinde iki kısma ayrılmıştır. 13 Ekim 1879'da Evkaf Nezareti'nin taşra teşkilatının muhasebecilik sayısı 29, müdürlük sayısı ise 75'tir. Vakıfların yönetimini tek çatı altında toplayarak yapılan yolsuzlukların önlenmesi için Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin kurulması ve bu nezaretin merkez ve taşra teşkilatlarının tesis edilmesi vakıfların ıslahı noktasında istenilen sonuçlar elde edilememiştir.⁴⁴

Teke-Antalya'da bulunan vakıflar 1849 yılına kadar Konya Vakıf Müdürlüğüne bağlı olarak idare edilmiştir. Hicri 20 Rebiülahir 1265/ Miladi 15 Mart 1849 tarihli fermanla, *vakıf mütevellilerinin, vakıf gelirlerinden artan miktarları yolsuzluk yaparak kendileri için harcadıklarından vakıf eserlerin gerekli bakım onarımlarını yapmadıkları bundan dolayı söz konusu bu eserlerin bakımsızlıktan dolayı harabeye döndükleri gerekçesiyle*, Alaiye (Alanya), Teke ve Hamid Sancaklarının vakıf idaresini Konya'dan ayrılmış ve buralara vakıf müdürü olarak Mehmed Ferhad Efendi atanmıştır.⁴⁵ 1861 yılında Teke, Hamid ve buralara bağlı kazalarda bulunan vakıfların müdürü Arif Efendi'dir.⁴⁶ Köç'ün ifade ettiğine göre Haziran 1865'te Burdur-Hamid ve Teke Sancakları Evkaf Müdürü Selim Efendi'dir.⁴⁷ 1868 yılında Hamid ve Antalya Sancaklarının ayrı ayrı sancak müdürlükleri ihdas edilmiştir. Bu tarihte Hamid Sancağı Evkaf Müdürü Şeref Efendi, Antalya Sancağının Evkaf Müdürü Selim Efendi'dir.⁴⁸ 1870 yılında Antalya Konya'ya bağlı bir livadır ve Antalya Livası'nın mutasarrıfı Nureddin Paşa, Evkaf Müdürü ise Selim Efendi'dir.⁴⁹ Başka bir evkaf defterine göre Ağustos 1870'te Teke Sancağı Evkaf Müdürü Şakir Efendi'dir.⁵⁰ Moğol'un belirttiğine göre 1881/1882 tarihli Konya Vilayet Salnamesindeki kayıta Teke Sancağı Evkaf Müdürü Şevket Bey'dir.⁵¹

⁴⁴ Geniş bilgi için bkz. Öztürk, Evkaf-ı Hümayun Nezareti, 1995, s.521-524.

⁴⁵ Hasan Moğol, *Ser'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1990, s.139.

⁴⁶ BOA EV.d.15345: varak 4, s.7.

⁴⁷ Ahmet Köç, "XVIII-XIX. Yüzyıl Belgelerinde Murad Paşa Vakıfları," Ed. Koçakoğlu, B., Karşı, B., Çakılcı, D., *Antalya Kitabı 2 (Antalya'da Türk-İslâm Medeniyetinin İzleri)* Palet Yayınları, Konya, 2019, s.335.

⁴⁸ KVS H.1285/M.1868: s.84.

⁴⁹ BOA EV.d. 21648: varak 1, s.2; KVS H.1287/M.1870.

⁵⁰ BOA EV.d.21702: varak 1, s.2.

⁵¹ Moğol, 1990: s.139.

Tezin Kapsamı

Çalışmanın mekânsal sınırları, yapılan arşiv çalışmaları neticesinde Antalya Kazası şehir merkezindeki mahalleler olarak tespit edilmiştir. Çalışmanın zamansal olarak sınırları ise 18. yüzyıl başından 19.yüzyıl sonuna kadar olan dönemi içine alacak şekilde belirlenmiştir. Çalışmanın mekânsal ve zamansal olarak sınırlarının belirlenmesindeki en temel kriter söz konusu dönemde Antalya Merkez mahallelerindeki vakıf eserler evkaf ve hurufat defterleri esas alınarak toplu bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Teke Sancağının merkezi olan Antalya Kazasının 19. yüzyıldaki idari durumuna bakılacak olunursa Konya Vilayet Salnamelerinde söz konusu kazaya bağlı altı nahiyenin olduğu görülmektedir. Bu nahiyeler: İstanos, Kızılkaya, Bucak, Serik, Millü ve Beşkonak Nahiyeleridir. 1884 yılından itibaren bu nahiyelere İğdir maa Kardıç Nahiyesi de eklenmiştir.⁵² Yapılan arşiv çalışmaları neticesinde 18. ve 19. yüzyıllardaki Antalya vakıfları ile ilgili en fazla kaydın merkez kaza olan Antalya'ya sonra da İstanos/Korkuteli Nahiyesine ait olduğu görülmüştür. Özellikle İstanos Nahiyesine ait çok fazla vakıf eserin olması, dolayısıyla söz konusu nahiyeye ait vakıf eserleri başka bir çalışmada ortaya koymanın daha verimli olacağı değerlendirerek bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Diğer taraftan vakıf eserler devamlılık arz ettiği için Antalya Kazası merkezinde bulunan bu eserlerin ve vakıfların önceki dönemleri ile ilgili bulunan arşiv belgelerinden de faydalanılarak bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Öte taraftan çalışma alanı içerisinde olan Antalya Kazasının 18. ve 19. yüzyıllardaki mahalleleri de şunlardır: Cami-i Atik, Kara Dayı, Ahi Kızı, Tuzcular, Ahi Yusuf, İskender Çelebi, Çullah Kara, Hacı/Has Balaban, Hatip Süleyman, Mecdüddin, Kızıl Saray (Kara Çallı), Tahıl Pazarı, Divan Piri, Kiçi Baba/Kiçi Bali, Sağır Bey, Aşık Doğan, Timurcu/Demirci Süleyman, Bali Bey, Arab Mescidi, Şeyh Şüca, Araban, Kızıl Harım (Kızıl Çıra), Çavuş Bahçesi, Sofular, Şeyh Sinan, Demirci/Timurcu Kara, Baba Doğan, Cami-i Cecid, Meydan, Kirişçiler, Yüksek Mahalle, Makbul Ağa, Takyeci Mustafa, Ekdir Hasan (İğdirli Hasan), Kışla/Kışlak Mahalleleri ve bu mahallelere 1837 tarihinden sonra eklenen Elmalu, Perakende-i Makbul Ağa, Perakente-i Zimmiyan, Hisar Cündi, Hisarlı (Kısalı), Parpetan (Kala Korkuluğu) adlı mahallelerinden oluşmaktaydı.⁵³ Bu çalışma yukarıda belirtilmiş olduğu üzere Antalya Kazasının merkez mahallelerindeki vakıfları kapsamaktadır. Çalışmanın zamansal olarak sınırları ise elde edilen arşiv belgelerindeki tarihlere göre belirlenmiştir. Buna göre en eski tarihli arşiv belgesi 1692 yılına ve en yeni tarihli olanı ise 1874 yılına aittir.

⁵²Geniş bilgi için bkz. Osman Akandere, “Konya Vilayeti Salnamelerine Göre 1868-1914 Yılları Arasında Antalya Kazası (Mülki, İdari, Sosyal, Kültürel, İktisadi ve Ticari Yapısı)”, Ed.: Koçakoğlu, B., Karşlı, B., Çakılcı, D., *Antalya Kitabı 2 (Antalya'da Türk-İslâm Medeniyetinin İzleri)* Palet Yayınları, Konya, 2019, s.190-206.

⁵³ Özdemir, 1992: s.151-152; Doğan, 2012: s.231; Dayar, 2020: s.61,63.

Tezin Amacı ve Önemi

Antalya Kazası ile ilgili olarak bundan önce Süleyman Fikri Erten, Hasan Moğol, Abdüllatif Armağan ve Behset Karaca kıymetli çalışmalar ortaya koymuşlardır. Fakat bu çalışmalarda Antalya şehir merkezinde tesis edilmiş olan vakıflarla ilgili olarak evkaf ve hurufat defterleri kullanılmadığı gibi 18. ve 19.yüzyıl Antalya vakıfları toplu bir şekilde ele alınıp incelenmemiştir. Bu çalışmada, bu konunun seçilmesinin en önemli sebebi Antalya şehir merkezinde 18. ve 19.yüzyıllarda mevcut olan vakıflarla ilgili olarak derli ve toplu bir çalışmanın bugüne kadar yapılmamış olmasıdır. Antalya şehir merkezindeki mahallelerde kurulmuş olan vakıfların ele alındığı bu araştırmada, söz konusu bu vakıfların istihdam kadrolarının, gelir/giderlerinin ve hayrat kurumlarının tarihi süreçteki gelişimi bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu çalışmanın ana amacı evkaf ve hurufat defterlerine bağlı kalarak Antalya Kaza merkezinin vakıf envanterini ortaya çıkarmaktır. Antalya şehir merkezinde 18. ve 19. yüzyıllarda mevcut olan Osmanlı Devleti'ne ait vakıflar olan camiler, mescitler, tekkeler, zaviyeler, külliyele, medreseler, imaretler, mektepler, kütüphaneler, hanlar, hamamlar, çeşmeler, kanallar, köprüler gibi eserlerin tespit edilmesidir. Çalışmanın alt amaçlarından birincisi Antalya'da neden vakıf yapıları kurulmuştur? Vakıf sistemi ihtiyaçlardan doğup geliştiğine göre 18 ve 19. yüzyılda şehir nitelik ve nicelik bakımından gelişmeye başlamıştır. Bunun için 18 ve 19. yüzyıl Antalya vakıflarının işleyiş düzenini bilmeye ihtiyaç vardır. Evkaf ve hurufat defterlerine göre bu vakıfların kurulma amaçlarının, işleyişlerinin, vakıf görevlilerinin, varsa vakfiyelerinin tespit edilmesidir. Çalışmanın alt amaçlardan ikincisi 18 ve 19. yüzyılda Antalya'da kurulan vakıfların işlevleri ve bu işlevlere bağlı olarak istihdam edilen personellerin iş tanımları, istihdam biçimleri, çalışma koşulları, göreve atanma ve görevden ayrılma sebepleri, görev süreleri, atamalarda akrabalık ilişkileri, ödenen ücretlerin ve diğer özlük haklarının ortaya çıkarılmasıdır. Çalışmanın üçüncü alt amacı ise Antalya'nın sosyal ve kültürel hayatında söz konusu vakıfların rolünün çeşitli yönlerden değerlendirilmesi ve bu vakıfların Antalya şehrinin dini, ekonomik, eğitim, sosyal ve kültürel hayatına katkılarının ortaya konulmasıdır.

Tezin Yöntemi

Antalya şehir merkezinde 18. ve 19. yüzyıllarda mevcut olan vakıfların gelir ve giderlerinin araştırıldığı, hayır kurumlarının ve personel istihdam kadrolarının söz konusu yüzyıllardaki seyrinin bütüncül yaklaşımla ele alındığı bu çalışmada Bahaeddin Yediyıldız'ın vakıf müesseseleri çalışmalarında ilke olarak ortaya koyduğu *coğrafi ve dikey yaklaşım tarzı* esas alınmıştır. Coğrafi ve dikey yaklaşım tarzı temsil kabiliyeti olan ve coğrafi olarak özel

olarak seçilmiş Antalya vakıflarının kaynak türlerine göre derinlemesine tespitini yapabileceğimiz yaklaşımı ortaya koymaktadır. Evkaf ve hurufat defterleri detaylı incelenerek şehir vakıfları tespit edilebilecektir. Ayrıca bu çalışmada doküman incelemesi yönteminden de faydalanılmıştır. Bunun için hem devlet arşivlerinde mevcut olan defter ve belgelerden elde edilen bilgiler değerlendirilmiş hem de bu alanda yapılmış olan ilgili çalışmalar taranmıştır. Çalışma süreci şu şekilde gerçekleşmiştir: İlk önce vakıf konusu ile ilgili genel literatür taraması yapılmıştır. Ardından Antalya şehri ve Antalya vakıfları ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Sonra sancak/il bazında yapılmış olan örnek vakıf çalışmaları tespit edilmiştir. Literatür taraması sonucu vakıf konusu ile ilgili tespit edilen kitap ve makaleler kayıt altına alınmıştır. Daha sonra da Antalya şehir merkezinde 18. ve 19.yüzyıllarda mevcut olan vakıflar hakkındaki arşiv belgeleri, Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi ve İstanbul'da bulunan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivine gidilerek, gerekli taramalar yapılmış ve tespit edilen arşiv belgeleri kayıt altına alınmıştır. Aynı işlem basılı eserler olan kitaplar, dergiler ve makaleler için de yapılmıştır. Elimizdeki mevcut arşiv belgelerinin defter şeklinde olanlarının tamamının günümüz Türkçesine çevirisi tamamlanmıştır. Çevirisi tamamlanan bu belgeler konularına ve kronolojik sıralarına göre tasnif edilmiştir. Evkaf ve hurufat defterlerindeki Hicri ve Rumi tarihler Türk Tarih Kurumu'nun tarih çevirme klavuzu kullanılarak Miladi tarihe çevrilmiştir. Günümüzde Antalya surları içinde ve dışında mevcut olan vakıf eserler saha çalışması kapsamında yerlerinde ziyaret edilmiştir. Özellikle günümüzde mevcut olan vakıf camilerin görevlileri ile görüşülmüş ve onlardan bu eserler hakkında şifahi bilgiler de alınmıştır. Yine söz konusu bu eserler hakkında emekli olmuş Antalya İl Müftüsü Osman Artan'dan da şifahi bilgiler edinilmiştir. Tespit edilen bu vakıf eserler hakkında daha fazla bilgi edinebilmek amacıyla Muratpaşa İlçe Müftülüğü ve Antalya Vakıflar Bölge Müdürlüğü ziyaret edilmiştir. Bu ziyaretler kapsamında Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler neticesinde günümüzde mevcut olan vakıf eserlerle ilgili istenilen bilgilerin ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden alınacak izinler neticesinde verilebileceği söylenmiştir. Bundan dolayı Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü ziyaret edilmiş ve konu ile ilgili gerekli izinler alınmıştır.

Tez Çalışmasında Karşılaşılan Problemler

Antalya merkezinde kurulmuş olan çoğu vakfa ait vakfiyelerin günümüze kadar ulaşamamış olmasından dolayı söz konusu bu vakıfların kurucuları, kuruluş tarihleri ve vakıf kurucularının koymuş olduğu şartlar ile ilgili verilere ulaşamamıştır. Elde edilmiş olan bazı

arşiv belgelerinin aşırı yıpranmış olması ve bazı belgelerdeki yazılarının okunamayacak kadar silik olmasından dolayı, bu belgelerin bazı kısımları sağlıklı bir şekilde okunamamıştır.

Yararlanılan Kaynaklar

18 ve 19. yüzyılda Evkaf ve Hurufat defterlerine göre Antalya vakıflarının ele alındığı çalışmada çeşitli kaynak türlerinden faydalanılmıştır. Bunlar arşiv defterleri ve basılı kaynaklar olarak 2 kısımda değerlendirilmiştir.

Evkaf Defterleri

Tezin ana kaynağını birinci el kaynaklar olan arşiv kaynakları oluşturmaktadır. Bu amaçla ilk araştırmalarımız Pandemi Döneminde, ülkemizde zaman zaman sokağa çıkma kısıtlamalarının uygulandığı 2020 yılında yapılmıştır. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'na bağlı arşivler, söz konusu hastalık nedeniyle ücretsiz olarak uzaktan erişime açılmıştır. Araştırmaya ait ilk belgelere bu arşivden o dönemde uzaktan erişimle tarama yapılarak ulaşılmıştır. Daha sonra 27/06/2022'de İstanbul'da bulunan bugün Cumhurbaşkanlığına bağlı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Dairesi Başkanlığı Arşivine gidilerek gerekli araştırma, taramalar yapılmıştır. Konuyla ilgili elde edilen evkaf defterleri şunlardır:⁵⁴

38601 Nolu Evkaf Defteri

Bu vakıf kayıt defteri Antalya ile ilgili elde ettiğimiz en kapsamlı ve en hacimli vakıf defteridir. Bu defter toplam 34 sayfadan ibarettir. Söz konusu defterde Antalya Kazası merkezinde sur içi/kale içi ve sur dışında/kale dışında bulunan camilerin, mescitlerin, medreselerin, sıbyan mekteplerinin, zaviyelerin, çeşmelerin (musluk vakıflarının), su kanallarının (su harklarının), avarız vakıflarının, zürri vakıfların kayıtları mevcuttur. Defterdeki tarih kaydı H.15 Şevval 1251/M. 3 Şubat 1836'da⁵⁵ yazıldığını göstermektedir. Defterin içeriğinde ise bu vakıflardaki vakıf görevlilerinin isimleri, görevlendirme/atama beratlarının tarihleri, vakıfların gelir ve giderleri detaylı bir şekilde mevcuttur. Ayrıca defterin bazı kayıtları Elmalı ve İstanos⁵⁶ Nahiyelerine ait vakıf kayıtlarını içermektedir.

⁵⁴Kısaca haklarında bilgi verdiğimiz bu vakıf defterlerinin tamamının günümüz Türkçesi'ne çevirisi tamamlanmıştır.

⁵⁵ BOA EV. d.38601: varak 2, s.4.

⁵⁶ Bu günkü Antalya İline bağlı Korkuteli İlçesinin eski adıdır. 1836'da bu ilçe Antalya Kazasına bağlı bir nahiye idi.

11952 Nolu Evkaf Defteri

Bu vakıf defteri ise toplam 32 sayfadır. Teke Sancağı dahilinde Nezaret-i Evkaf-ı Hümayuna bağlı bulunan vakıfların H.1257/M.1842 yılına ait gelir ve giderlerini gösteren defterdir.

15179 Nolu Evkaf Defteri

Bu vakıf defterinde Antalya Kazası dahilinde bulunan vakıfların, vakıf yöneticileri olan müteveli ve mutasarrıflarından H.1269/M.1853 yılına mahsuben alınan harçlar gösterilmiştir. Defterde vakıf mütevellileri ve mutasarrıflarının isimleri belirtilmiştir.

11423 Nolu Evkaf Defteri

Vakıf defteri 36 sayfadan ibarettir. Teke Sancağı dahilinde bulunan Nezaret-i Evkaf-ı Hümayun'a (Vakıflar Bakanlığı) bağlı bulunan vakıfların gelir ve giderlerini yani muhasebelerini göstermektedir. Bu defterde Antalya Kazası mahallelerinde ve köylerinde bulunan vakıfların H.1254/1255-M.1839/1840 yıllarına ait iki yıllık gelir ve giderleri gösterilmiştir. Söz konusu vakıf defterinin 15 ve 16 nolu varaklarının tamamı Antalya Kazasına bağlı İstanos (Korkuteli) Nahiyesinde bulunan vakıflara ait kayıtlardan oluşmaktadır. Defterdeki kayıtlar camiler, mescitler, medreseler ve zürri (evladiyet) vakıflarından meydana gelmektedir.

16857 Nolu Evkaf Defteri

Bu vakıf defter 8 sayfadan ibarettir ve H.1275/M.1859 yılına aittir. Her ne kadar bu defterde vakıfların bir yıllık muhasebe kayıtları tutulmuş olsa da defterde bazı küçük vakıfların 4 yıllık muhasebe kayıtlarının da tutulduğu görülmüştür. Söz konusu vakıf defterinin içeriği daha çok Antalya Kazası mahalleleri ve köyleri ile İstanos Nahiyesi ve İstanos köylerinde bulunan mescitler, mevlevihaneler ve evladiyet vakıflarının muhasebe kayıtlarından oluşmaktadır.

39015 Nolu Evkaf Defteri

Bu vakıf defteri ise ciltli olup 24 sayfadan ibarettir. Defter H.1281/M.1865 yılına aittir. Defterin içerisindeki kayıtlar ağırlıklı olarak Antalya kazası merkezindeki vakıf muhasebe kayıtları başta olmak üzere Elmalı, Kaş, İstanos, İğdir'de olan vakıfların muhasebe kayıtlarından oluşmaktadır. Defterde vakıf camilerin, mescitlerin, medreselerin, zaviyelerin bir yıllık gelir ve giderleri detaylı bir şekilde yazılmıştır.

Şer'iyye Sicilleri

Çalışmada faydalanılan diğer bir kaynak grubu ise, şer'iyye sicilleridir. Halil İnalcık: *“Osmanlı İmparatorluğu'nun idari ve içtimai tarihini gerçek manada meydana çıkarmanın, her şeyden önce şer'iyye sicillerinin çok iyi araştırılmasına bağlı olduğunu belirtmektedir”*.⁵⁷ Bundan dolayı bu çalışmada Antalya'nın mahallelerinde bulunan vakıflarla ilgili olarak şer'iyye sicillerinden de faydalanılmıştır.

Antalya iline ait 100 adet şer'iyye sicili günümüzde mevcut olup tamamının mikro filmleri elde edilmiştir. Söz konusu şer'iyye sicillerinden yüksek lisans bitirme tezi olarak çalışılmış olan 1, 2, 3, 5, 8, 9, 12, 14, 15, 17, 19, 24, 26, 27, 34, 35, 41, 49, 77, 98, 99 numaralı şer'iyye sicilleri ve henüz çalışılmamış olan 10, 11, 16, 91, 92 numaralı Antalya Şer'iyye sicilleri detaylı bir şekilde taranarak Antalya iline ait vakfiye ve vakıflarla ilgili belgeler tespit edilmiş, çizelgeleri hazırlanmış ve kayıt altına alınmıştır. Daha sonra vakıflarla alakalı olarak kayıt altına alınan söz konusu bilgilerden bu çalışmada faydalanılmıştır.

Hurufat Defterleri

Bu araştırmada en fazla yararlanılan defterler hurufat defterleridir. Hurufat defterlerinin bir diğer adı da rûzname defterleridir. Bu defterler, vakıflardaki görevlere atama işlemlerinin yazıldığı defterlerdir. Defterlerde kazalar harf sırasına göre dizilmiştir. Defterler, o dönemin kaza idarî yapısına göre yazılmışlardır. Vakıfların bulunduğu kazaların adları alfabetik sıraya göre tasnif edilmiştir. Kazada bulunan vakıflara ait işlemler bu alfabetik sıraya göre kazanın adının altına yazılmıştır. Hurufat defterleri atık defterler ve cedîd defterler olmak üzere iki seri halinde düzenlenmiştir. Atık defterler H. 1086-1103/M. 1675-1691 tarihleri arasındaki, cedit defterler de H.1102-1258/M. 1690-1840 yılları arasındaki kayıtlardan meydana gelmektedir.⁵⁸

Bu defterler sayesinde kaza merkezleri ve kırsaldaki vakıf kurumlarının 19. yüzyılın ortalarına kadar izleri sürülebilmektedir. 18. ve 19. yüzyıllara ait hurufat defterleri, şehirler ve kırsalda bulunan köylerde inşa edilmiş cami, mescit, zaviye, medrese, mektep, kütüphane, imaret, çeşme, han, bedesten gibi vakıf kurumlarındaki görev çeşitlerini ve bu vakıf kurumlarında görev yapanların toplu bir şekilde tespitine imkân vermektedir. Hurufat defterleri bizlere vakıf kurumlarında görev yapmış olan vakıf görevlilerini kronolojik olarak tespit etme imkanını da sunmaktadır.⁵⁹

⁵⁷ Geniş bilgi için bkz. İnalcık, 1943: 89-96.

⁵⁸ Mustafa Alkan, “Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Araştırmaları Arşivi”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 30, Ankara 2007, s.13; Mevlüt Çam-İbrahim Turhan-Rıdvan Enes Akçatepe, *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Rehberi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları -140, Ankara 2020, s.62.

⁵⁹ Yasemin Beyazıt, “Hurufat Defterlerinin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri”, *History Studies International Journal Of History*, Sayı 46, İstanbul 2013, s 48.

Hurufat Defterlerinin bu çalışmaya kazandıracağı bilgilerin öneminden dolayı arşiv çalışmalarının diğer ayağı Ankara'nın Ulus Semtinde bulunan Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı Arşivinde 5-9/Temmuz/2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Antalya Kazasındaki vakıflara ait en fazla kayda hurufat defterlerinde rastlanılmıştır. Antalya o dönemde Konya Vilayetinin bir kazası olduğu için Antalya vakıflarına ait kayıtlar Konya'ya ait hurufat defterlerinin içerisinde alfabetik olarak sıralanmıştır. Söz konusu günlerde Antalya'ya ait vakıf kayıtları ana defterler içerinden devşirerek kayıt altına alınmıştır. Çalışmalar neticesinde Antalya vakıf kayıtlarına ait 21 adet hurufat defterinin olduğu tespit edilmiştir. Bu defterlerin mikrofilmli temin edilerek kayıt altına alınmıştır. Daha sonra söz konusu 21 defterin Osmanlıca metinlerinin tamamı günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Çalışmada ana kaynak olarak kullanılan bu hurufat defterlerinden bazıları şunlardır:

1136 Nolu Hurufat Defteri

Bu defterdeki vakıf kayıtları H.1102-1123/M.1690-1711 yılları arasındaki kayıtlardan meydana gelmektedir. Defterin Antalya vakıfları ile ilgili bölümü 176-181 sayfaları arasında kayıtlıdır ve 3 varaktan ibarettir. Defterde vakıf görevlilerinin isimleri, göreve atanma biçimleri, görevlerinin niçin ya da nasıl sonlandığı, yerlerine kimlerin ne şekilde atandığı, atamanın kimler tarafından yapıldığı gibi bilgiler detaylı bir şekilde yazılmıştır.

1137 Nolu Hurufat Defteri

Bu defterdeki vakıf kayıtları H.1135-1137/M.1722-1724 yılları arasındaki kayıtlardan meydana gelmektedir. Defterin Antalya vakıfları ile ilgili bölümü 33-36 sayfaları arasında kayıtlıdır ve 2 varaktan ibarettir. Bu defterde de aynı şekilde vakıf görevlilerinin isimleri, göreve atanma biçimleri, görevlerinin niçin ya da nasıl sonlandığı, yerlerine kimlerin ne şekilde atandığı, atamanın kimlerin arzı üzerine yapıldığı gibi bilgiler detaylı bir şekilde belirtilmiştir.

1067 Nolu Hurufat Defteri

Bu defterdeki vakıf kayıtları H.1115/M.1703 yılından başlayıp H.1131/M.1719 yılında son bulmaktadır. Defterin Antalya ile ilgili bölümü 14 sayfadan müteşekkildir. Bir sayfası boştur. İncelenen hurufat defterleri içerisinde Antalya vakıfları ile ilgili en fazla kayıt barındıran defterdir. Vakıf görevlilerinin isimleri, göreve atanma biçimleri, görevlerinin niçin ya da nasıl

sonlandığı, yerlerine kimlerin ne şekilde atandığı, atamanın kimlerin arzı üzerine yapıldığı gibi bilgiler detaylı bir şekilde belirtilmiştir.

1143 Nolu Hurufat Defteri

Bu defterdeki vakıf kayıtları H.1139-1140/M.1726-1728 yılları arasındaki vakıf kayıtlarını içermektedir. Defterdeki Antalya vakıfları ile ilgili bölümü 41-43 sayfaları arasında kayıtlıdır ve 4 sayfadan ibarettir. Vakıf görevlilerinin isimleri, göreve atanma biçimleri, görevlerinin niçin ya da nasıl sonlandığı, yerlerine kimlerin ne şekilde atandığı, atamanın kimler tarafından yapıldığı gibi bilgiler detaylı bir şekilde belirtilmiştir.

1144 Nolu Hurufat Defteri

Defterdeki kayıtlar H.1140/M.1727 yılı ile H.1142/M.1729 yılları arasındaki vakıf kayıtlarından oluşmaktadır. Kayıtların Antalya ile ilgili kısmı toplam 6 sayfadan ibarettir. Bir sayfası boştur. Bu hurufat defterinde ağırlıklı olarak Antalya Kazası mahallelerinde olmak üzere İstanos Nahiyesinde bulunan vakıf görevlilerinin isimleri, görevlendirme/atama kayıtları ve görevlendirme/atamaların kimlerin arzıyla yapıldığına dair kayıtlar mevcuttur.

1056 Nolu Hurufat Defteri

Bu defterin Antalya bölümü toplam 14 sayfadır ve bir sayfası boştur. Defterdeki kayıtlar H.1168/M.1754 ile H.1174/M.1760 yılları arasındaki vakıf kayıtlarından oluşmaktadır. Defterin içeriğinde vakıf isimleri, görevlileri, (mütevelli, mutasarrıf, müderris, imam, hatip, müezzin gibi) atama/görevlendirmeleri, kimler tarafından ne kadar ücretle görevlendirildiklerine dair bilgiler mevcuttur.

1072 Nolu Hurufat Defteri

Bu defter H.1182-1183/M.1768-1770 yılları arasındaki kayıtlardan oluşmaktadır. Anadolu Elif Harfi defterlerindendir. Defterin tamamı 231 sayfadır. Defterdeki Antalya vakıfları 13-15 sayfaları arasında kayıtlıdır ve 4 sayfadan ibarettir. Vakıf görevlilerinin isimleri, göreve atanma biçimleri, görevlerinin niçin ya da nasıl sonlandığı, yerlerine kimlerin ne şekilde atandığı, atamanın kimler tarafından yapıldığı gibi bilgiler detaylı bir şekilde belirtilmiştir.

1058 Nolu Hurufat Defteri

Bu defter H.1184-1186/M.1770-1773 yılları arasındaki kayıtlardan oluşmaktadır. Anadolu Elif Harfi defterlerindendir. Defterdeki Antalya vakıfları 52-54 sayfaları arasında kayıtlıdır ve 4 sayfadan ibarettir. Vakıf görevlilerinin isimleri, göreve atanma biçimleri,

görevlerinin niçin ya da nasıl sonlandığı, yerlerine kimlerin ne şekilde atandığı, atamanın kimlerin arzı üzerine yapıldığı gibi bilgiler detaylı bir şekilde belirtilmiştir.

1064 Nolu Hurufat Defteri

Defterin Antalya ile ilgili bölümü toplam 8 sayfadır ve bir sayfası da boştur. Defterdeki Antalya ile ilgili ilk vakıf kaydı H.1189/M.1776 yılına aittir. Son kayıt ise H.1198/M.1783 yılına ait bir vakıf kayıdır. Defterde Antalya merkez kazası mahalleleri, merkez köyleri ve az sayıda İstanos Nahiyesine ait vakıf kayıtlarından oluşmaktadır. Bu hurufat defterinin de içeriği diğer defterlere benzer şekilde, vakıf isimleri, vakıf görevlilerinin, (mütevelli, mutasarrıf, müderris, imam, hatip, müezzin gibi) atama/görevlendirmeleri, kimler tarafından ne kadar ücretle görevlendirildiklerine dair bilgiler mevcuttur.

531 Nolu Hurufat Defteri

Bu defterin Antalya bölümü toplam 8 sayfadan ibarettir. Defterin 2 sayfası boştur. Defterdeki ilk vakıf kaydı H.1210/M.1795 ile başlayıp H. 1216//M.1801 yılı ile bitmektedir. Defterin içeriği, Antalya Kazası mahallelerinde, merkez köylerinde ve İstanos Nahiyesi merkez mahalleleri ile nahiyeğe bağlı bazı köylerde bulunan vakıf kayıtları ile vakıf görevlilerinin isimleri, göreve atanmaları, görev değişiklikleri sebepleri ile görevlilerin aldıkları ücret kayıtlarından oluşmaktadır.

532 Nolu Hurufat Defteri

Bu defterin Antalya kısmı 6 sayfadır. Defterin 1 sayfası boştur. Defterdeki vakıf kayıtları H.1217/M.1802 ile başlayıp H.1222//M.1807 yılı ile bitmektedir. Defterin içeriği, ağırlıklı olarak Antalya Kazasına bağlı İstanos Nahiyesi merkez mahalleleri ve köyleri olmak üzere Antalya Kazası mahallelerinde ve merkeze bağlı bazı köylerde bulunan vakıf kayıtları ile vakıf görevlilerinin isimleri, göreve atanmaları, görev değişiklikleri sebepleri ile görevlilerin aldıkları ücret kayıtlarından oluşmaktadır.

533 Nolu Hurufat Defteri

Defterin Antalya ile ilgili kısmı toplam 4 sayfadan ibarettir. Defterin 1 sayfası boştur. Defterdeki ilk vakıf kaydı H. 1223/M. 1807 ile başlayıp H. 1227/M. 1811 yılı ile bitmektedir. Defterin içeriği, Antalya Kazası mahallelerinde, merkez köylerinde ve İstanos Nahiyesi merkez mahalleleri ile nahiyeğe bağlı bazı köylerde bulunan vakıf kayıtları ile vakıf görevlilerinin isimleri, göreve atanmaları, görev değişiklikleri sebepleri ile görevlilerin aldıkları ücret kayıtlarından oluşmaktadır.

534 Nolu Hurufat Defteri

Bu defterin Antalya ile ilgili kısmı toplam 8 sayfadan ibarettir. Defterdeki ilk vakıf kaydı H.1227/M.1811 yılına ve son vakıf kaydı ise H.1237/M.1821 yılına aittir. Bu defter diğer hurufat defterlerine nazaran daha fazla vakıf kaydından oluşmaktadır. Defter, Antalya Kazası mahallelerinde, merkez köylerinde ve İstanos Nahiyesi merkez mahalleleri ile nahiyeye bağlı bazı köylerde bulunan vakıf kayıtları ile vakıf görevlilerinin isimleri, göreve atanmaları, görev değişiklikleri sebepleri ile görevlilerin aldıkları ücret kayıtlarından oluşmaktadır.

535 Nolu Hurufat Defteri

Bu defterin de Antalya ile ilgili kısmı toplam 8 sayfadır. Defterin 1 sayfası boştur. Defterdeki ilk vakıf kaydı H.1238/M.1822 yılına ve son vakıf kaydı ise H.1244/M.1828 yılına aittir. Defterin içeriği, ağırlıklı olarak Antalya Kazasına bağlı İstanos Nahiyesi merkez mahalleleri ve köyleri olmak üzere Antalya Kazası mahallelerinde ve merkeze bağlı bazı köylerde bulunan vakıf kayıtları ile vakıf görevlilerinin isimleri, göreve atanmaları, görev değişiklikleri sebepleri ile görevlilerin aldıkları ücret kayıtlarından oluşmaktadır.

536 Nolu Hurufat Defteri

Yine bu defterin de Antalya ile ilgili kısmı toplam 8 sayfadan ibarettir. Defterin bir sayfası boştur. Defterdeki ilk vakıf kaydı H.1245/M.1829 yılına ve son vakıf kaydı ise H.1250/M.1834 yılına aittir. Bu defterde diğer hurufat defterlerine nazaran daha fazla vakıf kaydından oluşmaktadır. Defter, Antalya Kazası mahallelerinde, merkez köylerinde ve İstanos Nahiyesi merkez mahalleleri ile nahiyeye bağlı bazı köylerde bulunan vakıf kayıtları ile vakıf görevlilerinin isimleri, göreve atanmaları, görev değişiklikleri sebepleri ile görevlilerin aldıkları ücret kayıtlarından oluşmaktadır.

Basılı Kaynaklar

Yapılan tez çalışması ile ilgili olarak doğrudan faydalanılan önemli bir kaynak Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivinde 567 numarada muhafaza edilmekte olan “*Defter-i Evkaf-ı Liva-i Teke*” adlı evkaf defteridir. Antalya ve Antalya’nın nahiyelerinde kurulmuş olan vakıfları gösteren bu defter toplam 70 sayfadır. Söz konusu bu defter M. Akif Erdoğan tarafından günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Antalya vakıfları ile ilgili önemli bilgiler barındıran bu defterin çevirisi çalışması, tezde kullanılmıştır. Tez çalışmasında faydalanılan diğer önemli bir eser de Süleyman Fikri Erten’in yazmış olduğu *Antalya Livası Tarihi* adlı kitaptır. Yararlanılan başka bir kaynakta Rifat Özdemir’in kısa bir özeti 5-9 Eylül 1990 tarihleri arasında Türk Tarih Kurumu tarafından Ankara’da tertiplenen “Milletler Arası XI. Türk Tarih

Kongresine” tebliğ olarak sunulan “*Osmanlı Döneminde Antalya’nın Fiziki ve Demografik Yapısı (1800-1867)*” adlı makalesidir. Çalışmada faydalanılan değerli iki doktora çalışması da mevcuttur. Bu çalışmaların ilki Abdülatif Armağan’ın 1996 yılındaki *XVI. Yüzyılda Teke Sancağı: Tapu-Tahrir Defterlerine Göre* adlı doktora çalışması, ikincisi ise Behset Karaca tarafından 1997 yılında yapılan ve 2002 yılında kitap olarak basılan *XV ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı* adlı doktora çalışmasıdır. Bu iki akademisyen o dönemde birbirlerinden habersiz olarak aynı konuyu çalışmışlardır. Antalya vakıfları ile ilgili Karaca’nın diğer bir çalışması da *Tekeoğulları Beyliği’nden Osmanlı Devleti’ne İntikal Eden Vakıflar* adlı makalesidir. Bu makale 2019 yılında Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından basılan ve Antalya’nın fethinin 812. Yılına armağan olarak sunulan Antalya Kitabı- Antalya’da Türk-İslam Medeniyetinin İzleri 2 kitabında yer almaktadır. Ayrıca Fahrettin Tızlak’ın XIII. Türk Tarih Kongresinde kongreye sunulan bildirilerdeki *Tekelioğlu İsyanı* adlı makalesi ile 2018 yılında Antalya Kitabı, Selçukludan Cumhuriyete Sosyal Bilimlerde Antalya 1 adlı kitapta yer alan *Antalya’da Bir Ayan Ailesi: Hacı Osman Hanedanı* adlı makalesinden de faydalanılmıştır. Faydalanılan diğer bir kaynak Muhammed Sadık Akdemir’in Isparta’da 2011 yılında Hondu Yayınları arasından çıkan *Osmanlı Dönemi Isparta Vakıfları Camiler ve Mescitler Tekkeler ve Zaviyeler* adlı kitaptır. Tespit edilen ve faydalanılan başka bir çalışma da Ayşe Değerli’nin Antalya Kitabı 2- Antalya’da Türk-İslam Medeniyetinin İzleri 2 kitabında yer alan *Teke Mütesellimi Haciosmanzade Mehmed Ağa’nın Antalya’daki Külliyesi ve Vakfı* adlı makaledir. Antalya vakıflarıyla ilgili yapılmış başka bir çalışma da Ömer Faruk Teber’in *Bir Sosyal Kurum Olarak Osmanlı Devleti’nde Antalya Vakıfları Vakfiye Örnekleri* adlı makalesidir. Bu makale Antalya Kitabı, Selçukludan Cumhuriyete Sosyal Bilimlerde Antalya 1 adlı kitapta yer almaktadır. Antalya vakıfları ile ilgili olan diğer bir çalışma Ahmet Köç’ün yine Antalya Kitabı- Antalya’da Türk-İslam Medeniyetinin İzleri 2 kitabında yer alan *XVIII-XIX. Yüzyıl Belgelerinde Murad Paşa Vakfı* adlı makaledir. Bu yazıda Karaman Beylerbeyi Murad Paşanın şehrin o dönemki surları dışında yaptırdığı Murad Paşa Camii/Külliyesi ve Vakıfları arşiv belgeleri ışığında açıklanmıştır. Araştırmada Ahmet Köç’ün Antalya Kitabı 4’teki diğer bir çalışması olan *XIX. Yüzyıl Ortalarına Doğru Antalya Kaza Merkezinde Mahalleler ve Mahalle Avarız Vakıfları*, adlı çalışmasından da istifade edilmiştir. Faydalanılan diğer bir çalışma da Güven Dinç’in *19. yy. ’ın İlk Yarısında Antalya Rumlarının Sosyal ve Ekonomik Durumu*, adlı makalesidir. Diğer bir çalışma ise Evren Dayar’ın Orta Doğu Teknik Üniversitesinin Mimarlık Dergisinde çıkan *Osmanlı İmparatorlu’nun Son Dönemlerinde Antalya Kaleiçi ve Çevresi* adlı makalesidir.

Yukarıda bilgileri verilen kitap ve makalelerin dışında faydalanılan diğer bir eser *Geçmişten Günümüze Muratpaşa Camileri* adlı kitaptır. Antalya Muratpaşa Müftülüğü

koordinesinde Türkiye Diyanet Vakfı tarafından bastırılan bu kitap içeriğinde kaynak ve dipnot olmadığı için her ne kadar bilimsel ve akademik niteliklerden uzak olsa da Muratpaşa İlçesi sınırları içerisinde bulunan cami ve mescitlerin geçirmiş oldukları tadilatlar ve günümüzdeki konumları hakkında bilgi vermesi bakımından değerlidir. Bundan dolayı bu çalışmada yer yer bu kaynaktan da faydalanılmıştır.

Yapılan literatür ve kaynak taramaları neticesinde sonuç itibarıyla görülmüştür ki Antalya'nın 18. ve 19. yüzyıla ait vakıflarıyla ilgili bugüne kadar doğrudan ve derli/toplu bir çalışma yapılmamıştır. Bundan dolayı bu boşluğu doldurabilme adına Antalya şehrinin bilimsel, kültürel hayatına katkı sunabilmek ve Antalya vakıfları ile ilgili bir farkındalık oluşturabilmek adına bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir.

Bu çalışma sonunda Antalya şehir merkezinde 18. ve 19.yüzyıllarda mevcut olan Osmanlı Devleti'ne ait vakıflar olan camiler, mescitler, tekkeler, zaviyeler, külliyeler, medreseler, sıbyan mektepleri, imaretler, kütüphaneler, hanlar, hamamlar, çeşmeler, su kuyuları, köprüler, su kanalları, avarız vakıfları ve bu vakıfların kurulma amaçları, işleyişleri, gelir/giderleri, vakıf görevlileri ve varsa vakfiyeleri tespit edilecektir. Aynı zamanda söz konusu bu vakıfların Antalya şehrinin dini, ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitim hayatına katkıları ortaya konulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİNİ AMAÇLARA HİZMET İÇİN KURULAN VAKIFLAR

1.1. 18. ve 19.Yüzyıllarda Antalya’da Cami Vakıfları

Cami kelimesi Arapça *cem* kökünden gelmekte olup bir araya getiren, herhangi bir iş için bir araya gelinen ve toplayan yer anlamındadır. *Cami* kelimesi Cuma namazının eda edildiği yer anlamındaki *el-mescidü’l cami* şeklindeki Arapça olan tamlamanın kısa şeklidir.⁶⁰

Cami ve mescit gibi vakıf eserlerinin görevlilerinden olan imam, hatip ve müezzin gibi görevliler padişahın beratı ile atanırlar, raiyyet vergisinden ve avarız vergisinden muaf tutulurlardı.⁶¹ Berat, padişahın, bir memuriyete atanma, bir gelirin tahsis edilmesi, bir şeyin kullanma hakkı, bir ayrıcalık veya muafiyetin verildiğini gösteren ve padişahın tuğrasını taşıyan belgeye verilen isimdir.⁶² Vakıf yöneticisi olan müteveli dışındaki imam, hatip, müezzin, vaiz, kayyım, ferraş, bevrap gibi cami ve mescit görevlilerinin atamaları genellikle vakıf eserlerin bulunduğu yerel idari yapıya göre değişmekteydi. Örneğin merkezde yapılan imam, hatip, müezzin, kayyım, duagu, noktacı, cüzhan, vaiz gibi görevlere atamalar vakfın mütevellisinin doğrudan şeyhülislama arzı ile gerçekleşirken, taşrada ise o bölgenin kadısının ilamı ya da arzı üzerine vakıf görevlilerinin atamaları yapıldı. Cami görevlileri, camideki görevlere, genelde naibin, kadının bazen de vakıf mütevellisinin arzı üzerine atanırlardı.⁶³ Vakıf görevlerine atanmak için verilen beratlar, beratı veren padişahların saltanatları süresince geçerli olduğundan dolayı eski bir görev beratının yeni padişah döneminde geçerli olabilmesi için yenilenmesi, tecdid edilmesi gerekiyordu.⁶⁴ Çalışılan dönemle ilgili olarak Antalya vakıflarındaki arşiv atama kayıtlarında çok fazla sayıda bu tarz atama mevcuttur.

Antalya’da şehir merkezindeki mahallelerde 18. ve 19.yüzyıllarda mevcut olan camiler ve vakıfları hakkında tek tek açıklamalar yapılarak bu vakıf ve vakıf eserler hakkında bilgiler verilmiştir. Kronolojik sıra takip edilerek yapılan açıklamalarda, söz konusu eserlerin banileri, ne zaman inşa edildikleri ve hangi mahallelerde oldukları, söz konusu bu camilere yapılan atamalar, atamaların kimlerin arzları ile yapıldığı ve bu vakıf eserlerin gelir ve giderleri açıklanmaya çalışılmıştır.

⁶⁰ M. Sadık Akdemir, *Osmanlı Dönemi Isparta Vakıfları Camiler ve Mescitler Tekkeler ve Zaviyeler*, Isparta 2011, Hondu Yayınları, s.25; Geniş bilgi için bkz. Ahmet Önkal- Nebi Bozkurt, “Cami”, *DİA İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, C.7, s.46-56.

⁶¹ Kemal Beydilli, *Osmanlı Devleti'nde İmamlar ve Bir İmanın Günlüğü*, İstanbul 2001, s.23.

⁶² Mübahat Küçüköğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları IV/A-2-2.8. Dizi-Sayı 41, Ankara 2018, s.124.

⁶³ Beydilli, 2001: s.2.

⁶⁴ Küçüköğlu, 2018: s.136.

1.1.1. Murad Paşa Camii

Bir Osmanlı eseri olan Murad Paşa Camii, vakfiye ve kitabesinde de belirtildiği gibi Karaman Beylerbeyi Murad Paşa tarafından 1570-1571 yıllarında inşa edilmiştir.⁶⁵ Murat Paşa'nın hayatına bakıldığı zaman; Hırvat asıllı olduğu, Maktul Mahmud Paşa'ya kethüda olduktan sonra Mısır Beylerinden olduğu, daha sonra İran ile yapılan savaşlarda esir düştüğü, esaretten kurtulmasının ardından önce Kıbrıs ve Halep, ardından iki defa Yemen, Karahisar-ı Şarki, Diyabekir ve 1602'de Anadolu ve ardından Rumeli beylerbeyliği yaptığı görülmektedir. Murad Paşa 1606'da sadrazam olmuş ve Anadolu'da ortaya çıkan eşkiya isyanlarına son vermiştir. Eşkiyaları kuyuya attığından dolayı “*Kuyucu*” ünvanını almıştır. Murad Paşa 1611 yılında Diyarbekir'de vefat etmiş önemli bir Osmanlı devlet adamıdır.⁶⁶ Caminin banisi üzerinde tartışmalar olsa da vakfa ait mevcut olan vakıf belgelerinde Murad Paşa'nın Karaman Vilayeti Emirül Ümerası olduğu açık bir şekilde yazmaktadır.⁶⁷

Cami Antalya'nın Kızılsaray Mahallesinde inşa edilmiştir.⁶⁸ Mimari olarak tek kubbeli ve dikdörtgen plânlı olan caminin dış yüzeyleri kesme taş ile kaplamalıdır. Caminin orijinal minaresinin üst kısmı zamanla yıkılmış olup 1960 yılında aynı kaide üzerine çift şerefeli olarak yeni bir minare inşa edilmiştir.⁶⁹ Caminin basık kemerli giriş kapısı üzerinde yer alan mermerden altı satırlık sülüs yazılı kitabesinde H.978/M.1570-71 tarihinde Murad Paşa tarafından inşa edildiği yazmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde, H.981/M.1573-74 tarihinde tanzim edilmiş vakfiyesi mevcuttur. Cami kareye yakın dikdörtgen planlı ve üzeri tek kubbe ile örtülü kübik bir ibadet mekânı ile kuzey cephesi boyunca uzanan üç kubbeli bir son cemaat yerinden ibarettir. Caminin kuzey-batı köşesinde iki şerefeli minaresi yükselmektedir.⁷⁰ Cami bu özelliği ile Antalya'daki tarihi vakıf camileri içerisinde iki şerefeli minaresi olan tek camidir. Caminin son cemaat yeri ve kubbe içi süslemeleri son yıllarda yapılmış olan onarımlardan kalmadır. Bu son cemaat yeri üç adet sivri kemerden ve dört adet yuvarlak

⁶⁵ Ahmet Vefa Çobanoğlu, “Murad Paşa Camii”, *DİA İslam Ansiklopedisi*, 2020, C.31, s.190; *Türkiye’de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler, I: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları II. Baskı*, Ankara 1983, s.543.

⁶⁶ Mehmed Süreyya, s.1116.

⁶⁷ Serkan Kılıç, *Antalya’da Tek Kubbeli Cami ve Mescitler (Osmanlı Dönemi)*, Antalya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Antalya 2015, s.35.

⁶⁸ Çiğdem Ağır, 24 Numaralı Antalya Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi, (H. 1300-1301 / M. 1883-1884), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2019, Belge No: 163, s.323.

⁶⁹ Handan Yerli, *Antalya Minareleri (Cumhuriyet Dönemine Kadar)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Kayseri 2011, s.4.

⁷⁰ Abdülkadir Aktürk, *Geçmişten Günümüze Muratpaşa Camileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2021, s.3,4,5.

sütundan meydana gelmektedir. Caminin ibadet yapılan alanı sekizgen bir kasnağa oturtulmuş olup dış kaplaması kurşundandır.⁷¹

Bu vakıf kuruluşunda hayri bir vakıf olarak tesis edilmiş, daha sonra Evkaf Nezareti 1826'da kurulduktan sonra mazbut vakıf statüsüne dahil edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre mazbut vakıf statüsünde olan⁷² Murad Paşa Vakfı ve camisi ile ilgili en detaylı bilgiler Ağustos- Eylül 1564 tarihinde oluşturulan vakfiyesinde mevcuttur. Vakıfla ilgili olarak 1566, 1570 ve 1575 yıllarında zeyl vakfiyeler de düzenlenmiştir. Osmanlı askeri sınıfına mensup olan Murad Paşa'nın Antalya'da kurmuş olduğu vakıf, emlak bakımından çok geniş alana yayılmış, oldukça zengin bir vakıftır. Şehir merkezindeki arazilerin üçte biri bu vakfa aittir.⁷³ Caminin 1574 yılına ait vakfiyesine göre bir de imarethanesi vardır. Ayrıca cami yakınında Bekir Efendi adlı hayırsever tarafından inşa edilmiş bir medrese de vardı.⁷⁴ Bahse konu olan bu imaret ve medrese günümüze ulaşamamıştır.

Süleyman Fikri Erten, Murad Paşa Camii Vakfının Arapça olarak yazılmış olan vakıfnamesini kısaca şu şekilde özetlemiştir: Vakıf-ı merkum Murad Paşa b. Abdüsselam, Karaman Vilayetinde emir'ül ümera iken Antalya'da inşa ettirdiği cami ile kasaba haricinde bulunan imarethanenin masrafları, biri Dizdaralanı diğeri Çonayeri'nde inşa ettirdiği iki hanın masrafları, Astidos/Aspendos Nehri üzerinde yaptırdığı köprünün tamiri için Manavgat Kazası ile Karahisar-ı Teke arasında akan Aspendos Nehri ile Dizdaralanı mevzii ortasından akan Düden Nehirlerinin ıslah masrafları için hayatta iken malının 1/3'ünü vakfetmiştir. Vakfettiği miktar ise 80.900 dinardır. Vakfın gelir kalemleri şunlardır: Antalya'da iki adet tahtani ve iki adet fevkani han, bir sofa, üç hücre, bir fırın, bir mahzen, Antalya'da meyve ağaçları olan ve meyve ağaçları olmayan bahçeler, bostanlar, Karadigin Köyünde bulunan iki parça arazinin geliri, İstanos'a bağlı Gönbe'de bulunan ve Sandıbucağı ismiyle müsemma arazinin bütün mahsulüdür. Vakfiyeye göre Murad Paşa Vakfının gider kalemleri ve gider miktarları şunlardır: Vakfedilen miktar istirbaha⁷⁵ verilecek ve buradan elde edilecek istirbah geliri emin bir

⁷¹ *Antalya Kültür Envanteri* (Merkez), Antalya Valiliği, 2003, s.153; Banu Parlak, *Antalya Cami ve Mescitlerinde Yer Alan Mihraplar*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Kayseri 2011, s.54.

⁷² VGMA FHRT.d.2190: s.1.

⁷³ Ahmet Köç, "XVIII-XIX. Yüzyıl Belgelerinde Murad Paşa Vakıfları," Ed. Koçakoğlu, B., Karşı, B., Çakılcı, D., *Antalya Kitabı 2 (Antalya'da Türk-İslâm Medeniyetinin İzleri)* Palet Yayınları, Konya 2019, s.327, 332.

⁷⁴ Çobanoğlu, 2020, s.190.

⁷⁵ İstirbah: Kar, kazanç, faiz anlamına gelmektedir. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat (Eski ve Yeni Harflerle)* Aydın Kitapevi Yayınları Sözlük Dizisi 1, 23.Baskı Ankara 2006, s.892; Vakıflara ait nakit paraların onu onbir buçuk hesabıyla yani %15'lik faiz oranı ile borç verilmesi yöntemidir. Burada amaç vakıflara ait nakit paraların korunması ve bu vakıflara ek gelirlerin sağlanmasıdır. Burada riba ve faiz kavramlarının İslam hukukunda hoş karşılanmamasından dolayı bu kavramların yerine daha çok "rehn-i kavi ve kefil-i meli yahud ikisinden biri ile onu on bir buçuk hesabı ile muameley-i şer'iyye ve murabaha-i mer'iyye ile ba-yedi mütevellî beher sene ala vechi'l-halal istirbah ve istiğlal oluna" tabiri kullanılmıştır. Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII.Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s.141, 142;

mütevelli, muktedir bir kâtip ve müstakim bir cabi vasıtasıyla idare olunacaktır. Muamelesi rehn-i kavi ve kefil-i meli ile olacak. Muamele her sene tecdid edilerek her üç senede bir kemal-i ihtimam ile sicile yazılacak. Müddetin hitamında gerek esas ve gerek neması mütevelli ve kâtibin mührü tahtında dizdar ismiyle maruf Antalya Kalesinin muhafızı yanında hıfz edilecektir. Mütevelliye günlük 20, kâtibe 4, cabiye 4 dirhem, cami hatibine 5, minarede nöbetleşe ezan okuyacak iki müezzine 3'er, ayrıca her Cuma günü için de 1'er dirhem, her Cuma günlerinde Hamele-i Kur'an için her gün için 1'er dirhem, reis-i huffaza her gün için 1,5 dirhem, cami kapısını açan ve kapatan iki kayyım için 1'er dirhem, her gün zuhur/öğle namazından sonra birer cüz-i şerif okuyanlara 1'er dirhem, Kur'an cüzlerini getiren ve toplayanlara 1'er dirhem, Düden Nehrini ıslah edenlere günlük 1 dirhem yevmiye verilecek. İmaret şeyhine günlük 2 dirhem, imaret nakibine 1 dirhem, nöbetleşe yemek pişiren iki aşçıya günlük ikişer dirhem, iki ekmekçi ve kiler muhafazacısına günlük 1'er dirhem. Çanak yıkayana yevmiye 1'er dirhem gümüş, buğdayı taşıyana, buğday ile pirinci ayıklayana yevmiye 1'er dirhem gümüş, imaret kapıcısına yevmiye 1 dirhem gümüş, imaret suyunu ıslah edene yevmiye 1 dirhem gümüş, imaret ferraşına yevmiye 1 dirhem gümüş, imaret yanındaki hanın ferraşına yevmiye 1 dirhem gümüş verilecek.⁷⁶ Vakfın vakfiyesindeki verilere göre vakıf gelirlerinin bu kadar fazla olması ve vakıfta istihdam edilenlerin sayılarının da fazla olması bu vakfın zengin bir vakıf olduğunu göstermektedir.

Evliya Çelebi, 1672 yılında şehri ziyaret ettiğinde bu cami ile ilgili olarak şunları yazmıştır: “Hoş, temiz yapılı, aydınlık cami, geniş avlulu, mihrap önü irem bağlı, avlusunun dört tarafı medrese odalı, bütün yapıları kurşun örtülü kubbelerle bezeli ve bir düzgün minare ile süslenmiş, Celâli Fatihî Kuyucu Murad Paşa Camii, bir havadar, karar evi, gönül açan camidir. Bir büyük şehir içinde olacak camidir, lâkin taşra varoş kenarında kalmış bir garip camidir.”⁷⁷

Süleyman Fikri Erten de bu caminin banisi ile ilgili olarak şunları yazmıştır: “Bu cami-i şerifin banisi Kuyucu Murad Paşa olsa gerek. Çünkü vakıfnamede mezkûr olan tarihlerde Karaman Valiliğinde bulunmuş Murad Paşa isminde diğer bir zata ne Sicilli Osmani ve ne de Kamus-i Alam ve sair tarih kitaplarında tasadüf edilmiyor.” Caminin minaresi tek şerefeli iken

Bak. Neşet Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğunda Riba-Faiz Konusu Para Vakıfları ve Bankacılık”, *Vakıflar Dergisi*, Tıpkı Basım, Sayı: IX, Ankara 2006, s.39-56.

⁷⁶ Süleyman Fikri Erten, *Antalya Livası Tarihi*, Matbaay-ı Amire, 1338-1340, İstanbul, s.92.93,94; Vakfın Arapça olarak yazılmış olan vakiyesi Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde mevcuttur. (Vakfiye Defteri, nr. 596 s. 64'te Arapça vakfiye; nr. 1967, s. 186, sıra nr. 43); Bkz. Çobanoğlu, “Murad Paşa Camii”, *DİA İslam Ansiklopedisi*, 2020, C.31, s.190.

⁷⁷ Evliya Çelebi: s.312.

harabe olduğundan Rumi 1332 yılında iki şerefeli olarak yeniden inşa edilmiştir.⁷⁸ Caminin günümüzde mevcut olan iki şerefeli minaresi ise 1960 yılında yıkılıp yeniden inşa edilmiştir.⁷⁹

Antalya ile ilgili olan evkaf ve hurufat defterlerinden 18. ve 19. yüzyıllarda Murad Paşa Camii'ne çok fazla vakıf görevlisi atamasının yapıldığı ve yapılan atama ve görevlendirmelerin 1703 ile 1849 yılları arasında olduğu tespit edilmiştir. Bu cami vakfı ile ilgili olarak elimizdeki en eski hurufat defteri olan 1067 numaralı defterdeki ilk kayıt 12 Eylül 1703 tarihine ait olup günlük bir akçe ücretle müezzin olan Veyis Dede'nin vefatıyla yerine Ebubekir'in atandığına dair kayıttır.⁸⁰

Camiye farklı tarihlerde yapılan diğer atama ve görevlendirmeler ise şunlardır: 24 Kasım 1704'te camide ferraş ve aşırhan olarak görev yapan Hasan'ın vefat etmesiyle bu görevler Abdülkadir'e tevdi edilmiştir. 25 Mayıs 1705'te camide ferraş olan Ahmed vefat ettiği için yerine oğlu Süleyman'a bu görev tevdi edilmiştir. 13 Haziran 1706'da günlük yarım akçe ücret ile ferraş olan Süleyman'ın vefatından dolayı kayıta ismi belirtilmeyen başka bir kişiye görev tevdi edilmiştir.⁸¹

11 Ağustos 1706'da Murad Paşa Camii Vakfının mütevellisi olan Abdurrahman'ın vefatından dolayı Abdülkerim'e bu görev tevdi edilmiştir. 4 Mayıs 1707'de camide vaiz ve cuma müezzini olmadığı için bu görevlere Şeyh Osman atanmıştır. 26 Aralık 1707'de camide günlük yarım akçe ücret ile kayyım olan Veyis'in vefatından dolayı Halil'e bu görev tevdi edilmiştir. Günlük yarım akçe ücret ile caminin ferraşı da olan Veyis'in vefatından dolayı Veli bu göreve atanmıştır. Murad Paşa Camii Vakfının nazırı olan Ahmed vefat edince günlük yarım akçe ücret ile Ali'ye bu görev tevdi edilmiştir. 21 Mayıs 1708'de camide kayyım olan Halil vazifesini terk ettiği için Veyis'e berat ile görev tevdi edilmiştir. Caminin günlük beş akçe ücret ile görev yapan kayyımın vefatından dolayı bu görev Ahmed'e verilmiştir.⁸² 8 Mayıs 1712'de camide günlük yarım akçe ücret ile ferraş olan Veli'nin bu görevi bırakmasından dolayı Süleyman'a bu görev beratla tevdi edilmiştir.⁸³

16 Kasım 1716'da vakfın mütevellisi olan Abdülkerim'in vefatından dolayı mütevellilik görevi oğlu Hacı Mehmed'e tevdi edilmiştir. Fakat daha sonra dışarıdan Hacı Mehmed adlı şahıs vakfın mütevellilik görevini haksızlık yaparak bir şekilde kendi üzerine yaptırmıştır. Yapılan bu haksız atama fark edilerek 15 Mart 1717'de Hacı Mehmed bu görevden

⁷⁸ Süleyman Fikri Erten, *Antalya Livası Tarihi*, s.98, 99.

⁷⁹ Kılıç, 2015: s.39.

⁸⁰ VGMA HRF.d.1067: 15.

⁸¹ VGMA HRF.d.1067: 17.

⁸² VGMA HRF.d.1067: 18.

⁸³ VGMA HRF.d.1067: 21.

uzaklaştırılarak vakfın mütevellilik görevi tekrar ölen şahsın oğlu Mehmed'e verilmiştir.⁸⁴ 6 Kasım 1717'de camide günlük yarım akçe ücret ile vaiz olan Şeyh Osman'ın vefatından dolayı vaizlik görevi İbrahim'e tevdi edilmiştir.⁸⁵ 02 Şubat 1718'de günlük bir akçe ücret ile müezzin ve nazır olan Ebubekir görev beratını kaybettiği için zayiden dolayı görev beratı yeniden verilmiştir. Yine Murad Paşa Camii'nde günlük bir akçe ücret ile kayyım olan Ahmed'e de görev beratını kaybetmesinden dolayı yeniden görev beratı verilmiştir. 28 Ağustos 1718'de günlük yarım akçe ücret ile Ferras Süleyman'ın vefatından dolayı bu görev Ali'ye verilmiştir. Yine aynı tarihte Murad Paşa Camii'nde günlük yarım akçe ücret ile vaiz olan İbrahim'in vefatıyla görev Şeyh Süleyman'a verilmiştir.⁸⁶

Ekim 1722'de Murad Paşa Camii'nde günlük altı akçe ücret ile imam olan Abdurrahman'ın vefat etmesiyle yerine büyük oğlu Ebubekir, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Mayıs 1723'te camide günlük üç akçe ücret ile müezzin olan Ebubekir Halife kendi rızasıyla Mustafa lehine görevden feragat etmiştir. Kadı İbrahim'in arzı üzerine Mustafa bu göreve atanmıştır.⁸⁷ Nisan 1727'de caminin imamı olan Ebubekir vefat ettiği için yerine Ebubekir isimli başka biri bu göreve atanmıştır.⁸⁸ Temmuz 1729'da vakfın nazırı olan Ahmed'in vefatından dolayı görevi boş kaldığı için yerine Mustafa'ya görev tevdi edilmiştir.⁸⁹

Ağustos 1746'da Murad Paşa Camii'nin gönüllü olarak vaizi olan Süleyman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Şeyh İsmail, Kadı Abdülkerim Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹⁰ Eylül 1750'de günlük 3 akçe ücret ile müezzin olan Mustafa vefat ettiği için yerine Hüseyin, vakfın mütevellisi olan Abdülkerim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Ekim 1750'de caminin Cuma müezzini de olan Mustafa'nın vefatıyla yerine Abdülkerim, vakfın mütevellisi olan Abdülkerim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Aralık 1750'de günlük 1 akçe ücret ile Cuma müezzini olan Ebubekir vefat ettiği için yerine Seyyid Hafız Mustafa, vakfın mütevellisi olan Mustafa'nın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹¹ Şubat 1752'de cami vakfının kâtibi olan Seyyid Hafız Mustafa'nın görev beratı yenilenmiştir. Mart 1752'de cami vakfının beratsız olarak cabisi olan İsmail'in bu göreve ataması yapılmıştır.⁹²

⁸⁴ VGMA HRF.d.1067: 24.

⁸⁵ VGMA HRF.d.1067: 25.

⁸⁶ VGMA HRF.d.1067: 26.

⁸⁷ VGMA HRF.d.1137: 33.

⁸⁸ VGMA HRF.d.1143: 42.

⁸⁹ VGMA HRF.d.1144: 37.

⁹⁰ VGMA HRF.d.1061: 166.

⁹¹ VGMA HRF.d.1061: 168.

⁹² VGMA HRF.d.1061: 169.

Temmuz 1755'te camide günlük bir akçe ücret ile müezzin olan Abdülkerim'in vefat etmesiyle yerine Ahmed'e bu görev Kadı Hacı Osman tarafından tevdi edilmiştir.⁹³ Nisan 1762'de Murad Paşa Camii'nde imam olan Ebubekir'in vefat etmesiyle yerine Osman bu göreve naibin arzı üzerine atanmıştır.⁹⁴

7 Haziran 1796'da günlük altı akçe ücret ile caminin imamı olan Osman vefat ettiği için yerine oğlu Ahmed b. Osman'a bu görev naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁹⁵ 19 Ağustos 1805'te günlük bir akçe ücret ile cuma vakitlerinde müezzin olan Seyyid Hafız Mustafa'nın vefatıyla yerine oğlu Seyyid Hasan b. Seyyid Hafız Mustafa'ya bu görev naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir. Murad Paşa Camii'nde günlük üç akçe ücret ile müezzin olan Hüseyin'in vefatından dolayı bu görev Mustafa b. İsmail'e naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁹⁶ 7 Mart 1807'de camide günlük üç akçe ücret ile kayyım olan Mustafa'nın geride yerine geçebilecek bir çocuk bırakmadan vefatıyla yeri boş kalmıştır. Bundan dolayı bu görev İsmail b. Abdullah'a Kadı Seyyid Feyzullah'ın arzı üzerine tevcih edilmiştir. Yine camide günlük üç akçe ücret ile müezzin olan Mustafa b. İsmail, geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için boş kalan müezzinlik vazifesine İsmail b. Abdullah, Kadı Seyyid Feyzullah'ın arzı üzerine atanmıştır.⁹⁷

1815'te Murad Paşa Vakfının cibayet ciheti (cabi) mutasarrıfının hayatta olup olmadığı bilinmediği için vakıf cibayeti görevi boş kalmıştır. Bu göreve Seyyid Yusuf b. Nebi'nin lâyük ve uygun olduğu vakıf görevlileri ve o mahallede yaşayanların gelip mahkemeye haber vermeleri neticesinde, Naib Mehmed Emin vakıfla ilgili kayıtlara müracaat etmiştir. Resmi kayıtlar üzerinde yapılan inceleme neticesinde Mart 1752'de vakfın cibayet görevinin İsmail adlı kişi üzerinde olduğu görülmüştür. Fakat vakfın cabisi olan İsmail'in hayatta olup olmadığı bilinmediği ve söz konusu cibayet görevi boş kaldığından dolayı Antalya Kazası sakinlerinden olan Hacı Seyyid Ahmed b. Ali ve Mustafa b. Mehmed Ali'nin tasdik ve şahitlikleri ile Yusuf b. Nebi bu göreve, Anadolu Kazaskeri olan Mevalana Mehmed Emin Efendinin arzı üzerine 23 Mayıs 1815'te atanmıştır.⁹⁸

⁹³ VGMA HRF.d.1056: 159.

⁹⁴ VGMA HRF.d.1057: 85.

⁹⁵ VGMA HRF.d.531: 101.

⁹⁶ VGMA HRF.d.532: 106.

⁹⁷ VGMA HRF.d.532: 107.

⁹⁸ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan 534 numaralı hurufat defterinin 117.sayfasında bu atama detaylı bir şekilde şu şekilde geçmektedir: *Antalya'da merhum Murad Paşa Vakfının cibayet ciheti mutasarrıfının hayatı ve memarı na malum olub hizmeti cibayeti muattal kalmağla yerine Seyyid Yusuf b. Nebi her vecihle mahal ve müstehak olduğunu ehli mürtezika ve cemaatı müslimin mahallinde meclisi şeride haber vermeleriyle cibayeti (cabilik) mezkure merhum Esseyyid Yusuf b. Nebi, Naibi Mehmed Emin arz etmeğin sadır olan fermanı alilerine imtisalen bu arz ve der kenara nazar olundukda cibayeti mezkure bin yüz altmış beş senesi cemaziyelevvelinde İsmail adlı kimesneye tevcih ve elyevm üzerinde idüğü Askeri Ruznamçesi der kenarından müsteban (açıkça ortaya konmuş olan, şüpheye yer bırakmayacak şekilde anlaşılan, açık, aşikar) olmağla filhakika (gerçekten, doğrusu)*

1 Kasım 1815'te Murad Paşa Camii evkafının, vakıf kurucusunun şartı gereği kâtibi olan Seyyid Hafız Mustafa geride yerine geçebilecek bir çocuk bırakmadan vefat ettiği için yerine Mehmed Haşim'e bu görev naib Seyyid Pir Ali'nin arzı üzerine ve kayıtlar mucibince tevcih edilmiştir.⁹⁹ 9 Ocak 1818'de Murad Paşa Vakfının sınırlarının tespit edilmesi için Ağlasun Kadısı olan Hacı Yusuf Efendi başkanlığında vakfın mütevellisi ve kâtibi olan Osman Efendi, vakfın nazırı olan Hamamcızade, Murad Paşa Camii hatibi olan Seyyid Mehmed Efendi, yine aynı caminin müezzini olan Şeyh İsmail, Antalya ahalisi sakinlerinden olan Haliloğlu Halil Sipahi ve oğlu Ali, Ferhadoğlu İsmail ve kale kapısında bulunan caminin imamı olan Baba Ahmed Tamul adlı kişilerden oluşan bir keşif heyeti oluşturulmuştur. Söz konusu bu heyet aracılığı ile Murad Paşa Vakfının sınırları yeniden tespit edilmiştir.¹⁰⁰ 16 Ocak 1818'de yine vakıf kurucusunun koymuş olduğu şartlar gereği vakfın cibayeti cihetine (cabi) mutasarrıf olan Esseyyid Yusuf b. Yahya elinde olan beratını iade ederek bu görevi bırakmasından dolayı Seyyid Abdullah b. Ali'ye, naibin arz etmesi ve atik/eski beratı kaleminde hıfz olunmak şartıyla 1818 yılında sadır olan ferman gereğince görev tevcih edilmiştir.¹⁰¹ 1 Ocak 1821'de camide günlük üç akçe ücret ile müezzin olan İsmail b. Abdullah çocuksuz vefat ettiğinden dolayı yerine cami cemaatinin de tercihleri ile İsa b. Mehmed'e bu görev naibin arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹⁰²

Murad Paşa Camisi Vakfına günlük üç akçe ücret ile 1821'de kayyımlik hizmeti de üzerinde olan Esseyyid Hüseyin b. Ömer beratla mutasarrıf olarak atanmıştır. 20 Ekim 1822'de şart-ı vakıf gereği vakfın kâtibi olan Mehmed Haşim çocuksuz vefat ettiğinden dolayı boş kalan bu görev Hafız Mustafa b. Ahmed'e, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁰³ Yine cami-i şerifin vakf-ı kitabet¹⁰⁴ cihetine Hafız Mustafa b. Ahmed ve hitabet cihetine Esseyyid Hafız Abdullah b. Ali 1823 tarihindeki beratla atanmışlardır. 9 Mayıs 1824'te yine vakıf kurucusunun şartı gereği vakfın cabilik cihetine mutasarrıf olan Seyyid Abdullah b. Ali halen berat-ı şerifle

merkur İsmail hizmet-i vakfda sıru ğayib ile ğaib ve hizmeti cibayet muattal kalub merkur Yusuf b. Baha dahi müstakim ve bilfiil hizmeti cibayete muktedir idüğünü kazai mezbur ahalisinden olub vukuf olan ba arzı müsliminden Hacı Seyyid Ahmed b. Ali ve Mustafa b. Mehmed Ali tariküşşehade haber verub arzı mezkuru tasdik etmeleriyle cibayeti mezkure mahallinde ba hüccet kimesnenin uhdei tasarrufunda değil ise şartıyla ğaibi mezbur İsmail'in refinden merkur Yusuf b. Baha'ya tevcih ve yedine beratı alıšan ita buyrulması faziletli sehametli bilfiil Anadolu Kazaskeri Mevlâna Mehmed Emin Efendi Hazretleri ilam etmeleriyle mucibince tevcih ve beratı ita olunmak deyü Fi 13 Cemaziyelahir Sene 1230 tarihli mürsele ve mesalih (iyiliğe vasıta olan şey, serbest bırakılmış) fermanı ali sadır olmağla sadır olan fermanı ali mucibince merkuma tevcih buyruldu.

⁹⁹ VGMA HRF.d.534: 118.

¹⁰⁰ AŞS II: belge 31, 11/a.; Server Kastarlı, *İki Numaralı Antalya Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001, Kırıkkale s.70.

¹⁰¹ VGMA HRF.d.534: 118.

¹⁰² VGMA HRF.d.534: 121.

¹⁰³ VGMA HRF.d.535: 79.

¹⁰⁴ Kitabet: Yazmanlık, kâtiplik, belli bir ücret karşılığında vakıfların muhasebe ve kayıt işlerine bakan kişilere verilen isim.

görevli olup ancak elindeki görev olan beratı zayi olduğundan, vermiş olduğu dilekçeye istinaden kendisine yeni bir görev beratı verilmiştir. Şart-ı vâkıf gereği vakfın kâtibi olan Hafız Mustafa b. Ahmed bilfiil beratla Mehmed Haşmet'in mahlulünden mutasarrıf olup lâkin elinde olan beratı zayi olmakla verilen arzuhal kaydı ile merkuma zayiden dolayı yeni bir görev beratı verilmiştir.¹⁰⁵ 28 Ekim 1824'te camide günlük üç akçe ücret ile kayyımlik hizmeti bir müddetten beri hali ve boş olmakla camiye bir kayyım nasb ve tayin etmek mühim olduğundan Antalya sakinlerinden Seyyid Halil Halife ibn-i Seyyid Ömer'e, naibin arz etmesiyle ve kayıtlara bakılınca günlük üç akçe ücret ile müezzin ve günlük üç akçe ücret ile kayyımlik görevinin Mustafa'nın vefatından dolayı İsmail b. Ubeydullah'ın ayrı ayrı beratlarla üzerlerinde iken İsmail'in geride yerine geçebilecek bir çocuk bırakmadan vefat etmesiyle yalnız müezzinlik ciheti Aralık 1824 tarihinde cümlelerin tercihiyle İsa b. Mehmed'e Antalya Naibi Esseyyid Abdurrahman Efendi'nin arzı üzerine, beratla tevcih edilmiştir. Ancak kayyımlik görevinin de vefat etmiş olan İsmail b. Ubeydullah'ın üzerinde olduğu Askeri Ruznamçe kayıtlarından anlaşılmasıyla bu görev de İsa b. Mehmed'e tevcih edilmiştir. 14 Temmuz 1825'te günlük üç akçe ücret ile müezzin olan İsa b. Mehmed bilfiil beratı şerifle bu görevi ifa ederken bedestende çıkan yangında görev beratı sandık içinde yanmıştır. Bundan dolayı daha önceki kayıtlar mucibince zayiden dolayı İsa b. Mehmed'e yeni bir görev beratı naibin arzı üzerine verilmiştir.¹⁰⁶ Camiye 1825 yılındaki atama beratı ile ve günlük 3 akçe ücret ile Mehmed müezzin olarak atanmıştır. 1826 tarihindeki beratla ve günlük 15 akçe ücret ile Esseyyid Mustafa Halife tevliyet (mütevelli) cihetine, 1826 tarihinde de vakfın nezaret (nazırlık) cihetine 5 akçe ücret ile Esseyyid Mustafa b. İsmail atanmışlardır.¹⁰⁷

18 Temmuz 1830'da caminin günlük altı akçe ücret ile imamı olan Ahmed b. Osman vefat ettiği için yerine oğlu Musa'ya bu görev naibin arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹⁰⁸ Yine camide günlük 6 akçe ücret ile Musa Halife b. Ahmed 18 Temmuz 1830 tarihindeki beratla imam olarak atanmıştır. Aynı belgedeki diğer bir kayıta da günlük 6 akçe ücret ile bu caminin hatipliğine beratla Esseyyid İbrahim Halife 1830 tarihinde atanmıştır.¹⁰⁹ Yukarıdaki beratla görev yapan cami görevlilerinin dışında ayrıca beratsız olarak görev yapanlar¹¹⁰ da şunlardır: Günlük 1 akçe ücret ile Cuma müezzini, günlük 3 akçe ücret ile diğer müezzin, günlük 4 akçe

¹⁰⁵ VGMA HRF.d.535: 80.

¹⁰⁶ VGMA HRF.d.535: 81.

¹⁰⁷ BOA EV.d. 38601: varak 2, s.4.

¹⁰⁸ VGMA HRF.d.536: 66.

¹⁰⁹ BOA, EV.d. 38601: varak 2, s.3.

¹¹⁰ Bu cami görevlilerinin isimleri belgede belirtilmemiş, sadece görevler ve görevlilerin aldıkları ücretler yazılmıştır.

ücret ile kayyım, günlük 1 akçe ücret ile ferraş, günlük 4,5 akçe ücret ile devirhan. Yine günlük 1'er akçe ücret ile muarri¹¹¹ ve İhlashan görevlendirmesi yapılmıştır.¹¹²

Murad Paşa Vakfının farklı zamanlarda yapılmış olan muhasebe denetimlerinde gelir ve giderlerini görmek mümkündür. 1838 yılına ait mufassal deftere göre vakfa ait olan ve İstanbul'a (Korkuteli) bağlı Karatekin Köyü'nde bulunan değirmen harabe bir vaziyettedir. Yine aynı yıl vakfın İstanbul'a bağlı köylerde bulunan arzailer ile Düden Nehri kıyısında bulunan arazi gelirlerinin toplamı 3.384 kuruştur.¹¹³

Bu caminin 1839/1840 yıllarında cami vakfının mütevellisi olan Şeyh Ali Efendi marifetiyle yapılan muhasebe kaydına göre 2 yıllık toplam gelir 3.009 kuruş ve iki yıllık toplam gider ise 3.483 kuruştur. Cami vakfının iki yıllık giderleri gelirlerinden 474 kuruş daha fazladır. Vakıf giderlerindeki bu açığın vakfın gelecek yıldaki gelirinden karşılanacağına dair şerh düşülmüştür.¹¹⁴

Caminin Mütevellisi Şeyh Ali Efendi marifetiyle 1841 yılında görülen muhasebe kaydına göre vakıf gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Kara bahçesi icarından gelen 300 kuruş, Arab Mescidi Mahallesinde bulunan menzil icarından gelen 120 kuruş, vakfa ait 3.900 kuruş nakit paranın %15'lik oran ile istirbaha¹¹⁵ verilmiş olan paradan elde edilen 585 kuruş, yine vakfa ait artmış olan nakit paranın ribhinden 157,5 kuruş, Erkanoglu dükkânından 5 kuruş, ashab-ı hayratın vakf eylediği nakit paranın ribhinden gelen 120 kuruş, Antalya surları dışında bulunan bahçe hasılatından gelen 306 kuruş, Moralı hanlarının icarından gelen 45 kuruş, Abdallardan senevi alınan para 20 kuruş olmak üzere bir yıllık gelirler toplamı 1.658 kuruştur. Caminin 1841 yılına ait bir yıllık gider kalemleri ve gider miktarı da şu şekildedir: Cami kandillerine yağ parası için (40 kıyye) 200 kuruş, mum parası için (4 kıyye) 20 kuruş, caminin perde tamirine ödenen 9 kuruş, kapıların temizliği ve doldurulmasına ödenen 15 kuruş, temizliğe harcanan 5 kuruş, daire ve duvarlarına yapılan masraf 18 kuruş. Cami vakfı mütevellisine verilen 90 kuruş, nezarete (nazırlık) için verilen 40 kuruş, kitabet (kâtiplik) için verilen 24 kuruş, cabi/ferraşa verilen 24 kuruş, imama verilen 36 kuruş, cami hatipine verilen

¹¹¹ Muarri: Tarif edici, anlatıcı. Cami ve tekkelerde hayır sahibi kimselerin adlarını sayan derviş ya da müezzin.

¹¹² BOA, EV.d. 38601: varak 2, s.4.

¹¹³ Köç, 2019: s.330.

¹¹⁴ BOA EV. d. 11423: varak 4, s.2.

¹¹⁵ Ribh: Kar, kazanç, faiz anlamına gelmektedir. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat (Eski ve Yeni Harflerle)* Aydın Kitapevi Yayınları Sözlük Dizisi 1, 23.Baskı Ankara 2006, s.892; Vakıflara ait nakit paraların onu onbir buçuk hesabıyla yani %15'lik faiz oranı ile borç verilmesi yöntemidir. Burada amaç vakıflara ait nakit paraların korunması ve bu vakıflara ek gelirlerin sağlanmasıdır. Burada riba ve faiz kavramlarının İslam hukukunda hoş karşılanmamasından dolayı bu kavramların yerine daha çok “*rehn-i kavi ve kefil-i meli yahud ikisinden biri ile onu on bir buçuk hesabı ile muameley-i şer'iyye ve murabaha-i mer'iyye ile ba-yedi mütevellî beher sene ala vechi'l-halal istirbah ve istiğlal oluna*” tabiri kullanılmıştır. Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII.Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s.141, 142; Bak. Neşet Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğunda Riba-Faiz Konusu Para Vakıfları ve Bankacılık”, *Vakıflar Dergisi*, Tıpkı Basım, Sayı: IX, Ankara 2006, s.39-56.

36 kuruş, müezzine verilen 30 kuruş, kayyıma verilen 30 kuruş, cuma müezzine verilen 6 kuruş, terettüb-ü maaş-ı hazineye¹¹⁶ verilen 40 kuruş, muhasebe harcına ve kâtipliğe verilen 16.5 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri 674 kuruştur. Cami vakfının bir yıllık gelirlerinden masraflar düşüldükten sonra 984,5 kuruş artmıştır.¹¹⁷

Söz konusu bu cami vakfının 1842 yılında vakfın yine mütevellisi olan Şeyh Ali Efendi ile başka bir muhabesinin de yapıldığı da görülmüştür. Bu muhasebe kaydına göre vakıf gelir kalemleri ve vakıf gelirleri şunlardır: Kavşağı Sözen bahçesinden gelen 10 kuruş, ismi ve yeri belli olmayan diğer bir bahçeden gelen 36 kuruş, Hacı Emir'in bahçesinden gelen 8 kuruş, başka bir vakıf menziline gelen 25 kuruş, Hüseyin Efendi'nin civarındaki menzil icarından gelen 50 kuruş, Arab Mescidi Mahallesindeki menzil kirasından gelen 15 kuruş, Tahıl Pazarındaki menzil kirasından gelen 40 kuruş, cabinin oturduğu menzil kirasından gelen 40 kuruş, Aşık Doğan Mahallesindeki menzil kirasından gelen 20 kuruş, Hacı Ali'nin civarında olan menzil kirasından gelen 30 kuruş, semerciler başındaki dükkân icarından gelen 100 kuruş, caminin civarındaki dükkân icarından elde edilen 55 kuruş, bitişiğindeki diğer dükkândan gelen 50 kuruş, bu dükkânın da bitişiğindeki dükkân icarından gelen 15 kuruş, Çıkrıkçı Ali'nin dükkânından 55 kuruş, Topal Hacı Hüseyin dükkânından 70 kuruş, bu dükkânın yakınındaki dükkândan gelen 14 kuruş, Sarraç Hacı Ahmed dükkânından gelen 10 kuruş, Helvacı Osman dükkânından gelen 10 kuruş, Hacı Mütevellî dükkânı icarından gelen 10 kuruş, İstanos'da Gömleksiz dükkânından gelen 70 kuruş, Bali Bey Camii yakınındaki dükkândan gelen 30 kuruş, Erkanoglu dükkânından gelen 5 kuruş, vakfa ait nakit paranın istirbahından elde edilen gelir 90 kuruş, hayır sahiplerinin aktardığı nakit paranın istirbahından elde edilen 128,5 kuruş, hayır sahiplerinin vakfa her sene verdiği 64 kuruş olmak üzere toplam gelir 1.879,5 kuruştur. Söz konusu cami vakfının 1842 yılında vakfın gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: Dükkânlara ve kandillere mütevellî efendi marifetiyle yapılan tamirata harcanan 391,5 kuruş, 1840 yılında kanal temizliği yapılmış olunan su arkının temizlenmesine ödenen 50 kuruş, yine aynı su kanalının temizlenmesine yapılan masraf 1.620 kuruş, suculara yıllık verilen para 400 kuruş, terettübü maaş-ı hazineye ödenen 77,5 kuruş, muhasebe harcına ödenen 15,5 kuruş, nakit paranın harcına ödenen 2 kuruş olmak üzere toplam giderler 3.019 kuruştur. Vakfın toplam gelir ve giderleri arasında 1.139,5 kuruşluk bir açık oluşmuştur. Bu açığın bir sonraki yılda yukarıda bahsi geçen su kanalının gelirinden karşılanması koşuluyla borçlanmasına izin verildiğine dair şerh düşülmüştür.¹¹⁸

¹¹⁶ Terettübü Maaş-ı Hazine: Vakıfların gelirlerinden, vakıfların denetimleri karşılığında evkaf idaresine ödenen yüzde 10'luk harç//vergi.

¹¹⁷ BOA EV.d.11952: varak 2, s.4-5.

¹¹⁸ BOA EV.d.11952: varak 3, s.5-7.

Murad Paşa Vakfının 1845 yılından 1848 yılına kadar yapılan üç yıllık muhasebesine göre vakıf dükkânlarından 1.844 kuruş, hanlardan 1.032 kuruş ve vakıf bahçelerinden 323 kuruş olmak üzere 3199 kuruş, vakfa ait 7.050 kuruş nakit paranın istirbahından %15 hesabıyla elde edilen 1.057 kuruş, vakfa ait diğer arazi gelirlerinden de 3.257 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 7.513 kuruştur. Vakıf gelirlerinin 5.372 kuruşluk kısmı vakfa ait binaların bakım/onarım masraflarına, personel ücretleri ve vakfın diğer giderlerine harcanmıştır. Vakıf gelirlerinden artan 2.141 kuruş vakfa ait nakit paraya dahil edilmiştir.¹¹⁹

1849 yılında Nezaret-i Evkaf-ı Hümayun-ı Mülükaneye mülhak evkaftan Murad Paşa Camii Vakfının tevliyet cihetine mutasarrıf olan Şeyh Ali Efendi ile Rumi 1265/Miladi 1849 senesi Mart ayının başından Rumi 1266/Miladi 1851 senesi Şubat ayının sonuna kadar yapılan iki yıllık muhasebesine göre vakfın gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İki yıllık aşar, icar, dükkân, bahçe ve nakit paranın nema gelirleri şu şekilde gerçekleşmiştir: Hinta/buğday 58,5 kile 583 kuruş, şair/arpa 19,5 kile 72,5 kuruş, sisam/susam 14,5 kile 290 kuruş olmak üzere toplam 945,5 kuruş. Erkiloğlu dükkânın hisse icarından gelen 10 kuruş, Hacı Muslu Hasan Bey bahçesinin hisse icarından gelen 50 kuruş olmak üzere toplam 60 kuruş. Vakfa ait olan 8.200 kuruş nakit paranın istirbah yoluyla borç verilmesinden elde edilen nemasından gelen 2.520 kuruş. Bir bahçenin iki yıllık icarından gelen 565 kuruş olmak üzere vakfın iki yıllık toplam geliri 4.090,5 kuruştur. Ayrıca vakfa ait bir adet asiyab/değirmen hali/boş atıl durumdadır. Yine vakfın 1849 yılında görülen iki yıllık muhasebesine göre giderleri ve gider kalemleri de şunlardır: Vakıf görevlilerine iki yıllık ödenen ücretler: Vakıf mütevellisine ödenen ücret 300 kuruş, kâtibe ödenen ücret 120 kuruş, nazıra ödenen ücret 30 kuruş, cabiye ödenen ücret 80 kuruş, cami ferraşına ödenen ücret 60 kuruş, kayyıma ödenen ücret 100 kuruş, cami hatibine ödenen ücret 120 kuruş, cami müezzine ödenen ücret 120 kuruş, caminin ikinci müezzine ödenen ücret 40 kuruş, devirhana ödenen ücret 60 kuruş, cami imamına ödenen ücret 200 kuruş. Caminin masraflarına iki yıl boyunca harcanan: Revgan yağı için ödenen 557 kuruş, şamdanlar için ödenen 475 kuruş, caminin mumları için ödenen 220 kuruş, cami hasırları için ödenen 110 kuruş, süpürgeler için ödenen 25 kuruş, kandiller için ödenen 90 kuruş, cami kuyusu için yapılan masraf 175,5 kuruş, cami minaresinin aydınlatılması için harcanan 300 kuruş. Uzun zamandan beri harap halde olan asiyabın/değirmenin tamirine harcanan 2.460 kuruş olmak üzere Murad Paşa Cami Vakfının Rumi 1265 ve 1266 yıllarına ait toplam gider miktarı 5.642,5 kuruştur. Vakfın giderleri vakfın gelirlerinden 1.552 fazla olmuştur. Yani vakıf 1.552 kuruş

¹¹⁹ Köç, 2019: s.331.

zarar etmiştir. Bu zararın vakfın bir sonraki yıl gerçekleşecek gelirlerinden ödeneceğine dair şerh düşülmüştür.¹²⁰

1853 yılında Murad Paşa Camii vakfının ve medresesinin mütevellisi İsmail Bey'dir.¹²¹ Murad Paşa Camii Vakfının 1859 yılında vakıf mütevellisi Mustafa Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri toplamı 2.614 kuruş, vakfın bir yıllık giderleri toplamı ise 3.247 kuruştur. Vakıf 633 kuruş açık vermiştir.¹²²

1865 yılında vakfın mütevellisi olan Mustafa Efendi ile yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: Hasılat-ı aşar-ı mülk mezruasından gelen 264 kuruş. Subucağı hasılat-ı aşarından gelen 590 kuruş. Karadest, Subucağı ve Sekicialtı hasılat-ı ıcarından gelen 800 kuruş. İcare-i vahideli müsakkafattan gelen 155 kuruş. Vakfa ait 8.495 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen nemasından gelen 1.235 kuruş. Kireç madeni ocağı bedelinden gelen 90 kuruş olmak üzere toplam gelir 3.134 kuruştur. Yine 1865 yılında cami vakfına ait giderler ve gider kalemleri de şunlardır: Caminin aydınlatılmasında kullanılan toplam 23 kıyye revgan yağına harcanan 755 kuruş. Yine cami aydınlatılmasında kullanılan 15 adet şamdana harcanan 325 kuruş. Aydınlatmada kullanılan fitil ve saire için harcanan 90 kuruş. Cami temizliği için satın alınan süpürgeler için ödenen 15 kuruş, 15 adet hasır için ödenen 90 kuruş. Minareye harcanan 40 kuruş. Caminin temizliği için harcanan 50 kuruş. Caminin avlusunda bulunan kuyunun temizliğine harcanan 60 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 359,5 kuruş. Muhasebe harcına ödenen 89,5 kuruş olmak üzere vakfın bir yıllık toplam giderleri 1.874 kuruştur. Vakfın 1865 yılında yapılan muhasesine göre artan 1.260 kuruş vakfa ait nakit paraya dahil edilmiştir.¹²³ 1870 yılında Murad Paşa Camii Vakfının gelirleri toplamı 4.069 kuruş, vakfın giderleri ise 1.926 kuruş 20 paradır. Vakfın gelirlerinden artan 2.142 kuruş 20 para cami hademelerine verilmiştir. Vakıf gelirlerinden 714 kuruş Evkaf Nezaretine muhasebe harcı olarak maaş-ı muaharrer şeklinde ödenmiştir. 21648 numaralı bu evkaf defterinde vakıf gelirlerinin ve giderlerinin detayları yazılmamıştır.¹²⁴ 1872 yılında Murad Paşa Camii vakfının mütevellisi marifetiyle yapılan muhasebesine göre caminin bir yıllık gelirleri toplamı 4.069 kuruş, bir yıllık giderleri toplamı ise 1.926 kuruş 20 paredir. Cami gelirlerinden 2.142 kuruş 20 para artmıştır. Ayrıca Evkaf İdaresi tarafından harc-ı kalemiye parası olarak 51 kuruş 7 para tahsil edilmiştir.¹²⁵ 16 Mart 1877'de Murad Paşa Camii Vakfının mütevellisi olan Selim Efendi ibn-i Salih Ağa tarafından vakfın nakit parasından, Arnabut Arslan olarak bilinen Hasan b.

¹²⁰ BOA EV.d.13713: varak 1, s.1.

¹²¹ BOA EV.d.15179: varak 2, s.3.

¹²² BOA EV.d.16857: varak 2, s.3.

¹²³ BOA EV.d.39015: varak 8, s.16.

¹²⁴ BOA EV.d.21648: varak 3, s.5.

¹²⁵ BOA EV.d.22248: varak 1, s.1.

Süleyman'a 350 kuruş borç para verilmiştir. Fakat borcun vadesi dolmasına rağmen Arnabut Arslan bu parayı ödemeyince olay mahkemeye intikal etmiştir. Hatta Arnabut Arslan kendisine yalancı şahitler bularak mahkemeye getirmiştir. Daha sonra mahkeme tarafından gerekli tahkikatlar yapılmış, Arnabut Arslan'ın yalan söylediği anlaşılmış ve borç olarak almış olduğu 350 kuruşu Murad Paşa Camii Vakfı mütevellisi olan Selim Efendiye geri ödemesi konusunda uyarılmıştır.¹²⁶

Murad Paşa Camisi Vakfı ile ilgili yapılan çalışmalar neticesinde arşiv kaynaklarındaki verilere göre 18. ve 19. yüzyıllarda cami vakfına, müteveli, nazır, cabi, kâtip gibi görevlere atamalar yapılırken vakfın camisine de imam, hatip, vaiz, müezzin, cuma müezzini, aşırhan, devirhan, İhlashan, muarriif, ferraş ve kayyımlik görevlerine atama ve görevlendirmeler yapılmıştır. Söz konusu bu atama ve görevlendirmelerin bir kısmı vakıf mütevellilerinin, bir kısmı kadı naiplerinin arzları üzerine, bir kısmı kadıların arzı üzerine ve az bir kısmı da o dönemin şeyhülislamının arzı üzerine beratla yapılmıştır.

Vakıfların ekonomik durumları ve faaliyetleri hakkında yeterli ve güvenilir bilgilere ulaşabilmek için bu vakıfların gelir ve giderlerinin birlikte analiz edilmesinde fayda vardır.¹²⁷ Bu nedenle Antalya şehir merkezinde 18. ve 19.yüzyıllarda mevcut olan ve belirli gelirlere sahip vakıfların gelir/giderlerini yıllara göre gösteren tablolar bu çalışmada kullanılmıştır.

Tablo 1.1 19.Yüzyılda Murad Paşa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi/tarla	Bağışlar	İstirbah	Toplam	Personel maaşları	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergi	Toplam	
1838		3.384			3.384	Vakfın giderleri arşiv belgesinde yazılmamış.						
1839/1840		3.009			3.009		3.483				3.483	-474
1841	169,5	606	20	862,5	1.658	316	220	47	34,5	56,5	673,5	+984,5
1842		1.879			1.879		3.019				3.019	-1.140
1848	2.876	323	-	1.057	7,513		5.372				5.372	+2.141
1849/1851	625	945	-	2.520	4.090	1.330	1.642	2.635	35	-	5.642	-1.552
1859		2.614			2.614		3.247				3.247	-633
1865	245	1.654	-	1.235	3.134	-	1.170	150	105	449	1.874	+1.260
1870		4.069			4.069		1.926				1.926	+2.143
1872		4.069			4.069		1.926				1.926	+2.143

(Kaynak: Ahmet Köç; EV.d.11423, 11952, 13713, 16857, 39015, 21648, 22248)

¹²⁶ Ağır, 2019: s.323; AŞS XXIV, Belge No: 163, s.63.

¹²⁷ Şerife Eroğlu Memiş, "Halilürrahman Vakfı'nın 18. Yüzyıl Başında Mali Durumu", *Tarih Dergisi -Turkish Journal of History*, İstanbul Üniversitesi Yayınları 2020, Sayı 72 (2020/2): s.85, 95.

Murad Paşa Camii¹²⁸ Vakfının gelir ve giderleriyle ilgili olarak yukarıdaki tablo verilerine göre 1838’da vakıf gelirleri 3.384 kuruştur. Fakat 1836 yılında vakfın giderlerinden bahsedilmemiştir. 1839/1840 yıllarında vakfın gelirleri toplamı 3.009 kuruş, giderleri 3.483 kuruştur. Vakıf 1839/1840 yıllarında 474 kuruş açık vermiştir. Vakfın 1841 yılındaki 1.658 kuruş giderleri ise 673,5 kuruştur. 1841 yılında vakıf gelirlerinden 984,5 kuruş artmıştır. Vakfın 1842 yılındaki gelirleri toplamı 1.879 kuruş, giderleri ise 3.019 kuruştur. 1842 yılında da vakıf 1.140 kuruş açık vermiştir. 1849 yılında vakfın gelirleri toplamı 4.090,5 kuruş, giderleri ise 5.642,5 kuruştur. Vakıf yine 1849 yılında da 1.552 kuruş açık vermiştir. 1859 yılında vakfın toplam gelirleri 2.614 kuruş iken giderleri ise 3.247 kuruş olarak gerçekleşmiş ve vakıf bu yılda da 633 kuruş zarar etmiş ve açık vermiştir. Murad Paşa Camii Vakfının 1865 yılına kadar ki bilançolarına bakıldığı zaman vakfın zararda olduğu 1865 yılından itibaren ise vakfın iyi yönetilmeye başlandığı ve bu açığın kapatılarak kâra geçildiği görülmektedir. Cami vakfına ait nakit paralar vakfın mütevellî ve yöneticileri tarafından %14,5 ile %15 arasında değişen oranlarla istirbah yöntemiyle ağırlıklı olarak esnafa borç para verilerek hem vakfın nakit parası korunmuş hem de vakfa yeni bir nakit gelir sağlanmıştır.

Murad Paşa Camii Vakfının personel istihdam rejimine bakıldığı zaman 16 ve 17.yüzyıllarda vakfın vakfiyesinde de belirtildiği gibi mütevellî, kâtip, cabi, hatip, müezzin, Cuma müezzini, hamele-i Kur’an, reis-i huffaz, kayyım, cüzhan, Kur’an cüzlerini getiren/toplayan gibi vakıf yönetici ve cami görevlilerinin yanında cami imaretinde de imaret şeyhi, imaret nakibi, aşçı, ekmekçi, kiler muhafazacısı, buğday taşıyıcısı, tabak yıkayıcısı, buğday ve pirinç ayıklayıcısı, imaret kapıcısı, imaret suyu ıslah edicisi, imaret ferraşı ve Düden Nehri suyu ıslah edicisi gibi görevlendirme ve atamalar yapılırken 18 ve 19.yüzyıllarda gerçekleşen atamalar da ise aşırhan, İhlashan, devirhan gibi görevlere ilave atamaların da yapıldığı görülmektedir. Bu alanda istihdamın atmış olmasının sebebi işsizliğin bu dönemde artmış olmasıdır. Bundan dolayı vakıflar da istihdamlarla toplumsal yapıyı desteklemişlerdir. Yediyıldız’ın *duagû gurubu* dediği bu kişilerin sayıları son asırlarda hızla artmış ve yaptıkları işler de çeşitlenmiştir. Vakfın 18. ve 19. yüzyıllardaki muhasebe kayıt giderleri içerisinde imaret giderlerinin olmaması muhtemelen bu imaretin faaliyetlerini sürdüremediğini ve atıl/harabe bir halde olduğunu düşündürmektedir.

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Murad Paşa Vakfı ve Camii’ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 12 mütevellî, 8 nazır, 6 cabi,

¹²⁸ Murad Paşa Camii’nin tadilat ve onarımları 1960, 1991, 1996-1997, 2001 ve 2003 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Günümüzde Muratpaşa İlçesi Kızılsaray Mahallesi Milli Egemenlik Caddesi’nde bulunan Murad Paşa Camii Antalya’nın merkez camisidir, merkezi vaaz, merkezi ezan buradan yapılmaktadır ve ibadete açıktır; Hüseyin Çimrin, *Antalya Tarihi ve Turistik Rehberi*, İstanbul 1982, s.62.

12 imam, 3 hatip, 23 müezzîn, 7 Cuma/sela müezzini, 1 muarriif, 2 aşırhan, 2 devirhan, 11 ferraş, 14 kayyım, 7 kâtip, 7 vaiz ve 1 İhlashan olmak üzere toplam 116 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 23 kişî ile caminin müezzînlik cihetine yapıldığı bunun da vakfa yapılan tüm atamaların %26,6'sına denk geldiği görülürken, en az atamanın da 1'er kişî ile cami vakfının muarriif, aşırhan ve İhlashanlık cihetlerine yapıldığı da tespit edilmiştir.

Cami vakfına yapılan toplam 116 atamanın 27'sinin vefatlar, 5'nin görev beratlarının zayi edilmesi neticesinde, 4'ünün ferağ ve kasr-ı yedler neticesinde, 1 atamanın ise yapılan usulsüzlük sonucu atamanın iptali neticesinde yapıldığı tespit edilmiştir. Yapılan atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri de tespit edilmiştir. Atama şartlarını taşıyan 6 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmışlardır.

1.1.2. Şehzade Korkud Sultan Camii

Bu cami Bizans döneminde piskoposluk merkezi olan Antalya Kaleiçi *Panaghia Kilisesi*'nin camiye dönüştürülmesi ile meydana çıkmıştır. Antalya Kaleiçi'nde Meryem Ana onuruna inşa edilen *Panaghia Kilisesi* 16. yüzyılın başlarına kadar Hristiyanların ibadetine açık kalmıştır. Kilise, Padişah II. Bayezid'in emriyle 16. yüzyılın başında câmiye dönüştürülmüştür. Kilise, camiye dönüştürüldükten sonra *Câmi-i Cedid-Yeni Câmi* adını almıştır. Bu yapı yaklaşık dört asır boyunca cami olarak hizmet verdikten sonra 19. yüzyılın sonunda yanmış ve harabeye dönüşmüştür.¹²⁹ Burası var olduğu devirde halk tarafından *Panhagia (Kutsallar Kutsalı) Kilisesi*, farklı zaman dilimlerinde ise *Meryem Ana Kilisesi*, *Hagia İrene Kilisesi* olarak, ardından *Cami-i Kebir*, *Cami-i Cedid*, *Ulu Camii*, *Korkut Camii* ve *Kesik Minare Camii* denilen bu mabed daha sonraları "*Cumanun Camii*" olarakta adlandırılmıştır.¹³⁰ Eserin camiye çevrilmeden önceki orijinal hali aslında bir Roma mabedidir. Eser Osmanlı Şehzadesi Korkut'un Antalya'da sancak beyliği yaptığı yıllarda camiye dönüştürüldüğü için 1470-1509 yıllarına tarihlendirilmektedir. Caminin inşa ve onarım kitabesi ise günümüzde mevcut değildir.¹³¹

Süleyman Fikri Erten, bu caminin Hristiyanlık'tan önce de bir mabed olduğunu, belli bir süre kilise olarak kullanıldıktan sonra 1705 ya da 1706 yıllarında camiye çevrildiğini söyledikten sonra caminin ahali arasında *Korkud Cami-i Şerifi* olarak anılmasının sebebi olarak Şehzade Korkud'un bu camiyi kiliseden camiye tahvil etmesi olarak göstermektedir.

¹²⁹ Geniş bilgi için bkz. Evren Dayar, "Antalya Kaleiçi Panhagia Kilisesi ve Câmi-i Cedid", *Belleten Dergisi*, Ankara 2022, C. 86, Sayı 306, s.533-566.

¹³⁰ Hüseyin Çimrin, *Antalya Kaleiçi Tarih, Gözlem ve Anılar (4)*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Antalya 2018, s.286; Geniş bilgi için bkz. Semavi Eyice, "Korkut Camii" *DİA İslam Ansiklopedisi*, 2002, C. 26, s.207-208.

¹³¹ Yerli, 2011, s.29

Devamında caminin Rumi takvime göre 1314 yılında çıkan yangın neticesinde, caminin etrafıyla birlikte yandığını, yapılan büyük masraflar neticesinde yeniden inşa edildiğini yazmıştır.¹³²

Osmanlı padişahı II. Bayezid'in Abdullah, Alemşah, Şehinşah, Ahmed, Korkut, Selim, Mahmud ve Mehmed adlarında sekiz oğlu vardı. Bu şehzadelerden Ahmed, Korkut ve Selim dışındakiler padişah hayatta iken vefat etmişlerdir.¹³³ Padişah II. Bayezid'in oğlu olan Şehzade Korkut 13 Mart 1467 yılında Amasya'da doğmuştur. Çok iyi Arapça ve Farsça bilen Korkut, alim ve şair bir şehzadedir. Şiirlerinde *Harimi* mahlasını kullanmış divan sahibi bir şehzadedir. Yavuz Sultan Selim'in ağabeyi olan Korkut, önce kardeşi Selim'e destek olmuş, ancak daha sonra ona isyan etmiştir.¹³⁴ Ardından bu isyan sebebiyle yakalanıp 1513'te Eğriboz'da boğdurularak idam edilmiştir. Cenazesi Bursa'ya götürülerek Orhan Gazi türbesine defnedilmiştir.¹³⁵ "Sultan Korkut, büyük din ve İslam hukuk âlimi olduğu gibi musikide üstad ve şair olarak tanınmış ve bu yoldaki eserleriyle de ilim ve sanat kudretini göstermiştir." *Korkudiye* adlı bir fetva kitabı telif etmiştir. Devrin uleması tarafından takdir edilmiş ve "*Gıdâ-yı Ruh-efza*" adında bir saz icat etmiştir. Şehzade Korkut ahlakla ilgili olan tasavvuf şiirleri ve yazıları vardır.¹³⁶

Şehzade Korkut Camii, *Cumanun*, *Cami-i Cedid*, *Cami-i Kebir*, *Yeni ve Cuma Camii* olarak bilinmektedir. Şehzade Korkut 1502'de Teke Sancak Beyliğine atandıktan sonra bu camiye tamir ettirmiş ve camiye bir de minare ekletmiştir. Bu tarihten sonra cami Şehzade Korkut Camii adını almıştır. Cami 1896 yılındaki yangın felaketine ibadethane olarak işlevini kesintisiz olarak sürdürmüştür. Fakat daha sonraki süreçte cami geçirdiği ağır tahribat nedeniyle artık kullanılamaz hale gelmiş ve yakın zamana kadar kaderine terk edilmiştir. 1970'li yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan kısmi onarım yapının daha fazla tahrip olmasını önlese de zamanla yeni tahribatlar oluşmuş ve özellikle statik sorunlar, malzeme yorgunluğu nedeniyle geri getirilemeyecek kayıplar yaşanmıştır. 2007/2008 yıllarında yapılan bilimsel kazıların verileriyle, ülkemizin önemli bilim insanları ile yapılan incelemeler sonrasında basit restorasyon ve müdahalelerle caminin kurtarılamayacağı anlaşılmış ve

¹³² Erten, *Antalya Livası Tarihi*, 1338-1340, s.89.

¹³³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "II'nci Bayezid'in Oğullarından Sultan Korkut", *Belleten Dergisi*, Ankara 1966, 30 (120), s.539.

¹³⁴ Geniş bilgi için bkz. Feridun Emecen, "Şehzade Korkut", *DİA İslam Ansiklopedisi*, 2002, C.26, s.205-207.

¹³⁵ Geniş bilgi için bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılı, 1966, s.539-602; Geniş bilgi için bkz. H. Erdem Çıpa, *Yavuz'un Kavgası, I. Selim'in Saltanat Mücadelesi*, YKY, İstanbul 2020, s.29-31; Geniş bilgi için bkz. Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, TTK Yayınları, 2020, Ankara, 1-19.

¹³⁶ Uzunçarşılı, 1966: s.593, 594, 595.

alandaki kalıntıların tamamının ancak kapsamlı restorasyon, tamamlama ve çevre düzenleme çalışmaları ile yok olmaktan kurtarılabileceği kanaatine varılmıştır.¹³⁷

Vakfiyesi mevcut olmayan Şehzade Korkut Camii,¹³⁸ ile ilgili olarak Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan 567 numaralı kayıta bilgiler şu şekildedir: Cami-i Cedid Vakfının tevliyeti söz konusu deftere göre 1567 yılında beratla Mehmed'e verilmiştir. Vakfın gelir kalemleri dükkân kiralari, hane kiralari ve tarla zemin icarlarıdır. Vakfın bir yıllık toplam geliri 7.082 akçedir. Vakfın gelirlerinden 4.320 akçesi cami görevlileri olan imam, hatip, hafız, müezzin, kayyım ücretlerine ve caminin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağına ve hasırlarına harcanmıştır. Ayrıca vakfın gelirlerinden Vakf-ı Armağan'a 100 akçe dua için, Vakf-ı Cevri Hatun bint-i Umran'a kandil yağı için 200 akçe, Vakf-ı Hacı Ramazan'a 200 akçe, Vakf-ı Şami Hatun'a 200 akçe, Vakf-ı Aişe Hatun bint-i Küçük Hacı'ya 250 akçe, Vakf-ı Aişe bint-i Sinan Çelebi'ye 200 akçe ve Vakf-ı Seydi Ali'ye tamir masrafları için 1000 akçe verilmiştir.¹³⁹ Burada vakıflara özellikle kadınların tesis etmiş olduğu vakıflara tahsisatlar yapıldığı görülmektedir.

Hurufat ve evkaf defterlerine göre Sultan Korkud Camii Vakfına 18 ve 19.yüzyıllarda yapılan atama ve görevlendirmeler ise şu şekildedir: 12 Eylül 1703'te Yeni Camii Vakfına günlük iki akçe ücret ile müteveli olan Abdullah bu görevden el çektilirilmiş yerine cami vakfının mütevellilik görevi Bekir'e tevdi edilmiştir. Yine camide günlük iki akçe ile cüzhan olan Abdullah'ın da görevden el çektilirilmesiyle bu görev Musa'ya tevdi edilmiştir.¹⁴⁰

5 Haziran 1704'te Sultan Korkud Camii'nde günlük bir akçe ücret ile Cüzhan Abdurrahman'ın görevlendirme beratı yenilenmiştir.¹⁴¹ 25 Nisan 1705'te camiye ferraş lazım olduğundan Hasan'a bu görev tevdi edilmiştir. Yine aynı tarihte Sultan Korkud Camii Vakfına nazır lazım olduğundan İmam Seyyid Mustafa'ya bu görev tevdi edilmiştir.¹⁴² 8 Ağustos 1709'da cüzhan Osman görevi bıraktığı için yerine günlük bir akçe ücret ile Seyyid Feyzullah'a cüzhanlık görevi tevdi edilmiştir.¹⁴³ 26 Ağustos 1710'da camide vaiz olmadığından dolayı vakfın artan parasından dört akçe ücret ile Seyyid Abdülcelil'e vaizlik görevi tevdi edilmiştir.¹⁴⁴ 6 Temmuz 1712'de camide günlük bir akçe ile Cüzhan Abdurrahman'ın bu görevi

¹³⁷ Aktürk, 2021: s.12, 13.

¹³⁸ Cami 1895'te meydana gelen yangından sonra uzun süre ibadete kapalı kalmıştır. 1970 yılında caminin kısmi onarımı yapılmıştır. Caminin tam teşekküllü restorasyon ve onarım çalışmaları ise 07.07.2017 tarihinde başlamış ve 01.03.2022 tarihinde tamamlanarak tekrar ibadete açılmıştır. *Antalya Şehzade Korkut Camii Bir Vakıf Yapısında Korumacılık 2017-2022*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları No: 150, İstanbul 2022, s.9.

¹³⁹ Geniş bilgi için bkz. M. Akif Erdoğan, "Antalya ve Havalisi Tarihi İçin Bir Kaynak: Defter-i Evkâf-ı Livâ-i Teke", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1995, 10 (1), s.91-185.

¹⁴⁰ VGMA HRF.d.1067: 15.

¹⁴¹ VGMA HRF.d.1067: 16.

¹⁴² VGMA HRF.d.1067: 17.

¹⁴³ VGMA HRF.d.1067: 19.

¹⁴⁴ VGMA HRF.d.1067: 20.

bırakmasından dolayı yerine Ömer bu göreve atanmıştır. 30 Aralık 1712'de camide vaiz olan Seyyid Abdülcélil vefat ettiğinden dolayı yerine Musa'ya bu görev tevdi edilmiştir.¹⁴⁵ 8 Kasım 1714'te Antalya'da Camii Cedid'te günlük iki akçe ücret ile kayyım olan Mustafa'nın bu görevi bırakmasından dolayı caminin kayyımlık görevi Ebubekir'e tevdi edilmiştir.¹⁴⁶ 24 Aralık 1718'de günlük bir akçe ücret ile Ferraş Mehmed'in vefatıyla yerine Yusuf bu göreve atanmıştır.¹⁴⁷ Nisan 1727'de caminin günlük bir akçe ücret ile ferraşı olan Yusuf vefat ettiği için yerine Molla Mehmed atanmıştır.¹⁴⁸

Ağustos 1727'de Antalya surları içinde bulunan ve Sultan Korkud tarafından daha önce ihya edilmiş olan camide günlük iki akçe ücret ile cüzhan olan Seyyid Mustafa geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için Hafız Ahmed Efendi, Kadı Hacı Süleyman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴⁹ Şubat 1728'de Cami-i Cedid'te düzenli olarak ferraş olan Yusuf vefat ettiği için yerine Mehmed'e tevcih olunmak üzere arz olunmuş iken dışarıdan Ahmed bu görevi bir şekilde kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu haksız atama iptal edilerek caminin ferraşlık görevine Mehmed, Kadı Sunullah'ın arzı üzerine atanmıştır.¹⁵⁰ Mart 1728'de Yeni Camii olarak bilinen cami vakfının bir akçe ücret ile nazırı olan Seyyid Mustafa'nın bu görevi bırakmasından dolayı cami vakfının nazırlık görevi Ebubekir'e tevdi edilmiştir.¹⁵¹ Aralık 1728'de camide günlük iki akçe ücret ile ferraş olan Mehmed'in vefat etmesiyle yerine Hüseyin görevlendirilmiştir.¹⁵² 11 Nisan 1728'de camide haftada beş gün dört akçe ücret ile vaiz olan Şeyh Mehmed'in vefatından dolayı bu görev Seyyid Şeyh Mustafa'ya tevcih edilmiştir.¹⁵³

5 Aralık 1755'te günlük iki akçe ücret ile kayyım olan Mustafa b. Hacı Mehmed kayyımlık vazifesinden kendi hüsnü rızasıyla Şeyh Hüseyin Halife ibn-i Ali lehine feragat etmiştir. Söz konusu kayyımlık görevine atama Kadı Hafız Mustafa Efendi'nin arzı üzerine yapılmıştır.¹⁵⁴ 1 Nisan 1756'da camide günlük bir akçe ücret ile ferraş olan Yusuf vefat ettiği için yerine Seyyid Mehmed b. Yusuf'a bu görev tevdi edilmiştir.¹⁵⁵ 11 Mart 1758'de günlük iki akçe ücret ile kayyım olan Hüseyin Halifenin görev beratı yenilenmiştir.¹⁵⁶ Ocak 1759'da

¹⁴⁵ VGMA HRF.d.1067: 22.

¹⁴⁶ VGMA HRF.d.1067: 23.

¹⁴⁷ VGMA HRF.d.1067: 26.

¹⁴⁸ VGMA HRF.d.1143: 42.

¹⁴⁹ VGMA HRF.d.1143: 43.

¹⁵⁰ VGMA HRF.d.1143: 43.

¹⁵¹ VGMA HRF.d.1144: 35.

¹⁵² VGMA HRF.d.1144: 36.

¹⁵³ VGMA HRF.d.1144: 35.

¹⁵⁴ VGMA HRF.d.1056: 159.

¹⁵⁵ VGMA HRF.d.1056: 160.

¹⁵⁶ VGMA HRF.d.1056: 164.

Cami-i Cedid Mahallesi sakinlerinden olan Hacı Mehmed b. İbrahim adlı hayırsever Makbul Ağa Mahallesinde bulunan bir menzilin ve İstanos Yaylağında Tahta Köprü Mahallesinde bulunan diğer bir menzilin icar gelirlerini Cami-i Cedid’de vaaz ve tedris edenlere vakfetmiştir. Vakıf kurucusunun şartı gereği vakfın mutasarrıfı olan Ebubekir camideki vaaz ve tedrisi hüsnü rızasıyla bırakmıştır. Şeyhülislam Mehmed Salih Efendi’nin işaret etmesiyle bu göreve başka birisi atanmıştır. Fakat bu kayıta bu kişinin ismi yazılmamıştır.¹⁵⁷ Ekim 1778’de Antalya’da Cami-i Cedid Mahallesi sakinlerinden olan Hacı Mehmed b. İbrahim adlı hayırsever Makbul Ağa Mahallesindeki menzilini ve yine İstanos yaylağında Tahta Köprü Mahallesindeki menzilini vakf etmiş ve tevliyetini Cami-i Cedid’te vaaz edenlere, ders tedris edenlere vakf ve şart etmiştir. Vakfın şartı gereğince vakfın mutasarrıfı olan Hasan vefat etmiş yerine oğlu Şeyh Mehmed’e, naibin arzı ve Şeyhülislam Mehmed Şerif Efendi’nin işaretleri mucibince sadır olan ferman ile bu görev tevcih edilmiştir.¹⁵⁸ 14 Aralık 1814’teki kayda göre Sultan Korkut Camii’nde günlük bir akçe ücret ile ferraş olan Seyyid Mehmed b. Ali’nin vefatından dolayı yerine Abdullah b. Seyyid Hafız Ali’ye, vakfın mütevellisi Seyyid Hafız Ahmed arzı üzerine bu görev tevcih edilmiştir. Camiye 11 Şubat 1815’te günlük 6 akçe ücret ile imam ve hatip olarak Hafız Hamza atanmıştır.¹⁵⁹ Şart-ı vakıf gereğince 28 Mayıs 1819’da vaiz ve dersiam olan Abdurrahman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı yerine Şeyh Musa b. Mehmed’e, Kadı Seyyid Ömer’in arzı ve Şeyhülislam Mevlâna Mekkizade Mustafa Asım Efendi’nin işaretleri gereğince ve sadır olan ferman ile bu görev tevcih edilmiştir.¹⁶⁰

38601 numaralı evkaf defterindeki bilgilere göre Korkud Sultan Camii’nin vakfiyesi mevcut değildir. Antalya İskelesi mukataası malından olan Valide Korkut Sultan Camii’ne 27 Kasım 1820 tarihli beratla günlük 2 akçe ücret ile Abdüllatif müteveli, Mustafa ise kayyım olarak atanmışlardır. 19 Mayıs 1824 tarihli beratta ise günlük 4 akçe ücret ile müteveli olarak Seyyid Hafız Ahmed’in büyük oğlu Seyyid Abdullah atanmıştır. Ayrıca 28 Haziran 1834 tarihinde günlük 4 akçe ücret ile Mustafa oğlu Mehmed müezzin olarak ve 14 Ocak 1836 tarihinde günlük 1 akçe vazife ile ferraşlığa¹⁶¹ Abdullah adlı şahsın oğlu atanmıştır. Fakat bu şahsın atanma evrakı çıkan bir yangında yok olmuştur.¹⁶²

Camiye 3 Şubat 1836 tarihi itibariyle hayır sahipleri tarafından vakf edilen ve vakıf mütevellisi tarafından idare edilen gelirler ve bu gelirlerin toplamı şu şekildedir: Tahta Pazarı,

¹⁵⁷ VGMA HRF.d.1056: 165.

¹⁵⁸ VGMA HRF.d.1064: 7.

¹⁵⁹ BOA EV.d.38601: varak 2, s.3

¹⁶⁰ VGMA HRF.d.534: 119.

¹⁶¹ Ferraş: Caminin temizlik/süpürge işlerine bakan görevli.

¹⁶² BOA EV.d.38601: varak 2, s.3

Yukarı Pazar ve Suk-ı Sultanideki semerci, duhancı,¹⁶³ etmekçi,¹⁶⁴ destgahhane¹⁶⁵ ve dükkân kiralardan yıllık 405 akçe, cami yakınındaki yağhaneden 125 akçedir. Cami vakfının toplam bir yıllık geliri 530 akçedir.¹⁶⁶ Bu vakıf defterinde gelirlerin nerelere harcandığı belirtilmemiştir.

Antalya surları içinde bulunan Sultan Korkud Camii'nin 1840 yılında, mütevellisi Hacı Hafız marifetiyle 1839/1840 yıllarına ait yapılan iki yıllık muhasebesi şöyledir: Vakıf gelirleri toplamı 559 kuruş, vakıf giderleri toplamı da 559 kuruştur.¹⁶⁷ Vakıf gelirlerinin tamamı giderlere harcanmıştır. Konunun araştırdığı vakıf defterinde gelir ve gider kalemleri hakkında detaylı bilgi verilmemiştir.

Caminin 1842 yılında, yine aynı müteveli olan Hacı Hafız marifetiyle yapılan muhasebesi de şöyledir: Bahçe ve dükkân icarlarından elde edilen 458,5 kuruş, Antalya Gümrüğünden gelen 51 kuruş ve vakfa ait olan nakit paraların ribhinden elde edilen 49,5 kuruş olmak üzere toplam 559 kuruştur. Giderler kalemleri ve miktarları ise şöyledir: Caminin aydınlatma ve temizlik giderlerine 334 kuruş (revgan-ı kandil,¹⁶⁸ mum, fitil v.b. gibi) vakıf mütevellisi marifetiyle vakıf dükkânlarının bakım ve tamir masraflarına 37 kuruş, cami görevlilerine ve harç ve vergi giderlerine 10 kuruş olmak üzere toplam giderler 381 kuruştur. Cami vakfının bir yıllık gelirlerinden artan 178 kuruş vakıf mütevellisi tarafından caminin tamiratına harcanmak üzere muhafazave kayıt altına alınmıştır.¹⁶⁹ 1853 tarihinde Antalya'da Korkut Camii'nin mütevellisi Hacı Ahmed Efendi'dir.¹⁷⁰

1865 yılında Sultan Korkud Camii Vakfının mütevellisi olan Hacı Ahmed Efendi ile yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: Bir dükkân kirasından elde edilen 200 kuruş. Tahta Pazarında olan kahvehanenin hisse kirasından gelen 86 kuruş. Osman Hafız tasarrufunda olan bir dükkân kirasından elde edilen 110 kuruş. Hacı Ali tasarrufunda olan bir dükkân kirasından elde edilen 200 kuruş. Seyyid Mehmed tasarrufunda olan bir dükkân kirasından elde edilen 200 kuruş. İcare-i vahideli duhancı dükkânı kirasından elde edilen 100 kuruş. Tellal tasarrufunda olan dükkânın hisse kirasından gelen 12 kuruş. Loncada bulunan iki dükkân kirasından elde edilen 24 kuruş. Osman tasarrufunda olan arsa kirasından elde edilen 17,5 kuruş. Bir dükkân kirasından elde edilen 110 kuruş. Diğer bir dükkân kirasından elde edilen 100 kuruş. Şekerci dükkânı kirasından elde edilen 100 kuruş.

¹⁶³ Duhancı dükkânı: Tütün satan dükkân.

¹⁶⁴ Etmekçi: Ekmekçi/fırın dükkânı.

¹⁶⁵ Destgahhane: Tezgâh, iş yeri.

¹⁶⁶ BOA EV.d.38601: varak 2, s.4

¹⁶⁷ BOA EV.d.11423: varak 3, s.5

¹⁶⁸ Revgan-ı kandil: Kandil yağı.

¹⁶⁹ BOA EV.d.11952: varak 2, s.1-2.

¹⁷⁰ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

Diğer şekerci dükkânı kirasından elde edilen 100 kuruş. İstanos'da (Korkuteli'inde) bulunan bir adet menzil icarından elde edilen 15 kuruş. İcare-i vahideli bir parça bahçe kirasından elde edilen 200 kuruş. Ekmekçi dükkânının hisse kirasından gelen 6 kuruş. Vakfa ait olan 2.279,5 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen nemasından gelen 342 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 1.922,5 kuruştur. Vakfın yine 1865 yılındaki bir yıllık giderleri ve gider kalemleri de şunlardır: Ahmed Efendi uhdesinde olan hitabet vazifesi için ödenen 49,5 kuruş. Şeyh uhdesinde olan kayyımlik vazifesi için ödenen 23,5 kuruş. Ali uhdesinde olan ferraşlık vazifesi için ödenen 15 kuruş. Hacı Mehmed Efendi uhdesinde olan vaizlik vazifesi için ödenen 7,5 kuruş. Mustafa uhdesinde olan müezzinlik vazifesi için ödenen 55 kuruş. Ahmed Efendi uhdesinde olan tevliyet vazifesi için ödenen 42 kuruş. Caminin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ödenen 305 kuruş. Fitol, süpürge ve sair giderler için ödenen 20 kuruş. Caminin tamirâtı için ödenen 758 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 33 kuruş. Muhasebe harcına ödenen 9 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri 1.321 kuruştur. Vakfın gelir ve giderleri hesaplandıktan sonra vakıf gelirlerinden artan 601 kuruş vakfa ait nakit paraya dahil edilmiştir.¹⁷¹ 1869 yılında Cami-i Cedid Vakfının toplam geliri 1.232 kuruş, toplam gideri ise 940 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 692 kuruş cami vakfının sair giderleri için ayrılmıştır. Ayrıca Evkaf Nezaretine de maaş-ı muharrer ve muhasebe harcı olarak 38 kuruş ödenmiştir.¹⁷² 9 Şubat 1870'te Cami-i Cedid olarak meşhur olan Sultan Korkud Camii'nin, minaresinin ve cami yakınında bulunan mektebin tamiratının yapılması gerekmiştir. Yapılan tüm tamiratlara 15.000 kuruş harcanmıştır. Bu miktarın 3.000 kuruşu vakıf gelirlerinden karşılanırken geriye kalan 12.000 kuruşu da Cami-i Cedid Mahallesi Avarız Vakfının gelirlerinden karşılanmıştır.¹⁷³

1874 yılına ait evkaf defterinde caminin ismi *Sultan Korkud Cami-i Cedid* şeklinde kaydedilmiştir. Caminin bu yıldaki toplam geliri 1.850 kuruş, toplam giderleri ise 1.051 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 399 kuruş artmıştır.¹⁷⁴ Yapılan hesaba göre cami vakfının gelirlerinden 400 kuruş daha başka yerlere harcanmıştır. Fakat bu miktarın nerelere harcandığına dair 22983 numaralı evkaf defterinde herhangi bir kayıt yoktur.

Tablo 1.2 Şehzade Korkud Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi/güm rük	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam gider	

¹⁷¹ BOA EV.d.39015: varak 8, s.15.

¹⁷² BOA EV.d.21648: varak 2, s.1.

¹⁷³ BOA EV.MKT 512/42.

¹⁷⁴ BOA EV.d.22983: varak 1, s.1.

1836	530	-	-	-	530	Arşiv belgesinde giderlerden bahsedilmemiştir.						
1840	559	-	-	-	559	559					559	0
1842	458,5	51	-	49.5	559	-	334	37	-	10	381	+178
1865	1380,5	200	-	342	1.922,5	196	305	758	20	42	1.321	+601,5
1869	-	-	-	-	1.232	-	-	-	-	-	978	+554
1874	-	-	-	-	1.850	-	-	-	-	-	1.051	+399

Şehzade Korkut Camii¹⁷⁵ Vakfı ile ilgili yapılan çalışmalar neticesinde ve arşiv kaynaklarındaki verilere göre 18. ve 19. yüzyıllarda cami vakfına, müteveli, nazır, cabi, kâtip gibi görevlere atamalar yapılırken vakfın camisine de imam, hatip, vaiz, müezzin, ferraş ve kayyımlik görevlerine atama ve görevlendirmeler yapılmıştır. Söz konusu bu atama ve görevlendirmelerin bir kısmı kadı naibleri, bir kısmı kadılar ve az bir kısmı da o dönemin şeyhülislamları tarafından yapılan arzlar neticesinde yapılmıştır.

Şehzade Korkud Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 12 müteveli, 3 nazır, 1 imam, 2 hatip, 2 müezzin, 16 ferraş, 6 kayyım, 10 vaiz, 7 cüzhan 1 dersiam olmak üzere toplam 60 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 16 kişi ile caminin ferraşlık cihetine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %26,6'sına denk geldiği, en az atamanın da 1 kişi ile caminin imamlik cihetine yapıldığı tespit edilmiştir.

Vakıfla ilgili yapılan diğer tespitlere göre yapılan toplam 60 atamanın 11'i vefatlar neticesinde, 6'sı ferağ/kasr-ı yedler neticesinde, 2'si tecdid/görev beratlarının yenilenmesi neticesinde, 2'si görevden el çekirme/uzaklaştırma neticesinde ve 1 atama da haksızlık yapılarak usulsüz bir şekilde yapılan atamanın iptal edilmesi neticesinde gerçekleşmiştir. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığı zaman 3 atamada vakıf görevlisi babaların vefatlarıyla görevler oğullarına tevdi edilmiştir.

1.1.3.Demirci Kara Ali Efendi Camii

Yapılan arşiv taramalarında bu cami ile ilgili herhangi bir vakfiye kaydına rastlanmamıştır. Antalya'da sur dışında bulunan caminin banisi Timurcu (Demirci) Kara Ali Efendi'dir. Eskiden Timurcu Kara Ali Camii olarak zikredilen bu cami günümüzde Demirci Kara Mahallesinde olup Demirci Kara Cami olarak bilinen camidir. Minaresinin üzerinde

¹⁷⁵ Cami günümüzde Antalya'nın Muratpaşa İlçesi Kaleiçi'de Yeni Kapı mevkiindedir. Eserin onarımı ve yeniden projelendirilmesi için 2017 yılında ihale yapılmış ve çalışmalara başlanmıştır. Eser 2022 yılında tamamlanan restorasyon çalışmaları sonrasında ibadete açılmıştır. Bugün caminin yapılan son restorasyonundan sonra dikkati çeken en önemli husus Roma ve Bizans dönemine ait olan kilise kalıntılarının muhafaza edilerek cami bünyesine dahil edilmiş olmasıdır. Hatta caminin kible tarafındaki sütunlarında bulunan haç sembolleri olduğu gibi muhafaza edilirken caminin zeminin altında bulunan ve tarihi değeri olan parçalar camekanla muhafaza altına alınmıştır. Bu olay bizlere hem Osmanlı Devleti'nin hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başka din ve kültürlerle göstermiş oldukları saygının en güzel örneklerinden birisidir.

H.1150 (M.1737-1738) tarihi yazılıdır.¹⁷⁶ Kuruluşunda hayri bir vakıf olarak tesis edilen bu vakıf 1826'da Evkaf Nezaretinin kurulmasından sonra mazbut vakıf statüsüne alınmıştır.¹⁷⁷

Dikdörtgen plânlı cami yüksek bir platform üzerine oturtulmuştur. Cami alaturka kiremitle kaplı kırma bir çatıya sahip olup duvarları ahşap hatıllı, moloz taşlı kagir bir yapıdır. Minaresi caminin giriş kapısının sağ tarafında olup binadan ayrı bir şekilde inşa edilmiştir.¹⁷⁸ Bu cami batısında beş yüz metre mesafede bulunan Şeyh Sinan Camii ile mimari olarak benzerlik gösterir. Cami, orijinalinde şehrin eğimli olan bir bölgesinde, falez kayaçlı bir zemin üzerine kargir ve subasmanlı olarak inşa edilmiştir. Caminin alusunda üç tane çıkıklı ve sade bilezikli eski su kuyusu vardır. Kuyuların suyu caminin doğusunda, caddenin öbür tarafında bulunan, günümüzde de izleri mevcut olan ve arık denen su kanallarından gelmektedir. Caminin avlusunda kimlere ait odukları belli olmayan 19.yüzyıla tarihlendirilen mezarlar da vardır.¹⁷⁹

Camiye ait tespit edilebilen en eski atama kaydı 1140 numaralı hurufat defterinde Eylül 1697'deki imam Hüseyin'in ferağından dolayı yerine başka bir imamın, Seyyid Abdurrahman'ın arzı üzerine atanmasına dair kayıttır.¹⁸⁰ 27 Mart 1705'te Timurcu Kara Mahallesinde bulunan caminin ferraşı olmadığından dolayı günlük yarım akçe ücret ile Süleyman bu göreve atanmıştır. Yine 25 Nisan 1705'te cami vakfına nazır lazım olduğundan günlük bir akçe ücret ile vakfın nazırlık görevi Hemen'e tevdi edilmiştir.¹⁸¹

16 Mart 1706'da Ali Efendi Camii'nde vakıf kurucusu olan Timurcu Kara Ali Efendi'nin soyundan olan Nazır Ahmed'in üzerinden bu görev Himmet adlı şahıs tarafından haksızlık ve zulümle devr alınmıştır. 13 Haziran 1706'da cami vakfının nazırlık görevi bu sefer Himmet'in üzerinden alınarak Ahmed'e verilmiştir.¹⁸² Aralık 1728'de vakfın günlük bir akçe ücret ile nazırı olan Mustafa'ya, Seyyid Mehmed adlı şahıs ve bazı kimselerin müdahale etmesiyle beratı mucibince görev yeniden tevdi edilmiştir.¹⁸³ Temmuz 1755'te camide günlük bir akçe ücret ile hatip olan Süleyman'ın görevi daha önce kendisine verilmiş olan atama beratı gereğince yenilenmiştir.¹⁸⁴ Ağustos 1756'da cami evkafının mütevellisi olan Ömer Halifenin görev beratı yenilenmiştir.¹⁸⁵

¹⁷⁶ Karaca, 2002: s. 294.

¹⁷⁷ VGMA FHRT.d.2190: s.1.

¹⁷⁸ Yerli, 2011: s.39.

¹⁷⁹ Ziya Nur Sezen, "Antalya Demircikara Camii", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 2006, s.50, 52, 53, 54.

¹⁸⁰ VGMA HRF.d.1140: 29.

¹⁸¹ VGMA HRF.d.1067: 17.

¹⁸² VGMA HRF.d.1067: 17.

¹⁸³ VGMA HRF.d.1144: 36.

¹⁸⁴ VGMA HRF.d.1056: 158.

¹⁸⁵ VGMA HRF.d.1056: 160.

Ağustos 1757'de Antalya'nın suru haricinde Timurcu Kara Mahallesinde bulunan Ali Efendi Camii Evkafının günlük bir akçe ücret ile nazırı olan İbrahim Halifenin atik/eski beratı yenilenmiştir.¹⁸⁶ Eylül 1757'de Cuma günlerinde müezzin olan Halil'in görevlendirmesi yenilenmiştir. Eylül 1757'de Ali Efendi Camii'sinin günlük iki akçe ücret ile imamı olan Yusuf üzerindeki imamlık görevi alınıp daha önceki imam olan Hacı İbrahim b. Ahmed'e, naibin arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹⁸⁷ Nisan 1758'de camide günlük iki akçe ücret ile imam olan Hacı İbrahim b. Ahmed Halife kendi rızasıyla bu görevi bırakmıştır. Yerine oğlu Seyyid Mustafa Halifeye eski beratı mucibince görev tevdi edilmiştir.¹⁸⁸ Nisan 1760'ta vakfın mütevellisi olan Ömer Halife'nin görev beratı yenilenmiştir.¹⁸⁹ Eylül 1775'te cami vakfının mütevellisi olan Abdurrahman kendi halinde olmayıp halk arasında bilgisiz ve cahil olarak görüldüğünden, üzerinde kendine ait olmayan fazla mal tespit edildiği için ve görevini terk ettiğinden dolayı vakfın mütevellilik görevi üzerinden alınmıştır. Yerine naib olan Ömer'in arzı üzerine mütevellilik görevi Seyyid Mehmed'e tevdi edilmiştir.¹⁹⁰ Temmuz 1777'de Ali Efendi Camii evkafının günlük iki akçe ücret ile mütevellisi olan Seyyid Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan öldüğünden dolayı mütevellilik görevi boş kalmıştır. Yerine vakfın daha önce de mütevelliliğini yapmış olan Abdurrahman'a mütevellilik görevi tevdi edilmiştir. Yine Mayıs 1778'de Ali Efendi Camii'nde günlük iki akçe ücret ile camiye hatip olan Hafız Hasan elinde bulunan görev beratını kendi rızasıyla Abdurrahman Halife'ye vermiştir. Naibin arzı üzerine söz konusu mütevellilik görevi de Abdurrahman'a tevdi edilmiştir.¹⁹¹

7 Mayıs 1796'da camide günlük iki akçe ücret ile hatip olan Abdurrahman b. Ahmed'in bu görevi bırakmasından dolayı yerine oğlu Seyyid Şeyh Mustafa b. Abdurrahman'a berat ile görev tevdi edilmiştir. 20 Mayıs 1796'da vakfın iki akçe ücret ile mütevellisi olan Abdurrahman'ın hizmetinde kusuru olduğu gerekçesiyle görevinden azledilmiştir. Mütevellilik görevini o mahallenin ileri gelenlerinden olan Hacı Mehmed adlı kişi kendi üzerine almıştır. Hacı Mehmed'in mütevellilik görevini üzerine alırken daha önceki vakıf mütevellisi olan Abdurrahman'a haksızlık yaptığı tespit edildiği için söz konusu mütevellilik görevi naib tarafından tekrar Abdurrahman'a tevdi edilmiştir.

23 Eylül 1796'da camii vakfının günlük iki akçe ücret ile kayyımı olan Abdurrahman'ın görevini bırakmasından dolayı, vakfın kayyımlık görevi Seyyid Şeyh Mustafa'ya beratla tevcih edilmiştir. 10 Ocak 1797'de cami vakfının günlük iki akçe ücret ile mütevellisi olan Seyyid

¹⁸⁶ VGMA HRF.d.1056: 162.

¹⁸⁷ VGMA HRF.d.1056: 163.

¹⁸⁸ VGMA HRF.d.1056: 164.

¹⁸⁹ VGMA HRF.d.1056: 167.

¹⁹⁰ VGMA HRF.d.1064: 4.

¹⁹¹ VGMA HRF.d.1064: 5.

Şeyh Mustafa'nın vefatından dolayı yerine babası olan Abdurrahman'a mütevellilik görevi beratla tevdi edilmiştir. Ayrıca Ali Efendi Camisinin iki akçe ile hatiplik görevi de Esseyid Şeyh Mustafa üzerindeydi. Onun vefatıyla hatiplik görevi de babası Abdurrahman'a beratla tevdi edilmiştir.¹⁹² Yine 10 Ocak 1797'de caminin günlük iki akçe ücret ile imamı olan Şeyh Esseyid Mustafa vefat etmiştir. Caminin imamlık görevi vefat eden Şeyh Esseyid Mustafa'nın babası olan Abdurrahman'a beratla tevdi edilmiştir.¹⁹³ 5 Mart 1799'da camide günlük iki akçe ücret ile imam olan Eşşeyh Abdurrahman'ın vefat etmesiyle yerine oğlu Esseyid Mehmed b. Eşşeyh Abdurrahman'a bu görev naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir. Ali Efendi Camiinde günlük iki akçe ile hatip olan Eşşeyh Abdurrahman'ın vefatıyla üzerinde olan hatiplik görevi yine oğlu Esseyid Mehmed b. Eşşeyh Abdurrahman'a, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁹⁴ Yine 5 Mart 1799'da vakfın günlük iki akçe ücret ile mütevellisi olan Şeyh Abdurrahman'ın vefatından dolayı yerine oğlu Esseyid Mehmed b. Şeyh Abdurrahman'a vakfın mütevellilik görevi naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁹⁵

17 Kasım 1808 tarihli kayda göre günlük 2 akçe ücret ile caminin imamı olan Seyyid Mehmed b. Abdullah'ın vefatıyla imamlık makamı bir süre boş kalmıştır. 1818'de günlük 2 akçe ücret ile cuma müezzini olan Hacı Ahmed Halife'nin vefatıyla yerine oğlu Abdullah tayin edilmiştir. 26 Ekim 1818'de camide günlük bir akçe ücret ile Cuma günleri müezzin olan Molla İsmail b. Musa bu görevi bıraktığından dolayı yerine Hacı Ahmed b. Abdullah'a, Kadı Seyyid Ömer'in arzı üzerine cuma müezzinliği görevi tevcih edilmiştir.¹⁹⁶

6 Kasım 1829 tarihinde günlük 2 akçe ücret ile Esseyid Mustafa b. Musa beratla hatip olarak atanmıştır. Yine 6 Kasım 1829 tarihinde cami vakfının mütevellisi olarak günlük 2 akçe ücret ile vazifelendirilen Mustafa'dır.¹⁹⁷ 2 Mayıs 1830'da camide günlük iki akçe ücret ile hatip olan Seyyid Mehmed b. Şeyh Abdurrahman'ın vefatından dolayı söz konusu vakfın hatiplik görevi boş kalmıştır. Yapılan imtihan neticesinde bu görevi yapmaya hak kazanan Seyyid Mustafa b. Musa, naibin arzı üzerine atanmıştır. Bu atamada bir sonraki hatiplik görevine vefat eden Seyyid Mehmed b. Şeyh Abdurrahman'ın soyundan birisinin atanması şartı konmuştur. Vakfın günlük iki akçe ücret ile mütevellisi olan Seyyid Mehmed b. Şeyh Abdurrahman'ın vefatından dolayı, yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazanandığı belli olan

¹⁹² VGMA HRF.d.531: 101.

¹⁹³ VGMA HRF.d.531: 102.

¹⁹⁴ VGMA HRF.d.531: 102.

¹⁹⁵ VGMA HRF.d.531: 103.

¹⁹⁶ VGMA HRF.d.534: 119.

¹⁹⁷ BOA EV.d.38601: varak 3, s.6.

müderresinden Seyyid Mustafa b. Musa'ya, naibin arzı üzerine vakfın mütevellilik görevi tevcih edilmiştir.¹⁹⁸

3 Şubat 1836'da bu caminin eski vakfiyesi olmayıp hayır sahiplerinin vakfettikleri ve müteveli elinde mevcut bulunan vakıf malları ve gelir miktarlarının kaydı şu şekildedir: Müteveli elinde mevcut bulunan vakfa ait 900 kuruş nakit paranın ribhinden elde edilen nemasından gelen 135 kuruş, Daloğlu Mustafa Ağa bahçesinin yıllık hisse icarından gelen 25 kuruş, Emir Bekiroğlu Mustafa Ağa bahçesinin hisse icarından gelen 26 kuruş, Emir Ahmedoğlu bahçesinin hisse icarından gelen 30 kuruş, bir göz kamış çatılı fevkani¹⁹⁹ menzil icarından gelen 15 kuruş, diğer fevkani kamış bir göz menzil icarından gelen 10 kuruş, Değirmenönü Mahallesinde bulunan bir dükkân icarından gelen 10 kuruş, aynı mahallede bulunan Kantarcı Hasan dükkânı icarından gelen 8 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 271,5 kuruştur. Cami vakfına ait bazı gayri menkullerin de boş ve atıl olduğu şu şekilde kaydedilmiştir: Meydan Mahallesinde Mehmed Efendi hanesi yakınında bulunan arsa hali/boş-atıl. Emir Bekiroğlu arsası hali/boş. Şehir arkı kenarında yarım dönüm arsa hali/boş, aynı mahallede bulunan diğer dükkân arsası hali/boş. Vakfın 3 Şubat 1836 tarihinde yapılan bir yıllık muhasebesine göre bir yıllık giderleri de şu şekilde gerçekleşmiştir: Müteveli efendiye verilen 6 kuruş, hatip efendiye verilen 6 kuruş, imam efendiye verilen 6 kuruş, sela müezzine verilen 6 kuruş, mevcut olan 90 tane kandil için satın alınan 40 kıyye yağ için ödenen 120 kuruş, minaredeki 12 kandil için satın alınan 5 kıyye yağ için ödenen 15 kuruş, Şemi revğan için alınan 5 kıyye yağ için ödenen 20 kuruş, kandillere alınan fitiller için ödenen 15 kuruş, camideki kapıların temizliğe senelik harcanan 70 kuruş olmak üzere toplam giderler 264 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 7,5 kuruş artmıştır.²⁰⁰

Bu caminin 1839 ve 1840 yıllarına ait olmak üzere iki yıllık muhasebesi cami vakfının mütevellisi olan Ömerzade Ahmed Efendi ile yapılmış ve vakfın toplam gelirinin 488 kuruş, toplam giderlerinin de 488 kuruş olduğu tespit edilmiştir.²⁰¹

1842 yılında caminin mütevellisi olan Arafatzade Ahmed Efendi marifetiyle yapılan muhasebeye göre bir yıllık gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Müteveli Efendi elinde bulunan vakfa ait 900 kuruş nakit paranın ribhinden elde edilen 135 kuruş, Sarioğlu'nun cami kandillerinin yağ ihtiyacı şartına bağlayarak vakf ettiği 8 kuruş, Dalbaoğlu Mustafa Ağa bahçesinden gelen 25 kuruş, Emiroğlu Mustafa bahçesinden gelen 26 kuruş, Emir Ahmedoğlu bahçesinden gelen 30 kuruş, bir menzil kirasından gelen 10 kuruş ve Değirmenönü Bükünde

¹⁹⁸ VGMA HRF.d.536: 66.

¹⁹⁹ Fevkani: Üst kat, üstte olan.

²⁰⁰ BOA EV.d.38601: varak 3, s.6.

²⁰¹ BOA EV.d.11423: varak 3, s.6.

Osman dükkânından gelen 10 kuruş olmak üzere toplam gelir 244 kuruştur. Cami mütevelliyetine merbut aynı mahallede bulunan bir menzil bedelsiz olarak kiraya verilmiştir. Bu cami vakfının 1842'deki bir yıllık gider kalemleri ve gider miktarları da şöyledir: Mütevellî efendiye verilen 6 kuruş, hatip efendiye verilen 6 kuruş, imam efendiye verilen 6 kuruş, sela müezzine verilen 6 kuruş, müderrisliğe verilen 6 kuruş. Caminin aydınlatılmasında kullanılan kandillere verilen yağ parası 120 kuruş, minarenin aydınlatılmasında kullanılan yağ için verilen 10 kuruş, kandillere fitil ve sair giderler için verilen 13 kuruş, camii şerifte olan kapılara yapılan masraflar için ödenen 64 kuruş, Terettüb-ü maaş-ı hazineye verilen 5 kuruş ve muhasebe giderlerine verilen 2 kuruş olmak üzere toplam giderler de 244 kuruştur.²⁰² 15179 numaralı evkaf defterindeki kayda göre 1853 tarihinde, Antalya'da Timurcu Ali Ağa Cami-i Şerif Vakfının Mütevellisi Ahmed Ağadır.²⁰³

Timurcu Kara Ali Efendi Camii Vakfının 1859 senesini mahsuben vakfın mütevellisi olan Hafız Abdurrahman ile yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık geliri 1.892 kuruş, giderleri ise 1.610 kuruştur. Yapılan bir yıllık muhasebeye göre vakıf gelirlerinden 282 kuruş artmıştır.²⁰⁴

1865 yılında vakfın mütevellisi Abdurrahman Efendi ile vakfın bir yıllık muhasesi yapılmıştır. Yapılan muhasebeye göre vakfın gelir kalemleri ve gelir miktarı şu şekilde gerçekleşmiştir: İcare-i vahideli Sarıoğlu dükkânı kirasından gelen 118 kuruş. Yüncü Arab bahçesinden gelen 50 kuruş. Ali Ağa bahçesinden gelen 80 kuruş. İcare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 100 kuruş. Şeyh Mahzun menzil kirasından gelen 60 kuruş. Vakfa ait 9.990 kuruş nakit paranın istirbaha verilmesinden elde edilen nemasından gelen 1.500 kuruş olmak üzere toplam gelir 1.908 kuruştur. Yine vakfın 1865'teki bir yıllık gider kalemleri ve gider miktarı da şu şekildedir: Ahmed Efendi uhdesinde olan hitabet vazifesi için verilen 100 kuruş. Abdurrahman Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için verilen 100 kuruş. Abdurrahman Efendi uhdesinde olan tevliyet vazifesi için verilen 150 kuruş. Caminin ve minarenin aydınlatılması için satın alınan kandil ve mum yağlarına ödenen 473 kuruş. Caminin kapı temizliği için ödenen 20 kuruş. Caminin hasır, kandillere fitil ve sair giderlere ödenen 72 kuruş. Vakfa ait menzillerin tamirine harcanan 489,5 kuruş. Caminin tamiratına harcanan 476 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 26 kuruş, muhasebe harcına ödenen 7,5 kuruş olmak üzere toplam vakıf masrafları 1.914 kuruştur.²⁰⁵ Vakıf 1842 yılında 6 kuruş açık vermiştir. 1865 yılında yapılan muhasebeye göre vakfın gelir ve giderlerinin denk olduğu görülmektedir. 1871 yılında

²⁰² BOA EV.d.11952: varak 4, s.7.

²⁰³ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

²⁰⁴ BOA EV.d.16857: varak 4, s.7.

²⁰⁵ BOA EV.d.39015: varak 6, s.12.

Cami vakfının toplam geliri 2.551 kuruş 34 para, vakfın toplam giderleri ise 2.035 kuruş 34 paradır. Vakıf gelirlerinden 516 kuruş artmıştır. Vakıf gelirlerinden Evkaf Nezaretine maaş-ı muharrer olarak 35 kuruş muhasebe harcı ödenmiştir. 21648 numaralı bu vakıf defterinde vakfın gelir ve giderlerinin detayları yazılmamıştır.²⁰⁶

25 Eylül 1867’de caminin hatiplik görevine günlük 2 akçe ücret ile Hafız Ahmed Efendi, 3 Eylül 1869’da caminin imamlığına günlük 2 akçe ücret ile Hafız Abdurrahman Efendi ve 3 Şubat 1876’da cami vakfının mütevelliliğine ise günlük 2 akçe ücret ile Seyyid Abdurrahman atanmıştır.²⁰⁷

Tablo 1.3 Timurcu Kara Ali Efendi Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Bahçe/arazi	Bağış	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergi	Toplam Gider	
1836	55,5	81	-	135	271,5	24	170	70	-	-	264	+7,5
1839/1840	218			270	488	488			-	-	488	0
1842	20	81	8	135	244	30	143	64	-	7	244	0
1859	1.892				1.892	1.610					1.610	+282
1865	278	130	-	1.500	1.908	350	-	1.458,5	72	33,5	1.908	-6
1871	2.551				2.551	2.000				35	2.035	+516

Yukarıda vakıf görevlileri ve gelirleri hakkında bilgiler verilen ve inşa kitabesi bulunmayan cami H.1150/M.1738 yılında Demirci Kara Ali tarafından yaptırılmıştır. Yüksek bir kaide üstüne oturan, dikdörtgen planlı, duvarları moloz taş, ahşap hatıllı, kargir, kırma çatılı, Alaturka kiremit örtülü bir camidir. Çatı son cemaat mahalli ve iki yana doğru geniş saçaklar yaparak buranın da üstünü örtmektedir. Caminin minaresi sağda binadan ayrı, kesme taş, kare kaide üstünde yuvarlak gövdeli olup tek şerefelidir. Cami müştemilatında daha önceki cami görevlilerinin ve bölgedeki medreselerde görev yapmış olan müderris ve görevlilerin mezarları bulunmaktadır. Caminin banisi olan Demirci Kara Ali Efendi’nin mezarının da avluya girilen kuzey yönündeki kapının yanındaki asırlık zeytin ağacının altında olduğu rivayet edilmektedir.²⁰⁸

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Timurcu Kara Ali Vakfı ve Camii’ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 23 müteveli, 5

²⁰⁶ BOA EV.d.21648: varak 4, s.7.

²⁰⁷ VGMA ŞHT.d.149: s.110.

²⁰⁸ Bu cami günümüzde Çaybaşı Mahallesi 1374. Sokak No:16’da bulunmaktadır ve ibadete açıktır.

nazır, 15 imam, 15 hatip, 1 müezzin, 5 cuma/sela müezzini, 1 ferraş, 2 kayyım ve 1 müderris olmak üzere toplam 68 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 23 kişi ile caminin mütevellilik cihetine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %33,8'ine, en az atamanın da 1'er kişi ile cami vakfının ferraş ve müderrislik cihetlerine yapıldığı, bu atamaların da toplam personel atamalarının %2,9'una denk geldiği görülmüştür. Bu vakıfta 1 müderris atamasının olması cami bünyesinde bir medresenin var olduğunu göstermektedir.

Cami vakfına toplamda yapılan 68 atamanın detaylarına bakıldığı zaman 9 atamanın vefatlar neticesinde, 5 atamanın ferraş/kasr-ı yedler neticesinde, 5 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdid neticesinde, 2 atamanın yapılan usulsüz/haksız atamaların iptali neticesinde ve 1 atamanın da görevi terk neticesinde gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca yapılan atamaların 3'ünde vakıf görevlisi olan babaların vefatları neticesinde, görevler oğullarına tevdi edilirken 1 atama da ise vakıf görevlisi oğulun vefatı neticesinde görev babaya tevdi edilmiştir.

1.1.4.Bali Bey Camii

Bali Bey Camii, günümüzde Antalya'nın Balibey Mahallesi'nin Kazım Özalp Caddesi'nde bulunmaktadır. Bali Bey Camii, II. Bayezid döneminin (1481-1512) akıncı beylerinden olan ve tarihte *Malkoçoğlu* olarak bilinen Bali Bey/Bali Paşa tarafından XV. yüzyılda inşa edilmiştir.²⁰⁹ Orijinal haliyle günümüzde mevcut olmayan camiye ait onarım kitabesi, 1849-50 yıllarına aittir. Caminin, 1963 ve 1980 yılları arasındaki restorasyonları Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır.²¹⁰ Aslen Antalyalı olan Bali Bey, Enderun'da yetiştikten sonra ümera sınıfına dahil olmuştur. Padişah II. Bayezid dönemi başlarında kubbe veziri olmuş ve daha sonra Hüma Sultan'la evlenmiştir. Bali Bey 1494-95'te de vefat etmiştir. Antalya'da vakıf bir cami inşa eden Bali Bey, İstanbul'da da vakıf bir cami yaptırmaya başlamıştır. Bali Bey'in 1495 yılında vefat etmesiyle İstanbul'da yarım kalan caminin inşaatı eşi Hüma Sultan tarafından 1504 yılında tamamlanmıştır.²¹¹

Üzeri tek kubbeli olan cami kareye yakın dikdörtgen plânlıdır. Caminin kuzeyinde yakın tarihte yapılmış olan son cemaat yeri mevcuttur. Caminin kuzeybatı köşesinde minaresi ve mihrabı vardır.²¹² Caminin kubbe kaplamasında alaturka kiremitler, cami duvarlarının inşasında moloz taş ve cami minaresinin inşasında ise kesme taş malzemeler kullanılmıştır.²¹³

²⁰⁹ Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler I: s.538.

²¹⁰ Kılıç, Antalya'da Tek Kubbeli Camiler, s.28.

²¹¹ Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, s.357

²¹² Leyla Yılmaz, *Antalya, Bir Orta Çağ Türk Şehrinin Mimarlık Mirası ve Şehir Dokusunun Gelişimi (16.yüzyılın sonuna kadar)*, TTK Yayınları, Ankara 2002, s.62; Banu Parlak, 2011, s.74

²¹³ Yılmaz, 2002: s.25,28; Kılıç, 2015: s.29.

Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan minaresi tek şerefelidir. Zamanla harap olan bu minare bilinmeyen bir tarihte yıkılmış ve 1963'te kalker kesme taş malzemeyle yeniden inşa edilmiştir.²¹⁴

Süleyman Fikri bu cami ile ilgili olarak şunları yazmıştır: “Sur haricinde demirciler içinde vaki olan cami ufak ve tek kapılıdır. Hiçbir yerinde kitabesi mevcut olmadığı gibi evkaf dairesinde de bir kaydı yoktur. Binaenaleyh hangi tarihte ve kimin tarafından yapıldığı malum değildir. *Bali Beg Camii* ismiyle meşhurdur.” Devamında bu caminin banisi olan Bali Bey ile ilgili olarak “*Bursa İnegöl’de medfun olan Bali Beg tarafından yapılmış olduğu*” şeklinde bir iddianın olduğunu fakat bu iddianın yerine “*Antalyalı Bali Paşa’nın bu camiyi tesis etmiş olduğu*” iddiasının daha kuvvetli olduğunu yazmıştır.²¹⁵ Kuruluşunda hayri bir vakıf olarak tesis edilmiş olan cami 1826 yılında Evkaf Nezaretinin kurulmasından sonra mazbut vakıf statüsünde idare edilmeye başlanmıştır.²¹⁶

Karaca’nın belirttiğine göre cami ile ilgili en eski kayıt 1530 yılına ait olan 166 numaralı mufassal defterdir. Bu defterde caminin vakıf gelirleri değirmen icarı, bahçe zemin icarı ve vakfa ait nakit paranın istirbahından elde edilen toplam 2.820 akçedir.²¹⁷ 1567 yılındaki geliri hamam icarı, asiyab,²¹⁸ icarı, bahçe zemin icarı ile nakit paranın istirbahı kalemlerinden meydana gelip tamamı 21.050 akçedir. Bu gelirin 450 akçesi Aspendos Köprüsünün meremmetine,²¹⁹ cami görevlilerine, değirmenden elde edilen galleden²²⁰ 5 müd²²¹ terekeye, Bali Bey’in inşa ettirdiği muallimhanenin muallimine, bir müdü muharrem ayında yemek pişirip fakirlere, 3 müdü kendi çocuklarından vakfın mütevellisi olana ve vakıf gelirlerinden artan miktarın ise yetimlere gön,²²² pabuç alınmasına ve hayırseverin Yenişehir’de olan imaretine²²³ harcanmak üzere vakf edildiği görülmektedir.²²⁴

Caminin ismi H.937/M.1530-31 tarihli Tahrir Defteri’ndeki Teke livasına ait arşiv belgelerinde geçmektedir ve inşa kitabesi mevcut değildir. Caminin 1568 tarihli tahrir

²¹⁴ Kılıç, 2015: s.30.

²¹⁵ Erten: *Antalya Livası Tarihi*, s.101.

²¹⁶ VGMA FHRT.d.2190: s.1.

²¹⁷ Karaca, 2002: s.287.

²¹⁸ Asiyab: Su değirmeni.

²¹⁹ Meremmet: Geçici üstün körü yapılan tamir.

²²⁰ Galle: Gall kökünden türeyen bir isim olan galle sözlükte “gelir, kira, topraktan sağlanan mahsul” anlamlarına gelmektedir. Bir hukuk terimi olarak ev, dükkân, han gibi gayri menkullerin kirasını, bahçe, bağ ve tarlaların ürününü ve paranın getirisini ifade eder. Geniş bilgi için bakınız. Ahmet Akgündüz, *DİA İslam Ansiklopedisi* “Galle”, İstanbul 2006, C.13, s.338-339.

²²¹ Müd: Sözlükte “elleri öne doğru uzatmak” anlamındaki medd kökünden türeyen müd (med) kelimesi “öne uzatılarak birleştirilmiş iki avucun aldığı tahıl miktarı” mânasına gelir. Çoğunlukla hububat ve bakliyat gibi kuru besinlerin ölçümünde kullanılan ölçeğe de müd adı verilir. Geniş bilgi için bkz. Cengiz Kallek, *DİA İslam Ansiklopedisi* “Müd”, 2020, Ankara 2020, C.31, s.455-457.

²²² Gön: İşlenmiş deri.

²²³ İmaret: Aşevi.

²²⁴ Karaca, 2002: s.287.

defterinde; Bali Bey Camii mahallesinde imam olarak kaydedilmiş olan Süleyman v. Veli ve Ca'fer v. Hacı Ali ile müezzin olarak kaydedilmiş olan Hasan v. İsmail'in Bali Bey Camii'nde vazifeli oldukları görülmektedir.²²⁵

Evkaf defterleri ve hurufat defterlerindeki kayıtlara göre bu cami vakfına yapılan atama ve görevlendirmeler şu şekilde gerçekleşmiştir: Caminin imamı olan Mehmed'in Ocak 1692'de vefatıyla yerine Seyyid Mustafa atanmıştır. Mart 1697'de adı Bali Paşa Camii olarak kaydedilmiş olan bu camide günlük üç akçe ücret ile üçüncü müezzin olan Hüseyin vefat ettiği için yerine Ebubekir, kadının arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Kasım 1697'de caminin imam ve hatibi olan Ömer'in görev beratı yenilenmiştir.²²⁶ Ekim 1699'da caminin hatipliğine ve vakıf katipliğine günlük 2+2 akçe ücret ile naibin arzı ile Ömer atanmıştır.²²⁷ 5 Haziran 1704'te Bali Bey Camii'nde günlük iki akçe ücret ile müezzin olan Mehmed'in görev beratı yenilenmiştir.²²⁸ 24 Ocak 1708'de altı akçe ücret ile imam ve hatip olana (imam ve hatipin ismi hurufat defterindeki kayıta yazılmamıştır.) altı akçe dahi zam yapılarak görev tevdi edilmiştir.²²⁹ 9 Temmuz 1709'da Bali Bey Camii'nde kandil ve şiri revğan ve şamdan yağı ve mumuna, nakit paranın ve akarın mütevellisi olmadığından bu görev günlük iki akçe ücret ile Ömer'e tevdi edilmiştir. 6 Ekim 1709'da cuma günlerinde vaiz olmadığından Seyyid Ebubekir gönüllü ve ücretsiz olarak bu göreve getirilmiştir. Yine 4 Aralık 1709'da Bali Bey Camii'nin cemaati toplanıp gönüllü olarak caminin vaizlik görevini yürüten Eşşeyh Esseyyid Ebubekir'in belli bir ücret karşılığında bu göreve atanmasını talep etmişlerdir. Bunun üzerine Eşşeyh Esseyyid Ebubekir günlük üç akçe ücret ile caminin cuma vaizi olarak, naibin arzı üzerine beratla bu göreve atanmıştır. 2 Ocak 1710'da günlük bir akçe ücret ile kayyım olan Ebubekir'in vefatıyla yerine kardeşi Hüseyin Halifeye bu göreve atanmıştır.²³⁰ 11 Haziran 1717'de Antalya surları dışındaki Bali Bey Camii'nde günlük dört akçe ücret ile müezzin olan Ahmed'in vefatından dolayı diğer Ahmed isimli şahsa bu görev tevdi edilmiştir.²³¹ 3 Ağustos 1740'ta günlük 4 akçe ücret ile müezzin olarak Yusuf Efendi, 23 Eylül 1740'ta aşırhan olarak vazife-i muayyene ile Hafız Osman Efendi atanmıştır.²³² Haziran 1746'da caminin günlük 3 akçe ücret ile vaizi olan Seyyid Ebubekir vefat ettiğinden dolayı yerine ulemadan Osman Halife atanmıştır. Ekim 1746'da caminin kayyımlık ve ferraşlığı görevine günlük 4 akçe ücret ile yeniden Hacı Veli,

²²⁵ Karaca, 2002: s.323.

²²⁶ VGMA HRF.d.1140: 28,29.

²²⁷ VGMA HRF.d.1136: 1176.

²²⁸ VGMA HRF.d.1067: 16.

²²⁹ VGMA HRF.d.1067: 18.

²³⁰ VGMA HRF.d.1067: 19.

²³¹ VGMA HRF.d.1067: 25.

²³² VGMA ŞHT d.149: s.150

Kadı Seyyid Abdürrahim'in arzı üzerine atanmıştır.²³³ Aralık 1753'te günlük 4 akçe ücret ile caminin müezzini olan Yusuf'un vefatıyla yerine Mehmed bu göreve atanmıştır.²³⁴ 27 Ağustos 1756'da camide üç akçe ücret ile vaiz olan Osman Efendi'nin görevlendirme beratı yenilenmiştir.²³⁵ Ekim 1765'te Bali Bey Camii'nde günlük dört akçe ücret ile kayyım ve ferraş olan Hacı Veli'nin görevi bırakması ile boş kalan bu görevlere Seyyid Mustafa, naibin arzı üzerine atanmıştır. Yine aynı tarihte günlük iki akçe ücret ile caminin müezzini olan Halil bu görevinden feragat etmiştir. Yerine Mehmed beratla atanmıştır. Haziran 1766'da caminin günlük üç akçe ücret ile vaizi olan Osman vefat ettiği için yerine Abdülcélil kendi arzuhali/dilekçesi üzerine ve Şeyhülislam Dürrizade Mustfa'nın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.²³⁶ Mart 1771'de Bali Bey Camii'nde günlük üç akçe ücret ile vaiz ve nasih olan Abdülcélil'in ferağından dolayı yerine Hafız Mehmed, Kadı Hacı Ömer'in arzı ve Şeyhülislam Seyyid Mehmed Said Efendinin işaret etmesiyle bu göreve atanmıştır.²³⁷ 1803 yılında camide günlük üç akçe ücret ile vaiz ve nasih olan Hafız Mehmed'in vefatıyla bu makam boş kalmıştır. Yapılan imtihan neticesinde Hafız Mehmed'in oğlu Seyyid Abdülbaki b. Hafız Mehmed bu göreve naibin arzı ve sonrasında Şeyhülislam Mevlâna Ahmed Esad Efendi'nin işaretleri mucibince atanmıştır. 29 Mayıs 1804'te günlük 3 akçe ücret ile vaiz ve nasih olarak Seyyid Abdülfettah Efendi b. Hafız Mehmed atanmıştır.²³⁸ 29 Mayıs 1804'te günlük dört akçe ücret ile kayyım ve ferraşlık cihetlerine Hacı Mehmed tayin edilmiştir.²³⁹ Ayrıca 8 Ağustos 1804'te camide günlük dört akçe ücret ile kayyım ve ferraş olan Seyyid Mustafa'nın vefatından dolayı onun yerine Mustafa b. Hafız İsmail, naibin arzı üzerine atanmıştır.²⁴⁰ Bali Bey Camii'ne 1808 senesinde hayırsever olan Emir Osmanoğlu Hacı Mustafa'nın zevcesi olan Emine Hatun tarafından 10 kuruş ve Kara Ahmedoğlu Kara Ali tarafından 20 kuruş vakfedilmiştir.²⁴¹ 5 Nisan 1816'da Antalya'nın surları dışındaki Bali Bey Mahallesinde bulunan cami Hacı Hüseyin'in adlı hayırsever tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Yeniden inşa edilen camide imam ve hatip olan Seyyid Osman vefat ettiği için yerine oğlu Seyyid Fethullah, Kadı Mehmed Salih'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.²⁴² 14 Temmuz 1825'te camide günlük dört akçe ücret ile kayyım ve ferraş olan Mustafa b. Hafız İsmail geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat

²³³ VGMA HRF.d.1061: 166.

²³⁴ VGMA HRF.d.1061: 170.

²³⁵ VGMA HRF.d.1056: 161.

²³⁶ VGMA HRF.d.1057: 87, 89.

²³⁷ VGMA HRF.d.1058: 52.

²³⁸ VGMA ŞHT d.149: s.150

²³⁹ BOA EV.d.38601: varak 3, s.6.

²⁴⁰ VGMA HRF.d.532: 105.

²⁴¹ AŞS I: varak 1, belge 2; Serap Sarıhan, *I Numaralı Şer'iyye Siciline Göre XIX. Yüzyıl Başında Antalya'nın Sosyo-Ekonomik Profili*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi SBE, Antalya 2003, s.92.

²⁴² VGMA HRF.d.534: 122.

ettiğinden dolayı, onun yerine Seyyid Hafız Mustafa b. Ömer, naibin arzı üzerine bu görevlere atanmıştır.²⁴³ 15 Haziran 1831'de günlük dört akçe ücret ile kayyım ve ferraş olan Seyyid Hafız Mustafa b. Ömer de geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Hacı Hafız Mehmed b. Ahmed, naibin arzı üzerine bu görevlere atanmıştır.²⁴⁴

Antalya surları dışında bulunan Bali Bey Camii'nin 3 Şubat 1836 tarihli ve 38601 numaralı vakıf defterinden öğrendiğimiz kadarıyla vakfiyesi ve herhangi bir vakfı da kalmamıştır. Yine yukarıda bahsi geçen 38601 numaralı vakıf defterinde cami ve vakfına yapılmış olan atamalar şu şekilde kaydedilmiştir: Camide günlük üç akçe ücret ile vaiz ve nasih olan Abdülbaki vefat ettiğinden dolayı yeri hali/boştur. 15 Haziran 1831'de hayırsever insanlar tarafından Bali Bey Camii'ne dükkânlar ve bahçeler vakf edilmiştir.²⁴⁵ Bali Bey Camii Vakfının 1836 yılına ait muhasebe kaydından Yukarı Pazarda ve Suk-ı Sultanide bulunan dükkânlardan, menzillerden,²⁴⁶ bahçe icarlarından ve vakfa ait 1.000 akçe nakit paranın ribhinden gelen 150 akçe olmak üzere toplam gelirinin 395 akçe olduğu görülmektedir. Cami vakfının giderleri ise cami görevlileri olan imam, hatip ve kayyıma verilen toplam 72 akçe, cami giderleri olan kandiller, kandillere yağ ve fitil ile hasırlar olmak üzere 285 akçe ve genel giderler toplamı 357 akçedir. Vakfın gelirlerinden 38 akçe artmıştır.²⁴⁷

Bali Bey Camii Vakfının 1840 yılında vakıf mütevellisi marifetiyle yapılan muhasebesine göre 1839/1840 yıllarına ait olmak üzere caminin iki yıllık gelirleri toplamı 410 kuruş, giderler toplamı da 410 kuruştur.²⁴⁸ Caminin mütevellisi Hacı Mehmed Ağa marifetiyle 1842 yılında görülen muhasebesine göre gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Suk-ı Sultanide²⁴⁹ kürkçü dükkânından gelen 75 kuruş, Yukarı Pazarda bulunan manav dükkânından gelen 55 kuruş, Hamamönü adlı mahalde bulunan bir parça bahçeden gelen 60 kuruş. Cami yakınındaki dükkân kirasından gelen 20 kuruş, Yukarı Pazarda simyacı dükkânından gelen 30 kuruş. Müteveli elinde olan diğer bir dükkân kirasından gelen 80 kuruş, muytab²⁵⁰ dükkânı icarından gelen 20 kuruş. Müncaroğlu dükkânı icarından gelen 20 kuruş olmak üzere bir yıllık vakıf gelirleri toplamı 360 kuruştur. Aynı mahallede bulunan geliri imama tahsis edilmiş bir menzil bedelsizdir. Geliri kayyıma tahsis edilmiş bir menzil de bedelsizdir. Cami vakfının

²⁴³ VGMA HRF.d.535: 81.

²⁴⁴ VGMA HRF.d.536: 66.

²⁴⁵ BOA EV.d.38601: varak 3, s.6.

²⁴⁶ Menzil: Ev, hane.

²⁴⁷ BOA EV.d.38601: varak 3, s.6.

²⁴⁸ BOA EV.d.11423: varak 5, s.9.

²⁴⁹ Suk-ı Sultanî: Osmanlı şehir merkezlerindeki büyük pazarlara verilen isimdir. Antalya'da bu pazar Antalya surlarının kuzeye açılan ana kapısının sağ tarafında Bali Bey Mahallesindeki Bali Bey Camii'nin hemen sağ yanbaşıda bulunan pazardır. Günümüzde tramvay yolunun kuzeyinde kalan bu pazarın bulunduğu yerde farklı esnaf guplarına ait dükkânlar olmakla beraber ağırlıklı olarak sembolik olan kalaycı ve hediyelik eşya dükkânları bulunmaktadır.

²⁵⁰ Muytab dükkânı: Hayvan kılından çadır yapan dükkân.

harcama kalemleri ve harcama miktarları da şu şekildedir: İmam efendiye verilen 30 kuruş, kayyım efendiye verilen 15 kuruş, hatip efendiye verilen 30 kuruş, müezzine verilen 25 kuruş. Cami kandillerine alınan 45 kıyye revgan yağı için ödenen 225 kuruş, kandillere fitil gideri ve saire giderler için verilen 35 kuruş olmak üzere bir yıllık toplam gider miktarı 360 kuruştur.²⁵¹ 15179 numaralı evkaf defterindeki kayda göre Bali Bey Camii Vakfının 1853 senesinde mütevellisi Hacı Mehmed Efendi'dir.²⁵² Vakıflar Genel Müdürlüğünde bulunan 149 ve 150 numaralı vakıf şahsiyet defterlerine göre 1853'te camiye imam ve hatip olarak Hüseyin Efendi b. Mehmed atanmıştır.²⁵³

Vakfın 1859 senesine mahsuben vakfın kaimekamı Hacı Mehmed Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık toplam geliri 1.174 kuruş, giderleri ise 1539 kuruştur.²⁵⁴ Bu kayda göre vakıf 1859 yılında 365 kuruş açık vermiştir. Bu açığın kapatılması için 365 kuruş boçlanılmıştır.

Bali Bey Camii Vakfının 1865 yılında mütevellisi olan Hacı Mehmed Efendi ile yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: Bir çıkırıkçı dükkânı kirasından gelen 150 kuruş. Bir demirci dükkânı kirasından gelen 220 kuruş. Bir helvacı dükkânı kirasından gelen 120 kuruş. Bir çerçi dükkânı kirasından gelen 60 kuruş. Bir çıracı dükkânı kirasından gelen 60 kuruş. Başka bir dükkân kirasından gelen 60 kuruş. Başka bir dükkân kirasından hisse geliri 30 kuruş. Başka bir dükkân kirasından hisse geliri 10 kuruş. Başka bir dükkân kirasından hisse geliri 5 kuruş. İmama meşrut icare-i vahideli bir dükkân kirasından gelen 240 kuruş. İmama meşrut bir menzil kirasından gelen 80 kuruş. Vaiz ve imama meşrut bir menzil kirasından gelen 60 kuruş. Hacı Muslu Efendi bahçesi hisse kirasından gelen 5 kuruş. İmama vazifeye meşrut bahçe hisse kirasından gelen 70 kuruş. Vakfa ait 1.656 kuruş nakit paranın istirbaha verilerek işletilmesinden elde edilen neması 231 kuruş olmak üzere bir yıllık toplam gelir 1.401 kuruştur. Yine Bali Bey Camii Vakfının 1865 yılında bir yıllık giderleri ve gider kalemleri de şu şekilde gerçekleşmiştir: Hacı Naif uhdesinde olan imamet ve hitabet vazifeleri için verilen 450 kuruş. Hacı Mehmed Efendi uhdesinde olan müezzinlik ve kayyımlık vazifeleri için verilen 60 kuruş. Abdullah Efendi uhdesinde olan Şeyhlik vazifesi için verilen 25 kuruş. Cami aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için verilen 456 kuruş. Yine cami aydınlatılmasında kullanılan şamdanlar için harcanan 100 kuruş. Caminin tamirat masraflarına ödenen 81 kuruş. Caminin aydınlatılmasında kullanılan kandillere yapılan masraf ve sair giderlere ödenen 45 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 9 kuruş, muhasebe harcına ödenen

²⁵¹ BOA EV.d.11952: varak 4, s.7-8.

²⁵² BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

²⁵³ VGMA ŞHT d.149: s.150

²⁵⁴ BOA EV.d.16857: varak 1, s.1.

2.5 kuruş olmak üzere bir yıllık toplam giderler 1.232,5 kuruştur. Bali Bey Camii Vakfının 39015 numaralı Evkaf Defteri kaydından anlaşıldığına göre 1865 yılında yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın gelirlerinden 168,5 kuruş artmış ve bu artan miktar vakfa ait nakit paraya dahil edilmiştir.²⁵⁵ Diğer bir kayda göre 1871 yılında Bali Bey Camii Vakfının toplam geliri 2.215 kuruş 32 para, toplam vakıf giderleri toplamı ise 2.103 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 112 kuruş 32 para artmıştır. 21648 numaralı bu evkaf defterinde vakıf gelir ve giderlerinin detayları yazılmamıştır.²⁵⁶

Tablo 1.4 Bali Bey Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma/aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam Gider	
1836	245	-	-	150	395	72	285	-	-	-	357	+38
1839/1840	410				410	410					410	0
1842	360	-	-	-	360	100	260	-	-	-	360	0
1859	1.174	-	-	-	1.174	1.539					1.539	-365
1865	1.170	-	-	231	1.401	535	605	81	-	11,5	1.232,5	+168,5
1871	2.215				2.215	2.103					2.103	+112

Bu cami kareye yakın dikdörtgen planlı ve üzeri tek kubbe ile örtülü kübik bir camidir. Dış kuzey cephesi boyunca uzanan ahşap çatılı bir son cemaat yeri ve mekânın kuzeyindeki ahşap kadınlar mahfilinden ibarettir. Caminin kuzeybatı köşesinde bulunan minaresi bilinmeyen bir tarihte yıkılmış olup 1963 yılında kesme taş malzemeye tek şerefeli olarak tekrar inşa edilmiştir. 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan restorasyon esnasında sonradan eklenen son cemaat yeri yıkılıp dış duvarlardaki sıvalar sökülüp bu günkü orijinal halini almıştır. Caminin müstemilatında, cami bölgesinde esnafılık yapan Hacı Ömer Ağa'ya ait bir mezar ve şadırvan bulunmaktadır.²⁵⁷ Bu cami 1964 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.²⁵⁸

Bali Bey Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 6 müteveli, 11 imam, 8 hatip, 12 müezzin, 1 aşırhan, 12 ferraş, 15 kayyım, 1 kâtip, 12 vaiz ve 1 kürsü şeyhi olmak üzere toplam 79 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 15 kişi

²⁵⁵ BOA EV.d.39015: varak 5, s.9.

²⁵⁶ BOA EV.d.21648: varak 4, s.7.

²⁵⁷ Cami günümüzde Antalya'nın Muratpaşa İlçesi Balbey Mahallesi Şehit Binbaşı Cengiz Toytunç Caddesi No:46/A'da bulunan cami ibadete açıktır. Aktürk, 2021: s.14, 15.

²⁵⁸ Çimrin, 1982: s.62.

ile caminin kayyımlik cihetine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %18,9'una, en az atamanın da 1'er kişi ile cami vakfının kâtip, aşırhan ve kürsü şeyliği cihetlerine yapıldığı, bu atamaların da toplam personel atamalarının %2,5'ine denk geldiği görülmüştür. Camiye yapılan tüm personel atamalarına bakıldığı zaman 14 atamanın vefatlar neticesinde, 3 atamanın görev beratlarının yenilenmesi neticesinde, 3 atamanın ferağ neticesinde olduğu ve geriye kalan atamaların hangi gerekçelerle olduğu kayıtlarda belirtilmemiştir. Atamalarda 2 atamanın akrabalık ilişkileri içerisinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Vakıf görevlisi olan 2 babanın vefatıyla yerlerine oğullarının atandığı görülmüştür.

1.1.5.Takyeci Mustafa Camii

Yerebakan Müftü veya Takkacı Mustafa Camii isimleriyle de tanınan bu cami, Yüksekalan Mahallesinin Köse Sokağında bulunmaktadır. İnşa tarihi bilinmemekte, ancak Varsaklı adında bir şahıs tarafından inşa edildiği ve Takkacı Mustafa tarafından tamiri yapıldığı tahmin edilse de 1568 ve 1574 tarihlerinde *Mescidi Takyeci Mustafa Mahallesinin* bulunması bu tahmini çürütmektedir. Fakat 1061 numaralı hurufat defterindeki kayıta bu caminin Takkacı Mustafa tarafından yeniden inşa edildiği bilgisi mevcuttur. Bu cami ya Osmanlılar dönemindeki mescidin onarımıyla meydana gelmiş ya da mahalle, mescidin tesisi neticesinde bu isimle anılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1976 yılında onarım görmüş bu eser kare plânda ve tek kubbelidir. Eserin kuzey cephesinde bugün sundurmalı bir son cemaat yeri bulunmakta ise de orijinal değildir. Fakat cümle kapısının sağında küçük bir mihrap nişinin bulunması evvelce de bir son cemaat yerinin bulunduğunu göstermektedir.²⁵⁹ Duvarları kaba taşlarla inşa edilmiş olan cami çok kubbeli olup kubbe örtüsü kurşun kaplamadır. Kesme taştan yapılmış tek şerefeli bir minaresi vardır.²⁶⁰ Hayri vakıf olarak tesis edilmiş olan bu cami Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre 1826 yılından sonra mazbut vakıf statüsünde idare edilmeye başlanmıştır.²⁶¹

Evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlara göre Takyeci Mustafa Camii'ne farklı tarihlerde yapılan atama ve görevlendirmeler şu şekilde gerçekleşmiştir: 28 Kasım 1715'te Antalya'da Takyeci Mustafa'nın inşa ettirdiği ve Hacı Hasan'ın tamir ettirdiği caminin kayyımı olan Hacı Mehmed'in vefatından dolayı yerine bu görev Hacı Ali'ye verilmiştir.²⁶² 24 Aralık 1718'de camide ferraş olmadığından günlük yarım akçe ücret ile Mustafa'ya bu görev tevdi edilmiştir.²⁶³ Temmuz 1723'te camide günlük bir akçe ücret ile imam ve hatip olan Hacı Hamza

²⁵⁹ Karaca, 2002: s.294; Bkz. Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler, I, s.551-552.

²⁶⁰ Aktürk, 2021: s.171.

²⁶¹ VGMA FHRT.d.2190: s.1.

²⁶² VGMA HRF.d.1067: 23.

²⁶³ VGMA HRF.d.1067: 26.

vefat ettiği için yerine caminin hatiplik görevi büyük oğlu Mehmed'e, caminin imamlik görevi de diğer oğlu Hasan'a beratla ve ihsan buyrulmuş iken Hasan'ın caminin imamlığına ehil olmadığının anlaşılması üzerine caminin hitabet ve imamet görevleri Kadı İbrahim tarafından zabt ve kontrol altına alınmıştır. Camide Ocak 1725'te günlük yarım akçe ücret ile hatip olan Mehmed Halife kendi rızası ile bu görevden Ahmed Halife lehine çekilmiştir. Bundan dolayı caminin hatiplik görevine Ahmed Halife, Kadı Esseyid Hacı Yusuf'un arzı üzerine atanmıştır. Yine aynı tarihte cami vakfının gönüllü olarak mütevellisi olan Mustafa Halife'nin görev beratı zayi olduğu için kendisine kayıtlar gereğince yeni bir görev beratı verilmiştir.²⁶⁴

Ağustos 1746'da caminin gönüllü olarak imamı olan Mehmed'in vefatıyla yerine Mehmed Halife atanmıştır.²⁶⁵ Ocak 1748'de caminin günlük yarım akçe ücret ile hatibi olan Ahmed vefat ettiğinden dolayı yerine büyük oğlu Mustafa Halife, Kadı Seyyid Hacı Sunullah Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.²⁶⁶ Ocak 1752'de Takyeci Mustafa'nın daha önce yeniden inşa ettirmiş olduğu caminin günlük yarım akçe ücret ile hatibi olan Mustafa'nın vefatıyla yerine kardeşi İsmail, Kadı Seyyid Ahmed'in arzı ile bu göreve atanmıştır.²⁶⁷ Nisan 1752'de caminin günlük yarım akçe ücret ile ve beratsız olarak imamı olan Mehmed vefat ettiğinden dolayı yerine Ali bu göreve atanmıştır.²⁶⁸

Nisan 1756'da Antalya surları dışında Takyeci Mustafa Mahallesinde Takyeci Mustafa bina ve Hacı Hasan'ın tamir eylediği camide gönüllü olarak imam olan Ali bu görevi bıraktığı için imamlik görevi hali muattal/boş olduğundan yerine Ali Halife, Kadı Hafız Mustafa Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.²⁶⁹ Ocak 1759'da camide cuma müezzini olmadığından günlük yarım akçe ücret ile Ali b. Molla Abdülkadir Halife, Kadı Esseyid Mustafa Tabanzade'nin arzı üzerine cuma müezziniğine atanmıştır.²⁷⁰ Ocak 1760'ta günlük yarım akçe ücret ile hatip olan İsmail Halifenin görevlendirmesi yenilenmiştir.²⁷¹ Şubat 1769'da Takyeci Mustafa Camii'nde günlük yarım akçe ücret ile müezzin olan Seyyid Ebubekir vefat ettiği için yerine oğlu Mehmed, Kadı Çavuşzade Ebunnur Mehmed Emin'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.²⁷² Kasım 1780'de camide gönüllü hatip ve imam olan Ali vefat ettiği için

²⁶⁴ VGMA HRF.d.1137: 33, 36.

²⁶⁵ VGMA HRF.d.1061: 166.

²⁶⁶ VGMA HRF.d.1061: 167.

²⁶⁷ VGMA HRF.d.1061: 169.

²⁶⁸ VGMA HRF.d.1061: 170.

²⁶⁹ VGMA HRF.d.1056: 160.

²⁷⁰ VGMA HRF.d.1056: 165.

²⁷¹ VGMA HRF.d.1056: 167.

²⁷² VGMA HRF.d.1072: 12.

yeri boş kalmıştır. İmam ve hatiplik görevine Seyyid Mehmed b. Süleyman, Kadı Hacı Receb'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.²⁷³

Nisan 1785'te camide hatip olan Hacı İsmail geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etmiştir. Bundan dolayı yerine Seyyid Hacı Mustafa, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte camide gönüllü olarak imam olan Seyyid Mehmed de geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Seyyid Mustafa, Kadı Halil'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.²⁷⁴ 1 Eylül 1799'da camide gönüllü imamlık yapan Seyyid Mustafa geride bu vazifeyi eda edebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Abdurrahman, naibin arzı üzerine imamlık görevine atanmıştır.²⁷⁵ 22 Ekim 1810'da camide günlük yarım akçe ücret ile hatip olan Esseyyid Hacı Mustafa'nın vefatından dolayı caminin hatiplik görevi boş kalmıştır. Bu göreve Esseyyid Hacı Mustafa'nın büyük oğlu Esseyyid Mehmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.²⁷⁶

28 Ocak 1828'de günlük yarım akçe ücret ile hatip olan Seyyid Mehmed b. Seyyid Hacı Mustafa vefat ettiği için caminin hatiplik görevi boş kalmıştır. Caminin hatiplik görevine merhumun oğulları Seyyid Hafız Mustafa ve Seyyid Ahmed'in ataması naibin arzı üzerine yapılmıştır. Yine 4 Şubat 1828'de camide gönüllü olarak imam olan Abdurrahman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yeri boş kaldığından dolayı caminin imamlık görevine Hafız İbrahim b. Ebubekir naibin arzı üzerine atanmıştır.²⁷⁷

4 Eylül 1834'te Takyeci Mustafa Camii Evkafının yıllık gelirini toplamak ve caminin iktiza eden tamir giderleri ile sair masraflarına harcamak üzere bir müteveli belirleyip ve tayin etmek lazım ve mühim olduğundan bu durum mahalle sakinleri tarafından cami mahallinde bulunan mahkemeye yazılı olarak bildirilmiştir. Bunun üzerine mahalle sakinlerinden olan Hacı Ahmed b. Mehmed'e cami vakfının mütevellilik görevi naibin arzı üzerine daha önceki atama kayıtları kontrol edildikten sonra verilmiştir.²⁷⁸ Camiye 1834 tarihli atama beratıyla Hacı Ahmed b. Mehmed müteveli olarak atanmıştır. Yine caminin imam ve hatiplik görevlerine 1847 yılında günlük yarım akçe ücretle Esseyyid Hafız Mustafa ve Esseyyid Ahmed b. Mehmed kardeşler tekrar atanmışlardır.²⁷⁹ Yapılan arşiv araştırmalarında cami vakfının vakfiyesine rastlanamamıştır. Caminin 3 Şubat 1836 tarihinde yapılan muhasebe kaydına göre gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: İki göz hane icarından gelen 50 kuruş, yine aynı

²⁷³ VGMA HRF.d.1064: 9.

²⁷⁴ VGMA HRF.d.1060: 153.

²⁷⁵ VGMA HRF.d.531: 103.

²⁷⁶ VGMA HRF.d.533: 44.

²⁷⁷ VGMA HRF.d.535: 84.

²⁷⁸ VGMA HRF.d.536: 70.

²⁷⁹ BOA EV.d.38601: varak 3, s.6.

mahallede bulunan kamış tahtani hane icarından gelen 15 kuruş, yine aynı mahallede bulunann ve imama meşrut menzil icarından gelen 30 kuruş ve mütevellî elinde bulunan vakfa ait 900 kuruş nakit paranın ribhinden elde edilen gelir 135 kuruş olmak üzere toplam gelir 230 kuruştur. Cami vakfının giderleri ise şöyledir: Cami vakfı mütevellisine verilen 10 kuruş, cami imamına verilen 10 kuruş, cami hatibine verilen 10 kuruş, camide bulunan 50 kandil için alınan 30 kıyye yağ için ödenen 90 kuruş, yağ mumu için ödenen 10 kuruş ve kandillere fitiller için ödenen 10 kuruş olmak üzere toplam gider 140 kuruştur.²⁸⁰ Bu muhasebe kaydından vakıf gelirlerinden 90 kuruşun arttığı görülmektedir.

Antalya şehrinin surları dışındaki bu caminin 1840 senesinde mütevellisi marifetiyle 1839/1840 yıllarına ait olmak üzere yapılan muhasebesine göre vakıf gelirlerinin 270 kuruşu nakit paranın ribhinden olmak üzere iki yıllık toplam geliri 400 kuruştur. Aynı şekilde vakıf giderlerinin de iki yıllık toplamı 400 kuruştur.²⁸¹

Caminin mütevellisi marifetiyle 1842 yılında görülen muhasebe kaydına göre bir yıllık gelir miktarı ve gelir kalemleri şu şekildedir: Takyeci Mustafa Mahallesinde bulunan bir menzil icarından elde edilen 50 kuruş, diğer bir menzil icarından elde edilen 15 kuruş. İmama meşrut diğer menzil bedelsizdir. Vakfa ait nakit paranın ribhinden gelen 135 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf gelirleri 200 kuruştur. Cami vakfının 1842 yılındaki harcama kalemleri ve harcama miktarları da şu şekildedir: İmam efendiye verilen 10 kuruş, cami hatibine verilen 10 kuruş, vakıf mütevellisine verilen 10 kuruş. Cami kandillerine alınan 20 kıyye yağ için verilen 90 kuruş, cami mumları için verilen 15 kuruş, kandillerin fitil giderlerine ödenen 7,5 kuruş, sarf giderler 25 kuruş, vakfa ait hanelere (evlere, menzillere) vakıf mütevellisi tarafından yapılan masraflara ödenen 29,5 kuruş, muhasebe giderlerine ödenen 3 kuruş olmak üzere vakfın bir yıllık toplam gider miktarı da 200 kuruştur.²⁸² 15179 numaralı evkaf defterindeki kayda göre 1853 yılında Takyeci Mustafa Camii Vakfının Mütevellisi Hacı Ahmed Efendi'dir.²⁸³

Takyeci Mustafa Ağa Camii²⁸⁴ Vakfının 1859 senesine mahsuben Mütevellisi Hacı Ahmed Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakfın toplam gelir miktarı 367 kuruş, gider miktarı da 320 kuruştur. Vakıf gelirlerinden ise 46 kuruştur artmıştır.²⁸⁵

Tablo 1.5 Takyeci Mustafa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

	Vakıf Gelirleri	Vakıf Giderleri	

²⁸⁰ BOA EV.d.38601: varak 3, s.7.

²⁸¹ BOA EV.d.11423: varak 5, s.9.

²⁸² BOA EV.d.11952: varak 4, s.11-12.

²⁸³ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

²⁸⁴ Günümüzde bu cami Muratpaşa İlçesi Balbey Mahallesi Fahrettin Altay Caddesi üzerinde ve yola bitişik bir vaziyettedir. 150 kişilik cemaat kapasitesine sahip olan cami ibadete açıktır.

²⁸⁵ BOA EV.d.16857: varak 1, s.2.

Yıllar	Kira	Arazi	Bağışalar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat ve bakım	Satın alma	Vergiler	Toplam Gider	Fark
1836	95	-	-	135	230	30	110	-	-	-	140	+90
1839/1840	130	-	-	270	400						400	0
1842	65	-	-	135	200	30	112,5	29,5	25	3	200	0
1859	367				367	320					320	+46

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan 150 numaralı şahsiyet defterindeki kayda göre 31 Ağustos 1912’de Takyeci Mustafa Mahallesi sakinlerinden olan Yerebakanoğlu Osman Efendi b. Hacı Murad b. Hacı Ahmed bu cami için 2.000 kuruşluk bir nakit para vakfı kurmuştur.²⁸⁶

Arşiv verileri esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Takyeci Mustafa Vakfı ve Camii’ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 8 müteveli, 18 imam, 21 hatip, 2 müezzin, 1 cuma/sela müezzini, 1 ferraş ve 2 kayyım olmak üzere toplam 43 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 21 kişi ile caminin hatiplik cihetine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %48,8’ine, en az atamanın da 1’er kişi ile cami vakfının müezzinlik, cuma/sela müezzinliği ve ferraşlık cihetlerine yapıldığı, bu atamaların da toplam personel atamalarının %6,9’una denk geldiği görülmüştür. Cami vakfına yapılan personel atamalarının tamamına bakıldığı zaman 14 atamanın vefatlar neticesinde, 2 atamanın ferağ/kasr-ı yedler neticesinde, 1 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdid neticesinde, 1 atamanın görev beratının zayi edilmesi neticesinde ve 1 atamanın da görevden uzaklaştırma neticesinde gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca 7 atamanın vefat eden vakıf görevlilerinin yerlerine, görevlere atanma şartları taşıyan oğulların atanması şeklinde gerçekleştiği ve 1 atamada da görevin karedeştan kardeşe geçme şeklinde gerçekleştiği görülmektedir.

1.1.6.Karakaş Camii

Vakıflar genel müdürlüğü Arşivindeki vakfa ait kayıtlarda hayri vakıf olarak tescillenmiş bu vakfın 1826 yılından itibaren yönetim statüsü mazbut vakıftır. Vakfın tescil tarihi H.6.12.1270-M.30.08.1854’tür.²⁸⁷

Caminin ilk olarak hangi tarihte inşa edildiği bilinmese de banisinin Hacı Cafer Ağa olduğu yazmaktadır. Cafer Ağa Camii olarakta bilinen bu cami, Antalya surlarının dışında

²⁸⁶ VGMA ŞHT.d.150: 141.

²⁸⁷ VGMA FHRT.d.2190: s.1; Kaynak: VGMA vakıf bilgi kayıtları.

Hadrianus Kapısı karşısında olup, 1954 senesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmış ve camiye bir de minare eklenmiştir.²⁸⁸ 1990 yılına gelindiğinde cami bulunduğu bölgede ihtiyaca cevap veremez hale geldiği için daha büyük bir cami yapılmak üzere yıkılarak yerine bugün mevcut olan cami yaptırılmıştır. Karakaş Camii Yaptırma ve Yaşatma Derneği tarafından inşaatına başlanan cami 1992 yılında ibadete açılmıştır. 975 metrekare arsanın içerisine yapılan caminin iç ibadet alanı 600 metrekare olup toplamda 1000 kişilik cemaat kapasitesine sahiptir. Dikdörtgen planlı, betonarme yapı olan cami çok kubbeli olup kubbe örtüsü kiremit kaplamadır. Kesme taştan yapılmış tek şerefeli bir minaresi vardır.²⁸⁹

18. ve 19. yüzyıla ait evkaf ve hurfat defterindeki kayıtlara göre cami vakfına yapılan atama ve görevlendirmeler şu şekildedir: Hurufat defterlerinde bu camiye ait tespit edilen en eski kayıt Eylül 1692’de caminin kayyımlık görevine cami vakfının mütevellisi olan Hacı Cafer’in arzıyla Mehmed’in atanmasıdır.²⁹⁰ Şubat 1697’deki imam Hüseyin’in yerine günlük yarım akçe ücret ile Veli bu göreve atanmıştır.²⁹¹ 7 Mart 1704’te Antalya’da Dizdar Hacı Cafer Ağa Camii’nde²⁹² imam ve hatip olan Seyyid Mustafa’nın görevlendirmesi yenilenmiştir.²⁹³ 15 Mayıs 1706’da Antalya’da Cafer Ağa vakfında cüzhan ve Yasinhan Ebubekir’in üç akçe ücret ile görevlendirme beratları yenilenmiştir.²⁹⁴ 11 Şubat 1709’da caminin müezzinliği Ali’ye tevdi edilmiştir.²⁹⁵

2 Şubat 1718’de Cafer Ağa Camisinin müremmimlik²⁹⁶ görevi günlük yarım akçe ücret ile Veli’ye verilmiştir.²⁹⁷ Mart 1724’te Hacı Cafer Ağa Camii ve Medrese Vakfının mütevellisi olan Musa vefat ettiği zaman yerine geçebilecek durumda oğlu Mehmed olmasına rağmen dışarıdan Mehmed adlı başka bir şahıs görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan haksızlığın anlaşılması üzerine vakfın mütevellilik görevi Musa’nın oğlu olan Mehmed’e babasının beratı gereğince tevdi edilmiştir. Nisan 1725’te Cafer Ağa Camii’nde müezzin olan Ahmed’in yerine günlük dört akçe ücret ile caminin müezzini olan İbrahim Halife’nin görev beratı zayi olduğundan kendisine yeni bir görev beratı Kadı Esseyyid Hacı Yusuf’un arzı üzerine verilmiştir.²⁹⁸ Ekim 1727’de Cafer Ağa Camii’nde günlük bir akçe ücret ile cami

²⁸⁸ Karaca, 2002: s.294.

²⁸⁹ Aktürk, 2021: s.112, 113.

²⁹⁰ VGMA HRF.d.1136: 176.

²⁹¹ VGMA HRF.d.1140: 27.

²⁹² Antalya surları dışındaki Karakaş Cami günümüzde Muratpaşa İlçesi, Şeyh Sinan Mahallesi sınırları içerisinde olup, Antalya surlarının Hadrian Kapısının (Üçkapılar) tam karşısındadır ve ibadete açıktır.

²⁹³ VGMA HRF.d.1067: 15.

²⁹⁴ VGMA HRF.d.1067: 17.

²⁹⁵ VGMA HRF. d.1067:19.

²⁹⁶ Müremmim: Vakıf eserlerin bakım ve onarım işlerini yapan kişi.

²⁹⁷ VGMA HRF.d.1067: 26.

²⁹⁸ VGMA HRF.d.1137: 34, 36.

vakfının mütevellisi olan Mustafa vefat ettiği için yerine Mehmed atanmıştır.²⁹⁹ Ocak 1755'te camide düzenli olarak günlük dört akçe ücret ile müezzini olan İsmail'in bu görevinden ayrılmasından dolayı ve yine diğer vakit müezzini olan Seyyid Mehmed de görevi bıraktığı için ve günlük dört akçe ücret ile sela müezzini olan Hacı Hüseyin kasr-ı yedinden (el çekmek, vazgeçme, feragat etme) Seyyid Hafız Osman'a beratla müezzinlik görevi tevdi edilmiştir.³⁰⁰

Ocak 1754'te caminin günlük 4 akçe ücret ile vakit ve sela müezzini olan İbrahim vefat ettiğinden dolayı yerine vakit müezzinliğine İsmail, sela müezzinliğine de Seyyid Mehmed atanmışlardır. Daha sonra söz konusu bu iki kişi de kendi rızalarıyla görevleri Hacı Hüseyin'e beratla devretmişlerdir.³⁰¹ Temmuz 1755'te Mahmud Çavuş adlı hayırsever Hacı Cafer Ağa Camii'ne kendi mülkünden bir miktarı vakfetmiştir. Burada vakfedilen mülkün ne olduğu belirtilmemiştir. Vakfedilen bu mülkün mütevellisi önceleri Sarı Mehmed iken daha sonra bu vakfın mütevellilik görevini Şeyh Mehmed haksızlık yaparak bir şekilde kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu haksızlık Şeyh Mehmed'in bu görevden el çektilerilerek yerine tekrar Sarı Mehmed'in müteveli olarak atanması ile giderilmiştir.³⁰² Mayıs 1758'de caminin günlük bir akçe ücret ile ferraşı ve günlük üç akçe ücret ile kandilcisi olan Mustafa Halife hüsnü ihtiyarıyla kasr-ı yedinden yerine oğlu İsmail Halifeye eski beratı gereğince söz konusu görevler tevcih edilmiştir.³⁰³ Nisan 1759'da camide bir akçe ücret ile ferraş ve günlük üç akçe ücret ile kandilci olan Ebubekir Halife vefat etti diye gerçeğe aykırı beyanla Mehmed adlı kişi bir şekilde beratla caminin ferraşlık görevini kendi üzerine yaptırmıştır. Caminin ferraşlık görevi daha sonra İsmail adlı şahsa geçmiştir. Yapılan görevlendirmelerin usulsüz ve haksızlıkla yapıldığı anlaşıldığından caminin ferraşlık görevi yine Ebubekir Halifeye, Kadı Esseyyid Mustafa Tabanzade'nin arzı üzerine tevdi edilmiştir.³⁰⁴

Mart 1770'te Antalya'da Karakaş Camii Vakfının ve Şeyh Sinan Camii Vakfının kâtibi olan Eminoğlu Hafız vefat ettiği için caminin ve söz konusu vakfın boş kalan kâtiplik görevi İbrahim'e tevdi edilmiştir.³⁰⁵ Ağustos 1770'te Antalya surları dışındaki Hacı Cafer Camii'nde günlük dört akçe ücret ile sela müezzini ve yine günlük dört akçe ücret ile vakit müezzini olan Seyyid Hafız Osman vefat ettiğinden yerine Musazade Şeyh Mehmed, Kadı Seyyid Hacı Halil'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Mart 1771'de Hacı Cafer Ağa Camii ve medresesinin mütevellisi olan Seyyid Osman vefat ettiği için yerine Mehmed, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine

²⁹⁹ VGMA HRF.d.1143: 43.

³⁰⁰ VGMA HRF.d.1056: 157.

³⁰¹ VGMA HRF.d.1061: 170.

³⁰² VGMA HRF.d.1056: 158.

³⁰³ VGMA HRF.d.1056: 164.

³⁰⁴ VGMA HRF.d.1056: 166.

³⁰⁵ VGMA HRF.d.1072: 13.

bu göreve atanmıştır.³⁰⁶ 23 Haziran 1778'de camide günlük dört akçe ücret ile müezzin olan Musazade Mehmed vefat ettiğinden dolayı görev oğlu Mehmed Musazade'ye tevcih edilmiştir.³⁰⁷ Ekim 1786'da sur dışındaki camide kayyım olan Hüseyin geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Şeyh Ali, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.³⁰⁸

2 Haziran 1812'de cami ve medresesinin mütevellisi beratla Esseyyid Hafız Hüseyin'dir. 2 Mart 1815'te yine cami ve medrese vakfından olmak üzere hatiplik görevinin mutasarrıfı Seyyid Hafız Hüseyin Halifedir. 8 Nisan 1816'da Hacı Cafer Camii ve medresesi vazifesinden olmak üzere vaiz olan Esseyyid Sadullah b. Osman beratla bu görevin mutasarrıfıdır. 28 Mayıs 1817'de camide düzenli olarak kayyım olan Şeyh Ali geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı caminin kayyımlık görevine Seyyid Hüseyin b. İbrahim, naibin arzı üzerine atanmıştır.³⁰⁹ 30 Aralık 1818'de Antalya sakinlerinden olan Hacı İbrahim ibn-i Hacı Halil adlı hayırsever Yüksek Mahallede bulunan içinde meyve ağaçları da bulunan bahçesiyle Etmekçioğlu Menzili olarak bilinen menzilini Karakaş Camii'ne vakfederek imama teslim etmiş şöyle şart koştur: Her kim caminin imamı olursa vakfın da mütevellisi olsun. Menzilin icara verilmesinden elde edilen yıllık kirası yine caminin aydınlatılmasında kullanılan kandillerin revgan yağına harcansın ve Peygamber Efendimize ve vakıfa da dua edilsin.³¹⁰ 14 Ekim 1824'te camide kayyım olan Seyyid Hüseyin b. Seyyid İbrahim'in elinde olan görev beratı zayı olduğundan dolayı daha önceki kayıtlar gereğince ve zayiden dolayı naibin arzı üzerine yeni bir görev beratı verilmiştir.³¹¹

38601 numaralı evkaf defterindeki kayıta da 14 Ekim 1824'te caminin kayyımı olan Esseyyid Hüseyin b. İbrahim'n daha önceki görev beratı gereğince görevlendirmesinin yeniden yapıldığı yazmaktadır. Yine aynı evkaf defterinde beratsız olarak cami hizmetinde olanlar ve aldıkları ücretler de şu şekilde kayda geçmiştir: Cami-i şerifte müderris olan Halil Efendi'ye 4 akçe, cuma müezzinine 1 akçe, müezzin-i Sani (ikinci müezzin) Hasan'a 1 akçe. Camii vakfının vakfiyesi olmayıp 1836 yılında müteveli elinde mevcut bulunan müsakkafat³¹² gelirleri şunlardır: Antalya'da Suk-i Sultanide Memişoğlu'nun habbaz/ekmekçi dükkânı icarından gelen 400 kuruş, bitişiğinde bulunan helvacı dükkânı icarından gelen 400 kuruş, Paşa

³⁰⁶ VGMA HRF.d.1058: 52.

³⁰⁷ VGMA HRF.d.1064: 7.

³⁰⁸ VGMA HRF.d.1060: 154.

³⁰⁹ VGMA HRF.d.534: 122.

³¹⁰ AŞS II: Belge 51, 18/a; Selver Karstarlı, *İki Numaralı Antalya Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale 2001, s.99.

³¹¹ VGMA HRF.d.535: 81.

³¹² Musakkafat: Musakkaf kelimesinin çoğulu olan bu kelime vakıfların menzil, dükkân, han, bedesten v.b. gibi çatısı ve tavanı olan gayri menkullerinden elde edilen gelir anlamındadır. Bkz. *VGM Vakıf Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*.

Kavağı adlı mahalde bulunan bir parça bahçe icarından gelen 200 kuruş, Şeyh Mahallesinde bulunan Hatun Vakfı arsa icarından gelen 10 kuruş, cami civarında bulunan menzil icarından gelen 40 kuruş, mütevellî elinde bulunan vakfa ait 753 kuruş nakit paranın ribhinden gelen 110 kuruş olmak üzere toplam gelir 1.160 kuruştur. Aynı yıl içerisinde cami vakfının gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: Mütevellî efendiye verilen 30 kuruş, müezzine verilen 40 kuruş, kayyıma verilen 40 kuruş, ferraşa verilen 20 kuruş, hatibe verilen 40 kuruş, imam efendiye verilen 40 kuruş, kürsi şeyhine verilen 12 kuruş, mevcut kandillere (60 adet) alınan yağ 60 kıyye yağ için ödenen 180 kuruş, şamdanlar için verilen 104 kuruş, şemi revgan için ödenen 20 kuruş, kandillere fitil ve diğer giderler için harcanan 40 kuruş, 10 adet hasır için ödenen 30 kuruş, camide olan dört kapının yapılan temizlik gideri için ödenen 100 kuruş olmak üzere toplam masraflar 646 kuruştur. Cami vakfının bir yıllık görülen muhasebesine göre vakıf gelirlerinden 464 kuruş artmıştır.³¹³

Cami vakfının mütevellîsi olan Hacı Hafız marifetiyle yapılan muhasebesine göre 1839-1840 yıllarındaki gelirleri toplamı 2.682 kuruştur. Yine 1839 ve 1840 yıllarındaki giderleri ise 2.892 kuruştur. Söz konusu iki yılın muhasebe kayıtlarına göre bu vakıf 210 kuruş zarardadır. Bu zararın karşılanması için vakfın gelecek yıldaki gelir fazlasından karşılanacağına dair kayıt/şerh düşülmüştür.³¹⁴

Camii vakfının mütevellîsi olan Hacı Hafız marifetiyle 1842 yılında görülen muhasebe kaydına göre gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Suk-ı Sultanide bulunan ekmekçi dükkânından gelen 450 kuruş, bitişiğindeki dükkândan gelen 500 kuruş, Paşa Kavağındaki bahçeden gelen 250 kuruş, bir adet menzil icarından gelen 40 kuruş, bir vakıf arsa icarından gelen 10 kuruş ve diğer bir vakıf arsası icarından gelen 10 kuruş, vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen 131 kuruş olmak üzere toplam gelir 1.391 kuruştur. Cami vakfına ait 1842 yılı gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: Cami vakfı ve cami görevlileri olan imam efendiye verilen 50 kuruş, cami hatibine verilen 50 kuruş, vakıf mütevellîsine verilen 50 kuruş, müezzine verilen 40 kuruş, kayyıma verilen 40 kuruş, kürsü şeyhine verilen 20 kuruş. Caminin kandillerine alınan 60 kıyye yağ için verilen 240 kuruş, şamdanlar için alınan 11 kıyye yağ için verilen 386 kuruş, mumlar için alınan 5 kıyye yağa verilen 20 kuruş, 10 adet hasır için verilen 45 kuruş, kandillere fitil gideri ve saire için verilen 30 kuruş, cami kapılarına yapılan masraflara verilen 40 kuruş. İmamın ikamet ettiği hane yeniden inşa edildiği için mütevellî marifetiyle yapılan masraf 1.073 kuruş. Terettüb-ü maaşı hazineye verilen 60 kuruş, muhasebe giderlerine verilen 12 kuruş ve 1,5 kuruşta ve sair giderler olmak üzere toplam masraf 1.902,5

³¹³ BOA EV.d.38601: varak 3, s.5.

³¹⁴ BOA EV.d.11423: varak 5, s.9-10.

kuruştur. Cami vakfının 1842 yılında yapılan muhasebesine göre 741,5 kuruş açık verdiği görülmektedir. Bu açığın kapatılabilmesi için vakfın bir sonraki yıllık gelirlerinden mahsup edilmek üzere borçlanmasına izin verildiğine dair şerh düşülmüştür.³¹⁵

1853 yılında Karakaş Camii ve Medresesi Vakfının Mütevellisi Hacı Mehmed'tir.³¹⁶ Antalya'da Karakaş Mahallesi'nde Cafer Ağa Camii Vakfının 1859 senesine mahsuben Mütevellisi Hacı Hafız ile yapılan muhasebesi şu şekildedir: Toplam vakıf masrafları 2.479 kuruş, toplam vakıf gelirleri ise 3.038 kuruş. Yapılan muhasebeye göre vakıf gelirlerinden 559 kuruş artmıştır.³¹⁷

1865 yılında Cafer Ağa Camii³¹⁸ Vakfının mütevellisi olan Hacı Mehmed ile yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri ve gelir kalemleri şu şekildedir: İcare-i vahideli bir dükkân kirasından gelen 700 kuruş. Başka bir dükkân kirasından gelen 650 kuruş. Diğer bir dükkân kirasından gelen 650 kuruş. Batlıcanoğlu tasarrufundaki bir dükkân kirasından gelen 650 kuruş. Paşa Konağı bahçe kirasından gelen 400 kuruş. Bir menzil kirasından gelen 40 kuruş. İcare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 200 kuruş. Hacı Osman elinde olan arsa icarından gelen 5 kuruş. Vakfa ait olan 6.046 kuruş nakit paranın istirbah yoluyla elde edilen nemasından gelen 907 kuruş olmak üzere bir yıllık toplam gelir 4.202 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfın bir yıllık giderleri ve gider kalemleri de şunlardır: Mehmed Efendi uhdesinde olan hitabet vazifesi için ödenen 250 kuruş. İmamet vazifesi için ödenen 350 kuruş. Mehmed Efendi uhdesinde olan tevliyet vazifesi için ödenen 450 kuruş. Caminin aydınlatılması için satın alınan revgan yağı için ödenen 380 kuruş. Yine caminin aydınlatılmasında kullanılan şamdanlar için ödenen 140 kuruş. Fitol, süpürge ve sair giderler için ödenen 50 kuruş. Su kuyunun temizliği için ödenen 15 kuruş. Cami tamiratına yapılan ödeme 1.181 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 112 kuruş, muhasebe harcı için ödenen 40 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf giderleri 2.968 kuruştur. Vakfın yapılan bir yıllık muhasebesi neticesinde vakıf gelirlerinden artan 1.234 kuruşluk fazla, yine vakfa ait nakit paraya dahil edilmiştir.³¹⁹

Tablo 1.6 Cafer Ağa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam Gider	
1836	1050	-	-	110	1.161	222	344	100	30	-	646	+515

³¹⁵ BOA EV.d.11952: varak 4, s.7-8.

³¹⁶ BOA EV. d.15179: varak 1, s.1.

³¹⁷ BOA EV.d.16857: varak 1, s.2.

³¹⁸ Bu cami günümüzde Muratpaşa İlçesi Sinan Mahallesi Atatürk Caddesi üzerindedir ve ibadete açıktır.

³¹⁹ BOA EV.d.39015: varak 8, s.15.

1839/1840	2.282				2.682	2.892					2.892	-210
1842	1260	-	-	131	1.391	250	646	1149,5	75	12	1.902,5	-561,5
1859	3.038				3.038	2.479					2.479	+559
1865	2895	400	-	907	4.202	1050	520	1196	50	152	2.968	+1.234

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Dizdar Hacı Cafer Ağa Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 16 mütevellî, 7 imam, 6 hatip, 15 müezzin, 5 Cuma/sela müezzini, 5 ferraş, 9 kayyım, 2 kâtip, 1 vaiz, 2 kürsü şeyhi, 2 Yasinhan, 1 müremmim, 1 cüzhan, 1 müderris ve 3 kandilci olmak üzere toplam 76 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 16 kişi ile caminin mütevellilik cihetine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %21'ine, denk geldiği görülmüştür. Ayrıca arşiv kayıtlarına göre burada 1 müderris atamasının olması bizlere bu cami vakfının bir de medresesinin olduğunu göstermektedir. Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığında 10 atamanın vafatlar neticesinde, 3 atamanın ferağ/kasr-ı yedler neticesinde, 3 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdid neticesinde, 2 atamanın görev beratının zayi edilmesi neticesinde ve 2 atamanın da yapılan haksız/usule aykırı atamaların iptali neticesinde yapıldığı görülmektedir. Bu vakıftaki atamalarda akrabalık ilişkilerine dayanan herhangi bir atama kaydına rastlanmamıştır.

1.1.7.Şeyh Sinan Camii

Antalya surları dışında Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan bu caminin banisinin Şeyh Sinan olduğu tahmin edilmektedir. Kuruluşunda hayri bir vakıf olan bu vakıf 1826'da Evkaf Nezareti'nin kurulmasından sonra mülhak vakıf statüsünde idare edilmeye başlanmıştır.³²⁰ Kuzey-güney yönünde uzunlamasına dikdörtgen bir plâna sahip caminin silindirik tek şerefeli minaresi eserin güneybatı köşesindedir. Caminin genel karakteri 17. yüzyıla ait olduğuna işaret etmektedir.³²¹ Caminin mimarisi her ne kadar basitse de muntazam kesme taşlı yapısı ve sundurma çatısıyla dikkat çekmektedir. Eserin doğu ve güney kısımları geniş saçaklı olup ağaç desteklerle takviye edilmiştir. Batı ve kuzey kısımlarında ise saçak sundurmaya dönüştürülerek alt kısımları son cemaat yeri haline getirilmiştir. Caminin mihrabı kible duvarının ortasında yer almaktadır. Mihrabın hiçbir yerinde herhangi bir süsleme unsuru yoktur.³²² İnşa kitabesi bulunmayan bu cami, avlusunda bulunan türbedeki üç adet kitabenin en erken tarihli H.999/M.1590 yılı olması sebebiyle bu tarihten önce Şeyh Sinan tarafından yaptırıldığı tahmin

³²⁰ VGMA FHRT.d.2190: s.6.

³²¹ Yerli, 2011: s.35.

³²² Parlak, 2011: s.57-61.

edilmektedir. 1000 metrekare arsanın içerisinde yapılan caminin iç ibadet alanı 125 metrekare olup toplamda 200 kişilik kapasiteye sahiptir. Yüksek bir kaide üstüne oturan dikdörtgen planlı, duvarları moloz taş, ahşap hatıllı, kargir, kırma çatılı Alaturka kiremit örtülü bir camidir.³²³ Caminin karşısında bulunan türbe kitabesi ve ayrıca Evliya Çelebi'nin Antalya'daki camiler arasında Şeyh Camii'nin ismini zikretmesi bu eserin 18.yüzyıla ait olduğunu teyit etmektedir.³²⁴

Evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlardan Şeyh Sinan Camii Vakfına yapılan ve tespit edilebilen atama ve görevlendirmeler şu şekildedir: Bu camiye ait hurufat defterlerinden tespit edilen en eski atama kaydı Mayıs 1696'da cami müezzini olan Süleyman'ın görev beratının yenilenmesidir. Ekim 1696'da cami vakfının mütevellisi olan Abdülcelil'in yerine günlük bir akçe ücret ile İbrahim atanmıştır. Ocak 1699'da caminin günlük yarım akçe ücret ile ferraşı olan Ali'nin zayıden dolayı görev beratı yenilenmiştir. Haziran 1699'da caminin imamı olan Hasan'ın vefatıyla yerine günlük bir akçe ücret ile oğlu Ali bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte günlük yarım akçe ücretle caminin kayyımı olan Hasan'ın vefatıyla yerine Hüseyin atanmıştır.³²⁵ 6 Mayıs 1704'te Antalya'da Şeyh Camii'nde hatip olan Ali Halife'nin görevlendirmesi yenilenmiştir. Aynı şekilde camide günlük beş akçe ücret ile imam da olan Ali'nin imamlık görevlendirmesi de yenilenmiştir.³²⁶ 5 Haziran 1704'te Şeyh Sinan Camii'nde günlük beş akçe ücret ile müezzin olan Ahmed'in görevlendirmesi yeniden yapılmıştır. 27 Mart 1705'te günlük bir akçe ücret ile hatip olan Yusuf'un görevi bırakmasından dolayı bu görev Ali'ye verilmiştir. Yine Şeyh Sinan vakfının günlük bir akçe ücret ile nazırı olan Ebubekir'in nazırlık görevlendirmesi yenilenmiştir. Camide günlük üç akçe ücret ile kayyım olan Hüseyin'in görevlendirmesi de yenilenmiştir.³²⁷ 15 Nisan 1706'da camide imam olan merhum Ömer'in görevine son verilerek yerine Ahmed'e bu görev tevdi edilmiştir.³²⁸ 28 Eylül 1707'de camii evkafının kâtabi olmadığı için günlük bir akçe ücret ile Yusuf Halifeye vakfın kâtiplik görevi tevdi edilmiştir.³²⁹ 23 Mart 1708'de caminin günlük beş akçe ücret ile hatibi olan Ali vefat ettiği için yerine oğlu İbrahim'e bu görev tevdi edilmiştir. Aynı şekilde Şeyh Sinan Camii'nde günlük beş akçe ücret ile imam da olan Ali'nin vefatıyla yerine yine oğlu İbrahim'e bu görev tevdi edilmiştir. Şeyh Sinan Camiinde vaiz olmadığından dolayı günlük yedi akçe ücret ile Seyyid Abdülcelil'e bu görev tevdi edilmiştir. Yine camide günlük bir akçe ücret ile sela müezzini olan Osman'ın vefatından dolayı yerine bu göreve, Kadı Mehmed'in arzı üzerine

³²³ Aktürk, 2021: s.19, 20.

³²⁴ Karaca, 2002: s.292; Bkz.Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. IX. s. 312-315.

³²⁵ VGAM HRF.d.1140: 27, 30, 31.

³²⁶ VGMA HRF.d.1067: 16.

³²⁷ VGMA HRF.d.1067: 16.

³²⁸ VGMA HRF.d.1067: 17.

³²⁹ VGMA HRF.d.1067: 18.

Mehmed getirilmiştir.³³⁰ 2 Mart 1710'da günlük yarım akçe ücret ile vakfın nazırı olan Ebubekir bu görev için uygun ve yeterli görülmediğinden görevine son verilmiş ve yerine İbrahim'e vakfın nazırlık görevi tevdi edilmiştir. Yine günlük iki akçe ücret ile vakfın kâtibi olan Yusuf bu göreve uygun olmadığı için görevden el çektilerilerek yerine Yusuf adlı başka bir şahıs vakfın kâtiplik görevine atanmıştır. Günlük beş akçe ücret ile caminin hatibi olan Yusuf'un üzerinden bu görev alınarak Ali'ye verilmiştir. 30 Nisan 1710'da vakfın günlük iki akçe ücret ile kâtibi olan Yusuf Halifenin kusuru olmadığı halde diğer Yusuf zulüm ve haksızlıkla bu görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Fakat kadı bu görevin tekrar eski sahibi evveli olan Yusuf'a tevdi etmiştir. 26 Ağustos 1710'da camide günlük beş akçe ücret ile kayyım olan Hüseyin Halife görev beratını zayi ettiğinden dolayı görevlendirmesi yenilenmiştir. Şeyh Sinan Camii Vakfının mütevellisi olan İbrahim'in bu görevi bırakmasından dolayı yerine vakfın mütevellilik görevi Mehmed'e tevdi edilmiştir. 15 Ağustos 1711'de camide vaiz olan Abdülcélil'e vakfın artan gelirinden yedi akçe de zam yapılarak caminin vaizlik görevinin beratı yenilenmiştir.³³¹ 11 Aralık 1711'de vakfın nazırı olan İbrahim bu görevden el çektilerilerek vakfın nazırlık görevine İbrahim adlı başka bir şahıs bu göreve atanmıştır.³³² 23 Nisan 1716'da günlük üç akçe ücret ile müezzin olan Ali'nin görevden el çektilerilmesiyle yerine İbrahim'e bu görev tevdi edilmiştir. 23 Mayıs 1716'da Şeyh Sinan Camii'nde günlük dört akçe ile aşırhanlık görevi Şeyhzade Ahmed'e tevdi edilmiştir.³³³ 2 Şubat 1718'de vakfın mütevellisi olan Mehmed görevi bıraktığı için mütevellilik görevi diğer Hacı Mehmed'e verilmiştir. Şeyh Sinan Camii mütevellisi üzerine iki akçe ile nazır olan İbrahim üzerinden alınan bu görev Hacı İbrahim'e verilmiştir. Daha sonra Hacı İbrahim bu görevden uzaklaştırılarak görev tekrar İbrahim'e tevdi edilmiştir. Şeyh Sinan'ın bina eylediği ve Şeyh Ömer'in tamir eylediği cami vakfına günlük dört akçe ücret ile müteveli olan Şeyh Ebubekir'in aldığı mütevellilik ücreti az olduğundan, vakfın dahi müsaadesi olmakla vakfın fazla olan gelirlerinden iki akçe dahi zam yapılarak görev beratı yenilenmiştir.³³⁴ 4 Mart 1718'de cami vakfının iki akçe ücret ile nazırı olan Hacı Mehmed üzerinden bu görev alınarak İbrahim'e tevdi edilmiş fakat daha sonra bu görev İbrahim'den alınarak tekrar Hacı Mehmed'e verilmiştir. 26 Eylül 1718'de cami vakfının dört akçe ücret ile mütevellisi olan Şeyh Ebubekir üzerinden bu görev alınarak Hacı Mehmed'e verilmiştir. Daha sonra bu görev Hacı Mehmed görevden uzaklatırılmış ve Şeyh Ebubekir tekrar atanmıştır. Vakfın iki akçe ücret ile nazır olan İbrahim üzerinden Hacı Mehmed olmakla, Hacı Mehmed'in bu görevden uzaklaştırılmasından sonra vakfın nazırlık görevi yine İbrahim'e

³³⁰ VGMA HRF.d.1067: 19.

³³¹ VGMA HRF.d.1067: 20.

³³² VGMA HRF.d.1067: 21.

³³³ VGMA HRF.d.1067: 24.

³³⁴ VGMA HRF.d.1067: 25.

tevdî edilmiştir. 26 Eylül 1718’ iki akçe ücret ile vakfın kâtiplik görevine vakfın artan gelirlerinden bir akçe zam yapılarak Yusuf atanmıştır.³³⁵

Cami evkafının Ekim 1722’de mütevellisi üzerine Yusuf adlı şahıs nazır olmasına rağmen dışarıdan Hacı Mehmed haksız bir şekilde bu göreve atanmıştır. Yapılan haksızlığın anlaşılması üzerine Hacı Mehmed bu görevden uzaklaştırılarak yerine tekrar Yusuf vakfın nazırı olarak atanmıştır. Temmuz 1723’te cami vakfının mütevellisi üzerine günlük iki akçe ücret ile nazır olan Hacı Yusuf mutasarrıf iken yerine Hacı Mehmed beratla atanmıştır. Yine aynı tarihte camide günlük beş akçe ücret ile imam olan Ali’nin vefatıyla yerine oğlu İbrahim Halife geçmiştir. İbrahim Halife ise bu görevi vekaleten Ahmed adlı kişiye devretmiştir. Ahmed adlı kişi bu görevi sürdürürken haksızlık yaparak görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan haksızlık mahkemeye ihbar edilerek Ahmed’in görevine son verilmiş ve yerine İbrahim Halife, Kadı İbrahim’in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Mart 1724’te Şeyh Sinan Camii Evkafının mütevellisi Ebubekir Halife iken ve görevden azlini gerektirecek bir durumu olmamasına rağmen dışarıdan Mehmed adlı şahıs hilaf-ı inha/gerçeğe aykırı beyanlarla görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Bu haksız durumun anlaşılması üzerine Mehmed’in görevine son verilerek yerine tekrar Ebubekir, Kadı İbrahim’in arzı üzerine vakfın mütevellilik görevine atanmıştır. Yine aynı tarihte günlük iki akçe ücret ile vakfın nazırı olan İbrahim vefat ettiği zaman oğlu Mehmed Halife yerine geçebilecek yeterlilikte olmasına rağmen dışarıdan Hacı Yusuf bir şekilde bu göreve atamasını yaptırmıştır. Yapılan bu haksız atama daha sonradan mahkemeye bildirilerek iptal ettirilmiş ve Mehmed Halife, Kadı İbrahim’in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Ocak 1725’te camide günlük beş akçe ücret ile hatip olan İbrahim babasının mahlulünden yerine mutasarrıf iken dışarıdan Yusuf adlı şahıs bu görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan haksızlığın anlaşılması üzerine Yusuf bu görevden uzaklaştırılarak yerine tekrar İbrahim caminin hatipliğine atanmıştır. Nisan 1725’te cami vakfına bir nazır lazım olduğundan Şeyh Ebubekir Halife gönüllü olarak bu göreve Kadı Seyyid Hacı Yusuf’un arzı üzerine atanmıştır.³³⁶ 1729’da camide günlük beş akçe ücret ile hatip olan İbrahim görevini terk ettiği için bu görevden uzaklaştırılmış ve yerine Hafız Ali, Kadı Hacı Abdurrahman’ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.³³⁷

29 Kasım 1743’te cami vakfının günlük 2 akçe ücret ile nazırı olan Yusuf haksız yere görevden alınmıştır. Daha sonra mahalle ahalisinin şahitlikleri neticesinde bu yanlıştan dönülmüş ve Kadı Abdülfettah’ın arzı ile Anadolu Kazaskeri Esseyyid Abdullah Efendi’nin ilamı üzerine Yusuf tekrar vakfın nazırı olarak atanmıştır. Şubat 1744’te günlük beşer akçe

³³⁵ VGMA HRF.d.1067: 26.

³³⁶ VGMA HRF.d.1137: 33, 34, 35, 36.

³³⁷ VGMA HRF.d.1144: 38.

ücret ile caminin imam ve hatibi olan Hafız İsa Halife'nin maaşına vakfın artan gelirlerinden ikişer akçe zam yapılarak Kadı Abdülfettah'ın arzı üzerine görevler tevdi edilmiştir.³³⁸ Ağustos 1745'te günlük beşer akçe ücret ile caminin hem imamı hem de hatibi olan Hafız Abbas vefat ettiğinden dolayı yerine oğlu Abdullah Halife, Kadı Abdülkerim'in arzı ile bu görevlere atanmıştır. Yine aynı tarihte günlük 2 akçe ücret ile caminin aşırhanlık görevi de Hafız Abbas üzerinde olduğu için bu görev de oğlu Abdullah Halifeye tevdi edilmiştir. Temmuz 1745'te cami vakfının nazırı olan Hacı Yusuf Halifenin kasr-ı yedinden dolayı yerine Mehmed atanmıştır. Aynı tarihte günlük 3 akçe ücret ile aynı zamanda vakfın kâtibi de olan Hacı Yusuf, kendi rızasıyla bu görevi İbrahim'e devretmiştir. Kasım 1745'te cami vakfının günlük 2 akçe ücret ile nazırı olan İbrahim vefat etmiştir. Yerine bu göreve atanabilecek liyakatte oğlu olmasına rağmen kendisine haksızlık yapılarak göreve bir şekilde Hacı Yusuf gelmiştir. Yapılan bu haksız atama daha sonra iptal edilmiş ve vefat etmiş olan İbrahim'in oğlu Mehmed, Kadı Seyyid Mehmed Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.³³⁹ Nisan 1746'da cami vakfının günlük 3 akçe ücret ile kâtibi olan İbrahim'in görevi bırakmasından dolayı yerine evlad-ı vakıftan olan Raşid, Kadı Seyyid Mehmed Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.³⁴⁰ Temmuz 1746'da Şeyh Sinan Camii Vakfının günlük 3 akçe ile kâtibi olan İbrahim'in görevine son verilerek yerine Zeyd Halife gelmiş, onun da kasr-ı yedinden dolayı yerine Osman Halife bu göreve atanmıştır. Mart 1747'de cami vakfının günlük 3 akçe ücret ile kâtibi olan Osman'ın görevi bırakmasından dolayı yerine Abdülfettah Halife atanmıştır.³⁴¹ Eylül 1750 caminin günlük 5 akçe ücret ile müezzini olan Hüseyin vefat ettiği için yerine oğlu Ahmed, Kadı Seyyid Osman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte günlük 5 akçe ücret ile caminin kayyımı olan Ahmed diyar-ı aherde olduğundan dolayı görevine son verilerek yerine Halil b. Abdurrahman, kadının arzı üzerine bu göreve atanmıştır.³⁴² Mayıs 1751'de caminin günlük 5 akçe ücret ile kayyımı olan Mehmed b. Ahmed üzerinden Halil b. Abdurrahman'a görev tevdi edilmiştir.³⁴³ Nisan 1752'de caminin müezzini olan Ahmed'in vefatıyla yerine Seyyid Hacı Ahmed atanmıştır. Haziran 1753'te cami vakfının nazırı olan Mehmed görevini terk ettiği için ve cami cemaatinin bu durumu bildirmesi üzerine yine cemaatin de istekleri doğrultusunda Seyyid Hacı Ahmed, Kadı Mehmed Efendi'nin arzı üzerine vakfın nazırı olarak atanmıştır. Nisan 1754'te günlük 5 akçe ücret ile caminin müezzini olan Seyyid Hacı Ahmed görevini terk ettiğinden dolayı yerine cami cemaatinin de talep ve tercihleri

³³⁸ VGMA HRF.d.1061: 162.

³³⁹ VGMA HRF.d.1061: 164.

³⁴⁰ VGMA HRF.d.1061: 165.

³⁴¹ VGMA HRF.d.1061: 166.

³⁴² VGMA HRF.d.1061: 168.

³⁴³ VGMA HRF.d.1061: 169.

de dikkate alınarak Hacı Mehmed, Kadı Hacı Osman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.³⁴⁴ Ağustos 1754'te günlük 5 akçe ücret ile caminin müezzini olan Ahmed'in vefatıyla yerine Seyyid Hacı Ahmed atanmış olmasına rağmen Hacı Mehmed adlı kişi hilaf-ı inha/ gerçeğe aykırı belgelerle görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu haksız atama fark edilerek iptal ettirilmiş ve Hacı Mehmed adlı kişi görevden uzaklaştırılarak görevin daha önceki sahibi olan Seyyid Hacı Ahmed, Kadı Osman'ın arzı üzerine tekrar caminin müezzinliğine atanmıştır. Yine aynı tarihte cami vakfının nazırlık görevine Seyyid Mehmed, vakfın mütevellisi olan Hacı Ahmed'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.³⁴⁵

15 Mart 1755'te camide günlük beş akçe ücret ile müezzin olan Ahmed'in vefatından dolayı müezzinlik görevi Seyyid Ahmed'e verilmiştir. Daha sonra Seyyid Ahmed bu görevden el çektilmiş ve caminin müezzinlik görevi Hacı Mehmed'e verilmiştir. Onun da vefat etmesiyle müezzinlik görevine Kadı Hacı Osman tarafından Seyyid Ahmed atanmıştır.³⁴⁶ Mayıs 1756'da camide günlük bir akçe ücret ile cuma günlerinde sela müezzini olan Mehmed Halifenin atik/eski beratı gereğince görev beratı yenilenmiştir.³⁴⁷ Ekim 1756'da Şeyh Sinan Camii Evkafının nazırı olan Esseyyid Hacı Ahmed Halifenin elinde olan atik/eski beratı gereğince görevlendirmesi yenilenmiştir. Yine günlük yedi akçe ücret ile caminin imamı olan Abdullah Halifenin atik/eski beratı gereğince görevlendirmesi yenilenmiştir. Yine günlük yedi akçe ücret ile caminin hatibi olan Abdullah Halifenin atik/eski beratı gereğince görevlendirmesi yenilenmiştir. Ocak 1757'de camide günlük beş akçe ücret ile müezzin olan Esseyyid Hacı Ahmed Halifenin berat-ı şerifle edayı hizmet etmesine ve hizmetinde kusuru olmamasına rağmen dışarıdan Hacı Mehmed isimli kişi gerçeğe aykırı beyanla caminin müezzinlik görevini kendi üzerine aldirtmıştır. Mahalle sakinlerinin yapılan bu usulsüz atamayı mahkemeye gelerek haber vermeleri ve iki yıldan beridir söz konusu Hacı Mehmed'in müezzinlik görevini terk ettiğinden dolayı Kadı Mevlâna Hafız Mustafa Efendi tarafından 1 Şubat 1757'de Hacı Mehmed'in görevine son verilerek müezzinlik görevine, görevin daha önceki sahibi olan Seyyid Hacı Ahmed Halife atanmıştır. Haziran 1757'de günlük iki akçe ücret ile vakfın nazırı olan Mehmed Halife iken dışarıdan Esseyyid Ahmed adlı kimse bir şekilde vakfın nazırlık görevini kendi üzerine berat ettirmiştir. Daha sonradan Esseyyid Ahmed bu görevden uzaklaştırılarak Mehmed Halife yeniden vakfın nazırlık görevine, Kadı Mevlâna Esseyyid Hacı Mehmed Efendi tarafından 21 Haziran 1757 tarihinde atanmıştır. 15 Eylül 1757'de günlük beş akçe ücret ile babası Ahmed yerine müezzin olan Hacı Mehmed Halife edayı hizmet üzere

³⁴⁴ VGMA HRF.d.1061: 170.

³⁴⁵ VGMA HRF.d.1061: 171.

³⁴⁶ VGMA HRF.d.1056: 157.

³⁴⁷ VGMA HRF.d.1056: 160.

mutasarrıf iken dışarıdan Esseyid Ahmed bir şekilde görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan usulsüz görevlendirmenin tespit edilmesinden sonra Seyyid Ahmed caminin müezzinlik görevinden el çektilirerek yerine yine Hacı Mehmed Halife 3 Ekim 1757 tarihinde başvurusuna istinaden yeniden atanmıştır.³⁴⁸

Haziran 1762’de camide günlük yedi akçe ücret ile hatip olan Abdullah vefat ettiği için yerine Hafız Seyyid Ali Halife, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı şekilde aynı tarihte günlük yedi akçe ücret ile imam da olan Abdullah’ın vefatıyla yerine Hafız Seyyid Ali Halife, naibin arzı üzerine bu göreve de atanmıştır.³⁴⁹ Mayıs 1764’te camide günlük iki akçe ücret ile aşırhan olan Abdullah’ın vefatıyla yerine Seyyid Hafız Osman Halife, arzuhal/dilekçe ile bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte Şeyh Sinan Camii Evkafının günlük üç akçe ücret ile kâtibi olan Abdülfettah vefat ettiğinden onun da yerine Seyyid Hafız Osman Halife, arzuhal ile bu göreve atanmıştır.³⁵⁰ Aralık 1765’te camide günlük yedi akçe ücret ile hem imam hem de yine günlük yedi akçe ücret ile hatip olan Abdullah vefat etmiştir. (günlük ücreti beşer akçe olup vakfın artan gelirlerinden ücretine günlük ikişer akçe zam yapılmıştır.) Yerine Mehmed’e tevcih olunmak üzere iken dışarıdan Seyyid Ali bir yolla bu görevleri kendi üzerine berat ettirerek Mehmed’e büyük haksızlık yapmıştır. Bu durumun anlaşılması üzerine Seyyid Ali görevden el çektilirerek söz konusu görevler Mehmed’e, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir. Mayıs 1766’da Şeyh Sinan Camii’nde günlük beşer akçe ücret ile ve vakfın artan gelirlerinden dahi günlük ikişer akçe zam ile imam ve hatip olan Seyyid Ali bilfiil bu görevlerin mutasarrıfı iken ve hizmetlerinde kusuru olmamasına rağmen dışarıdan Mehmed adlı şahıs haksızlık yaparak bir yolla bu görevleri kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu haksızlık anlaşılınca bu şahıs söz konusu görevlerden uzaklaştırılarak yerine tekrar görevlerin önceki sahibi olan Ali, Kadı Seyyid Yahya’nın arzı üzerine yeniden atanmıştır.³⁵¹

Nisan 1768’de Şeyh Sinan Camii’nde müezzin ve kayyım olan Mehmed 30 senedir görevini terk ettiğinden dolayı görevlendirmesi iptal edilerek yerine Ali, naibin arzı üzerine bu görevlere atanmıştır.³⁵² Nisan 1770’te Şeyh Sinan Camii’nde aşırhan olan Hafız Osman vefat ettiği için caminin boş kalan aşırhanlık görevine Hafız Hasan getirilmiştir.³⁵³ Haziran 1770’de Şeyh Sinan Camii Evkafının günlük üç akçe ücret ile kâtibi olan Seyyid Hafız Osman vefat ettiği zaman yerine geçebilecek durumda olan oğlu Seyyid Ömer olmasına rağmen dışarıdan İbrahim b. Mehmed bir yolla bu görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan haksızlığın

³⁴⁸ VGMA HRF.d.1056: 161, 162, 163.

³⁴⁹ VGMA HRF.d.1057: 85.

³⁵⁰ VGMA HRF.d.1057: 86.

³⁵¹ VGMA HRF.d.1057: 88.

³⁵² VGMA HRF.d.1057: 90.

³⁵³ VGMA HRF.d.1072: 13.

anlaşılması üzerine İbrahim b. Mehmed bu görevden uzaklaştırılarak yerine oğlu Seyyid Ömer, Kadı Seyyid Hacı Halil'in arzı üzerine vakfın kâtiplik görevine atanmıştır.³⁵⁴ Haziran 1771'de Şeyh Sinan Camii Evkafından olmak üzere günlük üç akçe ücret ile vakfın kâtibi olan Seyyid Ömer'in vefat etmesiyle yerine Seyyid Hafız Osman, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.³⁵⁵ Ağustos 1772'de Şeyh Sinan Camii'nde günlük bir akçe ücret ile müezzin olan Mehmed vefat etmiştir. Yerine oğlu Osman, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.³⁵⁶ Aralık 1775'te caminin günlük bir akçe ile hatibi olan Hüseyin'in görev beratı yenilenmiştir.³⁵⁷ 17 Eylül 1778'de cami vakfının günlük yedi akçe ücret ile imamı ve günlük beş akçe ücret ile de hatibi olan Seyyid Ali'nin vefatıyla boş kalan imamlık ve hatiplik görevlerine oğlu Esseyyid İbrahim, naibin arzı üzerine atanmıştır. Yine camide günlük beş akçe ücret ile kayyım olan Seyyid Ali'nin vefatıyla yerine Esseyyid Mehmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.³⁵⁸ 15 Ocak 1780'de cami evkafının günlük iki akçe ücret ile nazırı olan Mehmed'in vefatıyla boş kalan vakfın nazırlık görevine Şeyh Abdurrahman, naibin arzı üzerine atanmıştır.³⁵⁹

Kasım 1782'de vakfın günlük üç akçe ücret ile kâtibi olan Seyyid Ali'nin vefat etmesiyle yerine oğlu Seyyid İbrahim Edhem, Kadı Mehmed Emin'in arzı üzerine atanmıştır. Daha sonra Mart 1783'te yine merhum Şeyh Sinan Camii vakfının kâtibi olan Seyyid İbrahim Edhem'in de bu görevi bırakmasından dolayı yerine Seyyid Halil beratla atanmıştır.³⁶⁰ Ekim 1784'te vakfın günlük üç akçe ücret ile kâtibi olan Seyyid Halil'in de bu görevi bırakmasından dolayı yerine Ali, Kadı Halil'in arzı üzerine atanmıştır. Camide günlük bir akçe ücret ile ferraş olan Mustafa'nın vefatıyla yerine oğlu Seyyid Ali, Kadı Halil'in arzı üzerine atanmıştır.³⁶¹ Ekim 1786'da Şeyh Sinan Camii'nde günlük yedi akçe ücret ile imam ve günlük yedi akçe ücret ile hatip olarak Seyyid İbrahim, naibin arzı üzerine atanmıştır.³⁶² 6 Şubat 1795'teki kayda göre camide günlük beş akçe ücret ile kayyımlık görevi beratla Esseyyid Ahmed Halife b. Mehmed üzerindedir.³⁶³

29 Haziran 1805'te Şeyh Sinan Camii'nde günlük beş akçe ücret ile müezzin olan Ali'nin vefatıyla yerine oğlu Seyyid Ahmed b. Ali'ye caminin müezzinlik görevi tevdi

³⁵⁴ VGMA HRF.d.1072: 14.

³⁵⁵ VGMA HRF.d.1058: 53.

³⁵⁶ VGMA HRF.d.1059: 32.

³⁵⁷ VGMA HRF.d.1065: 61.

³⁵⁸ VGMA HRF.d.1056: 8.

³⁵⁹ VGMA HRF.d.1064: 8.

³⁶⁰ VGMA HRF.d.1064: 10.

³⁶¹ VGMA HRF.d.1064: 11.

³⁶² VGMA HRF.d.1060: 154.

³⁶³ BOA EV.d.38601: varak 3, s.5.

edilmiştir.³⁶⁴ 1811’de camide günlük beş akçe ücret ile müezzin olan Esseyyid Ahmed Halife b. Ali beratla bu görevi yürütmektedir.³⁶⁵ 21 Aralık 1816’da Şeyh Sinan Camii mütevellisi olan Hacı Yusuf Efendi tarafından cami vakfına ait olan ve Suk-ı Sultanide bulunan hamam yıllık 200 kuruş icar bedeli ile Aşçı Ömer Ağa’ya kiraya verilmiştir. 27 Ocak 1818’de Yine camide günlük on dört akçe ücret ile meşihat (şeyhlik, mürşitlik) görevi beratla Esseyyid Mehmed b. Süleyman’ın üzerindedir. Yine camide günlük bir akçe ücret ile ferraş olan Esseyyid Ahmed Halife b. Mehmed’in görev beratı ihrak olmasına/yanmasına rağmen beratsız olarak caminin ferraşlık görevini sürdürmektedir.³⁶⁶ 9 Mart 1819’da Antalya’nın Köseler Köyü sakinlerinden olan Aişe bint-i Ömer adlı hayırsever yine Köseler Köyünde bulunan bir dönüm meyve ağaçlı bahçesi ile yine aynı köyde bulunan bir dönüm meşin ağaçlı bahçesini Şeyh Sinan Camii’ne vakfeylemiştir. Ayrıca bu vakfın hayatta oldukça kendisinin mütevellisi olmasını, ölümünden sonra ise cami vakfının mütevellisi olan Hacı Yusuf Efendi’nin vakfının da mütevellisi olmasını; bahçelerin icarından elde edilen gelirin üçte birinin mütevelliyeye verilmesini, geriye kalan gelirin ise cami aydınlatılmasında kullanılan kandillerin revgan yağına harcanmasını şart koşturmuştur.³⁶⁷ 22 Nisan 1820’de camide günlük bir akçe ücret ile cuma günlerinde sela müezzini olan Seyyid Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı yerine Seyyid Ali b. İbrahim’e bu görev naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.³⁶⁸ 16 Mart 1829’da Antalya’nın surları dışında bulunan Şeyh Sinan Camii harap bir vaziyettedir. Vakfın mütevellisi ise Esseyyid Süleyman’dır. 1 Temmuz 1834’te camide günlük bir akçe ücret ile imamet ve günlük bir akçe ücret ile hitabet cihetlerine mutasarrıf olan Seyyid İbrahim Edhem b. Seyyid Ali’nin vefatıyla boş kalan imamlik ve hatiplik görevlerine oğulları Seyyid Ali ve Seyyid Hafız Yusuf adlı kardeşlere beratla ayrı ayrı atamaları yapılarak söz konusu görevler tevdi edilmiştir. Naib Seyyid Süleyman tarafından yapılan arzı üzerine yapılan görevlendirmeye göre caminin hitabet görevi Seyyid Ali’ye ve imamlik görevi de kardeşi Seyyid Hafız Yusuf’a beratları kendilerine teslim edilerek tevcih edilmiştir.³⁶⁹ 4 Haziran 1835’te yine camide günlük yedi akçe ücret ile hatip olan Esseyyid Ali ve imam olan Seyyid Hafız Yusuf b. İbrahim Edhem beratla cami vakfının hatiplik ve imamalık görevlerinin mutasarrıflarıdır.³⁷⁰

³⁶⁴ VGMA HRF.d.532: 106.

³⁶⁵ BOA EV.d.38601: varak 3, s.5.

³⁶⁶ BOA EV.d.38601: varak 3, s.5.

³⁶⁷ AŞS II: belge 1, 1/b; belge 46, 16/b; Selver Karstarlı, *İki Numaralı Antalya Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale 2001, s.18, 92.

³⁶⁸ VGMA HRF.d.534: 120.

³⁶⁹ VGMA HRF.d.536: 70.

³⁷⁰ BOA EV.d.38601: varak 3, s.5.

38601 numaralı Evkaf Defterindeki kayıtlara göre 1836 yılında Şeyh Sinan Cami vakfının vakfiyesi yok ise de mütevellî marifetiyle idare edilen gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: Mütevellî elinde bulunan vakfa ait 1.000 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen nemasından gelen 150 kuruş, Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan kaymakçı hanesi icarından elde edilen 20 kuruş, Kolsuz Ömer'in oturduğu menzîl icarından elde edilen 20 kuruş, aynı mahallede bulunan bir hamamın bir senelik icarından elde edilen 105 kuruş, Suk-ı Sultanide bulunan bir dükkân icarından elde edilen 85 kuruş, cami yakınında bulunan bir dükkân icarından elde edilen 30 kuruş, aynı mahallede bulunan diğer bir dükkân icarından elde edilen 30 kuruş, yine aynı mahalde bulunan başka bir dükkân icarından elde edilen 10 kuruş, Beyzade Ali dükkânı icarından elde edilen 10 kuruş, İsmail adlı şahsın oturduğu dükkân icarından elde edilen 10 kuruş, Sarı Mehmed Efendinin kiremit çatılı menzili/evi icarından elde edilen 20 kuruş, Akça Mehmed Efendi elinde bulunan vakfa ait 80 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 12 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf geliri 502 kuruştur. Cami vakfına ait boş ve atıl olan vakıf gayrimenkulleri de şunlardır: Timurcu Osman arsası hali/boş, bir hane arsası hali/boş, cami yakınında bulunan arsa hali/boş, başka bir vakıf arsası hali/boş, Timurcu Kara Mahallesinde bahçe arsası hali/boş. Yine 1836 yılında vakfın bir yıllık vakıf masraf kalemleri ve masraf miktarları da şöyledir: Mütevellî Efendiye verilen 30 kuruş, meşihata verilen 42 kuruş, müezzine verilen 15 kuruş, kayyım efendiye verilen 15 kuruş, imam ve hatibe verilen 42 kuruş, ferraşa verilen 5 kuruş, mevcut kandiller için alınan 50 kıyye kandil yağı için ödenen 150 kuruş, şamdanlar için alınan 6 kıyye yağ için ödenen 84 kuruş, şemi revğan için satın alınan 5 kıyye yağ için ödenen 20 kuruş, camiye alınan hasırlar için ödenen 15 kuruş, caminin yıllık tamirat masraflarına ödenen 20 kuruş olmak üzere toplam 438 kuruştur. Vakfın bir yıllık gelirlerinden 64 kuruş artmıştır.³⁷¹

Şeyh Sinan Camii Vakfının Mütevellisi olan Hacı İbrahim marifetiyle yapılan muhasebeye göre 1840/1841 yıllarına ait 2 yıllık vakıf gelirleri toplamı 1.564 kuruş, 2 yıllık vakıf giderleri ise 1.210 kuruştur. Vakfın 2 yıllık gelirlerinden artan 354 kuruş istirbah olunmak üzere vakıf mütevellisi tarafından kayıt altına alınmıştır.³⁷²

Cami vakfının mütevellisi Hacı İbrahim marifetiyle 1842 yılında yapılan muhasebesine göre gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan hamam icarından elde edilen 200 kuruş, Suk-ı Sultanide bulunan bakkal dükkânının icarından elde edilen 100 kuruş, Dükkânönünde olan diğer dükkândan icarından elde edilen 15 kuruş, bitişiğindeki diğer dükkândan elde edilen 15 kuruş, aynı mahalde bulunan Moralı Ahmed'in

³⁷¹ BOA EV.d.38601: varak 3, s.5.

³⁷² BOA EV.d.11423: varak 5, s.9.

dükkân icarından elde edilen 20 kuruş, bitişiğindeki dükkân icarından elde edilen 10 kuruş, bitişiğinde Şamlı Osman'ın sakin olduğu dükkân icarından elde edilen 10 kuruş, yine aynı mahallede bulunan kahvehane icarından elde edilen 30 kuruş, bitişiğinde diğer kahvehane icarından elde edilen 70 kuruş, bitişiğinde diğer dükkân icarından elde edilen 12 kuruş, yine aynı mahallede Moralı Kır Hafız menzilin/evinin kirasından elde edilen 30 kuruş, yine aynı mahallede bulunan Kavleşoğlu menzilin/evinin kirasından elde edilen 30 kuruş, yine aynı mahallede bulunan Kavvas İbrahim menzilin/evinin kirasından elde edilen 30 kuruş, cami civarında bulunan bahçe icarından elde edilen 30 kuruş, Moralı Murad menzilin/evinin kirasından elde edilen 10 kuruş. Vakfa ait nakit paranın istirbahından elde edilen 170 kuruş olmak üzere toplam gelir 782 kuruştur. Cami vakfının 1842 yılında gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: Cami ve vakıf görevlileri olan mütevellîye ödenen 45 kuruş, diğer vakıf görevlisine ödenen 42 kuruş, kayyıma ödenen 15 kuruş, imam ve hatibe ödenen 42 kuruş, ferraşa ödenen 3 kuruş. Caminin mumlarına 8 kıyye yağ için ödenen 40 kuruş, cami aydınlatılmasında kullanılan 20 kıyye yağ için ödenen 100 kuruş, sair giderler için harcanan 212 kuruş. Terettüb-ü maaşa ödenen 30 kuruş, muhasebe harcına ödenen 6 kuruş olmak üzere toplam giderler 535 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan miktar olan 247 kuruş ise vakıf mütevellisi olan Hacı İbrahim tarafından kayıt altına alınarak muhafaza edilmiştir.³⁷³

Şeyh Sinan Camii Vakfının 1859 senesine mahsuben Mütevellisi Kartobzade Hacı İbrahim Ağa ile yapılan muhasebesi şu şekildedir: Vakıf gelirleri toplamı 1.458 kuruş, vakıf giderleri toplamı ise 1.148 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 310 kuruş artmıştır.³⁷⁴

1865 yılında Şeyh Sinan Camii Vakfının mütevellisi yine Kartobzade Süleyman Efendi marifetiyle R. 1281/M. 1865 senesinin mart ayı başından şubat ayı sonuna kadar görülen muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İcare-i vahideli bir bakkal dükkânı kirasından gelen 450 kuruş. Tatar Hafız icarında olan bir dükkân kirasından gelen 20 kuruş. Tellakçı icarında olan bir dükkân kirasından gelen 20 kuruş. İcare-i vahideli bir dükkân kirasından gelen 20 kuruş. Osman icarında olan bir dükkân kirasından gelen 20 kuruş. Diğer icare-i vahideli bir dükkân kirasından gelen 20 kuruş. Mustafa icarında olan bir dükkân kirasından gelen 40 kuruş. Kır Mehmed icarında olan bir dükkân kirasından gelen 20 kuruş. Süleyman Hoca icarında olan bir dükkân kirasından gelen 20 kuruş. İcare-i vahideli olan bir hamam kirasından gelen 600 kuruş. İcare-i vahideli olan bir kahvehane hisse kirasından gelen 50 kuruş. İcare-i vahideli olan bir menzil kirasından gelen 80 kuruş. İmam icarında olan bir dükkân kirasından gelen 75 kuruş. Diğer bir dükkân kirasından gelen 75 kuruş. Moralı menzili

³⁷³ BOA EV.d.11952: varak 3, s.5-6.

³⁷⁴ BOA EV.d.16857: varak 1, s.2.

icare-i müeccelesinden gelen 3 kuruş. Timurcu/demirci dükkânı arsa kirasından gelen 10 kuruş. Vakfa ait 4.380 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen nemasından gelen 649 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf geliri 2.152 kuruştur. Yine vakfın 1865 yılındaki giderleri ve gider kalemleri de şunlardır: Mehmed Efendi uhdesinde olan hitabet vazifesi için ödenen 60 kuruş. Halil Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 100 kuruş. Mehmed Halife uhdesinde olan müezzinlik vazifesi için ödenen 37 kuruş. Halil Halife uhdesinde olan ferraşlık vazifesi için ödenen 30 kuruş. Süleyman Efendi uhdesinde olan tevliyet/mütevellilik vazifesi için ödenen 100 kuruş. Caminin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağları için ödenen 400 kuruş. Yine caminin aydınlatılmasında kullanılan şamdanlara ödenen 175 kuruş. Kandil, süpürge ve saire için ödenen 30 kuruş. 10 adet hasır için ödenen 50 kuruş. Caminin³⁷⁵ tamiratına harcanan 150 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 52,5 kuruş ve muhasebe harcına ödenen 13,5 kuruş olmak üzere vakfın bir yıllık toplam giderleri 1.198 kuruştur. Cami vakfının yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakıf gelirlerinden 984 kuruş artmıştır. Söz konusu artan bu miktar yine vakfa ait nakit paraya ilave edilmiştir. Böylece vakfın toplam nakit parası 5.364 kuruş olmuştur.³⁷⁶

Tablo 1.7 Şeyh Sinan Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam Gider	
1836	340			162	502	149	254	20	15	-	438	+64
1839/1840	1.564				1.564	1.210					1.210	+354
1842	582	30	-	170	782	147	140	-	212	36	535	+247
1859	1.458				1.458	1.148					1.148	+310
1865	1503	-	-	649	2.152	327	575	150	80	66	1.198	+954

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Şeyh Sinan Camii Vakfına 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 16 müteveli, 30 nazır, 25 imam, 23 hatip, 27 müezzin, 4 Cuma/sela müezzini, 5 aşırhan, 6 ferraş, 12 kayyım, 19 kâtip, 2 vaiz ve 2 kürsü şeyhi (meşihat) olmak üzere toplam 171 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 30 kişi ile caminin nazırlık cihetine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %17,5'ine, en az atamanın da 2'şer kişi ile cami vakfının vaiz ve kürsü şeyhi cihetlerine yapıldığı, bu atamaların da toplam personel atamalarının %2,3'üne denk geldiği

³⁷⁵ Günümüzde Muratpaşa İlçesi Çaybaşı Mahallesi 1337. Sokak No:6'da bulunan bu cami ibadete açıktır.

³⁷⁶ BOA EV.d.39015: varak 6, s.11.

görülmüştür. Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 26 atamanın vefatlar neticesinde, 9 atamanın ferağ/kasr-ı yedler neticesinde, 16 atamanın görevden el çekirme/uzaklaştırma neticesinde, 13 atamanın yapılan usulsüzlük/haksızlık neticesinde, 6 atamanın görevi terk neticesinde, 12 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdidler neticesinde, 2 atamanın görev beratının zayi edilmesi neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığı zaman 18 atamada vefat etmiş olan babaların yerine atama şartlarına sahip olan oğulların bu görevlere atandığı tespit edilmiştir.

1.1.8.Sultan Alâeddin Camii

Halk arasında *Ulu Camii*, *Yivli Minare Camii* ve *Cami-i Atik* olarakta isimlendirilen Sultan Alâeddin Camii, kale kapısında Antalya'yı ziyaret gelen ve Antalya'da yaşayan her insanın neredeyse her gün önünden geçtiği Cami-i Atik Mahallesinde ya da yeni ismiyle Selçuk Mahallesindeki *Alâeddin* veya *Yivli Minare* ismiyle anılan 800 yıllık bir Selçuklu camisidir.³⁷⁷ Antalya'nın en tanınmış altı eserini bir araya toplamış olan Yivli Minare Külliyesi içinde yer alan ve külliye de ismini veren Ulu Caminin I. Alâeddin Keykubad zamanında Miladi 1219-1236 tarihleri arasında yapıldığı söylenmektedir. Caminin üst örtüsünü teşkil eden altı kubbeye ilaveten batı cephede boydan boya uzanan beşik tonoz dolayısıyla da eski bir Hristiyan yapısının üzerine yapıldığı, yani eski bir kiliseden camiye çevrildiği söylenmekte ise de aslında orta kubbe üzerindeki fener ile kubbe, ulu camilerin tipik bir örneğini teşkil etmektedir. Caminin mimarisinden ziyade hemen yanında bulunan muhteşem minaresinden dolayı büyük şöhret kazanmış olan bu eser aynı zamanda külliyenin en büyük yapısıdır.³⁷⁸ Selçuklu devrine ait olan bu cami sonradan tamir edildiği için eserin ilk/eski hali bozulmuştur.³⁷⁹ Süleyman Fikri Erten, bu caminin eski bir yağhaneden/keşişhaneden çevrilme olduğu fikri yerine Selçuklular zamanında bir imarethane olarak tesis edildiğini ve böylece onlardan kalmış olabileceği tezini daha uygun bulmaktadır.³⁸⁰ Bu cami, kuruluşunda hayri bir vakıf olarak tesis edilmiş ve 1826 yılından sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre mazbut vakıf statüsündedir.³⁸¹

Şehrin en eski camisi olma özelliğini taşıyan cami, Anadolu Selçuklu dönemi çok kubbeli cami türünün en eski örneğidir. İlk yapı Sultan I. Alâeddin Keykubad zamanında (1220-

³⁷⁷ Hüseyin Çimrin, *Antalya Kaleiçi...*, 2018: s.143. Günümüzde Yivli Minare Külliyesi içerisinde Yivli Minare ve Yivli Camii, Atabey Armağan Medresesi, Alaaddin (Ulu İmare) Medresesi, Nigâr Hatun Türbesi, Zincirkıran Mehmed Bey Türbesi, Mevlevihane ve Mevlevi Hamamı bulunmaktadır.

³⁷⁸ Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler I: s.509-510.

³⁷⁹ Ahmed Tevhid, "Antalya Kitabelerine Dair", *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*, Teşrin-i Sani 1340, Sene 14 Sayı 6/83, s.336.

³⁸⁰ Erten, *Antalya Livası Tarihi*, s.91, 92.

³⁸¹ VGMA FHRT.d.2190: s.1.

1237) inşa edilmiştir. İnşa kitabesi günümüze ulaşmayan caminin ilk banisi Mübarüzeddin Ertokuş Bey'dir. Mübarüzeddin Bey Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Antalya Bölgesinde 30 yıl valilik yapmıştır. Türbesi Isparta'nın Atabey ilçesindedir. Günümüze ulaşan ikinci yapı ise: Antalya 1361 yılında Kıbrıs Kralı I. Pierre tarafından işgal edilmiş ve bu işgal tam 12 yıl sürmüştür. 21 Mayıs 1373'te şehir Hamitoğlu (Zincirkıran) Mehmed Bey tarafından tekrar geri alınmıştır. Harabeye dönen cami 1373 yılında Yunus oğlu Mahmud Mübarizeddin (Zincirkıran) Mehmed Bey tarafından Mimar Balaban el-Tavaşi'ye yaptırılmıştır. Caminin mermerden yapılmış ve yedi satırlık sülüs yazılı onarım kitabesi güneydoğu cephesinde kapının basık kemerli girişinin üzerinde yer almaktadır. Kitabede yazılan tarih olan H. 21 Zilkade 774/M. 14 Mayıs 1373 senesi ile Antalya'nın fetih tarihi aynıdır. Bu sebeple Yivliminare Camii kitabesi aynı zamanda Antalya'nın yeniden fetih kitabesi olarak kabul edilir.³⁸² Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1973'te tadilatı geçen cami minaresinin külahı yeniden inşa edilmiştir. Yukarı doğru yükseldikçe daralan bu silindirik minare alt kısımda bir kısmı sıvalı olmak üzere, dıştan aralarında tuğla ile inşa edilmiş üçgen kesitli çıkıntılar bulunan yarım daire profilli sekiz dilim şeklinde çepeçevre kuşatmaktadır.³⁸³ Yivli Minarenin kaidesi üzerinde, düz ve ince şeritler halinde dizilmiş olan bu kalıntılar bugün okunamayan kufi bir yazının parçaları gibi durmaktadır.³⁸⁴

Bu cami ile ilgili en eski arşiv kaydı Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan 567 numaralı evkaf defteridir. Söz konusu defterdeki kayda göre cami vakfının 1567 tarihindeki bir yıllık toplam geliri 12.517 akçedir. Gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Vakfa ait olan 36.200 akçenin ribhinden elde edilen 7.240 akçe, vakfa ait dükkân kiralardan, arazi, bahçe icarlarından ve İstanos Nahiyesinde bulunan değirmenin yıllık gelirlerinden elde edilen 5.277 akçedir.³⁸⁵

Evkaf ve hurufat defterleri üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda Sultan Alâeddin Camii'ne yapılan atama ve görevlendirmeler ise şunlardır: 9 Temmuz 1709'da Antalya'da Cami-i Atik Camii'nin mütevellisi olan Ali aynı zamanda caminin imam ve hatiplik görevini de beratsız olarak yapmaktaydı. Ali'nin görevinde hıyaneti tespit edildiğinden yerine İbrahim, Kadı Yusuf'un arzı üzerine atanmıştır. Cami-i Atik'te müezzin olan, Adem Efendi Vakfından bir akçe ile gelen Cüzhan Osman'ın söz konusu görevleri bırakmasından dolayı yerine Ebubekir

³⁸² Leyla Yılmaz, *Antalya Bir Orta Çağ Türk Şehrinin Mimarlık Mirası ve Şehir Dokusunun Gelişimi (16. Yüzyılın Sonuna Kadar)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2002, s.10; Aktürk, 2021: s. 9,10,11.

³⁸³ Yerli, *Antalya Minareleri*, 2011, s.58, 59.

³⁸⁴ Yerli, 2011, s.78; Geniş bilgi için bkz. Ömür Bakırcı, Anadolu'da XIII. yüzyıl Tuğla Minarelerin Konum, Sekil, Malzeme ve Tezyinat Özellikleri", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 9, Ankara, s.337-362; Semavi Eyice, "Minare", *İslam Ansiklopedisi*. C. VIII, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1979, s. 324.

³⁸⁵ Geniş bilgi için bkz. M. Akif Erdoğan, "Antalya ve Havalisi Tarihi İçin Bir Kaynak: Defter-i Evkâf-ı Livâ-i Teke" *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1995, 10 (1), s.110.

atanmıştır.³⁸⁶ 15 Ağustos 1711'de Sultan Alâeddin Camii'nde günlük iki akçe ücret ile kayyım olan Halil'in vefatıyla bu görev oğlu Mehmed'e tevdi edilmiştir.³⁸⁷ 23 Ağustos 1713'te Alâeddin Camii Vakfının nazırı olan Mehmed'e vakfın nazırlık görevi tekrar tevdi edilmiştir.³⁸⁸ 16 Kasım 1716'da cami vakfına üç akçe ücret ile mütevellî olan İbrahim'in bu görevi bırakmasından dolayı yerine Ömer b. Mehmed'e cami vakfının mütevellîlik görevi tevdi edilmiştir.³⁸⁹ 4 Mart 1718'de cami vakfına üç akçe ücret ile mütevellî olan Ömer'in bu görevi bırakmasından dolayı yerine Mahmud atanmıştır.³⁹⁰ Mart 1724'te Cami-i Atik olarak bilinen camide günlük bir akçe ücret ile aşırhan olan Ebubekir Halife kendi rızasıyla görevden Osman Halife lehine feragat etmiştir. Osman Halife'nin ataması, Kadı İbrahim'in arzı üzerine yapılmıştır. Yine aynı tarihte caminin günlük bir akçe ücret ile ferraşı olan Mehmed'in vefat etmesiyle yerine Mehmed adlı şahıs, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.³⁹¹ Ağustos 1726'da camide kayyım olan Ebubekir görevini terk ettiği için bu görevine son verilerek yerine İbrahim Halife, Kadı Mustafa'nın arzı üzerine caminin kayyımlığına atanmıştır.³⁹² 1727 yılında camide imam ve hatip olan Ali'nin vefatıyla yerine dönemin Antalya Kadısı olan Hacı Süleyman'ın arzı üzerine Ebubekir Halife bu görevlere atanmıştır.³⁹³ Ağustos 1729'da camide günlük iki akçe ücret ile kayyım olan Mehmed'in vefatından dolayı bu göreve Mehmed adlı başka bir şahıs berat-ı atikle/eski beratı gereğince atanmıştır.³⁹⁴ Başka bir kayda göre Ağustos 1729'da Sultan Alâeddin Camii'nde kayyım olan İbrahim Hızır'ın yerine onun büyük oğlu Osman bu göreve Kadı Seyyid Hasan'ın arzı üzerine atanmıştır.³⁹⁵ Eylül 1743'te Cami-i Atik Mahallesinde bulunan Sultan Alâeddin Camii'nin günlük 2 akçe ücret ile müezzini olan Ebubekir vefat ettiğinde yerine oğlu İsmail geçebilecek durumda olmasına rağmen dışarıdan Ahmed bu görevi haksızlık yaparak kendi üzerine berat ettirmiştir. Daha sonra Ahmed bu görevden el çektilerle vefat etmiş olan Ebubekir'in yerine oğlu İsmail, Kadı Abdülfettah'ın arzı üzerine caminin müezzini olarak atanmıştır.³⁹⁶ Haziran 1744'te günlük 2 akçe ücret ile caminin müezzini olan İsmail'in vefatıyla yerine Ahmed atanmıştır. Ekim 1744'te günlük yarım akçe ücret ile caminin ferraşı olan Mehmed vefat ettiği için yerine Ahmed, Kadı Hacı Abdülkerim'in arzı ile bu göreve atanmıştır.³⁹⁷ Temmuz 1746'da caminin günlük 3 akçe ücret

³⁸⁶ VGMA HRF.d.1067: 19.

³⁸⁷ VGMA HRF.d.1067: 21.

³⁸⁸ VGMA HRF.d.1067: 22.

³⁸⁹ VGMA HRF.d.1067: 24.

³⁹⁰ VGMA HRF.d.1067: 26.

³⁹¹ VGMA HRF.d.1137: 34.

³⁹² VGMA HRF.d.1143: 41.

³⁹³ VGMA HRF.d.1144: 35.

³⁹⁴ VGMA HRF.d.1144: 36.

³⁹⁵ VGMA HRF.d.1144: 37.

³⁹⁶ VGMA HRF.d.1061: 162.

³⁹⁷ VGMA HRF.d.1061: 163.

ile mütevellisi olan Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Hüseyin atanmıştır. Mart 1747’de Sultan Alâeddin Camii Vakfının günlük 1 akçe ücret ile nazırı olan Mehmed vefat ettiğinden dolayı yerine İbrahim atanmıştır. Yine aynı tarihte Sultan Alâeddin Camii Atik’inde günlük 2 akçe ücret ile kayyım olan Osman bu göreve müstehak olmadığı için görevine son verilerek yerine Hasan, Kadı Seyyid Hacı Abdurrahim’in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.³⁹⁸ Ağustos 1757’de Cami-i Atik olarak bilinen Sultan Alâeddin Camii’nde günlük altı akçe ücret ile imam ve hatip olan Hasan Halifenin atik/eski beratı gereğince görev beratı yenilenmiştir. Yine Sultan Alâeddin Camii’de günlük üç akçe ücret ile vakfın mütevellisi olan Hasan’ın da görevlendirmesi yenilenmiştir.³⁹⁹

Aralık 1780’de Eski Cami-i Şerif olarak bilinen Sultan Alâeddin Camii’nde günlük iki akçe ücret ile muarriif (*tarif edici, anlatıcı, cami ve tekkelerde hayır sahibi kimselerin adlarını sayan derviş veya müezzın*) olan Abdullah geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı boş kalan muarriiflik görevine Seyyid Salih, Kadı Hacı Receb’in arzı üzerine atanmıştır.⁴⁰⁰ 1782’de günlük iki akçe ücret ile müezzın olan Mehmed’in vefatından dolayı yerine oğlu Ahmed, Kadı Mehmed Emin’in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁴⁰¹ Mart 1784’te cami vakfının günlük üç akçe ücret ile mütevellisi olan Hasan vefat ettiği için yerine oğlu Seyyid Hüseyin, Kadı Halil’in arzı üzerine atanmıştır. Yine günlük üç akçe ücret ile imam olan Hasan’ın vefatından dolayı caminin boş kalan imamlık görevine de oğlu Seyyid Salih Halife, Kadı Halil’in arzı üzerine atanmıştır. Ayrıca aynı tarihte Sultan Alâeddin Camii’nde günlük üç akçe ücret ile hatip de olan Hasan’ın vefatıyla caminin boş kalan hatiplik görevine diğer oğlu Hafız Ahmed, Kadı Halil’in arzı üzerine atanmıştır.⁴⁰² Eylül 1786’da camide sürekli bir görevle kayyım olan Mehmed görevini terk ettiği için yerine Abdullah, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁴⁰³

20 Nisan 1796’da Antalya’da Şeyh Sinan Mahallesi sakinlerinden Fatıma adlı kadın hayırsever yine aynı mahallede bulunan bir taraftan tarik-i am⁴⁰⁴ bir taraftan şahıs yolu ve bir taraftan şehir mülkü ile sınırı olan, seçkin ve güzel olan bahçesini şu şekilde şart koşarak camiye vakfetmiştir: Antalya’da her kim şeyhülkurra olur ise zabt ve tasarruf etsin diye tasrih olmakla Cami-i Atik’te iki gün ilim talebelerine tilavet-i Kuran-ı Azimüşşan öğretmek üzere Şeyhülkurra olan Mevlâna Hafız Ahmed Halife beratla bu görevin mutasarrıfıdır. Bu bahçenin

³⁹⁸ VGMA HRF.d.1061: 166, 167.

³⁹⁹ VGMA HRF.d.1056: 162.

⁴⁰⁰ VGMA HRF.d.1064: 9.

⁴⁰¹ VGMA HRF.d.1064: 10.

⁴⁰² VGMA HRF.d.1064, 11.

⁴⁰³ VGMA HRF.d.1060, 154.

⁴⁰⁴ Tarik-i am: Ortak kullanılan kamu yolu.

yıllık icarından elde edilen gelir 60 kuruştur. (Kurra olan efendi ahz etmektedir.)⁴⁰⁵ 4 Eylül 1796'da Camii Atik'te günlük bir akçe ücret ile ferraş olan Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı caminin boş kalan ferraşlık görevine Esseyid Osman, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁴⁰⁶

1 Temmuz 1804'te camide günlük bir akçe ücret ile ferraş olan Esseyid Osman Halife'dir. 28 Ağustos 1804'te cami vakfının günlük üç akçe ücret ile mütevellisi olan Seyyid Hüseyin b. Hasan'ın vefatından dolayı cami vakfının boş kalan mütevellik görevine kardeşi Halil b. Hasan, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁴⁰⁷ 2 Ağustos 1805'te yine cami vakfının günlük üç akçe ücret ile Esseyid Hasan Halife berat-ı şerifi alıšan ile tevliyetin mutasarrıfıdır. 22 Şubat 1806'da Cami-i Atik olarak bilinen Sultan Alâeddin Camii'nde günlük üç akçe ücret ile imam olan Seyyid Salih b. Hasan'ın vefat etmesiyle caminin boş kalan imamlık görevine büyük oğlu Seyyid Hasan b. Seyyid Salih beratla atanmıştır.⁴⁰⁸

26 Ekim 1818'de Cami-i Atik'te günlük üç akçe ücret ile müezzin olan Seyyid Süleyman b. İsmail'in geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etmesinden dolayı boş kalan müezzinlik görevine Seyyid Ebubekir Halife, Kadı Seyyid Ömer'in arzı üzerine atanmıştır.⁴⁰⁹ 11 Mayıs 1819'da günlük iki akçe ücret ile kayyım olan Hasan geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için boş kalan kayyımlık görevine Seyyid Ömer b. Mehmed, Kadı Seyyid Ömer'in arzı üzerine atanmıştır.⁴¹⁰ 22 Nisan 1820'de camide günlük üç akçe ücret ile hatip olan Hafız Ahmed b. Hasan'ın vefat etmesiyle, caminin boş kalan hatiplik görevine yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazanan Hafız Ahmed b. Hasan'ın oğlu Seyyid Osman, naibin arzı üzerine atanmıştır. 26 Nisan 1820'de yine camide günlük iki akçe ücret ile kayyım olan Seyyid Ömer b. Mehmed beratla bu görevin mutasarrıfıdır.⁴¹¹ 3 Mart 1829'da günlük üç akçe ücret ile hatip olan Seyyid Hafız Osman b. Hafız Ahmed'in bu görevi bırakmasından dolayı, yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Abdullah b. İsmail, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁴¹² 2 Mayıs 1830'da vakfın günlük üç akçe ücret ile mütevellisi olan Seyyid Halil b. Hasan geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için vakfın boş kalan mütevellilik görevine, yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak sahibi olduğu belli olan Seyyid Mustafa b. Musa, naibin arzı üzerine atanmıştır. Cami vakfının

⁴⁰⁵ BOA EV.d.38601: varak 11, s.21.

⁴⁰⁶ VGMA HRF.d.531: 101.

⁴⁰⁷ VGMA HRF.d.532, 105.

⁴⁰⁸ VGMA HRF.d.532: 106.

⁴⁰⁹ VGMA HRF.d.534: 119.

⁴¹⁰ VGMA HRF.d.534: 119.

⁴¹¹ VGMA HRF.d.534: 120.

⁴¹² VGMA HRF.d.535: 85.

yapılacak bir sonraki mütevellilik görevine vefat eden Seyyid Halil b. Hasan'ın oğlu olan Ali'nin atanması şartı konmuştur.⁴¹³

7 Haziran 1834'te Yine camide günlük üç akçe ücret ile hitabet cihetine beratla Mehmed Halife b. Ahmed mutasarrıftır. 5 Ağustos 1834'te camide günlük üç akçe ücret ile hatip olan Abdullah b. İsmail'in bu görevi bırakmasından dolayı, imam olan kardeşi Mehmed b. Ahmed bu göreve naibin arzı üzerine atanmıştır. Bu atama yapılırken bir sonraki imam atamasında Mehmed b. Ahmed'in kendi rızasıyla bu görevi bırakması gerektiği şartı konmuştur. 17 Ocak 1835'te cami vakfından olmak üzere vakfın mütevellisi Hafız Mustafa'dır. 10 Şubat 1836'da yine camide günlük üç akçe ücret ile müezzin olan Seyyid Ebubekir Halife beratla mutasarrıf iken vefatından dolayı caminin müezzinlik görevi oğlu Hasan'a tevdi edilmiştir.⁴¹⁴ 17 Ocak 1835'te vakfın günlük üç akçe ücret ile mütevellisi olan Kundakçızade Abdurrahman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı boş kalan mütevellilik görevine Seyyid Hafız Mustafa b. Ahmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁴¹⁵

Cami-i şerifin 1836'da müteveli elinde mevcut olan ve idare edilen gelirlerinin beyanı şöyledir: Suk-ı Sultanide bulunan Kavas Ahmed kahvesi dahilindeki dükkân icarından gelen 60 kuruş, sur içinde Yokuşbaşında bulunan üç adet oda icarından gelen 30 kuruş, yine Yokuşbaşında bulunan Tobcılar Kahvesi icarından gelen 50 kuruş, sur dışında bulunan Ekmekçi Hacı Mehmed'in dükkân icarından gelen 4,5 kuruş, Pazar Ağasının sakın olduğu dükkân icarından gelen 2 kuruş, müteveli elinde bulunan vakfa ait 200 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 30 kuruş, İskelede lebi deryada gümrükçü ağasının bina eylediği kahve icarından gelen 15 kuruş, Debbaghane icarından gelen 15 kuruş, sur içinde Cami-i Atik Mahallesinde bulunan bir menzil icarından gelen 60 kuruş, Küçük Osman Efendi adlı hayırseverin cami dershanesindeki su yolu temizliği için vakfeylediği yıllık 15 kuruş, yine aynı hayırseverin yağ akçesi vakfından yıllık gelen 5 kuruş, Hamid Sancağındaki vakftan gelen 39 kuruş, Bedesten Vakfından cüzhanlıktan gelen 30 kuruş, sur dışındaki bahçenin icarından gelen 5 kuruş olmak üzere toplam gelir 360,5 kuruştur. Vakfa ait olup boş durumda olan dükkân ve arsalar da şunlardır: Kale içinde bulunan Kapucu Ömer'in kahvehane dükkânı hali/boş, yine aynı mahallede bulunan Kolakçioğlu Ahmed dükkânı arsası hali/boş. Cami vakfının yine 1836 yılı sonunda vakfın mütevellisi ile yapılan muhasebesine göre giderler şu şekilde gerçekleşmiştir: Müteveli efendiye verilen 9 kuruş, imam efendiye verilen 9 kuruş, kayyıma verilen 6 kuruş, ferraşa verilen 3 kuruş, müezzine verilen 9 kuruş, hatibe verilen 9 kuruş, mevcut kandiller için alınan 20 kıyye yağ için ödenen 60 kuruş, minarelere aydınlatmak için satın

⁴¹³ VGMA HRF.d.536: 66.

⁴¹⁴ BOA EV.d.38601: varak 4, s.7.

⁴¹⁵ VGMA HRF.d.536: 71.

alınan 8 kıyye yağ için ödenen 24 kuruş, cüzhanlara verilen 30 kuruş, 80 adet kandilin yıllık tamiri için verilen 30 kuruş, vakfa ait olan hanelerin tamiri için ödenen 120 kuruş, camiye alınan 5 adet hasır için ödenen 15 kuruş olmak üzere toplam gider miktarı 324 kuruştur. Cami vakfının bir yıllık muhasebe kaydına göre vakıf gelirlerinden 36,5 kuruş artmıştır.⁴¹⁶

Sultan Alâeddin Camii'nin mütevellisi olan Hacı Hüseyin marifetiyle görülen muhasebesine göre cami vakfının 1840 yılına ait bir yıllık vakıf gelirleri toplamı 454,5 kuruştur. Bu cami vakfının bir yıllık vakıf giderleri de 454,5 kuruştur.⁴¹⁷

Vakıf mütevellisi Hacı Hafız marifetiyle 1842 yapılan muhasebe kaydında cami vakfının gelir ve gider kalemleri ve miktarları detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Bu evkaf defterindeki kayda göre Sultan Alâeddin Camii'nin gelirleri şu şekildedir: Yokuşbaşı'nda bulunan üç adet odanın icarından elde edilen 100 kuruş, aynı mahalde bulunan kahve hisse-i icarından gelen 50 kuruş, İskelede Nakib Ağanın kahvesinden gelen 15 kuruş, İskelede debbağhane⁴¹⁸ hisse-i icarından gelen 15 kuruş, Cami-i Atik Mahallesinde bulunan bir menzil icarından gelen 70 kuruş. Vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen 30 kuruş. Cami vakfından Isparta'da bulunan Atabey Vakfından senelik gelen 25 kuruş. Tahta Pazarında dellallar⁴¹⁹ karşısındaki çilingir dükkânından gelen 90 kuruş, Ekmekçi Hacı Mehmed'in dükkânının hisse icarından gelen 4,5 kuruş, yağhaneden elde edilen 15 kuruş, sur dışında bulunan bahçe hisse-i icarından gelen 5 kuruş. Bedesten Vakfından cüzhanlıktan gelen 30 kuruş olmak üzere toplam gelir 449,5 kuruştur. Sultan Alaaddin Camii Vakfının giderleri de şu şekildedir: Cami vakfı mütevellisine verilen 9 kuruş, imama verilen 9 kuruş, çilingir dükkânına yapılan masraf 16 kuruş, müteveli marifetiyle yapılan harcamalar 36 kuruş, terettüb-ü maaş-ı hazine ve muhasebe giderlerine verilen 4 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık giderler 74 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan miktar olan 375,5 kuruş olup müteveli tarafından kayıt altına alınmıştır.⁴²⁰

Ekim 1849'da Sultan Alâeddin Camii Vakfının Mütevellisi Hacı Hüseyin Efendi ve sair ehli vezaif hazır oldukları halde 1261/1845 senesi Mart ayı başından 1264/1848 Şubat ayı sonuna kadar dört senelik olarak yapılan muhaseye göre vakfın gelir ve giderleri şu şekildedir: Vakfa ait müsakkafat gelirleri şunlardır: Sur içinde Yokuşbaşı'nda bulunan 3 adet odanın (Hicri 1261/Miladi 1845'te 90 kuruş, 1262/1846'da 110 kuruş, 1263/1847'de 120 kuruş, 1264/1848'de 120 kuruş) 4 yıllık toplam icaresinden gelen miktar 440 kuruştur. Yine aynı mahalde bulunan Topcular Kahvesinden hisse-i vakf yıllık 50 kuruştan 4 yıllık toplam gelir 200

⁴¹⁶ BOA EV.d.38601: varak 4, s.7.

⁴¹⁷ BOA EV.d.11423: varak 3, s.5.

⁴¹⁸ Debbağhane: Deri İşleme dükkânı.

⁴¹⁹ Dellal: Alıcı ile satıcı arasında vasıta aracı olan ücret alan kimse, komisyoncu.

⁴²⁰ BOA EV.d.11952: varak 2, s.3-4.

kuruş. Bir adet berber dükkânının 4 yıllık icarından elde edilen (1845'te 40 kuruş, 1846'da 40 kuruş, 1847'de 80 kuruş, 1848'de 80 kuruş) toplam gelir 240 kuruş. Sur dışında bulunan dükkânın yarım hisse icarından elde edilen dört yıllık gelir 4,5x4:18 kuruş. İskele'de Gümrükçü Ağa Kahvesinden yarım hisse icarından elde edilen dört yıllık gelir 15x4:60 kuruş. Debbaghanelerden elde edilen dört yıllık gelir 15x4:60 kuruş. Bezzazistan Vakfından cüzhanlıktan gelen dört yıllık gelir 30x4:120 kuruş. Maraş Bedioğlu bağçesinden hisse-i vakfından elde edilen dört yıllık gelir 5x4:20 kuruş. Hamid Sancağında Ağros Kazasında Atabey Vakfından gelen dört yıllık gelir 39x4:156 kuruş. Mütevellî zimmetinde bulunan vakfa ait 200 kuruş nakit paranın ribhinden elde edilen 30 kuruş nemasından dört yıllık toplam gelen 120 kuruş. Cami-i Atik Mahallesindeki bir adet menzilin 4 yıllık icarından elde edilen (1845'te 70 kuruş, 1846'da 70 kuruş, 1847 ve 1848'de 90'ar kuruş) 320 kuruş olmak üzere vakfın dört yıllık varidat toplamı 1.763 kuruştur. Vakfın dört yıllık gider miktarları ve gider kalemleri de şu şekilde gerçekleşmiştir: Vakıf görevlileri olan imam, hatip, müezzin, kayyım ve mütevellîye yıllık 36 kuruş olmak üzere 4 yıllık toplam ödenen ücretler 36x4:144 kuruş. Cüzhanlara yıllık verilen 30 kuruş olmak üzere 4 yıllık 30x4:120 kuruş. Revğan yağı gideri için 4 yıllık toplam ödenen 200 kuruş. Cami ve dükkân tamiratlarına harcanan 4 yıllık toplam gider 300 kuruş. Caminin diğer giderlerine 4 yıllık harcanan 249 kuruş. Maaş-ı muharrere verilen 40 kuruş ve muhasebe harcına verilen 10 kuruş olmak üzere toplam 50 kuruştur. Vakfın 4 yıllık toplam gider miktarı 1.463 kuruştur. Vakfın gelirlerinden artan 700 kuruş vakıf sahibinin diğer bir hayratı olan imaretine (aşevi) sarf olunmak üzere kayıt altına alınmıştır.⁴²¹

15179 numaralı evkaf defterindeki kayda göre 1853 yılında Sultan Alâeddin Camii'nin Mütevellisi Hacı Kara Efendi, mutasarrıfı ise Abdurrahman Efendi'dir.⁴²² 1865 yılında vakfın mütevellisi olan Hacı Kara Hüseyin Efendi marifetiyle Hicri 1281 Muharrem ayı başından/Miladi Haziran 1864, Zilhicce ayı sonuna kadar yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri şunlardır: Yokuşbaşındaki odaların kirasından gelen 200 kuruş. Sabık Hacı Mehmed kahvesi hisse kirasından gelen 5 kuruş. İcare-i vahideli bir berber dükkânı kirasından gelen 150 kuruş. Ekmekçi dükkânı hisse kirasından gelen 4 kuruş. Nakib Hacı Mehmed'in kahve hisse kirasından gelen 15 kuruş. Vakfa ait olan 1.550 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen nemasından gelen 232 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 606 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfın bir yıllık giderleri de şu şekilde gerçekleşmiştir: Hacı Hüseyin Efendi uhdesinde olan tevliyet vazifesi için ödenen 9 kuruş. Yine Hacı Hüseyin Efendi uhdesinde olan hitabet vazifesi için ödenen 100 kuruş. Caminin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için

⁴²¹ BOA EV. MHS.d. 40281: varak 1, s.1.

⁴²² BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

ödenen 270 kuruş. Cami minaresinin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ödenen 135 kuruş. Caminin sair giderlerine harcanan 137 kuruş olmak üzere toplam giderler 651 kuruştur. Cami vakfının bir yıllık tüm gelirleri yine cami vakfının giderlerine harcanmıştır.⁴²³

Antalya’da Şeyh Sinan Mahallesi sakinlerinden Fatıma Hatun dut, narenciye ve limon ağaçlarından oluşan bir bahçesini bir vakfa dönüştürerek söz konusu bahçenin gelirini Cami-i Atık’te haftada iki gün Kur’an-ı Kerim dersi verecek olan şeyhülkurraya tahsis etmiştir. 22 Temmuz 1867’de vakfın şeyhülkurrası Esseyyid Şeyh Hafız Mehmed Şemseddin Efendi b. Esseyyid Şeyh Hafız Hüseyin’dir.⁴²⁴

Tablo 1.8 Sultan Alâeddin Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam Gider	
1836	234,5	5	59	30	360,5	75	84	150	15	-	324	+36,5
1839/1840	454,5				454,5	454,5					454,5	0
1842	359,5	5	55	30	449,5	18	-	16	36	4	74	+375,5
1845/1848	1.447	20	176	120	1.763	264	200	300	249	50	1.063	+700
1865	419	-	-	232	651	109	405	-	137	-	651	0

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Cami-i Atık/Ulu Camii/Yivli Minare/Sultan Alâeddin Vakfı ve Camii’ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 22 müteveli, 4 nazır, 10 imam, 13 hatip, 14 müezzin, 2 muarriif, 1 aşırhan, 6 ferraş, 17 kayyım, 4 cüzhan ve 2 şeyhülkurra olmak üzere toplam 95 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 22 kişi ile caminin mütevellilik cihetine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %23’1’ine, en az atamanın da 1 kişi ile cami vakfının aşırhanlık cihetine yapıldığı, bu atamanın da toplam personel atamalarının %2,1’ine denk geldiği görülmüştür. Ayrıca 1849 yılına ait muhasebe kaydı bizlere bu vakfın bir imaretinin de olduğunu göstermektedir. Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 25 atamanın vefatlar neticesinde, 5 atamanın ferağ/kasr-ı yedler neticesinde, 2 atamanın görevden el çekirme/uzaklaştırma neticesinde, 1 atamanın yapılan usulsüzlük/haksızlık neticesinde, 2 atamanın görevi terk etmesi neticesinde, 3 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdidler neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığı zaman 8 atamada vefat etmiş olan babaların yerine atama şartlarına sahip olan oğulların bu görevlere

⁴²³ BOA EV.d.39015: varak 7, s.14.

⁴²⁴ VGMA ŞHT.d.151: 65.

atandığı ve 2 atamada da görevinin başında vefat eden vakıf görevlilerinin yerine kardeşlerinin atandığı tespit edilmiştir.

Yapılan saha gezi ve araştırmaları esnasında Antalya Kaleiçi'nde Şehzade Korkut Camii'ne yaklaşık olarak 200-300 metre mesade Alâeddin Camii adında başka bir caminin daha olduğu farkedilmiştir. Fark edilen bu cami ve Kaleiçi'nin ana girişinin sağ tarafında bulunan Sultan Alâeddin Camii'nin (*Yivli Minare-Ulu Camii*) birbirleriyle karıştırılmaması için şu bilgilerin verilmesi uygun bulunmuştur: Bu cami bir kiliseden camiye dönüştürülmüştür. Bu vakıf eser ilk defa 1834 yılında Kaleiçi'nde yaşayan Rum milleti tarafından "*Panaya Kilisesi*" ismiyle inşa edilmiştir. Bu bina 1922 yılına kadar kilise olarak faaliyetlerine devam etmiş daha sonra yaşanan nüfus mübadelesi nedeniyle 1958 yılına kadar Arkeoloji Müzesi olarak hizmet vermiştir. Nihayetinde 1958 yılında bu kilise binasının kible düzenlemesi yapıp bir minare eklenerek camiye dönüştürülmüştür. Bu eser kesme, moloz taş ve ahşap kullanılarak kiremit çatılı olarak bazilika şeklinde inşa edilmiştir.⁴²⁵ Caminin oldukça güzel olan ahşap tavandaki kalemişi süslemeleri dikkat çekmektedir. Cami girişinin sağ tarafında bugün kullanılmayan ve çanı olmayan bir çan kulesi de vardır. Her ne kadar bu cami araştırılan dönem içerisinde olmasa da Antalya'da Kaleiçi'nde bilinmesi ve ziyaret edilmesi gereken bir cami olduğuna olan inançtan dolayı bu çalışmaya dahil edilmiştir.

1.1.9.Arslandoğlu Hacı Mustafa Camii

Antalya şehrinin surları dışında Meydan Mahallesinde bulunan bu cami, Arslanoğlu Hacı Mustafa tarafından, önce mescit olarak inşa edilmiş ve daha sonradan görülen lüzum üzerine minber eklenerek camiye çevrilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakıf mülhak vakıf statüsündedir.⁴²⁶ Evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlara göre camiye yapılan atama ve görevlendirmeler şunlardır: Mayıs 1723'te caminin mütevellisi olmadığından gönüllü olarak Mehmed, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁴²⁷ Kasım 1724'te Hacı Mustafa'nın inşa ettirmiş olduğu camiye bir ferraş lazım olduğundan günlük yarım akçe ücret ile Ömer Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve yeniden atanmıştır.⁴²⁸ Nisan 1727'de Hacı Mustafa Camii'nde ferraş olan Ömer'in görev beratı olmadığından kendisine müceddeden/yeniden yeni bir görev beratı verilmiştir.⁴²⁹ Aralık 1729'da camide gönüllü ferraş olan Mehmed'in yerine Ebubekir'e, caminin ferraşlık görevi Antalya Kadısı Seyyid Hacı Abdurrahman'ın arzı üzerine tevdi

⁴²⁵ Aktürk, 2021: s.18.

⁴²⁶ VGMA FHRT.d.2190: s.7.

⁴²⁷ VGMA HRF.d.1137: 33.

⁴²⁸ VGMA HRF.d.1137: 35.

⁴²⁹ VGMA HRF.d.1143: 42.

edilmiştir.⁴³⁰ Kasım 1745'te Meydan Mahallesinde bulunan Hacı Mustafa Camii'nin günlük 1 akçe ücret ile imam olan Hüseyin vefat edince Mehmed Selim adlı kişi bu görevi almak için talepte bulunmuştur. Mahalle sakinlerinden olan İmam Yusuf Halife ibn-i elhac Süleyman, Hasan b. Eyyüb, Ebubekir b. Mehmed ve mütevffanın evlatlarının da şehadetleri ile imamlık için talepte bulunmuş olan Mehmed Selim bu göreve atanmıştır.⁴³¹ Nisan 1746'da Hacı Mustafa Camii'nin imamı olan Mehmed vefat ettiği için yerine günlük yarım akçe ücret ile Hüseyin Halife atanmıştır. Temmuz 1746'da caminin günlük 1 akçe ücret ile hatibi olan Ahmed'in görev beratı yenilenmiştir.⁴³² Mayıs 1747'de caminin günlük 1 akçe ücret ile imamı olan Hüseyin vefat ettiği için yerine beratla Mehmed Halife bu göreve atanmış olmasına rağmen dışarıdan Hüseyin adlı başka bir kişi usule aykırı bir şekilde haksızlık yaparak görevi kendi üzerine tevdi ettirmiştir. Yapılan bu haksızlık anlaşıncı Hüseyin bu görevden el çektirilerek görev tekrar Mehmed Halifeye tevdi edilmiştir.⁴³³ Nisan 1751'de Meydan Mahallesinde bulunan Hacı Mustafa Mescidi Camii'nde günlük 1 akçe ücret ile hatip olan Ahmed vefat ettiğinden dolayı yerine oğlu Mehmed bu göreve atanmıştır.⁴³⁴ Nisan 1753'te Arslanoğlu Hacı Mustafa Camii'ne vaiz lazım olduğundan dolayı günlük 1 akçe ücret ile müceddeden/yeniden Ebubekir, Kadı Mehmed Efendi'nin arzı ile bu göreve atanmıştır. Ağustos 1753'te caminin günlük 1 akçe ücret ile imamı olan Mehmed vefat ettiği için yerine Abdullah atanmıştır.⁴³⁵ Aralık 1754'te camiye hatip olarak atanmış olan Ahmed'in vefatından dolayı bu göreve caminin ferraşı da olan Mehmed aynı zamanda caminin hatiplik görevine, Antalya Kadısı Hacı Osman'ın arzı üzerine atanmıştır. Daha sonra da yine caminin hatiplik görevine vefat etmiş olan caminin daha önceki hatibi olan Ahmed'in oğlu Mehmed atanmıştır.⁴³⁶ Temmuz 1755'te camide günlük bir akçe ücret ile imam olan Abdullah Halifenin elinde olan atik/eski beratı gereğince görevlendirmesi yenilenmiştir.⁴³⁷ Nisan 1756'da günlük bir akçe ücret ile imam olan Mehmed Halife bu görevin mutasarrıf iken dışarıdan Ubeydullah adlı kişi, caminin imamı olan Mehmed Halife vefat etti diye gerçeğe aykırı beyanda bulunarak ve haksızlıkla bu görevi üzerine berat ettirmiştir. Bu durumun anlaşılması üzerine caminin imamlık görevi tekrar görevin önceki sahibi olan Mehmed Halifeye beratı gereğince tevdi edilmiştir.⁴³⁸ Mart 1757'de camide gönüllü olarak ferraş olan Ebubekir Halifenin atik/eski beratı gereğince görevlendirmesi yenilenmiştir.⁴³⁹

⁴³⁰ VGMA HRF.d.1144: 37.

⁴³¹ VGMA HRF.d.1061: 164.

⁴³² VGMA HRF.d.1061: 166.

⁴³³ VGMA HRF.d.1061: 167.

⁴³⁴ VGMA HRF.d.1061: 169.

⁴³⁵ VGMA HRF.d.1061: 170.

⁴³⁶ VGMA HRF.d.1056: 157.

⁴³⁷ VGMA HRF.d.1056: 158.

⁴³⁸ VGMA HRF.d.1056: 160.

⁴³⁹ VGMA HRF.d.1056: 162.

Ağustos 1758’de camide günlük bir akçe ücret ile imam olan Mehmed Halifenin görevlendirmesi yenilenmiştir. Yine Şubat 1759’da Meydan Mahallesinde Hacı Mustafa Mescidi olarak bilinen camide günlük bir akçe ücret ile hatip olan Mehmed Halifenin atik/eski beratı esas alınarak görevlendirmesi yenilenmiştir.⁴⁴⁰ Ekim 1759’da cami vakfının günlük yarım akçe ücret ile mütevellisi olan Mehmed vefat ettiğinden dolayı vakfın mütevellilik görevi boş kalmıştır. Cami vakfının mütevellilik görevine Molla Hüseyin b. Yusuf Halife, Kadı Esseyyid Mustafa Tabanzade’nin arzı üzerine atanmıştır. Yine camide günlük yarım akçe ücret ile kayyım olan Mustafa’nın vefatıyla boş kalan kayyımlık görevine Ahmed b. Ebubekir Halife, Antalya Kadısı Esseyyid Mustafa Tabanzade arzı üzerine atanmıştır.⁴⁴¹ Eylül 1760’ta camide günlük bir akçe ücret ile hatip olan Mehmed adlı kişi bu göreve layık olmadığı ve görevini terk ettiği için ve Meydan Mahallesi ahalilerinin haber vermeleriyle Halil b. Hacı Süleyman’a bu görev Antalya Kadısı Abdullah Eşşarabi’nin arzı üzerine tevdi edilmiştir.⁴⁴² Eylül 1760’ta camide günlük bir akçe ücret ile imam olan Abdullah’ın bu görevden uzaklaştırılmasından dolayı Mehmed adlı kişi görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Mehmed’in de vefat etmesiyle caminin boş kalan imamlık görevine Abdurrahman Halife, Antalya Kadısı Abdullah Eşşarabi’nin arzı üzerine atanmıştır.⁴⁴³ 2 Ağustos 1761’de Hacı Mustafa Mescidi olarak bilinen camide günlük bir akçe ücret ile hatip olan Mehmed Halifenin hizmetinde kusuru olmamasına rağmen dışarıdan Molla Halil adlı kişi bu görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Fakat zulüm ve haksızlıkla caminin hatiplik görevini üzerine aldığı tespit edilen Molla Halil bu görevden el çektirilmiştir. Yerine görevin daha önceki sahibi olan Mehmed Halife, naibin arzı üzerine yeniden caminin hatiplik görevine atanmıştır.⁴⁴⁴ 20 Ekim 1762’de camide günlük bir akçe ücret ile vaiz olan Ebubekir Halife vefat ettiği için yerine Seyyid Hacı Hafız Mustafa Halife, naibin arzı üzerine ve Şeyhülislam Mustafa Efendi’nin işaret etmesiyle bu göreve atanmıştır. Mart 1767’de camide günlük yarım akçe ücret ile hatip olan Mehmed’in vefatıyla yerine Abdurrahman, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁴⁴⁵ Temmuz 1765’te camide günlük yarım akçe ücret ile müezzin olan Abdullah bu görevi bırakmıştır. Boş kalan bu müezzinliğe Molla İbrahim, Kadı Müftüzade İbrahim’in arzı üzerine atanmıştır. Mart 1768’de Arslanoğlu Mustafa Camii’nin günlük yarım akçe ücret ile mütevellisi olan Hüseyin’in vefatıyla yerine Ebubekir’e tevdi edilmiştir.⁴⁴⁶

⁴⁴⁰ VGMA HRF.d.1056: 165.

⁴⁴¹ VGMA HRF.d.1056: 166.

⁴⁴² VGMA HRF.d.1056: 167.

⁴⁴³ VGMA HRF.d.1056: 167.

⁴⁴⁴ VGMA HRF.d.1056: 168.

⁴⁴⁵ VGMA HRF.d.1057: 85, 89.

⁴⁴⁶ VGMA HRF.d.1057: 87, 90.

Mart 1771’de Arslanoğlu Hacı Mustafa Camii’nde günlük bir akçe ücret ile imam olan Abdurrahman’ın ferağından dolayı yerine Hafız Ahmed, Kadı Hacı Ömer’in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁴⁴⁷ Nisan 1772’de caminin günlük bir akçe ücret ile hatibi olan Abdurrahman görevini terk ettiği için görevden uzaklaştırılmıştır. Yerine Hafız Ahmed, Kadı Hacı Ömer’in arzı üzerine göreve atanmıştır.⁴⁴⁸ 4 Kasım 1788’de camiye bir kayyım ve cuma günlerinde bir sela müezzini lazım olduğundan Hüseyin Halil b. İbrahim, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁴⁴⁹ 6 Mayıs 1797’de camide günlük bir akçe ücret ile hatip olan Hafız Ahmed’in vefatıyla boş kalan hatiplik görevine oğlu Seyyid Mehmed, naibin arzı üzerine atanmıştır. Camide gönüllü ferraş ve günlük yarım akçe ücret ile vakfın mütevellisi de olan Mustafa geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı vakfın boş kalan mütevellilik görevine Seyyid Hafız Mehmed, naibin arzı üzerine atanmıştır. 7 Mayıs 1797’de camide günlük bir akçe ücret ile imam olan Hafız Ahmed’in vefatıyla boş kalan imamlık görevine oğlu Esseyyid Mehmed b. Hafız Ahmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁴⁵⁰ 14 Ağustos 1805’te camide günlük bir akçe ücret ile vaiz ve nasih olan Seyyid Hafız Mustafa’nın vefatından dolayı bu görevler boş kalmıştır. Bundan dolayı yapılan imtihanla bu görevleri yapmaya hak kazandığı belli olan Seyyid Hafız Mehmed b. Seyyid Ahmed, naibin arzı üzerine ve sonra Şeyhülislam Ahmed Esad Efendi’nin işaretleri gereğince atanmıştır.⁴⁵¹

17 Haziran 1818’de camide gönüllü ferraş ve günlük yarım akçe ücret ile vakfın mütevellisi olan Seyyid Hafız Mehmed görevi bıraktığı için yerine Hacı Yusuf b. Hasan, Kadı Seyyid Ömer’in arzı üzerine atanmıştır.⁴⁵² 28 Nisan 1819’da caminin günlük yarım akçe ücret ile müezzini olan Seyyid Ahmed b. İbrahim geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı boş kalan müezzincilik görevine Nasuh b. Yusuf, Kadı Seyyid Ömer’in arzı üzerine atanmıştır.⁴⁵³ 4 Ağustos 1826’da camide gönüllü kayyım ve cuma günleri sela müezzini olan Halil b. İbrahim vefat ettiğinden dolayı boş kalan bu görevlere oğlu İbrahim b. Halil, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁴⁵⁴ 8 Eylül 1829’da camide günlük bir akçe ücret ile imam olan Seyyid Mehmed b. Hafız Ahmed’in vefatıyla boş kalan imamlık görevine Alioğlu Seyyid Hafız Mehmed Emin, naibin arzı üzerine atanmıştır. Yine günlük bir akçe ücret ile hatip olan Seyyid Mehmed b. Hafız Ahmed’in vefatıyla boş kalan caminin hatiplik görevine oğlu Seyyid

⁴⁴⁷ VGMA HRF.d.1058: 52.

⁴⁴⁸ VGMA HRF.d.1058: 54.

⁴⁴⁹ VGMA HRF.d.1060: 155.

⁴⁵⁰ VGMA HRF.d.531: 102.

⁴⁵¹ VGMA HRF.d.532: 106.

⁴⁵² VGMA HRF.d.534: 119.

⁴⁵³ VGMA HRF.d.534: 119.

⁴⁵⁴ VGMA HRF.d.535: 82.

Mehmed Emin, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁴⁵⁵ 8 Eylül 1829'da günlük bir akçe ücret ile vaiz ve nasih olan Seyyid Hafız Mehmed b. Seyyid Ahmed'in vefatıyla bu görevler boş kalmıştır. Yapılan imtihanla söz konusu bu görevlere atanmaya hak kazandığı belli olan Seyyid Hafız Mehmed b. Seyyid Ahmed'in oğlu Seyyid Mehmed Emin, naibin arz etmesiyle ve yapılan arza istinaden Şeyhülislam Mevlâna Seyyid Abdülvahab Efendi'nin işaretleri mucibince atanmıştır.⁴⁵⁶ 1 Temmuz 1834'te camide günlük bir akçe ücret ile imam olan Seyyid Hafız Mehmed Emin b. Seyyid Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı boş kalan imamlık görevine Seyyid Hafız Halil b. Hasan, naibin arzı üzerine atanmıştır. Yine günlük bir akçe ücret ile camide hatip olan Esseyyid Mehmed Emin b. Seyyid Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı boş kalan hatiplik görevine Seyyid Hafız Halil b. Hasan, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁴⁵⁷

1836 yılındaki kayda göre bu cami vakfının vakfiyesi mevcut olmayıp cami vakfına yapılan diğer atama ve görevlendirme kayıtları da şöyledir: Antalya'nın surları dışında bulunan Arslanoğlu Hacı Mustafa'nın bina eylediği camide günlük bir akçe ücret ile imam olan Esseyyid Hafız Hüseyin'dir. Yine camide günlük bir akçe ücret ile hatip olan Esseyyid Hafız Hüseyin b. Hasan beratla bu görevin mutasarrıfıdır. Camide gönüllü müezzin olarak görev yapan İbrahim'in yeri boştur. Diğer müezzin Nasuh yarım akçe ücret ile görevdedir. Yine söz konusu vakıf defterindeki muhasebe kaydına göre cami vakfının 1836'da gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Cami yakınında bulunan Halil bahçesinin icarından gelen 30 kuruş, yine aynı mahallede bulunan müderrisliğe meşrut Ahmed Ağanın vakf eylediği menzil icarından gelen 25 kuruş ve müteveli kontrolünde bulunan vakfa ait 800 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 130 kuruş olmak üzere toplam vakıf geliri 185 kuruştur. Cami vakfına ait olup hali/boş olan vakıf mallarının kaydı da şu şekildedir: Abdurrahmanoğlu arsası hali/boş, Bosnaoğlu Hafız yakınında bir dönüm arsa hali/boş, Burak Camii yakınında yarım dönüm arsa hali, Bosnaoğlu yakınında bulunan bir dönüm arsa hali, Batlan Mehmed'in yarım dönüm arsası hali/boş, Efendioğlu bahçesi yakınında bulunan bir dönüm arsa hali/boş, medrese ötesinde bulunan üç dönüm arsa boş, yine aynı mahallede bulunan Gülceoğlu arsası hali/boş, Solak Ömer arsası hali/boş, Kara Koyunlu'da dört dönüm arsa hali/boş. Bu son kayıtlar cami vakfına ait oldukça fazla boş ve atıl vaziyette arsanın bulunduğunu yani vakıf gayrimenkullerinin iyi yönetilmediğini göstermektedir. Cami vakfının 1836 yılında gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: Cami imamına verilen 10 kuruş, hatibe verilen 10 kuruş, beratsız olarak görev yapan müezzine verilen 8 kuruş, kayyıma verilen 8 kuruş, 30 adet kandil için

⁴⁵⁵ VGMA HRF.d.536: 66.

⁴⁵⁶ VGMA HRF.d.536: 66.

⁴⁵⁷ VGMA HRF.d.536: 69; VGMA ŞHT.d.150: 43.

alınan 20 kıyye yağa ödenen 60 kuruş, kandil fitilleri için ödenen 20 kuruş, mumlar için alınan 5 kıyye yağa ödenen 20 kuruş, camiye alınan 8 adet hasır için ödenen 24 kuruş ve müderris efendiye tahsis edilen hane kirasına ödenen 25 kuruş olmak üzere toplam giderler 185 kuruştur.⁴⁵⁸

Antalya'da Meydan Mahallesinde bulunan caminin 1840 yılındaki muhasebe kaydına göre cami vakfının 1840/1841 yıllarına ait olan 2 yıllık vakıf gelirlerinin toplamı 320 kuruştur. Aynı şekilde vakfın 2 yıllık vakıf giderleri de 320 kuruştur.⁴⁵⁹

Caminin 1842 yılına ait muhasebe kaydına göre vakfın gelir kalemleri ve gelirleri şu şekildedir: Cami yakınında bulunan Halil bahçesinin icarından elde edilen 40 kuruş, müteveli tasarrufunda olan vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen 120 kuruş olmak üzere toplam gelir 160 kuruştur. Vakfın gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: İmama verilen 9 kuruş, hatibe verilen 9 kuruş, müezzine verilen 8 kuruş, kayyıma verilen 8 kuruş, kandillere alınan yağ için ödenen 60 kuruş, kandiller için alınan fitiller için ödenen 18 kuruş, mumlar için ödenen 25 kuruş ve sarf malzemelerine verilen 5 kuruş olmak üzere toplam 142 kuruştur.⁴⁶⁰ Vakıf gelirlerinden 18 kuruş artmıştır.

15179 numaralı evkaf defterindeki kayda göre 1853 yılında Arslanoğlu Camii Vakfının Mütevellisi Ali Efendi'dir.⁴⁶¹ Cami vakfının 1859 yılında mütevellisi olan Fellak Ali Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakıf gelirleri toplamı 280 kuruş ve vakıf giderlerinin toplamı ise 279 kuruştur.⁴⁶²

1865 yılında vakfın yine vakfın mütevellisi olan Fellak Ali Efendi ile H. 1281/M. 1864 senesinin Muharrem ayının başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri şunlardır: İcare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 130 kuruş. Vakfa ait olan 1.136 kuruş nakit paranın istirbahından gelen 170 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 300 kuruştur. Vakfın 1865 yılındaki bir yıllık giderleri de şunlardır: Fellak Ali Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 40 kuruş, hitabet vazifesi için ödenen 40 kuruş. Caminin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağlarına toplam ödenen 120 kuruş. Camideki şamdanlar için ödenen 100 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri de 300 kuruştur.⁴⁶³

⁴⁵⁸ BOA EV.d.38601: varak 4, s.7.

⁴⁵⁹ BOA EV.d.11423: varak 6, s.12.

⁴⁶⁰ BOA EV.d.11952: varak 4, s.8.

⁴⁶¹ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

⁴⁶² BOA EV.d.16857: varak 4, s.8.

⁴⁶³ BOA EV.d.39015: varak 9, s.17.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan 150 numaralı şahsiyet defterindeki kayda göre 18 Eylül 1866'da caminin ismi *Arslanoğlu el-Hac Mustafa Ağa Camii* olarak geçmektedir. Aynı tarihte caminin günlük bir akçe ücret ile hatibi Mehmed Efendi'dir.⁴⁶⁴

1871 yılında caminin ismi *Arslanoğlu Camii* olarak geçmekte ve bir yıllık toplam geliri 300 kuruş, aynı şekilde bir yıllık giderleri toplamı da 300 kuruştur.⁴⁶⁵ 1872 yılına ait evkaf defterindeki kayda göre cami vakfının mütevellisi olan İsmail Efendi ile yapılan muhasebeye göre vakfın bir yıllık geliri 300 kuruş aynı şekilde bir yıllık gideri de 300 kuruştur. Bu arşiv kaydında da caminin ismi *Arslanoğlu Cami-i Şerifi* olarak geçmektedir.⁴⁶⁶

Tablo 1.9 Arslanoğlu Hacı Mustafa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam Gider	
1836	25	30	-	130	185	36	100	-	49	-	185	0
1839/1840	320				320	320					320	0
1842	-	40	-	120	160	34	103	-	5	-	142	+18
1859	280				280	280					280	0
1865	130	-	-	170	300	80	220	-	-	-	300	0
1871	300				300	300					300	0
1872	300				300	300					300	0

Tablodaki muhasebe verilerine bakılırsa vakfın oldukça iyi bir şekilde yönetildiği görülmektedir. Yıllara göre vakıf gelirlerinin tamamı yine aynı şekilde vakıf giderlerine harcanmıştır. Cami vakfının gelir giderlerine bakıldığında bu vakfın bilançosunun genelde denk olduğu görülmektedir. Arslanoğlu Hacı Mustafa Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 13 müteveli, 31 imam, 27 hatip, 8 müezzin, 3 cuma/sela müezzini, 12 ferraş, 5 kayyım, 8 vaiz ve 2 müderris olmak üzere toplam 109 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 31 kişi ile caminin imamlık cihetine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %28,4'üne, en az atamanın da 1 kişi ile cami bünyesinde olduğunu düşünülen medreseye yapılan tek kişilik müderris atamasıdır ki bu atamanın da toplam personel atamalarının %0,9'una denk geldiği görülmüştür.

Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 22 atamanın vefatlar neticesinde, 4 atamanın ferağ/kasr-ı yedler neticesinde, 4 atamanın görevden el çektilme/uzaklaştırma

⁴⁶⁴ VGMA ŞHT.d.150: 43.

⁴⁶⁵ BOA EV.d.21648: varak 2, s.3.

⁴⁶⁶ BOA EV.d.22248: varak 1, s.1.

neticesinde, 3 atamanın yapılan usulsüzlük/haksızlıklar neticesinde, 2 atamanın vakıf görevlilerinin görevlerini terk etmesi neticesinde, 7 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdidler neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığı zaman 8 atamada vefat etmiş olan babaların yerine atama şartlarına sahip olan oğulların bu görevlere atandığı tespit edilmiştir.

1.1.10.Hacı Mehmed Camii

Antalya surları dışında Kiçi Bali Mahallesi'nde bulunan bu cami yine aynı mahalle sakinlerinden olan hayırsever Hacı Mehmed tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Vakfiyesi mevcut olmayan bu cami vakfi hayri vakıf statüsündedir.

Ocak 1760'da Antalya'da sur dışındaki Keçi Bali Mahallesi ahalileri mahkemeye gelerek mahallelerinde Hacı Hüseyin'in daha önceden inşa ettirmiş olduğu mescidin harabe olduğunu evkatı hamse/beş vakit namazı eda etmek için kendi mahallelerinin yakınlarında da bir cami olmadığını bildirmişlerdir. Bu olay üzerine Hacı Mehmed adlı hayırsever, mescidin gerekli bakım ve tamirlerini yaptırarak burayı camiye çevirmiştir. Mescidin camiye çevrilmesi ve günde beş vakit ibadet yapılabilmesi için gerekli izinler Antalya Kadısı Abdullah Seyrani'nin arzı üzerine padişah tarafından verilmiştir.⁴⁶⁷ 6 Nisan 1761'de camiye hatip lazım olduğundan günlük yarım akçe ücret ile yeniden Hasan Halife, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁴⁶⁸ Nisan 1770'de Hacı Mehmed Camii'nde ferraş ve kayyım olmadığından dolayı günlük yarım akçe ücret ile Seyyid Şeyh Mustafa, Kadı Seyyid Hacı Halil'in arzı üzerine bu görevlere atanmıştır. Yine aynı tarihte caminin mütevellisi olan Şeyh Hasan'ın elinde görev beratı olmadığından vakfın tevliyeti yeniden Şeyh Hasan'a, Kadı Seyyid Hacı Halil'in arzı üzerine verilmiştir. Aynı şekilde caminin gönüllü olarak imamlık görevini yürüten Mustafa'nın da görev beratı olmadığından eski kayıtlar esas alınarak kendisine yeniden yine Kadı Seyyid Hacı Halil'in arzı üzerine bu görev tevdi edilmiştir.⁴⁶⁹ Mart 1772'de Hacı Mehmed Camii'nde vaiz ve mütevellî olan Şeyh Hasan'ın vefatıyla yerine oğlu Seyyid Mustafa, Kadı Hacı Ömer'in arzıyla bu görevlere atanmıştır. Caminin günlük yarım akçe ücret ile hatibi olan Hasan'ın vefatıyla yerine oğlu Seyyid Mehmed, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁴⁷⁰ Haziran 1780'de camide düzenli görevle vaiz olan Esseyyid Mustafa'nın bu görevi bırakmasından dolayı yerine Seyyid Osman, naibin arzı üzerine caminin vaizlik görevine atanmıştır. Yine camide Hacı Mehmed'in vazife-i muayyene ifa eylediği dersiamlık⁴⁷¹ cihetine

⁴⁶⁷ VGMA HRF.d.1056: 167.

⁴⁶⁸ VGMA HRF.d.1056: 168.

⁴⁶⁹ VGMA HRF.d.1072: 13, 14.

⁴⁷⁰ VGMA HRF.d.1058: 54.

⁴⁷¹ Dersiam: Medreselerin dışında halka da ders verebilen müderris.

Seyyid Osman, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁴⁷² Kiçi Bali Mahallesinde bulunan ve Hacı Mehmed'in daha önce yeniden inşa ettirmiş olduğu cami vakfının Aralık 1786'da mütevellisi olmadığından Seyyid Osman, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁴⁷³ 20 Ekim 1795'te caminin iktiza eden tamir ve termim ve sair işlerini yapan, vakfın düzenli mütevellisi olan Esseyyid Osman vefat ettiği için bu görev boş kalmıştır. Vakfın boş kalan mütevellilik görevine Esseyyid Osman'ın oğlu Esseyyid Abdullah beratla atanmıştır.⁴⁷⁴ 31 Ağustos 1799'da caminin düzenli olarak mütevellisi olan Esseyyid Abdurrahman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı vakfın boş kalan mütevellilik görevine Ali b. Mehmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁴⁷⁵ 17 Mayıs 1806'da cami vakfının mütevellisi olan Ali b. Mehmed'in bu görevi bırakmasından dolayı vakfın kurucusu Hacı Mehmed'in oğlu Seyyid Hüseyin, Antalya Kadısı Feyzullah'ın arzı üzerine vakfın mütevellisi olarak atanmıştır.⁴⁷⁶ Camiye İbrahim b. Mehmed berat-ı şerifle 21 Nisan 1809 tarihinde müezzin olarak atanmıştır.⁴⁷⁷ 10 Ekim 1815'te camide gönüllü imam olan Mustafa vefat ettiği için boş kalan imamlık görevine Abdülkadir b. Mehmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁴⁷⁸ Günlük yarım akçe ücret ile Esseyyid Hacı Ali b. Mustafa berat-ı şerifle 18 Mayıs 1824 tarihinde hatip olarak atanmıştır.⁴⁷⁹ 12 Ekim 1826'da Antalya'nın surları dışında bulunan Hacı Mehmed Camii'nde günlük yarım akçe ücret ile hatip olan Esseyyid Mehmed b. Hasan vefat ettiği için caminin boş kalan hatiplik görevine Esseyyid Mehmed b. Hasan'ın oğlu Esseyyid Abdurrahman b. Esseyyid Mehmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁴⁸⁰ 30 Ocak 1834'te günlük yarım akçe ücret ile caminin hatibi olan Seyyid Abdurrahman b. Seyyid Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı caminin boş kalan hatiplik görevine Seyyid Hacı Ali b. Mustafa, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁴⁸¹

38601 numaralı evkaf defterine göre Hacı Mehmed'in yaptırmış olduğu bu camide 1836 yılında görev yapıp vefat edenler ile ilgili de kayıt şu şekilde düşülmüştür: Cami-i şerif ehli mürtezikasından⁴⁸² vefat olanlar da şunlardır: Cami medresesi müderrisi Ahmed Efendi,

⁴⁷² VGMA HRF.d.1064: 9.

⁴⁷³ VGMA HRF.d.1060: 154.

⁴⁷⁴ VGMA HRF.d.531: 100.

⁴⁷⁵ VGMA HRF.d.531: 103.

⁴⁷⁶ VGMA HRF.d.532: 107.

⁴⁷⁷ BOA EV.d.38601: varak 4, s.8.

⁴⁷⁸ VGMA HRF.d.534: 18.

⁴⁷⁹ BOA EV.d.38601: varak 4, s.8.

⁴⁸⁰ VGMA HRF.d.535: 83.

⁴⁸¹ VGMA HRF.d.536: 68.

⁴⁸² Ehl-i mürtezika: Bir vakfın menfaatleri kendilerine şart olunan kimseler. Bkz. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vakıf Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü; Osmanlı resmî kayıtlarında “ashâb-ı cihât” veya “erbâb-ı cihât”, bazen aynı anlamda “ashâb-ı vezâif, mürtezika-i evkâf” şeklinde de adlandırılan cihet sahipleri esas itibarıyla iki kısma ayrılmaktaydı. İmamlık, hatiplik, vâizlik, dersiâmlık, tedris, cibâyet, kitâbet gibi ilmî yeterlilik isteyenlere “cihât-ı ilmiyye”; kayyımlik, ferrâşlık, türbedarlık, gibi bedenî çalışmaya bağlı olanlara da “cihât-ı bedeniyye” adı

Şeyhlik hizmetinde olan Ahmed Efendi, İmam Hacı Kadir Efendi. 1836 yılında gerek cami-i şerif vakfının ve gerek sonradan hayırseverlerin vakf edip mütevellî elinde bulunan gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: Vakıf kurucusunun vakf eylediği bostan yakınında bulunan bir taş asiyabtan ⁴⁸³ gelen 630 kuruş, Suk-i Sultanide Mencaroğlu'nun sakin olduğu dükkânı icarından gelen 60 kuruş, Suk-i Sultanide Muhtab İsmail'in sakin olduğu dükkânı icarından gelen 50 kuruş, Yukarı Pazarda bulunan başka bir muhtab dükkânı icarından gelen 10 kuruş, bu dükkânın karşısında bulunan başka bir dükkânın yarım hisse icarından gelen 20 kuruş, cami yakınında bulunan ve geliri imama tahsis edilmiş menzîl icarından gelen 20 kuruş, bu menzîlin bitişiğinde bulunan iki göz fevkani⁴⁸⁴ menzîl icarından gelen 50 kuruş, İsmail Efendi elinde bulunan vakfa ait 555 kuruş nakit paranın ribhinden elde edilen 83 kuruş, bedesten⁴⁸⁵ karşısında bulunan semerci dükkânının hisse icarından gelen 6 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 929 kuruştur. Cami vakfına ait olup hali/boş olan yerler de şunlardır: Kîçî Bali Mahallesinde hayırseverler tarafından vakf edilmiş arsa 2 dönüm hali/boş, aynı mahallede bulunan hisse yarım dönüm hali/boştur. Cami vakfının 1836 yılındaki giderleri şu şekilde gerçekleşmiştir: Müezzine verilen 20 kuruş, hatibe verilen 30 kuruş, kayyıma verilen 10 kuruş, camide bulunan mevcut kandillere alınan 40 kıyye yağ için verilen 120 kuruş, 2 şamdan için alınan 5 kıyye yağ için verilen 70 kuruş olmak üzere toplam giderler 250 kuruştur. Bu durumda vakfın gelirlerinden 679 kuruş artmıştır.⁴⁸⁶

Cami vakfının mütevellisi olan İsmail Efendi marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın 1839/1840 yıllarına ait 2 yıllık vakıf gelirleri toplamı 1.128 kuruştur. Bu gelirin 166 kuruşu vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilmiştir. 2 yıllık vakıf giderleri de 1.128 kuruştur.⁴⁸⁷

Caminin mütevellisi olan İsmail Efendi marifetiyle 1842 yılında yapılan muhasebesine göre cami vakfının gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekilde gerçekleşmiştir: Suk-ı Sultanide Mencaroğlu'nun sakin oturduğu dükkânı icarından gelen 60 kuruş, yine Suk-ı Sultanide Muhtab İsmail'in sakin olduğu dükkânı icarından gelen 50 kuruş, Yukarı Pazarda bulunan muhtab dükkânının icarından gelen 10 kuruş, muhtab dükkânı karşısındaki vakıf dükkânının icarından gelen 30 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde bulunan hane icarından gelen 50 kuruş, vakıf mütevellisi olan İsmail Efendi elinde bulunan vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen 83

verilmekteydi. Bu görev sahipleri hukukî olarak asker statüsünde yani memur sayıldığından bu sınıfa mensup olanlara diğer askeriler gibi birtakım ayrıcalık ve muafiyetler tanınmıştı. Mehmet İpşirli, "Cihet", *DİA İslam Ansiklopedisi*, 1993, C.7, s.546-548.

⁴⁸³ Asiyab: Değirmen

⁴⁸⁴ Fevkani: Üst kat, üstte olan.

⁴⁸⁵ Bedesten: Kapalı çarşı

⁴⁸⁶ BOA EV.d.38601: varak 4, s.8.

⁴⁸⁷ BOA EV.d.11423: varak 6, s.12.

kuruş, bedesten/kapalı çarşı karşısında bulunan semerci dükkânının hisse icarından gelen 3 kuruş, Hacı Halil hanesi civarındaki dükkânın hisse icarından gelen 6 kuruş olmak üzere bir yıllık vakfa ait gelirler toplamı 292 kuruştur. Yukarıda yazılan gelir kalemleri dışında vakfa ait bazı arsa ve binaların gelir getirmediği ve boş kaldığı tespit edilmiştir. Bunlar: Bedesten karşısında bir taş asiyab icarsız harap haldedir, yine aynı mahallede Hacı Mehmed Ağanın vakf eylediği harap bir hane icarsızdır, yine aynı mahallede bulunan yarım dönüm arsa hali/boştur, cami yakınında bulunan ve geliri imama tahsis edilmiş bir menzil bedelsizdir. Cami vakfının 1842 yılına ait gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: Cami müezzine verilen 20 kuruş, cami hatibine verilen 30 kuruş, cami kayyımına verilen 10 kuruş, cami kandillerinin yağına verilen 100 kuruş, şamdanlara harcanan 80 kuruş, kandillere fitil ve sair giderlere harcanan 6 kuruş ve vakıf dükkânlarına yapılan masraf 36 kuruş olmak üzere toplam giderler 282 kuruştur.⁴⁸⁸

1865 yılında Hacı Mehmed Camii Vakfının Mütevellisi Mehmed Ali Efendi marifetiyle Hicri 1281 senesinin Muharrem ayı başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri şunlardır: Bir dükkân kirasından gelen 500 kuruş. Şekerci icarında olan bir dükkân kirasından gelen 300 kuruş. İcare-i vahideli yarım hisse dükkân kirasından gelen 50 kuruş. İcare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 150 kuruş. Bedesten karşısında olan dükkân icarından gelen 3 kuruş. Cami yakınında olan bir menzil icar-ı muaccesinden gelen 7 kuruş. Vakfa ait olan 1.809 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 271 kuruş olmak üzere vakfın toplam geliri 1.281 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfın bir yıllık giderleri ve gider kalemleri de şunlardır: Ahmed Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 110 kuruş. Mustafa Efendi uhdesinde olan hitabet vazifesi için ödenen 100 kuruş. Mehmed Ali Efendi uhdesinde olan tevliyet vazifesi için ödenen 100 kuruş. Cami kayyımına ödenen 50 kuruş. Kürsü şeyhi vazifesi için ödenen 40 kuruş. Müezzin efendiye ödenen 50 kuruş. Caminin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için toplam ödenen 387 kuruş. Cami minaresinin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ödenen 45 kuruş. Cami için alınan 56 adet hasır için ödenen 56 kuruş. Kürsü, zenbil ve süpürge için ödenen 34 kuruş. Caminin tamirâtı için harcanan 60 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 16 kuruş ve muhasebe harcına ödenen 5 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri ise 1.053 kuruştur. Vakfın yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakıf gelirlerinden 228 kuruş artmıştır. Artan bu miktar vakfa ait olan 1.809 kuruş nakit paraya dahil edilmiştir. Böylece vakfın toplam nakit para miktarı 2.037 kuruş olmuştur.⁴⁸⁹

⁴⁸⁸ BOA EV.d.11952: varak 5, s.9-10.

⁴⁸⁹ BOA EV.d.39015: varak 7, s.13.

Tablo 1.10 Hacı Mehmed Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam Giderler	
1836	846	-	-	83	929	60	190	-	-	-	250	+679
1839/1840	962	-	-	166	1.128	1.128		-	-	-	1.128	0
1842	209	-	-	83	292	60	180	36	6	-	282	+10
1865	1.010	-	-	271	1.281	450	432	60	90	21	1.053	+228

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Hacı Mehmed Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 13 müteveli, 6 imam, 11 hatip, 4 müezzin, 2 dersiam, 1 ferraş, 4 kayyım, 4 vaiz, 2 kürsü şeyhi ve 1 müderris olmak üzere toplam 48 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 9 kişi ile cami vakfının mütevellilik cihetine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %25'ine, en az atamanın da 1 kişi ile cami bünyesinde olduğu düşünülen medreseye yapılan tek kişilik müderris atamasıdır ki bu atamanın da toplam personel atamalarının %2,7'sine denk geldiği görülmüştür. Vakıf görevlilerinin içerisinde 1 müderris atamasının olması cami bünyesinde bir medrese olduğuna işaret etmektedir. Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 8 atamanın vefatlar neticesinde, 1 atamanın ferağ/kasr-ı yed neticesinde ve 3 atamanın görev yenileme/tecdidler neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığı zaman 5 atamada vefat etmiş olan babaların yerine atama şartlarına sahip olan oğulların bu görevlere atandığı tespit edilmiştir.

Ayrıca vakfa ait nakit paraların 1836 yılından itibaren 1841, 1842 ve 1865 yıllarında düzenli bir şekilde %14,7 ile %14,9 arasındaki oranlarla istirbah edilerek vakfa gelir sağlandığı da tespit edilmiştir.

1.1.11.Sofular Camii

Antalya surları dışındaki Sofular Mahallesinde bulunan bu cami Hacı Süleyman tarafından inşa ettirilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakıf mülhak vakıf statüsündedir.⁴⁹⁰

Arşiv kaynaklarına göre farklı tarihlerde camiye yapılan atamalar şunlardır: Mayıs 1700'de caminin günlük 1 akçe ücret ile hatibi olan Hüseyin vefat ettiği için yerine oğlu Mehmed Kadı Hacı Ali'nin arzı ile bu göreve atanmıştır. Mart 1702'de günlük 1 akaçe ücret

⁴⁹⁰ VGMA FHRT.d.2190: s.5.

ile caminin hatibi olan Muslu'nun vefatıyla yerine Osman, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁴⁹¹ 23 Ağustos 1713'te Sofular Camii'nde müezzin olan Mehmed'in görevlendirmesi yenilenmiştir. 17 Ocak 1714'te Sofular Mahallesinde caminin cuma müezzini olan Ahmed'in vefatıyla yerine Abdülkadir atanmıştır.⁴⁹² 24 Aralık 1718'de camide günlük bir akçe ücret ile kayyım olan Himmet'in vefat etmesiyle yerine Mehmed atanmıştır.⁴⁹³ Ağustos 1729'da caminin günlük yarım akçe ücret ile imamı olan Şaban'ın bu görevi bırakmasından dolayı yerine Ahmed, Kadı Seyyid Hasan'ın arzı üzerine atanmıştır.⁴⁹⁴ Haziran 1744'te Sofular Camii'nin günlük 1 akçe ile kayyımı olan Mehmed vefat ettiği için yerine Ahmed atanmıştır. Eylül 1744'te Sofular Mahallesinde bulunan Sofular Camii'nin imamı olan Ahmed'in vefatıyla yerine Ali Halife bu göreve getirilmiştir.⁴⁹⁵ Mart 1751'de caminin gönüllü müezzini olan Mehmed b. Salih göreve rağbet etmediğinden dolayı görevden el çektirilmiş yerine Hüseyin b. Ali, Kadı Seyyid Ahmed'in arzı üzerine caminin müezzinliğine atanmıştır.⁴⁹⁶ Mayıs 1755'te İmam Ali'nin görevlendirme beratı yenilenmiştir.⁴⁹⁷ 15 Nisan 1763'te caminin gönüllü olarak imamı olan Ali vefat ettiği için yerine Hüseyin Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁴⁹⁸ 30 Haziran 1776'da Sofular Camii'nde bulunan kürsünün günlük iki buçuk akçe ücret ile beratsız olarak şeyhi olan Vazık İbrahim geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı caminin boş kalan kürsü şeyhliğine Seyyid Ahmed Antalyalı atanmıştır. Aynı tarihte caminin günlük bir akçe ücret ile hatibi olan Ali'nin vefatıyla yerine Seyyid Mehmed Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁴⁹⁹ 16 Eylül 1777'de camide gönüllü olarak imam olan Hüseyin'in geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etmesinden dolayı caminin boş kalan imamlık görevine Hasan b. Mehmed, naibin arzı üzerine atanmıştır. Yine Sofular Camii'nde müezzin olan Hüseyin de geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı caminin boş kalan müezzinlik görevine Hasan b. Mehmed, naibin arzı üzerine atanmıştır. 26 Aralık 1777'de caminin günlük yarım akçe ücret ile imamı olan Ali'nin bu görevi bırakmasından dolayı daha sonra imam olan Hüseyin'in de vefatıyla yerine oğlu Ali'nin atanması gerekirken, dışarıdan Hasan adlı kişi usule aykırı olarak caminin imamlık görevine atanmıştır. Fakat bazı mahalle sakinlerinin yapılan bu usulsüz atamaya yaptıkları itirazları ve Müteveffa Ali'nin oğlu Şeyh Abdullah'ın bu göreve layık ve

⁴⁹¹ VGMA HRF.d.1136: 176, 177.

⁴⁹² VGMA HRF.d.1067: 22.

⁴⁹³ VGMA HRF.d.1067: 26.

⁴⁹⁴ VGMA HRF.d.1144: 37.

⁴⁹⁵ VGMA HRF.d.1061: 162, 163.

⁴⁹⁶ VGMA HRF.d.1061: 169.

⁴⁹⁷ VGMA HRF.d.1056: 157.

⁴⁹⁸ VGMA HRF.d.1057: 85.

⁴⁹⁹ VGMA HRF.d.1064: 4.

müstehaktır diye haber vermeleriyle, Hasan, caminin imamlık görevinden uzaklaştırılarak yerine Abdullah Halife, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁵⁰⁰ 12 Mayıs 1788'de Sofular Mahallesinde Hacı Süleyman Camii'nde gönüllü olarak müderris olan Esseyid Osman mutasarrıf olmasına rağmen elinde görev beratı olmadığı için naibin arzı üzerine ve Şeyhülislam Esseyid Mehmed Kamil'in işaret etmesiyle bu görev kendisine tevcih edilmiştir.⁵⁰¹

27 Mart 1781'de camide gönüllü imam olan Ubeyd/Abdi b. Ali bu görevden uzaklaştırılmıştır. Onun yerine cami cemaatinin önde gelenlerinden olan Seyyid Hacı Hafız Mehmed b. Hacı Musa, Kadı Hacı Receb'in arzı üzerine caminin imamlık görevine atanmıştır.⁵⁰² Ağustos 1782'de camide gönüllü olarak hatip olan Seyyid Mehmed b. Seyyid Süleyman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı bu görev Seyyid Hacı Hafız Mehmed'e, Kadı Mehmed Emin'in arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁵⁰³ 21 Ekim 1795'te camide gönüllü olarak müderris olan Esseyid Osman'ın vefatıyla boş kalan müderrislik görevine oğlu Esseyid Abdullah, naibin arzı ve sonrasında Şeyhülislam Mevlâna Esseyid Mehmed Arif Dürrizade Efendi'nin işaretlerine istinaden atanmıştır.⁵⁰⁴ 9 Haziran 1799'da camide gönüllü olarak müserris olan Seyyid Abdullah geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı boş kalan müderrislik görevine Esseyid Mustafa, naibin arzı ve Şeyhülislam Mevlâna Mustafa Aşer Efendi'nin işaretleri mucibince atanmıştır.⁵⁰⁵

13 Ağustos 1809'da camide gönüllü olarak imam olan Seyyid Hacı Hafız Mehmed b. Hacı Muslu'nun vefatıyla caminin boş kalan imamlık görevine yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Hafız Süleyman b. Hacı Ahmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁵⁰⁶ 17 Haziran 1816'da caminin gönüllü imamı olan Hafız Süleyman b. Hacı Ahmed'in bu görevi bırakmasından dolayı caminin imamlık görevi Hafız Seyyid Ali b. Seyyid Ahmed'e, Kadı Mehmed Salih'in arz etmesi ve söz konusu bu arzuhale istinaden 1816'da sadır olan ferman mucibince tevcih edilmiştir.⁵⁰⁷ Ekim 1817'de camide gönüllü olarak müezzin olan Hasan b. Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı caminin boş kalan müezzinlik görevine Seyyid Hasan b. Hacı Ahmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁵⁰⁸ 31 Aralık 1819'da gönüllü olarak caminin imamlık görevini yürüten Hafız

⁵⁰⁰ VGMA HRF.d.1064: 5.

⁵⁰¹ VGMA HRF.d.1060: 155.

⁵⁰² VGMA HRF.d.1064: 9.

⁵⁰³ VGMA HRF.d.1064: 10.

⁵⁰⁴ VGMA HRF.d.531: 100.

⁵⁰⁵ VGMA HRF.d.531: 103.

⁵⁰⁶ VGMA HRF.d.533: 43.

⁵⁰⁷ VGMA HRF.d.534: 122.

⁵⁰⁸ VGMA HRF.d.534, 118.

İbrahim'in yeniden ataması yapılmıştır. 3 Şubat 1820'de camide gönüllü imam olan Hafız Seyyid Ali b. Seyyid Ahmed'in bu görevi bırakmasından dolayı kardeşi Seyyid Hafız İbrahim b. Seyyid Ahmed, Kadı Seyyid Ömer'in arzı üzerine caminin imamlık görevine atanmıştır.⁵⁰⁹ 26 Ağustos 1824'te yine camide gönüllü olarak hatiplik görevine beratla Hafız Ali atanmıştır. 29 Ağustos 1824'te camide gönüllü olarak hatip olan Ebubekir b. Hacı Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için caminin boş kalan hatiplik görevine Hafız Ali b. Mustafa, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁵¹⁰ Yine camide gönüllü, Allah rızası için müezzin olan Seyyid Hasan b. Hacı Ahmed'in vefatıyla yerine Hafız Ömer b. İsmail'e kadı ilamıyla 28 Ocak 1836 tarihinde caminin müezzinlik görevi arz olunmuştur. 1836 yılında cami vakfının vakfiyesi olmayıp mütevellî elinde bulunan vakıf gelirleri şunlardır: Mütevellî elinde mevcut bulunan vakfa ait 760,5 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 135 kuruş, Bekilioğlu bahçesinden yağa meşrut icardan gelen 10 kuruş olmak üzere toplam 145 kuruştur. Yine 1836 yılında vakıf giderleri de şöyledir: İmam efendiye verilen 10 kuruş, hatip efendiye verilen 9 kuruş, mevcut 50 kandile alınan 30 kıyye yağ için ödenen 90 kuruş, 3 adet hasır için ödenen 9 kuruş, 3 kıyye şemi revğan için ödenen 12 kuruş, kandillere fitil ve sair masraflar için ödenen yıllık 14 kuruş olmak üzere toplam 145 kuruştur.⁵¹¹

Cami vakfının mütevellîsi marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın 1839/1840 yıllarına ait 2 yıllık gelirleri toplamı 427 kuruştur. Bu gelirin 277 kuruşu vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilmiştir. 2 yıllık vakıf giderleri de 427 kuruştur.⁵¹²

Vakfın mütevellîsi Hacı Hafız marifetiyle 1842 yılında görülen muhasebe kaydına göre gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Cami kandilleri için yağa meşrut Bekilioğlu bahçesinden gelen 10 kuruş, Yüksek Mahallede bulunan bahçeden gelen 5 kuruş, vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen 138,5 kuruş olmak üzere toplam 153,5 kuruştur. Vakfa ait olan ve Yukarı Pazarda bulunan semerci dükkânı icarsız, bedelsizdir. Cami vakfının 1842 yılına ait gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: İmam efendiye verilen 10 kuruş, hatibe verilen 9 kuruş, cami kandilleri için satın alınan yağ için ödenen 90 kuruş, mumlar için harcanan 10 kuruş, kandillere fitil gideri ve saire için verilen 7,5 kuruş ve cami tamiratına yapılan masraf 26 kuruş olmak üzere toplam giderler 153,5 kuruştur.⁵¹³

Tablo 1.11 Sofular Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

	Vakıf Gelirleri	Vakıf Giderleri	

⁵⁰⁹ VGMA HRF.d.534, 120.

⁵¹⁰ VGMA HRF.d.535: 80.

⁵¹¹ BOA EV.d.38601: varak 4, s.7-8.

⁵¹² BOA EV.d.11423: varak 7, s.13.

⁵¹³ BOA EV.d.11952: varak 5, s.10.

Yıllar	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma/ aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam Gider	Fark
1836	-	10	-	135	145	19	102	-	23	-	144	+1
1839/1840	-	150	-	277	427	427				-	427	0
1842	-	15	-	138,5	153,5	19	100	26	7,5	-	152,5	+1

15179 numaralı evkaf defterindeki kayda göre 1853 yılında Hacı Süleyman Ağa Camii ve Mescidi Vakfının Mütevellisi Hacı İbrahim Ağadır.⁵¹⁴

Cami 1998 yılında Yüksekalan Mahallesi sakinleri tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Dikdörtgen plânlı betonarme yapı olan cami çok kubbeli olup kubbe örtüsü shingle kaplamadır. Betonarme çift şerefeli tek minaresi vardır. 500 metrekare arsanın içerisine yapılan caminin ibadet alanı 240 metrekare olup toplamda 500 kişilik cemaat kapasitesine sahiptir.⁵¹⁵

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Hacı Süleyman/Sofu Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 3 müteveli, 21 imam, 12 hatip, 10 müezzin, 2 cuma/sela müezzini, 4 kayyım, 2 kürsü şeyhi ve 3 müderris olmak üzere toplam 57 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 21 kişi ile caminin imamlık vazifesine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %36,8'ine, en az atamanın da 2'er kişi ile cami vakfının cuma/sela müezzinliği ve kürsü şeyliği vazifelerine yapıldığı, bu atamaların da toplam personel atamalarının %7'sine denk geldiği görülmüştür. Atamaların içerisinde 3 müderris atamasının olması cami bünyesinde bir medrese olduğunu göstermektedir. Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 18 atamanın vefatlar neticesinde, 4 atamanın ferağ/kasr-ı yedler neticesinde ve 3 atamanın görev beratlarının yenilenmesi/tecdidler neticesinde, 2 atamanın görevden uzaklaştırma/el çektirmeler neticesinde, 1 atamanın yapılan haksız/usule aykırı atamanın iptali neticesinde ve 1 atamanın da görevi terk neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine kapsamında 3 atamada vefat etmiş olan babaların yerine atama şartlarına sahip olan oğulların bu görevlere atandığı ve 1 atamada da vefat eden vakıf görevlisinin yerine kardeşinin atandığı tespit edilmiştir.

⁵¹⁴ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

⁵¹⁵ Günümüzde Muratpaşa İlçesi Yüksekalan Mahallesi 516. Sokakta bulunan cami ibadete açıktır. Aktürk, 2021: s.163.

1.1.12.Hacı Mustafa b. İsmail Camii

Antalya'nın surları dışındaki İğdir(li) Hasan Mahallesinde bulunan bu caminin vakfiyesi mevcut olmadığı gibi caminin inşa tarihi de belli değildir. Hacı Mustafa b. İsmail Camii'nde padişah izni ile Mehmed ve Ömer adlı şahıslar hatip ve mütevellî olarak görev yapmaktaydılar. Söz konusu kişilerin görevleri olan caminin hatiplik ve mütevellîlik görevlerine gönüllü olarak 23 Şubat 1805'te Hafız İsmail b. Mustafa, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁵¹⁶ 12 Nisan 1810'da Antalya ahalisi hayırseverlerinden olan Nacioğlu Hacı Mustafa yine aynı mahallede bulunan bir menzilin bu camiye vakfetmiştir. Söz konusu menzilin yıllık kirasından elde edilecek gelirin 60 kuruşunu vakfın mütevellîsi aracılığı ile camide yakılacak bir adet kandilin masraflarına, gelirin kalan kısmının da cami görevlilerine verilmesini de şart koşturmuştur.⁵¹⁷ 20 Ekim 1822'de camide gönüllü hatip ve vakfın mütevellîsi olan İsmail b. Mustafa geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı cami vakfının boş kalan hatiplik ve mütevellîlik görevlerine yapılan imtihanla bu görevleri yapmaya hak kazandığı belli olan Mehmed b. Mustafa, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁵¹⁸ 25 Ekim 1822'de caminin gönüllü hatip ve vakfın mütevellîsi olan Mehmed Halife b. Mustafa beratla ayrıca bu görevlere atanmıştır. Yine camide günlük yarım akçe ücret ile imam olan Esseyyid Mustafa b. Abdullah bundan önce vefat ettiğinden dolayı berat kaydı yazılmıştır. 1836'da bu caminin eski vakıfnamesi olmayıp gerek vakfa ait gelirler ve gerek sair hayır sahiplerinin vakf eyledikleri gelirleri şunlardır: Suk-i Sultanide Yağcıoğlu'nun sakin olduğu dükkânın arsa icarından gelen 6 kuruş, mütevellî elinde bulunan vakfa ait 222 kuruş nakit paranın ribhinden elde edilen 33 kuruş olmak üzere toplam gelir 39 kuruştur. Vakfa ait olan ve cami civarında bulunan harap bir menzil arsası hali/boştur. Vakfın 1836 yılındaki masrafları da şöyledir: Camide mevcut olan 30 adet kandile alınan 10 kıyye yağ için ödenen 30 kuruş, kandillerin tamir ve sairesi için harcanan 6 kuruş, 1 adet hasır için ödenen 3 kuruş olmak üzere toplam giderler 39 kuruştur.⁵¹⁹

Cami vakfının 1839/1840 yıllarına ait 2 yıllık vakıf gelirleri toplamı 78 kuruştur. Bu gelirin 33 kuruşu vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilmiştir. 2 yıllık vakıf giderleri de 78 kuruştur.⁵²⁰

Cami vakfının mütevellîsi marifetiyle 1842 yılında yapılan muhasebesine göre vakfın gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Suk-ı Sultanide Bağcıoğlu'nun sakin olduğu dükkânın arsa icarından gelen 6 kuruş, mütevellî kontrolünde bulunan vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen 33 kuruş olmak üzere toplam 39 kuruş. Cami vakfının 1842 yılına ait olan

⁵¹⁶ VGMA HRF.d.532: 106.

⁵¹⁷ AŞS I: belge 90, 31/a.

⁵¹⁸ VGMA HRF.d.535: 79.

⁵¹⁹ BOA EV.d.38601: varak 4, s.8.

⁵²⁰ BOA EV.d.11423: varak 5, s.10.

bir yıllık giderleri de şu şekildedir: Cami kandilleri için alınan yağa verilen 25 kuruş, kandiller için alınan fitiller için verilen 6 kuruş, camiye alınan hasırlar için verilen 8 kuruş olmak üzere toplam gider 39 kuruştur.⁵²¹

Tablo 1.12 Hacı Mustafa b. İsmail Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam Gider	
1836	6	-	-	33	39	-	36	-	3	-	39	0
1839/1840	12	-	-	66	78	78					78	0
1842	6	-	-	33	39	-	31	-	8	-	39	0

18.yüzyıla ait olan hurufat ve evkaf defterlerinde bu camiye ait herhangi bir kayda rastlanılmaması caminin 19.yüzyılın başlarında inşa edildiğini göstermektedir. Arşiv kaynaklarına göre camiye 7 müteveli, 5 hatip ve 1 imam atamasının yapıldığı görülmektedir. Atamaların yaşanan vefatlar neticesinde gerçekleştiği görülmüştür. Bu cami vakfında da 1836 yılından itibaren vakfa ait olan nakit paralar %15 oranıyla istirbaha verilerek vakfa gelir sağlanmıştır.

1.1.13.Ayan Ağa Camii

Vakfiyesindeki şartlara göre zürri bir vakıf olan Hacı Ebubekir Ağa Camii Vakfı 1826 yılında Evkaf Nezaretinin kurulmasıyla mazbut vakıf statüsüne alınarak idare edilmeye başlanmıştır. Vakfın tescil tarihi H.14/06/1197-M.17/05/1783'tür.⁵²² 1783 tarihli vakfiyesine göre bu cami Elmalı Mahallesi sakinlerinden olan Teke Mütesellimi Hacı Ebubekir Ağa tarafından Antalya surları dışındaki Odun Pazarı Mahallesinde/Mahallinde bulunan Yukarı Pazar'da inşa edilmiştir.⁵²³ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde mevcut olan vakfiye kaydındaki bilgilerden Hacı Ebubekir Ağa'nın diğer bir Teke mütesellimi olan Hacı Mehmed Ağa'nın kardeşi olduğu anlaşılmaktadır.⁵²⁴

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde yer alan 578 numaralı vakfiye defterinin 113.sayfasının 26.sirasında kayıtlı ve Elmalı Mahallesinde bulunan Hacı Osman oğlu Antalya Eski Mütesellimi Ebubekir Ağa Vakfı'na ait 4 Nisan 1783 tarihli vakfiye Ömer Faruk Teber tarafından günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Bu vakfiyeye göre: Elmalı Mahallesi

⁵²¹ BOA EV.d.11952: varak 5, s.9-10.

⁵²² Kaynak: VGMA vakıf bilgi fişi kayıtları.

⁵²³ Süleyman Fikri Erten, *Tekelioğulları*, 1955, s.15.

⁵²⁴ VGMA VKFY.d.578: s.113.

sakinlerinden olan Ebubekir Ağa yine aynı mahallede bulunan meyve bahçeli saray olarak tabir edilen büyük bir menzilin, Antalya Pazarında (Sukunda) bulunan 14 adet dükkanını, Kör Ömer'den geçen bir dükkanı, bezzazlar sukunda bulunan bir bezzaz dükkanını, Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan bir yağhanesini ve yine aynı mahallede bulunan dakik bir değirmenini vakfetmiş ve şu şartları koymuştur: Hayatta oldukça kendisinin vakfın mütevellisi olacağını vefatından sonra da erkek evlatlarından en büyük ve akıllı olanın müteveli olmasını diğer evlatlarının vakfın gönüllü olarak nazırı olmalarını, evlatlarının soyunun kesilmesi halinde kardeşlerinin ve kardeşlerinin çocuklarının müteveli olmasını, onların da soylarının kesilmesi halinde vakfın tevliyetinin Antalya'nın dindar olan ulemasından birisine verilmesini istemiştir. Vakfın tevliyeti için 10 akçe, Medine-i Münevvere'de hizmet eden zata 10 akçe, Elmalı Mahallesinde bulunan caminin kandilleri için günlük 3 akçe, cami kayyımına günlük 2 akçe, sabah namazlarından sonra vakfın ruhu için Yasin-i Şerif okuyan alime günlük 3 akçe, Elmalı Mahallesi avarız vakfına yıllık bedel-i nüzul olarak 100 akçe, vakfa ait masaraflar çıktıktan sonra geriye kalan miktarın 2 payı vâkıfın utekalarına (azat edilmiş ve kölelerine), 1 payının da evlatlarına dağıtılmasını, utekalarının vefatlarından sonra onlara ait olan 2 payın da evlatlarına verilmesini, evlatlarının vefatıyla torunlarına, torunlarının çocuklarına verilmesini şart koşmuştur.⁵²⁵ Yine vakfiyedeki kayıttan anlaşıldığına göre bu cami 1783 tarihinden önce de muhtemelen harabe bir halde mevcut olup daha sonra Teke Mütesllimi Hacı Ebubekir Ağa tarafından yeniden inşa ettirilmiştir.⁵²⁶ *Ayan Ağa Camii* olarak bilinen bu cami⁵²⁷ kare plânlı olup harim içten basık bir kubbe, dıştan kırma çatıyla örtülüdür. Caminin beden duvarlarında düzgün kesme taş, kubbe kaplamasında ise kiremit kullanılmıştır.⁵²⁸ Bu vakıf eser iki katlı olup oldukça küçük ve sade bir camidir. Caminin zemin katı dükkânlardan, üst katı ise ibadethaneden oluşmaktadır. Caminin ana yola bakan cephesindeki mermer bir kitabesinde 1800 tarihi yazmaktadır. Merdivenle ibadet yerine çıkılan cami girişinin sol tarafında sonradan eklenmiş olan küçük bir abdest alma yeri de mevcuttur.

Hurufat ve evkaf defterlerine göre camiye yapılan atama ve görevlendirmeler şu şekilde gerçekleşmiştir: 28 Ağustos 1804'te Hacı Ebubekir Ağa Camii'nde hatip olan Hafız İsmail'in vefatıyla caminin boş kalan hatiplik görevine, yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Seyyid Hafız Hüseyin Halife, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁵²⁹ 11 Kasım

⁵²⁵ Ömer Faruk Teber, "Bir Sosyal Kurum Olarak Osmanlı Devleti'nde Antalya Vakıfları Vakfiye Örnekleri", *Antalya Kitabı I Selçukludan Cumhuriyet'e Sosyal Bilimlerde Antalya*, Antalya 2018, s.124. 125; VGMA VKFY d.578: s.113, 114.

⁵²⁶ VGMA VKFY d.578: s.113.

⁵²⁷ Bu cami günümüzde Muratpaşa İlçesi Kışla Mahallesi Kazım Özalp Caddesinde *Kapalı Yol* olarak bilinen ve Kaleiçi'ne doğru giden yolun sol tarafında bulunmaktadır.

⁵²⁸ Aktürk, 2021: s.31.

⁵²⁹ VGMA HRF.d.532: 105.

1825'te Hacı Ebubekir Ağa Camii'inde hatiplik görevini Esseyid Hafız Hüseyin yapmaktadır. 3 Temmuz 1826'da camide vazife-i muayyene ile Seyyid Hafız Hüseyin, bilfiil beratla caminin hatibi olan Hafız İsmail'in yerine bu görevi ifa ederken görev beratı çıkan bir yangında yandığından dolayı naibin arzı üzerine zayiden dolayı Seyyid Hafız Hüseyin'e yeni bir görev beratı verilmiştir.⁵³⁰

8 Ağustos 1826'da yine caminin gönüllü imamı olan Seyyid Hafız Murad b. Seyyid Ali beratla bu görevin mutasarrıfıdır. 1836 yılında vakfın mütevellisi olan Saleboğlu Mehmed Ağa ile yapılan muhasebesine göre vakfın gelir kalemleri ve gelir miktarlarının dağılımı şöyledir: Cami-i şerif tahtında Ahmed Efendinin oturduğu dükkânın hisse icarından gelen 80 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde bulunan Hacı Mustafa'nın oturduğu dükkânın hisse icarından gelen 55 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde Hacı Hasan'ın sakın olduğu dükkânın hisse icarından gelen 55 kuruş, yine bu dükkânın da bitişiğinde bulunan Berber Abdullah'ın sakın olduğu dükkânın hisse icarından gelen 50 kuruş, yine bu dükkânın da bitişiğinde bulunan diğer berber Ömer'in sakın olduğu dükkânın hisse icarından gelen 60 kuruş olmak üzere toplam gelir 300 kuruştur. Vakıf kurucusu bu gelirleri cami yakınındaki ehl-i mürtezika'ya verilmek üzere şart koşturmuştur. Sekici Köyünde Çürük Hüseyin adlı kişinin imama meşrut vakf eylediği bir parça bahçe de vardır. Cami vakfının 1836 yılındaki gider kalemlerinin dağılımı da şu şekilde gerçekleşmiştir: İmam efendiye verilen 30 kuruş, hatip efendiye verilen 30 kuruş, müezzine verilen 15 kuruş, kayyıma verilen 10 kuruş, kürsü şeyhine verilen 15 kuruş, camide bulunan 30 adet kandil için alınan 30 kıyye yağ için ödenen 90 kuruş, mevcut kandillerin fitilleri için ödenen 10 kuruş, camiye alınan 15 adet hasır için ödenen 45 kuruş, şadırvanın su yolcusuna⁵³¹ verilen 55 kuruş olmak üzere toplam giderler 300 kuruştur.⁵³²

Vakfın mütevellisi olan Hacı Mehmed Ağa marifetiyle vakfın 1839/1840 yıllarına ait olan 2 yıllık vakıf gelirleri toplamı 600 kuruştur. Cami vakfının 2 yıllık vakıf giderleri toplamı da 600 kuruştur.⁵³³

1842 yılında yine vakfın mütevellisi olan Hacı Mehmed Ağa ile yapılan muhasebede vakfın gelir ve gider kalemleri ve miktarları detaylı bir şekilde yazılmıştır. 11952 numaralı evkaf defterindeki kayda göre cami vakfının gelirleri şunlardır: Caminin bitişiğinde bulunan ve Ahmed Efendi'nin oturduğu dükkân icarından elde edilen 80 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki

⁵³⁰ VGMA HRF.d.535: 82.

⁵³¹ Suyolcu: Suyun kaynağından bulunup şehirlerde düzenli biçimde akıtılmasına kadar olan bütün faaliyetleri icra eden bir meslek dalıdır. Su yollarının yapımı, bakım ve onarımı, korunması, suların ölçülmesi ve dağıtılmasıyla ilgili bütün işler bu meslek dalının çalışma alanını meydana getirir. Abdullah Martal, 2010, "Suyolcu", *DİA İslam Ansiklopedisi*, C.38, s.1,2.

⁵³² BOA EV.d.38601: varak 4, s.8.; varak 5, s.9.

⁵³³ BOA EV.d.11423: varak 7, s.13.

Hacı Mustafa'nın sakin olduğu dükkânın icarından elde edilen 55 kuruş, bu dükkânın da bitişiğinde Hacı Hasan'ın sakin olduğu dükkânın icarından elde edilen 55 kuruş, yine bu dükkânın da bitişiğinde bulunan Berber Abdullah dükkânının icarından elde edilen 50 kuruş, berber dükkânının bitişiğindeki diğer berber dükkânının icarından elde edilen 60 kuruş, Sekice Köyünde bulunan ve geliri cami imamına şart koşulmuş bir parça bahçe icarından elde edilen 15 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf gelirleri 300 kuruştur.⁵³⁴ Cami vakfının 1842 yılındaki giderleri de şu şekildedir: Cami imamına verilen 30 kuruş, cami hatipine verilen 30 kuruş, cami müezzine verilen 15 kuruş, kandillere yağ parası için ödenen 90 kuruş, kandillere fitil parası için ödenen 7,5 kuruş, camiye alınan hasırlar için ödenen 10 kuruş, cami şadırvanına yapılan masraf 44 kuruş, terettüb-ü maaş-ı hazineye verilen 15 kuruş ve muhasebe giderlerine verilen 3 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf giderleri de 244,5 kuruştur.⁵³⁵ 15179 numaralı evkaf defterindeki kayda göre 1853 yılında Hacı Bekir Ağa Camii Vakfının Mütevellisi Ali Efendi iken vakfın mutasarrıfı ise Hacı Mustafa Efendi'dir.⁵³⁶

1865 yılında Antalya'da Odun Pazarında bulunan Hacı Ebubekir Ağa Camii Vakfının mütevellisi olan Adile Hanım vekili olan Gürcü Hüseyin marifetiyle yapılan muhasebesine göre Hicri 1279/Miladi 1862 yılı Muharrem ayının başlangıcından Hicri 1281/Miladi 1865 yılı Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan üç yıllık muhasebesine vakfın üç yıllık gelirleri ve gelir kalemleri şu şekildedir: Müstecarı⁵³⁷ Hacı Mahmud Efendi olan icare-i vahideli bir dükkânın üç yıllık kirasından elde edilen (275+275+300) 850 kuruş. Müstecarı Salih olan icare-i vahideli dükkânın üç yıllık kirasından elde edilen (200+200+225) 625 kuruş. Müstecarı Ali olan icare-i vahideli dükkânın üç yıllık kirasından elde edilen (200+200+200) 600 kuruş. Müstecarı Vasili adlı zimmi olan icare-i vahideli dükkânın üç yıllık kirasından elde edilen (210+210+250) 670 kuruş. Müstecarı Hacı Bari olan icare-i vahideli dükkânın üç yıllık kirasından elde edilen (210+210+250) 625 kuruş. İcare-i vahideli bir dükkânın üç yıllık kirasından elde edilen (125+125+250) 500 kuruş. Müstecarı Hacı Ahmed olan icare-i vahideli dükkânın üç yıllık kirasından elde edilen (200+200+180) 580 kuruş. Müstecarı Kabukçu olan icare-i vahideli dükkânın üç yıllık kirasından elde edilen (200+200+225) 625 kuruş. Müstecarı Hacı Mehmed olan icare-i vahideli dükkânın üç yıllık kirasından elde edilen (200+200+200) 600 kuruş olmak üzere cami vakfına ait üç yıllık toplam gelir 5.720 kuruştur. Yine vakfa ait olan Sekici Köyünde bulunan bir parça bahçe bedelsizdir. 1865 yılında vakfın üç yıllık giderleri ve gider kalemleri de şu şekilde gerçekleşmiştir: İmam efendiye ödenen üç yıllık toplam ücret (150+150+150) 450

⁵³⁴ BOA EV.d.11952: varak 5, s.10.

⁵³⁵ BOA EV.d.11952: varak 5, s.9.

⁵³⁶ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

⁵³⁷ Müstecar: İcar eden, kiralayan kişi.

kuruş. Müezzîn Yusuf Efendi'ye ödenen üç yıllık toplam ücret (100+100+100) 300 kuruş. Caminin hatibi olan Osman Hafız'a ödenen üç yıllık toplam ücret (100+100+100) 300 kuruş. Vakfın mütevellisine ödenen üç yıllık toplam ücret (300+300+300) 900 kuruş. Rah-ı aba/su yolcuya ödenen üç yıllık toplam ücret (100+100+100) 300 kuruş. Şeyhü'l kürsü olan efendiye ödenen üç yıllık toplam ücret (100+100+100) 300 kuruş. Hasır için üç yıllık toplam ödenen (35+35+35) 105 kuruş. Revgan-ı asel için üç yıllık toplam ödenen (120+120+120) 360 kuruş. Revgan yağı için üç yıllık toplam ödenen (100+100+100) 300 kuruş. Diğer revgan yağı için üç yıllık toplam ödenen (32+32+32) 96 kuruş. Camiye alınan süpürgeler için üç yıllık toplam ödenen (17+17+17) 51 kuruş. Kandillerde kullanılan fitiller ve saire için üç yıllık toplam ödenen (17+17+17) 51 kuruş. Caminin tamiratına üç yıllık toplam harcanan miktar (490+495+475) 1.450 kuruş. Sair giderler 435 kuruş. Muhasebe ve harç giderlerine ödenen 41 kuruş olmak üzere vakfın üç yıllık toplam giderleri 5.439 kuruştur. Vakfın üç yıllık olarak yapılan muhasesine göre gelirlerinden 236 kuruş artmıştır.⁵³⁸

1871 yılında Ebubekir Ağa Camii Vakfının toplam geliri 250 kuruş aynı şekilde giderler toplamı da 250 kuruştur.⁵³⁹ 1872 yılında vakfın mütevellisi olan İsmail Efendi ile yapılan muhasebeye göre cami vakfının toplam geliri 250 kuruş aynı şekilde giderleri toplamı da 250 kuruştur.⁵⁴⁰ 1874 yılında Hacı Ebubekir Ağa Camii Vakfının yapılan muhasebesine göre vakfın 1874 yılındaki gelirleri toplamı 2.777 kuruş, giderleri toplamı ise 2.589 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 93 kuruş artmıştır. 1875 yılında vakfın toplam gelirleri 2.806 kuruş, vakfın giderleri de 2.674 kuruştur. Vakfın gelirlerinden 132 kuruş artmıştır.⁵⁴¹

⁵³⁸ BOA EV.d. 39015: varak 10, s.20.

⁵³⁹ BOA EV.d.21648: 2, s.3.

⁵⁴⁰ BOA EV.d. 22248: varak 1, s.1.

⁵⁴¹ BOA EV.d. 22983: varak 1, s.1.

Tablo 1.13 Ayan Ağa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam Gider	
1836	300	-	-	-	300	155	100	-	45	-	300	0
1839/1840	600	-	-	-	600	600				-	600	0
1842	285	15	-	-	300	75	97,5	44	10	18	244,5	+55,5
1862/1865	5.645	-	-	-	5.675	2.550	756	1.450	642	41	5.439	+236
1871	250	-	-	-	250	250					250	0
1872	250	-	-	-	250	250					250	0
1874	2.777				2.777	2.589					2.589	+188
1875	2.806	-	-	-	2.806	2.674					2.674	+132

Hacı Bekir Ağa/Ayan Ağa Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 7 mütevellî, 4 imam, 7 hatip, 3 müezzin, 2 kürsü şeyhi, 2 su yolcu, 1 kayyım olmak üzere toplam 26 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 7 kişi ile caminin imamlık cihetine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %26,9'una, en az atamanın da 1 kişi ile caminin kayyımlık cihetine yapıldığı, bu atamanın da toplam personel atamalarının %3,8'ine denk geldiği görülmüştür. Vakfa yapılan tüm atamalardan 1'i vefat neticesinde ve 1'i de görev beratının zayi edilmesi neticesinde gerçekleşmiştir. Bu vakfın dikkat çeken bir özelliği de 1865 yılında vakfın mütevellisinin Adile Hanım isminde bir kadının olmasıdır. Fakat bu kadın vakfı kendisi yönetmeyip vakfın mütevellilik görevini vekaleten Gürcü Hüseyin adlı kişiye devretmiştir.

1.1.14.Seyyid Hacı Hasan Camii

Vakıf kurucusu Hacı Hasan olan ve Bali Bey Mahallesinde bulunan bu caminin vakfiyesi mevcut değildir. Kuruluşunda hayri bir vakıf olarak tesis edilmiş olan bu cami 1826 yılından sonra Evkaf Nezareti bünyesine alınarak mülhak vakıf statüsünde idare edilmeye başlanmıştır.⁵⁴²

16 Mart 1706'da Seyyid Hacı Hasan Camii'nde günlük bir akçe ücret ile kayyım olan Ali'nin vefat etmesiyle yerine Ahmed bu göreve getirilmiştir.⁵⁴³ 9 Ekim 1763'te Seyyid Hacı Hasan Camii'nin imamı olmadığından yeniden günlük dört akçe ücret ile Seyyid Hafız Osman Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte caminin gönüllü

⁵⁴² VGMA FHRT.d.2190: s.4.

⁵⁴³ VGMA HRF.d.1067: 17.

olarak hatibi olan Ahmed Halife vefat etmiştir. Yerine günlük üç akçe ücret ile Esseyid Osman Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁵⁴⁴ Mart 1767'de Seyyid Hacı Hasan Camii'nde günlük dört akçe ücret ile imam ve gönüllü olarak caminin hatibi olan Seyyid Hafız Osman vefat ettiği için yerine Molla Ali, naibin arzı üzerine bu görevlere atanmıştır.⁵⁴⁵

10 Eylül 1776'da Antalya surları dışında Bali Bey Mahallesinde Hacı Hasan Camii'nde düzenli olarak imam ve hatip olan Seyyid Mehmed'in geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etmesiyle caminin boş kalan imamlık ve hatiplik görevlerine kardeşi Seyyid Osman, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine atanmıştır.⁵⁴⁶ Şubat 1782'de camide vazife-i muayyene ile kayyım ve müezzin olan Hafız Mehmed beratsız olarak bu görevleri ifa ettiğinden dolayı Antalya Kadısı Hacı Receb'in arzı üzerine yeniden caminin kayyımlık ve müezzinlik görevlerine atanmıştır.⁵⁴⁷ 27 Eylül 1818'de imam ve hatip olan Seyyid Fethullah b. Seyyid Osman'ın elinde olan görev beratını yetkililere teslim ederek caminin imamlık ve hatiplik görevlerini bırakmasından dolayı, bu görevlere Abdullah ibn-i Halil, Kadı Seyyid Ömer'in arzı üzerine atanmıştır.⁵⁴⁸

3 Temmuz 1826'da camide imam ve hatip olan Abdullah b. Halil'in vefatıyla, caminin boş kalan imamlık ve hatiplik görevlerine, yapılan imtihanla bu görevleri yapmaya hak kazandığı belli olan müteveffay-ı mezburun oğlu Mehmed b. Abdullah, naibin arzı üzerine bu görevlere atanmıştır.⁵⁴⁹ 7 Aralık 1828'de camide vazife-i muayyene ile imam ve hatip olan Mehmed Halife b. Abdullah beratla ile söz konusu görevlere atanmıştır.⁵⁵⁰

1836 yılında gerek caminin banisi olan Hacı Hasan'ın ve gerek diğer hayırseverlerin camiye vakf eyledikleri şunlardır: Hayırseverlerin vakf eyledikleri 400 kuruş nakit paranın ribhinden elde edilen gelir 60 kuruş, yine Bali Bey Mahallesinde bulunan Timurcu Süleymanoğlu Ahmed'in gelirini caminin imam ve hatibine verilmesini şart koştuğu kiremitli bir menzil icarından gelen 20 kuruş, Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan bir parça bahçenin hisse icarından gelen 16 kuruş, yine aynı mahallede bulunan müezzin Hafız'ın vakf eylediği bir dükkân icarından gelen 15 kuruş olmak üzere toplam gelir 111 kuruştur. Vakfa ait olup İstanos Nahiyesinde bulunan bir değirmen harabe bir vaziyettir. Yine 1836 yılında cami vakfının bir yıllık gider kalemleri ve miktarları da şu şekildedir: İmam ve hatip efendiye verilen ücret 40 kuruş, müezzin ve kayyıma senelik verilen ücret 15 kuruş, caminin mevcut 30 adet kandiline

⁵⁴⁴ VGMA HRF.d.1057: 86.

⁵⁴⁵ VGMA HRF.d.1057: 89.

⁵⁴⁶ VGMA HRF.d.1064: 4.

⁵⁴⁷ VGMA HRF.d.1064: 10.

⁵⁴⁸ VGMA HRF.d.534: 119.

⁵⁴⁹ VGMA HRF.d.535: 82.

⁵⁵⁰ BOA EV.d.38601: varak 5, s.9.

alınan 14 kıyye kandil yağı için verilen 45 kuruş, ayrıca 2 kıyye revgan yağı için verilen 6 kuruş, cami kandillerinin tamir ve sairesine harcanan miktar 3 kuruş olmak üzere toplam gider 109 kuruştur. Caminin bir yıllık yapılan muhasebesine göre vakıf gelirlerinden 2 kuruş artmıştır.⁵⁵¹

Bali Bey Mahallesinde bulunan Seyyid Hacı Hasan Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 9 imam, 10 hatip, 3 müezzin ve 5 kayyım olmak üzere toplam 27 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 10 kişi ile caminin hatiplik cihetine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %37'sine, en az atamanın da 3 kişi ile caminin müezzinlik cihetine yapıldığı, bu atamanın da toplam personel atamalarının %11'ine denk geldiği görülmüştür. Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığında 5 atamanın vefatlar neticesinde, 1 atamanın ferağ ve 1 atamanın da görevlendirme beratının yenilenmesi/tecdid neticesinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Söz konusu yüzyıllara ait incelenen arşiv belgelerinde mütevellî, nazır, cabi, muarriif, vaiz, ferraş, aşırhan, devirhan, kâtip v.b. görevlere dair atama ve görevlendirme kayıtlarına rastlanmamıştır.

1.1.15.İskele Camii

Antalya yat limanında bulunan bu caminin güney cephesinde duvara yerleştirilmiş olan üç satırlık kitabesinde şöyle yazmaktadır: H.1321/M.1903/1904 yılında Teke Mutasarrıfı Bedirhan Paşazade Hüseyin Kenan Paşa ve sancak şer'i hakim vekili (naib) Ahmed Şakir Efendi tarafından yaptırılmıştır.

Cami altıgen plânlı olup iki katlıdır. Eser, altı tane (V) kesitli ayaktan oluşan ve bunları birbirine bağlayan kemerlerin üzerine bina edilmiştir. Caminin çatısı dışarıdan marsilya şekli kiremit çatıyla kaplıdır.⁵⁵² Mihrap, caminin giriş kapısının tam karşısındadır. Mihrabın inşasında kesme düzgün taş malzemeler kullanılmıştır. Caminin mihrabı götik üslubu ile Antalya camilerinde bulunan diğer mihraplardan farklılık göstermektedir.⁵⁵³ Caminin minaresi ikinci katın kuzeybatı köşesinde duvara bitişik olarak deniz feneri modelinde tasarlanmıştır. Tek şerefesi vardır. Caminin alt katının ortasında bir su kaynağı bulunmaktadır. Bir dönem iskele ve çevre ahalisinin su ihtiyacı buradan karşılanmaktaydı.⁵⁵⁴

Arşiv verilerine göre camiye yapılan ve tespit edilebilen atamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: Temmuz 1700'de Antalya'da İskelede Merhum Hüseyin'in bina eylediği caminin günlük 2 akçe ücret ile mütevellîsi olan Abdurrahman'ın vefatıyla yerine oğlu Ahmed babasının beratı esas alınarak atanmıştır. Yine aynı tarihte caminin aynı zaman da imam ve

⁵⁵¹ BOA EV.d.38601: varak 5, s.9-10.

⁵⁵² Handan Yerli, s.53; Antalya Kültür Envanteri (Merkez), Antalya Valiliği, Antalya, 2003.

⁵⁵³ Banu Parlak, 2011, s.44, 45

⁵⁵⁴ Aktürk, 2021: s. 23, 24; Bkz. Yerli, 2011; s.53,54.

hatiplik görevlerini de Abdurrahman yaptığı için onun vefatıyla bu görevlere de diğer oğlu Mustafa atanmıştır.⁵⁵⁵

Camiye farklı tarihlerde de yapılan atamalar şunlardır: 30 Ocak 1808'de İskele Camii'nde⁵⁵⁶ bir akçe ücret ile müezzin olan Abdurrahman'ın görevlendirmesi beratla yenilenmiştir.⁵⁵⁷ Cami kitabesinden daha önceki bir tarihe ait olan bu atama kaydı bizlere bu caminin çok daha önceleri inşa edildiğini göstermektedir. 19. Yüzyılın ilk yarısındaki bazı atama kayıtlarından caminin o dönemde mescit olarak hizmet verdiğini görmekteyiz. Fakat yapılan araştırmalar neticesinde caminin ilk kurucusunun kim olduğu ve ne zaman inşa edildiği bilgisine ulaşamamıştır.

24 Mayıs 1811'de camide günlük bir akçe ücret ile müezzin olan Abdurrahman'ın bu görevi bırakmasından dolayı caminin müezzinliğine beratla Osman, kadının arzı üzerine atanmıştır.⁵⁵⁸ Şubat 1829'da Antalya İskelesinde Gümrük anbarları bitişiğinde bulunan ve cuma namazı kılmak için İskele ahalisinden bazı hayırseverlerin padişah izni ile yeniden inşa ettirip ve minber eklettikleri camiye bir hatip nasb ve tayin etmek lazım ve mühim olduğundan, yapılan imtihanla caminin hatipliğini yapmaya hak kazandığı belli olan Seyyid Hafız Murad b. Seyyid Ali'nin bu göreve atanması naibin arzı üzerine ve caminin hatiplik görevinin herhangi birisinin üzerinde olmadığına Anadolu Muhasebesi kayıtlarından da anlaşılmasıyla ataması yapılmıştır.⁵⁵⁹

24 Eylül 1834'te camiye günlük altı akçe ücret ile imam olarak Hacı Mehmed Halife b. Ahmed beratla atanmıştır. Bu tarihte caminin gelir getiren herhangi bir vakfı yoktur. Ancak gümrük münasebetiyle elde edilen gelirin 175 kuruşu bu camiye tahsis edilmiştir. Bu gelirden ehli mürtezika verilecek miktarlar şöyledir: Hatip hocaya verilen 120 kuruş, imam efendiye verilen 25 kuruştur. Gelirden 35 kuruş artmıştır.⁵⁶⁰ Bu caminin ismi 9 Şubat 1870'e ait arşiv belgesinde *Gümrük Camii* olarak geçmektedir. Yine aynı tarihte cami yeniden inşa edilmiştir.⁵⁶¹

Günümüzde de mevcudiyetini koruyan bu küçük caminin 18 ve 19.yüzyılda da bu vaziyette olduğu arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır. Söz konusu yüzyıllara ait atama kayıtlarına bakıldığında zaman cami vakfına 2 müteveli, 4 imam, 2 hatip ve 5 müezzin olmak üzere toplam 13 personel atamasının yapıldığı ve bu atamaların diğer büyük camilere yapılan personel atama sayılarına nazaran çok az olduğu görülmektedir. Camiye yapılan atamalara

⁵⁵⁵ VGMA HRF.d.1136: 177.

⁵⁵⁶ Cami günümüzde Selçuk Mahallesi Yat limanında, İskele Caddesi'ndedir ve ibadete açıktır.

⁵⁵⁷ VGMA HRF.d.1067: 20.

⁵⁵⁸ VGMA HRF.d.1067: 23.

⁵⁵⁹ VGMA HRF.d.535: 85.

⁵⁶⁰ BOA EV.d.38601: varak 5, s.10.

⁵⁶¹ BOA EV.MKT.512/42.

bakıldığı zaman 3 atamanın vefatlar neticesinde, 2 atamanın ferağlar neticesinde ve 1 atamanın da görev beratının yenileme/tecdid neticesinde gerçekleştiği görülmektedir. 2 atamada vefat eden babaların yerlerine oğullarının atandığı tespit edilmiştir. Caminin küçük bir cami olduğunu gösteren diğer bir hususta kendine ait herhangi bir vakıf gelirinin olmamasıdır.

1.1.16.Müftü Ahmed Efendi Camii

Antalya'nın surları dışında Tahıl Pazarı Mahallesinde bulunan bu caminin vakfiyesi mevcut olmadığı için ilk defa kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği belli değildir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki bilgi fişinde hayri vakıf olarak 9/04/1850'de tescillenen bu vakfın yönetim statüsü mazbut vakıftır.⁵⁶² Fakat hurufat defterlerindeki kayıtlardan bu caminin Hızır Ağa Mescidi olduğu, zamanla harap olduğundan dolayı Müftü Ahmed Efendi tarafından Ocak 1765 tarihinde tamir edilerek ve bir minber eklenerek camiye dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Aynı tarihte caminin hatibi olmadığından, caminin banisi de olan Ahmed Efendi, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte cami vakfının mütevellisi olmadığı için bu göreve de caminin banisi olan Ahmed Efendi, naibin arzı üzerine atanmıştır. Mayıs 1765'te caminin hatibi aynı zamanda banisi de olan Ahmed vefat ettiği için yerine oğlu Mehmed Emin Halim, babasının atik beratı esas alınarak bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte cami vakfının da mütevellisi olan Ahmed vefat ettiği için bu göreve de oğlu Mehmed Emin Halim beratla atanmıştır. Kasım 1765'te Tahıl Pazarında Müftü Ahmed Efendi Camii'ne müceddeden/yeniden imam olarak atanan baninin oğlu olan Mehmed Emin Halim, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Nisan 1768'de Müftü Ahmed Efendi Camii'nde imam ve günlük iki akçe ücret ile cami vakfının mütevellisi Mehmed Emin Halim olmasına rağmen dışarıdan Süleyman adlı kişi haksızlık yaparak bu görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Daha sonra Süleyman'ın da yerine oğulları İsmail, Mehmed ve Süleyman'a bu görev tevcih edilmiştir. Yapılan haksızlığın anlaşılması üzerine bu göreve tekrar Mehmed Emin Halim, naibin arzı üzerine atanmıştır. Yine aynı tarihte Ahmed Efendi Camii Evkafının mütevellisi olan vâkıfın oğlu Mehmed Emin Halim vakfın mütevellisi iken dışarıdan Molla Hamza haksızlık yaparak görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan haksızlığın anlaşılması üzerine görevin daha önceki sahibi olan Mehmed Emin Halim, naibin arzı üzerine tekrar vakfın mütevellisi olarak atanmıştır.⁵⁶³

Mart 1766'da Antalya'nın surları dışında Tahıl Pazarı Mahallesinde bulunan Hızır Ağa Mescidi harap olduktan sonra Ahmed Efendi bu mescidi müceddeden/yeniden cami olarak inşa

⁵⁶² VGMA Vakıf Bilgi Fişi.

⁵⁶³ VGMA HRF.d.1057: 87, 90.

ettirmiştir. Daha sonra Boyacıade Hacı ve Timurcu/Demirci Hacı Halil adlı hayırseverler bu camiye yeniden bir kürsü ekletmişler ve kendi vakıflarından ödenmek üzere günlük üç akçe ücret ile Abdulvahhab, Kadı Seyyid Yahya'nın arzı üzerine ve Şeyhülislam Dürrizade Mustafa'nın işaret etmesiyle vaiz olarak bu camiye atanmıştır. Nisan 1766'da caminin imamı olan Süleyman'ın görev beratı Kadı Seyyid Yahya'nın arzı üzerine yenilenmiştir. Mayıs 1766'da caminin müezzinlik ve kayyımlığına gönüllü olarak Hamza, Kadı Seyyid Yahya'nın arzı üzerine atanmıştır.⁵⁶⁴ 28 Haziran 1796 Ahmed Efendi Camii evkaflarından Timurcu Süleyman Mahallesinde bulunan Sarı Hacı'nın, Ahmed Efendi Camii'ne vakf eylediği menzilin/evinin şart-ı vâkıf gereği mütevellisi olan Hacı İbrahim'in vefatından dolayı vakfın boş kalan mütevellilik görevine Mehmed Emin b. Ahmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁵⁶⁵ 25 Ekim 1799'da cami vakfının mütevellisi olan Mehmed Emin Halim geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı cami vakfının boş kalan mütevellilik görevine, Esseyyid Hafız Abdullah, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁵⁶⁶ 25 Ekim 1799'da camide hatip olan Mehmed Emin'in geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı caminin boş kalan hatiplik görevine Esseyyid Hafız Ahmed b. Abdullah, naibin arzı üzerine atanmıştır. Yine camide günlük iki akçe ücret ile imam olan Mehmed de geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı caminin boş kalan imamlık görevine de Esseyyid Hafız Ahmed b. Abdullah atanmıştır.⁵⁶⁷ 29 Haziran 1799'da Esseyyid Hafız Ahmed b. Abdullah berat-ı şerifle vakfın mütevellisi olarak atanmıştır. Yine aynı tarihte bu camide günlük 2 akçe ücretle ile Seyyid Hafız Ahmed b. Abdullah beratla imam olarakta atanmıştır. Ayrıca bu camiye aynı tarihte hatip olarak Esseyyid Hafız Ahmed Halife b. Abdullah beratla atanmıştır. Cami tahtani⁵⁶⁸ olup çatısı kiremitlidir. 24 Kasım 1804'te Timurcu Süleyman Mahallesinde olan ve Sarı Hacı'nın, camiye vakf eylediği menzilin şart-ı vakıf gereği mütevellisi olan Mehmed Emin geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı vakfın boş kalan mütevellilik görevine Ali b. Ahmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁵⁶⁹ 22 Haziran 1810'da menzilin/evin mütevellisi olan Ali b. Ahmed vefat ettiğinden dolayı cami vakfının boş kalan mütevellilik görevine Ahmed b. Abdullah, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁵⁷⁰ Temmuz 1815'te Tahıl Pazarı Mahallesinde Hızır Ağa Mescidi olarak bilinen Ahmed Efendi Camii'nde gönüllü müezzin ve kayyım olan Hamza vefat ettiğinden dolayı bu görevler oğlu

⁵⁶⁴ VGMA HRF.d.1057: 88.

⁵⁶⁵ VGMA HRF.d.531: 101.

⁵⁶⁶ VGMA HRF.d.531: 103.

⁵⁶⁷ VGMA HRF.d.531: 104.

⁵⁶⁸ Tahtani: Altta olan, alt kat.

⁵⁶⁹ VGMA HRF.d.532: 105.

⁵⁷⁰ VGMA HRF.d.533: 44.

Seyyid Mehmed'e, Kadı Mehmed Salih'in arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁵⁷¹ Cami vakfının mütevellisiyle yapılan tahkik sonucunda vakfın 1836 yılında bir yıllık gelir ve gider kalemleri şunlardır: Küçük Mehmedoğlu'na bey (satılan) olunan arsa parasından elde edilen 30 kuruştan elde edilen ribh geliri 2,5 kuruş, müteveli elinde mevcut olan vakfa ait 120 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 20 kuruş, Elmalı Mahallesinde yarısı kiremit, diğer yarısı da saz/kamış çatılı bir menzil icarından gelen 30 kuruş olmak üzere gelirler toplamı 52,5 kuruştur. Ayrıca cami vakfına ait olan ve getirisi olmayan vakıflar da şu şekilde kayda geçmiştir: Hayırsever Hacı Ali adlı müteveffanın (vefat etmiş) hüccet-i şerifle vakf eylediği bahçe icarsızdır. Antalya'da Timurcu Süleyman Mahallesinde bulunan bir menzil icarsızdır. Yine aynı mahallede Salcı Hanesi civarında bulunan bir menzil icarsızdır. Vakfın 1836 yılına ait gider kalemleri ve gider miktarları şöyledir: Mütevelliyeye verilen 15 kuruş, hatibe verilen 15 kuruş, imama verilen 6 kuruş, camide mevcut olan kandillerin yağ giderlerine verilen 12,5 kuruş olmak üzere toplam giderler 48,5 kuruştur. Cami vakfının gelirlerinden 4 kuruş artmıştır.⁵⁷²

Antalya'da Tahıl Pazarında bulunan cami vakfının mütevellisi mevlevi şeyhi marifetiyle yapılan muhasebesine göre cami vakfının 1839/1840 yıllarına ait 2 yıllık vakıf gelirleri toplamı 165 kuruştur. Bu gelirin 45 kuruşu vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilmiştir. 2 yıllık vakıf giderleri de 165 kuruştur.⁵⁷³

Yine vakfın mütevellisi olan mevlevi şeyhi marifetiyle 1842 yılında görülen muhasebe kaydına göre gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Mehmedoğlu'na satılan arsa gelirinden elde edilen 30 kuruş, müteveli elinde bulunan vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen 22,5 kuruş, Elmalı Mahallesinde bulunan bir adet menzil kirasından gelen 30 kuruş olmak üzere toplam gelir 82,5 kuruştur. Cami vakfının 1842 yılına ait gider kalemleri ve gider miktarları da şöyledir: Vakfın mütevellisine verilen 15 kuruş, cami hatibine verilen 15 kuruş, cami imamına verilen 6 kuruş, cami kandillerine yağ parası olarak ödenen 15 kuruş, kandillerin fitil parasına verilen 7 kuruş, caminin tamirine yapılan masraf 25 kuruş olmak üzere toplam 82,5 kuruştur.⁵⁷⁴ 9 Nisan 1850'de Antalya surları dışında Tahıl Pazarı Mahallesinde bulunan Ahmed Efendi Camii'nin hatibi Molla Hamza Efendioğlu Süleymandır.⁵⁷⁵ 15179 numaralı evkaf deferindeki kayda göre 1853 yılında Tahıl Pazarında bulunan Camii Şerif Vakfının Mütevellisi İsmail Efendi'dir.⁵⁷⁶

⁵⁷¹ VGMA HRF. d. 534: 117.

⁵⁷² BOA EV.d.38601: varak 5, 10.

⁵⁷³ BOA EV. d.11423: varak 6, s.12.

⁵⁷⁴ BOA EV.d.11952: varak 5, s.11-12.

⁵⁷⁵ VGMA ŞHT.d.149: s.246.

⁵⁷⁶ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

Ahmed Efendi Camii Vakfının 1859 senesine mahsuben Mütevellisi İsmail Bey ile yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri toplamı 184 kuruş, giderleri ise 185 kuruştur.⁵⁷⁷

1865 yılında vakfın mütevellisi olan Süleyman Efendi marifetiyle Hicri 1281 senesi Muharrem ayının başından Zilhicce ayının sonuna değin yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İcare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 60 kuruş. Sakallıoğlu bahçesi kirasından gelen 100 kuruş. Vakfa ait olan 418 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 63 kuruş. Abdullah Baki dükkânı hisse kirasından gelen 21 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 244 kuruştur. Yine vakfın 1865 yılındaki bir yıllık giderleri ve gider kalemleri de şunlardır: Süleyman Efendi uhdesinde olan hitabet vazifesi için ödenen 15 kuruş. Yine Süleyman Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 15 kuruş. Yine Süleyman Efendi uhdesinde olan müezzinlik vazifesi için ödenen 15 kuruş. Caminin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ödenen 120 kuruş. Caminin tamirâtı için harcanan 188 kuruş. Hicri 1281 yılından kalan vakfın borcuna ödenen 36 kuruş olmak üzere vakfın toplam giderleri 389 kuruştur. Yapılan muhasebeye göre vakfın giderleri gelirlerinden 145 kuruş fazladır. Bundan dolayı vakıf 145 kuruş borçlanmıştır.⁵⁷⁸ 1865 yılında vakıftan yapılan 45 kuruşluk personel maaşı ödemesinin camiye ait üç görevi birden icra eden Süleyman Efendi'ye yapıldığı dikkat çekmektedir.

Tablo 1.14 Müftü Ahmed Efendi Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam Giderl	
1836	30	-	-	22,5	52,5	36	12,5	-	-	-	48,5	+4
1839/1840	120	-	-	45	165	165	-	-	-	-	165	0
1842	60	-	-	22,5	82,5	36	22	25	-	-	83	-0,5
1859	184				184	185				-	185	-1
1865	81	100	-	63	244	45	120	188	36	-	389	-145

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Müftü Ahmed Efendi Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 18 müteveli, 12 imam, 8 hatip, 4 müezzin, 3 kayyım ve 1 vaiz olmak üzere toplam 46 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 18 kişi ile cami vakfının mütevellilik vazifesine

⁵⁷⁷ BOA EV.d.16857: varak 4, s.8.

⁵⁷⁸ BOA EV.d.39015: varak 5, s.10.

yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %39,1'ine, en az atamanın da 1 kişi ile cami vakfının vaizlik vazifesine yapıldığı, bu atamanın da toplam personel atamalarının %2,1'ne denk geldiği görülmüştür. Söz konusu 46 atamadan 8 atamanın yaşanan vefatlar neticesinde, 4 atamanın yapılan haksız atamaların iptali neticesinde ve 1 atamanın da görev beratının yenilenmesi/tecdid neticesinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu sayılan atamaların dışında kalan atamaların hangi şekil ve usulle yapıldığına dair arşiv belgelerinde herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Camiye yapılan atamaların 4'ünde akrabalık ilişkileri vardır. Vefat eden babaların yerine görevlere atabilme şartlarını taşıyan oğullar bu görevlere atanmışlardır.

1.1.17.Hatip Süleyman Camii

Bu cami Antalya'nın surları içerisindeki Hatip Süleyman Mahallesinde olup ilk önce mescit olarak Hatip Süleyman tarafından inşa ettirilmiştir. Mescit daha sonra Esseyid Hafız Osman adlı hayırsever tarafından tamir ettirilmiş ve padişah izni ile camiye dönüştürülmüştür. Bu cami vakfı Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre mazbut vakıf statüsündedir.⁵⁷⁹

Farklı tarihlerde camiye yapılan atamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: 16 Aralık 1716'da Hatip Süleyman Camii Vakfına vakfın artan gelirlerinden günlük üç akçe ücret ile müteveli olan Ebubekir'in atama beratını zayi etmesinden dolayı kendisine yeniden bir görev beratı tevdi edilmiştir.⁵⁸⁰ 28 Ağustos 1718'de Hatip Süleyman Camii ve imareti vakfına günlük iki akçe ücret ile müteveli olan Ebubekir üzerinden haksız bir şekilde Hacı Mehmed vakfın mütevelliliğini ele geçirmiştir. Daha sonra yapılan haksız atama iptal edilerek Hacı Mehmed'in görevine son verilerek görevin daha önceki sahibi olan Ebubekir'e vakfın mütevelliliği tevdi edilmiştir.⁵⁸¹ 15 Eylül 1796'da caminin imam ve hatiplik görevlerini gönüllü olarak yapmakta olan ve yeniden inşa edilen caminin banisi de olan Esseyid Hafız Osman'a, ilave olarak vakfın tevliyet görevi de naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁵⁸² 5 Nisan 1816'da caminin gönüllü imamı, hatibi ve mütevellisi olan bani Seyyid Hafız Osman'ın vefat etmesiyle bu görevler oğlu Seyyid Fethullah'a, Kadı Mehmed Salih'in arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁵⁸³ 31 Ocak 1820'de caminin gönüllü imam, hatip ve mütevellisi olan Seyyid Fetullah b. Seyyid Hafız Osman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için bu görevler Seyyid Sadullah'a, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁵⁸⁴

⁵⁷⁹ VGMA FHRT.d.2190: s.1.

⁵⁸⁰ VGMA HRF.d.1067: 24.

⁵⁸¹ VGMA HRF.d.1067: 25.

⁵⁸² VGMA HRF.d.531: 101.

⁵⁸³ VGMA HRF.d.534: 122.

⁵⁸⁴ VGMA HRF.d.534: 120.

38601 numaralı evkaf defterindeki kayda göre cami vakfının gönüllü olarak mütevelliliğine, imamlığına ve hatipliğine 26 Ocak 1820 tarihinde Esseyid Saadeddinoğlu Osman beratla atanmıştır. 1836 yılında caminin vakfiyesi yok ise de hayırseverlerin vakfiye dışında vakfettikleri ve müteveli elinde bulunan vakfa ait gelirler şöyledir: Cami imamına meşrut bir vakıf menzil icarından gelen 50 kuruş, Rumkuş'ta bulunan hitabete meşrut bir parça bahçe icarından gelen 30 kuruş, Suk-ı Sultanide vaizliğe meşrut bir semerci dükkânı icarından gelen 70 kuruş, İskele'de Nakib Ağanın kahvesi dahilinde dükkân arsası icarından gelen 2,5 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık gelir 152,5 kuruştur. Cami vakfının 1836 yılına ait olan gider kalemleri şu şekildedir: İmama tahsis edilmiş menzilin icarına ödenen 50 kuruş, hitabet görevi için verilen 30 kuruş, vaiz efendiye senevi verilen 40 kuruş, caminin 12 adet kandili için satın alınan 8 kıyye yağa ödenen 24 kuruş, kandillere fitil parası olarak ödenen 6 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık gider miktarı 150 kuruştur. Vakfın yapılan muhasebesine göre bir yıllık gelirlerinden 2,5 kuruş artmıştır.⁵⁸⁵ Cami vakfının mütevellisi marifetiyle 1839/1840 yıllarına ait yapılan muhasebeye göre 2 yıllık gelirler toplamı 145 kuruş ve 2 yıllık gider toplamı da 145 kuruştur.⁵⁸⁶

Vakfın mütevellisi ile 1842 tarihinde yapılan muhasebe göre bir yıllık gelir kalemleri ve miktarı şu şekildedir: Cami hitabetine şart koşulmuş bir parça bahçeden gelen 30 kuruş, Antalya İskelesinde bulunan arsa icarından gelen 2,5 olmak üzere toplam gelir 32,5 kuruştur. 1842 yılında cami vakfının gider kalemleri ve miktarları da şu şekildedir: Cami hatibine ödenen 10 kuruş, caminin aydınlatılmasında kullanılan yağ için ödenen 22,5 olmak üzere vakfın bir yıllık toplam giderleri de 32,5 kuruştur.⁵⁸⁷

Caminin 1855, 1856, 1857, 1858 yıllarına ait toplam dört yıllık muhasebeleri vakfın mütevellisi olan Sadullah Efendi ile 1859 yılında yapılmış ve vakıf gelirleri toplamı 120 kuruş, vakıf giderleri toplamı da 120 kuruş olarak kayda geçmiştir.⁵⁸⁸ Hatip Süleyman Efendi Camii Vakfının 1859 senesine mahsuben Mütevellisi Hacı Musluoğlu Hacı Hafız ile görülen muhasebesine göre vakfın gelirleri toplamı 352 kuruş, giderleri de aynı şekilde 352 kuruştur.⁵⁸⁹

1865 yılında Hatip Süleyman Camii Vakfının Kaimekamı İbrahim Efendi ile Muharrem ayının başlangıcından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan bir yıllık muhasebe kaydına göre cami vakfının gelir kalemleri ve miktarları şunlardır: İcare-i vahideli bir dükkân kirasından gelen 180 kuruş. Hacı Ali bahçesinin hisse kirasından gelen 15 kuruş. Yüksek bahçe hisse kirasından gelen 2 kuruş. Zenahiroğlu dükkânı hisse kirasından gelen 5 kuruş. Hacı Ayşe

⁵⁸⁵ BOA EV.d. 38601: varak 5, s.10.

⁵⁸⁶ BOA EV.d.11423: varak 6, s.12.

⁵⁸⁷ BOA EV.d.11952: varak 4, s.8.

⁵⁸⁸ BOA EV.d.16857: varak 4, s.8.

⁵⁸⁹ BOA EV.d.16857: varak 2, s.3.

bahçesi hisse kirasından gelen 5 kuruş. Başka bir vakıftan çeşmeye harcanmak için şart koşularak verilen 12 kuruş. Vakfa ait 1.744 kuruş nakit paranın ıstirbahından elde edilen 269 kuruş olmak üzere toplam vakıf geliri 488 kuruştur. Yine cami vakfının 1865 yılına ait gider kalemleri ve gider miktarları da şunlardır: İbrahim Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 20 kuruş. İsmail Efendi uhdesinde olan kürsi şeyliği vazifesi için ödenen 10 kuruş. Caminin aydınlatılmasında kullanılan kandil ve mumlar için alınan 35 kıyye yağ için ödenen 295 kuruş. Camide kullanılan hasırlar için ödenen 15 kuruş, süpürgeler için ödenen 11 kuruş. Camide bulunan çeşmenin tamiratına harcanan 53 kuruş. Caminin tamiratına harcanan 35 kuruş olmak üzere toplam giderler de 489 kuruştur. Caminin bir yıllık gelir ve gideri dektir.⁵⁹⁰

Tablo 1.15 Hatip Süleyman Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam Gider	
1836	122,5	30	-	-	152,5	70	30	-	50	-	150	2,5
1839/1840	145				145		145				145	0
1842	2,5	30	-	-	32,5	10	22,5	-	-	-	32,5	0
1855/1858	120				120		120				120	0
1859	352				352		352				352	0
1865	185	22	12	269	488	30	295	88	26	-	439	+49

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Hatip Süleyman Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 12 mütevellî, 6 imam, 6 hatip, 2 vaiz, 1 kürsü şeyhi ve 1 kaimekam olmak üzere toplam 28 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 12 kişi ile cami vakfının mütevellîlik vazifesine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %42,8'ine, en az atamanın da 1'er kişi ile cami vakfının kaimekamlığına ve kürsü şeyliği vazifelerine yapıldığı, bu atamaların da toplam personel atamalarının %7,1'ne denk geldiği görülmüştür. Söz konusu 28 atamadan 2 atamanın yaşanan vefatlar neticesinde, 2 atamanın yapılan haksız atamaların iptali neticesinde ve 1 atamanın da görev beratının yenilenmesi/tecdid neticesinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu sayılan atamaların dışında kalan atamaların hangi şekil ve usulle yapıldığına dair arşiv belgelerinde herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Camiye yapılan atamalarda herhangi bir akrabalık ilişkisine rastlanmamıştır. Yine arşiv verileri bizlere bu cami vakfı bünyesinde bir de imarethanesinin olduğunu göstermektedir.

⁵⁹⁰ BOA EV. d.39015: varak 6, s.12.

1.1.18. Tekeli Mehmed Paşa Camii

Tekeli Mehmed Paşa, Padişah III. Mehmed'in çavuşbaşısı olduktan sonra 1595/96'da silahdar ağası olmuştur. Sonra görevde yükselerek beylerbeyi olmuştur. 1605'te Bosna beylerbeyi, 1606'da Kastamonu valisi olmuş. Kalenderoğlu ile harbe memur olmuş ve onlara esir düşmüştür. Daha sonra esirlikten kurtulmuş ve affedilmiştir. 1609'da Van Beylerbeyi, 1614'te Diyarbakır valisi olmuş ve 1615'te bu görevinden azledilmiştir. 1616 yılında tekrar Van'a vali olarak atanmış ve orada vefat etmiştir.⁵⁹¹ Evliya Çelebi bu cami ile ilgili olarak şunları yazmıştır: “Bundan sonra süslü cami kale içinde Tekeli Paşa Camii: Kalabalık cemaate maliktir ve gayet sanatlı kurşun örtülü yüksek kubbelerdir. Bir düzgün minaresi var ki bu şehir içinde misli yoktur. Yol kenarında bulunmakla avlusu da yoktur, ama cemaati çoktur.”⁵⁹² Süleyman Fikri Erten, *Paşa Cami-i Şerifi* olarak zikrettiği bu cami ilgili olarak şunları yazmıştır: “Antalya'da en mamur ve muntazam camilerdendir. Bu caminin hangi tarihte tesis olunduğu hakkında ne evkaf dairesinde ne de başka bir yerde bir malumata tesadüf olunmadıysa da H.1266 ve H.1326 tarihlerinde tamir görmüş olduğu görülüyor.” Devamında H.1266 yılındaki cami tamirinin, Padişah Abdülmecid'in Rodos Adası'na yapacağı ziyaret sırasında Antalya'ya uğrayacağını söylenmesi üzerine bu caminin yeniden tamir edildiğini, bu tamiratın parasının eşeraftan olan İbrahim Ağa tarafından karşılandığını fakat bu ziyaretin gerçekleşmediğini söylemektedir. Süleyman Fikri Erten, caminin mihrabının diğer camilere göre 37 derece doğuya doğru kaymış olduğunu fakat bunun sebebinin bir türlü anlamadığını belirtmektedir.⁵⁹³ Cami mihrabının (kıblesinin) bu eğik durumu, camiye yapmış olduğumuz ziyaret esnasında günümüzde de devam ettiği bizzat yerinde görülmüştür.

Cami tamamen kesme taştan inşa edilmiş olup minaresi tek şerefelidir. Caminin dikkate değer önemli özelliklerinden birisi de sivri kemerli alınlıklar içine yerleştirilmiş olan çini panolardır. Ta'lik yazı ile mavi zemin üzerine yazılmış olan kasidesidir.⁵⁹⁴ Bu kaside kırk beyitten oluşan ve dünyada ilk defa bir caminin iç ve dış pencere alınlıklarındaki çini panolara işlenmiş olan İslam edebiyatının Münferice Kasidesi'dir. Bu kaside, gerçek adı Ebu'l-fazl Yusuf b. Muhammed b. Yusuf et-Tevzeri (ö. 513/1119) olan Tunus'lu meşhur alim ve şair İbnü'n-Nahvi tarafından yazılmıştır.⁵⁹⁵ Hayri vakıf olarak tesisi edilmiş olan Tekeli Mehmed Paşa

⁵⁹¹ Mehmed Süreyya, 1890, C.IV: s.146.; Süleyman Fikri Erten, *Antalya Livası Tarihi*, s.102.

⁵⁹² Evliya Çelebi: s.312.

⁵⁹³ Süleyman Fikri Erten, *Antalya Livası Tarihi*, s.99, 100.

⁵⁹⁴ Leyla Yılmaz, “Antalya -Tekeli Mehmet Paşa Camii ve Tarihendirilmesi” *Adalya Dergisi*, IV, 1999/2000, s.301.

⁵⁹⁵ Necmi Atik, “Antalya Kaleiçi Tekeli Mehmet Paşa Camii ve Münferice Kasidesi”, *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 10, 2018, s.15, 16.

Camii Vakfı 1826 yılında Evkaf Nezaretinin kurulmasından sonra mazbut vakıf statüsünde idare edilmeye başlanmıştır.⁵⁹⁶

Evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlara göre Antalya surları içinde Has Balaban Mahallesi'nde bulunan Tekeli Mehmed Paşa Camii ve vakfına farklı tarihlerde yapılan atama ve görevlendirmeler şunlardır: 1140 numaralı ve Eylül 1698 tarihli kayda göre caminin imamı olan Mehmed'in vefatıyla yerine oğlu Mehmed'e bu görev tevdi edilmiştir. Yine aynı yıl içerisinde vakfın nazırı olarak ve Enam Suresi'nin tilaveti için Seyyid Ömer, naibin arzı üzerine bu görevlere atanmıştır. Caminin noktacısı da olan Mehmed'in vefatıyla yine aynı yıl içerisinde onun da yerine günlük iki akçe ücret ile Şeyh Seyyid Ömer bu görev atanmıştır.⁵⁹⁷ Mayıs 1700'de cami vakfının cabisi vefat etmiş yerine günlük 2 akçe ücret ile Hüseyin, Kadı Hacı Ali'nin arzı ile bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte caminin kayyımı olan Veli de vefat ettiği için onun yerine günlük 1 akçe ücret ile İbrahim, Kadı Hacı Ali'nin arzı üzerine atanmıştır. Yine aynı tarihte günlük 1.5 akçe ücret ile sela müezzini de olan Veli'nin vefatıyla yerine Abbas Kadı Hacı Ali'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte camide günlük 2 akçe ücret ile cüzhan olan Ali vefat ettiği için onun da yerine Abbas, kadının arzı üzerine atanmıştır. Temmuz 1700'de caminin günlük 1 akçe ile ferraşı olan Veli vefat ettiği için yerine Ali atanmıştır. Aralık 1704'te günlük 2 akçe ücret ile vakfın nazırı olan Mehmed vefat ettiği için yerine Seyyid Ömer, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁵⁹⁸ 15 Temmuz 1703'te Tekeli Mehmed Paşa Camii Evkafının sabit görev ile kâtipi olan Yusuf'un bu görevi bırakmasından dolayı cami vakfının kâtiplik görevi Hüseyin'e tevdi edilmiştir. Camide günlük 1.5 akçe ücret ile aşırhan olan Osman kendi rızasıyla bu görevi Mehmed'e bırakmıştır. 6 Nisan 1704'te sermahfil⁵⁹⁹ olan İvaz Halifenin görevlendirmesi yenilenmiştir. Yine aynı tarihte camide cüzhan olan Hüseyin b. Ahmed'in görevlendirmesi yenilenmiştir.⁶⁰⁰

5 Haziran 1704'te Tekeli Mehmed Paşa Camii'nde müezzinbaşı Ahmed'in görev beratı kaybolduğu için yeni bir beratla görevlendirmesi yapılmıştır. 1 Eylül 1704'te caminin hatibi olan Abdurrahman'ın da görev beratı zayi olduğundan yeni bir beratla yeniden görevlendirilmiştir.⁶⁰¹ Arşiv kayıtlarından da öğrendiğimiz üzere bu caminin adı 18.yüzyılın başlarındaki arşiv kayıtlarında *Tekelü Mehmed Paşa Camii* olarak geçerken, daha sonraki kayıtlarda ise caminin ismi *Tekeli Mehmed Paşa Camii* olarak geçmektedir. 25 Nisan 1705'te Tekeli Mehmed Paşa Camii'nde günlük 2 akçe ücret ile imam ve hatip olan Mehmed'in vefat

⁵⁹⁶ VGMA FHRT.d.2190: s.1.

⁵⁹⁷ VGMA HRF.d.1140: 30.

⁵⁹⁸ VGMA HRF.d.1136: 176, 177.

⁵⁹⁹ Sermahfil: Büyük vakıf camilerinde görev yapan müezzinbaşının yardımcısına verilen isim.

⁶⁰⁰ VGMA HRF.d.1067: 15.

⁶⁰¹ VGMA HRF.d.1067: 16.

etmesiyle caminin imam ve hatiplik görevleri Abdüllatif'e verilmiştir. 23 Haziran 1705'te Âdem Efendi cüzü olarak bilinen cüz-i şerif tilavetliği boş olduğundan dolayı 1 akçe ücret ile Abdüllatif Halifeye bu görev tevdi edilmiştir.⁶⁰² 6 Ekim 1709'da camide cuma günleri sabit görev ile vaiz olan Şeyh Mehmed'in vefatıyla bu görev Hızır'a tevdi edilmiştir.⁶⁰³ 17 Temmuz 1711'de camide günlük iki akçe ücret ile Âdem Efendi Cüzü⁶⁰⁴ olarak bilinen bir cüzü tilavet eden Ahmed'in vefatıyla bu cüzhanlık görevi Seyyid Mehmed'e tevdi edilmiştir. Camide günlük 2 akçe ücret ile Naathan Ahmed'in vefatından dolayı bu görev Hüseyin Halife'ye tevdi edilmiştir. Günlük 3 akçe ücret ile baş müezzin olan Ahmed'in vefatından dolayı caminin baş müezzinlik görevi diğer Ahmed'e verilmiştir. 15 Ağustos 1711'de Antalya'da Has Balaban Mahallesindeki Tekeli Mehmed Paşa Camii'nde 1.5 akçe ücret ile Aşırhan Ahmed'in vefatından dolayı bu görev Halil'e tevdi edilmiştir. Günlük 2 akçe ücret ile Cüzhan Ahmed'in vefatından dolayı bu görev de yine Halil'e verilmiştir. Camide günlük 5 akçe ücret ile müezzin olan Ahmed'in vefatından dolayı bu görev de Halil'e verilmiştir. 8 Nisan 1712'de günlük 2 akçe ücret ile kayyım olan Hasan'ın görevlendirmesi elinde bulunan beratı gereğince yenilenmiştir.⁶⁰⁵

28 Mart 1713'te camide günlük iki akçe ücret ile ferraş olan Mahmud'a bu görev beratsız olarak tekrar tevdi edilmiştir. 23 Ağustos 1713'te camide imam olanlara Şeyh Sinan Mahallesinde Ayşe Hatun'un vakf eylediği bahçelerin, günlük bir akçe ücret ile mütevellisi olan Ebubekir'in vefat etmesiyle bu görev Şeyh Ömer'e tevdi edilmiştir.⁶⁰⁶ 10 Eylül 1714'te vakfın günlük iki akçe ücret ile nazırı olan Seyyid Ömer'in atik/eski beratı yenilenmiştir. Camide iki akçe ücret ile Noktacı⁶⁰⁷ olan Seyyid Ömer'in atik/eski beratı yenilenmiştir. Camide ikişer akçe ücret ile cüzleri ve sure-i Enam-ı şerifi tilavet eden/okuyan Seyyid Ömer'in görevlendirmesi beratı gereğince yenilenmiştir. 7 Ocak 1715'te caminin Cuma Vaizi Hızır'ın vefatıyla bu görev Mehmed'e tevdi edilmiştir. 28 Kasım 1715'te cüzhan ve cuma günlerinde bir buçuk akçe ücret ile aşırhan olan Halil'in bu görevi kendi rızasıyla bırakmasından dolayı caminin cüzhanlık ve aşırhanlık vaziferi Mustafa'ya tevdi edilmiştir. Aynı zamanda Tekeli

⁶⁰² VGMA HRF.d.1067: 17.

⁶⁰³ VGMA HRF.d.1067: 19.

⁶⁰⁴ Antalya'nın çok zengin ve nüfuzlu bir ailesi olan Çavuşzade sülalesine mensup olan Âdem Efendi aynı zamanda ilim, züht ve takvaca meşhur olup IV. Murad zamanında Galata Mevlevi Tekkesinin şeyhidir. H.1041/M.1632 tarihinde Galata Mevlevihanesinin postnişini olmuştur. Mesnevi'nin en muğlak parçalarını anlaşılır bir şekilde tercüme etmiştir. H.1063/M.1653 tarihinde hacca gitme niyetiyle yola çıkmış ve Mısır'da hastalarak vefat etmiştir. Süleyman Fikri Erten, *Antalya Livası Tarihi*, s.104.

⁶⁰⁵ VGMA HRF.d.1067: 21.

⁶⁰⁶ VGMA HRF.d.1067: 22.

⁶⁰⁷ Noktacı: Vakıf camilerde cüzhanların gözetim ve denetiminden sorumludur ve onları kontrol etmek amacıyla, her seferinde Kur'an'ın ne kadarının okunduğunu işaretlemekle görevlendirilmiş kişidir. Noktacının görevi, Kur'an'ı Kerim'in her seferinde ne kadarının okunduğunu işaretlemek ve cüzhanların vazifelerini yerine getirip getirmediğini kontrol etmektir. Bu işaretlemeler, Kur'an-ı Kerim hatimlerinin düzenli bir şekilde okunup tamamlanması için büyük önem taşırdı.

Mehmed Paşa Camii'nde günlük beş akçe ücret ile müezzin de olan Halil'in bu görevi de kendi isteği ile bırakmasından dolayı, caminin müezzinlik görevi İbrahim'e tevdi edilmiştir.⁶⁰⁸

23 Nisan 1716'da camide günlük altı akçe ücret ile kayyım ve ferraş olan İbrahim'in bu görevleri bırakmasından dolayı, caminin kayyımlık ve ferraşlık görevleri Hacı Ali'ye verilmiştir.⁶⁰⁹ 7 Ekim 1717'de Tekeli Mehmed Paşa Camii Vakfının günlük iki akçe ücret ile nazırı ve iki akçe ücret ile noktacı ve iki akçe ücret ile Enamhanı olan Seyyid Ömer'in vefatından dolayı yerine Şeyh Ahmed'e bu görevler tevdi edilmiştir. Ocak 1718'de camide Âdem Efendi ruhu için günlük iki akçe ücret ile cüzhan olan Mehmed vefat ettiği için yerine oğlu Abdüllatif'e bu görev tevdi edilmiştir.⁶¹⁰ Mayıs 1723'te caminin günlük iki akçe ücret ile nazırı olan Mehmed'in vefatıyla yerine aynı zaman da caminin imamı da olan diğer Mehmed adlı şahıs Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Haziran 1723'te camide günlük bir buçuk akçe ücret ile aşırhan, günlük bir buçuk akçe ile selahan ve günlük iki akçe ücret ile muarriif olan Ali'nin vefatıyla yerine Mehmed, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu görevlere atanmıştır. Temmuz 1723'te camide günlük iki akçe ücret ile muarriif, günlük bir buçuk akçe ücret ile sela müezzini ve günlük bir buçuk akçe ile aşırhan olan Mehmed vefat ettiği için yerine oğlu İsmail, cami vakfının mütevellisi olan Ahmed'in arzı üzerine bu görevlere atanmıştır. Ekim 1723'te camide evkat-ı hamsede/beş vakitte günlük bir akçe ücret ile merhume Zahide Hatun'un ruhu için Fatiha Suresini tilavet eden Mehmed vefat ettiğinden yerine Tekeli Mehmed Paşa Camii yakınında bulunan hamamın nazırı olan Yahya hakkı olmamasına rağmen bir yolla bu görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Vâkıfın şartına muhalefet ederek görevi kendisi icra etmediği gibi yerine vekil olarak Sefer adlı kişiyi tayin ettirmiştir. Yapılan haksızlığın anlaşılması üzerine Sefer'in görevine son verilerek, yerine caminin müezini olan Mehmed Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Ağustos 1724'te camide günlük bir akçe ücret ile aşırhan, iki akçe ücret ile cüzhan olan Hüseyin Halife iki senedir mütecaviz ve diyar-ı ahire gidip hizmetini terk ettiği için yerine Mehmed Halife, Kadı Hacı Yusuf'un arzı üzerine bu görevlere atanmıştır. Yine aynı tarihte camide günlük iki akçe ücret ile Enamhanı olan Hacı Mehmed terk-i hizmet ettiği için yerine Mehmed adlı başka bir şahıs, Tekeli Mehmed Paşa Camii mütevellisi olan Ahmed'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Mayıs 1725'te camide günlük bir buçuk akçe ücret ile selahan, bir buçuk akçe ücret ile aşırhan ve iki akçe ücret ile muarriif olan İsmail vefat ettiği için yerine Mehmed atanmıştır.⁶¹¹

⁶⁰⁸ VGMA HRF.1067: 23.

⁶⁰⁹ VGMA HRF.1067: 24.

⁶¹⁰ VGMA HRF.1067: 25.

⁶¹¹ VGMA HRF.1137: 33, 34, 35, 36.

Ağustos 1726'da Antalya surları içinde bulunan Tekeli Mehmed Paşa Camii'nde Âdem Efendi'nin ruhu için günlük bir akçe ücret ile okunan Kur'an-ı Kerim cüzünün cüzhanı olan Mehmed vefat ettiği için yerine diğer Mehmed Halife, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Nisan 1727'de Tekeli Mehmed Paşa Evkafının günlük bir buçuk akçe ücret ile kâtibi, bir buçuk akçe ücret ile aşırhanı, bir buçuk akçe ücret ile Enamhanı, bir buçuk akçe ücret ile cüzhanı olan Hüseyin Halife vefat ettiği için yerine Mehmed Halife bu görevlere atanmıştır. Yine aynı tarihte günlük beş akçe ücret ile caminin müezzini, günlük iki akçe ücret ile vakfın cabisi olan Hüseyin vefat ettiği için yerine Mehmed'e bu görevler tevdi edilmiştir. Aynı tarihte günlük iki akçe ücret ile caminin su yolcusu olan İvaz vefat ettiğinden yerine Hüseyin atanmıştır. Ekim 1727'de camide günlük beş akçe ücret ile müezzin olan İbrahim vefat ettiği için yerine İsmail Halife, Kadı Hacı Süleyman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁶¹² Temmuz 1728'de bir buçuk akçe ücret ile aşırhan ve bir buçuk akçe ücret ile selahan ve iki akçe ile ücret ile muarri⁶¹³ Mehmed'e akrabası İsmail'in müdahale etmesiyle eski beratı gereğince görevlendirmesi yenilenmiştir. Antalya'da Tekeli Mehmed Paşa Camii mahfilinde (büyük camilerde müezzin ya da hükümdarın oturması için yapılmış yüksekte ve parmaklıklarla çevrili yer.) evkatı hamsede/beş vakit namazda Zahide Hatun'un ruhu için bir fatihayı şerif talbisi⁶¹⁴ olan Mehmed vefat ettiği için yerine oğlu Mustafa babasının beratı esas alınarak söz konusu göreve atanmıştır.

Tekeli Mehmed Paşa Camii minaresinin iki akçe ücret ile kandilcisi olan Mehmed'in 1728'de yeniden beratla görevlendirmesi yapılmıştır. Yine cami vakfının günlük iki akçe ücret ile kâtibi olan Hacı Mehmed bu görevi yapacak liyakatte olmadığı için definden dolayı yerine Ahmed Halife, Kadı Hacı Süleyman'ın arzı üzerine vakfın kâtiplik görevine atanmıştır.⁶¹⁵ Ocak 1729'da cami mahfilinde günlük bir akçe ücret ile evkatı hamsede Zahide Hatun'un ruhu için Fatiha-yı Şerif tilavet eden Mustafa terk-i hizmet ettiği için, bu görev caminin hatibi de olan Ahmed Efendiye, naibin arzı üzerine tevdi edilmiştir. Ağustos 1729'da günlük beş akçe ücret ile müezzin olan İbrahim'in yerine İsmail bu göreve getirilmiştir. İsmail'in vefatından dolayı da bu görev onun kardeşi olan Mustafa'ya, Kadı Hacı Süleyman'ın arzı üzerine verilmiştir.⁶¹⁶ Eylül 1729'da yine günlük beş akçe ücret ile müezzin ve bir buçuk akçe ücret ile aşırhan olan Mehmed kendi rızası ile bu görevleri bırakınca, caminin müezzinlik ve aşırhanlık görevleri aynı

⁶¹² VGMA HRF.d.1143: 41, 42, 43.

⁶¹³ Muarri: Cami ve tekkelerde hayır sahibi kimselerin adlarını sayan derviş veya müezzin, tarif eden kişilere verilen isim.

⁶¹⁴ Talbi: Kur'an-ı Kerim'den cüz ve aşır okuyan kişilere verilen isim.

⁶¹⁵ VGMA HRF.d.1144: 35.

⁶¹⁶ VGMA HRF.d.1144: 36.

zamanda cami vakfının mütevellisi de olan Mustafa'nın arzı üzerine diğer Mehmed'e tevdi edilmiştir.⁶¹⁷

Ekim 1742'de cami vakfının günlük iki akçe ücret ile nazırı olan Mehmed vefat ettiği için yerine Hafız Hamza bu göreve atanmıştır.⁶¹⁸ Temmuz 1745'te Tekeli Mehmed Paşa Camii'nde Zahide Hatun'un ruhu için Fatiha okuyan Ahmed vefat ettiği için yerine Osman bu göreve atanmıştır.⁶¹⁹ Mart 1746'da Mehmed Paşa Camii'nde vazife-i muayyene ile Cuma vaizi olan Mehmed Selim vefat ettiğinden dolayı yerine geçmek için talepte bulunan Şeyh Osman Halife, Şeyhülislam Mevlana Mehmed Pirizade Efendi'nin işaret etmesi üzerine bu göreve atanmıştır.⁶²⁰ Ağustos 1751'de caminin günlük 3 akçe ücret ile sermahfili olan Mustafa üç seneden fazladır görevini terk ettiğinden dolayı ve cami cemaatinin haber vermesiyle yerine Mehmed Halife, Kadı Seyyid Ahmed'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁶²¹

Mayıs 1755'te camide günlük beş akçe ücret ile müezzin olan Mustafa'nın bu görevi bırakmasından dolayı yerine oğlu İbrahim'e caminin müezzinlik görevi beratla tevdi edilmiştir.⁶²² Temmuz 1755'te Tekeli Mehmed Paşa Camii'nde Âdem Efendi ruhu için tilavet olunan ecza-i şerifeden bir hatmi şerif talbisi olan Mehmed'in vefatıyla boş kalan bu göreve oğlu Esseyyid Ömer Halife, babasının beratı gereğince atanmıştır. Cami evkafının günlük iki akçe ücret ile kâtibi olan Osman Halifenin görevlendirme beratı eski görev beratı esas alınarak yenilenmiştir.⁶²³ Ocak 1756'da camide günlük altı akçe ücret ile kayyım olan Seyyid Ahmed'in görevlendirme beratı yenilenmiştir. Caminin minaresinde bir buçuk akçe ücret ile cuma günleri sela müezzini olan Seyyid Ahmed'in görevlendirme beratı yenilenmiştir.⁶²⁴ Kasım 1756'da camide günlük beş akçe ücret ile babası Mehmed'in kasr-ı yedinden dolayı daha önce müezzin olan Osman'ın görev beratı yenilenmiştir. Camii mahfilinde Zahide Hatun ruhu için bir akçe ücret ile Fatihahan olan Hatip Ahmed'in bu görevi bırakmasından dolayı caminin boş kalan hatiplik ve Fatihahanlık görevleri, aynı zamanda caminin müezzini olan Osman Halifenin atik/eski beratı gereğince kendisine tevdi edilmiştir.⁶²⁵ Mayıs 1766'da Tekeli Mehmed Paşa Camii mahfilinde kıraat olunmak üzere cuma vakitlerinde günlük bir akçe ücret ile Fatihan olan Molla Osman'ın ferağından dolayı yerine kardeşi Seyyid Ömer beratla bu göreve atanmıştır. Bu caminin aynı zamanda günlük beş akçe ücret ile müezzini de olan Molla Osman bu görevden

⁶¹⁷ VGMA HRF.d.1144: 37.

⁶¹⁸ VGMA HRF.d.1061: 161.

⁶¹⁹ VGMA HRF.d.1061: 164.

⁶²⁰ VGMA HRF.d.1061: 165.

⁶²¹ VGMA HRF.d.1061: 169.

⁶²² VGMA HRF.d.1056: 157.

⁶²³ VGMA HRF.d.1056: 158.

⁶²⁴ VGMA HRF.d.1056: 159.

⁶²⁵ VGMA HRF.d.1056: 161.

de feragat ettiğinden yerine yine kardeşi Seyyid Ömer atanmıştır. Haziran 1768'de camide günlük altı akçe ücret ile kayyım olan Esseyyid Ahmed vefat ettiği için yerine Ebubekir'e bu görev tevdi edilmiştir.⁶²⁶ Mart 1772'de Tekeli Mehmed Paşa Camii'nde cuma günlerinde vaiz olan Seyyid Hacı İsmail'in ferağından dolayı yerine Seyyid Osman, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine ve Şeyhülislam Seyyid Mehmed Said Efendinin işaret etmesiyle caminin vaizlik görevine atanmıştır.⁶²⁷ Mart 1772'de Antalya'da Makbul Ağa Mahallesi sakinlerinden olan ve bu tarihten önce vefat etmiş olan Kaptanzade Hacı Yusuf adlı hayırsever surlar dışında Timurcu Kara Mahallesinde bulunan bahçesinin bir sehmini ifraz ederek gelirini Tekeli Mehmed Paşa Camii'nde kış mevsiminde, cuma günlerinde, diğer aylarda, özellikle Ramazan ayının gece ve gündüzlerinde Kur'an okunması için vakfetmiştir. Mart 1772'de vâkıfın koymuş olduğu şartlar gereğince bu işi sürdüren vaiz ve nasih olan Şeyh Abdurrahman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etmiştir. Bunun üzerine Şeyh Ali, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁶²⁸ Ocak 1774'te camide cuma günlerinde vaiz ve nasih olan Osman'ın ferağından dolayı yerine Seyyid Hacı İsmail, naibin arzı üzerine ve Şeyhülislam olan Mevlâna Varizade Mustafa'nın işaret etmesiyle bu göreve atanmıştır.⁶²⁹

23 Nisan 1780'de camide günlük beş akçe ücret ile müezzin olan İbrahim'in vefatından dolayı caminin boş kalan müezzinlik görevine Ömer, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁶³⁰ Mayıs 1780'de Tekeli Mehmed Paşa Camii'nde günlük üç akçe ücret ile sermahfil olan Mehmed'in görev beratı yenilenmiştir.⁶³¹ Nisan 1785'te cami vakfının günlük iki akçe ücret ile kâtipi olan Hacı Osman vefat etmiştir. Yerine oğlu Mehmed, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁶³² 18 Ocak 1792'de yine camide günlük iki akçe ücret ile nazırlık ve iki akçe ücret ile kâtiplik hizmetleri cihetlerinin mutasarrıfı beratla Şeyh Muhammed b. Osman'dır. Yine aynı tarihte caminin hitabet görevi beratla Şeyh Mehmed Halife b. Osman'ın üzerindedir.⁶³³ 10 Ağustos 1795'te camide günlük altı akçe ücret ile kayyım olan Ebubekir vefat ettiği için caminin boş kalan kayyımlık görevine Hasan Halife, naibin arzı üzerine atanmıştır. Yine camide günlük beş akçe ücret ile müezzin olan Ömer'in vefatıyla yerine Mehmed, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁶³⁴ 26 Nisan 1796'da camide düzenli olarak cuma günlerinde vaiz olan Esseyyid Hasan'ın vefatıyla caminin boş kalan vaizlik görevine Ali, naibin arzı ve Şeyhülislam Mevlâna

⁶²⁶ VGMA HRF.d.1057: 88, 90.

⁶²⁷ VGMA HRF.d.1058: 53.

⁶²⁸ VGMA HRF.d.1058: 54.

⁶²⁹ VGMA HRF.d.1057: 87.

⁶³⁰ VGMA HRF.d.1064: 9.

⁶³¹ VGMA HRF.d.1065: 61.

⁶³² VGMA HRF.d.1060: 153.

⁶³³ BOA EV.d.38601: varak 5, s.10.

⁶³⁴ VGMA HRF.d.531: 100.

Esseyid Mehmed Arif Dürrizade Efendi'nin işaretleri gereğince atanmıştır.⁶³⁵ 31 Ağustos 1799'da camide günlük beş akçe ücret ile müezzin olan Mehmed'in geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etmesinden dolayı caminin boş kalan müezzinlik görevi Ömer'e, vakfın mütevellisi olan Esseyid Hasan arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁶³⁶ 1800'de camide günlük beş akçe ücret ile müezzin olan Ömer Halife berat-ı şerifle mutasarrıftır.⁶³⁷ 23 Mart 1806'da caminin ayak çeşmelerinin tathiri/temizliği için günlük iki akçe ücret ile ğassal olan Mehmed ve yine cami vakfında günlük iki akçe ücret ile cibayetine mutasarrıf olan Ömer b. Mehmed'in vefatıyla boş kalan bu görevlere İsmail b. Ömer, Kadı Esseyid Feyzullah'ın arzı üzerine atanmıştır. 28 Haziran 1807'de günlük iki akçe ücret ile camide naathan olan Hüseyin ve yine camide günlük iki akçe ücret ile muarrihan olan Mehmed'in vefatıyla caminin boş kalan bu görevlerine Hasan b. Hüseyin, Kadı Esseyid Feyzullah'ın arzı üzerine atanmıştır.⁶³⁸ Mart 1807'de Antalya dahili surunda Tekeli Mehmed Paşa b. Piri Camii'nde bağdessalatü'l fecr/sabah ve bağdessalatü'l asr/ikindi vakitlerinde bir Fatihay-ı Şerif kıraat/okumak etmek üzere Hatice adlı hatun Suk-ı Sultanide iki kapılı kahvehane yakınında bulunan ve Fatih dükkanını olarak meşhur olan bazerganını/dükkanını vakf etmiştir. Vâkıfın şartları gereğince camide Fatihahan olan Esseyid Hafız Mustafa b. Esseyid Hafız Hasan elindeki beratı gereğince yine bu göreve vakfın mütevellisi olan Seyyid Hafız Hasan arzı üzerine atanmıştır.⁶³⁹ 14 Aralık 1807'de camide günlük bir buçuk akçe ücret ile kayyım olan ve yine günlük iki akçe ücret ile noktacı olan Mehmed vefat ettiğinden dolayı caminin boş kalan bu görevlerine Hafız Seyyid Hasan b. Mustafa, Kadı Seyyid Feyzullah'ın arzı üzerine atanmıştır.⁶⁴⁰

12 Haziran 1811'de camide günlük altı akçe ücret ile kayyım olan Hüseyin'in geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etmesinden dolayı caminin boş kalan kayyımlık görevine İbrahim, naibin arzı üzerine atanmıştır. Camide günlük beş akçe ücret ile müezzin olan Ömer'in de geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etmesinden dolayı caminin boş kalan müezzinlik görevine Mustafa, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁶⁴¹ 22 Kasım 1816'da camide günlük bir buçuk akçe ücret ile Enamhan ve yine camide günlük iki akçe ücret ile noktacı cihetlerine mutasarrıf olan Seyyid Hasan b. Mustafa vefat ettiği için bu görevler oğlu Seyyid Mustafa'ya beratla tevdi edilmiştir.⁶⁴² 2 Temmuz 1818'de camide düzenli olarak cuma günlerinde vaiz olan Seyyid Ali'nin elinde olan görev beratı zayi olduğundan, daha önceki

⁶³⁵ VGMA HRF.d.531: 101.

⁶³⁶ VGMA HRF.d.531: 103.

⁶³⁷ BOA EV.d.38601: varak 5, s.10.

⁶³⁸ VGMA HRF.d.532: 106.

⁶³⁹ VGMA HRF.d.532: 107.

⁶⁴⁰ VGMA HRF.d.532: 108.

⁶⁴¹ VGMA HRF.d.533: 44.

⁶⁴² VGMA HRF.d.534: 122.

kayıtlar gereğince beratinın zayi olmasından dolayı ve arzuhal kaydı mucibince Şeyhülislam Mevlâna Mekkizade Mustafa Asım Efendi'nin işaret etmesiyle Seyyid Ali'ye yeni bir görev beratı verilmiştir.⁶⁴³ 26 Kasım 1823'te Tekeli Mehmed Paşa vakfının günlük on akçe ücret ile mütevellisi Seyyid Hafız Mustafa Derviş'tir. 30 Ocak 1825'te yine camide günlük altı akçe ücret ile kayyım olan Hafız Süleyman b. İbrahim berat-ı şerifle bu görevin mutasarrıfıdır.⁶⁴⁴ Temmuz 1827'de caminin günlük sekiz akçe ücret ile imamı olan Hafız Hüseyin Efendi vefat ettiğinden yeri boş ve hizmeti lazımesi muattal/boş kaldığından erbab-ı istihkaktan olan (imam olma vasıflarını taşıyan kişilerden olan) Esseyyid Hafız Abdurrahman Efendi b. Hafız Mustafa'ya, naibin ilamı ile görev beratı ihsan buyrulmuştur.⁶⁴⁵ 13 Şubat 1828'de camide cuma günlerinde vaiz ve nasih olan Seyyid Ali b. Ahmed'in geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etmesinden dolayı boş kalan vaizlik ve nasihlik görevleri Hamza b. Ahmed'e, naibin arzı ve Şeyhülislam Mevlâna Kadızade Mehmed Tahir Efendi'nin işaret etmesiyle tevcih edilmiştir.⁶⁴⁶ 8 Kasım 1828'de caminin imamı Hafız Abdurrahman b. Hafız Mustafa'dır.⁶⁴⁷ 30 Mayıs 1829'da günlük altı akçe ücret ile kayyım olan İbrahim'in vefat etmesiyle boş kalan kayyımlık görevi İbrahim'in oğlu Hafız Süleyman ibn-i İbrahim'e vakfın mütevellisinin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁶⁴⁸

38601 numaralı ve 3 Şubat 1836 tarihli evkaf defterine göre Tekeli Mehmed Paşa Camii'nde beratsız olup hali hazırda hizmette olan cami vakfı görevlileri ve aldıkları ücretler de şu şekilde kayda geçmiştir: Kayyıma verilen 6 akçe, müezzin Mustafa'ya verilen 6 akçe, cuma müezzinine verilen 4 akçe, devirhan Abdurrahman'a verilen 3 akçe, devirhan Mehmed'e verilen 3 akçe, devirhan Mustafa'ya verilen 3 akçe, Nebehana verilen 3 akçe, Enamhana verilen 3 akçe, cabi Ebubekir'e verilen 2 akçe, ferraş Ali'ye verilen 2 akçe. 1836 yılında caminin vakfiyesi kaza ile zayi olup mevcut olmadığından gerek bani ve gerek diğer hayırseverlerin cami-i şerifin ehl-i mürtezikasına ve gerek fitil, mum ve abdesthane tathirine vakf eylediği, müteveli ve nazır elinde mevcut bulunan gelirler detaylı olarak şu şekilde yazılmıştır: Cami yakınında olan Elvan boyacı dükkânı icarından gelen 60 kuruş, yine cami yakınında olan bakkal dükkânı icarından gelen 40 kuruş, kale kapısına muttasıl/bitişik yapucu dükkânı icarından gelen 35 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde olan diğer yapucu dükkânı icarından gelen 60 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde olan boyacı dükkânı icarından gelen 60 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde olan manav dükkânı icarından gelen 30 kuruş, yine bu manav dükkânın bitişiğinde olan

⁶⁴³ VGMA HRF.d.534: 119.

⁶⁴⁴ BOA EV.d.38601: varak 5, s.10.

⁶⁴⁵ C. EVKAF 48-2361: varak 1, s.1.

⁶⁴⁶ VGMA HRF.d.535: 84.

⁶⁴⁷ BOA EV.d.38601: varak 5, s.10.

⁶⁴⁸ VGMA HRF.d.535: 85.

habbaz⁶⁴⁹ dükkânı icarından gelen 150 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde olan küçük yapucu dükkânı icarından gelen 15 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki susam yağhanesi icarından gelen 90 kuruş, cami karşısında bulunan yapucu dükkânı icarından gelen 30 kuruş, bu dükkânın da bitişiğinde bulunan manav dükkânı icarından gelen 40 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki diğer manav dükkânı icarından gelen 40 kuruş, Uzun Çarşıda bulunan yapucu dükkânı icarından gelen 25 kuruş, bitişiğindeki diğer yapucu dükkânı icarından gelen 20 kuruş, onun da bitişiğinde diğer yapucu dükkânı icarından gelen 20 kuruş, bu dükkânın karşı tarafında bulunan yapucu dükkânı icarından gelen 12,5 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde bulunan diğer yapucu dükkânı icarından gelen 12,5 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde bulunan manav dükkânı icarından gelen 15 kuruş, onun da bitişiğindeki destgah⁶⁵⁰ dükkânı icarından gelen 20 kuruş, Has Balaban Mahallesinde bulunan bir hamam icarından gelen 450 kuruş, aynı mahallede bulunan bir vakıf menzil icarından gelen 100 kuruş, yine aynı mahallede bulunan diğer menzil icarından gelen 90 kuruş, yine aynı mahallede bulunan diğer bir menzil icarından gelen 70 kuruş, Suk-ı Sultanide dükkân hisse-i icarından gelen 15 kuruş, kale kapısı bitişiğindeki dükkândan hisse-i icarından gelen 10 kuruş, Suk-ı Sultanide çıkırıkçı dükkânının hisse-i icarından gelen 10 kuruş, han yakınında bulunan kahvenin icarından gelen 15 kuruş, bahçeler arasında bir bahçe icarından gelen 60 kuruş, Pazar Ağası dükkânı yakınındaki berber dükkânının icarından gelen 15 kuruş, cami yakınında bulunan Saliha Hatun menzilin yıllık icarından gelen 3 kuruş, Cullah Kara Mahallesinde bulunan Torbacı Hatun menzilin arsa icarından gelen 3 kuruş, Fatiha-i Şerif tilaveti için geliri mütevellîye meşrut dükkân icarından gelen 60 kuruş, Uzun Çarşıda dükkân icarından gelen 20 kuruş, vakfın mütevellisinin elinde bulunan vakfa ait nakit para olan 875 kuruşun ribhinden elde edilen 130 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 1.836 kuruştur. Ayrıca cami vakfına ait Suk-ı Sultanide timurcular/demirciler içinde bir kıta/parça dükkân arsası da vardır. Cami vakfının 1836 yılına ait olan bir yıllık gider kalemleri ve gider miktarları da şunlardır: Vakıf mütevellisine verilen 30 kuruş, nezaret ve kitabete verilen 12 kuruş, imamete verilen 24 kuruş, hitabete verilen 30 kuruş, müezzine verilen 18 kuruş, kayyıma verilen 18 kuruş, diğer kayyıma verilen 18 kuruş, cüzhana verilen 9 kuruş, devirhana verilen 9 kuruş, Nebehana verilen 12 kuruş, cabiye verilen 6 kuruş, ferraşa verilen 6 kuruş, devirhana verilen 9 kuruş, diğer müezzine verilen 18 kuruş, sela müezzinine verilen 12 kuruş, camide mevcut olan kandiller için satın alınan 200 kıyye yağ için ödenen 600 kuruş, minarelerde mevcut olan 20 adet kandil için satın alınan 30 kıyye yağ için ödenen 90 kuruş, iki adet büyük şamdan için satın alınan 20 kıyye yağ için ödenen 280 kuruş, diğer şamdan için satın alınan 15

⁶⁴⁹ Habbaz dükkânı: Ekmek dükkânı, fırın.

⁶⁵⁰ Destgah dükkânı: İş yeri, halı dokuma tezgâhı.

kıyye şemi revğan yağı için ödenen 60 kuruş, kandillere fitil ve sair giderlere yıllık harcanan 20 kuruş, 20 adet kandile yapılan tamirata ödenen 40 kuruş, abdesthane temizliğine ödenen 50 kuruş, ayak yolu/tuvalet temizliğine harcanan 50 kuruş, vakıf mütevellisine meşrut dükkân kirasına ödenen 60 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri 1.693 kuruştur. Cami vakfının yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakıf gelirlerinden 143 kuruş artmıştır.⁶⁵¹

Antalya'da Kaleiçi'nde bulunan bu caminin 1839/1840 yıllarına ait iki yıllık muhasebesi vakfın mütevellisi marifetiyle yapılmıştır. Söz konusu muhasebe kaydına göre cami vakfının 2 yıllık toplam geliri 5.164 kuruştur. Cami vakfının iki yıllık toplam gideri ise 2.588 kuruştur. Cami vakfının artan geliri olan 2.576 kuruş ise yine caminin tamirine sarf olunmak üzere müteveli tarafından kayıt altına alınmıştır.⁶⁵²

Tekeli Mehmed Paşa Camii Vakfının mütevellisi olan Hacı İbrahim Efendi marifetiyle yapılan muhasebesine göre 1842'de gelir beyanı şu şekildedir: Kale kapısı yakınındaki boyacı dükkânı icarından gelen 70 kuruş, bitişiğindeki boyacı dükkânı icarından gelen 50 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki diğer dükkân icarından gelen 50 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki diğer bir dükkân icarından gelen 50 kuruş, bitişiğindeki diğer dükkân icarından gelen 50 kuruş, bitişiğinde diğer dükkân icarından gelen 60 kuruş, bu dükkânın da bitişiğindeki diğer boyacı dükkânı icarından gelen 40 kuruş, bitişiğinde ekmekçi dükkânı icarından gelen 100 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki başka bir dükkân icarından gelen 15 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki yağhanenin icarından gelen 100 kuruş, bitişiğindeki boyacı dükkânı icarından gelen 40 kuruş, bitişiğindeki diğer dükkân icarından gelen 40 kuruş, bitişiğindeki diğer dükkân icarından gelen 20 kuruş, bitişiğinde bulunan diğer dükkân icarından gelen 10 kuruş, onun bitişiğindeki diğer dükkân icarından gelen 15 kuruş, bitişiğinde diğer dükkân icarından gelen 40 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki diğer dükkân icarından gelen 15 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde bulunan diğer dükkân icarından gelen 15 kuruş, bitişiğinde bulunan diğer dükkân icarından gelen 15 kuruş, bitişiğindeki diğer dükkân icarından gelen 10 kuruş, bitişiğindeki diğer dükkân icarından gelen 40 kuruş, Suk-ı Sultanide semerciler içindeki dükkân icarından gelen 40 kuruş, Suk-ı Sultanide ekmekçi karşısındaki kahve dükkânı icarından gelen 100 kuruş, Has Balaban Mahallesinde bulunan hanenin icarından gelen 100 kuruş, yine aynı mahallede olan Çörekçi Mustafa menziline icarından gelen 70 kuruş, Mecid Ağa uhdesinde olan hamam icarından gelen 520 kuruş. İmama meşrut yağ dükkânı icarından gelen 60 kuruş, Pazar Ağası yakınında bulunan berber dükkânı icarından gelen 10 kuruş. Taşlı Ekşi bahçesinden gelen 1,5 kuruş, caminin aydınlatılmasında kullanılan yağa meşrut Taktak Hacı Ahmed dükkânı icarından gelen

⁶⁵¹ BOA EV.d.38601: varak 5, s.10.

⁶⁵² BOA EV.d.11423: varak 4, s.8.

5 kuruş, yine cami aydınlatılmasında kullanılan yağa meşrut Çıkrıkçı Hacı Mehmed dükkânı icarından gelen 5 kuruş, Hacı Mustafa dükkânı icarından gelen 7,5 kuruş, yine yağa meşrut Hacı Mustafa dükkânı icarından gelen 10 kuruş, yine caminin aydınlatılmasında kullanılan yağa meşrut İskelede Hacı Rızaoğlu dükkânı icarından gelen 10 kuruş, geliri ehl-i mürtezika meşrut bir dükkân icarından gelen 6 kuruş, vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen nemasından gelen 157 kuruş olmak üzere vakfın toplam gelir miktarı 1.997 kuruştur. Cami vakfına ait olup âtil vaziyette, boş olan ya da bedelsiz olan dükkân, menzil ve arsalar da şunlardır: Caminin bitişiğinde bulunan imamın oturduğu bir menzil/ev (bedelsiz), Bekir Hanı yakınında bulunan dükkân arsası (boş), yine Suk-ı Sultanide bulunan dükkân arsası (boş). Cami vakfının 1842 yılındaki giderleri de şu şekildedir: Müteveli efendiye verilen 40 kuruş, nezaret-i kitabete verilen 20 kuruş, imam efendiye verilen 50 kuruş, hatip efendiye verilen 40 kuruş, müezzin efendiye verilen 30 kuruş, diğer müezzine verilen 30 kuruş, kayyıma verilen 30 kuruş, diğer kayyıma verilen 30 kuruş, devirhana verilen 9 kuruş, cüzhana verilen 9 kuruş, Nebehana verilen 19 kuruş, Enamhana verilen 12 kuruş, cabiye verilen 6 kuruş, ferraşa verilen 6 kuruş, devirhana verilen 9 kuruş, sela müezzinine verilen 12 kuruş. İmama meşrut nan/ekmek dükkânının kirasına ödenen 60 kuruş, cami aydınlatılmasında kullanılan 50 kıyye revgan yağı için ödenen 200 kuruş, minaredeki kandillerine sarf edilen yağ için nödenen 50 kuruş, şamdan ve mumlar için ödenen 84 kuruş, yine cami aydınlatılmasında kullanılan fitil ve sair giderler için ödenen 14 kuruş. Şikest/kırılmış olan kandillerin tamirleri için ödenen 20 kuruş, ibrişhane tathirine/temizliğine harcanan 50 kuruş, ayaklık/tuvaletlerin tathirine/temizliğine harcanan 50 kuruş. Terettüb-ü maaş-ı hazineye ödenen 40 kuruş, harc-ı muhasebeye ödenen 10 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri 1.124 kuruştur. Cami vakfının yapılan bir yıllık muhasebesine göre gelirlerinden 873 kuruş artmıştır. Vakıf gelirlerinden artan bu 873 kuruş yine caminin ihtiyaç duyulacak bakım ve tamir masraflarında kullanılmak üzere kayıt ve muhafaza altına alınmıştır.⁶⁵³ 15179 numaralı evkaf defterindeki kayda göre 1853 yılında Antalya'da Mehmed Paşa Camii Vakfının mütevellisi Hüseyin Efendi'dir.⁶⁵⁴

1865 yılında Tekeli Mehmed Paşa Camii Vakfının mütevellisi olan Hüseyin Efendi marifetiyle Hicri 1281 senesinin Muharrem ayı başlangıcından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan muhasebesine göre vakfın gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Vakfa ait icare-i vadideli olarak kiraya verilen müsakkafatlar şunlardır: Vasili tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 200 kuruş. Samahti tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 250 kuruş. Mikail tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 100 kuruş. Merakumi tasarrufunda

⁶⁵³ BOA EV.d.11952: varak 3, s.6.

⁶⁵⁴ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

olan bir yapucu dükkân kirasından gelen 100 kuruş. Samahti Etnasi tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 30 kuruş. Ayvaz Kiraz tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 100 kuruş. Mikail tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 100 kuruş. Yorgi tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 100 kuruş. Koca Bey tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 350 kuruş. Yağcı tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 350 kuruş. Hasan tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 60 kuruş. Arab Hasan tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 80 kuruş. Başka bir dükkân kirasından gelen 100 kuruş. Kara Mustafa tasarrufunda olan ve geliri mütevellîye tahsis edilmiş olan bir dükkân kirasından gelen 30 kuruş. Yine icare-i vahideli/tek icareli olan bir dükkân kirasından gelen 200 kuruş. Hacı Dede tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 130 kuruş. Muhacir Hasan tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 30 kuruş. Almas Arab tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 30 kuruş. İbrahim tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 30 kuruş. Duhancı Bekir tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 200 kuruş. Şeyh İbrahim tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 30 kuruş. Hacı Ahmed tasarrufunda olan ve sur dışında bulunan bir dükkân kirasından gelen 250 kuruş. Geliri imama tahsis edilmiş olan bir dükkân kirasından gelen 250 kuruş. Yanyalı tasarrufunda olan bir dükkân kirasından gelen 190 kuruş. Mercan tasarrufunda olan bir menzil kirasından gelen 100 kuruş. İcare-i vahideli olan bir dükkân kirasından gelen 1.000 kuruş. Tekeli Mehmed Paşa Vakfına ait olan 1.845 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 233 kuruş olmak üzere cami vakfının toplam gelir miktarı 4.553 kuruştur. Ayrıca vakfa ait olan ve cami imamlığına şart koşularak bedelsiz olarak verilmiş olan iki adet menzil/ev de vardır. Yine söz konusu caminin 1865 yılında gerçekleşen bir yıllık giderleri ve gider kalemleri de şunlardır: Süleyman Efendi uhdesinde olan hitabet vazifesi için ücret ödenmediğinden bu işin gönüllü/hasbi olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Murad uhdesinde olan imamet vazifesi için bir yılda 150 kuruş verilmiştir. Hacı Mehmed üzerinde olan cabilik ücreti için 60 kuruş verilmiştir. Hüseyin Efendi uhdesinde olan tevliyet vazifesi için 120 kuruş verilmiştir. Hasan Efendi uhdesinde olan müezzinlik vazifesi için 100 kuruş verilmiştir. Hasan Efendi uhdesinde olan kayyımlık vazifesi için 70 kuruş verilmiştir. Hasan Efendi uhdesinde olan sela okuma vazifesi için 15 kuruş verilmiştir. Mehmed Halife uhdesinde olan başka bir vazife için 52 kuruş verilmiştir. Yine Mehmed Halife uhdesinde olan muallim-i sanilik vazifesi için 32 kuruş verilmiştir. Hafız Osman uhdesinde olan Fatihahan vazifesi için 250 kuruş verilmiştir. Camideki mumlar ile minarede bulunan kandillerin aydınlatılması için satın alınan 221 kıyye yağ için 2.158 kuruş ödenmiştir. Yine cami aydınlatılmasında kullanılan kandil ve fitiller için 100 kuruş ödenmiştir. Mahallince harcanmak üzere caminin masrafları için 728 kuruş ödenmiştir. Caminin temizliği ve sair işçilikler için 70 kuruş ödenmiştir. Muhasebe

harcına 7,5 kuruş, maaş-ı muharrere 29 kuruş, nezaret cihetine 18 kuruş ödenmiştir. Yukarıdaki kayıtlarlardan da anlaşılacağı üzere Tekeli Mehmed Paşa Camii Vakfının 1865 yılındaki bir yıllık toplam giderleri 4.039,5 kuruştur. Yapılan gelir/gider muhasesinden sonra vakfın gelirlerinden 513,5 kuruş artmış ve bu artan para vakfa ait nakit paraya dahil edilmiştir.⁶⁵⁵ 1867 yılında cami vakfının toplam geliri 6.730 kuruş, toplam gideri ise 6.639 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 91 kuruş artmıştır.⁶⁵⁶

15 Temmuz 1870 tarihinde Antalya’da sur içinde bulunan ve mülhak vakıf olan Tekeli Mehmed Paşa Camii⁶⁵⁷ Vakfından olmak üzere günlük 6 akçe ücret ile caminin kayyımlik görevi Hüseyin Halife ibn-i Osman’ın uhdesindedir. Hüseyin Halife ibn-i Osman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı bu görev boş kalmıştır. Bu görev için ehliyet ve liyakati olan Molla Mehmed b. Ebubekir uhdesine tevcihi hususu mahal hakiminin ilamı ve Teke Sancağı Meclisinin mazbatasıyla liva evkaf müdürü ve vilayet-i mezkure valiliği tarafından başka başka inha olunmuş ve görev beratı tevcih edilmiştir.⁶⁵⁸

Tablo 1.16 Tekeli Mehmed Paşa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836	1.646	60	-	130	1.836	231	1.050	140	272	-	1.693	+143
1839/1840	5.164				5.164	2.588					2.588	+2.576
1842	1.795	-	45	157	1.997	546	348	120	60	50	1.124	+873
1865	4.320	-	-	233	4.553	929	2.258	-	798	54,5	4.039,5	+513,5
1867	6.730				6.730	6.639					6.639	+91

Tekeli Mehmed Paşa Vakfı ve camiine 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 7 müteveli, 10 nazır, 7 cabi, 9 imam, 7 hatip, 24 müezzin, 9 cuma/sela müezzini, 7 muarriif, 16 aşırhan, 6 devirhan, 6 ferraş, 15 kayyım, 7 noktacı, 9 katip, 14 vaiz, 2 Nebehan, 9 Enamhan, 17 cüzhan, 9 Fatihahan, 3 naathan, 2 su yolcu, 2 kandilci, 1 gassal, 2 müezzinbaşı ve 5 sermahfil olmak üzere toplam 195 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 24 kişi ile caminin müezzinlik cihetine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %12,3’üne, en az atamanın da 1 kişi ile cami vakfının gassallık cihetine yapıldığı, bu atamanın

⁶⁵⁵ BOA EV.d.39015: varak 5, s.9.

⁶⁵⁶ BOA EV.d.21648: varak 1, s.1.

⁶⁵⁷ Günümüzde bu cami Muratpaşa ilçesi Tuzcular Mahallesinin kale kapısı mevkisinde bulunan saat kulesinin güneydoğusunda yer almaktadır ve ibadete açıktır. Cami imamının görmüş olduğu bir rüya neticesinde cami avlusunda yapılan kazıda üç mezar bulunmuş ve bu mezarlar muhafaza altına alınmıştır.

⁶⁵⁸ BOA EV.d.21064, varak 2: s.4.

da toplam personel atamalarının %0,5'ine denk geldiği görülmüştür. Tekeli Mehmed Paşa Camii Vakfını diğer vakıflardan ayıran hususlar vardır. Bu hususların birincisi Antalya'daki tüm vakıflar içerisinde 18 ve 19.yüzyıl boyunca 195 personelle en fazla personel atamasının yapıldığı cami vakfı olması, ikinci husus söz konusu Antalya vakıfları içerisinde cami vakfına bir gassalın atandığı tek vakıf olması, üçüncü husus ise tüm Osmanlı coğrafyasında caminin iç ve dış pencere alınlıklarına Münferice Kasidesi'nin tamamının işlenmiş olduğu tek cami olmasıdır.

Cami vakfına yapılan toplam 195 atamanın 52'sinin vefatlar neticesinde, 2'sinin görev beratlarının zayi edilmesi neticesinde, 11'nin ferağ ve kasr-ı yedler neticesinde, 5 atamanın vakıf görevlilerinin görevlerini terk etmesi neticesinde, 2 atamanın görevden uzaklaştırmalar neticesinde ve 1 atamanın ise yapılan usulsüzlük sonucu yapılan atamanın iptali neticesinde yapıldığı tespit edilmiştir. Yapılan atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri de tespit edilmiştir. Atama şartlarını taşıyan 8 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmıştır. Ayrıca vefat etmiş olan 3 vakıf görevlisinin yerine de bu görevlere atanma şartlarına taşıyan kardeşleri atanmıştır.

1.1.19.Müsellim Camii

Bu cami, giriş kapısının üstünde yer alan kitabeye göre Hacı Osman Ağa oğlu Hacı Mehmed Ağa tarafından H.1211/M.1796 yılında inşa ettirilmiştir. Hacı Mehmet Ağa, II. Mahmud döneminde Konya Valisi olan, Kadı Abdurrahman Paşa'nın kethüdası iken, onun vasıtasıyla Teke Sancağı'na mütesellim olarak tayin olunmuş ve bu görevi sırasında nüfuzunu da kullanarak çok zengin olmuştur.⁶⁵⁹

Kare plânlı olarak inşa edilmiş olan caminin beden duvarları muntazam kesme taştan yapılmış olup kademe kademe halinde yükselmektedir. Pencereilerin üst kısımları sivri kemerli nişli olup nişlerin içleri 18.yüzyıl çinileri ile kaplanmıştır.⁶⁶⁰ Caminin mihrabı kible duvarının ortasında yer almaktadır. Antalya'daki mescit ve camileri içerisinde çinili bir mihraba sahip tek camidir.⁶⁶¹ Cami, tek kubbeyle örtülmüş olup kuzeyinde ahşap sundurmalı son cemaat mahalli yer almaktadır. Caminin minaresi tuğladan inşa edilmiş olup kuzeybatı köşesinde tek şerefeli olarak konumlandırılmıştır.⁶⁶² Güneybatı köşesinde ise kare plânlı kütüphane bulunmaktadır. Kare plânlı olan kütüphane bölümü basık bir kubbeyle örtülerek kiremitle kaplanmıştır. Caminin bahçesinde bulunan bu kütüphane Antalya'da bilinen en eski kütüphanedir. Konya

⁶⁵⁹ KVS H.1332/M.1914: s.524.

⁶⁶⁰ *Antalya Kültür Envaneteri (Merkez)*, Antalya Valiliği, 2003, s.153

⁶⁶¹ Sabih Erken, *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler I*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1983, s. 549-552; Parlak, 2011, s.56, 57, 58.

⁶⁶² Yerli, 2011: s.45.

Vilayet Salnamesindeki kayda göre bu kütüphanede 20 farklı alanla ilgili kitaplar mevcuttur.⁶⁶³ Hacı Mehmed Ağa'nın bu kütüphaneye tamamı yazma eser olmak üzere 501 cilt kitap koyduğu H.1220/M.1805 senesinde yazılmış ve kendi mührüyle mühürlenmiş olan kütüphane fihristinden anlaşılmaktadır. Daha sonra yine Hacı Mehmed Ağa zamanında bu fihriste 88 cilt kitap daha ilave edilmiştir. 1945 yılında kütüphanenin restore edilmesi gerekince buradaki kitaplar Milli Kütüphane'ye aktarılmıştır. Ancak bir kadirşinaslık örneği olarak birleşen bu iki kütüphaneye *Tekelioğlu* adı verilmek suretiyle ismi günümüze kadar yaşatılmıştır. 1964 yılında el yazması ve Arap harfli basma eserler İstanbul Süleymaniye kütüphanesine gönderilmiştir ve günümüzde Tekelioğlu bölümünde sergilenmektedir. Müsellim Camii'nin⁶⁶⁴ en dikkat çekici özelliği cephelerdeki pencere alınlıkları ve harim içi duvar yüzeylerindeki bitkisel bezemeli çini panoların kullanılmış olmasıdır. Araştırmacılara göre camide yer alan çinilerin benzerlerine Topkapı Sarayı Haremi'nin Hünkâr Hamamı'nda sünnet odasının duvarlarında ve I. Abdülhamid dairesi koridorunda rastlanmaktadır. Çiniler 18. yüzyıla ait olup büyük çoğunluğu 1992'de sona eren onarım sırasında değiştirilmiştir. Daha önce ortadan kalkmış olanların yerine yenileri konulmuştur. Orijinal çiniler koyu, yeni çiniler ise açık renktedir.⁶⁶⁵ Süleyman Fikri Erten, bu caminin nispeten küçük fakat sağlam inşa edildiğini, duvarlarının çinilerle süslü olduğunu, caminin kitabesinin mevcut olup giriş kısmının üst tarafında bulunduğunu ve yine camiye bitişik olarak çok güzel bir kütüphanesinin olduğunu yazmıştır. Caminin banisinin Hacı Mehmed Ağa b. Hacı Osman olduğunu söyledikten sonra Hacı Mehmed Ağa'nın Kadı Abdurrahman Paşa ile olan mecarasının bilindiğini ve Hacı Mehmed Ağa'nın kabrinin Çukurtaş denilen yerde bir çınar ağacının altında olduğunu ve mezar taşında herhangi bir yazının olmadığını söylemektedir.⁶⁶⁶ Dergah-ı Ali Kapucubaşlılarından olan ve bir dönem Antalya meclis azası da olan Hacı Mehmed Ağa'nın İstanos köylerinden olan Dat, Köseler, Leylek ve Yeleme köylerinde sahip olduğu yaklaşık 22.000 dönüm toprak vardır.⁶⁶⁷ Teke Mütesellimi Hacı Mehmed Ağa'nın ölüm tarihi 1811 veya 1812 olarak kabul edilmektedir. Hacı Mehmed Ağa'nın ölümü üzerine onun muhallefatına devlet adına el koymak üzere Mirahur-ı Evvel İsmail Ağa 29 Mart 1812'de padişah hatt-ı hümayunu/fermanı ile görevlendirilmiştir. Bu fermanda Mirahur İsmail Ağa'nın zaman kaybetmeden Antalya'ya gitmesi, vefat etmiş olan Teke Mütesellimi Hacı Mehmed Ağa'ya ait Antalya ve havalisinde ne kadar mal, eşya, emlak, akar, mücevherat, nakit, hayvanat, hububat ve hayrat ne varsa, bunlarla ilgili akrabalarının ve

⁶⁶³ KVS H.1299/M.1882: s.159.

⁶⁶⁴ Cami günümüzde Muratpaşa İlçesi Elmalı Mahallesi 4.Sokak No:11'de bulunmakta ve ibadete açıktır.

⁶⁶⁵ Aktürk, 2021: s.16, 17.

⁶⁶⁶ Süleyman Fikri Erten, *Antalya Livası Tarihi*, s.100.

⁶⁶⁷ BOA. ML. VRD. TMT. d. 9681.

kişilerin bilgisine de başvurularak detaylı bir şekilde kayıt altına alınması ve İstanbul'a getirilmesi emredilmiştir.⁶⁶⁸ Teke Mütesellimi Hacı Mehmed Ağa b. Hacı Osman Ağa'nın 19 Kasım 1789'da Antalya'da Elmalı Mahallesinde bulunan ve yeniden inşa ettirdiği bu camiye, vakfiyesinde⁶⁶⁹ yazdırmış olduğuna göre 42 dükkânı, 3 hamamı ve 2 kahvehanesi, kale kapısında 45 odası ve 26 mağazası olan Lağoros Hanı ve 1 yağhanesi ile Antalya'nın etrafında 40 parça bahçesi vardır.⁶⁷⁰ Hacı Mehmed Ağa'nın kurmuş olduğu külliyesi için vakfetmiş olduğu emlakın yaklaşık değeri 49.500 kuruştur.⁶⁷¹ Hacı Mehmed Ağa, vakfiyesinde, vakfin senelik hasılatından elde edilen gelirin nerelere verilmesi gerektiğini ve dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde kaydettirmiştir: Vakfin mütevellisi marifetiyle günlük beş akçe ücret ile öğle, ikindi ve akşam namazlarında namaz kıldırarak birinci imam, yine günlük beş akçe ücret ile sabah ve yatsı namazlarını kıldırarak ikinci imam, günlük ikişer akçe ücret ile nöbetleşe görev yapacak, Ramazan ayında temcid merasimini icra edecek iki müezzin, günlük üçer akçe ücret ile caminin temizliğini yapmak ve kandilleri yakmak üzere iki kayyım, yine günlük üç akçe ücret ile cami içerisinde bulunan kütüphaneye bir hafız-ı kütüp, hafız-ı kütüp kütüphanede bulunan kitapların kayıtlarını iki defterde tutacak, defterlerden biri mütevellide diğeri de cami bitişiğinde bulunan ve yeniden inşa ettirilen medresenin müderrisi olan zatta bulunacak ve senede bir defa denetlenecektir. Kitaplarda eksiklik olursa zarar hafız-ı kütüpten tahsil edilecektir. Yine cami bitişiğinde bulunan ve Hacı Mehmed Ağa tarafından inşa ettirilen sıbyan mektebinde günlük beş akçe ücret ile muallim-i sıbyan olan kişi cuma günlerinde camide Kur'an-ı Kerim okuyup hayırsevere ve padişaha dua edecek. Cami içerisinde ve minarede bulunan kandillerin yağları için Ramazan, Regaib, Berat geceleri ve bayramlarda her kandile yirmişer dirhem yağ, mihrabın iki tarafında bulunan iki adet büyük şamdan için onar vakıyye Berat gecesini vaz olunup senesi doluncaya kadar yanık tutulması. Yine hayırsever tarafından yeniden inşa ettirilmiş olunan medreseye günlük 20 akçe ücret ile bir müderris, bu müderris günlük beş akçe ücret ile salı ve cuma günleri medresedeki görevini aksatmamak kaydıyla camide halka vaaz ve nasihat edecek. Vakfin senelik gelirinden 3.600 akçe Mekke-i Mükerrreme'de hayır işlerine harcanmak üzere hacca giden bir zata mütevellinin mektubu ile birlikte teslim edilmesini, hayatta oldukça vakfin

⁶⁶⁸ Geniş bilgi için bkz. Fahrettin Tızlak, "Tekelioğlu İsyanı", *XIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 4-8 Ekim 1999)*, III/1, Ankara 2002, s.1-16; Aynı yazar, "Antalya'da Bir Ayan Ailesi: Hacı Osman Hanedanı", *Antalya Kitabı (Selçukludan Cumhuriyet'e Sosyal Bilimlerde Antalya)-I*, Antalya 2018, s. 96-105.; AŞS I: belge 68, 18/a; Sarıhan, 2003: s.171, 172; Halife Nergiz, *Teke Sancağı Şer'iyye Sicili 1807-1817 Transkripsiyon ve Değerlendirme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2010, s.113, 114.

⁶⁶⁹ Geniş bilgi için bkz. VGMA KASA 40/1527

⁶⁷⁰ Dayar, 2020: s.77, 78.

⁶⁷¹ Ayşe Değerli, "Teke Mütesellimi Hacıosmanzade Mehmed Ağa'nın Antalya'daki Külliyesi ve Vakfı", (Ed.) Koçakoğlu, B., Karslı, B., Çakılcı, D., *Antalya Kitabı 2 (Antalya'da Türk-İslâm Medeniyetinin İzleri)* Palet Yayınları, Konya 2019, s.342.

tevlîyetinin kendisininde olmasını vefatından sonra ise günlük 80 akçe ücret ile erkek evladının en büyük olanının mütevellî olmasını şart koşmuştur. Erkek evladı kalmaz ise kız evlatlarından en büyüğünün vakıf mütevellîsi olmasını, vakfa ait tüm masraflar düşüldükten sonra kalan fazla miktarın kendi evlatları hatta evladından vefat edenler olursa torunları arasında paylaştırılmasını da şart koşmuştur⁶⁷². Evlatlık/ehli/zürri vakıflarda, vakıf çalışanlarının ücretleri ödendikten sonra vakıf gelirlerinden artan miktarın, vakıf kurucusunun evlatları arasında paylaştırılması vakfiyede açık bir şekilde yazılırdı.⁶⁷³ Teke Mütesellimi olan Hacı Mehmed Ağanın vefatından sonra vakfın yönetimini çocuklarına bırakması bu vakfın yarı ailevi bir vakıf olduğunu göstermektedir. 9692 numaralı evkaf defterindeki kayda göre H.1249/M.1833'te dükkân, hamam ve bahçe icarlarından toplanan 1.868 kuruşun 905,5 kuruşu, cami giderleri için harcanmıştır. Cami vakfının gider kalemleri ve gider miktarları şu şekildedir: Caminin aydınlatılmasında kullanılan şamdanlar için ödenen 318 kuruş, sekiz ay zarfında cami için kullanılan revgan yağı ve kandiller için ödenen 201,5 kuruş, satın alınan 12 adet hasır için ödenen 36 kuruş, Ramazan ayında cami minaresindeki kandiller için ödenen 55 kuruş, caminin kürsü şeyhi (15 kuruş), hafız-ı kütübü (30 kuruş) ve müderrisi (60 kuruş) olan el-Hac Mehmed Efendiye toplam verilen 105 kuruş, müezzin Hafız Mehmed'e verilen 20 kuruş, imam Hafız Mehmed'e ve diğer imama verilen 30 kuruş, hatip Mustafa Efendiye verilen 15 kuruş, devirhan Mustafa'ya verilen 15 kuruş, vakıf kâtibi Mehmed Efendiye verilen 60 kuruş, vakıf cabisi Halil Hafız'a verilen 30 kuruş, sair giderlere ödenen 20 kuruş olmak üzere toplam masraf 905,5 kuruştur.⁶⁷⁴ 15179 numaralı Evkaf Defterindeki kayda göre 1853 yılında Hacı Mehmed Ağa Camii Vakfının mütevellîsi İsmail Efendi'dir.⁶⁷⁵ 1867 yılına ait evkaf defterindeki kayda göre Hacı Mehmed Ağa'nın daha önce ihdas etmiş olduğu vakıf Evkaf-ı Hümayun Hazinesinden mazbut Hamidiye Vakfına mülhaktır. Bu tarihte Hamid ve Teke Sancakları vakıf müdürü ise Mehmed Selim Efendi'dir.⁶⁷⁶

1865 yılında Hamidiye Vakf-ı Şerifi mülhakatından Teke Sancağında Antalya Kazasında Teke Mütesellimi Esbak Hacı Mehmed Ağa Camii ve medresesi ve mektebi vakfının Hicri 1281 senesi Muharrem ayı başlangıcından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İcere-i muacceleleriyle dükkân kirasından gelen 740 kuruş. İcare-i muacceleleriyle başka bir dükkân kirasından gelen 466 kuruş. Hamam icare-i muaccelesinden gelen 250 kuruş. Hoca Bali hassı icare-i muaccelesinden gelen 150 kuruş. Han icare-i muaccelesinden gelen 250 kuruş. Yağhane icare-i muaccelesinden gelen 24 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 1.903 kuruştur. Cami

⁶⁷² AŞS I: belge 88, 28/b, 29/a, 29/b, 30/a,30/b; Sarihan, 2003: s.231-238.

⁶⁷³ Bkz. Ziya Kazıcı, *İslami ve Sosyal Açılardan Vakıflar*, Marifet Yayınları, İstanbul 1985, s.88.

⁶⁷⁴ BOA EV.d.9692: s.3.

⁶⁷⁵ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

⁶⁷⁶ BOA EV.d.20213: varak 2, s.3.

vakfının yine 1865 yılına ait bir yıllık giderleri ve gider kalemleri de şunlardır: Yusuf Efendi uhdesinde olan hitabet vazifesi için ödenen 30 kuruş. Ahmed Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 100 kuruş. Hüseyin Efendi uhdesinde olan müderrislik vazifesi için ödenen 60 kuruş. Ahmed uhdesinde olan müezzinlik vazifesi için ödenen 70 kuruş. Mehmed Halife idaresinde olan kayyımlik vazifesi için ödenen 70 kuruş. Hayrullah Efendi uhdesinde olan hafız-ı kütüblük vazifesi için ödenen 30 kuruş. Yine Hayrullah Efendi uhdesinde olan şeyhlik vazifesi için ödenen 15 kuruş. Süleyman Efendi uhdesinde olan kâtiplik vazifesi için ödenen 60 kuruş. Hüseyin Efendi uhdesinde olan cibayet vazifesi için ödenen 30 kuruş. Mehmed Halife uhdesinde olan devirhanlık vazifesi için ödenen 15 kuruş. Vakıf kurucusunun şartı gereğince cami aydınlatılmasında kullanılan 29 adet şamdan için ödenen 700 kuruş. Yine cami aydınlatılmasında kullanılan 16 kıyye revgan yağı için ödenen 120 kuruş. Camide kullanılmak üzere satın alınan 12 adet hasır için ödenen 55 kuruş. Cami tamirâtı için harcanan 540 kuruş olmak üzere toplam giderler 1.895 kuruştur. Cami vakfına ait bir yıllık gelirlerden giderler çıktıktan sonra 8 kuruş artmıştır.⁶⁷⁷ Aralık 1867 yılına ait evkaf defterinde Hamidiye Vakfına bağlı olan Hacı Mehmed Ağa Camii, medresesi ve mektebi vakfına ait olan dükkan ve bahçelerin muaccelat, mahlulât, rusumat, ferağ ve intikalleri detaylı bir şekilde yazılmıştır.⁶⁷⁸ 1886 yılına ait 26146 numaralı evkaf defterindeki kayıta da bu cami Hamidiye Vakfına bağlı mazbut vakıf olarak kaydedilmiştir.⁶⁷⁹

Tablo 1.17 Müsellim Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1833	1.868	-	-	-	1.868	295	574,5	-	36	-	905,5	+962,5
1865	1.903	-	-	-	1.903	480	820	540	55	-	1.895	+8

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan tespitler neticesinde Müsellim/Hacı Mehmed Ağa Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 4 müteveli, 1 cabi, 3 imam, 1 hatip, 3 müezzin, 1 cuma/sela müezzini 1 devirhan, 3 kayyım, 1 kürsü şeyhi, 1 vaiz, 1 hafız-ı kütüp, 1 muallim-i sıbyan ve 2 müderris olmak üzere toplam 23 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 4 kişi ile caminin mütevellilik görevine yapıldığı bunun da vakfa yapılan tüm atamaların %17,3'üne, en az atamanın da 1'er kişi ile

⁶⁷⁷ BOA EV.d.39015: varak 11, s.22.

⁶⁷⁸ BOA EV.d.20579: varak 1, s.1.

⁶⁷⁹ BOA EV.d.26146: varak 1, s.2.

camii vakfının cuma/sela müezzinline, hatipliğine, devirhanlığına ve kürsü şeyliği görevlerine yapıldığı görülmüştür. Bu vakfın vakfiyesi, 1865 yılına ait muhasebe kaydı ve farklı tarihlerde yapılan görevli atamaları burada camii ile birlikte bir medrese, bir sıbyan mektebi ve bir kütüphanenin var olduğunu göstermektedir. Döneme ait yapılan araştırmalar neticesinde Antalya şehir merkezinde 18 ve 19.yüzyıla ait tespit edilebilen tek vakıf kütüphane bu camii bünyesinde bulunmaktaydı.

1.1.20.Ahi Yusuf Camii

Antalya’da sur içinde Ahi Yusuf Mahallesinde bulunan bu camii Ahi Yusuf adına ilk önce mescit olarak inşa edilmiştir.⁶⁸⁰ Türü hayri vakıf olan bu vakıf H.06/02/1273-M. 07/10/1856’da vakıflar idaresince tescillenmiş olup idare şekli mazbut vakıf statüsündedir.⁶⁸¹ Mescit zamanla harabeye dönmüştür. Daha sonra 1807 yılında Teke Sancağı Mütesellimi Hacı Mehmed Ağa tarafından tamir ettirilerek ve izn-i hümayun ile yeni bir minber eklenerek camiye çevrilmiştir. Tamirden sonra bu camiye bir imam ve hatip tayin etmek lazım olduğundan yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Şeyh Hüseyin b. Ali, Kadı Seyyid Feyzullah’ın arzı üzerine ve gönüllü olarak bu göreve atanmıştır. Yine 1807 yılında camide gönüllü olarak imamlık ve hatiplik yapan Mehmed Halife b. Hüseyin’dir. 14 Temmuz 1807’de camide gönüllü imam ve hatip olan Şeyh Hüseyin b. Ali yapılan imtihanla bu görevleri yapmaya hak kazanmıştır. Bundan dolayı Mehmed b. Hüseyin’e caminin imam ve hatiplik görevleri Kadı Feyzullah’ın arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁶⁸² Camii vakfının vakfiyesi olmayıp sonradan hayırseverlerin vakf eyledikleri ise şunlardır: Antalya Kalesi içerisinde balık pazarında bir manav dükkânının geliri imama tahsis edilmiştir. Yine aynı mahallede bulunan harabe bir halde olan bir menzili Hacı İbrahim Ağa yeniden tamir ettirip gelirini camii imamına tahsis etmiştir. Yine aynı mahallede bulunan bir arsa Kabul Ağası Hacı Ahmed b. Mikdad tarafından camiiye vakfedilmiştir.⁶⁸³ Antalya’nın surları içinde bulunan Ahi Yusuf Mahallesinde mescidin 1836 yılında imamı olmayıp mescit harap bir vaziyettedir ve arsası da halidir/boştur. Vakfa dair hiçbir şey yoktur.⁶⁸⁴ 15179 numaralı evkaf defterindeki kayda göre 1853 yılında Ahi Yusuf Camii’nin mütevellisi Bekir Efendi’dir.⁶⁸⁵ 1886 yılında Ahi Yusuf

⁶⁸⁰ Abdülatif Armağan, *Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Teke Sancağı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996, s.251.

⁶⁸¹ Kaynak: VGMA vakıf bilgileri kayıtları.

⁶⁸² VGMA HRF.d.532: 107.

⁶⁸³ BOA EV.d.38601: varak 5, s.9.

⁶⁸⁴ BOA EV.d.38601: varak 9, s.17.

⁶⁸⁵ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

Cami Vakfına ait olan arazinin ferağ ve intikalinden elde edilen 540 kuruş Evkaf Nezareti tarafından tahsil edilmiştir.⁶⁸⁶

Selçuklu Devleti zamanında bir burç olarak inşa edilen binanın, avlusunda türbesi bulunan Ahi Yusuf tarafından onarılıp yeni bir fonksiyon verilmek suretiyle şimdiki haline 15.yüzyılın üçüncü çeyreğinde kavuştuğu kabul edilmektedir. Bina Antalya Kaleiçi'ni üç parçaya ayıran Şelçuklu devrine ait olan iki surun sınırlandırdığı şehrin orta bölümünde ve limana yakın batı ucunda bulunmaktadır. Cami bugün hala önemli bir kısmı ayakta olan surun devamında yer almaktadır. Ahi Yusuf Camii⁶⁸⁷ bünyesinde Ahi Yusuf türbesi, birkaç mezar, zaviye olarak kullanılan derslane ve şadırvan bulunmaktadır. Camiye kuzey cephesinin önündeki avlu duvarına açılmış tuğladan yapılmış yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir. Cami kare plâna sahip olup kesme ve kaba taşlarla inşa edilmiştir. Binanın üzeri içten kubbe, dıştan kubbe eğrisine uygun yerleştirilmiş alaturka kiremitlerle kaplı, kubbeli kübik bir mescit görünümüne sahiptir. Bütün duvarları sıvanmış ve beyaz boya ile badanalanmıştır.⁶⁸⁸

Ahi Yusuf Vakfı Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlardan 2 müteveli, 3 imam ve 3 hatip olmak üzere toplam 8 personel atamasının yapıldığı tespit edilebilmiştir. Bir Şelçuklu eseri olan bu cami zamanla harap olmuş ve tamiratlar geçirmiş ve orijinallliğini büyük oranda kaybetmiştir. Günümüzde mevcut olan bu camiye ait bu kadar az atama ve görevlendirme kaydının olması bu vakfın zamanla sahipsiz kaldığını, camideki görevlerin de hasbi/gönüllü olarak yapılmış olduğuna işaret etmektedir.

1.1.21.Manavzade Hacı İsmail Ağa Camii

Antalya'nın surları içindeki Ahi Yusuf Mahallesinde bulunan bu cami hayırsever Manavzade Hacı İsmail Ağa tarafından inşa edilmiştir. Hayri bir vakıf olan caminin vakfiyesi mevcut olmadığı için inşa tarihi belli değildir. Cami 1797 senesinde kazaen çıkan yangında yanarak harabeye dönmüştür. Merhumun cami hizmetine ve masraflarına vakf eylediği bahçe ve dükkânların idaresi caminin imam ve hatiplerinin ellerinde kalmıştır. Bu imam ve hatipler 1814 senesine kadar bahçe ve dükkânların icar gelirlerini ahzetmişler ise de vefat ettikleri zaman caminin mütevellisi olan Manavzade Halil Ağa vakıf mülklerini zabt edip ve bahçe ve dükkânları kendi mülküymüş gibi satmıştır. 1824 tarihinde Halil Ağa dahi vefat edince bu defa Teke Mutasarrıfı Hacı Osman Paşa marifetiyle, Antalya mahkemesinde şahitler huzurunda

⁶⁸⁶ BOA EV.d.26146: varak 1, s.2.

⁶⁸⁷ Cami farklı zamanlarda yapılan onarım ve müdahalelerle asli halini büyük ölçüde kaybetmiştir. Cami günümüzde Muratpaşa İlçesi Kaleiçi'nde Selçuklu Mahallesi Mermerli Sokakta bulunmakta ve ibadete açıktır.

⁶⁸⁸ Aktürk, 2021: s.26, 27.

1836'da vakfın gerçekleşen bir yıllık gelirleri şu şekildedir: Antalya surları dışında bahçeler arasında Zincirli Kapı adlı mahalde Şabanoğlu bahçesi olarak bilinen bahçe icarından gelen 120 kuruş, sur içinde balık pazarındaki yağhane icarından gelen 15 kuruş, yine sur içinde Hatip Süleyman Mahallesiindeki destgâhhanenin 2 adet hisse-i sülüs 1/3 icarından gelen 16 kuruş olmak üzere toplam gelir 151 kuruştur. Cami yakınında bulunan iki dükkân arsası da boş ve icarsızdır.⁶⁸⁹

Caminin 1840 yılında 1839/1840 yıllarına ait olmak üzere mütevellisi olan Mehmed Efendi aracılığı ile yapılan iki yıllık muhasebesine göre vakfın gelirleri toplamı 342 kuruştur. Cami vakfının iki yıllık giderleri toplamı ise 20 kuruştur. Yapılan muhasebeye göre vakıf gelirlerinden 322 kuruş artmıştır. Artan bu para vakfın mütevellisi tarafından yine vakfın giderlerine harcanmak üzere kayıt ve muhafaza altına alınmıştır.⁶⁹⁰

1842 yılında caminin mütevellisi marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri şunlardır: Antalya surları dışında bahçeler arasında Zincirli Kapı adlı mahalde bulunan Sinanoğlu bahçesinden gelen 140 kuruş. Balık pazarındaki bir yağhanenin icarından gelen 15 kuruş, Suk-ı Sultanide bulunan Hacı Mehmed'in dükkân icarından gelen 16 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 171 kuruştur. Cami vakfının toplam 171 kuruş geliri, vakıf mütevellisi aracılığı ile caminin aydınlatılmasında kullanılan yağ ve caminin sair giderleri için harcanmıştır.⁶⁹¹

Tablo 1.18 Manavzade Hacı İsmail Ağa Camii Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Bahçe	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam Gider	
1836	31	120	-	-	151	Arşiv belgesinde giderler yazılmamış.						
1839/1840	342		-	-	342		20		-		20	+322
1842	31	140	-	-	171	-	171		-		171	0

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Mendzade Hacı İsmail Ağa Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 3 müteveli, 2 imam ve 2 hatip olmak üzere toplam 7 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir.

⁶⁸⁹ BOA EV.d.38601: varak 12, s.24.

⁶⁹⁰ BOA EV.d.11423: varak 7, s.13.

⁶⁹¹ BOA EV.d.11952: varak 6, s.11.

1.1.22.Hüseyin Ağa Camii

Antalya’da sur içinde Tuzcular Mahallesinde bulunan bu cami evkaf defterlerinde ilk önce Hüseyin Ağa Mescidi olarak kaydedilmiştir. Arşiv kaynaklarından tespit edildiği kadarıyla görülen lüzum üzerine söz konusu mescit daha sonra camiye dönüştürülmüştür.

Bu vakıf eser Hacı Hüseyin Ağa adlı hayırsever tarafından inşa ettirilmiştir. Hüseyin Ağa Camii Vakfı, kuruluşunda hayri bir vakıf olarak tesis edilmiştir. 1826 yılından sonra Evkaf Nezaretinin kurulmasıyla mazbut vakıf statüsüne alınarak idare edilmeye başlanmıştır.⁶⁹²

Arşiv kaynaklarına göre farklı tarihlerde camiye yapılan atama ve görevlendirmeler şu şekilde gerçekleşmiştir: Ağustos 1729’da Hüseyin Ağa Camii’nde imam ve hatip olan Abdurrahman’ın vefat etmesiyle caminin imam ve hatiplik görevleri oğlu Abdurrahman’a, Kadı Hacı Süleyman arzı üzerine tevdi edilmiştir.⁶⁹³ Aralık 1758’de camide imam ve hatip olan Abdurrahman’ın görev beratı yenilenmiştir.⁶⁹⁴ Mart 1770’de camide imam ve hatip olan Abdurrahman’ın ferağından dolayı yerine Hafız Mehmed beratla atanmıştır.⁶⁹⁵ 28 Mayıs 1804’te camiye beratla imam ve hatip olarak Esseyid Yusuf atanmıştır. Caminin vakfiyesi yok ise de baninin vakf eylediği yerden (belgede yerin neresi olduğu belirtilmemiş) icar geliri 15 kuruştur.⁶⁹⁶ 26 Temmuz 1804’te camide imam ve hatip olan Hafız Mehmed’in vefat etmesiyle bu görevler boş kalmıştır. Caminin imam ve hatiplik görevleri Hafız Mehmed’in oğlu olan Seyyid Yusuf b. Hafız Mehmed’e naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁶⁹⁷

Cami vakfının 1859 senesine mahsuben vakfın mütevellisi olan Şeyh İbrahim Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri 255 kuruş, aynı şekilde vakfın giderleri de 255 kuruştur.⁶⁹⁸ 1865 yılında Hüseyin Ağa Camii Vakfının imamı olan İbrahim Efendi marifetiyle Hicri 1281 senesinin Muharrem ayının başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İbrahim Efendi’nin oturduğu icare-i vahideli menzil icarından gelen 150 kuruş. Vakfa ait olan 245 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 40 kuruş olmak üzere bir yıllık toplam gelirler 190 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfa ait giderler ve gider kalemleri de şunlardır: İbrahim Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 25 kuruş. Caminin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ödenen 135 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 1,5 kuruş, muhasebe harcına ödenen 1 kuruş

⁶⁹² VGMA FHRT.d.2190: s.1.

⁶⁹³ VGMA HRF.d.1144: 36.

⁶⁹⁴ VGMA HRF.d.1056: 165.

⁶⁹⁵ VGMA HRF.d.1072: 13.

⁶⁹⁶ BOA EV.d.38601: varak 5, s.10.

⁶⁹⁷ VGMA HRF.d.532: 105.

⁶⁹⁸ BOA EV.d.16857: varak 4, s.8.

olmak üzere toplam bir yıllık giderler 162,5 kuruştur. Vakfın bir yıllık muhasebesine göre vakıf gelirlerinden artan 27,5 kuruş vakfa ait nakit paraya dahil edilmiştir.⁶⁹⁹

Hüseyin Ağa Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 2 müteveli, 8 imam ve 7 hatip olmak üzere toplam 17 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 8 kişi ile caminin imamlık vazifesine yapıldığı bunun da vakfa yapılan tüm atamaların %47'sine denk geldiği görülmüştür. Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 2 atamanın vefatlar neticesinde, 1 atamanın ferağ/kasr-ı yed neticesinde ve 1 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdid neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığı zaman 2 atamada vefat etmiş olan vakıf görevlisi babaların yerine, vakıf görevlerine atanma şartlarına sahip olan oğulların atandığı tespit edilmiştir.

1.1.23.Elmalı Camii

Antalya surları dışında Elmalı Mahallesinde bulunan bu caminin ne zaman kim tarafından inşa edildiği tespit edilememiştir. Mart 1755'te camide günlük bir akçe ücret ile hatip olan Ahmed'in görevlendirmesi yenilenmiştir.⁷⁰⁰ Haziran 1758'de camide günlük bir akçe ücret ile hatip olan Ahmed Halifenin görevlendirme beratı yenilenmiştir.⁷⁰¹ Nisan 1776'da Elmalı Mahallesi Camii'nde günlük bir akçe ücret ile hatip olan Ahmed'in görev beratı yenilenmiştir.⁷⁰² Aralık 1782'de camide günlük bir akçe ücret ile hatip olan Ahmed vefat etmiştir. Ahmed'in oğlu Ali bu göreve atanabilecek durumda olmasına rağmen usule aykırı olarak dışarıdan Mustafa adlı şahıs bir şekilde ve haksızlıkla bu görevi kendi üzerine beratla almıştır. Bu olay üzerine Elmalı Mahallesi ahalisinin mahkemeye müracaat ederek durumu haber vermeleriyle, Mustafa adlı şahıs caminin hatiplik görevinden uzaklaştırılmıştır. Bu şahsın yerine caminin bir önceki hatibi olan Ahmed'in oğlu Ali, Askeri Ruznamçe Defterine bakılarak hitabet görevinin Ahmed üzerinde olduğunun kayıtlardan anlaşılması ve Kadı Mehmed Emin'in arzı üzerine ve dahi Mustafa'ya ait herhangi bir kaydın da olmadığına anlaşılmasıyla caminin hatiplik görevi tespit edilen kayıtlar gereğince söz konusu kişiye tevdi edilmiştir.⁷⁰³ Ekim 1796'da camide günlük bir akçe ücret ile hatip olan Ali cümle-i nasdan olup hitabete kudreti ve kabiliyeti olmadığından bu görevden el çektirilmiştir. Yerine Hafız Hasan, naibin arzı üzerine ve sadır olan ferman-ı âli ile caminin hatiplik görevine atanmıştır.⁷⁰⁴ 2 Temmuz 1804'te camide günlük bir akçe ücret ile hatip olan Hafız Hasan vefat ettiği için caminin boş

⁶⁹⁹ BOA EV.d.39015: varak 5, s.10.

⁷⁰⁰ VGMA HRF.d.1056: 157.

⁷⁰¹ VGMA HRF.d.1056: 164.

⁷⁰² VGMA HRF.d.1065: 61.

⁷⁰³ VGMA HRF.d.1064: 11.

⁷⁰⁴ VGMA HRF.d.531: 101.

kalan hatiplik görevine yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Ali Halife, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁷⁰⁵

Arşiv kaynaklarındaki verilere göre Elmalı Camii'nin hatiplik vazifesine 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna yalnızca 10 kişinin atama kaydına ulaşılabilmiştir. Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 2 atamanın vefatlar neticesinde, 3 atamanın yaşanan usulsüzlük ve görevden uzaklaştırmalar neticesinde ve 2 atamanın görev beratlarının yenilenmesi/tecdidler neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalarda akrabalık ilişkilerine bakıldığı zaman 1 atamada vefat etmiş olan babanın yerine atama şartlarına sahip olan oğlunun bu göreve atandığı tespit edilmiştir.

1.1.24.Hoca Nebi Camii

Kuruluşunda hayri vakıf olarak tesis edilmiş olan cami Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre 1826 yılından sonra mülhak vakıf statüsünde idare edilmeye başlanmıştır.⁷⁰⁶

8 Mart 1761'de Antalya'da İskelede Hoca Nebi'nin bina eylediği yeni camide günlük altı akçe ücret ile imam olan Ahmed'in vefatıyla caminin boş kalan imamlık görevine oğlu Mehmed Halife, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁷⁰⁷ 17 Aralık 1819'da caminin ismi *Antalya İskelesinde Hacı Nebi Camii* şeklinde kayda geçmiş ve günlük altı akçe ücret ile imam olan Seyyid Ömer'in vefat etmesiyle caminin imamlık görevi boş kalmıştır. Hacı Ali b. Hasan caminin imamlık görevini gerçeğe aykırı beyan ve belgelerle kendi üzerine yaptırmıştır. Gerçeği bilen ve bu usulsüz görevlendirmenin farkına varan Hasan b. Koca Bey'in haber vermesiyle, Seyyid Ali b. Ali bu görevden el çektilmiştir. Bu gelişmeler üzerine caminin imamlık görevi diğer Hacı Ali'ye Anadolu Kadıaskeri Mevlâna Muhyizade Esseyyid Mehmed Esad Efendinin ilamı mucibince tevdi edilmiştir.⁷⁰⁸ 28 Eylül 1834'te camide günlük altı akçe ücret ile imam olan Hacı Ali b. Hasan'ın vefatı dolayısıyla caminin boş kalan imamlık görevine Hacı Mehmed b. Ahmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁷⁰⁹

1865 yılında Antalya İskelesinde bulunan Tuz Meydanı adlı mahalde olan Hoca Nebi Camii Vakfının imam ve hatibi olan Numan Efendi marifetiyle görülen muhasebesine göre vakfın Hicri 1281 yılı Muharrem ayı başından Zilhicce ayının sonuna kadar bir yıllık gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: Ahmed Efendi tasarrufunda olan bir dükkân icare-i muaccesinden gelen 100 kuruş. Morali İbrahim Ağa tasarrufunda olan dükkân icare-i muaccesinden gelen

⁷⁰⁵ VGMA HRF.d.532: 105.

⁷⁰⁶ VGMA FHRT.d.2190: s.6.

⁷⁰⁷ VGMA HRF.d.1056: 168.

⁷⁰⁸ VGMA HRF. d.534: 120.

⁷⁰⁹ VGMA HRF. d.536: 71.

100 kuruş. Hoca tasarrufunda olan dükkân icare-i muaccesinden gelen 100 kuruş. Vakfa ait olan 2.000 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 300 kuruş olmak üzere vakfın bir yıllık toplam geliri 600 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfın bir yıllık giderleri ve gider kalemleri de şu şekildedir: Numan Efendi uhdesinde olan hitabet vazifesi için verilen 100 kuruş. Yine Numan Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için verilen 150 kuruş. Müezzin efendiye verilen 50 kuruş. Caminin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ödenen 100 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 10 kuruş, muhasebe harcına ödenen 2,5 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri 412,5 kuruştur. Cami vakfının yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakıf gelirlerinden artan 187,5 kuruş, vakfa ait olan 2.000 kuruş nakit paraya dahil edilmiştir. Böylece vakfın toplam nakit para miktarı 2.187,5 kuruş olmuştur.⁷¹⁰ 1874 yılında Hoca Nebi Camii Vakfının toplam geliri 5.350 kuruş, toplam vakıf gideri ise 4.683 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 333 kuruş artmıştır.⁷¹¹

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Hoca Nebi Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 6 imam, 1 hatip ve 1 müezzin olmak üzere toplam 8 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığında zaman 3 atamanın vefatlar neticesinde, 2 atamanın yapılan haksız ve usulsüz atamaların iptali neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalarındaki akrabalık ilişkilerine bakıldığında zaman 2 atamada vefat etmiş olan babaların yerine atanma şartlarına sahip olan oğulların bu görevlere atandığı tespit edilmiştir.

1.1.25.Yolcuoğlu Camii

Yolcuzade'nin inşa ettirdiği bu cami Antalya'da Elmalı Mahallesinde bulunmaktaydı. Vakfiyesi mevcut olmayan caminin inşa tarihi belli değildir. Hurufat defterlerine göre farklı tarihlerde camiye yapılan atamalar şunlardır: Ocak 1692'de Yolcuoğlu Camii'in imamı olan Ali'nin görev beratı yenilenmiştir. 1 Eylül 1704'te Yolcuoğlu Camii'nde sela müezzini olan Resul vefat ettiğinden yerine günlük bir akçe ücret ile Ahmed'e bu görev tevdi edilmiştir.⁷¹² Aralık 1704'te caminin günlük 1 akçe ücret ile müezzini olan Süleyman vefat ettiği için yerine Mehmed bu göreve getirilmiştir.⁷¹³ 11 Mayıs 1709'da camide ferraş olmadığından caminin ferraşlık görevi Mustafa'ya verilmiştir.⁷¹⁴ 8 Mayıs 1712'de camide günlük bir akçe ücret ile imam olan Hacı Musa vefat ettiğinden yerine Hacı Abdurrahman'a bu görev tevdi edilmiştir.⁷¹⁵

⁷¹⁰ BOA EV.d.39015: varak 11, s.21.

⁷¹¹ BOA EV.d.22983: varak 1, s.1.

⁷¹² VGMA HRF.d.1067: 16.

⁷¹³ VGMA HRF.d.1136: 176, 177.

⁷¹⁴ VGMA HRF.d.1067: 19.

⁷¹⁵ VGMA HRF.d.1067: 22.

7 Mart 1715'te günlük bir akçe ücret ile caminin imamı olan Hacı Abdurrahman üzerinden bu görev alınarak, imamlık görevi Süleyman'a tevdi edilmiştir.⁷¹⁶

Ekim 1722'de caminin günlük yarım akçe ücret ile kayyımı olan Resul vefat ettiği için yerine oğlu Mehmed, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁷¹⁷ Ekim 1727'de Yolcuoğlu Camii'nde günlük iki akçe ücret ile hatip olan Halil vefat ettiği için yerine oğlu Ahmed, kadının arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁷¹⁸

Mart 1745'te Yolcuoğlu Camii Vakfının mütevelisi olmadığından dolayı Ebubekir, Kadı Abdülkerim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Nisan 1745'te günlük yarım akçe ücret ile caminin kayyımı olan Mehmed görevini terk ettiği için yerine Ebubekir, Kadı Abdülkerim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁷¹⁹

20 Ekim 1762'de Antalya surları dışında bulunan Yolcuoğlu Camii'nde gönüllü olarak kayyım olan Ebubekir vefat ettiği için yerine Mustafa b. Ebubekir, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁷²⁰ Ocak 1781'de caminin hatibi olan Ahmed vefat ettiği için caminin boş kalan hatiplik görevi Hacı Mustafa'ya tevcih edilmiştir.⁷²¹ Ekim 1784'te Yolcuoğlu Camii'nde günlük bir akçe ücret ile imam olan Ahmed vefat etmiştir. Bundan dolayı caminin boş kalan imamlık vazifesine Seyyid Mustafa, Kadı Halil'in arzı üzerine atanmıştır.⁷²²

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Yolcuoğlu Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 1 mütevellî, 8 imam, 4 hatip, 2 müezzin, 2 cuma/sela müezzini, 1 ferraş ve 6 kayyım olmak üzere toplam 24 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 8 atamanın vefatlar neticesinde, 1 atamanın ferağ/kasr-ı yed neticesinde, 1 atamanın yaşanan usulsüz atamanın iptal edilmesi neticesinde ve 1 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdid neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığı zaman 2 atamada vefat etmiş olan babaların yerine atanma şartlarına sahip olan oğulların bu görevlere atandığı tespit edilmiştir.

Bu personel atamalarının tamamı 18.yüzyıla aittir. 19.yüzyıldaki arşiv belgelerinde cami vakfına ait olan herhangi bir atama kaydına ve muhasebe kaydına rastlanmaması bu caminin 19.yüzyılda var olmadığını göstermektedir.

⁷¹⁶ VGMA HRF.d.1067: 23.

⁷¹⁷ VGMA HRF.d.1137: 33.

⁷¹⁸ VGMA HRF.d.1143: 43.

⁷¹⁹ VGMA HRF.d.1061: 164.

⁷²⁰ VGMA HRF.d.1057: 85.

⁷²¹ VGMA HRF.d.1064: 9.

⁷²² VGMA HRF.d.1064: 11.

1.1.26.Eyyüb Ağa Camii

Bu cami 7 Nisan 1824'te Antalya surları dışında ve Sebilhane olarak bilinen mahalde bulunan bu caminin banisi Teke Mütessellimi Osmanzade Hacı Eyyüb Ağa'dır. 7 Nisan 1824'te Hacı Eyyüb Ağa, cemaati çok olduğundan ve mescidin yetersiz kalmasından dolayı burada bulunan eski mescidi padişah izni ile yeniden inşa ettirmiş, yeni bir minber ekletip camiye çevirmiştir.⁷²³ Bu caminin hatiplik görevine, gönüllü ve hasbi olarak Seyyid Hafız İbrahim, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁷²⁴ Camiye ait tespit edilebilen tek atama kaydı da budur.

1.1.27.Hacı Hüseyin Camii

Antalya'da Sofular Mahallesinde bulunan caminin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı inşa tarihi belli değildir. Banisinin Hacı Hüseyin olduğu düşünülen camiye yapılan atamalar şunlardır: Hacı Hüseyin Camii'nde imam ve hatip olan Abdurrahman'ın görev beratı Mart 1697'de yenilenmiştir.⁷²⁵ 1 Ağustos 1804'te Hacı Hüseyin Camii vakfının günlük bir akçe ücret ile mütevellisi olan Abdurrahman vefat ettiğinden dolayı cami vakfının boş kalan mütevellilik görevine Esseyyid Yusuf b. Mehmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁷²⁶ Yukarıdaki veriler, camiye 2 müteveli, 2 imam ve 2 hatip olmak üzere 6 personel atamasının yapıldığını göstermektedir. Araştırılan döneme ait arşiv kaynaklarında bu caminin gelir giderlerine ait herhangi bir bilgi ve belgeye ulaşılamamıştır. Vakfa yapılan atamalara bakıldığı zaman 1 atamanın vefat neticesinde, 1 atamanın görev yenileme/tecdid neticesinde yapıldığı görülmüştür.

1.1.28.Seyyid Hacı İsmail Camii

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakıf mühlak vakıf statüsündedir.⁷²⁷ Antalya'da surları dışında Timurcu Kara Mahallesinde ve Düden adlı mahalde bulunan bu caminin vakfiyesi mevcut olmadığı için ilk banisi bilinmemektedir. Seyyid Hacı İsmail camiye tamir ettirip yeniden ibadete açmıştır. Arşiv belgelerine göre camiye yapılan atamalar şunlardır: Nisan 1727'de Hacı İsmail Camii'nde ferraş olmadığından gönüllü olarak Mehmed b. Ali, sela müezzini olmadığı için de Musa Halife, gönüllü olarak Kadı Sunullah'ın arzı üzerine bu görevlere atanmışlardır.⁷²⁸ Ağustos 1729'da camide günlük yarım akçe ücret ile müezzin olan Musa'nın bu görevi bırakmasından dolayı

⁷²³ Süleyman Fikri Erten, *Tekelioğulları*, Hüsnütabiat Basımevi, Antalya 1955, s.5.

⁷²⁴ VGMA HRF.d.535: 80.

⁷²⁵ VGMA HRF.d.1140: 28.

⁷²⁶ VGMA HRF.d.532: 105.

⁷²⁷ VGMA FHRT.d.2190: s.8.

⁷²⁸ VGMA HRF.d.1143: 42.

caminin müezzinlik görevi Musa adlı başka bir şahsa, Kadı Seyyid Hasan'ın arzı üzerine tevdi edilmiştir.⁷²⁹

Ekim 1747'de Antalya surları dışında Düden Nehri yakınında bulunan ve Hacı İsmail tarafından inşa edilmiş olan bu caminin hatibi olan İbrahim'in vefatından dolayı yerine gönüllü olarak bu göreve gelen Veli atanmıştır. Veli'nin de görevi kendi rızasıyla bırakmasından dolayı Ali Halife bu göreve atanmıştır.⁷³⁰

Mayıs 1765'te Hacı İsmail Camii'nde gönüllü olarak hatip olan Ali'nin görev beratı yenilenmiştir.⁷³¹ Ağustos 1772'de Hacı İsmail Camii kürsüsünde cuma günleri gönüllü olarak vaiz olan Seyyid Ömer'in ferağından dolayı yerine Seyyid Hacı Halil, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine ve Şeyhülislam Seyyid Mehmed Said Efendi'nin işaretleriyle bu göreve atanmıştır.⁷³² Nisan 1776'da camide cuma günleri gönüllü olarak vaiz olan Seyyid Ömer'in ferağından dolayı yerine Seyyid Hacı Halil atanmıştır.⁷³³ Şubat 1781'de Düden olarak tabir olunan mahalde bulunan Hacı İsmail Camii'nde gönüllü olarak hatip olan Ali Halife'nin görev beratı yenilenmiştir.⁷³⁴ 24 Şubat 1804'te Hacı İsmail Camii'nde gönüllü olarak hatip olan Ahmed'in vefat etmesiyle caminin boş kalan hatiplik görevine yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Ali b. Halil, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁷³⁵ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan 148 numaralı şahsiyet defterindeki kayda göre 3 Temmuz 1826'da bu cami Antalya surları dışında Bali Bey Mahallesinde görünmektedir ve caminin imamı ve hatibi Mehmed ibn-i Abdullah Efendi'dir.⁷³⁶ 9 Şubat 1870'te 2.500 kuruş masraf yapılarak cami tamir ettirilmiştir.⁷³⁷ 17 Eylül 1873'te Antalya'da Düden adlı mahalde bulunan bu caminin gönüllü olarak hatibi Durmuş Ali Efendi'dir.⁷³⁸

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Seyyid Hacı İsmail Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 1 imam, 11 hatip, 2 müezzin, 1 cuma/sela müezzini, 1 ferraş ve 4 vaiz olmak üzere toplam 20 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. Araştırılan döneme ait arşiv kaynaklarında bu caminin gelir giderlerine ait herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 2 atamanın vefatlar neticesinde, 4 atamanın ferağ/kasr-ı yedler neticesinde ve 2 atamanın

⁷²⁹ VGMA HRF.d.1144: 37.

⁷³⁰ VGMA HRF.d.1061: 167.

⁷³¹ VGMA HRF.d.1057: 87.

⁷³² VGMA HRF.d.1059: 32.

⁷³³ VGMA HRF.d.1065: 61.

⁷³⁴ VGMA HRF.d.1065: 61.

⁷³⁵ VGMA HRF.d.532: 106.

⁷³⁶ VGMA ŞHT.d.148: 145.

⁷³⁷ BOA EV.MKT.512/42.

⁷³⁸ VGMA ŞHT.d.150: 197.

görev yenileme/tecdidler neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalarda akrabalık ilişkilerine rastlanmamıştır.

1.1.29.Makbul Ağa Camii

Banisi Makbul Ağa olan bu caminin inşa ve onarım kitabesi bulunmamaktadır. Yapılan araştırmalar neticesinde caminin H.937/M.1530/1531 tarihinden önce inşa edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca kayıtlarda caminin Mukbil Ağa tarafından yaptırıldığı yazılıdır. Fakat camiye bugün hangi sebeple Makbule Kara Molla dendiği bilinmemektedir.

Camiye 19.yüzyılda yapılan atamalar şunlardır: 15 Nisan 1815'te Antalya surları içinde bulunan Makbul Ağa Camii'nde günlük iki akçe ücret ile müezzin olan Hasan vefat ettiği için caminin müezzinlik görevi boş kaldığından bu göreve Seyyid Hüseyin b. Mehmed, Kadı Mehmed Salih'in arzı üzerine atanmıştır.⁷³⁹ 15179 numaralı evkaf defterindeki kayda göre 1853 yılında Makbul Ağa Camii Vakfının Mütevellisi Hüseyin Efendi'dir.⁷⁴⁰ 11 Haziran 1869'da Makbul Ağa Vakfının tevliyet görevi günlük iki akçe ücret ile Hüseyin Efendi ibn-i Hacı Ali Efendi üzerindedir.⁷⁴¹

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Makbul Ağa Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 2 müteveli ve 2 müezzin olmak üzere toplam 4 personele ait atama kaydı tespit edilebilmiştir. Araştırılan döneme ait arşiv kaynaklarında bu caminin gelir giderlerine dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1.1.30.Sarrafzade Hacı Halil Camii

Antalya'nın Hasan Mahallesinde bulunan ve vakfiyesi mevcut olmayan bu caminin banisi Sarrafzade Hacı Halil'dir. Fakat caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Temmuz 1758'de camide salati zuhur/öğle namazı ve asırda/ikinci namazında gönüllü imam-ı sani olan/ikinci imam olan Mustafa b. Hayrullah Halifenin görevlendirmesi atik/eski beratı gereğince yenilenmiştir.⁷⁴² Camiye ait tespit edilebilen tek atama kaydı budur. Ayrıca araştırılan döneme ait arşiv kaynaklarında bu caminin gelir giderlerine dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1.1.31.Muidzade Hacı İbrahim Camii

Vakfiyesi mevcut olmayan caminin ilk olarak kim tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Temmuz 1755'te Antalya'da Balık Pazarı Mahallinde bulunan cami

⁷³⁹ VGMA HRF.d.534: 117.

⁷⁴⁰ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

⁷⁴¹ VGMA ŞHT.d.148: 41.

⁷⁴² VGMA HRF.d.1056, 165.

Muidzade Hacı İbrahim'in tarafından tamir ettirilmiş ve camide günlük yarım akçe ücret ile ferraş olan Eyyüb Halifenin görevlendirme beratı yenilenmiştir.⁷⁴³ 1 Mayıs 1780'de Antalya'nın sur dışında bulunan Muidzade Hacı İbrahim Camii'nde günlük bir akçe ücret ile müezzin olan Mustafa'nın vefatıyla caminin boş kalan müezzinlik vazifesine Abdurrahman, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁷⁴⁴ Camiye ait tespit edilebilen iki atama kaydı bunlardır. Ayrıca araştırılan döneme ait arşiv kaynaklarında bu caminin gelir giderlerine dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1.1.32.Hacı Abbas Camii

Timurcu Kara Mahallesinde bulunan caminin vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir. Ocak 1781'de Hacı Abbas Cami olarak bilinen caminin gönüllü olarak mütevellisi olan Hacı Velioğlu Mehmed'in vefatıyla cami vakfının boş kalan mütevellilik görevine Seyyid Mehmed atanmıştır.⁷⁴⁵ Camiye ait tespit edilebilen tek kayıt budur. 19.yüzyılda bu camiye ait herhangi bir arşiv kaydına rastlanmamıştır.

1.1.33.Kiremitli Camii

Vakfiyesi mevcut olmayan bu caminin ne zaman kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir. Hurufat defterlerine göre camiye yapılan ve tespit edilen atamalar şunlardır: 12 Eylül 1703'te Antalya'da Kiremitli Camii'nde günlük bir akçe ücret ile müezzin olan İsmail'in ücretine bir akçe zam yapılarak müezzinlik görevi yeniden tevdi edilmiştir. 7 Şubat 1704'te caminin günlük iki akçe ücret ile müezzini olan İbrahim'in görevlendirmesi yenilenmiştir.⁷⁴⁶ 18.yüzyılın başında var olduğu tespit edilebilen bu caminin ismine 19.yüzyıla ait arşiv belgelerinde rastlanmamıştır.

1.1.34.Abdullah Kadı Camii

Caminin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı ilk banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Az sayıda da olsa arşiv kayıtlarına göre camiye yapılan ve tespit edilebilen atamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: 5 Haziran 1704'te Antalya'da Tut/Dut Mahallesinde bulunan Abdullah Kadı Camii'nde günlük iki akçe ücret ile hatip olan Mehmed'in görevlendirmesi yenilenmiştir.⁷⁴⁷ 17 Aralık 1705'te caminin günlük iki akçe ücret ile müezzin

⁷⁴³ VGMA HRF.d.1056: 158.

⁷⁴⁴ VGMA HRF.d.1064: 8.

⁷⁴⁵ VGMA HRF.d.1064: 9.

⁷⁴⁶ VGMA HRF.d.1067: 15.

⁷⁴⁷ VGMA HRF.d.1067: 15.

ve sermahfillik görevleri Hüseyin üzerinden alınarak Osman'a tevdi edilmiştir.⁷⁴⁸ Mayıs 1774'te Abdullah Kadı Camii Evkafının günlük bir akçe ücret ile nazırı Ahmed adlı şahıstır.⁷⁴⁹ 19.yüzyıla ait arşiv kaynaklarında bu caminin ne ismine ne de hangi mahallede olduğuna dair bir bilgiye rastlanılmamıştır.

1.1.35.Ali Efendi Camii

Antalya surları dışında Timurcu Kara Mahallesinde bulunan bu caminin banisi Ali Efendi'dir. Fakat caminin vakfiyesi mevcut olmadığı inşa tarihi belli değildir. Camiye 18. ve 19.yüzyıllarda yapılan ve tespit edilebilen atamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: 27 Mart 1705'te Ali Efendi Camii'nde günlük bir akçe ücret ile hatip olan Veli'nin görevlendirmesi yenilenmiştir.⁷⁵⁰ 11 Aralık 1711'de caminin günlük bir akçe ücret ile hatibi olan Veli'nin bu görevi kendi rızasıyla bırakmasından dolayı yerine oğlu Mehmed'e caminin hatiplik görevi tevdi edilmiştir.⁷⁵¹

Ekim 1723'te caminin günlük bir akçe ücret ile ferraşı olan Ahmed'in vefatıyla yerine Hacı Osman, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Haziran 1724'te Ali Efendi, cami evkafının tevliyetini ve nezaretini evlat ve torunlarına şart koşturmuştur. Bu şart gereğince vakfin tevliyeti ve nezareti evladı vakıftan olan Seyyid Ali ve Seyyid Mehmed bu görevlerin mutasarrıfları iken Seyyid Ali'nin vefat etmesiyle vakfin tevliyet ve nezaret görevlerinde boşluk oluşunca dışarıdan Mustafa Eyyüb adlı şahıs vakfin nezaret görevini kendi üzerine berat ettirmiştir. Daha sonra vâkıfın şartına aykırı olarak yapılan bu atama iptal edilmiş ve vakfin nezaret görevi evladı vakıftan olan Seyyid Mehmed'e Kadı Seyyid Hacı Yusuf'un arzı üzerine tevdi edilmiştir. Ağustos 1724'te camide günlük bir akçe ücret ile kayyım olan Mehmed vefat ettiği için yerine İbrahim, Kadı Hacı Yusuf'un arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Şubat 1725'te cami vakfının günlük bir akçe ücret ile nazırı Mustafa Halife olmasına rağmen Seyyid Mehmed bir yolla bu görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan haksızlığın anlaşılması üzerine Seyyid Mehmed bu görevden uzaklaştırılarak yerine görevin daha önceki sahibi olan Mustafa Halife eski beratı gereğince tekrar atanmıştır.⁷⁵²

Aralık 1742'de Ali Efendi Camii'nde günlük 1 akçe ücret ile hatip olan Süleyman Halifenin görevinde herhangi bir kusuru olmamasına rağmen görevden alınarak ve kendisine haksızlık yapılarak yerine Seyyid Hüseyin bu göreve getirilmiştir. Yapılan bu haksız atama daha sonradan anlaşılınca bu sefer Seyyid Hüseyin'in görevine son verilerek bu göreve tekrar

⁷⁴⁸ VGMA HRF.d.1067: 17.

⁷⁴⁹ VGMA HRF.d.1065: 61.

⁷⁵⁰ VGMA HRF.d.1067: 16.

⁷⁵¹ VGMA HRF.d.1067: 21.

⁷⁵² VGMA HRF.d.1137: 34, 35, 36.

Süleyman Halife, Kadı Abdülfettah'ın arzı üzerine atanmıştır. Yine aynı tarihte günlük 2 akçe ile caminin imamı olan Mehmed Halifenin de haksız yere görevine son verilerek onun da yerine Seyyid Süleyman atanmıştır. Yapılan haksızlık anlaşıncı Seyyid Süleyman'ın görevine son verilerek bu görev tekrar Mehmed Halifeye, Kadı Abdülfettah'ın arzı üzerine tevdi edilmiştir. Ardından caminin günlük iki akçe ücret ile imamı olan Mehmed Halife kendi rızasıyla bu görevi İbrahim'e devretmiştir. Bu sefer 10 Mart 1743'te cami vakfının mütevellisi ve nazırı olan Seyyid Mehmed Halifeye haksızlık yapılarak vakfın nazırlık görevi İbrahim'e verilmiştir. Daha sonradan yapılan bu haksız atama iptal edilerek bu görev tekrar Mehmed Halifeye, Anadolu Kazaskeri Seyyid Mehmed Emin Efendi'nin ilamı üzerine tevdi edilmiştir.⁷⁵³ Mart 1743'te cami vakfının günlük 1 akçe ücret ile nazırı olan Mustafa kendi rızasıyla bu görevi, Kadı Abdülfettah'ın arzı ile İbrahim'e devretmiştir. Yine aynı tarihte caminin günlük 4 akçe ile imamı olan İbrahim, Hafız Yusuf lehine bu görevi bırakmıştır. Eylül 1743'te cami vakfının mütevellisi olan Esseyyid Mehmed rızasıyla bu görevi Şeyh Mustafa'ya, Kadı Abdülfettah'ın arzı üzerine devretmiştir. Mart 1744'te caminin gönüllü olarak müezzini olan Mehmed vefat ettiğinden dolayı bu görev Mehmed adlı başka bir şahsa tevdi edilmiştir. Yine aynı tarihte caminin gönüllü olarak kayyımı olan İbrahim vefat ettiği için yerine Abdülcelil Halife atanmıştır.⁷⁵⁴ Eylül 1744'te Ali Efendi Camii Vakfının mütevellisi olan Seyyid Mehmed vefat ettiğinden dolayı yerine Şeyh Hacı Hamza atanmış, onun da vefatıyla yerine İbrahim, Kadı Abdülkerim'in arzı üzerine vakfın mütevellisi olarak atanmıştır.⁷⁵⁵ Ocak 1746'da camide cuma müezzini olmadığı için günlük 1 akçe ücret ile Halil Halife, yeniden Kadı Seyyid Mehmed Efendi'nin arzı üzerine göreve atanmıştır. Mart 1746'da cami vakfının mütevellisi olan İbrahim kendi rızasıyla görevi Ömer lehine bırakmıştır.⁷⁵⁶ Eylül 1751'de caminin günlük 1 akçe ücret ile kayyımı olan Abdülcelil'in kasr-ı yedinden/görevi bırakmasından dolayı yerine Süleyman atanmıştır.⁷⁵⁷

15 Nisan 1763'te cami Elmalılı Hacı İsmail Ağa tarafından tamir ettirilmiş ve camiye dersiam lazım olduğundan müceddeden/yeniden İsmail b. Osman, Şeyhülislam Burdurizade Mustafa Efendi'nin işaret etmesi ve Kadı İbrahim'in arzı üzerine atanmıştır. Yine 11 Ağustos 1763'te cami kürsüsünde gönüllü olarak cuma gecelerinde ve sabahlarında vaiz ve nasih olarak Hacı Seyyid Ömer Halife, Şeyhülislam Burdurizade Mustafa Efendi'nin işaret etmesi ve tevcihi üzerine atanmıştır. Yine aynı tarihte camide günlük iki akçe ücret ile imam olan Seyyid Mustafa

⁷⁵³ VGMA HRF.d.1061: 161.

⁷⁵⁴ VGMA HRF.d.1061: 162.

⁷⁵⁵ VGMA HRF.d.1061: 163.

⁷⁵⁶ VGMA HRF.d.1061: 165.

⁷⁵⁷ VGMA HRF.d.1061: 169.

b. Hacı İbrahim kendi hüsnü rızasıyla bu görevi bırakmıştır. Yerine Şeyh Abdurrahman Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. 9 Eylül 1763'te vakfın mütevellisi olan Ömer görevini terk ettiği için mahalle sakinlerinin mahkemeye haber vermeleri ve tercihleri ile Şeyh Abdurrahman Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte caminin günlük bir akçe ücret ile müezzini olan Mehmed'in vefatıyla yerine Abdurrahman Halife arzuhal üzerine bu göreve atanmıştır. Yine günlük bir akçe ücret ile caminin ferraşı olan Mustafa geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için onun da yerine Abdurrahman Halife arzuhal üzerine bu göreve atanmıştır. Nisan 1766'da Ali Efendi Camii Vakfının nazırı olan Hacı İbrahim vefat ettiği için yerine oğlu Mustafa bu göreve atanmıştır.⁷⁵⁸

Nisan 1768'de Ali Efendi Camii'nin günlük iki akçe ücret ile mütevellisi olan Şeyh Abdurrahman'ın bu görevi yerine getirmeye iktidarı olmadığından görevden alınarak yerine Süleyman, naibin arzı üzerine cami vakfının mütevellilik görevine atanmıştır. Mayıs 1768'de camide cuma günleri günlük bir akçe ücret ile müezzin olan Halil vefat ettiği için yerine Molla Ahmed'e bu görev tevdi edilmiştir.⁷⁵⁹ Ekim 1768'de camide günlük bir akçe ücret ile müezzin olan Abdurrahman'ın ferağından dolayı yerine Mehmed b. Veliddin, Kadı Ebunnur Mehmed Emin Çavuşzade'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Temmuz 1769'da Ali Efendi Camii Evkafının günlük iki akçe ücret ile mütevellisi olan Süleyman'ın vefatıyla yerine Şeyh Abdurrahman, Kadı Ebunnur Mehmed Emin Çavuşzade'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Şubat 1770'de camide günlük bir akçe ücret ile hatip olan Süleyman'ın vefatıyla oğlu Veliddin yerine geçebilecek durumda olmasına rağmen dışarıdan Abdurrahman haksızlık yaparak görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan haksızlığın anlaşılması üzerine Abdurrahman bu görevden uzaklaştırılarak tekrar görevin daha önceki sahibi olan Veliddin, Kadı Seyyid Hacı Halil'in arzı üzerine caminin hatibi olarak atanmıştır.⁷⁶⁰ Haziran 1777'de Ali Efendi Camii'nde günlük bir akçe ücret ile ferraş olan Abdurrahman'ın görev beratı yenilenmiştir.⁷⁶¹

Arşiv kaynaklarındaki veriler esas alınarak yapılan araştırmalar neticesinde Ali Efendi Vakfı ve Camii'ne 18.yüzyılın başından 19.yüzyılın sonuna kadar 14 müteveli, 12 nazır, 7 imam, 7 hatip, 8 müezzin, 2 cuma/sela müezzini, 6 ferraş, 6 kayyım, 2 dersiam ve 1 vaiz olmak üzere toplam 65 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atamanın 14 kişi ile cami vakfının mütevellilik vazifesine yapıldığı bunun da vakfa yapılan toplam atamaların %21,5'ne, en az atamanın da 1 kişi ile cami vakfının vaizlik vazifesine yapıldığı, bu atamanın da toplam personel atamalarının %1,5'ine denk geldiği görülmüştür. Vakfa yapılan tüm

⁷⁵⁸ VGMA HRF.d.1057: 86, 88.

⁷⁵⁹ VGMA HRF.d.1057: 90.

⁷⁶⁰ VGMA HRF.d.1072: 12, 13.

⁷⁶¹ VGMA HRF.d.1065: 61.

atamalara bakıldığı zaman 14 atamanın vefatlar neticesinde, 7 atamanın ferağ/kasr-ı yedler neticesinde, 4 atamanın görev yenileme/tecdidler neticesinde ve 11 atamanın yapılan usulsüz ve haksız atamaların iptali neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığı zaman 3 atamada vefat etmiş olan babaların yerine atanma şartlarına sahip olan oğulların bu görevlere atandığı tespit edilmiştir. 19.yüzyıla ait arşiv belgelerinde bu caminin ne ismine ne de gelir/giderlerine ait bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1.1.36.Darağacı Camii

Bu caminin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı ne zaman kim tarafından nerede inşa edildiği belli değildir. 26 Aralık 1707'de Antalya'da Darağacı Camii'nde aşırhan olarak görev yapan Abdurrahman'ın görevlendirme beratı yenilenmiştir.⁷⁶² 18.yüzyıla ait olan bu kayıt cami ile ilgili tespit edilebilen tek kayıttır. 19.yüzyılda bu camiye dair bir arşiv kaydına rastlanmamıştır.

1.1.37.Fatma Hatun Camii

Vakfiyesi mevcut olmayan caminin inşa tarihi bilinmemektedir. 27 Mart 1705'te Antalya'da Karatay-ı Fatıma Hatun Camii'nde günlük bir akçe ücret ile caminin müezzini, kayyımı ve ferraşı olan Osman'ın görevlendirme beratı yenilenmiştir.⁷⁶³ 1 Kasım 1712'de Antalya'da Karatay-ı Kebir olarak bilinen Feth-i Hakaniden Fatma Hatun Camii'ne hatip lazım olduğundan caminin hatiplik görevi Osman'a verilmiştir.⁷⁶⁴ Cami ile ilgili 18.yüzyıla ait olan atama ve görevlendirme kayıtları bunlardır. 19.yüzyılda bu camiye dair bir arşiv kaydına rastlanmamıştır.

1.1.38.Kesik Minare Camii

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakfın statüsü meçhul vakıf olarak kaydedilmiştir.⁷⁶⁵ Antalya surları dışında Bali Bey Mahallesinde bulunan ve vakfiyesi mevcut olmayan cami 1700 yılında inşa edilmiştir. Fakat caminin banisi belli değildir. Dikdörtgen bir plâna sahip olan cami kaba yontma taşlarla inşa edilmiştir. Caminin çatısı ahşaptan olup kiremitle örtülüdür. Caminin tek şerefeli minaresi kesme taştan inşa edilmiştir. Caminin minaresi inşa edilirken minarenin üst kısmı bir süre olmadığından dolayı *Kesik Minare* ismini almıştır. Cami minaresi daha sonra tamamlanmıştır.

⁷⁶² VGMA HRF. d.1067: 18.

⁷⁶³ VGMA HRF.d.1067: 16.

⁷⁶⁴ VGMA HRF. d.1067: 22.

⁷⁶⁵ VGMA FHRT.d.2190: s.15.

Kesik Minare Camii⁷⁶⁶ girişinde son cemaat yeri ve üst katında da ahşaptan yapılmış olan kadınlar bölümü vardır.⁷⁶⁷

1.1.39.Hacı Ömer Ağa Camii

Yine 15179 nolu Evkaf Defterine göre Hacı Ömer Ağa Camii Şerif ve Medresesi Vakfının mütevellisi Hasan Efendi'dir.⁷⁶⁸ Bu cami ile ilgili tespit edilebilen tek kayıt budur. Vakfiyesi mevcut olmayan bu caminin ne zaman nerede inşa edildiği belli değildir. Fakat caminin isminden hareketle banisinin Hacı Ömer Ağa olma ihtimali yüksektir.

1.1.40.Topal Yusuf Camii

Vakfiyesi mevcut olmayan bu caminin inşa tarihi ve ilk banisi bilinmemektedir. Antalya'da Düdenbaşı olarak bilinen mahalde bulunan camiye Topal Yusuf adlı hayırsever tamir ettirerek ibadete açmıştır. 1746'da caminin cuma müezzinliğine günlük 1 akçe ücret ile yeniden Ali, Kadı Seyyid Abdurrahim'in arzı üzerine atanmıştır.⁷⁶⁹ 18.yüzyıla ait olan bu kayıt cami ile ilgili tespit edilebilen tek kayıttır. 19.yüzyılda bu camiye dair bir arşiv kaydına rastlanmamıştır.

1.1.41.Camilerle İlgili Değerlendirme

Araştırılan döneme ait camilere bakıldığı zaman Sultan Alâeddin, Ahi Yusuf, Karatay Camileri Türkiye Şelçuklu Devleti döneminde, Şehzade Korkud, Timurcu Kara Ali, Bali Bey, Dizdar Hacı Cafer Ağa, Şeyh Sinan, Arslanoğlu Hacı Mustafa, Hacı Mehmed, Sofular, Hacı Mustafa b. İsmail, Ayanaga, Seyyid Hacı Hasan, İskele, Ahmed Efendi, Hatip Süleyman, Tekeli Mehmed Paşa, Müsellim, Manavzade Hacı İsmail, Hüseyin Ağa, Elmalı, Hoca Nebi, Yolcuoğlu, Eyyüp Ağa, Hacı Hüseyin, Seyyid Hacı İsmail, Makbul Ağa, Sarrafzade Hacı Halil, Muidzade Hacı İbrahim, Hacı Abbas, Kiremitli, Abdullah Kadı, Ali Efendi, Darağacı, Hacı Ömer Ağa ve Topal Yusuf Camiilerinin Osmanlı Devleti döneminde inşa edildikleri görülmektedir.

Cami ve mescitlere ait vakıflardaki her bir göreve/cihete, farklı farklı kişiler atanabildiği gibi bazen bir kişinin birkaç cihete/göreve birden atandığı da görülmüştür. Birkaç ciheti üzerine alan kişi, tek bir beratla vazifeye atanabildiği gibi, ayrı ayrı beratlarla da görevlere atanabilmekteydi. Osmanlı Devleti'nin genelinde cami ve mescitlerde görevlendirilen imam,

⁷⁶⁶ Bu cami günümüzde Balbey Mahallesi 459. Sokak No:42' dedir ve ibadete açıktır.

⁷⁶⁷ Aktürk, s.2021: s.25.

⁷⁶⁸ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

⁷⁶⁹ VGMA HRF.d.1061: 166.

hatip, müezzin, kayyım, ve ferraşların vefatları durumunda, vazifeye genelde gerekli şartları taşımaları ve liyakatli olmaları halinde, görevlilerin oğullarının, kardeşlerinin ve diğer yakınlarının geçtiği görülmektedir.⁷⁷⁰ Antalya'daki camilerde de görev değişimlerinin büyük bir kısmının vefatlardan dolayı meydana geldiği ve vefat eden vakıf görevlilerinin yerlerine atanma şartlarını taşıyan genelde evlatlardan birisinin, bazen evlatlardan birkaçının, bazen de vakıf görevlisinin kardeşlerinden birisinin atandığı tespit edilmiştir. Antalya'da bazı camilerde müderris ve şeyhülkurra görevlendirilmesinin yapılmış olması bu camilerde fıkıh dersleri ile Kur'an-ı Kerim derslerinin okutulduğunu göstermektedir.

Hurufat defterlerindeki kayıtlar, cami ve mescitlerdeki görevlere atamalarda 19. yüzyılın başına kadar herhangi sınavın yapılmadığını göstermektedir. Fakat 19. yüzyılın başından itibaren, özellikle cami, mescit ve medreselere yapılan atamalarda istekliler arasında sınav yapıldıktan sonra görevi yapma hakkı elde edenler atanmıştır. Camilerden sadece Müsellim Camii'nin bünyesinde, caminin banisi olan Hacı Mehmed Ağa tarafından oldukça zengin bir vakıf kütüphanesi oluşturulmuştur. Bundan dolayı diğer camilerde görülmeyen *Hafız-ı kütüplük* cihetine bu camide atama yapılmıştır. Bazı camilerde iki göreve tek kişinin atandığı görülmüştür. Bunlar Hacı Hüseyin Ağa Camii'nde olduğu gibi imam ve hatiplik görevlerinin tek kişiye tevdi edilmesi. Bazı camilerde de üç görevin tek kişiye tevdi edildiği de olmuştur. Buna örnek olarak Tekeli Mehmed Paşa Camii'ne 1717, 1723 ve 1725 yıllarında yapılan atamaları gösterebiliriz. Hatta bazen de dört göreve tek kişinin atandığı da olmuştur. Bunun tek örneği 1727 yılında Tekeli Mehmed Paşa Camii'ne yapılan atamadır. Camilerin bilanço ve muhasebelerinin genelde vakıf mütevellileri ile yapılmasına rağmen 1865 yılında Hüseyin Ağa Camii'nde olduğu gibi bazen de cami imamları ile de bu muhasebelerin yapıldığı görülmüştür.

Bazı vakıfların gelirlerinden Antalya merkezinde bulunan diğer cami ve mescitlerde görev yapan vakıf görevlilerine ve vakıf eserlerin tamirat ve aydınlatma giderlerine Şehzade Korkut Camii ve Sultan Alâeddin Camii vakıflarında olduğu gibi tahsisatlar yapıldığı da olmuştur. Genel olarak bütçeleri sınırlı olan vakıfların zaman zaman açık verdikleri için vakıfların ihtiyaç duyduğu büyük tadilat ve tamirat işlerine giriştikleri zaman borçlandıkları görülmektedir.⁷⁷¹ Bu borçlanma durumlarına Antalya şehir merkezindeki bazı vakıflarda da rastlanmaktadır.

⁷⁷⁰ Beydilli, 2001: s.24.

⁷⁷¹ Kayhan Orbay, "Vakıfların Bazı Arşiv Kaynakları Vakfiyeler Şer'îye Sicilleri, Mühimmeler, Tahrir Defterleri ve Vakıf Muhasebe Defterleri", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 29, Ankara, 2005, s.37.

Tablo 1.19 Antalya'daki Vakıf Camiler

Sıra No	Cami İsmi	Bulunduğu Mahalle	Sur içi/ dışı	Kurucusu	Vakfiye Durumu	Vakıf Türü	Açıklama
1	Murad Paşa	Kızılsaray	Sur dışında	Murad Paşa	Vakfiyesi mevcut	Hayrî vakıf	Faâl
2	Şehzade Korkud	Şeyh Sinan	Sur içinde	II.Bayezid	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Faâl
3	Timurcu Kara Ali	Timurcu Kara	Sur dışında	Timurcu Kara Ali Efendi	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Faâl
4	Bali Bey	Bali Bey	Sur dışında	Bali Bey	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Faâl
5	Takyeci Mustafa	Takyeci Mustafa	Sur dışında	Takyeci Mustafa	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Faâl
6	Dizdar Hacı Cafer Ağa	Karakaş	Sur dışında	Dizdar Hacı Cafer Ağa	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Faâl
7	Şeyh Sinan	Şeyh Sinan	Sur dışında	Şeyh Sinan	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Faâl
8	Sultan Alaaddin/Yivli Minare	Cami-i Atik	Sur içinde	Sultan Alaaddin Keykubat	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Faâl
9	Arslandoğlu Hacı Mustafa	Meydan	Sur dışında	Arslan Oğlu Hacı Mustafa	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
10	Hacı Mehmed	Keçi Bali	Sur dışında	Hacı Mehmed	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
11	Sofu Camii	Sofular	Sur dışında	Hacı Süleyman	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Faâl
12	Hacı Mustafa b. İsmail	İğdir Hasan	Sur dışında	Hacı Mustafa b. İsmail	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
13	Ayan Ağa	Odun Pazarında	Sur dışında	Hacı Ebubekir Ağa	Vakfiyesi mevcut değil	Zürri vakıf	Faâl
14	Seyyid Hacı Hasan	Bali Bey	Sur dışında	Hacı Hasan	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
15	İskele	İskelede	Sur içinde	İskele ahalisi	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Faâl
16	Ahmed Efendi	Tahıl Pazarı	Sur dışında	Ahmed Efendi	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
17	Hatip Süleyman	Hatip Süleyman	Sur içinde	Hatip Süleyman	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
18	Tekeli Mehmed Paşa	Has Balaban	Sur içinde	Tekeli Mehmed Paşa	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Faâl
19	Müsellim	Elmalı	Sur dışında	Hacı Mehmed Ağa	Vakfiyesi mevcut	Zürri vakıf	Faâl

20	Ahi Yusuf	Ahi Yusuf	Sur içinde	Ahi Yusuf	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Faâl
21	Manavzade Hacı İsmail Ağa	Ahi Yusuf	Sur içinde	Menzade Hacı İsmail	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
22	Hüseyin Ağa	Tuzcular	Sur içinde	Hüseyin Ağa	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
23	Elmalı	Elmalı	Sur dışında	Banisi belli değil	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
24	Hoca Nebi	Bali Bey	Sur dışında	Hoca Nebi	Vakfiyesi mevcuttur.	Hayrî vakıf	Cami günümüzde mescit olarak mevcuttur.
25	Yolcuoğlu	Elmalı	Sur dışında	Yolcuzade	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
26	Eyyüp Ağa	Sebilhanede	Sur dışında	Eyyüp Ağa	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
27	Hacı Hüseyin	Sofular	Sur dışında	Hacı Hüseyin	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
28	Seyyid Hacı İsmail	Timurcu Kara Mahallesiinde-Düden'de	Sur dışında	Hacı İsmail	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
29	Makbul Ağa	Makbul Ağa	Sur içinde	Makbul Ağa	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
30	Sarrafcade Hacı Halil	Hasan	Belli değil	Sarrafcade Hacı Halil	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
31	Muidzade Hacı Hacı İbrahim	Balık Pazarında	Sur içinde	Muidzade Hacı Hacı İbrahim	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
32	Hacı Abbas	Timurcu Kara	Sur dışında	Hacı Abbas	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
33	Kiremitli	Mahallesi belli değil	Belli değil	Banisi belli değildir	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
34	Abdullah Kadı	Dut	Belli değil	Abdullah Kadı	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
35	Karatay-ı Kebir Fatıma Hatun	Cami-i Atik	Sur içinde	Belli değil	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
36	Ali Efendi	Timurcu Kara	Sur dışında	Ali Efendi	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
37	Kesik Minare	Bali Bey	Sur dışında	Banisi belli değil	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Faâl
38	Darağacı	Mahallesi belli değil	Belli değil	Banisi belli değildir	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış

39	Hacı Ömer Ağa	Mahallesi belli değil	Belli değil	Hacı Ömer Ağa	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
40	Topal Yusuf	Mahallesi belli değil	Belli değil	Topal Yusuf	Vakfiyesi mevcut değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış

Tablodan da anlaşılacağı üzere araştırılan dönem olan 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya merkez mahallelerinde toplam 40 cami olduğu tespit edilmiştir.⁷⁷² Bu camilerden 9 tanesinin Antalya surları içerisindeki mahallelerde bulunduğu bunun da %22,5'e, 25 caminin Antalya surları dışında kalan mahallelerde bulunduğu bunun da %62,5'e tekabül ettiği görülmüştür. Bazı camilerin yerleri tam olarak tespit edilememiştir. Yerleri tam olarak tespit edilemeyen camiler: Hacı Ömer Ağa, Darağacı, Abdullah Kadı, Kiremitli ve Sarrafzade Hacı Halil camileridir. Tam olarak konumları tespit edilemeyen 6 caminin Antalya'daki tüm camiler içerisindeki oranı da %15'tir. Camilerin mahallelere göre dağılımına bakıldığı zaman en fazla caminin üç cami ile Elmalı Mahallesinde inşa edildiği görülmektedir. Bu camiler Müsellim, Elmalı ve Yolcuoğlu Camileridir. Ayrıca üç caminin ise hangi mahallelerde inşa edildiği de tespit edilememiştir. Söz konusu 40 camiden sadece 4'ünün vakfiyesi günümüzde mevcuttur. Geriye kalan 36 camiye ait herhangi bir vakfiye kaydına rastlanmamıştır. Günümüzde vakfiyeleri mevcut olan camiler şunlardır: Murad Paşa, Sultan Alâeddin/Yivli Minare, Hacı Ebubekir Ağa ve Müsellim/Hacı Mehmed Ağa camileridir.

⁷⁷² Yapılan diğer bir tespite göre ise bu camilerden 17 tanesinin günümüzde mevcut olduğu ve ibadete açık olduklarıdır. Günümüzde ibadete açık olup hizmet veren camiler şunlardır: Muradpaşa, Şehzade Korkut, Timurcu Kara Ali, Bali Bey, Takyeci Mustafa, Dizdar Hacı Cafer Ağa, Şeyh Sinan, Sultan Alaaddin, (Cami-i Atik/ Ulu Camii/Yivli Minare Camii) Sofular, Ayanağa, İskele, Tekeli Mehmed Paşa, Müsellim, Ahi Yusuf, Hoca Nebi ve Kesik Minare Camileridir. Geriye kalan 23 cami ise günümüzde mevcut değildir.

Tablo 1.20 Antalya Kazasındaki Camiler ve Camilerdeki Vakıf Görevlileri

	Camiler	Mütevelli	Nazır	Cabi	İmam	Hatip	Müezzin	C. Müezzini	Muarrif	Aşurhan	Devirhan	Ferras	Kayyum	Noktacı	Kürsüseyhi	Kâtip	Vaiz	Cüzhan	İhlaşan	Fatihahan	Enamhan	Naathan	Yasinhan	Su yolcu	H.kittip	Müderis	Dersiam	Sermahfil	Kainekam	Toplam
1	Murad Paşa Camii	1 2	8	6	1 2	3	2 3	7	1	2	2	1 1	1 4	-	-	6	7	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 1 6
2	Şehzade Korkud Camii	1 2	3	-	1	2	2	-	-	-	-	1 6	6	-	-	-	1 0	7	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	6 0
3	Timurcu Kara Ali Efendi Camii	2 3	5	-	1 5	1 5	1	5	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	6 8
4	Bali Bey Camii	6	-	-	1 1	8	1 2	-	-	1	-	1 2	1 5	-	1	1	1 2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	7 9
5	Takyeci Mustafa Camii	8	-	-	1 8	2 1	2	1	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4 3
6	Dizdar Hacı Cafer Ağa Camii	1 6	-	-	7	6	1 5	5	-	-	-	5	9	-	2	1	2	1	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	7 6
7	Şeyh Sinan Camii	1 6	2 8	-	2 5	2 3	2 7	4	-	5	-	6	1 2	-	2	1 9	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 7 1
8	C. Atık/Ulu Camii/Xiudi	2 4	4	-	1 0	1 3	1 4	-	2	1	-	6	1 7	-	2	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9 5
9	Arslanoğlu Hacı Mustafa Camii	1 3	-	-	3 1	2 7	8	3	-	-	-	1 2	5	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1 0 9
10	H. Mehmed Camii	1 3	-	-	6	1 1	4	-	-	-	-	1	4	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	4 8
11	H. Süleyman/ Sofi Camii	3	-	-	2 1	1 2	1 0	2	-	-	-	-	4	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	5 7

[illegible]

36	Darağacı Camii	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2		
37	Karatay-ı Kebir Estatue Hutun	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7		
38	K.Minare Camii	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0		
39	Hacı Ömer Ağa Camii	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1		
40	T. Yusuf Camii	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2		
		Mütevelli	Nazır	Cabi	İmam	Hatip	Müezzin	C. Müezzini	Muarriif	Aşırhan	Devirhan	Ferraş	Kayyum	Noktacı	Kürsüseyhi	Kâtip	Vaiz	Cüzhan	İhlashan	Fatihahan	Enamhan	Naathan	Yasinhan	Su yolcu	H.kütüp	Müderriis	Dersiam	Sermahfil	Kaimekam	
Toplam	232	231	74	14	244	238	185	44	10	29	9	88	131	7	15	42	63	26	1	9	9	3	2	4	2	10	5	7	2	1502

Evkaf ve hurufat defterleri esas alınarak hazırlanmış olan yukarıdaki tabloya göre 18 ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezindeki 40 camiye 232 mütevelli, 71 nazır, 14 cabi, 244 imam, 238 hatip, 185 müezzin, 44 cuma müezzini/sala müezzini, 10 muarriif, 29 aşırhan, 9 devirhan, 88 ferraş, 131 kayım, 7 noktacı, 15 kürsüseyhi, 42 kâtip, 63 vaiz, 26 cüzhan, 1 İhlashan, 9 Fatihahan, 9 Enamhan, 3 naathan, 2 Yasinhan, 4 su yolcu, 2 hafız-ı kütüp, 10 müderriis, 5 dersiam, 7 sermahfil ve 2 kaimekam olmak üzere toplam 1.502 görevli atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. Tespit edilebilen atamaların içerisinde 244 kişilik atama sayısı ile imam görevlendirmeleri ilk sırada olup bu da cami vakıflarına yapılan toplam personel atamalarının %16,2'sine denk gelmektedir. İkinci sırada 238 kişilik atama sayısı ile hatip görevlendirmeleri gelmektedir. Onun da tüm atamalar içindeki oranı ise %15,8'dir. Üçüncü sırada ise 232 kişi ile mütevelli atamaları gelmektedir. Onun da cami vakıflarına tüm atamalara oranı %15,4'tür.

Antalya şehir merkezinde 18. ve 19.yüzyıllarda mevcut olan 40 cami vakfına yapılan toplam 1.502 atamanın 295'inin vefatlar neticesinde, bunun camilere yapılan tüm atamaların %

19,6'sına denk geldiği, 14 atamanın görev beratlarının zayi edilmesi neticesinde, bunun da camilere yapılan tüm atamaların % 0,9'una denk geldiği, 61 atamanın ferağ ve kasr-ı yedler neticesinde, bunun da camilere yapılan atamaların % 4'üne denk geldiği, 82 atamanın görev beratlarının yenilenmesi/tecdidler neticesinde, bunun camilere yapılan atamaların %5,4'üne denk geldiği, 41 atamanın görevden uzaklaştırmalar neticesinde, bunun camilere yapılan atamaların % 2,7'sine denk geldiği, 38 atamanın ise yapılan usulsüz ve haksız atamaların iptali neticesinde, bunun da camilere yapılan atamaların % 2'ine denk geldiği tespit edilmiştir.

Antalya cami vakıflarına yapılan personel atamaları, görevden ayrılan kişiler ile göreve atanan kişiler arasındaki akrabalık bağları yönüyle araştırılmış ve bazı tespitler yapılmıştır. Atama ve görevlendirme kayıtlarından tespit edilebilen akrabalık ilişkilerinde en fazla rastlanılan görevden ayrılan veya vefat eden babanın yerine oğlunun veya oğullarının atanmasıdır. Bu atamalarda dikkat edilen en önemli şart göreve atanacak kişinin atanacağı vakıf görevini yapma liyakatine sahibi olmasıdır. Atanma şartlarını taşıyan 92 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmışlardır. Yine diğer bir akrabalık ilişkisi de vefat eden vakıf görevlilerinin yerlerine atanma şartlarını taşıyan kardeşlerin atanmasıdır. Antalya şehir merkezindeki camilerde yapılan 4 atamada vefat eden vakıf görevlilerinin yerlerine kardeşleri atanmıştır. Ayrıca istisna bir atama olarak vefat eden bir vakıf görevlisinin yerine görev babaya tevdi edilmiştir. Cami vakıflarına yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında 97 atama yapılmıştır. Bu atamaların cami vakıflarına yapılan tüm atalar içerisindeki oranı 6,4'tür.

Camilerde bazen Tekeli Mehmed Paşa Camii'nde olduğu gibi dört görev bir kişi tarafından yürütülmüştür. Nisan 1727'de Tekeli Mehmed Paşa Camii'nin kâtiplik, aşırhanlık, Enamlık ve cüzhanlık görevlerine Hüseyin Halife'nin vefatıyla Mehmed Halife atanmıştır. Mehmed Halife bu dört görevi yerine getirirken her bir görev için ayrı ayrı günlük 1,5'er buçuk kuruş ücret almıştır. Özel olarak nazırı olmayan vakıfların nazırlık görevleri kendilerine verilen kadılar, yılda bir kez vakıflarla ilgili hesapların denetimleri için daha önceden tespit edilmiş olan resmi ücreti harc-ı muhasebeyi almaktaydılar.⁷⁷³ 18.yüzyıl başından 19.yüzyılın sonuna kadar en fazla vakıf görevlisinin atamasının yapıldığı cami Tekeli Mehmed Paşa Camii'dir. Bu camiye müteveli, nazır, cabi, imam, hatip, müezzin, cuma/sela müezzini, müezzinbaşı, muarraf, aşırhan, devirhan, ferraş, kayyım, noktacı, kâtip, vaiz, cuma vaizi, naathan, Enamhan, Fatihahan, su yolcusu, minare kandilcisi ve gassallık gibi 23 farklı göreve/cihete toplam 169 atama yapılmıştır.

⁷⁷³ Yediyıldız, 1982: s.185, 186.

Evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlara göre *duacı gubu* olarak bilinen Enamhan, Fatihahan, Nebehan, cüzhan, devirhan, naathan gibi cihetlere 18.yüzyıla nazaran 19.yüzyılda çok daha fazla atama yapıldığı görülmektedir. Vakıf camilerde görev yapan vaizlerin atama ve görevlendirmelerinde dikkat çeken bir husus söz konusudur. Herhangi bir camiye vaiz atamasının yapılabilmesi için naip ya da kadının arzı yeterli görülmemiş, şeyhülislamın da bu işleme onay vermesi gerekmiştir. Bazı camilerin bünyesinde medreseler de olduğu için buralara Sofular Camii'nde olduğu gibi müderris atamaları da yapılmıştır.

Vakıf camilerdeki atamaların bir kısmında, vakıf görevlilerinden bazılarına haksızlık yapılarak usule aykırı atamaların olduğu ve bu haksız atamaların daha sonradan fark edilerek iptal edildiği, vakıflardaki vazifelere görevlerin daha önceki sahiplerinin atandıkları tespit edilmiştir. Bu durum herhangi bir vakıf görevine atama yapılacağı zaman ya atanacak kişilerle ilgili yeterli araştırmanın yapılmadığını ya da bu işte çok titiz ve dikkatli davranılmadığını göstermektedir.

Tablo 1.21 Cami Banilerinin Statüleri/Ünvanları

Sıra No	Cami İsmi	Mahalle	Kurucusu/Banisi	Banisinin Ünvanı/Statüsü
1	Murad Paşa	Kızılsaray	Murad Paşa	Paşa
2	Şehzade Korkud	Şeyh Sinan	II.Bayezid	Padişah
3	Timurcu Kara Ali	Timurcu Kara	Timurcu Kara Ali Efendi	Efendi
4	Bali Bey	Bali Bey	Bali Bey	Paşa/Bey
5	Takyeci Mustafa	Takyeci Mustafa	Takyeci Mustafa	Mahalle sakinleri
6	Hacı Cafer Ağa	Karakaş	Dizdar Hacı Cafer Ağa	Ağa
7	Şeyh Sinan	Şeyh Sinan	Şeyh Sinan	Şeyh
8	Sultan Alaaddin	Cami-i Atik	Sultan Alaaddin Keykubat	Sultan
9	Arslandoğlu Hacı Mustafa	Meydan	Arslan Oğlu Hacı Mustafa	Hacı
10	Hacı Mehmed Camii	Keçi Bali	Hacı Mehmed	Hacı
11	Sofu Camii	Sofular	Hacı Süleyman	Hacı
12	Hacı Mustafa b. İsmail	İgdir Hasan	Hacı Mustafa b. İsmail	Hacı
13	Ayan Ağa	Odun Pazarında	Hacı Ebubekir Ağa	Ağa

14	Seyyid Hacı Hasan	Bali Bey	Hacı Hasan	Hacı
15	İskele	İskelede	İskele ahalisi	Mahalle sakinleri
16	Ahmed Efendi	Tahıl Pazarı	Ahmed Efendi	Efendi
17	Hatip Süleyman	Hatip Süleyman	Hatip Süleyman	Hatip
18	Tekeli Mehmed Paşa	Has Balaban	Tekeli Mehmed Paşa	Paşa
19	Müsellim	Elmalı	Teke Mütesellimi Hacı Mehmed Ağa	Ağa
20	Ahi Yusuf	Ahi Yusuf	Ahi Yusuf	Şeyh
21	Menzade Hacı İsmail Ağa	Ahi Yusuf	Menzade Hacı İsmail	Ağa
22	Hüseyin Ağa	Tuzcular	Hüseyin Ağa	Ağa
23	Elmalı	Elmalı	Banisi belli değil	Mahalle sakinleri
24	Hoca Nebi	Bali Bey	Hoca Nebi	Hoca
25	Yolcuoğlu	Elmalı	Yolcuzade	Statüsü belli değil
26	Eyyüp Ağa	Sebilhanede	Eyyüp Ağa	Ağa
27	Hacı Hüseyin	Sofular	Hacı Hüseyin	Hacı
28	Seyyid Hacı İsmail	Timurcu Kara Mahallesi/Düdüde	Hacı İsmail	Seyyid
29	Makbul Ağa	Makbul Ağa	Makbul Ağa	Ağa
30	Sarrafzade Hacı Halil	Hasan	Sarrafzade Hacı Halil Camii	Hacı
31	Muidzade Hacı Hacı İbrahim	Balık Pazarında	Muidzade Hacı Hacı İbrahim Camii	Hacı
32	Hacı Abbas	Timurcu Kara	Hacı Abbas	Hacı
33	Kiremitli	Mahallesi belli değil	Banisi belli değildir	Mahalle sakinleri
34	Abdullah Kadı	Dut	Abdullah Kadı	Kadı
35	Karatay-1 Kebir Fatıma Hatun	Cami-i Atik	Fatıma Hatun	Hatun
36	Ali Efendi	Timurcu Kara	Ali Efendi	Efendi
37	Kesik Minare	Bali Bey	Banisi belli değildir	Mahalle sakinleri
38	Darağacı	Mahallesi belli değil	Banisi belli değildir	Statüsü belli değil
39	Hacı Ömer Ağa	Mahallesi belli değil	Hacı Ömer Ağa	Ağa
40	Topal Yusuf	Mahallesi belli değil	Topal Yusuf	Statüsü belli değil

Tabloya göre camilerden 9'unu hacı, 8'ini ağa, 3'ünü paşa, 3'ünü efendi, 2'sini sultan/padişah, 2'sini şeyh, 1'ini hatip, 1'ini kadı, 1'ini seyyid, 1'ni hoca ünvanına sahip kişiler inşa ettirirken 1 camiyi hatun, 5 camiyi de mahalle sakinlerinin hayırseverleri inşa ettirmiştir.

3 caminin ise kurucularının statüleri belli değildir. Bu verilere baktığımız zaman vakıf camilerin %22, 5'inin hacı ünvanına sahip olanlar, %20'lik kısmının ağa ünvanlı hayırseverler, 7,5'lik kısmının ise paşa ünvanına sahip kişiler tarafından inşa edildiği görülmektedir. Tüm camilerin içerisinde ise %12,5'lik kısmın ise statüleri belli değildir.

Tablo 1.22 Cami Vakıflarının Gelir ve Giderleri

	Yıllar →	M.1835			M.1839/1840			M.1842			M.1859			M.1865		
	Camiler	Gelir	Gider	Artan	Gelir	Gider	Artan	Gelir	Gider	Artan	Gelir	Gider	Artan	Gelir	Gider	Artan
1	Murad Paşa	-	-	-	3009	3483	-474	1879,5	3019	-1139,5	2614	3247	-633	3274	1924	1350
2	Şehzade Korkud	530 (akçe)	-	-	559	559	-	559	381	178	-	-	-	1922,5	1321	601,5
3	Timurcu Kara Ali	271,5	261	10,5	244	244	-	244	244	-	1892	1610	282	1908	1908	-
4	Bali Bey	395	357	38	410	410	-	360	360	-	1174	1539	-364	1401	1232,5	168,5
5	Takyeci Mustafa	230	140	90	200	200	-	200	200	-	367	320	46	-	-	-
6	Dizdar Hacı Cafer Ağa	1161	646	415	2682	2892	-210	1341	1902,5	561,5	3038	2479	559	4202	3075	1127
7	Şeyh Sinan	502	438	64	1564	1210	354	782	543	239	1458	1148	310	2182	1198	984
8	Sultan Alâeddin	360,5	165	190,5	454,5	454,5	-	454	92	362	1963	1463	500	651	651	-

9	Arslanoğlu Hacı Mustafa	185	185	-	160	160	-	160	160	-	280	279	1	300	300	-
10	Hacı Mehmed	734	250	482	564	564	-	282	282	-	-	-	-	1341	1053	288
11	Sofu Camii	145	145	-	427	427	-	153,5	153,5	-	-	-	-	-	-	-
12	Hacı Mustafa b. İsmail	39	39	-	78	78	-	39	39	-	-	-	-	-	-	-
13	Ayan Ağa	300	300	-	600	600	-	300	300	-	-	-	-	5720	5450	270
14	Seyyid Hacı Hasan	111	109	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15	İskele	175	145	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16	Ahmed Efendi	52,5	48,5	4	165	165	-	82,5	82,5	-	184	184	-	244	389	-145
17	H.Süleyman	152,5	150	2,5	145	145	-	32,5	32,5	-	120	120	-	489	489	-
18	Tekeli Mehmed Paşa	1836	1693	143	5164	2588	2576	1997	1124	873	-	-	-	4553	4039,5	513,5
19	Müselli m	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1903	1895	8
20	Manavza de Hacı İsmail Ağa	-	-	-	342	20	322	171	171	-	-	-	-	-	-	-

nemalarla ek gelirler sağlamışlardır. Vakıfların yıllık muhasebeleri yapıldıktan sonra vakıf gelirlerinden artan miktarlarlar Şehzade Korkud Camii gibi hayri vakıflarda olduğu gibi vakfın mevcut olan nakit parasına dahil edilirken Müsellim Camii gibi zürri/evlatlık vakıflar da ise vakıf gelirlerinden artan miktarlar vakıf kurucusunun evlatları ve torunları arasında paylaştırılmıştır.

1.2.Antalya'daki Mescit Vakıfları

Ferit Devellioğlu “*mescid* kelimesinin Arapça bir isim olduğunu, sücud kelimesinden türetildiğini ve secde edilecek, namaz kılınacak yer, küçük cami olarak tarif etmektedir”.⁷⁷⁴ “Mescit, Osmanlılarda genellikle mahalle aralarında ahşap, yığma taş ve kerpiç gibi basit malzemelerden yapılmış küçük mabetlere denilmekteydi”.⁷⁷⁵ Mescitler ekseriyetle mahalle içlerine, külliyele, tekkelere, medreselere, hanlara veya pazar/çarşı içlerine inşa edilmişlerdir.⁷⁷⁶ Mescitlerin bazıları cemaate yeterli gelmediği ve görülen lüzum üzerine zamanla bir minber eklenerek camiye çevrilmiştir. Hurufat ve evkaf defterlerinde, 1690 ile 1830 yılları arasında Antalya kaza merkezinde 93 mescidin adı zikredilmektedir. Bu mescitlerin bir kısmı minber konularak zamanla camiye dönüştürülmüştür. Antalya’da mescitlerin bu kadar çok olmasının sebeplerini şu şekilde sıralamak mümkündür: Bazı mahallelerdeki nüfusun ve cemaatin çok olması, mescitlerin inşaat maliyetlerinin camilere göre daha az olması ve hayırseverlerin sevap elde etmek arzularıdır. Mescitlerde hizmet yapan vakıf görevlileri camilerdeki kadar çeşitlilik göstermemektedir. Yapılan atamalardan anlaşıldığı üzere mescit vakıflarında vakıf görevlileri olarak müteveli, nazır, kâtip, imam, müezzin, kayyım ve ferraşlar hizmet yapmışlardır. Arşiv kaynaklarından elde edilen bilgiler neticesinde Antalya merkezinde tespit edilebilen mescitler şunlardır:

1.2.1.Makbul Ağa Mescidi

Günümüzde Kaleiçi’nde Kocatepe Sokağında ibadete açık olan mescidin inşa ve onarım kitabesi mevcut değildir. Makbul Ağa/Mukbil Ağa tarafından inşa ettirilen mescidin vakfiyesi de günümüzde mevcut değildir. Alaturka kiremitlerle kaplı ve kubbeli kübik görünümlü mescit binasına kuzey cepheden basık kemerli bir kapıdan girilmektedir. Moloz taşlarla inşa edilmiş olan mescidin duvarlarında herhangi bir süsleme de yoktur.⁷⁷⁷ Vakıflar

⁷⁷⁴ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995, s. 625.

⁷⁷⁵ Arseven, “Mescid”, *Sanat Ansiklopedisi*, C.III, 1996, s.1308; Şükrü Sönmez-Selçuk Seçkin, “İstanbul Mescitleri”: *Türkler Ansiklopedisi*, C.12, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002, s.140.

⁷⁷⁶ Geniş bilgi için bkz. Sönmez ve Seçkin, 2002: s.144-146.

⁷⁷⁷ Aktürk, 2021: s.28.

Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakıf mülhak vakıf statüsündedir.⁷⁷⁸

Karaca'nın tespitine göre arşiv kaynaklarında mescidin ismine ilk kez 1530 yılına ait tahrir kaynaklarında rastlanmaktadır ve mescit ismini mahalleye de vermiştir. Makbul Ağa Mescidinin yine 1530 yılına ait toplam geliri 1.300 akçedir. Mescidin 1567 tarihinde gelirleri hamam icarı, dükkân icarı, bahçe icarı ve hane icarı gibi kalemlerden oluşmaktadır ve toplam vakıf gelirleri 6.080 akçedir. Fakat Karaca yapmış olduğu hesaplamada vakfın toplam gelir miktarının 6.280 akçe olduğunu ifade etmektedir. 1568 yılında mescidin imamı olarak Emrullah Fakih v. Abdüsselam ve müezzin olarak Hasan Fakih v. Mehmed kaydedilmiştir.⁷⁷⁹

Makbul Ağa Mescidine, 18. ve 19.yüzyıllarda evkaf ve hurufat defterlerinden tespit edilebilen atama ve görevlendirmeler şunlardır: Haziran 1698'de Antalya surları içinde bulunan bu mescidin günlük iki akçe ücret ile nazırı olan Mehmed'in vefatıyla yerine Osman bu göreve atanmıştır.⁷⁸⁰ Ağustos 1700'de Antalya'da Makbul Ağa Mahallesi Mescidinin imamı olan Hacı Veli vefat ettiği için yerine günlük bir akçe ücret ile Ebubekir atanmıştır.⁷⁸¹ 6 Nisan 1704'te mescidin müezzini olan Mehmed'in görev beratı yenilenmiştir.⁷⁸² 16 Ocak 1706'da Makbul Ağa Mescidinde imam olan Ebubekir'in görevlendirmesi yenilenmiştir.⁷⁸³ 4 Mayıs 1707'de Makbul Ağa Mescit Vakfının nazırı olmadığından bu göreve Seyyid Abdülkadir atanmıştır.⁷⁸⁴ 12 Nisan 1709'da günlük iki akçe ücret ile vakfın nazırı olan Seyyid Abdülkadir'in bu görevi bırakmasından dolayı mescit vakfının nazırlığı aynı zamanda vakfın mütevellisi de olan Mustafa'ya tevdi edilmiştir. 6 Eylül 1709'da günlük iki akçe ücret ile mescidin müezzini olan Mehmed'in vefat etmesiyle müezzinlik görevi Mehmed'in oğlu Osman'a tevdi edilmiştir.⁷⁸⁵ 13 Ekim 1711'de Mescidinin nazırı olan Mustafa'nın vefatından dolayı bu görev Abdullah'a tevdi edilmiştir.⁷⁸⁶ 24 Temmuz 1713'te Makbul Ağa Mescidinde iki günlük akçe ücret ile kayyım ve müezzin olan Osman'ın vefatından dolayı bu görevler Ahmed'e tevdi edilmiştir.⁷⁸⁷ 4 Mart 1718'de mescitte günlük dört akçe ile olan imam olan Seyyid Mehmed'in vefatından dolayı imamlık görevi Ahmed'e tevdi edilmiştir.⁷⁸⁸

⁷⁷⁸ VGMA FHRT.d.2190: s.4.

⁷⁷⁹ Karaca, 2002: s.303.

⁷⁸⁰ VGMA HRF.d.1140: 30.

⁷⁸¹ VGMA HRF.d.1136: 177.

⁷⁸² VGMA HRF.d.1067: 15.

⁷⁸³ VGMA HRF.d.1067: 17.

⁷⁸⁴ VGMA HRF.d.1067: 18.

⁷⁸⁵ VGMA HRF.d.1067: 19.

⁷⁸⁶ VGMA HRF.d.1067: 20.

⁷⁸⁷ VGMA HRF.d.1067: 22.

⁷⁸⁸ VGMA HRF.d.1067: 26.

Aralık 1728’de mescitte günlük iki akçe ücret ile imam olan Ebubekir’in vefatından dolayı yerine oğlu Yusuf’a bu görev kadının arzı üzerine tevdi edilmiştir.⁷⁸⁹ 26 Ağustos 1729’da Antalya’da sur içinde bulunan Makbul Ağa Mescidi Evkafına düzenli bir görevle bir kâtip lazım olduğundan günlük iki akçe ücret ile vakfın kâtiplik görevi Ahmed Halifeye, Kadı Hacı Süleyman’ın arzı üzerine tevdi edilmiştir. Makbul Ağa Mescidi evkafına müteveli olan Ahmed vazifesini hakkı ve layıkıyla yaptığından dolayı ücretine üç akçe de zam yapılarak Kadı Hacı Süleyman’ın arzı üzerine görevi tekrar tevdi edilmiştir.⁷⁹⁰

Temmuz 1755’te mescit evkafının günlük iki akçe ücret ile nazırı olan Osman Halifenin görev beratı yenilenmiştir.⁷⁹¹ Şubat 1769’da Makbul Ağa Mescidinde günlük iki akçe ücret ile müezzin olan Molla Mehmed vefat ettiği için yerine oğlunun oğlu (torunu) Seyyid Ömer, Kadı Ebunnur Çavuşzade Mehmed Emin’in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁷⁹² Şubat 1785’te Makbul Ağa Mahallesinde bulunan Makbul Ağa Mescidinde günlük iki akçe ücret ile müezzin olan Ömer geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Şeyh Mehmed atanmıştır. Aynı tarihte mescidin imamı olan Osman’ın vefatıyla yerine büyük oğlu Mehmed, Kadı Halil’in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte mescit vakfının günlük iki akçe ücret ile nazırı olan Hacı Osman’ın vefatıyla yerine oğlu Mehmed, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁷⁹³

Ayrıca mescide yapılan diğer atamalar 38601 numaralı evkaf defterinde şu şekilde kaydedilmiştir: 18 Ocak 1792’de Makbul Ağanın vakfında günlük altı akçe ücret ile mütevellisi olan Şeyh Mehmed Halife’dir. 24 Ocak 1792’de yine aynı mahallede bulunan Makbul Ağa Mescidinin nazırı berat-ı şerifle Mehmed Halifedir. 24 Ocak 1792’de yine mescid-i şerifin vazife-i muayyene ile imamı Mehmed Halife b. Osman’dır. 1814’te Mescid-i Şerife günlük iki akçe ücret ile Hüseyin b. Mehmed berat-ı şerifle müezzindir.

Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 10 atamanın vefatlar neticesinde, 2 atamanın ferağ/kasr-ı yedler neticesinde ve 3 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdidler neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığı zaman 3 atamada vefat etmiş olan babaların yerine atanma şartlarına sahip olan oğulların ve 1 atamada da vefat etmiş olan vakıf görevlisinin yerine torununun atandığı tespit edilmiştir.

Mescidin 1836 yılında vakfiyesi olmayıp müteveli elinde mevcut bulunan vakıf gelirleri şunlardır: Makbul Ağa Mahallesinde bulunan Kebir Hamam olarak bilinen hamam

⁷⁸⁹ VGMA HRF.d.1144: 36.

⁷⁹⁰ VGMA HRF.d.1144: 36.

⁷⁹¹ VGMA HRF.d.1056: 158.

⁷⁹² VGMA HRF.d.1072: 12.

⁷⁹³ VGMA HRF.d.1060: 153.

icarından gelen 200 kuruş, Balık Pazarında yağhaneden yıllık hisse icarından gelen 10 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık geliri 210 kuruştur. Mescit vakfının 1836 yılındaki giderleri de şunlardır: Mütevelliyeye verilen 6 kuruş, nazırına verilen 6 kuruş, müezzine verilen 6 kuruş, mevcut 20 kandile harcanan 45 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan şamdanlar için alınan 14 kıyye yağ için ödenen 70 kuruş, mescit kandillerine alınan fitiller için ödenen 4 kuruş, sair giderlere harcanan 40 kuruş olmak üzere mescit vakfının bir yıllık toplam giderleri 177 kuruştur. Vakfın yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakıf gelirlerinden 33 kuruş artmıştır.⁷⁹⁴

Makbul Ağa Mescidinin 1840 yılında vakfın mütevellisi olan Hacı Şeyh Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakfın 1839/1840 yıllarına ait iki yıllık toplam gelir miktarı 420 kuruştur. Aynı şekilde vakfın iki yıllık gider miktarı da 420 kuruştur.⁷⁹⁵

1842 yılında mescidin mütevellisi Hacı Şeyh Salih Efendi marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: Makbul Ağa Mahallesinde bulunan hamam icarından gelen 300 kuruş, geliri mescidin aydınlatılmasında kullanılan yağa tahsis edilmiş olan ve Balık Pazarında bulunan yağhane icarından elde edilen 10 kuruş, müteveli marifetiyle mescit yakında bulunan Bekir Hanı köşesinde bulunan dükkânın ortak hisse icarından gelen 40 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf gelirleri miktarı 350 kuruştur. Yine 1842 yılında mescit vakfının gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: Vakıf mütevellisine verilen 6 kuruş, vakıf nazırına verilen 6 kuruş, mescit imamına verilen 40 kuruş, mescit müezzine verilen 10 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan 15 kıyye yağ için ödenen 75 kuruş, fitil ve sair giderler için ödenen 6 kuruş, şamdanlara ödenen 40 kuruş, vakıf mütevellisi tarafından mescidin diğer masraflarına harcanan 146 kuruş, terettüb-ü maaş-ı hazineye ödenen 17,5 kuruş, muhasebe harcına ödenen 3,5 kuruş olmak üzere mescit vakfının bir yıllık toplam giderleri de 350 kuruştur.⁷⁹⁶ Makbul Ağa Mescidi Vakfının 1859 senesinde mütevellisi olan Süleyman Efendi ile yapılan muhasebesine vakfın bir yıllık gelirleri toplamı 375 kuruştur. Aynı şekilde vakfın bir yıllık giderleri toplamı da 375 kuruştur.⁷⁹⁷

⁷⁹⁴ BOA EV.d.38601: varak 6, s.11.

⁷⁹⁵ BOA EV.d.11423: varak 7, s.14.

⁷⁹⁶ BOA EV.d.11952: varak 6, s.12.

⁷⁹⁷ BOA EV.d.16857: varak 1, s.1.

Tablo 1.23 Makbul Ağa Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836	210	-	-	-	210	18	119	-	40	-	177	+33
1839/1840	420	-	-	-	420	420				-	420	0
1842	350	-	-	-	350	62	121	-	146	21	350	0
1859	375	-	-	-	375	375				-	375	0

Tabloya göre arşiv belgelerindeki muhasebe kayıtları bizlere, Makbul Ağa Mescidi Vakfının 1836 yılından 1859 yılına kadar ki 23 yıllık süreçte gelir/giderlerinin denk olduğunu ve iktisadi olarak iyi yönetildiğini göstermektedir.

1.2.2.Ahi Kızı Mescidi

Süleyman Fikri Erten, bu mescidin Antalya'nın, eski ismiyle Ahi Kızı Mahallesi yeni ismiyle ise Selçuk Mahallesi'nde bulunduğunu yazmıştır.⁷⁹⁸ Günümüzde yine Kaleiçi'nde Şelçuklu Mahallesi'nde Aydoğdu Sokak'ta bulunan mescidin inşa ve onarım kitabesi, banisi ve geçirdiği onarımlara ait herhangi bir kayıt bulunamamıştır. Ahi Kızı Mescidi olarak bilinen mescit, kuzeybatı yönündeki 15.yüzyılın ikinci çeyreğine ait Ahi Kızı türbesinden dolayı mescidin de aynı kişiye izafe edilerek bu günkü adıyla anılmaya başlandığı tahmin edilmektedir. Bu mescit bazı araştırmacılar tarafından 14.yüzyıla yani Hamidoğlu Beyliği dönemine tarihlendirilmektedir. Kaba ve kesme taşlarla inşa edilmiş olan mescit binası kubbeli, kübik görünümde olup çatısı alaturka kiremitlidir. Binaya kuzey cephesinin ortasında yer alan sivri kemerli bir kapı vasıtasıyla girilmektedir.⁷⁹⁹ Ne zamandan beri ve niçin bu mescide *Ahi Kızı Mescidi* dendiğine dair herhangi bir kayıt mevcut değildir. Günümüzde mescidin üç tarafı, bitişğinde olan evle kapalı bitişik bir vaziyette olduğu için sadece güney cephesi açık durumdadır. Mescidin pencereleri de şekil ve ebat olarak birbirinden farklıdır.⁸⁰⁰

Karaca, mescitle ilgili şu bilgileri vermektedir: “*Bu mescidin 1455 tahririnde ve 1479-80 tarihli evkaf defteri ile 1530 tahririnde mescidin ismi geçmemekle birlikte, Ahi Kızının zaviyesinden bahsedilmektedir. Bunun isminin geçmemesi zaviye ile beraber gelirinin kaydedilmesi ve anılmasından kaynaklanmıştır. Çünkü bu eser bilindiği gibi XIV. yüzyıla*

⁷⁹⁸ Süleyman Fikri Erten, *Antalya Livası Tarihi*, s.86.

⁷⁹⁹ Hüseyin Çimrin, *Antalya Kaleiçi ...*, 2018: s.227; Aktürk, 2021: s.29,30.

⁸⁰⁰ Leyla Yılmaz, “Antalya-Ahi Kızı Mescidi: Bir Selçuklu Binasının Osmanlı Devrinde Yeniden Kullanımı”, *Adalya Dergisi*, Sayı V, 2001/2002: s.213

*yerleştirilmekte ve Hamidoğlu Beyliği döneminde inşa edilmiş eserlerden bir tanesi olarak zikredilmektedir. Bu mescidin 1567 tarihindeki gelirleri mukata-i bağçe, icare-i dekakin, icare-i zemin-i dakakin, icare-i zeminhane ve nakit paranın ribhi kalemlerinden oluşmakta olup gelirler toplamı 2.340 akçedir. Bu gelirlerden mütevellîye günlük 2, cabiye 1, ve geriye kalanı da be-cihet-i zaviye-i mescid-i mezbura harcanmaktadır. 1568 tarihinde aynı isimli mahallede Hüsam Fakih v. Ali imam kaydedilmiştir. Büyük bir ihtimalle bu kişi mescidin imamıdır.*⁸⁰¹

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivindeki 1567 tarihli ve 567 numaralı defterdeki kayda göre Ahi Kızı Mescidi Vakfının gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Vakfa ait 11.707 akçe nakit paranın ribhinden elde edilen 2.340 akçe. İstanos Nahiyesinde bulunan iki dükkânın kirasından elde edilen 180 akçe, Antalya merkezinde bulunan iki adet dükkânın zemin/arsa kirasından elde edilen 20 akçe, yine Antalya merkezinde bulunan Kazğancı Çarşısındaki dükkân zemin/arsa kirasından elde edilen 7 akçe, Mehmed veledi Abdüllatif Reis elinde bulunan arsa kirasından elde edilen 20 akçe, Karapaşa Mahallesinde bulunan ve Tuti Hatun'a kiralanmış hane/ev kirasından elde edilen 50 akçe, Kazancı Çarşısında bulunan vakfa ait fırının işletilmesinden elde edilen 300 akçe olmak üzere toplam 2.917 akçedir. Vakfın 1567 yılındaki gider kalemleri ve gider miktarları ise şu şekilde gerçekleşmiştir: Aişe Hatun Vakfında görevli olan müezzine yıllık verilen 500 akçe, Yusuf oğlu Karaoğlu Vakfına yılda 100 hatim okunması için verilen 500 akçe, Ahmed Kara Balı Vakfında görevli olan imama verilen 1.000 akçe, Davud Vakfının aydınlatılması için verilen 200 akçe, Balıkçı Hamza Vakfının aydınlatılması için verilen 25 akçe ve Ahi Kızı Mescidinin yıllık aydınlatılması için verilen 2.600 akçe. Söz konusu 567 numaralı defterdeki diğer kayıttan anladığımız kadarıyla Ahi Kızı Mescidi Vakfına ait olan bir adet derici dükkânı ve başka bir dükkân harap durumdadır. Vakfın mütevellisine günlük 2 akçe, cabiye de günlük 1 akçe verilmiştir.⁸⁰²

18. ve 19.yüzyıllarda mescit vakfına ve mescide yapılan diğer atamalar da şu şekilde gerçekleşmiştir: 19 Aralık 1713'te Antalya'da sur içindeki Ahi Kızı Mescidinde günlük üç akçe ücret ile imam olan Osman'ın bu görevden el çektilmesinden dolayı yerine Abdülkerim atanmıştır.⁸⁰³ Ağustos 1729'da Ahi Kızı Mahallesinde bulunan Ahi Kızı Mescidinde günlük üç akçe ücret ile imam olan Mecidü'l Kerim vefat ettiği için mescidin imamlık görevine Mehmed b. Muslu Kadı Hacı Süleyman'ın arzı üzerine atanmıştır.⁸⁰⁴ Ekim 1758 mescitte günlük üç akçe ücret ile imam olan Abdurrahman b. Abdülkerim'in kendi hüsnü rızasıyla bu görevi

⁸⁰¹ Karaca, 2002: s.295; Behset Karaca, "Tekeoğulları Beyliği'nden Osmanlı Devleti'ne İntikal Eden Vakıflar" Ed. Koçakoğlu, B., Karşı, B., Çakılcı, D., *Antalya Kitabı 2 (Antalya'da Türk-İslâm Medeniyetinin İzleri)* Palet Yayınları, Konya 2019, s.302, 303.

⁸⁰² Erdoğan, 1995: s.105.

⁸⁰³ VGMA HRF.d.1067: 22.

⁸⁰⁴ VGMA HRF.d.1144: 36.

bırakmasından dolayı Halil b. Hacı Süleyman Halifeye, Kadı Tabanzade Seyyid Mustafa'nın arzı üzerine mescidin imamlık görevi tevdi edilmiştir.⁸⁰⁵ 25 Haziran 1804'te Ahi Kızı mescidinde günlük üç akçe ücret ile imam olan Hafız Hasan vefat ettiği için mescidin imamlık görevi boş kalmıştır. Hafız Hasan'ın yerine Seyyid Mehmed Şakir Halife imam olarak atanmıştır.⁸⁰⁶ 9 Eylül 1811'de mescitte günlük üç akçe ücret ile imam olan Seyyid Mehmed vefat ettiği için mescidin boş kalan imamlık görevine yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Seyyid Şeyh Abdülkadir b. Şeyh Ahmed, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁸⁰⁷ 2 Nisan 1820'de mescitte günlük üç akçe ücret ile imam olan Seyyid Şeyh Abdülkadir b. Şeyh Ahmed'in vefatıyla yerine oğlu Seyyid Mehmed, Kadı Ömer'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁸⁰⁸ 16 Kasım 1825'te mescitte günlük üç akçe ile imam olan Seyyid Mehmed b. Seyyid Şeyh Abdülkadir bilfiil beratı şerifle imamlık görevine devam ederken görev beratı çıkan yangında yanmıştır. Bundan dolayı yapılan müracaattan sonra Seyyid Mehmed b. Seyyid Şeyh Abdülkadir'in görev beratı yenilenmiştir.⁸⁰⁹ 14 Ekim 1828'de mescitte günlük üç akçe ücret ile Seyyid Mehmed b. Abdülkadir imamdır.⁸¹⁰

Vakfa yapılan atamalara bakıldığında 4 atamanın vefatlar neticesinde, 1 atamanın ferağ/kasr-ı yed neticesinde ve 1 atamanın görevden uzaklaştırma neticesinde ve 1 atamanın da görev beratının zayi edilmesi neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığında zaman 1 atamada vefat etmiş olan babanın yerine atanma şartlarına sahip olan oğlunun atandığı tespit edilmiştir.

1836 yılında mescidin vakfiyesi yok ise de imamın elinde mevcut bulunan mescit vakfına ait gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: Sur içinde Yokuşbaşında destgah dükkânı icarından gelen 30 kuruş, yine aynı mahallede bulunan fevkani bir göz menzil icarından gelen 60 kuruş, imam efendi elinde bulunan vakfa ait 400 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 75,5 kuruş, İskele'de bulunan debbağhane icarından gelen 6 kuruş, Küncüoğlu Mehmed dükkânının icarından gelen 6 kuruş, Hacı Mehmed dükkânının icarından gelen 6 kuruş olmak üzere toplam gelir 183,5 kuruştur. Yine 1836 yılında mescidin gider kalemleri ve gider miktarları da şunlardır: İmama verilen 9 kuruş, mescidin kandillerine harcanan 45 kuruş, mescitteki şamdanlara alınan yağ mumuna ödenen 20 kuruş, şikest (*kırılmış olan*) olan kandiller için ödenen 20 kuruş, kandillere fitil ve sair giderler için harcanan 5 kuruş, mescide alınan hasırlar için ödenen 15 kuruş, imama tahsis edilmiş olan menzilin kirasına ödenen 40 kuruş

⁸⁰⁵ VGMA HRF.d.1056: 165.

⁸⁰⁶ VGMA HRF.d.532: 105.

⁸⁰⁷ VGMA HRF.d.533: 45.

⁸⁰⁸ VGMA HRF.d.534: 120.

⁸⁰⁹ VGMA HRF.d.535: 82.

⁸¹⁰ BOA EV.d.38601: varak 6, 11.

olmak üzere toplam vakıf giderleri 154 kuruştur. Mescide ait toplam gelirlerden 29,5 kuruş artmıştır.⁸¹¹ 1840 yılında Ahi Kızı Mescidi Vakfının mütevellisi olan Hafız Efendi marifetiyle yapılan muhasebesine göre mescidin 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık toplam gelirleri 302 kuruştur. Yine vakfın 1839/1840 yıllarına ait iki yıllık toplam vakıf giderleri de 302 kuruştur.⁸¹² 1842 yılında mescidin mütevellisi aracılığı ile yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: Destgah dükkânının icarından gelen 40 kuruş, debbağhane icarından gelen 45 kuruş, vakfa ait nakit paranın istirbahından elde edilen 66 kuruş olmak üzere toplam gelir miktarı 151 kuruştur. Geliri imama tahsis edilmiş bir menzil de bedelsizdir. Ahi Kızı Mescidinin yine 1842 yılındaki gider kalemleri ve gider miktarları da şunlardır: İmam efendiye verilen 9 kuruş, kandillerde kullanılan revgan yağına ödenen 60 kuruş, mumlar için ödenen 15 kuruş, kırılmış olan kandillerin tamirine ve saireye harcanan 9 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan fitiller için ödenen 4 kuruş, camiye alınan 3 adet hasır için ödenen 15 kuruş, mescidin diğer farklı giderleri için harcanan 39 kuruş olmak üzere toplam giderler de 151 kuruştur.⁸¹³ 15179 numaralı evkaf defterindeki kayda göre 1853 yılında Ahi Kızı Mescidi Vakfının Mütevellisi Hasan Efendi'dir.⁸¹⁴

1865 yılında vakfın mütevellisi olan Hafız Mehmed ile yapılan bir yıllık muhasesine vakfın gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: İcare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 130 kuruş, bir dükkân kirasından gelen 24 kuruş. Vakfa ait 762 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 114 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 268 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfın bir yıllık gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir. Hafız Mehmed uhdesinde olan imamlık vazifesi için ödenen 50 kuruş. Mescidin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ödenen toplam 90 kuruş. Mescidin tamiratına harcanan 128 kuruş olmak üzere toplam giderler 268 kuruştur. Muhasebe kaydına göre vakfın bir yıllık toplam geliri olan 268 kuruşun tamamı yine vakfa ait mescide harcanmıştır.⁸¹⁵ Bu yapı 1958 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır.⁸¹⁶

⁸¹¹ BOA EV.d.38601: varak 6, 11.

⁸¹² BOA EV.d.11423: varak 8, 15.

⁸¹³ BOA EV.d.11952: varak 7, 13.

⁸¹⁴ BOA EV.d.15179: varak 1, 1.

⁸¹⁵ BOA EV.d.39015: varak 10, s.19.

⁸¹⁶ Çimrin: s.65.

Tablo 1.24 Ahi Kızı Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836				75	183,5	9	85	-	60	-	154	+29,5
1839/1840	302				302	302					302	0
1842	85	-	-	66	151	9	79	9	54	-	151	0
1865	154	-	-	114	268	50	90	128	-	-	268	0

1.2.3.İskender Çelebi Mescidi

Antalya surları dahilinde Çelebi Mahallesi'nde bulunan bu mescidin banisi Seydi Alioğlu İskender Çelebi'dir. Mescidin kitabesinde yazdığına göre Ocak 1508'de inşa edilmiştir.⁸¹⁷

18. ve 19.yüzyıllara ait evkaf ve hurufat defterine göre mescide yapılan atamalar şunlardır: Nisan 1752'de İskender Çelebi Mescidinin gönüllü olarak imamı olan Mustafa görevi bıraktığı için yerine Ahmed Mustafa mescidin imamı olarak atanmıştır. Kasım 1752'de İskender Çelebi Vakfı bir parça bahçe gallesiyle senede iki hatm-i şerif tilavet eden Ali'nin yerine gelen Mustafa vefat ettiğinden dolayı onun da yerine Mehmed atanmıştır.⁸¹⁸ Mart 1755'te Antalya surları dışında İskender Çelebi vakfı bahçesinin gallesiyle/geliriyle senede iki hatmi şerif tilavet etmek üzere mutasarrıf olan Mehmed Molla görevini terk ettiğinden görevden uzaklaştırılmıştır. Yerine Seyyid Hafız Osman bu göreve Kadı Hacı Osman'ın arzı üzerine atanmıştır.⁸¹⁹ Temmuz 1755'te vakfın mutasarrıfı olan Esseyyid Hafız Osman Halife kendi hüsnü rızasıyla bu görevin daha önceki sahibi olan Mehmed Molla lehine feragat etmiştir. Bundan dolayı görev beratla tekrar Mehmet Molla'ya tevcih edilmiştir.⁸²⁰ Nisan 1766'da Antalya'nın surları içinde İskender Çelebi Mahallesi'nde bulunan İskender Çelebi Mescidinde gönüllü olarak imam olan Ahmed'in vefatıyla yerine Molla Mehmed, Kadı Seyyid Yahya'nın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁸²¹ Nisan 1788'de İskender Çelebi hatm-i şerif tilaveti için vakf ve şart ettiği ve Yüksek Mahallede bulunan bir parça bahçesiyle iki hatmi şerif talbisi (okuyucusu) olan Hafız Seyyid Ahmed vefat ettiği için yerine Seyyid Osman, naibin arzı üzerine bu görevlere atanmıştır.⁸²² 20 Ekim 1795'te Antalya'da İskender Çelebi'nin hatmi şerif

⁸¹⁷ Süleyman Fikri Erten, *Antalya Livası Tarihi*, s.103; Abdüllatif Armağan, 1996: s.252.

⁸¹⁸ VGMA HRF.d.1061: 170.

⁸¹⁹ VGMA HRF.d.1056: 157.

⁸²⁰ VGMA HRF.d.1056: 159.

⁸²¹ VGMA HRF.d.1057: 88.

⁸²² VGMA HRF.d.1060: 154.

okunması için vakf ve şart eylediği Yüksek Mahalledeki bir bahçenin gelirini bir senede iki hatm-i şerif okunmasının mutasarrıfı olan Esseyid Osman vefat ettiğinden yerine Hacı İsmailzade Hafız Seyyid Adem'e bu görev naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁸²³ 18 Nisan 1799'da İskender Çelebi mescidinde gönüllü olarak imam olan Mehmed vefat ettiği için mescidin imamlık görevi boş kalmıştır. Bundan dolayı mescidin boş kalan imamlık görevi Esseyid Hafız Süleyman b. İsmail'e naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁸²⁴ 15 Mart 1801'de mescitte gönüllü olarak imam olan Esseyid Hafız Süleyman b. İsmail vefat ettiğinden dolayı mescidin imamlık görevi boş kalmıştır. Sadır olan emr-i şerif gereğince, belde müezzinin de hazır olduğu halde yapılan imtihanla bu göreve atanma hakkını elde ettiği belli olan Esseyid Ali b. Mehmed'e mescidin imamlık vazifesi, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁸²⁵ 17 Mayıs 1822'de İskender Çelebinin yıllık iki hatmi şerif okunsun diye vakf eylediği Yüksek Mahallede bir parça bahçe gelirinin mütevellisi olan İsmailzade Hafız Seyyid Adem vefat ettiğinden dolayı yerine Seyyid Hafız İsmail b. Seyyid Mehmed, naibin arzı üzerine bahçe gelirinin mütevelliliğine atanmıştır.⁸²⁶ 8 Temmuz 1833'te mescitte gönüllü olarak imam olan Seyyid Ali b. Mehmed vefat ettiği için mescidin imamlık görevi boş kalmıştır. Yapılan imtihanla mescidin imamlık görevine atanmaya hak kazandığı belli olan Seyyid Ali b. Mehmed'in oğlu Seyyid Hafız Süleyman b. Seyyid Ali, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁸²⁷

Vakfa yapılan atamalara bakıldığında 8 atamanın vefatlar neticesinde, 1 atamanın ferağ/kasr-ı yed neticesinde ve 1 atamanın görevden uzaklaştırma neticesinde ve 1 atamanın da görevi terk neticesinde yapıldığı görülmüştür.

8 Temmuz 1836 mescitte gönüllü olarak imam olan Seyyid Hafız Süleyman Halife b. müteveffa Esseyid Ali beratla mescidin imamlık görevini yerine getirmektedir.⁸²⁸ Mescidin vakfiyesi olmayıp imam elinde bulunan bu vakfa ait olan gelirler şunlardır: Mescit civarında imama tahsis edilmiş bir menzil icarından gelen 40 kuruş, yine aynı mahallede bulunan diğer tahtani menzil icarından gelen 60 kuruş, imam efendi elinde bulunan vakfa ait 235 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 35 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf gelirleri miktarı 135 kuruştur. Yine 1836 yılında mescidin giderleri ise şöyledir: İmam efendiye tahsis edilen menzilin kirasına ödenen 40 kuruş, mescitte bulunan kandiller için satın alınan yağa ödenen 30 kuruş, camiye alınan hasırlar için ödenen 15 kuruş, yine mescidin aydınlatılmasında kullanılan

⁸²³ VGMA HRF.d.531: 100.

⁸²⁴ VGMA HRF.d.531: 101.

⁸²⁵ VGMA HRF.d.531: 104.

⁸²⁶ VGMA HRF.d.534: 124.

⁸²⁷ VGMA HRF.d.536: 68.

⁸²⁸ BOA EV.d.38601: varak 6, s.11.

zeytin yağı için ödenen 12 kuruş, kandil fitilleri için ödenen 10 kuruş olmak üzere toplam mescit giderleri 107 kuruştur. Mescidin gelirlerinden de 28 kuruş artmıştır.⁸²⁹

1840 yılında mescidin mütevellisi ile yapılan ve 1839-1840 yıllarına ait olan iki yıllık muhasesine göre vakfın gelirleri toplamı 190 kuruştur. Vakfın 190 kuruşluk gelirinin 70 kuruşu mescit imamının tasarrufunda olan vakfa ait nakit paranın istirbahından elde edilmiştir. Aynı şekilde yine vakfın iki yıllık giderleri toplamı da 190 kuruştur.⁸³⁰

1842 yılında mescidin mütevellisi marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri şunlardır: İskender Çelebi Mahallesinde bulunan bir menzil icarından gelen 60 kuruş, imam efendi elinde bulunan vakfa ait nakit paranın istirbahından elde edilen 35 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık gelirler toplamı 95 kuruştur. Mescidin bitişiğinde bulunan ve geliri mescit imamına tahsis edilmiş olan bir menzil bedelsizdir. Mescidin 1842 yılındaki giderleri şunlardır: Mescidin aydınlatılmasında kullanılan kandiller için alınan 10 kıyye revgan yağı için ödenen 50 kuruş, mescide alınan 4 adet hasır için ödenen 20 kuruş, mumlar için ödenen 15 kuruş, kandil fitilleri ve sair giderler için ödenen 10 kuruş olmak üzere toplam giderler de 95 kuruştur.⁸³¹

1859 yılında mescit vakfının mütevellisi olan Hafız Süleyman ile yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri toplamı 281 kuruştur. Mescit vakfının yine 1859 yılına ait giderler ise 210 kuruştur. Yapılan muhasebeye göre vakıf gelirlerinden 71 kuruş artmıştır.⁸³²

1865 yılında İskender Çelebi Mahallesindeki mescidin mütevellisi olan Süleyman Efendi marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İcare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 150 kuruş. Geliri mescidin tamirine tahsis edilen bir menzil kirasından gelen 110 kuruş. Vakfa ait olan 610 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 91 kuruş olmak üzere toplam gelir 351 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfın bir yıllık giderleri ve gider kalemleri de şunlardır: Süleyman Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 110 kuruş. Caminin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ödenen 93 kuruş. Caminin tamiratına harcanan 148 kuruş olmak üzere toplam giderler de 351 kuruştur.⁸³³ Mescit vakfının bir yıllık geliri olan 351 kuruşun tamamı yine mescidin giderlerine harcanmıştır.

⁸²⁹ BOA EV.d.38601: varak 6, s.11.

⁸³⁰ BOA EV.d.11423: varak 9, s.17.

⁸³¹ BOA EV.d.11952: varak 7, s.13.

⁸³² BOA EV.d.16857: varak 1, s.1.

⁸³³ BOA EV.d.39015: varak 10, s.20.

Tablo 1.25 İskender Çelebi Mescidinin Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatm	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836	100	-	-	35	135	-	52	-	55	-	107	+28
1839/1840	120	-	-	70	190	-	190			-	190	0
1842	60	-	-	35	95	-	75	-	20	-	95	0
1859	281				281	-	210			-	210	+71
1865	150	-	110	91	351	-	351			-	351	0

1.2.4.Ekşili Mescidi

Antalya’da sur içindeki Makbul Ağa Mahallesinde bulunan Ekşili Mescidinin vakfiyesi mevcut değildir. 18. ve 19.yüzyıllarda mescide yapılan atamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: Mescidin imamlığına 28 Eylül 1707’de daha önce kendisine haksızlık yapılmış olan Ali yeniden atanmıştır.⁸³⁴ 9 Şubat 1712’de mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Ali’nin vefatından dolayı yerine mescidin imamlığı Hızır Halifeye tevdi edilmiştir.⁸³⁵ Aralık 1780’de Ekşili mescidinde evkat-ı selasede (üç vakitte) düzenli olarak imam olan Abdullah’ın bu görevi bırakmasından dolayı Hafız Seyyid İbrahim’e beratla mescidin imamlığı tevcih edilmiştir.⁸³⁶ 18 Temmuz 1830’da Ekşili Mescidinde evkat-ı selasede (günde üç vakitte) imam olan Seyyid Hafız İbrahim vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevine Hafız Ahmed b. Mehmed, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁸³⁷ 19 Temmuz 1830’da Ekşili Mescidinin evkat-ı selasede (üç vakitte) imamı Hafız Ahmed b. Mehmed’tir.⁸³⁸

Vakfa yapılan atamalara bakıldığında 2 atamanın vefatlar neticesinde, 1 atamanın ferağ/kasr-ı yed neticesinde ve 1 atamanın görevden uzaklaştırma neticesinde yapıldığı görülmüştür.

Mescidin kadimden/eskiden beri vakfiyesi olmayıp vakfiye dışı sonradan hayır sahiplerinin 1836’da vakfettikleri gelirleri şunlardır: Makbul Ağa Mahallesinde bulunan bir fevkani⁸³⁹ menzil icarından gelen 50 kuruş, yine aynı mahallede bulunan bir tahtani⁸⁴⁰ menzil icarından gelen 30 kuruş, İmam Hafız Ahmed’in elinde bulunan vakfa ait 80 kuruş nakit paranın ribhinden elde edilen nemasından gelen 12 kuruş, Ekmekçi Kolak Osman’dan gelen 3 kuruş,

⁸³⁴ VGMA HRF.d.1067: 18.

⁸³⁵ VGMA HRF.d.1067: 21.

⁸³⁶ VGMA HRF.d.1064: 9.

⁸³⁷ VGMA HRF.d.536: 66.

⁸³⁸ BOA EV.d. 38601: varak 6, s.11.

⁸³⁹ Fevkani: Üstte olan, üst kat.

⁸⁴⁰ Tahtani: Altta olan, alt kat.

Hacı Mustafa'dan gelen 3 kuruş olmak üzere mescit vakfının gelirler toplamı 98 kuruştur. Mescidin 1836'daki giderleri ise şu şekildedir: İmam için kiralanan menzilin bir yıllık kirası için ödenen 50 kuruş, mescitte bulunan mevcut kandillere alınan yağ için ödenen 24 kuruş, mescit için alınan hasırlar için ödenen 16 kuruş, yine mescidin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ödenen 4 kuruş, mescit kandillerine yapılan masrafa verilen 4 kuruş olmak üzere toplam giderler de 98 kuruştur.⁸⁴¹

Mescidin mütevellisi marifetiyle 1840 senesinde 1839/1840 yıllarına ait iki yıllık gelir ve gider beyanı şu şekildedir: Ekşili Mescidin iki yıllık gelirleri toplamı 186 kuruştur. (Bu gelirin içinde vakfa ait nakit paranın ribhinden gelen 24 kuruş vardır.) Mescidin iki yıllık giderleri toplamı da 186 kuruştur.⁸⁴²

1842 yılında Mescidin mütevellisi yapılan muhasebesine göre vakfın gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Makbul Ağa Mahallesinde bulunan vakfa ait bir menzil icarından gelen 30 kuruş, İmam Hafız Ahmed elinde bulunan vakfa ait nakit paranın ribhinden gelen 12 kuruş, Ekmekçi Kolak Osman'dan gelen yağ akçesi 3 kuruş, Hacı Mustafa'dan gelen yağ akçesi 3 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 48 kuruştur. Aynı mahallede bulunan ve geliri imama tahsis edilmiş olan menzil bedelsizdir. Ekşili Mescidin 1842 yılına ait gider kalemleri ve gider miktarları şunlardır: Mescidin aydınlatılmasında kullanılan kandiller için alınan revgan yağına ödenen 20 kuruş, Mescide alınan 3 adet hasır için ödenen 15 kuruş, mumlar için ödenen 5 kuruş, mescit kandillerine ve sair giderler için harcanan 8 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık giderler de 48 kuruştur.⁸⁴³ 15179 Numaralı Evkaf Defterindeki kayda göre 1853 yılında Makbul Ağa Mahallesinde Ekşili Mescidi Vakfının Mütevellisi Ahmed Efendi'dir.⁸⁴⁴

Ekşili Mescidi Vakfının 1859 senesine mahsuben mütevellileri olan Numan ve Bekir Hafız ile görülen muhasebesine göre vakfın gelirleri 163,5 kuruş aynı şekilde vakfın giderleri de 163,5 kuruştur.⁸⁴⁵ Bu kayıta diğerlerinden farklı olarak vakfın mütevelliliğini iki kişinin yaptığı görülmektedir.

1865 yılında mescidin imamı olan Numan Efendi marifetiyle yapılan bir yıllık muhasebesine göre mescit vakfının gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: İcare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 140 kuruş. Diğer icare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 100 kuruş. Yağhane dükkânı arsa icarından gelen 13,5 kuruş. Vakfa ait olan 371 kuruş nakit paranın irtirbaha verilmesiyle elde edilen 54 kuruş olmak üzere bir yıllık toplam vakıf gelirleri 327,5 kuruştur. Vakfın 1865 yılındaki giderleri ve gider kalemleri de şunlardır: Numan Efendi

⁸⁴¹ BOA EV.d. 38601: varak 6, s.11.

⁸⁴² BOA EV.d.11423: varak 8, s.16.

⁸⁴³ BOA EV.d.11952: varak 7, s.13.

⁸⁴⁴ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

⁸⁴⁵ BOA EV.d.16857: varak 1, s.1.

uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 50 kuruş. Caminin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağlarına ödenen toplam 140 kuruş. Kandil ve sair giderlere harcanan 14,5 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 6,5 kuruş ve muhasebe harcına ödenen 2,5 kuruş olmak üzere vakfın bir yıllık toplam giderleri 213,5 kuruştur. Vakfın bir yıllık muhasebesine göre vakıf gelirlerinden artan 114 kuruş yine vakfa ait nakit paraya dahil edilmiştir. Böylece vakfa ait toplam nakit para miktarı da 485 kuruş olmuştur.⁸⁴⁶

Tablo 1.26 Ekşili Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						
Yıllar	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	Fark
1836	80	-	6	12	98	-	32	-	66	-	98	0
1839/1840	150	-	12	24	186	-	186			-	186	0
1842	30	-	6	12	48	-	25	-	23	-	48	0
1859	163,5				163,5		163,5				163,5	0
1865	273,5	-	-	54	327,5	50	140	-	14,5	9	213,5	+114

1.2.5. Tahtalı Mescidi

Antalya'nın İğdirli Hasan Mahallesiinde bulunan mescidin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı kim tarafından ne zaman inşa edildiği belli değildir. Mescide farklı tarihlerde yapılan atamalar şunlardır: Şubat 1751'de Tahta Mescidinde günlük yarım akçe ücret ile imam olan Veliddin'in vefatıyla yerine İbrahim, Kadı Seyyid Ahmed Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁸⁴⁷ Bu mescidin ismi Ağustos 1756'da "*Tahta Mescidi*" olarak kayda geçmiştir. Yine aynı tarihte günlük yarım akçe ücret ile mescidin imamı olan İbrahim Halife kendi hüsnü rızasıyla mescidin imamlık görevini bırakmıştır. Yerine Veliddin Halife beratla bu göreve atanmıştır.⁸⁴⁸

1836 yılında mescit vakfının gelirleri şunlardır: Geliri mescit imamına tahsis edilmiş bir tahtani menzil icarından gelen 60 kuruş, Suk-ı Sultanide bulunan kuyumcu dükkânının hisse icarından gelen 15 kuruş, Hacı İsmail'den yağ akçesi olarak gelen senelik 5 kuruş, mescidin imamından yağ akçesi olarak gelen senelik 3 kuruş olmak üzere toplam gelir 83 kuruştur. Yine 1836 yılında mescidin masrafları ise şunlardır: İmam efendiye verilen 3 kuruş, mescitte bulunan kandiller için satın alınan yağ için ödenen 30 kuruş, yine mescidin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ödenen 4 kuruş, mescide alınan hasırlara ödenen 12 kuruş olmak üzere toplam

⁸⁴⁶ BOA EV.d.39015, varak 6, s.12.

⁸⁴⁷ VGMA HRF.d.1061: 169.

⁸⁴⁸ VGMA HRF.d.1056: 160.

vakıf giderleri 49 kuruştur. Yapılan bir yıllık muhasebeye göre mescidin vakıf gelirlerinden 34 kuruş artmıştır.⁸⁴⁹

1.2.6.Orta Mescidi

Antalya'nın suru dışındaki Şeyh Sinan Mahallesiinde bulunan bu mescidin banisi Turnaoğlu'dur. Fakat mescidin vakfiyesi mevcut değildir. 16 Ocak 1836'da mescitte gönüllü olarak imam olan Hüseyin b. Mehmed'in görev beratı zayi olmuştur. Mescit vakfına ait olan ve mescit imamının kontrolündeki gelirleri şunlardır: Suk-ı Sultanide bulunan kavaf dükkânının hisse icarından gelen 50 kuruş, imam efendi tasarrufunda bulunan vakfa ait 200 kuruş nakit paranın istirbaha verilmesinden elde edilen 30,5 kuruş, Çulluoğlu Bahçesinin hisse icarından gelen 4,5 kuruş olmak üzere toplam 85 kuruştur. Vakfa ait olan ve mescit civarında bulunan han arsası ile yine aynı mahallede bulunan bir tarla arsası da boştur. Mescidin masrafları da şöyledir: İmama verilen 15 kuruş, ferraşa verilen 5 kuruş, mescitte bulunan kandiller için satın alınan yağ için ödenen 30 kuruş, mescide alınan hasırlar için ödenen 15 kuruş, kandillere alınan fitiller için ödenen 10 kuruş, mescit içerisinde olan kapıya yapılan bir yıllık masraf 10 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf giderleri de 85 kuruştur.⁸⁵⁰

1840 yılında mescidin imamı marifetiyle vakfın 1839/1840 yıllarına ait yapılan iki yıllık muhasebesine göre gelirleri toplamı 169 kuruştur. Söz konusu bu 169 kuruş gelirin 60 kuruşu vakfa ait bir miktar paranın istirbaha (iki yıllık) verilmesinden elde edilmiştir. Mescit vakfının aynı şekilde iki yıllık gider miktarı da 169 kuruştur.⁸⁵¹

1842 yılında mescidin imamı marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: Suk-ı Sultanide bulunan sarraf dükkânının hisse icarından gelen 50 kuruş. Çulluoğlu Bahçesinin hisse icarından gelen 4,5 kuruş. İmam efendi elinde bulunan vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen nemasından gelen 30 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf gelirleri toplamı 84,5 kuruştur. Orta Mescidinin yine 1842 yılına ait gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: İmama verilen 15 kuruş, ferraşa verilen 5 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan yağ için ödenen 25 kuruş, mescide alınan 3 adet hasır için ödenen 15 kuruş, mescitte bulunan kandiller için alınan fitiller ve sair giderler için ödenen 8 kuruş, mescitte bulunan kapıya yapılan masraf 16,5 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf giderleri toplamı da 84,5 kuruştur.⁸⁵²

⁸⁴⁹ BOA EV.d.38601: varak 6, s.12.

⁸⁵⁰ BOA EV.d.38601: varak 6, s.12.

⁸⁵¹ BOA EV.d.11423: varak 8, s.16.

⁸⁵² BOA EV.d.11952: varak 7, s.14.

Vakfın 1859 senesine mahsuben mütevellisi olan Hüseyin Ağa ile yapılan muhasebesi şu şekilde gerçekleşmiştir: Bir yıllık vakıf gelirleri toplamı 175 kuruştur. Aynı şekilde bir yıllık vakıf giderleri toplamı da 175 kuruştur.⁸⁵³

1865 yılında mescidin mütevellisi olan Aziz Efendi ile Hicri 1281 yılının Muharrem ayının başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İcare-i vahideli bir dükkân kirası hissesinden gelen 150 kuruş. Çulluoğlu Bahçesi kirasından gelen 25 kuruş. Diğer bir dükkân hisse kirasından gelen 5 kuruş. Vakfa ait 955,5 kuruş nakit paranın istirbah yoluyla borç verilmesinden elde edilen 143 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf gelirleri 323 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfın bir yıllık masrafları ve masraf kalemleri de şunlardır: Aziz Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 15 kuruş. Mescidin aydınlatılmasında kullanılan 20 kıyye revgan yağı için ödenen 210 kuruş. Camiye alınan 8 adet hasır için ödenen 48 kuruş. Mescidin tamiratına ödenen 50 kuruş olmak üzere bir yıllık toplam vakıf giderleri 323 kuruş olarak gerçekleşmiştir.⁸⁵⁴ Yani vakfın bir yıllık gelirin tamamı olan 323 kuruş yine mescidin giderlerine harcanmıştır. Bu vakfa ait atama ve muhasebe kayıtları bizlere sadece müteveli, imam ve ferraş cihetlerine atama yapıldığını ve söz konusu bu görevlilere ücret ödendiğini göstermektedir.

Tablo 1.27 Orta Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Bahçe	Bağışlar	İstirbah	Toplam	Personel	Aydınlatm	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam	
1836	50	4,5	-	30,5	85	20	40	10	15	-	85	0
1839/1840	109		-	60	169	169				-	169	0
1842	50	4,5	-	30	84,5	20	33	16,5	15	-	84,5	0
1859	175				175	175				-	175	0
1865	155	25	-	143	323	15	210	50	48	-	323	0

⁸⁵³ BOA EV.d.16857: varak 1, s.1.

⁸⁵⁴ BOA EV.d.39015: varak 10, s.19.

1.2.7.Mürseloğlu Abdullah Mescidi

Bu mescit Antalya surları dışındaki Meydan Mahallesi'nde bulunuyordu. Mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için kesin olarak ne zaman inşa edildiği belli değildir. Mescide ait tespit edilebilen en eski hurufat kaydına göre Mart 1697'de mescitte imam olmadığı için günlük bir akçe ücret ile Musa, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁸⁵⁵ 27 Mart 1705'te Mürseloğlu Abdullah Mescidine müezzin lazım olduğundan mescidin müezzinlik görevi Mehmed'e tevdi edilmiştir.⁸⁵⁶

Haziran 1768'de mescidin gönüllü olarak imamı olan Ebubekir geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için bu göreve Molla Abbas, Kadı Mehmed Emin Çavuşzade'nin arzı üzerine atanmıştır.⁸⁵⁷ 17 Mayıs 1822'de mescitte gönüllü olarak imam olan Mehmed'in vefatıyla mescidin imamlık görevi boş kaldığından yerine büyük oğlu Ebubekir, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁸⁵⁸ 14 Ekim 1824'te mescitte gönüllü olarak imam olan Ebubekir b. Mehmed babasının yerine bu göreve geldikten sonra elinde olan görev beratı zayi olmuştur. Bu zayiden dolayı naibin arzı üzerine Ebubekir b. Mehmed'e yeni bir görev beratı verilmiştir.⁸⁵⁹

38601 Numaralı Evkaf Defterinde 14 Ekim 1824'te mescidin imamının Ebubekir olduğu teyit edilmektedir. 1836 yılında mescidin bila vakfiye/vakfiye dışındaki gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: Geliri mescit imamına tahsis edilmiş bir adet saz çatılı menzil icarından gelen 15 kuruş, mescit imamının elinde bulunan vakfa ait 100 kuruş nakit paranın istirbahından gelen 16,5 kuruş. Mescide ait olan bir arsa icarından gelen 5 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf gelirleri 36,5 kuruştur. Ömer Efendi hanesi yakınında bulunan vakfa ait yarım dönüm arsa hali/boştur. Mescidin 1836 yılındaki masrafları ise şunlardır: Mescitte bulunan kandiller için satın alınan yağ için ödenen 18 kuruş, mescide alınan 5 adet hasır için ödenen 15 kuruş, kandiller için alınan fitiller için ödenen 3,5 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf giderleri de 36,5 kuruştur.⁸⁶⁰ 1840 yılında mescidin 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık vakıf gelirleri toplamı 73 kuruştur. İki yıllık vakıf gelirlerinin 33 kuruşluk kısmı vakfa ait nakit paranın ribhinden gelmiştir. Aynı şekilde vakfın iki yıllık giderleri toplamı da 73 kuruştur.⁸⁶¹ 1842'de mescidin imamı marifetiyle yapılan muhasebenin beyanı şu şekildedir: Geliri mescit imamına tahsis edilmiş bir menzil icarından gelen 15 kuruş, Mescit civarında

⁸⁵⁵ VGMA HRF.d.1140: 28.

⁸⁵⁶ VGMA HRF.d.1067: 17.

⁸⁵⁷ VGMA HRF.d.1057: 90.

⁸⁵⁸ VGMA HRF.d.534: 124.

⁸⁵⁹ VGMA HRF.d.535: 81.

⁸⁶⁰ BOA EV.d.38601: varak 6, s.12.

⁸⁶¹ BOA EV.d.11423: varak 10, s.19.

bulunan arsa icarından gelen 5 kuruş. Vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen nemasından gelen 16,5 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 36,5 kuruştur. Mescit vakfının gider kalemleri ve gider miktarları da şunlardır: Mescidin aydınlatılmasında kullanılan kandillerde kullanılan yağ için ödenen 16,5 kuruş, mescide alınan 3 adet hasır için ödenen 15 kuruş, kandillerde kullanılan fitil ve sair giderler için ödenen 5 kuruş olmak üzere toplam giderler 36,5 kuruştur.⁸⁶²

Tablo 1.28 Mürseloğlu Abdullah Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arsa	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836	15	5	-	16,5	36,5	-	21,5	-	15	-	36,5	0
1839/1840	40		-	33	73	-	43	-	30	-	73	0
1842	15	5	-	16,5	36,5	-	21,5	-	15	-	36,5	0

Mescitte görev yapan imam ve müezzinlere herhangi bir ücret ödemesinin yapılmamış olması kuvvetle muhtemel söz konusu bu görevlerin hasbi/gönüllü olarak yapılmış olduğunu göstermektedir.

1.2.8.Hacı Veliddin Mescidi

Antalya surları dışındaki Meydan Mahallesinde bulunan mescidin banisi ve hayırseveri Hacı Veliddin'dir. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin inşa tarihi bilinmemektedir. Mescide dair en eski hurufat kaydı Şubat 1699 yılına ait olan atama kaydıdır. Bu atama kaydına göre mescidin imamı olmadığından Hüseyin adlı kişi naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁸⁶³ Ocak 1729'da Antalya surları dışındaki Meydan Mahallesinde bulunan ve Hacı Veliddin'nin inşa eylediği mescitte gönüllü imam olan Mustafa görevini terk ettiği için yerine Ali, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁸⁶⁴

Temmuz 1745'te Hacı Veliddin Mescidinin imamı olan Yusuf vefat ettiği için yerine Nureddin Halife, Kadı Abdülkerim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁸⁶⁵ 6 Kasım 1788'de Hacı Veliddin Mescidinde günlük yarım akçe ücret ile müezzin olan Nurullah vefat ettiği için yerine oğlu İbrahim, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁸⁶⁶

⁸⁶² BOA EV.d.11952: varak 9, s.17.

⁸⁶³ VGMA HRF.d.1140: 30.

⁸⁶⁴ VGMA HRF.d.1144: 36.

⁸⁶⁵ VGMA HRF.d.1061: 164.

⁸⁶⁶ VGMA HRF.d.1060: 155.

14 Ekim 1824'te Hacı Veliddin mescidinde günlük yarım akçe ücret ile imam olan İbrahim b. Nurullah yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı bu görev Mehmed b. Hasan'a naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁸⁶⁷ 10 Ocak 1825'te mescitte günlük yarım akçe ücret ile Mehmed b. Hasan imamlık vazifesini ifa etmekteydi. 38601 Numaralı Evkaf Defterine göre mescidin 1836 yılında bila vakfiye/vakfiye dışı gelirleri şunlardır: Mescit imamının elinde bulunan vakfa ait 60 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 9 kuruş, Ömeroğlu arsasının icarından gelen 5 kuruş olmak üzere toplam gelir 14 kuruştur. Şaban Ali Efendi yakınında bulunan bir dönüm arsa hali/boştur. Vakfa ait 5 dönüm arsa da hali/boştur. Mescidin masrafları ise mescidin aydınlatılmasında kullanılmak üzere alınan 3 kıyye yağ için ödenen 9 kuruş, mescide alınan 2 adet hasır için ödenen 5 kuruş olmak üzere toplam 14 kuruştur.⁸⁶⁸ 1840 yılında Hacı Veliddin Mescidinin 1839/1840 yıllarına ait olmak üzere yapılan muhasebesine göre vakfın iki yıllık gelirleri toplamı 28 kuruştur. Bu 28 kuruşluk gelirin 18 kuruşluk miktarı vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilmiştir. Aynı şekilde vakfın iki yıllık giderleri toplamı da 28 kuruştur.⁸⁶⁹ 1842 yılında mescidin imamı marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakıf gelirleri şunlardır: Hayır sahiplerinin vakf eyledikleri nakit paranın ribhinden elde edilen 9 kuruş. Deli Ömeroğlu'nun arsa icarından gelen 5 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf gelirleri 14 kuruştur. Mescit vakfının giderleri de şunlardır: Mescidin kandillerinde kullanılan yağ için ödenen 9 kuruş. 1 adet hasır için ödenen 5 kuruş olmak üzere toplam 14 kuruştur.⁸⁷⁰ 1865 yılında Veliddin Mescidi Vakfının Mütevellisi olan Mehmed Hoca marifetiyle Hicri 1281 senesinin Muharrem ayı muhasebe kaydına göre vakfın bir yıllık gelir ve gideri şu şekildedir: 39015 numaralı evkaf defterindeki kayda göre 1865 yılında vakfın tek gelir kaynağı yine vakfa ait olan 135 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 27 kuruştur. Vakfın toplam geliri olan 27 kuruşun tamamı mescidin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için harcanmıştır.⁸⁷¹

⁸⁶⁷ VGMA HRF. d. 535: 81.

⁸⁶⁸ BOA EV.d.38601: varak 6, s.12.

⁸⁶⁹ BOA EV.d.11423: varak 10, s.20.

⁸⁷⁰ BOA EV.d.11952: varak 9, s.17.

⁸⁷¹ BOA EV.d.39015: varak 7, s.13.

Tablo 1.29 Hacı Veliddin Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arsa	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836	-	5	-	9	14	-	9	-	5	-	14	0
1839/1840	-	10	-	18	28	-	18	-	10	-	28	0
1842	-	5	-	9	14	-	9	-	5	-	14	0
1865	-	-	-	27	27	-	27	-	-	-	27	0

1.2.9.Kara Ömer Mescidi

Antalya'nın Çavuş Bahçesi Mahallesinde bulunan bu mescit Kara Ömer tarafından inşa ettirilmiştir. Vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı inşa tarihi belli değildir. Hurufat ve evkaf defterlerine göre vakfa yapılan atamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: 26 Ağustos 1710'da mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Hacı Osman'ın görev beratı yenilenmiştir.⁸⁷² Ekim 1745'te Kara Ömer Mescidinde günlük 1 akçe ücret ile imam olan Mehmed vefat ettiği için yerine Ahmed Halife atanmıştır.⁸⁷³ Temmuz 1755'te mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Ahmed Halifenin elinde bulunan eski görev beratı yenilenmiştir.⁸⁷⁴ 3 Eylül 1803'te mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Ahmed'in elinde olan görev beratı zayi olduğundan dolayı arz etmiş olduğu arzuhal üzerine kendisine yeni bir görev beratı verilmiştir. 28 Mart 1804'te mescidin günlük bir akçe ile imamı olan Ahmed'in vefatından dolayı yerine Hacı Ebubekir b. Hacı Halil'e beratla mescidin imamlığı tevcih edilmiştir.⁸⁷⁵ 24 Şubat 1815'te Kara Ömer mescidinde bir akçe ücret ile imam olan Hacı Ebubekir b. Hacı Halil'in vefat etmesiyle mescidin boş kalan imamlık görevine büyük oğlu Mustafa b. Hacı Ebubekir, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁸⁷⁶

13 Şubat 1836'da mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Mustafa b. Hacı Bekir vefat ettiğinden dolayı mescidin imamlık görevi oğulları olan İsmail ve Mustafa'ya tevdi edilmiştir. Mescidin vakfiyesi olmadığından gerek mescit vakfının kurucusu ve gerek hayırseverlerin vakfettikleri ve müteveli elinde olan vakıf gelirleri şunlardır: Vakıf kurucusu olan Kara Ömer'in, gelirini mescit imamına vakf eylediği bir menzil icarından gelen 15 kuruş, Müftüoğlu'nun elinde bulunan vakfa ait 40 kuruş nakit paranın istirbahından gelen 6 kuruş, İstanos'da köprü civarında bulunan dükkân icarından gelen 15 kuruş olmak üzere toplam vakıf

⁸⁷² VGMA HRF.d.1067: 20.

⁸⁷³ VGMA HRF.d.1061: 164.

⁸⁷⁴ VGMA HRF.d.1056: 159.

⁸⁷⁵ VGMA HRF. d. 532: 104.

⁸⁷⁶ VGMA HRF.d.534: 117.

gelirleri 36 kuruştur. Mescidin giderleri de şunlardır: İmamın sakin olduğu/oturduğu menzil kirasına ödenen 15 kuruş, mescitte mevcut olan 12 adet kandil için satın alınan yağa ödenen 18 kuruş, kandillere fitil ve sair giderler için ödenen 3 kuruş üzere toplam gider miktarı da 36 kuruştur.⁸⁷⁷ 1840 yılında Kara Ömer Mescidinin imamı marifetiyle 1839/1840 senelerine ait yapılan muhasebesine göre mescit vakfının iki yıllık gelirleri toplamı 42 kuruştur. Bu 42 kuruşluk gelirin 12 kuruşluk kısmı Müftüoğlu'nun tasarrufunda bulunan vakfa ait nakit paranın istirbahından gelmiştir. Mescit vakfının iki yıllık toplam gider miktarı da 42 kuruştur.⁸⁷⁸ 1842'de mescidin imamı marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: Mescidin kandil yağına harcanmak üzere vakfa ait nakit paranın ribhinden gelen 6 kuruş. İstanos'da bulunan bir adet dükkân icarından gelen 15 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf gelirleri toplamı 21 kuruştur. Vakıf banisinin imama merbut bir menzil icarsızdır. Kara Ömer Mescidinin 1842 yılındaki giderleri de şu şekildedir: Mescidin aydınlatılmasında kullanılan kandiller için satın alınan yağa ödenen 15 kuruş, kandil fitilleri ve sair giderlere harcanan 6 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık giderler de 21 kuruştur.⁸⁷⁹ 1853 yılında Kara Ömer Mescidinin Mutasarrıfı Ömer Efendi'dir.⁸⁸⁰

Tablo 1.30 Kara Ömer Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						
Yıllar	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	Fark
1836	30	-	-	6	36	-	21	-	15	-	36	0
1839/1840	30	-	-	12	42	-	42			-	42	0
1842	15	-	-	6	21	-	15	-	6	-	21	0

1.2.10.Şeyh Şücaüddin Mescidi

Kuruluşunda hayri bir vakıf olarak tesis edilmiş olan bu mescit Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakfın statüsü meçhul vakıf olarak kaydedilmiştir.⁸⁸¹ Bu mescit Antalya'nın Surları dışındaki Şeyh Sücah Mahallesi'ndedir. Mescidin banisi olan Şeyh Şücaüddin, Ahi Evran tarafından Anadolu'ya gönderilen bir gönül insanı ve ahi şeyhidir. Antalya Çaybaşı Mahallesi'nde 1345 sokakta türbesi bulunan ve halk arasında “Şeyh Cüce” diye bilinen, çok sevilen ve ziyaret edilen Şeyh

⁸⁷⁷ BOA EV.d.38601: varak 7, s.13.

⁸⁷⁸ BOA EV.d.11423: varak 8, s.16.

⁸⁷⁹ BOA EV.d.11952: varak 7, s.14.

⁸⁸⁰ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

⁸⁸¹ VGMA FHRT.d.2190: s.18.

Şücâüddin'in türbesi 1238 yılında inşa edilmiştir. Türbenin kapısının bulunduğu kuzey cephesinde, sivri kemerli iki niş içinde, iki mermer kitâbe bulunmaktadır. Kemal Turfan'ın 1970 yılındaki tespitinde ise inşâ kitâbesi türbenin içerisinde, âyet-i kerimenin yer aldığı ikinci kitâbe dışarıdadır. Türbe, 1969 yılında aslına uygun onarım görmüş, kesme taştan kare plân ile üst kısmı mescit, alt kısmı türbe olarak inşa edilmiş, üzeri kiremitli bir çatı ile örtülmüştür.⁸⁸² Mescide farklı tarihlerde yapılan atamalar şunlardır: 21 Ocak 1711'de Şeyh Şucah mescidinde günlük üç akçe ücret ile imam olan Hızır'ın vefatından dolayı mescidin imamlık görevi oğlu Abdülfettah'a tevdi edilmiştir.⁸⁸³ Aralık 1760'ta mescidin müezzini olmadığından bir müezzin nasb ve tayin etmek lazım ve mühim olduğundan Şeyh Şucah mahallesi sakinlerinin talepleri doğrultusunda yeniden Nasuh b. Mustafa, Kadı Abdullah Eşşarabi'nin arzı üzerine mescidin müezzinlik görevine atanmıştır.⁸⁸⁴ Şubat 1761'de mescidin günlük üç akçe ücret ile imamı olan Abdülfettah kendi hüsnü rızasıyla bu görevi bırakmıştır. Onun yerine beratla Ahmed b. Hasan atanmıştır.⁸⁸⁵ Temmuz 1777'de mescitte müezzin olan Nasuh b. Mustafa hizmetinde kusuru olduğu için bu görevden el çektirilmiştir. Yerine Ahmed b. Hüseyin, naibin arzı üzerine mescidin müezzinlik görevine atanmıştır.⁸⁸⁶ 29 Ağustos 1799'da mescitte günlük üç akçe ücret ile imam olan Ahmed b. Hasan vefat ettiği için mescidin boş kalan imamlık görevine Mustafa b. Osman, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁸⁸⁷ Haziran 1806'da Şeyh Şuca mescidinde günlük üç akçe ücret ile imam olan Ahmed b. Hasan vefat ettiğinde yerine oğlu Ali b. Ahmed söz konusu mescidin imamlığına layık ve müstehak olmasına rağmen şehir dışında bulunduğu için onun yerine Mustafa b. Osman bir şekilde ve haksızlık yaparak bu görevi kendi üzerine beratla tevdi ettirmiştir. Daha sonradan Mustafa b. Osman'ın yapmış olduğu bu haksızlık anlaşıncı onun imamlık görevine son verilmiştir. Bunun üzerine mescidin imamlık görevi vefat etmiş olan Ahmed b. Hasan'ın oğlu olan Ali'ye sadır olan ferman gereğince tevcih edilmiştir.⁸⁸⁸ 14 Kasım 1819'da mescitte günlük üç akçe ücret ile imam olan Ali b. Ahmed'in bu görevi kendi rızasıyla bırakmasından dolayı yerine İsmail, sadır olan ferman gereğince bu göreve atanmıştır.⁸⁸⁹

⁸⁸² Necmi Atik, "İleri", *Günlük Gazete*, Erişim Tarihi 25/09/2024.

⁸⁸³ VGMA HRF.d.1067: 20.

⁸⁸⁴ VGMA HRF.d.1056: 167.

⁸⁸⁵ VGMA HRF.d.1056: 168.

⁸⁸⁶ VGMA HRF.d.1064: 5.

⁸⁸⁷ VGMA HRF.d.531: 103.

⁸⁸⁸ VGMA HRF.d.532, 107.

⁸⁸⁹ VGMA HRF.d.534, 120.

3 Şubat 1836'da Şeyh Şüca Mescidinin günlük üç akçe ücret ile imamı olan Mustafa Halife b. Osman beratla mutasarrıf ise de bundan önce vefat ettiğinden dolayı mescidin imamlık görevi boş kalmıştır.⁸⁹⁰

Vakfa yapılan atamalara bakıldığında 4 atamanın vefatlar neticesinde, 2 atamanın ferağ/kasr-ı yedler neticesinde ve 1 atamanın yapılan haksız ve usulsüz atamanın iptali neticesinde ve 1 atamanın da görev beratının yenilenmesi neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığı zaman 2 atamada vefat etmiş olan babaların yerine atanma şartlarına sahip olan oğulların atandığı tespit edilmiştir.

1836 yılında mescide bazı hayır sahiplerinin vakf eyledikleri ve imam efendi elinde bulunan vakfa ait 560 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 84 kuruş mescit vakfının tek geliridir. Mescit vakfının gider kalemleri ve gider miktarları şunlardır: İmama verilen 9 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan 15 adet kandil için satın alınan 10 kıyye yağ için ödenen 30 kuruş, kandiller için satın alınan fitil ve sair giderlere ödenen 10 kuruş, mescide alınan 4 adet hasır için ödenen 12 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri 61 kuruştur. Şeyh Şucah Mescit Vakfının yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakıf gelirlerinden 23 kuruş artmıştır.⁸⁹¹ 1842 yılında Şeyh Şücaüddin Mescidi Şerifinin imamı marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın tek geliri imam efendi elinde bulunan vakfa ait nakit paranın ribhinden gelen 84 kuruştur. Vakfın giderleri de şunlardır: İmama verilen 9 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan kandiller için satın alınan yağ için ödenen 40 kuruş, mescide alınan 6 adet hasır için ödenen 30 kuruş, kandiller için alınan fitil ve sair giderler için ödenen 5 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri de 84 kuruştur.⁸⁹²

Tablo 1.31 Şeyh Şücaüddin Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836	-	-	-	84	84	9	40	-	12	-	61	23
1842	-	-	-	84	84	9	40	-	35	-	84	0

⁸⁹⁰ BOA EV.d. 38601, varak 7, s.13.

⁸⁹¹ BOA EV.d. 38601, varak 7, s.13.

⁸⁹² BOA EV.d.11952: varak 8, s.15.

1.2.11.Timurcu Kara Mahallesi Mescidi

Bu mescit Antalya surları dışındaki Timurcu Kara Mahallesinde Köprübaşı adlı mahalde bulunmaktaydı. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin ne zaman ve kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir. Mescide farklı tarihlerde yapılan atamalar şunlardır: 13 Haziran 1706'da mescidin imamı Ahmed bu göreve ehil olmadığından dolayı mescidin imamlık görevinden el çektirilmiştir. Onun yerine Ali hem mescidin imamlığına hem de aynı yerde bulunan sıbyan mektebin muallimliğine atanmıştır.⁸⁹³ 11 Aralık 1711'de mescidin günlük bir akçe ücret ile imam ve muallimi sıbyanı, aynı zamanda gönüllü mütevellisi olan Ömer'in vefat etmesiyle söz konusu bu görevler Musa Halifeye tevdi edilmiştir.⁸⁹⁴ 22 Haziran 1818'de mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Halil b. Ebubekir vefat ettiğinden mescidin imamlık görevi boş kalmıştır. Bundan dolayı mescidin imamlık görevine Hasan b. Halil, Kadı Seyyid Ömer'in arzı üzerine atanmıştır.⁸⁹⁵ 7 Ocak 1824'te Timurcu Kara Mahallesinde Köprü Başı'nda bulunan mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Hasan ibn-i Halil'in vefatıyla mescidin boş kalan imamlık vazifesine oğlu Hacı Ebubekir ibn-i Hasan, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁸⁹⁶ Ağustos 1824'te mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Ebubekir b. Hasan berat-ı şerifle mutasarrıf ise de görev beratı kaybolmuştur. Bu nedenle daha önceki berat kaydı esas alınarak söz konusu Ebubekir b. Hasan'a yeni bir görev beratı verilmiştir. Yine 38601 Numaralı Evkaf Defterindeki kayda göre aynı mahallede ve mescit yakınında bulunan vakfa ait yarım dönüm arsa vardır. Fakat bu arsa boştur.⁸⁹⁷

Vakfa yapılan atamalara bakıldığında 3 atamanın vefatlar neticesinde, 1 atamanın yaşanan görevden uzaklaştırma neticesinde ve 1 atamanın da görev beratının zayi olması neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığında zaman 1 atamada vefat etmiş olan babanın yerine atanma şartlarına sahip olan oğlunun atandığı tespit edilmiştir.

⁸⁹³ VGMA HRF.d.1067: 17.

⁸⁹⁴ VGMA HRF.d.1067: 21.

⁸⁹⁵ VGMA HRF.d.534: 119.

⁸⁹⁶ VGMA HRF.d.535: 80.

⁸⁹⁷ BOA EV.d.38601: varak 7, s.13.

1.2.12.Hacı İvaz Mescidi

Antalya surları içindeki Makbul Ağa Mahallesinde bulunan bu mescidin banisi Hacı İvaz'dır. Mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman inşa edildiği belli değildir. 9 Eylül 1763'te Antalya surları içinde bulunan Hacı İvaz Mescidinde geliri İskender Çelebi Vakfı bahçesinden karşılanmak üzere günlük üç akçe ücret ile imam olan Mustafa'nın vefatıyla yerine Şeyh Ebubekir bu göreve atanmıştır.⁸⁹⁸ 08 Mart 1777'de Hacı İvaz Mescidinde geliri İskender Çelebi Vakfı bahçesinden gelen üç akçe ücret ile imam olan Şeyh Ebubekir'in bu görevi bırakmasından dolayı yerine Mehmed'e bu görev beratla tevcih edilmiştir.⁸⁹⁹

1 Eylül 1800'de İskender Çelebi Vakfı bahçesi gelirinden olmak üzere günlük üç akçe ücret ile imam olan Mehmed'in vefatıyla mescidin boş kalan imamlık görevi oğlu Mehmed'e arzuhal ile tevcih edilmiştir. 5 Eylül 1800'de mescitte İskender Çelebi Vakfı bahçesinden olmak üzere günlük üç akçe ücret ile imam olan Mehmed b. Mehmed'in bu görevi bırakmasından dolayı yerine Ali Halifeye beratla mescidin imamlık görevi tevcih edilmiştir.⁹⁰⁰ 29 Aralık 1808'de mescitte İskender Çelebi vakfı bahçelerinden olmak üzere üç akçe ile imam olan Ali vefat ettiği için mescidin imamlık görevi boş kalmıştır. Yapılan imtihanla mescidin imamı olan Ali'nin oğlu Abdurrahman b. Ali'ye mescidin imamlık görevi naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁹⁰¹ 29 Ekim 1815'te mescide İskender Çelebi Vakfı bahçe icaresinden hak üzere günlük üç akçe ücret ile imam olan Abdurrahman b. Ali elinde mevcut olan görev beratını teslim ederek mescidin imamlık görevini bırakmıştır. Bundan dolayı mescidin imamlık görevine Seyyid Süleyman b. Abdurrahman, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁹⁰² 8 Kasım 1835'te mescitte günlük üç akçe ücret ile imam olan Süleyman b. Abdullah beratla mescidin imamlık görevini sürdürürken görev beratı çıkan yangında zayi olmuştur. Bundan dolayı Süleyman b. Abdullah'ın beratının yagında zayi olduğuna dair şerh düşülmüştür.⁹⁰³

Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 3 atamanın vefatlar neticesinde, 3 atamanın ferağ/kasr-ı yedler neticesinde ve 1 atamanın da görev beratının zayi olması neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığı zaman 1 atamada vefat etmiş olan babanın yerine atanma şartlarına sahip olan oğulun atandığı tespit edilmiştir.

1836 yılındaki kayda göre mescidin gelirleri şunlardır: Suk-ı Sultanide Yukarı Pazarda bulunan bir berber dükkânının hisse icarından gelen 10 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde bulunan

⁸⁹⁸ VGMA HRF.d.1057: 86.

⁸⁹⁹ VGMA HRF.d.1064: 5.

⁹⁰⁰ VGMA HRF.d.531: 104.

⁹⁰¹ VGMA HRF.d.533: 43.

⁹⁰² VGMA HRF.d.534: 118.

⁹⁰³ BOA EV.d.38601: varak 7, s.13.

Havutçu Arab dükkânının hisse icarından gelen 20 kuruş olmak üzere toplam gelir 30 kuruştur. Vakfa ait olan ve Yukarı Pazarda bulunan bir menzil arsası hali/boştur. Yine 1836 yılında vakfın giderleri de şunlardır: Mescitte bulunan 20 adet kandilin aydınlatılması için satın alınan 8 kıyye yağ için ödenen 24 kuruş, kandil fitilleri ve sair giderler için ödenen 6 kuruş olmak üzere toplam giderler 30 kuruştur.⁹⁰⁴

1842 yılında mescidini imamı marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri şunlardır: Suk-ı Sultanide Yukarı Pazarda bulunan terzi dükkânı icarından gelen 10 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde Havutçu Arab dükkânı icarından gelen 20 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 30 kuruştur. Yine aynı yıl vakfın giderleri de şunlardır: Mescidin aydınlatılmasında kullanılan yağ için ödenen 25 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan kandiller için satın alınan fitiller ve sair giderler için ödenen 5 kuruş olmak üzere toplam giderler de 30 kuruştur.⁹⁰⁵

Tablo 1.32 Hacı İvaz Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam	Personel	Aydınlatm	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam	
1836	30	-	-	-	30	-	24	-	6	-	30	0
1842	30	-	-	-	30	-	25	-	5	-	30	0

1.2.13.Kızılharım Mescidi

Antalya surları dışında Kızılharım Mahallesinde bulunan ve Esseyyid Halil Çelebi'nin bina eylediği mescidin Mayıs 1723'te imamı olmadığından gönüllü olarak Hüseyin Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹⁰⁶

Bu mescit zamanla harap olup yıkılmıştır. 1 Ekim 1823'te Kızılharım Mahallesindeki hayırseverler tarafından yeniden inşa edilmiştir. Yeniden inşa edilen mescitte imam olmadığından gönüllü olarak Esseyyid Mehmed Halife b. Mustafa beratla bu göreve atanmıştır. 25 Ocak 1824'te mahalle sakinlerinin tercihleri doğrultusunda Esseyyid Mehmed ibn-i Mustafa, naibin arzı üzerine ve mescidin imamlık görevinin başka birisinin üzerinde olmadığı Anadolu Muhasebesi kayıtlarından da anlaşılmasıyla mescidin imamlık görevine gönüllü olarak atanmıştır.⁹⁰⁷

1836 yılında mescidin kaydedilen gelirleri şu şekildedir: İmam Efendi elinde mevcut olan vakfa ait 135 kuruş nakit paranın istirbahından gelen 22 kuruş. Geliri mescit imamına

⁹⁰⁴ BOA EV.d.38601: varak 7, s.13.

⁹⁰⁵ BOA EV.d.11952: varak 8, s.15.

⁹⁰⁶ VGMA HRF.d.1137: 33.

⁹⁰⁷ VGMA HRF.d.535: 80.

tahsis edilmiş olan 12 adet dut ağacından gelen 12 kuruş. Aynı mahallede bulunan bir menzil icarından gelen 8 kuruş. Manav Hasan yakınında bulunan bir oda icarından gelen 5 kuruş. Mağberlioğlu menzili icarından gelen 10 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 57 kuruştur. Debbaghane yakınında bulunan bir menzil icarsızdır. Yine aynı mahallede bulunan harap diğer bir menzil arsası da icarsızdır. Mescit vakfının 1836 yılındaki giderleri de şunlardır: Mescidin kandillerine alınan 5 kıyye yağ için ödenen 15 kuruş. Kandiller için alınan fitiller ve sair giderlere harcanan 3 kuruş. Mescit için alınan 1 adet hasır için ödenen 4 kuruş olmak üzere toplam giderler 22 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 35 kuruş artmıştır.⁹⁰⁸ 1840 yılında mescidin imamı marifetiyle 1839/1840 senelerine ait iki yıllık yapılan muhasebesine göre mescit vakfının gelirleri toplamı 114 kuruştur. Bu gelirin 44 kuruşluk kısmı mescidin imamının tasarrufunda bulunan nakit paranın istirbahından elde edilmiştir. Vakfın iki yıllık masrafları toplamı da 114 kuruştur.⁹⁰⁹ 1842 yılında mescidin imamı ile yapılan muhasebesine göre vakfın gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: Mescit vakfının imamının elinde bulunan vakfa ait nakit paranın istirbahından elde edilen 22 kuruş. Geliri mescit imamına tahsis edilen 12 adet dut ağacından gelen 12 kuruş. Aynı mahallede bulunan bir adet menzil icarından gelen 8 kuruş, Manav Hasan yakınında bulunan bir menzil icarından gelen 5 kuruş, Sağirlioğlu menziline gelen 10 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 57 kuruştur. Mescidin 1842 yılına ait masrafları da şunlardır: Mescidin aydınlatılmasında kullanılan yağ için ödenen 25 kuruş, kandiller için satın alınan fitil ve sair giderler için harcanan 5 kuruş, mescide alınan 2 hasır için ödenen 10 kuruş ve mescidin farklı giderleri için harcanan 17 kuruş olmak üzere toplam giderler de 57 kuruştur.⁹¹⁰ Muhasebe kayıtlarına göre vakıf gelirleri genelde vakfın giderlerine harcanmıştır.

Tablo 1.33 Kızılharım Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kıra	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam	Personel	Aydınlatım	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam	
1836	23	12	-	22	57	-	15	-	7	-	22	+35
1839/1840	46	24	-	44	114	-	50	-	64	-	114	0
1842	23	12	-	22	57	-	25	-	32	-	57	0

⁹⁰⁸ BOA EV.d.38601: varak 7, s.13.

⁹⁰⁹ BOA EV.d.11423: varak 9, s.18.

⁹¹⁰ BOA EV.d.11952: varak 8, s.15.

1.2.14.Kara Dai Mescidi

Antalya'nın suru içindeki Dai Mahallesinde bulunan mescit Kara Dai adlı hayırsever tarafından inşa ettirilmiştir. 5 Şubat 1836'da mescit kiremit kagir olup harap bir halde olduğundan dolayı hayır sahibi olan Nakib'ül Eşraf Hacı Mahmud'un tamir etmek istediği mescid-i şerife imam olarak Seyyid Abdurrahman Halife, ilam-ı şerifle atanmıştır. Mescidin yeniden tamir edilme işi de mescit imamına tevdi edilmiştir. Mescidin tek gelir kaynağı aynı mahallede bulunan ve geliri imama tahsis edilmiş olan Yuşanoğlu hanesi olarak bilinen bir adet menzildir. Bu menzilin herhangi bir geliri kaydedilmemiştir.⁹¹¹

1.2.15.Arab Mescidi

Günümüzde bu mescit Muratpaşa İlçesi Balbey Mahallesi 440. Sokaktadır ve ibadete açıktır. Mescidin banisi ve inşa tarihi belli değildir. 1950 yılında mahalle halkı tarafından onarılan mescit 1986 yılında restore edilip günümüze kadar ulaşmıştır. Dikdörtgen plânlı betonarme yapı olan mescit, ahşap ve kiremit çatılıdır.⁹¹²

Evkaf ve hurufat defterlerinde bu mescide yapılan atama ve görevlendirmeler şunlardır: Nisan 1725'te Antalya surları dışında bulunan Arab Mescidi Mahallesindeki Arab Mescidinde günlük yarım akçe ücret ile mescidin imamı olan İlyas'ın vefat etmesiyle yerine Hacı Osman, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹¹³ Mayıs 1747'de Antalya surları dışında bulunan Arab Mescidi'nin günlük yarım akçe ücret ile imamı olan Mustafa göreve rağbet etmediğinden dolayı görevine son verilerek yerine Ömer b. Mustafa, Kadı Seyyid Hacı Abdurrahim Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹¹⁴ Haziran 1768'de Arab Mescidinde günlük yarım akçe ücret ile imam olan Ömer vefat ettiği için yerine Ebubekir'e bu görev tevdi edilmiştir.⁹¹⁵ Ekim 1786'da Arab Mescidi olarak bilinen mescitte gönüllü imam olan Ebubekir vefat ettiği için yerine İsmail bu göreve atanmıştır.⁹¹⁶ Zamanla harap olan ve yıkılan bu mescit 27 Aralık 1818'de Abdullah b. Ali adlı hayırsever tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Mescide bir imam lazım olduğu için yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Hafız Seyyid Hüseyin b. Ahmed gönüllü olarak, Kadı Seyyid Ömer'in arzı üzerine mescidin imamlık görevine atanmıştır.⁹¹⁷

1835'te Arab Mescidi Mahallesinde Molla Hüseyin adlı imamın elinde olan görev beratı zayi olmuş ve ardından da kendisi de vefat ettiği için mescidin imamlık görevi boş

⁹¹¹ BOA EV.d. 38601: varak 7, s.14.

⁹¹² Aktürk, 2021: s.39.

⁹¹³ VGMA HRF.d.1137: 36.

⁹¹⁴ VGMA HRF.d.1061: 167.

⁹¹⁵ VGMA HRF.d.1057: 90.

⁹¹⁶ VGMA HRF.d.1060: 154.

⁹¹⁷ VGMA HRF.d.534: 119.

kalmıştır. Mescidin 1836 yılında bila vakfiye/vakfiye dışı olarak beyan edilen gelirleri şunlardır: Mescit civarında geliri imama tahsis edilmiş olan bir göz tahtani menzil icarından gelen 15 kuruş. Mescit imamının tasarrufunda bulunan vakfa ait 120 kuruş nakit paranın ribhinden elde edilen nemasından gelen 18 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf geliri 33 kuruştur. Mescit vakfının 1836 yılındaki gider kalemleri ve gider miktarları da şunlardır: İmam olana verilen 15 kuruş, mesicitte bulunan 12 adet kandil için satın alınan 5 kıyye yağ için ödenen 15 kuruş, kandillere alınan fitiller için ödenen 3 kuruş olmak toplam giderler de 33 kuruştur.⁹¹⁸ 1840 yılında mescidin imamı marifetiyle 1839/1840 yıllarına ait olmak üzere iki yıllık yapılan muhasebesine göre vakfın gelir miktarı 66 kuruştur. Bu gelirin 36 kuruşluk kısmı mescidin imamının tasarrufunda bulunan vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen 36 kuruştur. Aynı şekilde mescit vakfına ait iki yıllık gider miktarı da 66 kuruştur.⁹¹⁹ 1842 yılında Arab Mescidinin imamı ile yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri şunlardır: Mescit civarında geliri mescit imamına tahsis edilmiş olan bir menzil icarından gelen 15 kuruş. Vakfa ait olan ve imam efendi tasarrufunda bulunan nakit paranın ribhinden elde edilen nemasından gelen 18 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık gelir miktarı 33 kuruştur. Mescit vakfının giderleri de şunlardır: İmam efendiye verilen 15 kuruş, mesicitte bulunan kandiller için alınan yağa ödenen 15 kuruş, kandiller için alınan fitil ve sair giderler için ödenen 3 kuruş olmak üzere toplam gider miktarı da 33 kuruştur.⁹²⁰

Tablo 1.34 Arab Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836	15	-	-	18	33	15	15	-	3	-	33	0
1839/1840	30	-	-	36	66	30	30	-	6	-	66	0
1842	15	-	-	18	33	15	15	-	3	-	33	0

⁹¹⁸ BOA EV.d.38601: varak 7, s.14.

⁹¹⁹ BOA EV.d.11423: varak 10, s.19.

⁹²⁰ BOA EV.d.11952: varak 9, s.17.

1.2.16.Sağirin Mescidi

Antalya surları dışındaki Sağirin Mahallesinde bulunan bu mescit Sağir Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Kuruluşunda hayri vakıf olarak tesis edilmiş olan bu vakıf 1826 yılından sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre statüsü meçhul vakıf olarak kaydedilmiştir.⁹²¹ Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin inşa tarihi de belli değildir. Evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlara göre mescide farklı tarihlerde yapılan atamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: 4 Temmuz 1704'te mescidin yarım akçe ücret ile imamı olan Bahşi'nin yerine İsmail'e bu görev tevdi edilmiştir.⁹²² Eylül 1744'te Sağirin Mahallesi Mescidinin günlük bir akçe ücret ile imam olan Ömer vefat ettiği için yerine Mehmed b. Abdullah atanmıştır.⁹²³ 6 Ocak 1757'de mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Mehmed Halife b. Abdullah edayı hizmet etmek üzere ciheti mezkureye mutasarrıf iken dışarıdan Mustafa b. Ebubekir gerçeğe aykırı belgelerle ve haksızlıkla mescidin imamlık görevini kendi üzerine berat ettirmiştir. Bu usulsüz atamanın anlaşılması üzerine Mustafa b. Ebubekir bu görevden uzaklaştırılmış ve mescidin daha önceki imamı olan Mehmed Halife b. Abdullah'a bu görev tekrar, Kadı Hacı Mahmud Efendinin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁹²⁴ 4 Nisan 1757'de mescidin günlük bir akçe ücret ile imamı olan Mehmed Halife ibn-i Abdullah kendi hüsnü rızasıyla mescidin imamlık görevinden feragat etmiştir. Mehmed Halife ibn-i Abdullah elinde bulunan görev beratını oğlu Ahmed Halifeye teslim etmiştir ve atik/eski berat esas alınarak mescidin imamlık görevi oğlu Ahmed Halifeye tevcih edilmiştir.⁹²⁵ 26 Kasım 1757'de mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan ve erbab-ı istihkaktan olan, görevin daha önceki sahibi olan Hafız Esseyyid Mustafa Halife beratla edayı hizmet üzere mutasarrıf iken aherden/dışarıdan Mehmed adlı kişi bu görevi kendi üzerine berat ettirmiş sonra da bu görevi oğlu olan Ahmed Halifeye lehine bırakmıştır. Fakat yapılan atamada usulsüzlük olduğu ve bu görevin daha önceki sahibi olan Hafız Esseyyid Mustafa Halifeye haksızlık yapıldığı anlaşıldığından dolayı Ahmed Halife bu görevden kovulmuştur. Mescidin imamlık görevi Kadı Mevlâna Esseyyid Hacı Mahmud Efendi'nin arzı üzerine tekrar Hafız Esseyyid Mustafa Halifeye tevcih edilmiştir.⁹²⁶ Aralık 1765'te Sağirin Mescidinde günlük bir akçe ücret ile imam olan Mehmed bundan önce vefat ettiğinden yerine geçebilecek ve imamlık yapabilecek vasıfta oğlu Abdurrahman olmasına rağmen dışarıdan Hafız Mustafa adlı şahıs mescidin imamlığını beratla kendi üzerine almıştır. Mustafa adlı şahıs daha sonra oğlu Ahmed lehine kasr-ı yed eyleyerek

⁹²¹ VGMA FHRT.d.2190: s.18.

⁹²² VGMA HRF.d.1067: 16.

⁹²³ VGMA HRF.d.1061: 163.

⁹²⁴ VGMA HRF.d.1056: 161.

⁹²⁵ VGMA HRF.d.1056: 162.

⁹²⁶ VGMA HRF.d.1056: 163.

görevi bırakmıştır. Yapılan bu haksız atama işlemi daha sonradan iptal edilerek mescidin imamlık görevi Abdurrahman'a, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir. Mart 1766'da mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Abdurrahman'ın ferağından dolayı yerine görevin daha önceki sahibi olan Hafız Seyyid Hacı Mustafa, Kadı Seyyid Yahya'nın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹²⁷ 15 Ağustos 1805'te mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Seyyid Hafız Mustafa vefat ettiği için mescidin boş kalan imamlık görevine Seyyid Mehmed b. Ahmed, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹²⁸

27 Kasım 1831'de günlük bir akçe ücret ile mescidin imamı Esseyyid Ahmed Halifedir. 22 Mayıs 1832'de mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Esseyyid Mehmed b. Ahmed vefat ettiği için mescidin boş kalan imamlık görevi Muhtar Hacı Sayiroğlu Esseyyid Ahmed Halife ibn-i Lütfi Mehmed'e, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁹²⁹

Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 4 atamanın vefatlar neticesinde, 3 atamanın ferağ/kasr-ı yedler neticesinde ve 3 atamanın da yaşanan usulsüz ve haksız atamaların iptal edilmesi neticesinde yapıldığı görülmüştür. Atamalardaki akrabalık ilişkilerine bakıldığı zaman 3 atamada vefat etmiş olan babaların yerine atanma şartlarına sahip olan oğulların atandığı tespit edilmiştir.

1836 yılında mescidin bila vakfiye/vakfiye dışı gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: Sağırin Mahallesinde bulunan Hüseyin'in oturduğu bir adet kamış çatılı menzil icarından gelen 29 kuruş. Muhtab Osman'ın oturduğu bir adet tahtani kamış çatılı menzil icarından gelen 25 kuruş. Yine aynı mahallede bulunan havutçunun oturduğu tahtani diğer bir menzil icarından gelen 25 kuruş. Yine aynı mahallede bulunan kiremit çatılı destgahhane icarından gelen 15 kuruş. Vakfa ait olan ve mescit imamının tasarrufunda olan vakfa ait 600 kuruş nakit paranın ribhinden elde edilen 90 kuruş. Yine aynı mahallede bulunan kiremit çatılı bir tahtani menzil icarından gelen 15 kuruş, İstanos'da Mirahur Köyünde bulunan Cumali Yusuf tarlası civarındaki arazideki 6 dönüm tarlada bulunan 6 adet ceviz ağacından gelen 12 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 207 kuruştur. Mescit vakfının 1836'da gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: İmama verilen 3 kuruş, mescitte bulunan 35 adet kandil için alınan 20 kıyye yağ için ödenen 60 kuruş, yine mescidin aydınlatılmasında kullanılan 3,5 kıyye revgan yağı için ödenen 14 kuruş, kandilleri yakmak için alınan nıftler⁹³⁰ için ödenen 10 kuruş, mescide alınan 6 adet hasır için ödenen 10 kuruş. İmama tahsis edilmiş olan menzil kirasına ödenen 15 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri 120 kuruştur. Yapılan muhasebeye

⁹²⁷ VGMA HRF.d.1057: 88.

⁹²⁸ VGMA HRF.d.532: 106.

⁹²⁹ VGMA HRF.d.536: 66.

⁹³⁰ Nıft: Kibrit

göre vakfa ait gelirlerden 87 kuruş artmıştır.⁹³¹ 1840 yılında Sağırin Mescidinin mütevellisi marifetiyle 1839/1840 yıllarına ait vakfın iki yıllık gelirleri toplamı 414 kuruştur. Vakıf gelirlerinin 180 kuruşluk kısmı mescit imamının elinde bulunan vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilmiştir. Aynı şekilde vakfın 1839/1840 yıllarına ait iki yıllık giderleri toplamı da 414 kuruştur.⁹³² 1842 yılında mescidin mütevellisi ile yapılan muhasebeye göre vakfın gelirleri şunlardır: Aynı mahallede bulunan ve Hasan'ın oturduğu bir kamış menzil icarından gelen 25 kuruş, Muytab Osman'ın oturduğu bir menzil icarından gelen 25 kuruş, yine aynı mahallede bulunan diğer bir menzil icarından gelen 25 kuruş, yine aynı mahallede bulunan kiremit üzerine destgahhane icarından gelen 15 kuruş. Mescit imamının elinde bulunan vakfa ait nakit paranın ribhinden gelen 90 kuruş. Aynı mahallede bulunan bir diğer menzil icarından gelen 15 kuruş. İstanos'da Mirahur Köyünde Hamidli Yusuf tarlası civarında 6 dönüm araziye ekilen çavdardan ve ceviz ağaçlarından gelen 12 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf gelirleri 207 kuruştur. Mescidin aynı yıl olan 1842 yılındaki gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: İmam efendiye verilen 3 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan yağ için ödenen 80 kuruş, yine mescit aydınlatılmasında kullanılan mumlar için ödenen 20 kuruş, kandillerde kullanılan fitiller ve sair giderler için ödenen 10 kuruş, geliri mescit imamına tahsis edilmiş olan destgahhane kirası için ödenen 15 kuruş, Vakfa ait menziller/haneler için yapılan müteferrik harcamalara ödenen 79 kuruş olmak toplam bir yıllık vakıf giderleri de 207 kuruştur.⁹³³ 1865 yılında mescit vakfının mütevellisi olan Feyzullah Hafız marifetiyle Hicri 1281 senesi Muharremi başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İcare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 60 kuruş. Diğer bir icare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 100 kuruş. İcare-i vahideli bir destgahhane kirasından gelen 30 kuruş. Vakfa ait 1.830 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen nemasından gelen 274 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 464 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfın bir yıllık giderleri ve gider kalemleri ise şu şekildedir: Feyzullah Hafız uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 100 kuruş. Mescidin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağları için ödenen toplam 172 kuruş. Mescidin tamirâtı için harcanan 140 kuruş. Mescide ait kuyunun temizliği için ödenen 10 kuruş. Mescit için alınan süpürge ve sair harcamalar için ödenen 10 kuruş. Maaş-ı muharrer için ödenen 3 kuruş ve muhasebe harcına ödenen 1,5 kuruş olmak üzere mescit vakfının toplam giderleri 436,5 kuruştur. Vakfın 1865 yılında yapılan bir

⁹³¹ BOA EV.d.38601: varak 7, s.14.

⁹³² BOA EV.d.11423: varak 7, s.14.

⁹³³ BOA EV.d.11952: varak 8, s.16.

yıllık genel muhasesine göre vakıf gelirlerinden artan 27,5 kuruş, vakfa ait olan 1.830 kuruş nakit paraya dahil edilmiştir. Böylece vakfın nakit para miktarı 1.857,5 kuruş olmuştur.⁹³⁴

Tablo 1.35 Sağirin Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam	Personel	Aydınlatm	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam	
1836	105	12	-	90	207	3	92	-	25	-	120	+87
1839/1840	234		-	180	414	414					414	0
1842	105	12	-	90	207	3	110	-	-	94	207	0
1865	190	-	-	274	464	100	172	150	10	4,5	436,5	+27,5

1.2.17.Hacı Veliöğlu Mescidi

Antalya'nın surları içinde Makbul Ağa Mahallesinde bulunan bu mescit Veli Efendioğlu Hacı Hüseyin adlı hayırsever tarafından inşa ettirilmiştir. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin inşa tarihi belli değildir. 1 Şubat 1836'da mescitte imam olan Hasan b. Hacı Veli Ağa elinde olan imamet beratını çıkan yangında kaza ile kaybettiği için kendisine bundan dolayı yeni bir görev beratı tevdi edilmiştir. Mescidin bila vakfiye/vakfiye dışı kayda geçen tek geliri mescit imamına tahsis edilmiş olan bir menzil icarından elde edilen 20 kuruştur. Mescidin giderleri ise şunlardır: Mescitte bulunan 6 adet kandil için alınan 4 kıyye yağa ödenen 12 kuruş, kandiller için satın alınan fitil ve sair giderler için ödenen 3 kuruş, mescide alınan 2 adet hasır için ödenen 5 kuruş olmak üzere toplam giderler de 20 kuruştur.⁹³⁵ 1840 yılında Makbul Ağa Mahallesinde Veli Efendioğlu Hacı Hüseyin Mescidi Vakfının 1839/1840 yıllarına ait toplam iki yıllık gelir miktarı 40 kuruştur. Aynı şekilde mescit vakfının iki yıllık giderleri de 40 kuruştur.⁹³⁶ 1842 yılında yapılan muhasebeye göre mescidin tek geliri imama tahsis edilmiş olan bir menzil icarından gelen 20 kuruştur. Mescit vakfının giderleri de şunlardır: Mescidin aydınlatılmasında kullanılan yağ için ödenen 12 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan kandiller için satın alınan fitillere ve sair giderler için ödenen 3 kuruş, 1 adet hasır için ödenen 5 kuruş olmak üzere toplam 20 kuruştur.⁹³⁷ 1853 yılında mescidin ismi *Veli Efendioğlu Mescidi* olarak kaydedilmiş ve mescit vakfının mutasarrıfı/mütevellisi Hasan Efendi'dir.⁹³⁸

⁹³⁴ BOA EV.d.39015: varak 10, s.19.

⁹³⁵ BOA EV.d.38601: varak 7, s.14.

⁹³⁶ BOA EV.d.11423: varak 10, s.19.

⁹³⁷ BOA EV.d.11952: varak 9, s.17.

⁹³⁸ BOA EV.d.15179, varak 1, s.1.

1.2.18.Arab İmamoğlu Mehmed Ağa Mescidi

Antalya surları dışında Takyeci Mustafa Mahallesi sakinlerinden olan Arab İmamoğlu Mehmed Ağa'nın inşa ettirmiş olduğu mescitte 24 Aaralık 1818'de imam olmadığından, mescide bir imam atamasının gerekli olmasından dolayı bu göreve gönüllü olarak talipli olan İsmail b. Hasan, Kadı Seyyid Ömer'in arzı üzerine atanmıştır.⁹³⁹ 15 Şubat 1836'da mescitte gönüllü olarak Allah rızası için imamlık yapan İsmail b. Hasan vefat ettiği için mescit harabeye dönmüş ve boş kalmıştır. Aynı kayıta mescidin imama münhasır edilmiş yine aynı mahallede bulunan harabe ve boş bir menzil arsası da vardır.⁹⁴⁰

1.2.19.Seyyid Hacı Mehmed Mescidi

Antalya'nın surları dışında Timurcu Süleyman Mahallesinde bulunan mescidin banisi Uzun Sakallı Hacı Mehmed'tir. Mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için kesin olarak inşa tarihi bilinmemektedir. Evkaf ve hurufat defterindeki kayıtlara göre mescide yapılan atamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: Mayıs 1723'te mescitte gönüllü olarak müezzin olan Hasan görev beratını zayi ettiğinden dolayı kendisine yeni bir görev beratı verilmiştir.⁹⁴¹ Temmuz 1727'de Seyyid Hacı Mehmed Mescidinde imam olan Hacı Mehmed vefat ettiği için yerine oğlu Seyyid Hacı Ömer günlük bir akçe ücret ile bu göreve atanmıştır.⁹⁴²

1836 yılında mescidin vakfiyesi elde olmamasına rağmen gerek mescidi yaptıran Hacı Mehmed'in ve gerek hayır sahiplerinin vakf eyledikleri gelir kaynakları ve miktarları şunlardır: Vakıf kurucusu olan Hacı Mehmed'in vakf eylediği bir demirci dükkânı icarından gelen 50 kuruş, Hacı Süleyman'ın vakf eylediği dikici dükkânı icarından gelen 40 kuruş, mescit imamının elinde bulunan vakfa ait 50 kuruş nakit paranın ribhinden elde edilen 7,5 kuruş olmak üzere toplam gelirler 97,5 kuruştur. Mescit civarında bulunan vakfa ait bir arsa hali/boş ve icarsızdır. Mescidin 1836 yılındaki gider kalemleri ve gider miktarları şu şekildedir: İmam efendiye verilen 3 kuruş, mescitte bulunan 30 adet kandil için satın alınan 10 kıyye yağ için ödenen 30 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılmak üzere satın alınan 4 kıyye yağ mumu için ödenen 16 kuruş, mescide alınan 5 adet hasır için ödenen 15 kuruş, kandilleri yakmak için alınan fitil nefti(kibrit) için ödenen 3,5 kuruş olmak üzere toplam giderler 67,5 kuruştur. Yapılan genel muhaseden sonra mescidin gelirlerinden 30 kuruş artmıştır. 19 Ocak 1838'de mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Seyyid Hafız Osman berat-ı şerifle mescidin imamlık görevini yürütürken görev beratı çıkan bir yangında yanarak zayi olmuştur. Bu durum

⁹³⁹ VGMA HRF.d.534: 119.

⁹⁴⁰ BOA EV.d. 38601: varak 7, s.14.

⁹⁴¹ VGMA HRF.d.1137: 33.

⁹⁴² VGMA HRF.d.1143: 42.

kayıt altına alınarak durumun ilgili makamlara bildirileceğine dair şerh düşülmüştür.⁹⁴³ 1840 yılında mescidin imamı marifetiyle 1839/1840 yıllarına ait olmak üzere vakfın yapılan iki yıllık muhasebesine göre gelirler toplamı 195 kuruştur. Bu gelirin 7,5 kuruşluk kısmı mescidin imamı marifetiyle borç olarak verilen vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilmiştir. Aynı şekilde mescit vakfının 1839/1840 yıllarına ait iki yıllık giderleri toplamı da 195 kuruştur.⁹⁴⁴ 1842 yılında yine mescidin imamı marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: Mescidin banisi Hacı Mehmed'in vakf eylediği semerci dükkânı icarından gelen 50 kuruş, Hacı Süleyman'ın vakf eylediği dibekçi dükkânı icarından gelen 40 kuruş, mescit imamının tasarrufunda bulunan vakfa ait 50 kuruş nakit paranın ribhinden elde edilen nemasından gelen 7,5 kuruş olmak üzere bir yıllık toplam vakıf gelirleri 97,5 kuruştur. Mescit vakfının yine 1842 yılındaki gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekilde gerçekleşmiştir: Mescit imamına verilen 3 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan yağ için ödenen 34 kuruş, mescide alınan 5 adet hasır için ödenen 25 kuruş, mescit mumları için ödenen 18 kuruş, yine kandiller için alınan fitiller için ödenen 5 kuruş, mescidin sair giderleri için ödenen 11,5 kuruş olmak üzere vakfın bir yıllık toplam gider miktarı da 97,5 kuruştur.⁹⁴⁵ 1853 yılında Hacı Mehmed Mescidi Vakfının Mütevellisi Ömer Efendi'dir.⁹⁴⁶ 1859 yılında Hacı Mehmed Mescidi Vakfının Mütevellisi Hafız Mehmed ile yapılan muhasebesine göre mescit vakfının bir yıllık geliri de bir yıllık gideri de 80 kuruştur.⁹⁴⁷

Tablo 1.36 Seyyid Hacı Mehmed Mescidinin Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri					
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider
1836	90	-	-	7,5	97,5	3	49,5	-	15	-	67,5
1840	187,5	-	-	7,5	195	195				-	195
1842	90	-	-	7,5	97,5	3	57	11,5	25	-	97,5
1859	80				80	80				-	80

⁹⁴³ BOA EV.d.38601: varak 7, s.14/varak 8, s.15.

⁹⁴⁴ BOA EV.d.11423: varak 9, s.18.

⁹⁴⁵ BOA EV.d.11423: varak 8, s.15.

⁹⁴⁶ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

⁹⁴⁷ BOA EV.d.16857: varak 4, s.7.

1.2.20.Aşık Doğan Mescidi

Antalya surları dışında Aşık Doğan Mahallesinde bulunan bu mescidin banisi Mehmed adlı hayırseverdir. Mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için kesin olarak inşa tarihi belli değildir. Farklı tarihlerde mescide yapılan atamalar şunlardır: Aşık Doğan Mescidinde Ocak 1725'te günlük yarım akçe ücret ile imam olan Mustafa vefat ettiği için yerine Ömer Halife, Kadı Esseyyid Hacı Yusuf'un arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹⁴⁸ Nisan 1728'de mescidin yarım akçe ücret ile imamı olan Ömer'in iftidaya münafi su-i hali olmakla yani imamlığa yakışmayacak hal ve davranışlarının görülmesi üzerine bu görevden el çektirilmiştir. Yerine kadının arzı üzerine Mustafa'ya mescidin imamlık görevi tevdi edilmiştir.⁹⁴⁹ Mart 1756'da mescitte gönüllü olarak imam olan Mustafa geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevine Şeyh Mehmed Halife atanmıştır.⁹⁵⁰ Haziran 1758'de mescitte imam olmadığından yeniden günlük yarım akçe ücret ile Menla/Molla Mehmed Halifeye, mescidin imamlık görevi naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁹⁵¹ 20 Mart 1803'te Aşık Doğan Mahallesi mescidinde günlük yarım akçe ücret ile imam olan Mehmed vefat ettiği için mescidin imamlık görevi boş kalmıştır. Yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Mehmed b. İbrahim, naibin arzı üzerine mescidin imamlık görevine atanmıştır.⁹⁵²

7 Şubat 1836'da Aşık Doğan Mahallesinde bulunan kiremit çatılı bu mescidin imamlık hizmetini devam ettiren Molla İsmail b. Abdülhalil, görev beratını bir yangında kaybetmiştir. Bundan dolayı bu durumla ilgili gerekli incelemeler yapılarak mescidin imamlık görevinin hala Molla İsmail b. Abdülhalil üzerinde olduğuna dair bir kadı ilamının arz olunacağına dair şerh düşülmüştür.⁹⁵³

Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 3 atamanın vefatlar neticesinde, 1 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdid neticesinde, 1 atamanın görev beratının zayı olması neticesinde ve 1 atamanın da vakıf görevlisi olan imamın bu göreve yakışmayacak hal ve tavır içerisinde olmasından dolayı görevinin iptali neticesinde yapıldığı görülmüştür.

1836 yılında mescidin bila vakfiye/vakfiye dışı gelirleri şunlardır: Saz çatılı bir menzil ıcarından gelen 10 kuruş, mahalle muhtarının elinde bulunan vakfa ait olan 300 kuruş nakit paranın ribhinden elde edilen 30 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf gelirleri 40 kuruştur. Ayrıca geliri mescit imamına tahsis edilmiş bir miktar arsa da hali/boştur. Mescidin 1836

⁹⁴⁸ VGMA HRF.d.1137: 36.

⁹⁴⁹ VGMA HRF.d.1144: 35.

⁹⁵⁰ VGMA HRF.d.1056: 159.

⁹⁵¹ VGMA HRF.d.1056: 164.

⁹⁵² VGMA HRF.d.532: 104.

⁹⁵³ BOA EV.d.38601: varak 8, s.15.

yılındaki masrafları ise şunlardır: İmama verilen 4 kuruş, mescitte bulunan 15 adet kandil için satın alınan 8 kıyye yağ için ödenen 24 kuruş, kandilleri tutuşturmak için satın alınan nıft/kibrit için ödenen 3 kuruş, mescide alınan 3 adet hasır için öden 9 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf giderleri de 40 kuruştur.⁹⁵⁴ 1840 yılında Aşık Doğan Mahallesiindeki mescidin imamı marifetiyle vakfın 1839/1840 yıllarına ait olmak üzere yapılan iki yıllık muhasesine göre gelirleri toplamı 80 kuruştur. Bu gelirin tamamı olan 80 kuruş, Aşık Doğan Mahallesi muhtarının elinde bulunan vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen nemasından gelmiştir. Aynı şekilde vakfın 1839-1840 yıllarına ait olmak üzere iki yıllık giderleri toplamı da 80 kuruştur.⁹⁵⁵ 1842 yılında yine mescidin imamı marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri şunlardır: Saz çatılı bir menzil icarından gelen 10 kuruş, Aşık Doğan Mahallesi muhtarının elinde bulunan vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen nemasından gelen 30 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf gelirleri 40 kuruştur. Yine 1842 yılında mescit vakfının gider kalemleri ve gider miktarları şunlardır: İmama verilen 4 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan kandiller için alınan 5 kıyye revgan yağı için ödenen 25 kuruş, kandiller için alınan fitiller ve sair giderler için ödenen 3 kuruş, 2 adet hasır için ödenen 8 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık giderler de 40 kuruştur.⁹⁵⁶

1865 yılında Aşık Doğan Mescidi Vakfının mütevellisi olan Moravi Mustafa Ağa marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İcare-i vahideli bir menzil kirasından 150 kuruş. Vakfa ait olan 1.135 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 180 kuruş olmak üzere toplam gelir 330 kuruştur. Yine vakfın 1865 yılındaki bir yıllık giderleri de şu şekildedir: İmama verilen 50 kuruş. Mescidin sair giderlerine ödenen 164 kuruş. Mescidin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ödenen 101 kuruş. Mescide alınan hasırlar için ödenen 15 kuruş olmak üzere toplam giderler de 330 kuruştur. Vakfın toplam geliri olan 330 kuruşun tamamı yine mescidin giderlerine harcanmıştır.⁹⁵⁷

1874 yılında Aşık Doğan Mescidi Vakfının geriye dönük olarak yapılan üç yıllık muhasebesi kayda geçmiştir. Bu kayda göre H.1283/M.1866 yılında vakfın gelirleri 660 kuruş aynı şekilde giderleri de 660 kuruştur. H.1284/M.1867 yılında vakfın gelirleri toplamı 1.320 kuruş giderleri de 1.320 kuruştur. H.1288/M.1871 yılında vakfın gelirleri toplamı 1.125 kuruş aynı şekilde giderleri de 1.125 kuruştur.⁹⁵⁸

⁹⁵⁴ BOA EV.d.38601: varak 8, s.15.

⁹⁵⁵ BOA EV.d.11423: varak 9, s.18.

⁹⁵⁶ BOA EV.d.11952: varak 8, s.16.

⁹⁵⁷ BOA EV.d.39015: varak 11, s.21.

⁹⁵⁸ BOA EV.d.22983: varak 1, s.1.

Tablo 1.37 Aşık Doğan Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836	10	-	-	30	40	4	27	-	9	-	40	0
1839/1840	-	-	-	80	80	80				-	80	0
1842	10	-	-	30	40	4	28	-	8	-	40	0
1865	150	-	-	180	330	50	101	-	179	-	330	0
1866	660				660	660				-	660	0
1867	1.320				1.320	1.320				-	1.320	0
1868	1.125				1.125	1.125				-	1.125	0

Yukarıdaki tablo verilerine göre vakfın gelirlerinin tamamı yine vakfın farklı kalemlerdeki giderlerine harcanmıştır. Vakfın gelir ve gider dengesi 1836 yılından 1868 yılına kadar korunmuştur.

1.2.21.Hacı Abbasoğlu Hacı Süleyman Mescidi

Antalya surları dışındaki Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan bu mescit Hacı Abbasoğlu Hacı Süleyman tarafından inşa ettirilmiştir. Mescidin vakfiyesi günümüzde mevcut olmadığı için kesin olarak inşa tarihi belli değildir. Mescide farklı tarihlerde yapılan atamalar şunlardır: 15 Ağustos 1711’de mescidin imamlık görevi günlük bir akçe ücret ile Mustafa’ya tevdi edilmiştir.⁹⁵⁹ Mart 1724’te Merhum Hacı Süleyman Mescidinde günlük iki buçuk akçe ücret ile imam olan Mustafa Halifenin görevinde herhangi bir kusuru olmamasına rağmen dışarıdan Hayyumoğlu Mehmed bir şekilde görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan haksızlığın anlaşılması üzerine bu görevlendirme iptal edilerek göreve tekrar Mustafa Halife, Kadı İbrahim’in arzı üzerine atanmıştır.⁹⁶⁰ Ağustos 1729’da mescitte müezzin, kayyım ve ferraş olmadığından dolayı mescidin bu görevlerine gönüllü olarak Hasan, Kadı Hacı Süleyman’ın arzı üzerine atanmıştır.⁹⁶¹ Nisan 1752’de mescidin müezzini ve kayyımı olmadığından dolayı günlük yarım akçe ücret ile Ömer’e bu görevler müceddeden/yeniden Kadı Mehmed’in arzı üzerine tevdi edilmiştir. Bu atamadaki yeniden yapılan görevlendirmeler mescidin 1752’den önce inşa edildiğini göstermektedir. Ağustos 1753’te Manav Hacı Ali Ağa Medresesi içerisinde bulunan Hacı Abbasoğlu Hacı Süleyman Mescidinde imam olan Seyyid Ahmed görevi

⁹⁵⁹ VGMA HRF.d.1067: 21.

⁹⁶⁰ VGMA HRF.d.1137: 34.

⁹⁶¹ VGMA HRF.d.1144: 36.

bıraktığından dolayı yerine oğlu Seyyid Halil, Kadı Mehmed Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹⁶² Bu atama kaydında mescidin ismi *Şeyh Sinan Mahallesi Mescidi* olarak kaydedilmiştir. Temmuz 1756'da mescitte günlük yarım akçe ücret ile müezzin ve kayyım olan Ömer Halifenin atik/eski beratı yenilenmiştir.⁹⁶³ Aralık 1760'ta mescitte günlük bir akçe ücret ile müezzin ve kayyım olan Hamza Halifenin görev beratı yenilenmiştir.⁹⁶⁴ Mart 1785'te Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan Abbaszade Hacı Süleyman Mescidinde günlük yarım akçe ücret ile müezzin ve kayyım olan Ömer'in görev beratı yenilenmiştir.⁹⁶⁵ 17 Ekim 1823'te mescitte günlük yarım akçe ücret ile müezzin olan İbrahim b. Ömer vefat ettiği için mescidin boş kalan müezzinlik görevine oğlu Osman b. İbrahim, naibin arzı üzerine atanmıştır.⁹⁶⁶ 1835 günlük yarım akçe ücret ile mescidin müezzini Osman Halifedir. Bu mescidin 1835'te kayıtlı herhangi bir vakıf geliri yoktur.⁹⁶⁷

Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 2 atamanın vefatlar neticesinde, 4 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdidler neticesinde, 1 atamanın kasr-ı yed neticesinde ve 1 atamanın da yapılan usule aykırı ve haksız atamanın iptali neticesinde yapıldığı görülmüştür. Vakfa yapılan atamaların 1'inde akrabalık ilişkilerinin olduğu görülmüştür. Vefat eden bir vakıf görevlisinin yerine atanma şartlarını taşıyan oğlu aynı göreve atanmıştır. Ağustos 1753 yılına ait hurufat kaydındaki atamadan da anlaşıldığı üzere bu mescit bir medrese içerisinde bulunmaktadır.

1.2.22.Küçük Hacı Mehmed Mescidi

Antalya'nın surları içindeki Cami-i Atik Mahallesinde bulunan bu mescidi Küçük Hacı Mehmed adlı hayırsever inşa ettirmiştir. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin inşa tarihi belli değildir. Hurufat ve evkaf defterlerine göre mescide yapılan atamalar şunlardır: Kasım 1748'de Hacı Mehmed Mescidinin imamı olan Yusuf vefat ettiği için yerine oğlu Mehmed'e görev tevcih edilmiştir. Lakin Mehmed'in bu göreve layık olmadığından ahali tarafından haber verilmesiyle yerine Hasan b. Halil, Kadı Ahmed Efendi'nin arzı üzerine mescidin imamı olarak atanmıştır.⁹⁶⁸ Ekim 1752'de Küçük Hacı Mehmed Mescidinin günlük yarım akçe ücret ile mescidin imamı olan Hasan vefat ettiği için yerine Musa Halife, Kadı Mehmed'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹⁶⁹ Ekim 1785'te mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Musa

⁹⁶² VGMA HRF.d.1061: 170.

⁹⁶³ VGMA HRF.d.1056: 160.

⁹⁶⁴ VGMA HRF.d.1056: 167.

⁹⁶⁵ VGMA HRF.d.1065: 61.

⁹⁶⁶ VGMA HRF.d.535: 79.

⁹⁶⁷ BOA EV.d. 38601: varak 8, s.15.

⁹⁶⁸ VGMA HRF.d.1061: 168.

⁹⁶⁹ VGMA HRF.d.1061: 170.

vefat ettiği için yerine Seyyid Şeyh Hacı Hasan, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹⁷⁰ 17 Aralık 1819'da mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Seyyid Şeyh Hacı Hasan geride yerine geçebilecek vasıflara sahip bir evlat bırakmadan vefat ettiği için mescidin imamlık görevi boş kalmıştır. Bu durumdan istifade eden Hacı Ali, mescidin imamlık görevini bir şekilde kendi üzerine almıştır. Bu durum Seyyid Ali b. Ali ve Hasan b. Koca'nın haber vermeleriyle mescidin imamlık görevinin Seyyid Şeyh Hacı Hasan'ın vefatıyla Hacı Ali'ye tevcih buyrulması iktiza ettiğinden dolayı Anadolu Kadiaskeri Mevlâna Muhyizade Esseyyid Mehmed Esad Efendi'nin ilamı üzerine sadır olan ferman gereğince mescidin imamlığı Hacı Ali'ye tevcih edilmiştir.⁹⁷¹ 3 Şubat 1836'da mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Hacı Ali Halife geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için mescidin imamlık görevi boş kalmıştır ve bu durumla ilgili şerh düşülmüştür. Vakfın tek geliri mescit civarında bulunan bir adet taş dibek icarından gelen 5 kuruştur. Bu gelir de mescit imamına tahsis edilmiştir.⁹⁷²

Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 5 atamanın vefatlar neticesinde, 1 atamanın vakıf görevlisinin görevden uzaklaştırılması neticesinde ve 1 atamanın da yapılan usule aykırı ve haksız atamanın iptali neticesinde yapıldığı görülmüştür. Vakfa yapılan atamaların 1'inde akrabalık ilişkilerinin olduğu görülmüştür. Vefat eden bir vakıf görevlisinin yerine atanma şartlarını taşıyan oğlu aynı göreve atanmıştır.

1.2.23.Cullah Kara Mahallesi Mescidi

Antalya surları dahilinde Cullah Kara Mahallesinde bulunan bu mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir. Mescitle ilgili olarak tespit edilen en eski hurufat kaydına göre Şubat 1699'da Cullah Kara Mescidinde günlük bir akçe ücret ile imam olan Mustafa bu göreve müstehak olmadığı için görevden uzaklaştırılmış ve yerine Seyyid Ömer, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹⁷³ 29 Kasım 1704'te Cullah Kara Mahallesindeki mescit vakfının mütevellisi olmadığından dolayı mescidin aynı zamanda imamı da olan Abdurrahman'a bir akçe ücret ile mütevellilik görevi de tevdi edilmiştir.⁹⁷⁴ 17 Aralık 1705'te mescidin imamı olan Abdurrahman Halifenin görev beratı yenilenmiştir. 13 Haziran 1706'da mescit vakfının bir akçe ücret ile mütevellisi olan Mustafa bu görevden el çektilmiş ve yerine Abdurrahman vakfın mütevellilik görevine atanmıştır.⁹⁷⁵

⁹⁷⁰ VGMA HRF.d.1060: 153.

⁹⁷¹ VGMA HRF.d.534: 120.

⁹⁷² BOA EV.d. 38601: varak 8, s.15.

⁹⁷³ VGMA HRF.d.1140: 30.

⁹⁷⁴ VGMA HRF.d.1067: 16.

⁹⁷⁵ VGMA HRF.d.1067: 17.

Bu kayıтта vakıf mütevellisinin kovulma sebebinden bahsedilmemiştir. 4 Mayıs 1707’de Cullah Kara Mahallesiinde bulunan mescit vakfının nakit paralarının ve mescidin mütevellisinin Abdurrahman olduğu teyit edilmiştir.⁹⁷⁶ 25 Eylül 1710’da mescit vakfının bir akçe ücret ile mütevellisi olan Abdurrahman da bu görevden uzaklaştırılmıştır. Yerine Mustafa’ya vakfın mütevellilik görevi tevdi edilmiştir.⁹⁷⁷ Temmuz 1746’da mescidin imamı olan Hasan görevi bıraktığı için yerine daha önce beratsız olarak bu görevi ifa etmiş olan Ahmed atanmıştır.⁹⁷⁸ Şubat 1751’de mescitte imam olan Mustafa vefat ettiğı için yerine Mehmed Halife, Kadı Seyyid Ahmed’in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹⁷⁹ 4 Nisan 1757’de mescitte düzenli bir görevle imam olan Mehmed Halife ibn-i Abdullah kendi hüsnü rızasıyla mescidin imamlık görevinden, bu işi yapmaya ehliyeti olan oğlu Abdurrahman Halife lehine feragat ederek elinde bulunan görev beratını teslim etmiştir. Bundan dolayı mescidin imamlık görevi Abdurrahman Halifeye, babasına daha önce verilmiş olan berat gereğince tevdi edilmiştir.⁹⁸⁰ Mart 1758’de mescitte düzenli bir görevle imam olan Abdurrahman Halifenin eski görev beratı gereğince görevlendirmesi yenilenmiştir.⁹⁸¹ 1 Kasım 1797’de mescitte imam olan Abdurrahman vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevi oğlu Mustafa b. Abdurrahman’a naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.⁹⁸²

31 Aralık 1818’de mescitte imam olan Mustafa b. Abdurrahman vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevi kardeşi Ahmed b. Abdurrahman’a, Kadı Seyyid Ömer’in arzı üzerine tevcih edilmiştir. ⁹⁸³ Nisan 1819’da beratla mescidin imamı Ahmed Halife b. Abdurrahman’dır.⁹⁸⁴

Bu vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 3 atamanın vefatlar neticesinde, 2 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdidler neticesinde, 2 atamanın kasr-ı yedler/ferağlar neticesinde ve 2 atamanın da görevden uzaklaştırmalar neticesinde yapıldığı görülmüştür. Vakfa yapılan atamalarda akrabalık ilişkilerinin olduğu görülmüştür. Vefat eden 1 vakıf görevlisinin yerine atanma şartlarını taşıyan oğlu atanırken, başka bir atama kaydında da vefat eden vakıf görevlisinin yerine bu göreve atanma şartlarını taşıyan kardeşi atanmıştır.

Mescidin 1836’da bila vakfiye/vakfiye dışı gelirleri şunlardır: Antalya’nın surları dışında bulunan Şeyh Sinan Mahallesiindeki ¼ hisse bahçe arsası icarından gelen 50 kuruş, aynı

⁹⁷⁶ VGMA HRF.d.1067: 18.

⁹⁷⁷ VGMA HRF.d.1067: 20.

⁹⁷⁸ VGMA HRF.d.1061: 166.

⁹⁷⁹ VGMA HRF.d.1061: 169.

⁹⁸⁰ VGMA HRF.d.1056: 164.

⁹⁸¹ VGMA HRF.d.1056: 162.

⁹⁸² VGMA HRF.d.531: 102.

⁹⁸³ VGMA HRF.d.534: 119.

⁹⁸⁴ BOA EV.d.38601: varak 8, s.15.

mahallede bulunan fevkani menzil icarından gelen 10 kuruş, yine aynı mahallede bulunan bir göz tahtani menzil icarından gelen 20 kuruş olmak üzere toplam gelir 80 kuruştur. Yine aynı yıl mescidin gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: İmama verilen 35 kuruş, mescitte bulunan 6 adet kandil için alınan 4 kıyye yağ için ödenen 12 kuruş, kandillere nefit/kibrit ve kandil fitilleri için ödenen 8 kuruş, mescide alınan 3 adet hasır için ödenen 9 kuruş olmak üzere toplam giderler 64 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 16 kuruş artmıştır.⁹⁸⁵

Cullah Kara Mahallesi Mescidi'nin 1840 senesi gelir beyanı şu şekildedir: Vakfın 1839/1840 yıllarına ait iki yıllık gelirleri toplamı 140 kuruştur. Aynı şekilde 1839/1840 yıllarına ait iki yıllık vakıf giderleri toplamı da 140 kuruştur.⁹⁸⁶ 1842 yılında mescidin imamı marifetiyle yapılan muhasebesine göre mescit vakfının gelirleri şunlardır: Antalya'nın surları dışındaki Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan ¼ hisse bahçe arsası icarından gelen 50 kuruş, aynı mahallede bulunan fevkani menzil icarından gelen 20 kuruş olmak üzere toplam gelir 70 kuruştur. Yine aynı mahallede bulunan ve geliri mescit imamlığına tahsis edilmiş olan bir adet menzil bedelsiz olarak kiraya verilmiştir. Mescit vakfının 1842 yılındaki giderleri ise: İmama verilen 30 kuruş, mescitte bulunan kandiller için alınan revgan yağı için ödenen 22 kuruş, kandil fitilleri ve sair giderler için ödenen 6 kuruş, mescide alınan 3 adet hasır için ödenen 12 kuruş olmak üzere toplam giderler de 70 kuruştur.⁹⁸⁷ 1853 yılında Cullah Kara Mahallesi Mescidi Mutasarrıfı Mehmed Ali Efendi'dir.⁹⁸⁸ Çullah Kara Mahallesinde bulunan mescit vakfının 1859 senesine mahsuben Mütevellisi Hafız Mehmed Ali ile yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri toplamı 110 kuruş, aynı şekilde giderleri toplamı da 110 kuruştur.⁹⁸⁹

Tablo 1.38 Cullah Kara Mahallesi Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836	30	50	-	-	80	35	20	-	9	-	64	+16
1839/1840	140		-	-	140	140				-	140	0
1842	20	50	-	-	70	30	28	-	12	-	70	0
1859	110		-	-	110	110				-	110	0

⁹⁸⁵ BOA EV.d.38601: varak 8, s.15.

⁹⁸⁶ BOA EV.d.11423: varak 7, s.14.

⁹⁸⁷ BOA EV.d.11952: varak 6, s.12.

⁹⁸⁸ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

⁹⁸⁹ BOA EV.d.16857: varak 4, s.8.

1.2.24.Hacı İsmail Mescidi

Antalya surları içinde Baba Doğan Mahallesinde bulunan Hacı İsmail Mescidi'nin banisi Hacı İsmail adlı hayırseverdir. Vakfiyesi mevcut olmayan bu mescidin kesin olarak inşa tarihi belli değildir. Farklı tarihlerde mescide yapılan atamalar şu şekillerde gerçekleşmiştir: Ekim 1752'de mescidin günlük bir akçe ücret ile mescidin imamı olan Ali vefat ettiği için yerine Mehmed bu göreve atanmıştır.⁹⁹⁰ Ağustos 1764'te günlük bir akçe ücret ile imam olan Mehmed'in görev beratı yenilenmiştir. Haziran 1766'da mescidin günlük bir akçe ücret ile imamı olan Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için bu göreve Seyyid Ebubekir atanmıştır. Mart 1767'de mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Mehmed vefat etmiştir. Yerine geçebilecek durumda olan oğlu Ömer olmasına rağmen dışarıdan Seyyid Ebubekir haksızlık yaparak görevi bir yolla kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu haksızlığın anlaşılması üzerine Seyyid Ebubekir'in görevine son verilerek naibin arzı üzerine vefat etmiş olan İmam Mehmed'in oğlu Ömer bu göreve atanmıştır.⁹⁹¹ Şubat 1769'da Hacı İsmail Mescidinde günlük bir akçe ücret ile imam olan Ömer'in ferağından dolayı yerine Mehmed, Kadı Ebunnur Çavuşzade Mehmed Emin'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹⁹² 25 Nisan 1824'te Hacı İsmail Mescidinde günlük bir akçe ücret ile imam olan Şeyh İsmail b. Mehmed bilfiil berat-ı şerifle mescidin imamlık görevini ifa ederken elinde olan görev beratı zayi olduğundan daha önceki kayıtlara bakılarak ve naibin arzı üzerine Şeyh İsmail Mehmed'e yeni bir görev beratı verilmiştir.⁹⁹³ 18 Temmuz 1831'de mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Şeyh İsmail b. Mehmed vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevine oğlu Hafız Osman, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.⁹⁹⁴ 1831 yılında mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Hafız Osman b. İsmail beratla mescidin imamlık görevinin mutasarrıfıdır.⁹⁹⁵

Bu vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 4 atamanın vefatlar neticesinde, 1 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdid neticesinde, 1 atamanın kasr-ı yed/ferağ neticesinde, 1 atamanın görev beratının zayi olması neticesinde ve 1 atamanın da yapılan haksız ve usulsüz atamanın iptal edilmesi neticesinde yapıldığı görülmüştür. Vakfa yapılan atamalarda akrabalık ilişkilerinin olduğu görülmüştür. Vefat eden bir vakıf görevlisi olan 2 babanın yerine atanma şartlarını taşıyan oğulları atanmıştır.

⁹⁹⁰ VGMA HRF.d.1061: 170.

⁹⁹¹ VGMA HRF.d.1057: 86, 88, 89.

⁹⁹² VGMA HRF.d.1072: 12.

⁹⁹³ VGMA HRF.d.535: 80.

⁹⁹⁴ VGMA HRF.d.536: 66.

⁹⁹⁵ BOA EV.d.38601: varak 8, s.15.

1836 yılında mescidin vakfiye dışı, hayırseverlerin vakf edip imam elinde bulunan gelirleri şunlardır: Mescit yakınında bulunan bir menzil icarından gelen 20 kuruş, yine aynı mahallede bulunan bir tahtani menzil icarından gelen 20 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 40 kuruştur. Yine aynı mahallede bulunan ve mescit imamının sakin olduğu/oturduğu bir hane bedelsizdir. Mescidin giderleri de şunlardır: Mescidin kandilleri için alınan 7 kıyye yağ için ödenen 24 kuruş, mescide alınan 3 adet hasır için ödenen 12 kuruş, kandillere fitil, nefit/kibrit ve sair giderler için ödenen 4 kuruş olmak üzere toplam gider miktarı da 40 kuruştur.⁹⁹⁶ 1840 yılında mescidin 1839/1840 yıllarına ait iki yıllık gelir miktarı 80 kuruş, aynı şekilde iki yıllık gider miktarı da 80 kuruştur.⁹⁹⁷ 1842 yılında Hacı İsmail Mescidinin yapılan muhasebesine göre mescit vakfının gelirleri şunlardır: Mescit yakınında bulunan bir menzil icarından gelen 20 kuruş, diğer bir menzil icarından gelen 20 kuruş olmak üzere toplam gelir 40 kuruştur. Mescidin 1842 yılındaki giderleri de şunlardır: Mescidin aydınlatılmasında kullanılan yağ için ödenen 22 kuruş, kandillere alınan fitil ve sair giderlere verilen 3 kuruş, mescide alınan 3 adet hasır için ödenen 15 kuruş olmak üzere toplam giderler de 40 kuruştur.⁹⁹⁸ 1865 yılında Baba Doğan Mahallesiindeki Hacı İsmail Mescidi Vakfının Mütevellisi Ömer Efendi marifetiyle görülen muhasebesine göre vakfın gelirleri şunlardır: İcare-i vahideli bir dükkân kirasından gelen 250 kuruş. İcare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 150 kuruş olmak üzere toplam vakıf geliri 400 kuruştur. Yine mescit vakfının 1865 yılındaki giderleri de şu şekildedir: Ömer Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 50 kuruş. Mescidin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için harcanan 50 kuruş. Mescidin sair giderlerine harcanan 46 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 18 kuruş, muhasebe harcına ödenen 4,5 kuruş olmak üzere toplam bir yıllık vakıf giderleri 168,5 kuruştur. Vakfın bir yıllık muhasebesine göre vakıf gelirlerinden 231,5 kuruş artmıştır.⁹⁹⁹

Tablo 1.39 Hacı İsmail Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam	Personel	Aydınlatım	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836	40	-	-	-	40	-	28	-	12	-	40	0
1839/1840	80	-	-	-	80	-	56	-	24	-	80	0
1842	40	-	-	-	40	-	25	-	15	-	40	0
1865	400	-	-	-	400	50	50	-	46	22,5	168,5	+231,5

⁹⁹⁶ BOA EV.d.38601: varak 8, s.15.

⁹⁹⁷ BOA EV.d.11423: varak 10, s.19.

⁹⁹⁸ BOA EV.d.11952: varak 8, s.16.

⁹⁹⁹ BOA EV.d.39015: varak 5, s.10.

1.2.25.İbrahim Çelebi Mescidi

Antalya surları içindeki Mecdeddin Mahallesinde bulunan bu mescidin banisi Kuyumcu İbrahim Çelebi'dir. Fakat mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman inşa edildiği belli değildir. Farklı tarihlerde mescide yapılan atamalara bakıldığında zaman ilk atama kaydının Eylül 1757'ye ait olduğu görülmektedir. Eylül 1757'de mescit imamı olan Mehmed vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevi, aynı zamanda mescit vakfının mütevellisi de olan Ubeyd Halifeye, vefat eden imam Mehmed'in eski beratı gereğince tevcih edilmiştir.¹⁰⁰⁰ Nisan 1762'de İbrahim Çelebi Mescidinde günlük bir akçe ücret ile imam olan İsmail Halifenin hüsnü rızasıyla bu görevi bırakmasından dolayı yerine Ebubekir Halife beratla bu göreve atanmıştır.¹⁰⁰¹ 30 Aralık 1797'de mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Ebubekir geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevi Hafız Ahmed'e, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁰⁰² 8 Mayıs 1799'da mescidin günlük bir akçe ücret ile imamı olan Ahmed vefat ettiğinden dolayı boş kalan imamlık görevi Seyyid Hafız Hüseyin b. Hasan'a, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁰⁰³ 10 Eylül 1823'te mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Esseyyid Hafız Hüseyin Halife b. Hasan beratla mescidin imamlık görevinin mutasarrıfıdır. 26 Ekim 1823'te mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Seyyid Hafız Hasan b. Hasan beratla Ahmed'in yerine mescidin imamı olmuştur. Seyyit Hafız Hasan b. Hasan elinde olan görev beratını zayi ettiğinden dolayı daha önceki kayıtlar esas alınarak zayiden dolayı mescidin imamlık görevi tekrar Seyyid Hafız Hasan b. Hasan'a tevcih edilmiştir.¹⁰⁰⁴

Vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığında zaman 3 atamanın vefatlar neticesinde, 1 atamanın kasr-ı yed/ferağ neticesinde ve 1 atamanın da görev beratının zayi olması neticesinde yapıldığı görülmüştür.

1836 yılında mescidin vakfiyesi yok ise de hayırseverlerin vakf eyledikleri ve gelir kaynakları şunlardır: İbrahim Çelebi'nin vakf eylediği bir parça bahçe icarından gelen 50 kuruş, mescit bitişiğinde bulunan ve geliri kapı ferraşına tahsisli menzilin yıllık icarından gelen 10 kuruş, vakıf mütevellisi Hacı Efendi elinde mevcut bulunan vakfa ait 250 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 32,5 kuruş, Cılbırcıoğlu dükkânı icarından gelen 10 kuruş olmak üzere toplam gelir 102,5 kuruştur. Mescidin gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: İmam

¹⁰⁰⁰ VGMA HRF.d.1056: 163.

¹⁰⁰¹ VGMA HRF.d.1057: 85.

¹⁰⁰² VGMA HRF.d.531: 102.

¹⁰⁰³ VGMA HRF.d.531: 103.

¹⁰⁰⁴ VGMA HRF.d.535: 80.

efendiye verilen 3 kuruş, mescitte mevcut 20 adet kandil için satın alınan 15 kıyye yağ için ödenen 45 kuruş. Yine mescidin aydınlatılmasında kullanılan 4 kıyye revğan yağı için ödenen 16 kuruş, kandiller için alınan nıft/kibrit, fitil ve sair giderler için ödenen 12,5 kuruş, mescide alınan 4 adet hasır için ödenen 12 kuruş olmak üzere toplam giderler 88,5 kuruştur. Mescidin vakıf gelirlerinden 14 kuruş artmıştır.¹⁰⁰⁵ 1840 yılında mescidin imamı marifetiyle 1839/1840 yıllarına ait olmak üzere yapılan iki yıllık muhasebesine göre vakfın iki yıllık gelirleri toplamı 205 kuruştur. Bu gelirin 37,5 kuruşu vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilmiştir. Aynı şekilde vakfın iki yıllık giderleri toplamı da 205 kuruştur.¹⁰⁰⁶ 1842 yılında İbrahim Çelebi Mescidi Vakfının mütevellisi ile yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri şunlardır: Vakıf kurucusu olan İbrahim Çelebi'nin vakf eylediği bir parça bahçenin icarından gelen 50 kuruş, mescidin bitişiğinde bulunan ve geliri ferraşa tahsis edilmiş olan hane icarından gelen 10 kuruş, Cılbırcıoğlu'nun sakin olduğu dükkân icarından gelen 5 kuruş. Müteveli elinde bulunan vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilen 37,5 olmak üzere toplam vakıf gelirleri 102,5 kuruştur. Mescit vakfının 1842 yılındaki gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: İmam efendiye verilen 3 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan yağ için ödenen 45 kuruş, mumlar için ödenen 16 kuruş, kandil fitilleri ve sair giderlere ödenen 13,5 kuruş, mescide alınan 5 adet hasır için ödenen 25 kuruş olmak üzere toplam giderler de 102,5 kuruştur.¹⁰⁰⁷ Mecdeddin Mahallesinde İbrahim Çelebi Mescid Vakfının 1859 senesine mahsuben mütevellisi Hancızade Hacı Mehmed Ağa ile görülen muhasebestne göre vakfın bir yıllık gelir miktarı 150 kuruştur. Aynı şekilde bir yıllık gider miktarı da 150 kuruştur.¹⁰⁰⁸

1865 yılında İbrahim Çelebi Mescit Vakfının Kaimekamı Hüseyin Efendi marifetiyle Hicri 1281 senesi Muharrem ayı başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İcare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 50 kuruş. İcare-i vahideli bir parça bahçe kirasından gelen 100 kuruş. Vakfa ait olan 1.000 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 150 kuruş olmak üzere toplam gelir 300 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfın bir yıllık giderleri ve gider kalemleri de şunlardır: Hafız Osman Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 100 kuruş. Mescidin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ödenen 135 kuruş. Mescide alınan hasırlar için ödenen 32 kuruş. Mescidin genel temizliği için ödenen 5 kuruş. Mescit için satın alınan süpürgelere ödenen 5 kuruş. Mescidin sair giderleri için harcan 10 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 10 kuruş, muhasebe

¹⁰⁰⁵ BOA EV.d.38601: varak 8, s.16.

¹⁰⁰⁶ BOA EV.d.11423: varak 10, s.20.

¹⁰⁰⁷ BOA EV.d.11952: varak 9, s.18.

¹⁰⁰⁸ BOA EV.d.16857: varak 4, s.7.

harcına ödenen 3 kuruş olmak üzere mescit vakfının toplam masrafları 300 kuruştur.¹⁰⁰⁹ Yapılan bir yıllık muhasebeye göre vakfın bütçesi denktir. Vakfın toplam geliri olan 300 kuruşun tamamı mescidin farklı giderlerine harcanmıştır. Bu da bu mescit vakfının, yöneticileri tarafından iyi idare edildiğini göstermektedir.

Tablo 1.40 İbrahim Çelebi Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Aydınlatm	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836	20	50	-	32,5	102,5	3	61	-	24,5	-	88,5	+14
1839/1840	130		-	75	205	205				-	205	0
1842	15	50	-	37,5	102,5	3	61	-	38,5	-	102,5	0
1865	50	100	-	150	300	100	135	15	37	13	300	0

1.2.26.Mecdeddin Mescidi

Bu mescit Mecdeddin adlı hayırsever tarafından Antalya’da sur içinde Mecdeddin Mahallesinde inşa ettirilmiştir. Mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için kesin olarak ne zaman inşa edildiği belli değildir.

Mecdeddin Mescidi Vakfı ile ilgili en eski kayıt Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan 1567 tarih ve 567 numaralı vakıf defteridir. Söz konusu defterdeki ve Defter-i Köhnedeki kayda göre vakfın tasarrufu aynı zamanda vakfın imamı da olan Mahmud üzerindedir. Vakfın 1567 yılına ait gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Mübarek Reis elinde olan ve Kasım tarafından işletilen mukataay-ı bahçe gelirinden gelen 15 akçe, Kazancılar Çarşısında bulunan ve Osman elinde bulunan dükkân icarından gelen 15 akçe, Antalya Kalesi Dizdarı Resul Ağa elinde olan bahçe icarından gelen 350 akçe, Isparta Pazarında bulunan Helvacı Hamza dükkânının icarından gelen 60 akçe, yine Isparta Pazarında bulunan ve Ali elinde bulunan diğer dükkânın icarından gelen 40 akçe, Yusuf elinde bulunan icare-i zemin-i dükkândan gelen 20 akçe, Derviş elinde olan icare-i zeminhaneden gelen 10 akçe (müezzinlik cihetine ayrılmıştır), Reyhan elinde olan icare-i zeminden gelen 40 akçe (müezzinlik cihetiene ayrılmıştır), Antalya’da Hacı Mehmed Vakfı icare-i dükkân-ı revgandan gelen 10 akçe, Ali elinde bulunan icare-i zemin-i dükkândan gelen 60 akçe, Hüdaverdi elinde olan icare-i dükkândan gelen 40 akçe, istibdal¹⁰¹⁰ yoluyla vakfa geçen hanenin icare-i zemininden gelen 30 akçe, vakfa ait 700 akçe nakit paranın ribhinden elde edilen 140 akçe ve yine vakfa ait 1.300

¹⁰⁰⁹ BOA EV.d.39015: varak 4, s.8.

¹⁰¹⁰ İstibdal: Vakfa ait bir taşınmazın başka bir mülk taşınmazla takas edilmesidir.

akçe nakit paranın ribhinden elde edilen 260 akçe, ayrıca Küçük Veli Vakfından tilavet-i cüz için verilen 1.000 akçe nakit paranın getirisi olan 200 akçe olmak üzere toplam 1.240 akçedir. Vakfa ait toplam 1.240 akçenin 640 akçesi, dükkân, hane, zemin kiralarının gelirlerindendir. Geriye kalan 600 akçe ise vakfa ait nakit para olan 3.000 akçenin istirbah yoluyla borç verilmesinden elde edilmiştir.¹⁰¹¹

Mart 1747’de Mecdeddin Mescidi’nde günlük iki akçe ücret ile imam ve mütevellî olan İsmail vefat ettiği için yerine Abdullah Halife, Kadı Hüseyin Efendi’nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰¹² Aralık 1802’de Mecdeddin Mescidinde günlük bir akçe ücret ile imam olan Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevi sadır olan emr-i şerife imtisalen ve beldenin ileri gelenlerinin şهادetleriyle yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Hacı Hafız İsmail b. Hacı Mehmed’e, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁰¹³ 28 Kasım 1828’de mescidin günlük bir akçe ücret ile imamı olan Esseyyid Mehmed Halife b. Esseyyid Hafız İbrahim’dir. 28 Haziran 1829’da Mecdeddin Mescidinde günlük bir akçe ücret ile imam olan Seyyid Hafız İbrahim b. Hacı Hafız İsmail vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevi için yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan müteveffanın oğlu Seyyid Mehmed ibn-i Seyyid Hafız İbrahim’e, naibin arzı üzerine ve bu görevle ilgili kayıtlar gereğince mescidin imamlığı tevcih edilmiştir.¹⁰¹⁴

Bu vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 3 atamanın vefatlar neticesinde yapıldığı görülmüştür. Vakfa yapılan atamalarda akrabalık ilişkilerinin olduğu görülmüştür. Vefat eden 1 vakıf görevlisi olan babanın yerine atanma şartlarını taşıyan oğlu atanmıştır.

1836 yılında mescidin bila vakfiye/vakfiye dışı olan gelirleri şunlardır: Hayırseverlerin vakf eyledikleri ve sur dışında bulunan Molla Hasan Bahçesi denen bahçe icarından gelen 130 kuruş, Suk-ı Sultanide Demirciler içinde bulunan dükkân icarından gelen 50 kuruş olmak üzere toplam gelir 180 kuruştur. Yine 1836 yılında mescidin gider kalemleri ve gider miktarları şu şekildedir: İmam efendiye verilen 3 kuruş, mescitte mevcut olan 16 adet kandil için alınan yağa ödenen 21 kuruş, mescide alınan 5 adet hasır için ödenen 15 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan 3 kıyye revğan yağı için ödenen 12 kuruş olmak üzere toplam giderler 51 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 129 kuruş artmıştır.¹⁰¹⁵ 1840 yılında mescidin imamı marifetiyle 1839/1840 senelerine ait iki yıllık gelirleri toplamı 360 kuruştur. Aynı şekilde mescit vakfının 1839/1840

¹⁰¹¹ Erdoğan, 1995: s.116.

¹⁰¹² VGMA HRF.d.1061: 167.

¹⁰¹³ VGMA HRF.d.532: 104.

¹⁰¹⁴ VGMA HRF.d.535: 85.

¹⁰¹⁵ BOA EV.d.38601: varak 8, s.16.

yıllarına ait olan iki yıllık giderleri toplamı da 360 kuruştur.¹⁰¹⁶ 1842 yılında mescidin yapılan muhasebesine göre gelirleri şunlardır: Sur dışında bulunan Molla Hasan Bahçesi icarından gelen 130 kuruş, Suk-ı Sultanide demirciler içinde bulunan bir dükkân icarından gelen 50 kuruş olmak üzere toplam gelir 180 kuruştur. Mescit vakfının 1842 yılındaki giderleri de şunlardır: İmam efendiye verilen 30 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılmak üzere alınan yağa ödenen 30 kuruş, mescide alınan hasırlar için ödenen 15 kuruş, mescide alınan mumlar için ödenen 15 kuruş, kandil fitilleri ve sair giderler için ödenen 17 kuruş, muhasebe harcına ödenen 9 kuruş olmak üzere toplam giderler 116 kuruştur.¹⁰¹⁷ 1842 yılında yapılan bu muhasebeye göre vakıf gelirlerinden 64 kuruş artmıştır. 15179 Numaralı Evkaf Defterindeki kayda göre 1853 yılında Mecdeddin Mescidi Vakfının Mütevellisi Hacı Mehmed Efendi'dir.¹⁰¹⁸ Mecdeddin Mahallesinde bulunan Mecdeddin Mescit Vakfının 1859 senesine mahsuben mütevellisi olan Mehmed Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri 224,5 kuruştur. Aynı şekilde vakfın giderleri de 224,5 kuruştur.¹⁰¹⁹

Tablo 1.41 Mecdeddin Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Bahçer	Bağış	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Satın alma	Vergiler	Toplam Gider	
1836	50	130	-	-	180	3	33	-	15	-	51	+129
1839/1840	360		-	-	360	360				-	360	0
1842	50	130	-	-	180	30	45	-	32	9	116	+64
1859	224,5		-	-	224,5	224,5					224,5	0

1.2.27.Hacı Derviş Ağa Mescidi

Bu mescit Antalya'nın surları dışında bulunan Kızılsaray Mahallesi'ndedir ve banisi Hacı Derviş Ağa'dır. Vakfiyesi olmadığı için ne zaman inşa edildiği belli değildir. Mescide ait tespit edilebilen en eski hurufat kaydına göre Mart 1697'de mescidin gönüllü olarak imamı olan Osman vefat ettiği için yerine Hüseyin, Kadı Abdülbaki'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰²⁰ 26 Ocak 1716'da Hacı Derviş Mescidinin imamlık görevi Ahmed Halifeye tevdi edilmiştir.¹⁰²¹ 22 Ağustos 1762'de mescitte gönüllü olarak imam olan Mehmed vefat ettiği için

¹⁰¹⁶ BOA EV.d. 11423: varak 10, s.20.

¹⁰¹⁷ BOA EV.d.11952: varak 9, s.18.

¹⁰¹⁸ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁰¹⁹ BOA EV.d.16857: varak 1, s.1.

¹⁰²⁰ VGMA HRF.d.1140: 28.

¹⁰²¹ VGMA HRF.d.1067: 23.

yerine Ebubekir Halife, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰²² Mart 1772’de Hacı Derviş Mescidinin günlük bir akçe ücret ile imamı olan Mehmed vefat ettiği zaman oğlu Mustafa onun yerine geçebilecek durumda olmasına rağmen dışarıdan Ebubekir bu görevi haksızlık yaparak kendi üzerine berat ettirmiştir. Daha sonradan bu haksız atama iptal edilerek mescidin imamlık görevi Mehmed’in oğlu olan Mustafa’ya, Kadı Hacı Ömer’in arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁰²³ Mayıs 1773’te Hacı Derviş Ağa Mescidinde imam olan Mehmed vefat ettiği zaman oğulları İbrahim ve Ahmed bu göreve rağbet etmediklerinden mescidin imamlık görevi İbrahim’in oğlu olan Bekir’e amcasının da rızasıyla tevcih olunmuştur. Aradan on sene geçtikten sonra Bekir’in amcası Ahmed’in oğlu olan Mustafa adlı cahil, Bekir mescidin imamı olmasına rağmen *pederimin nan paresi diyerek* usule aykırı bir şekilde bu görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Bu haksız durumun anlaşılması üzerine Mustafa bu görevden uzaklaştırılarak yerine tekrar Bekir mescidin imamlık görevine naibin arzı üzerine atanmıştır.¹⁰²⁴ Ekim 1778’de mescitte bir akçe ücret ile imam olan Mustafa b. Ahmed, kardeşi Ömer Halife b. Ahmed lehine ferağat edip görev beratını teslim etmiştir. Mustafa b. Ahmed’in de bu görevi bırakmasından dolayı yerine diğer kardeşi Ömer Halife b. Ahmed, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰²⁵ Temmuz 1811’de mescitte bir akçe ücret ile imam olan Ömer b. Ahmed vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevine yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Ömer b. Ahmed’in büyük oğlu Hafız Ahmed, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰²⁶ 2 Mart 1818’de mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Hafız Ahmed b. Ömer geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevine İbrahim, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰²⁷ 5 Eylül 1819’da mescidin bir akçe ücret ile imamı olan Hafız Ahmed b. Ömer, mescidin imamlık görevini layıkıyla yerine getirmesine rağmen dışarıdan İbrahim adlı kişi Hafız Ahmed çocuksuz vefat etti diyerek gerçek dışı beyanda bulunarak yine aynı kazada bulunan hakim olan Seyyid Ahmed Tahir Efendinin arzı üzerine mescidin imamlığını kendi üzerine tevcih ve berat ettirmiştir. Bu şekilde Hafız Ahmed b. Ömer’e büyük bir haksızlığın yapıldığı anlaşılnca İbrahim bu görevden uzaklaştırılmış ve yerine tekrar Hafız Ahmed b. Ömer, Kadı Seyyid Ömer’in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰²⁸

¹⁰²² VGMA HRF.d.1057: 85.

¹⁰²³ VGMA HRF.d.1058: 53.

¹⁰²⁴ VGMA HRF.d.1059: 32.

¹⁰²⁵ VGMA HRF.d.1064: 7.

¹⁰²⁶ VGMA HRF.d.533: 44.

¹⁰²⁷ VGMA HRF.d.534: 118.

¹⁰²⁸ VGMA HRF.d.534: 120.

18 Ekim 1823'te mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Hafız Ahmed b. Ömer'in elinde olan görev beratı zayi olduğundan dolayı ve daha önceki kayıtlar esas alınarak, naibin arzı üzerine Hafız Ahmed b. Ömer'e yeni bir görev beratı tevcih edilmiştir.¹⁰²⁹ 7 Ağustos 1830'da mescidin günlük bir akçe ücret ile imamı olan Esseyid Hafız b. Mustafa'dır.¹⁰³⁰

Bu vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 6 atamanın vefatlar neticesinde, 1 atamanın kasr-ı yed/ferağ neticesinde, 1 atamanın görev beratının zayi olması neticesinde ve 3 atamanın da yapılan haksız ve usulsüz atamaların iptal edilmesi neticesinde yapıldığı görülmüştür. Vakfa yapılan atamalarda akrabalık ilişkilerinin olduğu da görülmüştür. Vefat eden vakıf görevlisi olan 4 babanın yerine atanma şartlarını taşıyan oğulları atanırken 2 göreve ve vefat eden vakıf görevlilerinin kardeşleri atanmıştır.

1836 yılında mescidin tek gelir kaynağı aynı mahallede ve mescidin bitişiğinde bulunan kiremit çatılı bir menzil icarından gelen 30 kuruştur. (Bu 30 kuruş mahalle muhtarının tasarrufunda bulunmaktadır.) Mescidin diğer bir vakfı da Kapucu hanesi yakınında bulunan bir dönüm boş arsadır.¹⁰³¹ 31 Ocak 1831'de mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Hafız Ahmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevine yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Seyyid Hafız Ali b. Mustafa, naibin arzı üzerine atanmıştır. Bu mescit 1831'den sonra görevli olan imamının burayı terk etmesiyle bakımsızlıktan dolayı harabeye dönmüş ve boş kalmıştır.¹⁰³²

1.2.28.Kemerli Mescidi

Antalya surları dışındaki Kızılsaray Mahallesinde bulunan bu mescit Kemerli Mescit olarak bilinmekteydi. 1836 yılında mescidin beratla görev yapan bir imamı olmadığından İmam Ali Efendi, mescidin imamlık hizmetini gönüllü olarak eda etmekteydi. Mescidin vakfiyesi olmamasına rağmen tek gelir kaynağı Değirmenönü'nde Hacı Aşıkoğlu bağçesi hissesinin icarından gelen 10 kuruştur. Bu gelir mescidin kandil yağına harcanmıştır.¹⁰³³

1840 yılında Kemerli Mescidin 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık vakıf gelirlerinin toplamı Değirmenönü'ndeki arsa icarının iki yıllık hissesinden gelen 20 kuruştur. Vakfın yine 1839/1840 yıllarına ait olan toplam iki yıllık giderleri toplamı da 20 kuruştur. Vakıf gelirinin tamamı olan 20 kuruş mescit kandillerinin yağ giderlerine harcanmıştır.¹⁰³⁴

¹⁰²⁹ VGMA HRF.d.535: 80.

¹⁰³⁰ BOA EV.d.38601: varak 8, s.16.

¹⁰³¹ BOA EV.d.38601: varak 8, s.16.

¹⁰³² VGMA HRF.d.536: 66.

¹⁰³³ BOA EV.d.38601: varak 8, s.16.

¹⁰³⁴ BOA EV.d.11423: varak 11, s.21.

15179 Numaralı Evkaf Defterindeki kayda göre 1853 yılında Kemerli Mescidinin Mütevellisi Hacı İbrahim Ağadır.¹⁰³⁵ Kemerli Mescidi Vakfının 1859 yılına mahsuben vakfın mütevellisi olan Kartoboğlu Hacı İbrahim Ağa ile yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri 40 kuruş aynı şekilde vakıf giderleri de 40 kuruştur.¹⁰³⁶

1865 yılında Kemerli Mescidi Vakfının kaimekamı olan Süleyman Efendi marifetiyle yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: Bahçe hisse kirasından gelen 15 kuruş. Menzil icare-i muaccesinden gelen 10 kuruş. Diğer menzil icare-i muaccesinden gelen 15 kuruş. Vakfa ait nakit paranın istirbahından elde edilen 15 kuruş olmak üzere toplam gelir 55 kuruştur. Söz konusu vakıf geliri olan 55 kuruşun tamamı cami aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı ve sair giderlere harcanmıştır.¹⁰³⁷

Tablo 1.42 Kemerli Mescidinin Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						
	Kira	Bahçe	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	Fark
1836	-	10	-	-	10	-	10	-	-	-	10	0
1839/1840	-	20	-	-	20	-	20	-	-	-	20	0
1859	-	40	-	-	40	-	40	-	-	-	40	0
1865	25	15	-	15	55	-	55			-	55	0

1.2.29.Hacı Mehmed Mescidi

Antalya surları içindeki Cami-i Cedid Mahallesinde bulunan bu mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için ilk olarak ne zaman ve kim tarafından inşa edildiği belli değildir. 9 Temmuz 1828’de Cami-i Cedid Mahallesi sakinlerinden olan Hacı Mehmed mescidi yeniden inşa ettirmiştir. Yeniden inşa ettirilmiş olan mescitte imam olmayıp mescide bir imam atamasının gerekli olmasından dolayı yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Hafız Mustafa b. Resul, naibin arzı üzerine ve mescidin imamlık görevinin herhangi bir kişi üzerinde olmadığına Anadolu Muhasebesi kayıtlarından da anlaşılmasıyla bu göreve gönüllü olarak atanmıştır.¹⁰³⁸

38601 Numaralı Evkaf Defterindeki kayda göre 9 Kasım 1828’de mescidin imamlık görevinin mutasarrıfı Hafız Mustafa b. Resul’dür. Yine aynı evkaf defterinde mescidin vakfiyesi olmamasına rağmen 1836 yılında vakfiye dışı gelirleri şu şekilde kaydedilmiştir:

¹⁰³⁵ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁰³⁶ BOA EV.d.16857: varak 2, s.4.

¹⁰³⁷ BOA EV.d.39015: varak 6, s.11.

¹⁰³⁸ VGMA HRF.d.535: 84.

Geliri mescit imamına meşrut olmak üzere Hacı Mehmed'in vakf eylediği hane icarından gelen 35 kuruş, mescit imamının elinde bulunan vakfa ait 60 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 9 kuruş olmak üzere toplam gelir 44 kuruştur. Mescit vakfının 1836 yılındaki giderleri de şunlardır: İmam efendiye tahsis edilmiş menzilin kirasına ödenen 35 kuruş, mescitte mevcut olan 4 adet kandil için alınan 3 kıyye yağ için ödenen 9 kuruş olmak üzere toplam giderler de 44 kuruştur.¹⁰³⁹ 1840 yılında mescidin 1839/1840 senelerini ihtiva eden iki yıllık toplam vakıf gelirleri 18 kuruştur. Bu gelirin tamamı vakfa ait nakit paranın ribhinden elde edilmiştir. Aynı şekilde iki yıllık vakıf giderleri de 18 kuruştur.¹⁰⁴⁰ 1842 yılında mescidin yapılan muhasebesine göre gelirleri şunlardır: Geliri mescit imamına tahsis edilmiş olan Hacı Mehmed'in vakf eylediği hanenin icarından gelen 35 kuruş, vakfa ait nakit paranın istirbahından elde edilen 9 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 44 kuruştur. Mescit vakfının giderleri de şu şekildedir: İmam efendiye verilen 30 kuruş, mescidin aydınlatılmasında kullanılan yağa ödenen 14 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri de 44 kuruştur.¹⁰⁴¹

Tablo 1.43 Hacı Mehmed Mescidinin Gelir ve Giderleri (kuruş)

	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						
Yıllar	Kira	Bahçe	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	Fark
1836	35	-	-	9	44	-	9	-	35	-	44	0
1839/1840	-	-	-	18	18	-	18			-	18	0
1842	35	-	-	9	44	30	14	-	-	-	44	0

1.2.30.Kavaf Hacı İbrahim Mescidi

Antalya surları dışındaki Timurcu Süleyman Mahallesinde bulunan ve vakfiyesi mevcut olmayan bu mescidin banisi Kavaf Hacı İbrahim'dir. Fakat mescidin ne zaman inşa edildiği belli değildir. Eylül 1786'da mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Mehmed vefat etmiştir. Yerine Seyyid Hamza, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰⁴² 14 Ekim 1816'da mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Seyyid Ömer vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevine büyük oğlu Seyyid Halil b. Seyyid Ömer, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰⁴³ 1835 yılında mescitte gönüllü olarak imam olan Seyyid

¹⁰³⁹ BOA EV.d.38601: varak 8, s.16.

¹⁰⁴⁰ BOA EV.d.11423, varak 11, s.21.

¹⁰⁴¹ BOA EV.d.11952: varak 9, s.18.

¹⁰⁴² VGMA HRF.d.1060: 154.

¹⁰⁴³ VGMA HRF.d.534: 122.

Hüseyin b. Ömer'in görev beratı yandığından dolayı kendisine daha sonra tekrar bir berat verileceğine dair şerh düşülmüştür.¹⁰⁴⁴

Bu vakfa yapılan tüm atamalara bakıldığı zaman 2 atamanın vefatlar neticesinde ve 1 atamanın da görev beratının zayi olması neticesinde yapıldığı görülmüştür. Vakfa yapılan atamalarda akrabalık ilişkilerinin olduğu da görülmüştür. Vefat eden bir vakıf görevlisi olan babanın yerine atanma şartlarını taşıyan oğlu atanmıştır.

Mescit vakfının 1836 yılındaki tek gelir kaynağı aynı mahallede bulunan Bahçe-i Şeriyet Karagöz olarak bilinen bir menzil icarından gelen 40 kuruştur. Ayrıca hayır sahiplerinin imama meşrut olarak vakf eylediği bir menzil arsası ile birlikte boş kalmıştır. Yine 1836 yılında mescit vakfının giderleri de şunlardır: Mescitte bulunan mevcut kandillerin aydınlatılmasında kullanılan yağa ödenen 15 kuruş, mescide alınan 3 adet hasır için ödenen 9 kuruş, yine mescidin aydınlatılmasında kullanılan 3 kıyye şemi revğan yağı için ödenen 12 kuruş, kandiller için alınan fitil ve sair giderlere harcanan 4 kuruş olmak üzere giderler toplamı 40 kuruştur.¹⁰⁴⁵

1840 yılında mescidin imamı marifetiyle 1839/1840 yıllarını kapsayan iki yıllık muhasebesine göre vakfın iki yıllık gelirleri toplamı 80 kuruştur. Aynı şekilde yine 1839/1840 yıllarını ihtiva eden iki yıllık vakıf giderlerinin toplamı da 80 kuruştur.¹⁰⁴⁶ 1842'de yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri şunlardır: Timurcu Süleyman Mahallesinde bulunan Karagöz adlı Havva Hatunun, mescide vakf eylediği hanenin icarından gelen 40 kuruş vakfın tek gelir kaynağıdır. Mescidin bitiğinde bulunan ve hayır sahiplerinin vakf eylediği boş arsa mescidin gelir getirmeyen diğer vakfidir. Mescidin 1842 yılındaki giderleri de şunlardır: Mescidin aydınlatılmasında kullanılan yağa ödenen 14 kuruş, mescide alınan 2 adet hasır için ödenen 10 kuruş, yine mescit aydınlatılmasında kullanılan mumlar için ödenen 11.5 kuruş, kandiller için alınan fitil ve sair gider için ödenen 5,5 kuruş olmak üzere toplam giderler de 40 kuruştur.¹⁰⁴⁷

¹⁰⁴⁴ BOA EV.d.38601: varak 9, s.17.

¹⁰⁴⁵ BOA EV.d.38601: varak 9, s.17.

¹⁰⁴⁶ BOA EV.d.11423: varak 10, s.20.

¹⁰⁴⁷ BOA EV.d.11952: varak 9, s.18.

Tablo 1.44 Kavaf Hacı İbrahim Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Bahçe	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836	40	-	-	-	40	-	27	-	13	-	40	0
1839/1840	80	-	-	-	80	-	51	-	29	-	80	0
1842	40	-	-	-	40	-	25,5	-	14,5	-	40	0

1.2.31.Kürklüoğlu Mescidi

Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. 31 Ağustos 1815'te Antalya surları dışında Meydan Mahallesinde bulunan Kürklüoğlu Mescidi 31 Ağustos 1815'te harabeye dönmüş ve terk edilmiş bir vaziyettedir. Bundan dolayı mescide ait arsa boş durumdadır. Ayrıca geliri vakfın mescit imamına tahsis edilmiş bir menzili de vardır. Fakat o da harap bir vaziyette olup arsası da boştur. Mescit vakfına ait bir vakfiye mevcut değildir.¹⁰⁴⁸

1.2.32.Hüseyin Ağa Mescidi

Kale surları içerisindeTuzcular Mahallesinde bulunan bu mescit hayırsever Hüseyin Ağa tarafından inşa ettirilmiştir. Mescidin vakfiyesi olmadığından dolayı inşa tarihi belli değildir. Evkaf ve hurufat defterlerine göre 18. ve 19.yüzyıllarda mescide yapılan atamalar şunlardır: 13 Ekim 1711'de mescidin günlük bir akçe ücret ile imamı olan Ali'nin vefatından dolayı bu görev Hacı Mehmed'e tevdi edilmiştir.¹⁰⁴⁹ Mayıs 1771'de Hüseyin Ağa Mescidinde günlük bir akçe ücret ile imam olan Mehmed vefat ettiğinden dolayı yerine Seyyid Mehmed, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰⁵⁰ Ağustos 1772'de mescidin günlük bir akçe ücret ile imamı olan Seyyid Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlet bırakmadan vefat ettiği için yerine Hafız Ali, naibin arzı üzerine mescidin imamlık görevine atanmıştır.¹⁰⁵¹ 6 Nisan 1820'de mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Hafız Ali geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı mescidin boş kalan imamlık görevi Hafız Ömer b. Mustafa'ya sadır olan ferman gereğince tevcih edilmiştir.¹⁰⁵² 8 Şubat 1826'da mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Hafız Ömer b. Mustafa vefat ettiğinden dolayı

¹⁰⁴⁸ BOA EV.d.38601: varak 9, s.17.

¹⁰⁴⁹ VGMA HRF.d.1067: 21.

¹⁰⁵⁰ VGMA HRF.d.1058: 53.

¹⁰⁵¹ VGMA HRF.d.1059: 32.

¹⁰⁵² VGMA HRF.d.534: 120.

mescidin boş kalan imamlık görevine yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Hafız Mehmed Halife ibn-i Yusuf'a, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁰⁵³ 38601 numaralı ve 3 Şubat 1836 tarihli Evkaf Defterindeki kayıta bu mescidin imamının olmadığına ve harabe bir vaziyette olduğuna dair kayıt vardır.¹⁰⁵⁴

1840 yılında mescidin imamı marifetiyle 1839/1840 senelerini ihtiva eden iki yıllık muhabesine göre vakfın iki yıllık gelirleri toplamı 46 kuruştur. Yine aynı şekilde mescit vakfının 1839/1840 yıllarına ait iki yıllık toplam giderleri de 46 kuruştur.¹⁰⁵⁵ Mescidin imamı ile 1842 yılında yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri şunlardır: Suk-ı Sultanide bulunan kuyumcu dükkânı hissesinden gelen 15 kuruş. Hacı İsmail adlı hayırseverden yağ parası için gelen 5 kuruş, Mehmed Efendi'den yağ parası olarak gelen 3 kuruş olmak üzere toplam gelir 23 kuruştur. Vakfın diğer bir gelir kaynağı da geliri mescit imamına tahsis edilmiş olan bir menzildir. Fakat bu menzil icarsızdır. Mescit vakfının 1842 yılındaki giderleri de şu şekildedir: Mescidin aydınlatılmasında kullanılan yağa ödenen 10 kuruş, mescide alınan 2 adet hasır için ödenen 10 kuruş, kandil fitilleri ve sair giderler için ödenen 3 kuruş olmak üzere toplam giderler de 23 kuruştur.¹⁰⁵⁶ 1853 yılında Hüseyin Ağa Mescidinin Mutasarrıfı İbrahim Efendi'dir.¹⁰⁵⁷

Tablo 1.45 Hüseyin Ağa Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Bahçe	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1839/1840	30	-	16	-	46	-	26	-	20	-	46	0
1842	15	-	8	-	23	-	13	-	10	-	23	0

1.2.33.Ahi Yusuf Mescidi

Antalya'nın surları içindeki Ahi Yusuf Mahallesinde bulunan bu mescit Miladi 1249 yılında Ahi Yusuf adına inşa edilmiştir.¹⁰⁵⁸ Ahi Yusuf Mescidi Vakfına ait olan ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan 1567 tarih ve 567 numaralı vakıf defterine göre mescidin gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Ali Reis elinde bulunan dükkân kirasından gelen 12 akçe, Papas elinde bulunan dükkân kirasından gelen 8 akçe, Seyyid Mehmed Reis tasarrufunda bulunan dükkân kirasından gelen 15 akçe, Zeynep Hatun

¹⁰⁵³ VGMA HRF.d.535: 82.

¹⁰⁵⁴ BOA EV.d.38601: varak 9, s.17.

¹⁰⁵⁵ BOA EV.d.11423: varak 8, s.16.

¹⁰⁵⁶ BOA EV.d.11952: varak 7, s.14.

¹⁰⁵⁷ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁰⁵⁸ Abdüllatif Armağan, 1996: s.251.

tasarrufunda bulunan dükkân kirasından gelen 10 akçe, İbrahim Hacı elinde olan dükkân kirasından gelen 5 akçe, Mehmedoğlu Komari elinde bulunan boyacı dükkânı kirasından gelen 27 akçe, Antalya İskelesinde bulunan dükkânın kirasından gelen 35 akçe, Defter-i Köhne kayıtlarına göre vakfa ait arsanın istibdal yoluyla yapılan takasından elde edilen 30 akçe, Mustafaoğlu Umur Reis tasarrufunda bulunan dükkân kirasından gelen 15 akçe, Hacıoğlu tasarrufunda bulunan dükkân kirasından gelen 30 akçe, Antalya’da bulunan icare-i zeminden¹⁰⁵⁹ gelen 10 akçe, Mustafaoğlu Balı elinde bulunan icare-i zeminhaneden gelen 10 akçe, Mahmud tasarrufunda bulunan icare-i zeminhaneden gelen 10 akçe, Veli Çelebi elinde olan icare-i zeminhaneden gelen 8 akçe, Defter-i Köhne kayıtlarına göre Pir Ahmed elinde bulunan icare-i zeminhaneden gelen 8 akçe, Mehmed Veledi Hıdırbalı elinde bulunan icare-i zeminhaneden gelen 10 akçe, Debbağ¹⁰⁶⁰ Ahmed elinde bulunan ve Pabuçcu Hızır’ın kullandığı icare-i zeminhaneden gelen 10 akçe, Ali elinde bulunan Çavuşun kullandığı icare-i zeminhaneden gelen 5 akçe, Muharrem elinde bulunan ve Muallimkızı tarafından kullanılan icare-i zeminhaneden gelen 6 akçe, ismi yazılmamış olan icare-i zeminhaneden gelen 10 akçe, Kara Yunus elinde bulunan icare-i zeminhaneden gelen 5 akçe, Derviş Mehmed’in oğlunun elinde bulunan ve Hacı İlyas’ın kullandığı icare-i zeminhaneden gelen 12 akçe, mescide yakın vakfa ait hane icarından gelen 30 akçe, Bilalzade elinde bulunan ve Yusuf Şah tarafından kullanılan bahçeden yıllık gelen 200 akçe, Hasan elinde olan ve İstanos’ta bulunan Hamza tarafından işlenen bahçeden gelen 200 akçe, vakfa ait ve Derviş Çelebi elinde bulunan, Karaca Ahmed tarafından işletilen iki adet dükkân kirasından gelen 250 akçe, (bu 250 akçe mescidin aydınlatılması için revgan yağına tahsis edilmiştir.), müezzin elinde ve Alaçesme’de olan dükkân kirasından gelen 5 akçe, yine müezzin elinde olan ve Mihmandaroğlu’nun tasarrufunda olan zemin-i dükkândan gelen 100 akçe, yine müezzin elinde olan ve Hacı Bali tarafından işletilen vakıf dükkânının kirasından elde edilen 60 akçe, Melek Hatun uhdesinde bulunan vakfa ait evin kirasından gelen 30 akçe (bu 30 akçe de revgan yağına tahsis edilmiştir), Kara Veli elinde olan dükkân kirasından gelen 7 akçedir. Vakfa ait 10.100 akçe nakit paranın ribhinden elde edilen 1.560 akçe, (vakfa ait ana paranın ribhinden elde edilen 1.660 akçenin 1.000 akçesi mescidin tamirine, geriye kalan 760 akçe de mescidin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ayrılmıştır.), Debbağ Ahmed’e verilen 500 akçenin ribhinden elde edilen ve revgan yağı için gelen 100 akçe olmak üzere toplam gelir 2.863 akçedir. Ahi Yusuf Mescidi Vakfına ait olan bu 2.863 akçenin büyük bir kısmı mescidin tamirinde kullanılmış, kalan kısmı ise mescidin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağının satın alınmasında ve vakfın sair

¹⁰⁵⁹ İcare-i zemin: Araziyi Emiriye yapılan çiftlik binası, değirmen, ağıl, anbar, ahır, samanlık, mandıra binaları için alınan yıllık kira bedelidir. *Lügat-i Remzi*, s.14.

¹⁰⁶⁰ Debbağ: Derici, deri işleri ile uğraşan usta.

giderlerinde kullanılmıştır.¹⁰⁶¹ Yukarıdaki arşiv kaydından da anlaşıldığı üzere bu vakfa ait hem nakit paraların istirbah yoluyla borç olarak verilmesiyle hem de vakfa ait gayr-i menkullerin kiraya verilmesi yoluyla gelirler elde edilmiştir.

17 Mayıs 1806'da Antalya'nın surları içindeki Çukur Mahallede bulunan Ahi Yusuf mescidi uzun zamandır harap bir vaziyetteydi. Teke Sancağı Mütesellimi Hacı Mehmed Ağa mescidi tamir ettirip ve padişah izni ile bir minber ekleterek camiye dönüştürmüştür. Tamirden sonra bu camiye bir imam ve hatip tayin etmek lazım olduğundan yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Şeyh Hüseyin b. Ali, Kadı Seyyid Feyzullah'ın arzı üzerine ve gönüllü olarak bu göreve atanmıştır.¹⁰⁶²

1.2.34.Has Balaban Mescidi

Bu mescit Antalya'nın surları içinde Has Balaban Mahalleside bulunmaktaydı. Has Balaban Mescidi Vakfının 1567 yılındaki gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Antalya şehir merkezinde bulunan hamamın gelirinden gelen 1.200 akçe, bir adet kazzaz¹⁰⁶³ dükkânın gelirinden gelen 140 akçe, vakfa ait iki adet hanenin kiralarından gelen 42 akçe, yine vakfa ait çilingir dükkânından gelen 28 akçe, sarraç dükkânlarının gelirinden gelen 540 akçe, vakfa ait zemin kiralarından gelen 106 akçe, vakfa ait değirmenin işletme kirasından gelen 250 akçe ve vakfa ait olan 3.000 akçe nakit paranın ribhinden elde edilen 739 akçe olmak üzere toplam 4.567 akçedir.¹⁰⁶⁴ 567 numaralı defterde vakıf gelirlerinin nerelere harcandığına dair bilgi verilmemiştir.

Farklı tarihlerde mescide yapılan atamalar şunlardır: Aralık 1701'de günlük bir akçe ücret ile mescidin imamı olan Mustafa kendi rızasıyla bu görevi bırakmıştır. Yerine Hasan, naibin arzıyla bu göreve atanmıştır.¹⁰⁶⁵ Haziran 1728'de Antalya surları içinde bulunan ve mahkemeye bitişik olan Has Balaban mescidinde bir akçe ücret ile imam olan Hasan'ın bu görevi bırakmasından dolayı mescidin imamlık görevi Ahmed'e, Kadı Hacı Süleyman'ın arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹⁰⁶⁶ 22 Ekim 1823'te hayır sahiplerinin yeniden inşa ettirdikleri mescidin imamı olmadığından gönüllü olarak Ali b. Ahmed, naibin arzı üzerine yeniden mescidin imamlık görevine atanmıştır.¹⁰⁶⁷ Antalya'nın surları içinde bulunan Has Balaban

¹⁰⁶¹ Erdoğan, 1995: s.114.

¹⁰⁶² VGMA HRF.d.532: 107.

¹⁰⁶³ Kazzaz: İpek dükkânı

¹⁰⁶⁴ Erdoğan 1995: s.108.

¹⁰⁶⁵ VGMA HRF.d.1136: 177.

¹⁰⁶⁶ VGMA HRF.d.1144: 35.

¹⁰⁶⁷ VGMA HRF.d.535: 79.

Mahallesinin mescidinin 1836 yılında imamı olmasına rağmen harap bir vaziyettedir ve herhangi bir vakfı da yoktur.¹⁰⁶⁸

1.2.35.Meydan Mahallesi Mescidi

Antalya surları dışında Meydan Mahallesinde bulunan bu mescidi mahalle hayırseverleri yaptırmıştır. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin ne zaman inşa edildiği belli değildir. Nisan 1745'te Meydan Mahallesi Mescidinde günlük iki akçe ücret ile imam olan Hüseyin vefat ettiği için yerine İbrahim bu göreve atanmıştır.¹⁰⁶⁹ Mart 1746'da mescidinin günlük yarım akçe ücret ile imamı olan Hüseyin Halife öldü diye haksızlık yapan Abdurrahman adlı kişi görevi usule aykırı yöntemlerle kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu haksız atama daha sonra iptal edilerek görevin daha önceki sahibi olan Hüseyin Halife, Kadı Seyyid Mehmed Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Mayıs 1746'da mescidin günlük yarım akçe ücret ile imamı olan Hüseyin vefat ettiği için yerine Ebubekir Halife atanmıştır.¹⁰⁷⁰ 2 Mart 1817'de mescitte imam olmadığından ahali-i mahalleden Yusuf b. Mehmed, naibin arzı üzerine ve yapılan inceleme sonucunda mescit imamlığının herhangi birisinin üzerinde olmadığı anlaşılmıştır.¹⁰⁷¹ Zamanla harap olan bu mescit 1836 yılında Serhatime Ahmed Ağa tarafından yarısı kiremit ve diğer yarısı da saz çatılı olarak yeniden inşa ettirilmiştir. 1836 yılında mescidin herhangi bir vakfı ve geliri yoktur.¹⁰⁷²

1.2.36.Kara Gözlü Mescidi

Antalya surları dışındaki Divanpiri Mahallesinde bulunan mescidin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı banisi ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Kasım 1782'de Karagözlü Mescidinde gönüllü olarak imam olan Mehmed'in vefatından dolayı yerine Hafız İsmail b. Hafız Mustafa, Kadı Mehmed Emin'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰⁷³ 1835'te mescitte gönüllü imam olan Hafız İsmail Halife b. Çelebi Hafız Mustafa geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı mescit harap olmuştur. Degah-ı Ali Kapıcıbaşı olan Hacı Bekir Ağazade Mehmed Ağa'nın yeniden bina ve inşa ettirdiği mescitte gönüllü olarak imam olan Esseyyid Hafız İbrahim b. Ömer üzerine arz olunacağına dair kayıt düşülmüştür. Vakfın tek geliri: Geliri mescit imamına tahsis edilmiş bir menzil arsası icarından gelen 20 kuruştur.¹⁰⁷⁴

¹⁰⁶⁸ BOA EV.d.38601: varak 9, s.17.

¹⁰⁶⁹ VGMA HRF.d.1061: 163.

¹⁰⁷⁰ VGMA HRF.d.1061: 165.

¹⁰⁷¹ VGMA HRF.d.534: 122.

¹⁰⁷² BOA EV.d.38601: varak 9, s.17.

¹⁰⁷³ VGMA HRF.d.1064: 10.

¹⁰⁷⁴ BOA EV.d.38601: varak 9, s.17.

1.2.37.Hacı Hasan Mescidi

Antalya surları dışındaki Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan bu mescide ait tespit edilebilen en eski hurufat defterindeki kayda göre Mart 1697’de bu mescidi ve bir de dershaneyi Hacı Hasan yeniden inşa ettirmiştir. Mescide imam lazım olduğundan Mustafa adlı şahıs günlük bir akçe ücretle, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰⁷⁵

Nisan 1752’de mescidin kayyımı olmadığından dolayı İbrahim bu göreve atanmıştır.¹⁰⁷⁶ Aralık 1754 yılında Hacı Hasan Mescidinde gönüllü olarak imam olan Hüseyin vefat ettiği zaman yerine geçebilecek liyakatte oğlu Seyyid Yusuf olmasına rağmen Ahmed adlı kişi mescidin imamlık görevini usule aykırı bir şekilde kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu usulsüzlük anlaşıncı Ahmed görevden uzaklaştırılarak yerine Seyyid Yusuf, Kadı Hacı Osman’ın arzı üzerine mescidin imamlık görevine atanmıştır.¹⁰⁷⁷ Temmuz 1755’te mescidin müezzini olan Hasan Halife’nin görev beratı yenilenmiştir.¹⁰⁷⁸ Ekim 1766’da mescitte gönüllü olarak imamlık görevini yürüten Seyyid Yusuf vefat ettiği için yerine Seyyid Ebubekir, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰⁷⁹

Mescit vakfının bir de medresesi olduğundan dolayı Ağustos 1768’de Hacı Hasan Medrese ve Mescit Vakfına bir müteveli lazım olduğundan gönüllü olarak Seyyid Ebubekir, Kadı Ebunnur Mehmed Emin Çavuşzade’nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰⁸⁰ Ağustos 1770’te mescitte gönüllü olarak imam olan Seyyid Ebubekir vafat ettiği için yerine büyük oğlu Mehmed, Kadı Hacı Ömer’in arzı ve Şeyhülislam Seyyid Mehmed Said Efendi’nin işaret etmesiyle bu göreve atanmıştır.¹⁰⁸¹ Mayıs 1777’de mescitte gönüllü olarak imam olan Mehmed b. Ebubekir görevini terk ettiği için bu görevden el çektirilmiştir. Yerine Ahmed b. Mehmed, naibin arzı üzerine imamlık görevine atanmıştır.¹⁰⁸² 8 Kasım 1778’de mescidin gönüllü olarak imamı olan Ahmed’in hizmetinde kusuru olmamasına rağmen Seyyid Mehmed haksızlık yaparak mescidin imamlık görevini kendi üzerine berat ettirmiştir. Bu durumun anlaşılması üzerine mescidin imamlık görevi tekrar Ahmed’e, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁰⁸³

Şeyh Sinan Mahallesinde Hacı Hasan’ın inşa eylediği mescitte gönüllü olarak imam olan Seyyid Mehmed Halife babası Seyyid Ebubekir’in yerine beratla mescidin imamı olup

¹⁰⁷⁵ VGMA HRF.d.1140: 28.

¹⁰⁷⁶ VGMA HRF.d.1061: 170.

¹⁰⁷⁷ VGMA HRF.d.1056: 157.

¹⁰⁷⁸ VGMA HRF.d.1056: 157.

¹⁰⁷⁹ VGMA HRF.d.1057: 89.

¹⁰⁸⁰ VGMA HRF.d.1072: 12.

¹⁰⁸¹ VGMA HRF.d.1058: 52.

¹⁰⁸² VGMA HRF.d.1064: 5.

¹⁰⁸³ VGMA HRF.d.1064: 7.

hizmetinde kusuru olmamasına rağmen dışarıdan Ahmed adlı şahıs mescidin imamlığını bir şekilde üzerine berat ettirerek Seyyid Mehmed'e haksızlık yaptığını ahalinin haber vermeleriyle Ahmed'in görevine son verilmiştir. Yerine görevin daha önceki sahibi olan Seyyid Mehmed'e naibin arzı üzerine 3 Mayıs 1778'de tevcih edilmiştir.¹⁰⁸⁴ 10 Ocak 1780'de Seyyid Ebubekir'in yerine oğlu Seyyid Mehmed mescidin imamı olup hizmetinde kusuru olmamasına rağmen Ahmed adlı kişi mescidin imamlığını haksızlık yaparak ve Seyyid Mehmed'i kovdurarak görevini üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu haksızlık anlaşıncı mahkemeye haber verilmiştir. Daha sonra mescidin imamlık görevinin daha önceki sahibi olan Seyyid Mehmed'e, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir. 12 Ocak 1780'de Hacı Hasan medrese ve mescit evkafının gönüllü olarak mütevellisi olan Seyyid Mehmed, babasının yerine vakfın mütevellisi olup ve hizmetinde kusuru olmamasına rağmen dışarıdan Seyyid Ali adlı kişi usulsüz bir şekilde vakfın mütevellilik görevini kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu haksızlık anlaşıncı Seyyid Ali görevden uzaklaştırılarak yerine Seyyid Mehmed b. Seyyid Ebubekir tekrar vakfın mütevellilik görevine naibin arzı üzerine atanmıştır.¹⁰⁸⁵

Hacı Hasan Medresesi ve Mescidinin 1840 senesi gelir beyanına göre 1839/1840 yıllarına ait olmak üzere iki yıllık vakıf gelirleri toplamı 251 kuruştur. Aynı şekilde iki yıllık vakıf giderleri toplamı da 251 kuruştur.¹⁰⁸⁶ 1842'de Hacı Hasan Medresesi ve Mescidinin Mütevellisi olan Yusuf Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri şunlardır: Emiroğlu Osman'ın tasarrufunda olan bahçe icarından gelen 100 kuruş, Tahta Pazarındaki dükkân icarından gelen 25,5 kuruş olmak üzere toplam 125,5 kuruştur. Geliri medresenin müderrisi ve imam efendilerine tahsis edilmiş bir menzil de bedelsizdir. Giderler de şunlardır: Müderris efendiye verilen 15 kuruş, imam efendiye verilen 15 kuruş, mescit aydınlatılmasında kullanılan 10 kıyye yağa ödenen 45 kuruş, mumlar için ödenen 10 kuruş, kandillere yapılan masrafa ödenen 8 kuruş, 3 adet hasır için ödenen 15 kuruş, mescidin kapı temizliğine ve sair giderlere ödenen 24 kuruş olmak üzere toplam giderler de 125,5 kuruştur.¹⁰⁸⁷

1.2.38.Hacı Süleyman Mescidi

Antalya surları dışında Timurcu Süleyman Mahallesinde bulunan bu mescit Hacı Süleyman tarafından inşa ettirilmiştir. Hacı Süleyman Mescidi Vakfı zürri-evladiyet bir vakıftır. Vakfiyesi mevcut olmadığı için mescidin inşa tarihi belli değildir. Hacı Süleyman Haziran 1724'te günlük iki buçuk akçe ücret ile mescidin imamlığını Seyyid Abdülcilil

¹⁰⁸⁴ VGMA HRF.d.1064: 7.

¹⁰⁸⁵ VGMA HRF.d.1064: 8.

¹⁰⁸⁶ BOA EV.d.11423: varak 7, s.14.

¹⁰⁸⁷ BOA EV.d.11952: varak 6, s.12

Efendi'ye ve salih olan evladına batnen bağde batn ve neslen bağde nesl vakf ve şart etmiştir. Mescidin imamı olan Abdülcélil Haziran 1724'te vefat ettiği zaman onun yerine oğlu Seyyid Şeyh Ahmed Efendi geçebilecek selahiyette olmasına rağmen dışarıdan ismi belirtilmeyen bir şahıs, vakıf kurucusunun şartına aykırı olarak, gerçek dışı beyanlarla mescidin imamlık görevini kendi üzerine berat ettirmiştir. Daha sonra bu durumun öğrenilmesi üzerine yapılan bu haksız atama iptal edilerek mescidin imamlık görevine vazife-i muayyene ile Seyyid Şeyh Ahmed Efendi, Kadı Hacı Yusuf'un arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰⁸⁸

Şubat 1747'de mescidin günlük iki akçe ücret ile imamı olan Seyyid İbrahim b. Abdullah'ın görevine son verilerek yerine Hafız Abdülfettah Halife, Kadı Seyyid Hacı Abduurahim Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁰⁸⁹ 21 Mart 1758'de Hacı Süleyman Mescidinin günlük iki akçe ücret ile imamı olan Hafız Abdülfettah Antalya dışına çıkmış ve kendisinden bir daha haber alınamamıştır. Bundan dolayı yerine Molla Mehmed Halife, naibin arzı üzerine mescidin imamlık görevine atanmıştır.¹⁰⁹⁰ 2 Ocak 1776'da mescitte günlük iki akçe ücret ile imam olan Mehmed'in bu görevi bırakmasından dolayı Hacı Hafız Mehmed'e beratla bu görev tevcih edilmiştir.¹⁰⁹¹

1836'da Antalya surları dışında bulunan mescidin imamlık görevi günlük 2,5 akçe ücret ile evlad-ı vakıftan olan Seyyid Şeyh Ahmed üzerindedir. Seyyid Şeyh Ahmed'in vefatıyla yerine imam olarak oğlu Seyyid Şeyh Halil beratsız bir şekilde bu görevi üstlenmiştir. 1836 yılında vakıf kurucusunun mescit imamlığına vakf eylediği gelirleri şunlardır: Antalya surları dışında bulunan Saharoğlu Osman'ın isticar eylediği bahçe icarından gelen 40 kuruş. (Mescidin imamlığı boş ise de civarında olan medrese müderrisi Hüseyin Efendi bu geliri muhafaza altına alarak imamlık hizmetini eda etmiştir.)¹⁰⁹² Hacı Süleyman mescit vakfının 1840 senesi gelir beyanı şu şekildedir: Vakfın 1839/1840 yıllarına ait iki yıllık gelirleri toplamı 80 kuruş, aynı şekilde iki yıllık giderleri toplamı ise 5 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 75 kuruşun imama verilmesine dair şart koşulmuştur.¹⁰⁹³ 1842 yılında Hacı Süleyman'ın Mescidininin muhasebesine göre sur dışında bulunan Mencaroğlu Osman'ın isticar eylediği bir parça bahçe icarından gelen 40 kuruş vakfın tek geliridir.¹⁰⁹⁴ 1842 yılında mescidin giderlerinden söz edilmemiştir.

¹⁰⁸⁸ VGMA HRF.d.1137: 35.

¹⁰⁸⁹ VGMA HRF.d.1061: 166.

¹⁰⁹⁰ VGMA HRF.d.1056: 165.

¹⁰⁹¹ VGMA HRF.d.1064: 4.

¹⁰⁹² BOA EV.d.38601: varak 12, s.23.

¹⁰⁹³ BOA EV.d. 11423: varak 11, s.21.

¹⁰⁹⁴ BOA EV.d. 11952: varak 9, s.18.

Tablo 1.46 Hacı Süleyman Mescidi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Bahçe	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam Gider	
1836	-	40	-	-	40	Arşiv belgesinde giderler yazılmamıştır.						
1839/1840	-	80	-	-	80	5					5	+75
1842	-	40	-	-	40	Arşiv belgesinde giderler yazılmamıştır.						

1.2.39. Hızır Ağa Mescidi

Antalya surları dışında Tahıl Pazarı Mahallesinde bulunan mescidin banisi Alay Beyi Hızır Ağa'dır. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin ne zaman inşa edildiği belli değildir. Arşiv belgelerine göre mescide farklı tarihlerde yapılan atamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: 3 Ağustos 1704'te Hacı Hızır Mescidinde imam olan Hacı Mehmed'in görev beratı yenilenmiştir.¹⁰⁹⁵ 10 Ocak 1712'de mescidin imamlığı bir akçe ücret ile Mehmed Halifeye tevdi edilmiştir.¹⁰⁹⁶ Aralık 1722'de mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Halil kendi rızasıyla bu görevi Mustafa'ya beratla devretmiştir.¹⁰⁹⁷ Haziran 1753'te Hızır Ağa Mescidi'nin günlük bir akçe ücret ile imamı olan Ahmed'in vefatıyla yerine Süleyman bu göreve atanmıştır.¹⁰⁹⁸ Ağustos 1765'te mescidin günlük bir akçe ücret ile imamı olan Süleyman'ın görev beratı yenilenmiştir. Eylül 1765'te mescidin gönüllü olarak müezzini ve kayyımı olmasına rağmen bu şahsın görev beratı mevcut değildir. Bundan dolayı müceddeden/yeniden Hamza Halifeye arzuhal ile bu görevler tevdi edilmiştir.¹⁰⁹⁹ Mart 1766'da Antalya'nın surları dışında Tahıl Pazarı Mahallesinde bulunan Hızır Ağa Mescidi harap olduktan sonra Ahmed Efendi bu mescidi müceddeden/yeniden cami olarak inşa ettirmiştir.¹¹⁰⁰

1.2.40. İğdir (İi) Hasan Mescidi

Antalya surları dışında bulunan İğdirli Hasan Mahallesindeki bu mescidin banisi İğdirli Hasan'dır. Fakat mescit vakfının vakfiyesi mevcut olmadığı için inşa tarihi belli değildir. Mescidin adı 15. yüzyıla ait arşiv kaynaklarında *İğdirli Hasan* olarak geçmektedir.¹¹⁰¹ Mescide ait ilk kayıt olan 567 numaralı ve 1567 tarihli defter Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü

¹⁰⁹⁵ VGMA HRF.d.1067: 16.

¹⁰⁹⁶ VGMA HRF.d.1067: 21.

¹⁰⁹⁷ VGMA HRF.d.1137: 34.

¹⁰⁹⁸ VGMA HRF.d.1061: 170.

¹⁰⁹⁹ VGMA HRF.d.1057: 87.

¹¹⁰⁰ VGMA HRF.d.1057: 88.

¹¹⁰¹ Armağan, 1996: s.256.

Arşivindedir. Bu belgeye göre İğdörlü/İğdir Hasan Mescidi Vakfının 4.300 akçe ana parası ve söz konusu bu paranın istirbaha verilmesinden 860 akçe gelir elde edilmiştir. Kayıta herhangi başka bir gelir kaleminden ve vakfın giderlerinden bahsedilmemiştir.¹¹⁰²

Evkaf ve hurufat defterlerine göre mescide yapılan atamalar şunlardır: Ekim 1724'te İğdir Hasan Mahallesiindeki mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Osman vefat ettiği için yerine Ömer b. Sefer'e mescidin imamlik görevi tevdi edilmiştir.¹¹⁰³ Şubat 1728'de mescide müezzin lazım olduğundan günlük yarım akçe ücret ile Ömer Halife, Kadı Sunullah Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹¹⁰⁴ 28 Şubat 1755'te İğdir Hasan Mescidinde günlük yarım akçe ücret ile müezzin olan Ömer ve sonra oğlu Mehmed ve Ahmed vefat ettiklerinden dolayı bu görev Ali Halifeye, Kadı Esseyid Mustafa Tabanzade'nin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹¹⁰⁵ Kasım 1776'da mescidin günlük yarım akçe ücret ile imamı olan Veliddin Halife'nin görev beratı yenilenmiştir.¹¹⁰⁶ 31 Ağustos 1778'de mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Veliddin vefat ettiği için yerine oğlu Hacı Süleyman, naibin arzı üzerine atanmıştır.¹¹⁰⁷ 29 Ağustos 1799'da günlük yarım akçe ücret ile imam olan Osman, geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için bu görev Hüseyin'e naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹¹⁰⁸ 29 Eylül 1823 mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Mehmed b. Hacı Mustafa geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için bu görev Seyyid Mustafa b. Abdullah'a elinde olan beratı gereğince ve naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹¹⁰⁹ 14 Ocak 1825'te mescitte günlük yarım akçe ücret ile müezzin olan Ali de geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için bu görev Hüseyin b. Ahmed'e, naibin arzı üzerine ve mevcut kayıtlar gereğince tevcih edilmiştir.¹¹¹⁰

1.2.41.Seyyid Hacı Hasan Ağa Mescidi

Banisinin Seyyid Hacı Hasan Ağa olduğu düşünülen bu mescit Antalya surları içerisindeki Makbul Ağa Mahallesiindeydi. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin inşa tarihi de belli değildir. Mescide ait tespit edilebilen atama kayıtları şunlardır: Temmuz 1745'te Hacı Hasan Mescidinde müezzin ve kayyım olmadığı için Ahmed, Kadı Hacı Abdülkerim'in arzı

¹¹⁰² Erdoğru, 1995: s.109.

¹¹⁰³ VGMA HRF.d.1137: 35.

¹¹⁰⁴ VGMA HRF.d.1143: 43.

¹¹⁰⁵ VGMA HRF.d.1056: 166.

¹¹⁰⁶ VGMA HRF.d.1065: 61.

¹¹⁰⁷ VGMA HRF.d. 1064: 7.

¹¹⁰⁸ VGMA HRF.d. 535: 103.

¹¹⁰⁹ VGMA HRF.d. 535: 79.

¹¹¹⁰ VGMA HRF.d. 535: 81.

üzerine bu görevlere atanmıştır. Yine aynı tarihte günlük 1 akçe ücret ile caminin imamı olan Abdurrahman Halife kendi rızasıyla görevi Mustafa Halifeye devretmiştir.¹¹¹¹

Aralık 1765'te Seyyid Hacı Hasan Mescidinde günlük yarım akçe ücret ile imam olan Molla Ahmed vefat etmiştir. Yerine Molla Mahmud, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹¹¹² Mart 1785'te mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Mehmed görevini terk ettiği için yerine Hafız Mehmed, Kadı Halil'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Ekim 1786'da mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Mehmed'in vefat etmesiyle yerine büyük oğlu Hafız Mustafa, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹¹¹³ 2 Eylül 1819'da mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Veliddin vefat ettiğinden bu görev oğlu Hasan b. Veliddin'e, Kadı Seyyid Ömer'in arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹¹¹⁴

1.2.42.Hatip Süleyman Mescidi

Antalya'nın surları içinde Hatip Süleyman Mahallesinde bulunan bu mescidin banisinin Hatip Süleyman olduğu düşünülmektedir. Vakfiyesi günümüzde mevcut olmayan mescidin inşa tarihi belli değildir. Mescide ait hurufat defterlerindeki en eski atama kaydı Mart 1697 tarihlidir. Bu tarihte günlük üç akçe ücret ile mescidin imamı ve günlük bir akçe ücret ile aynı zamanda mescit vakfının mütevellisi olan Ömer'in vefat etmesiyle yerine Hacı Mehmed, naibin arzı üzerine bu görevlere atanmasıdır.¹¹¹⁵ 17 Ağustos 1708'de Hatip Süleyman Mescidinde günlük sekiz akçe ücret ile imam ve bir akçe ücret ile de mütevelli olan Hacı Mehmed'e kadı arzı üzerine bu görevler tevdi edilmiştir.¹¹¹⁶ 1 Kasım 1712'de mescidin günlük iki akçe ücret ile nazırı olan Ömer vefat ettiği için bu görev Ebubekir'e tevdi edilmiştir. 30 Aralık 1712'de Hatip Süleyman Mescidinde imam olan İbrahim vefatıyla bu görev Ebubekir'e verilmiştir.¹¹¹⁷ 6 Nisan 1715'te mescidinin iki akçe ücret ile nazırı olan Ebubekir'in bu görevi bırakmasından dolayı bu görev kardeşi olan Ahmed'e tevdi edilmiştir.¹¹¹⁸ 6 Kasım 1717'de mescit vakfının bir akçe ile mütevellisi olan İmam Hacı Mehmed'in üzerinden bu görev alınarak Bekir'e görev tevdi edilmiştir. Fakat Bekir'in görevde kusurunun görülmesi üzerine el çektirilmesiyle mescidin mütevellilik görevi tekrar Hacı Mehmed'e tevdi edilmiştir.¹¹¹⁹ Aralık 1727'de Hatip Süleyman Mescidinde günlük bir akçe ücret ile vakfın mütevellisi olan Seyyid Mehmed'in

¹¹¹¹ VGMA HRF.d.1061: 164.

¹¹¹² VGMA HRF.d.1057: 88.

¹¹¹³ VGMA HRF.d.1060: 153,154.

¹¹¹⁴ VGMA HRF.d.534: 120.

¹¹¹⁵ VGMA HRF.d.1140: 28.

¹¹¹⁶ VGMA HRF.d.1067: 19.

¹¹¹⁷ VGMA HRF.d.1067: 22.

¹¹¹⁸ VGMA HRF.d.1067: 23.

¹¹¹⁹ VGMA HRF.d.1067: 25.

ferâğından dolayı yerine Seyyid İsmail, Kadı Hacı Süleyman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹¹²⁰ Temmuz 1729'da mescidin altı akçe ile imamı olan Hacı Mehmed vefat ettiğinden dolayı bu görev Esseyyid Eşşeyh Osman'a tevdi edilmiştir.¹¹²¹ Ekim 1784'te günlük sekiz akçe ile mescidin imamı olan Şeyh Seyyid Osman vefat ettiğinden dolayı bu görev oğlu Seyyid Ahmed'e, Kadı Halil'in arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹¹²² 15 Eylül 1796'da Hatip Süleyman mescidi termim ve tamire muhtaç olduğundan Esseyyid Hafız Osman padişah izni ile mescidi tamir ettirip bir de minber ekleterek camiye dönüştürmüştür.¹¹²³

1.2.43. Taşköprü Mescidi

Antalya'nın surları dışında Şeyh Dükkânönü Mahallesinde bulunan mescidin banisi Mustafa'nın adlı hayırseverdir. Mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için inşa tarihi belli değildir. Arşiv kaynaklarından tespit edilebilen atama kayıtları sadece imam atamalarına ait olup bu atamalar şunlardır: Aralık 1777'de *Taşköprü Mescidi* olarak bilinen mescitte imam olan Mehmed b. Ahmed'in el çektirilmesiyle bu görev Seyyid Hafız Bekir b. Mustafa'ya, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹¹²⁴ 18 Eylül 1778'de Dükkânönü Mahallesinde Taşköprü mescidinde bundan önce Mehmed b. Ahmed'in görevden el çektirilmesiyle imam olan Esseyyid Hafız Ebubekir b. Mustafa'ya zayiden dolayı yeni bir görev beratı verilmiştir.¹¹²⁵ 31 Ocak 1781'de mescitte gönüllü olarak imam olan Seyyid Hafız Ebubekir'in bu görevi bırakmasından dolayı Seyyid Mehmed b. Ahmed'e, Kadı Hacı Recep'in arzı üzerine imamlık görevi tevcih edilmiştir.¹¹²⁶ 1 Haziran 1820'de mescitte gönüllü olarak imam olan Seyyid Mehmed b. Ahmed'in vefatıyla bu görev oğlu Seyyid Hüseyin b. Seyyid Mehmed'e, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹¹²⁷

1.2.44. Ispartalı Mescidi

Antalya'da surları dışındaki Bali Bey Mahallesindeki Odun Pazarında bulunan Isparta Mescidinin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı banisi ve inşa tarihi belli değildir. Arşiv kaynaklarına göre farklı tarihlerde mescide yapılan atamalar şunlardır: Kasım 1750'de mescidin günlük yarım akçe ücret ile imamı olan Osman vefat ettiği için yerine mescit

¹¹²⁰ VGMA HRF.d.1143: 43.

¹¹²¹ VGMA HRF.d.1144: 37.

¹¹²² VGMA HRF.d.1064: 11.

¹¹²³ VGMA HRF.d.531: 101.

¹¹²⁴ VGMA HRF.d.1064: 5.

¹¹²⁵ VGMA HRF.d.1064: 8.

¹¹²⁶ VGMA HRF. d.1064: 9.

¹¹²⁷ VGMA HRF. d.534: 120.

cemaatinin de tercihleri doğrultusunda Musa, kadının arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹¹²⁸ Mayıs 1755'te günlük yarım akçe ücret ile imam olan Musa vefat ettiği için bu görev Mehmed'e, Kadı Hafız Mustafa'nın arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹¹²⁹ 2 Mart 1817'de Antalya surları dışındaki Bali Bey Mahallesinde bulunan ve Ispartalı Mescidi olarak bilinen mescitte imam olmadığından dolayı bir imam nasb ve tayin etmek lazım olduğundan ve mahalle sakinlerinin de tercihleriyle bu görev Seyyid Ali b. Seyyid Hasan'a, naibin arz etmesiyle ve mescit imamlığının herhangi birisi üzerinde olmadığına kayıtlardan da anlaşılmasıyla mescidin imamlığı gönüllü olarak tevcih edilmiştir.¹¹³⁰

1.2.45.Ali Çelebi Mescidi

Antalya'da sur içinde Şeftali Mahallesinde bulunan mescidin banisi Ali Çelebi'dir. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin inşa tarihi bilinmemektedir. Hurufat defterlerindeki kayıtlara göre farklı tarihlerde mescide yapılan atamalar şunlardır: Kasım 1724'te mescidin imamı olan İsa vefat ettiği zaman yerine geçebilecek durumda bir oğlu olmasına rağmen dışarıdan Ali haksızlık yaparak görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu atama daha sonra iptal edilerek Ali'nin görevine son verilmiş ve yerine merhum İsa'nın oğlu Mehmed Halife babasının beratı üzerine bu göreve atanmıştır. 16 Mart 1725'te Antalya surları içerisinde bulunan ve saray yakınındaki Ali Çelebi Mescidinin günlük bir akçe ücret ile imamı olan İsa vefat ettiği zaman yerine Halil Halife'ye tevcih olunup beş seneden beridir bu görevi eda etmekte iken görevden azlini gerektirecek bir durumu olmamasına rağmen İsa'nın oğlu Ali bu göreve atanabilecek şartları taşıyamamasına rağmen ve bu işe ehil olmamasına rağmen görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Mescit cemaatinin haber vermeleri üzerine Ali bu görevden uzaklaştırılarak mescit cemaatinin de tercihleri doğrultusunda görevin daha önceki sahibi olan Halil Halife, Kadı Seyyid Hacı Yusuf'un arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹¹³¹ Temmuz 1750'de Şeftali Mahallesindeki bu mescidin günlük bir akçe ücret ile imamı olan Mehmed'in vefatıyla yerine oğlu Halil, Kadı Seyyid Osman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹¹³² Şubat 1755'te Ali Çelebi Mescidinde günlük bir akçe ücret ile imam olan Halil vefat ettiği için bu görev Abdurrahman'a beratla tevdi edilmiştir.¹¹³³ Mart 1767'de Şeftali Mahallesinde bulunan

¹¹²⁸ VGMA HRF.d.1061: 168.

¹¹²⁹ VGMA HRF.d.1056: 157.

¹¹³⁰ VGMA HRF.d.534: 122.

¹¹³¹ VGMA HRF.d.1137: 35, 36.

¹¹³² VGMA HRF.d.1061: 168.

¹¹³³ VGMA HRF.d.1056: 157.

Ali Çelebi Mescidinde günlük bir akçe ücret ile imam olan Abdullah vefat ettiği için yerine Abdülcélil beratla bu göreve atanmıştır.¹¹³⁴

Yukarıdaki bilgiler ışığında 18.yüzyılda mevcut olduğu görülen mescidin 19.yüzyıldaki arşiv belgelerinde görülmemesi muhtemelen bu mescidin harabe ya da işlevsiz bir halde olabileceğine işaret etmektedir.

1.2.46.Sarioğlu Ahmed Mescidi

Antalya surları dışındaTimurcu Kara Mahallesinde bulunan bu mescit Sarioğlu Ahmed tarafından inşa ettirilmiştir. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin ne zaman inşa edildiği belli değildir. Mescit zamanla harabeye dönmüştür. Namaz kılmaya müsait durumda olmayan mescidi Ahmed adlı hayırsever Nisan 1724'te yeniden tamir ettirmiştir. Bundan dolayı günlük yarım akçe ücret ile cami vakfının tevliyeti söz konusu Ahmed'e tevdi edilmiştir.¹¹³⁵ Ağustos 1757'de mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Ahmed vefat ettiği için bu görev oğlu Hacı İbrahim Halifeye beratla tevcih edilmiştir.¹¹³⁶

1.2.47.Sarraç Hacı Hüseyin Mescidi

Antalya surları dışındaki Timurcu Süleyman Mahallesinde bulunan Sarraç Hüseyin Mescidinin banisinin Sarraç Hüseyin olduğu düşünülmektedir. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin inşa tarihi belli değildir. Hurufat defterlerindeki kayıtlar bu mescide sadece 18.yüzyılda imam atamalarının yapıldığını göstermektedir. Ocak 1727'de günlük yarım akçe ücret ile imam olan Hacı İbrahim vefat ettiği için yerine Ebubekir Halife, Kadı Menullah'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Temmuz 1727'de mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Hacı hacda iken vefat ettiği için yerine dışarıdan Ebubekir adlı şahıs usule aykırı bir şekilde bu görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Hacı'nın oğlu Ömer ilim tahsilini tamamlayınca Ebubekir'in görevine son verilerek Kadı Sunullah'ın arzı üzerine Ömer bu göreve atanmıştır.¹¹³⁷ Nisan 1755'te mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Ahmed'in görev beratı yenilenmiştir.¹¹³⁸ Eylül 1766'da mescidin günlük yarım akçe ücret ile imamı olan Ahmed'in vefatıyla yerine oğlu İbrahim, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹¹³⁹

¹¹³⁴ VGMA HRF.d.1057: 89.

¹¹³⁵ VGMA HRF.d.1137: 35.

¹¹³⁶ VGMA HRF.d.1056: 162.

¹¹³⁷ VGMA HRF.d.1143: 41, 42.

¹¹³⁸ VGMA HRF.d.1056: 157.

¹¹³⁹ VGMA HRF.d.1057: 89.

1.2.48.Ala Mescit

Antalya’da sur dışındaki Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan bu mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. Alaca Mescide ait en eski hurufat kaydına göre Şubat 1699’da günlük yarım akçe ücret ile mescidin imamı olan Hacı Hüseyin’in vefatıyla yerine Hacı Mustafa, Kadı Muharrem’in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹¹⁴⁰ Mart 1727’de Alaca Mescitte gönüllü olarak imam olan Halil’in vefatıyla yerine Ahmed, Kadı Sunullah’ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹¹⁴¹ Ocak 1729 mescidin ferraşı olmadığından Hacı Abdurrahman’a, naibin arzı üzerine yeniden bu görev tevdi edilmiştir.¹¹⁴² Haziran 1755’te mescidin ismi “*Ala Mescit*” olarak kaydedilmiştir. Bu tarihte mescidin imamı olan Ahmed vefat ettiği için bu görev Seyyid Mehmed’e, Kadı Hafız Mustafa’nın arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹¹⁴³ 8 Nisan 1778’de mescitte gönüllü olarak imam olan Seyyid Mehmed’in bu göreve dair resmi bir kaydı olmadığından dışarıdan Mustafa adlı kişi buraya müdahale ederek mescidin imamlık görevini haksız bir şekilde kendi üzerine aldırıştır. Daha sonra bu haksızlık anlaşıldığından Mustafa bu görevden uzaklaştırılarak mescidin imamlık görevi tekrar Seyyid Mehmed’e, naibin arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹¹⁴⁴ 19.yüzyıla ait arşiv belgelerinde mescide ait herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

1.2.49.Kantarcı Ebubekir Mescidi

Antalya’da surları dışında Sağırın Mahallesindeki hendek kenarında bulunan bu mescit Kantarcı Molla Bekir tarafından inşa ettirilmiştir. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Ekim 1723’te mescidin imamı olmadığından günlük bir akçe ücret ile bu göreve İbrahim Halife atanmıştır. 16 Mart 1725 yılına ait arşiv kaydında mescidin ismi “*Ebubekir Ağa Mescidi*” olarak geçmektedir. Yine aynı tarihte günlük yarım akçe ücret ile mescidin müezzini olan İsmail’in görev beratı zayi olduğu için kendisine yeni bir görev beratı verilmiştir.¹¹⁴⁵ Temmuz 1755’te ise bu sefer mescidin ismi “*Otacı Ebubekir Mescidi*” olarak kaydedilmiştir. Bu tarihte günlük yarım akçe ücret ile mescitte imam olan Seyyid Hafız Mustafa Halifenin görev beratı yenilenmiştir.¹¹⁴⁶ 19.yüzyıla ait arşiv belgelerinde bu mescide ait herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

¹¹⁴⁰ VGMA HRF.d.1140: 30.

¹¹⁴¹ VGMA HRF.d.1143: 41.

¹¹⁴² VGMA HRF.d.1144: 36.

¹¹⁴³ VGMA HRF.d.1056: 157.

¹¹⁴⁴ VGMA HRF.d.1064: 7.

¹¹⁴⁵ VGMA HRF.d.1137: 35, 36.

¹¹⁴⁶ VGMA HRF.d.1056: 157.

1.2.50.İmaret Mescidi

Antalya’da surları içindeki Makbul Ağa Mahallesinde bulunan ve imaret mescidi olarak bilinen mescidin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Ağustos 1782’de mescitte gönüllü olarak kayyım olan Hafız Seyyid Ali b. Ahmed’in görev beratı olmadığı için kendisine yeni bir görev beratı verilmiştir.¹¹⁴⁷ Banisi ve inşa tarihi belli olmayan bu mescit görülen lüzum üzerine daha sonradan camiye dönüştürülmüştür. Fakat mescidin ne zaman camiye dönüştürüldüğü belli değildir. 1971 yılına gelindiğinde cami bulunduğu bölgede ihtiyaca cevap veremez hale geldiği için yıkılarak yerine bu günkü cami yaptırılmıştır. Günümüzde İmaret Camii Antalya’nın Muratpaşa İlçesi Kaleiçi Senti Barabaros Mahallesinde bulunmakta ve ibadete açıktır.¹¹⁴⁸

1.2.51.Ak Mescit

Antalya’da surları dışında Kızıllar Mahallesindeki bu mescidin banisi Hacı Hüseyin’dir. Hurufat defterlerindeki kayıtlara göre mescide yapılan atamalar şunlardır: 8 Mayıs 1712’de mescidinin mütevellisi olan Mehmed’in vefat etmesiyle bu görev Mustafa’ya tevdi edilmiştir.¹¹⁴⁹ “*Akmescit*” olarak bilinen mescit vakfının nazırı olmadığı için Mayıs 1725’te bu göreve gönüllü olarak Şeyh Yusuf beratla yeniden atanmıştır.¹¹⁵⁰ Ağustos 1727 yılındaki kayıta mescidin ismi “*Hacı Hüseyin Mescidi*” olarak kaydedilmiştir. Aynı tarihte mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam ve yine günlük yarım akçe ücret ile mescit vakfının mütevellisi olan Mustafa b. Halil vefat ettiği için yerine oğlu Osman, Kadı Hacı Süleyman’ın arzı üzerine bu görevlere atanmıştır.¹¹⁵¹

Şubat 1765’te mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam ve günlük yarım akçe ücret ile vakfın mütevellisi olan Osman vefat ettiği için yerine kardeşi İbrahim arzuhal ile bu görevlere atanmıştır. Ocak 1767’de mescidin günlük yarım akçe ücret ile imamı ve yine günlük yarım akçe ücret ile de vakfın mütevellisi olan İbrahim’in ferağından dolayı yerine İbrahim isimli başka bir şahıs beratla bu görevlere atanmıştır. Haziran 1767’de Kızıllar Mahallesinde Hacı Hüseyin binasında Ak Mescidin nazırı olan Şeyh Yusuf’un ferağından dolayı yerine Osman beratla bu göreve atanmıştır. Şubat 1768’de mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam ve müteveli olan İbrahim kendi rızasıyla mescidin imamlığını kardeşi Musa’ya devretmiştir. Vakfın tevliyetinin ise kendisine verilmesine dair vermiş olduğu arzuhaline istinaden bu görev

¹¹⁴⁷ VGMA HRF.d.1064: 10.

¹¹⁴⁸ Aktürk, 2021: s.108.

¹¹⁴⁹ VGMA HRF.d.1067: 22.

¹¹⁵⁰ VGMA HRF.d.1137: 36.

¹¹⁵¹ VGMA HRF.d.1143: 42.

naibin arzı üzerine kendisine tevdi edilmiştir.¹¹⁵² 28 Eylül 1775'te Hacı Hüseyin Mescidinde günlük yarım akçe ücret ile müteveli olan İbrahim vefat ettiği için bu görev mescidin imamı olan Musa'ya, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹¹⁵³ 26 Ağustos 1795'te mescidin günlük yarım akçe ücret ile imamı ve yarım akçe ücret ile mescit vakfın mütevellisi olan Musa vefat ettiğinden dolayı bu görevler oğlu Mehmed b. Musa'ya, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹¹⁵⁴ 1 Eylül 1799'da mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam ve yarım akçe ücret ile müteveli olan Mehmed b. Musa geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için bu görevler Mehmed'e, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹¹⁵⁵ 19.yüzyıla ait arşiv belgelerinde mescide ait herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

1.2.52.Bab-ı Kale Mescidi

Vakfiyesi mevcut olmayan bu mescidin ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. 16. yüzyıla ait arşiv belgelerinde mescidin adı *Bab-ı Kal'a* olarak geçmektedir.¹¹⁵⁶

Aralık 1701'de Bab-ı Kale Mescidine ferraş lazım olduğu için günlük bir akçe ücret ile ferraş olarak Mustafa atanmıştır.¹¹⁵⁷ 29 Kasım 1704'te Antalya'da Bab-ı Kale Mescidinde günlük bir akçe ücret ile müezzin olan Hüseyin vefat ettiği için bu görev oğlu Mehmed'e tevdi edilmiştir.¹¹⁵⁸ 13 Ekim 1711'de mescidin müezzinliği günlük yarım akçe ücret ile Mehmed Halifeye yeniden tevdi edilmiştir.¹¹⁵⁹ Nisan 1727'de Bab-ı Kalede (Kale kapısında) bulunan mescitte günlük bir akçe ücret ile ferraş olan Mustafa vefat ettiği için yerine Süleyman, Antalya Kalesi dizdarının arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Ekim 1727'de mescidin ferraşı olmadığından gönüllü olarak Ali Halife bu göreve atanmıştır.¹¹⁶⁰ 19.yüzyıla ait arşiv belgelerinde mescide ait herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Bu mescide yapılan atamalarda diğer hiçbir vakıf kurumunda olmayan bir arzın olduğunu görmekteyiz. O da yukarıda da ifade edildiği gibi 1727 yılında mescide yapılan ferraş atamasının Antalya kalesi dizdarının arzıyla gerçekleşmiş olmasıdır. Bu atama mescitte ağırlıklı olarak kale muhafazasında görevli askerlerin ibadet ettiğine işaret etmektedir.

¹¹⁵² VGMA HRF.d.1057: 87, 89.

¹¹⁵³ VGMA HRF.d.1064: 4.

¹¹⁵⁴ VGMA HRF.d.531: 100.

¹¹⁵⁵ VGMA HRF.d.531: 103.

¹¹⁵⁶ Armağan, 1996: s.256.

¹¹⁵⁷ VGMA HRF.d.1136: 177.

¹¹⁵⁸ VGMA HRF.d.1067: 16.

¹¹⁵⁹ VGMA HRF.d.1067: 20.

¹¹⁶⁰ VGMA HRF.d.1143: 42.

1.2.53.Hoca Nebi Mescidi

Antalya İskelesinde bulunan, kesin olarak ne zaman inşa edildiği belli olmayan bu mescide ait tespit edilebilen en eski kayıt 1140 numaralı ve Ekim 1696 tarihli hurufat defterindeki Antalya Gümrüğü üzerinde bulunan Hoca Nebi mescidinde günlük üç akçe ücret ile evkat-ı hamsede/beş vakit namazda imam olan Abdullah'ın na ehil olduğu (imamlık görevi için uygun olmayan) için bu görevden el çektirilmesine dair kayıttır. Aynı tarihte mescide günlük bir akçe ücretle müezzin olarak Ali atanmıştır.¹¹⁶¹ Bu atamalar bize bu mescidin 1696'dan önce inşa edilmiş olduğunu göstermektedir. 25 Nisan 1705'te Hoca Nebi Mescidinde iki akçe ücret ile müezzin olan Abdullah üzerinden bu görev Ali'ye tevdi edilmiştir. Yine aynı tarihte Hoca Nebi Mescidinde¹¹⁶² imam olan Abdullah'ın görev beratı yenilenmiştir.¹¹⁶³ 8 Aralık 1714'te mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Hasan vefat ettiği için bu görev oğlu Hacı Ahmed'e tevdi edilmiştir.¹¹⁶⁴ Şubat 1748'de Antalya İskelesi Gümrüğü üstünde bulunan Hoca Nebi Mescidinin günlük üç akçe ücret ile hem imamı hem de müezzini olan İbrahim'in vefatıyla yerine Ahmed Halife atanmıştır.¹¹⁶⁵

1.2.54.Ali Bali Mescidi

Antalya surları dışında Timurcu Kara Mahallesinde bulunan Ali Bali Mescidinin vakfiyesi mevcut olmadığı için inşa tarihi bilinmemektedir. 4 Mayıs 1707'de müezzin olmadığından günlük iki akçe ücret ile Seyyid Ahmed'e bu görev tevdi edilmiştir.¹¹⁶⁶ Nisan 1727'de Ali Bali Mescidi Vakfının nazırı olmadığından günlük bir akçe ücret ile Mehmed, Kadı Hacı Yusuf'un arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte Ali Bali Mescidinde vazife-i muayyene ile imam olan Esseyyid Ahmed vefat ettiğinden dolayı yerine Hasan Halife, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹¹⁶⁷ 19.yüzyıla ait arşiv belgelerinde mescide ait herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

¹¹⁶¹ VGMA HRF.d.1140: 27.

¹¹⁶² 1998 yılında mescit bulunduğu bölgede ihtiyaca cevap veremediğinden dolayı yıkılarak yeniden daha büyük bir şekilde Türkiye Diyanet Vakfı tarafından inşa edilmiş ve 1999 yılında ibadete açılmıştır. Fakat 2015 yılında binanın depreme dayanıksız olmasının tespit edilmesi neticesinde yıktırılmış daha sonra tekrar Türkiye Diyanet Vakfı tarafından inşa ettirilerek 2019'da ibadete açılmıştır. Günümüzde mescit Muratpaşa İlçesi Balbey Mahallesi Şehit Binbaşı Cengiz Toytunç Caddesindedir ve ibadete açıktır. Aktürk, 2021, s.101.

¹¹⁶³ VGMA HRF.d.1067: 17.

¹¹⁶⁴ VGMA HRF.d.1067: 23.

¹¹⁶⁵ VGMA HRF.d.1061: 167.

¹¹⁶⁶ VGMA HRF.d.1067: 18.

¹¹⁶⁷ VGMA HRF.d.1143: 42.

1.2.55.Hamza Bey Mescidi

Banisinin Hamza Bey olduğu düşünölen mescidin vakfiyesi olmadığından dolayı inşa tarihi belli değildir. 26 Aralık 1707’de Antalya’da Meydan Mahallesiinde değirmen yakınında bulunan Hamza Bey Mescidinde günlük bir akçe ücret ile imam olan Ömer vefat ettiği için mescidin imamlık görevi Mehmed’e tevdi edilmiştir. 14 Eylül 1711’de mescidin günlük yarım akçe ücret ile müezzinliği Abdurrahman’a tevdi edilmiştir.¹¹⁶⁸ 16 Aralık 1716’da mescitte günlük iki akçe ücret ile imam olan Mehmed görev beratını zayı ettiğinden dolayı kendisine yeni bir görev beratı verilmiştir.¹¹⁶⁹ Mayıs 1746’da mescidin günlük 2 akçe ücret ile imamı olan Mehmed vefat ettiği için yerine oğlu Ahmed Halife atanmıştır.¹¹⁷⁰ 19.yüzyıla ait arşiv belgelerinde mescide ait herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

1.2.56.Bali Bey Mahallesi Mescidi

Antalya surları dışında Bali Bey Mahallesiinde bulunan bu mescidin banisi Bali Bey’dir. Vakıflar Genel Müdürlüğüindeki bilgilere göre tescil tarihi H.6/11/1270-M.31/07/1854 olan vakıf hayri vakıf olup idaresi yönüyle mazbut vakıf statüsündedir.¹¹⁷¹ Mart 1697’de Bali Bey Mescidinin müezzini olan Süleyman’ın üzerinden bu görev alınarak Ahmed’e, Kadı Cafer’in arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹¹⁷² 7 Ocak 1715’te Bali Bey Mescidinin imamı olmadığından bu görev gönüllü olarak Ebubekir’e tevdi edilmiştir.¹¹⁷³ Bu mescit daha sonradan cemaate yeterli gelmemesi ve görölen lüzum üzerine camiye çevrilmiştir.

1.2.57.Kara Mescidi

Vakfiyesi mevcut olmayan bu mescidin ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. Mescide ait atama kayıtlarına hurufat defterlerinde rastlanmamasına rağmen 39015 numaralı evkaf defterinde detaylı bir şekilde vakıf gelir ve giderleri kaydedilmiştir. Bu kayda göre 1865 yılında Antalya surları içerisindeki Makbul Ağa Mahallesiinde bulunan Kara Mescidi Vakfının imamı olan Süleyman Efendi vekili Hüseyin Efendi marifetiyle Hicri 1281 senesi Muharrem ayı başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan muhasebe kaydına göre vakfın bir yıllık gelirleri ve gelir kalemleri řu şekildedir: İcare-i vahideli bir hamam icarından elde edilen gelir 1.000 kuruş. İcare-i vahideli nısf/yarım hisseli muytab dükkân kirasından gelen 70 kuruş. Vakfa ait 419 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen nemasından gelen 60 kuruş

¹¹⁶⁸ VGMA HRF.d.1067: 20.

¹¹⁶⁹ VGMA HRF.d.1067, 24.

¹¹⁷⁰ VGMA HRF.d.1061: 166.

¹¹⁷¹ Kaynak: VGMA vakıf bilgi fişı kaydı.

¹¹⁷² VGMA HRF.d.1140: 28.

¹¹⁷³ VGMA HRF.d.1067: 23.

olmak üzere toplam vakıf gelirleri 1.130 kuruştur. Söz konusu vakfın yine 1865 yılına ait bir yıllık vakıf giderleri ve gider kalemleri de şunlardır: Süleyman Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 40 kuruş. Ömer Efendi uhdesinde olan hitabet vazifesi için ödenen 10 kuruş. Mescidin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağları için toplam ödenen 440 kuruş. Yine mescidin aydınlatılmasında kullanılan şemallere harcanan 95 kuruş. Mescidin tamiratına harcanan 500 kuruş. Mescidin genel temizliğine harcanan 25 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 1 kuruş, muhasebe harcına ödenen 0.5 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri ise 1.111,5 kuruştur. Mescidin yapılan bir yıllık muhasebesine göre bir yıllık gelirlerinden 18.5 kuruş artmıştır. Artan bu miktar yine vakfa ait olan 419 nakit paraya dahil edilmiştir. Böylece vakfın toplam nakit para miktarı 437,5 kuruş olmuştur.¹¹⁷⁴

1.2.58.Çavuş Ömer Mescidi

Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin inşa tarihi belli değildir. Hurufat defterlerinde mescide ait atama kayıtlarına rastlanmasına rağmen 39015 numaralı evkaf defterindeki kayıta vakfın gelir ve giderleri detaylı bir şekilde yazılmıştır. Bu kayda göre 1865 yılında Antalya'da Çavuş Ömer Mescidi Vakfının Mütevellisi İsmail Efendi marifetiyle Hicri 1281 senesi Muharrem ayının başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın gelirleri şunlardır: İcare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 60 kuruş. Köprü civarındaki bir dükkân hali/boş durumdadır. Diğer icare-i vahideli bir menzil kirasından 50 kuruş. Vakfa ait olan 1.339 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen nemasından gelen 200 kuruş olmak üzere toplam gelir miktarı 310 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfın giderleri ise şunlardır: İsmail Efendi uhdesinde olan imamet vazifesi için ödenen 50 kuruş. Müezzin efendiye ödenen ücret 30 kuruş. Mescidin aydınlatılmasında kullanılan revgan yağı için ödenen 90 kuruş. Mescidin kandil, fitil ve süpürge giderlerine ödenen 55 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 4 kuruş ve muhasebe harcı için ödenen 1 kuruş olmak üzere toplam giderler 230 kuruştur. Mescidin yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakıf gelirlerinden artan 80 kuruşluk meblağ, yine vakfa ait olan 1.339 kuruş nakit paraya dahil edilmiştir. Böylece vakfın toplam nakit parası 1.419 kuruş olmuştur.¹¹⁷⁵

¹¹⁷⁴ BOA EV.d.39015: varak 4, s.8.

¹¹⁷⁵ BOA EV.d.39015: varak 9, s.17.

1.2.59.Köprübaşı Mescidi

Antalya'nın surları dışında Timurcu Kara Mahallesinde Köprübaşı'ndaki bu mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. Farklı tarihlerde mescide yapılan atamalar şunlardır: Haziran 1762'de mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Mustafa vefat ettiği için yerine Süleyman Halife, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹¹⁷⁶ Temmuz 1769'da mescidin günlük bir akçe ücret ile imamı olan Süleyman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için Abdurrahman'a bu görev tevdi edilmiştir. Eylül 1769'da Timurcu Kara Mahallesinde Köprübaşı Mescidinde günlük bir akçe ücret ile imam olan Süleyman vefat ettiği için oğlu Veli yerine geçebilecek durumda olmasına rağmen dışarıdan Abdurrahman görevi kendi üzerine berat ettirerek Veli'ye büyük haksızlık yapmıştır. Yapılan bu haksızlığın anlaşılması üzerine Abdurrahman kovularak göreve tekrar Süleyman, Kadı Ebunnur Mehmed Emin Çavuşzade'nin arzı üzerine atanmıştır.¹¹⁷⁷ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.60.Lütfullah Efendi Hatunu Mescidi

Antalya'da sur içindeki Has Balaban Mahallesinde bulunan Lütfullah Efendi Hatunu Mescidinin vakfiyesi mevcut olmadığı için inşa tarihi bilinmemektedir. Mescide ait tespit edilebilen tek atama 13 Haziran 1706'da imam olan Ali vefatıyla yerine Ahmed'in bu göreve atandığına dair kayıttır.¹¹⁷⁸

1.2.61.Hatice Hatun Mescidi

Antalya'da Kazgancılar Mahallesinde bulunan Hatice Hatun Mescidinin vakfiyesi mevcut olmadığından inşa tarihi bilinmemektedir. Mescide ait tespit edilebilen tek atama Mayıs 1755'te imam olan Seyyid Ömer'in görev beratının yenilenmesi dair kayıttır.¹¹⁷⁹

1.2.62.Halime Hatun Mescidi

Antalya'da sur içindeki Mecdüddin Mahallesinde bulunan Halime Hatun Mescidinin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı inşa tarihi belli değildir. 5 Aralık 1717'de günlük bir akçe ücret ile imam olan Hüseyin bu görevi yapmaya ehil olmadığından dolayı görevden uzaklaştırılarak yerine Mehmed'e bu görev tevdi edilmiştir.¹¹⁸⁰ Bu atama kaydı mescide ait tespit edilebilen tek atama kayıdır.

¹¹⁷⁶ VGMA HRF.d.1057: 85.

¹¹⁷⁷ VGMA HRF.d.1072: 12, 13.

¹¹⁷⁸ VGMA HRF.d.1067: 17.

¹¹⁷⁹ VGMA HRF.d.1056: 157.

¹¹⁸⁰ VGMA HRF.d.1067: 25.

1.2.63.Edhem Çelebi Mescidi

Antalya’da sur içindeki Mecdüddin Mahallesinde bulunan Edhem Çelebi Mescidinin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı inşa tarihi belli değildir. 24 Şubat 1716’da düzenli bir şekilde imam olan İbrahim vefat ettiği için bu görev Mahmud’a tevdi edilmiştir. 15 Ocak 1717’de mescitte düzenli bir şekilde imam olan Ahmed vefat ettiği için bu görev Mehmed’e tevdi edilmiştir.¹¹⁸¹ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.64.Hacı Hüseyin Mescidi

Antalya’da sur dışında Meydan Mahallesinde bulunan bu mescidin banisi Hacı Hüseyin’dir. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin inşa tarihi belli değildir. 2 Ocak 1776’da mescidinde gönüllü olarak müezzin olan İsmail vefat ettiği için bu görev oğlu Mustafa’ya babasının görev beratı esas alınarak tevcih edilmiştir.¹¹⁸² Mescide ait tespit edilebilen tek atama kaydı budur.

1.2.65.Hacı Hüseyin Mescidi

Antalya surları dışında Araban Mahallesinde bulunan mescidin banisinin Hacı Hüseyin olduğunu düşünüyoruz. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin inşa tarihi belli değildir. 16 Aralık 1716’da mescidin ismi belirtilmeyen müezzinin vefatından dolayı bu görev Musa’ya tevdi edilmiştir.¹¹⁸³ Temmuz 1755’te müezzin olan Molla Musa vefat ettiği için bu görev oğlu İsmail Halifeye babasının beratı gereğince tevcih edilmiştir.¹¹⁸⁴ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.66.Hüseyin Çelebi Mescidi

Antalya’da Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan bu mescidin banisi Hüseyin Çelebi’dir. Vakfiyesi olmadığı için mescidin inşa tarihi bilinmemektedir. Ağustos 1749’da Hüseyin Çelebi’nin yeniden inşa ettirmiş olduğu mescidin gönüllü imamı olarak Çelebi Hüseyin, Kadı Seyyid Osman’ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹¹⁸⁵ Nisan 1756’da mescitte gönüllü olarak imam olan ve aynı zamanda mescidin banisi de olan Hüseyin Çelebi’nin vefatıyla bu görev

¹¹⁸¹ VGMA HRF.d.1067: 24.

¹¹⁸² VGMA HRF.d.1064: 4.

¹¹⁸³ VGMA HRF.d.1067: 24.

¹¹⁸⁴ VGMA HRF.d.1056: 157.

¹¹⁸⁵ VGMA HRF.d.1061: 168.

Mustafa ibn-i İbrahim'e, Kadı Hafız Hacı Mustafa'nın arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹¹⁸⁶ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.67.Hüseyin Efendi Mescidi

Antalya surları dışındaki Dükkânönü Mahallesinde bulunan mescidin banisi Hüseyin Efendi'dir. Mescidin vakfiyesi mevcut olmadığından inşa tarihi ise belli değildir. 18 Eylül 1778'de mescidinin imamı olmadığından günlük dört akçe ücret ile bu görev Mustafa b. Hüseyin'e, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹¹⁸⁷ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.68.Dizdar Ebubekir Ağa Mescidi

Banisi Dizdar Ebubekir Ağa olan mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. 6 Ekim 1709'da Antalya surları yakınında bulunan Dizdar Ebubekir Ağa Mescidinde düzenli bir şekilde imam olan Süleyman'ın görev beratı yenilenmiştir.¹¹⁸⁸ 13 Ekim 1711'de Ebubekir Ağa Mescidinde imam olan Süleyman vefat ettiği için bu görev Mustafa'ya tevdi edilmiştir.¹¹⁸⁹ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.69.Reis Mescidi

Antalya'da Cami-i Cedid Mahallesinde bulunan Reis Mescidi'nin vakfiyesi olmadığı için banisi ve inşa tarihi belli değildir. 28 Temmuz 1710'da mescit vakfının mütevellisi olan Ahmed vefat ettiği için mescidin mütevellilik görevi Ali'ye tevdi edilmiştir.¹¹⁹⁰ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.70.Abbas Güzel Mescidi

Antalya'da Elmalı Mahallesinde bulunan mescidin banisi Abbas Güzel Ömer'dir. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin inşa tarihi belli değildir. 9 Şubat 1712'de Abbas Güzel Mescidi'nde günlük yarım akçe ücret ile imamı olan Abbas Güzel Ömer vefat ettiği için bu görev Hacı Abdurrahman'a tevdi edilmiştir.¹¹⁹¹ Ocak 1724'te mescidin günlük bir akçe ücret

¹¹⁸⁶ VGMA HRF.d.1056: 160.

¹¹⁸⁷ VGMA HRF.d.1064: 8.

¹¹⁸⁸ VGMA HRF.d.1067, 19.

¹¹⁸⁹ VGMA HRF.d.1067, 21.

¹¹⁹⁰ VGMA HRF.d.1067, 20.

¹¹⁹¹ VGMA HRF.d.1067: 21.

ile imamı olan Abdurrahman'ın vefat etmesiyle yerine Hasan Halife atanmıştır.¹¹⁹² Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.71.Molla Ahmed Mescidi

Vakfiyesi mevcut olmayan ve Antalaya surları dışında Araban Mahallesinde bulunan mescidin inşa tarihi belli değildir. 8 Mayıs 1712'de Menla/Molla Ahmed Mescidinin imamı olmadığından bu görev günlük yarım akçe ücret ile Ali'ye tevdi edilmiştir.¹¹⁹³ Mescide ait tespit edilebilen tek atama kaydı budur. Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.72.Hasan Dede Mescidi

Antalya'da Makbul Ağa Mahallesinde bulunan Hasan Dede Mescidinin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı inşa tarihi belli değildir. 4 Mayıs 1707'de mescitte imam olan Ali bu görevi yapmaya ehil olmadığından dolayı mescidin imamlık görevi ondan alınarak Yahya Halifeye tevdi edilmiştir.¹¹⁹⁴ Mescide ait tespit edilebilen tek atama kaydı budur. Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.73.Veli Dede Mescidi

Antalya'da Makbul Ağa Mahallesinde bulunan Veli Dede Mescidinin vakfiyesi mevcut olmadığı için inşa tarihi bilinmemektedir. 22 Ocak 1719'da mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Ali vefat ettiği için bu görev Ahmed'e tevdi edilmiştir.¹¹⁹⁵ Mescide ait tespit edilebilen tek atama kaydı budur. Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.74.Doğanoğlu Mescidi

Antalya'da surları dışında Meydan Mahallesindeki Doğanoğlu Mescidinin vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. Mescidin müezzinliği 25 Eylül 1710'da günlük yarım akçe ücret ile Ahmed'e yeniden tevdi edilmiştir.¹¹⁹⁶ Mart 1756'da mescidin günlük yarım akçe ücret ile müezzini olan Ahmed Halifenin görev beratı yenilenmiştir.¹¹⁹⁷ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

¹¹⁹² VGMA HRF.d.1137: 34.

¹¹⁹³ VGMA HRF.d.1067: 22.

¹¹⁹⁴ VGMA HRF.d.1067: 18.

¹¹⁹⁵ VGMA HRF.d.1067, 26.

¹¹⁹⁶ VGMA HRF.d.1067: 20.

¹¹⁹⁷ VGMA HRF.d.1056: 159.

1.2.75.Münci Mescidi

Antalya surları içinde Makbul Ağa Mahallesinde bulunan Münci Mescidi'nin vakfiyesi mevcut olmadığı ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. Temmuz 1755'te vazife-i muayyene ile imamı olan Osman Halifenin atık/eski beratı esas alınarak görev beratı yenilenmiştir.¹¹⁹⁸ Mescide ait tespit edilebilen tek atama kaydı budur. Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait hurufat ve evkaf belgelerinde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.76.Arslanoğlu Hacı Mustafa Mescidi

Antalya surları dışında Meydan Mahallesinde bulunan Arslanoğlu Hacı Mustafa Mescidi'nin banisi Arslanoğlu Hacı Mustafa'dır. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin kesin olarak ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. 6 Ekim 1788'de mescitte günlük yarım akçe ücret ile müezzin olan İbrahim vefat ettiğinden dolayı yerine oğlu Seyyid Ahmed b. İbrahim atanmıştır.¹¹⁹⁹ Bu mescit daha sonraki süreçte görülen lüzum üzerine yine aynı hayırsever tarafından minber eklenerek camiye dönüştürülmüştür.

1.2.77.Divanpiri Mahallesi Mescidi

Antalya surları dışındaki Divanpiri Mahallesinde bulunan mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. Aralık 1727'de mescitte günlük yarım akçe ücret ile imam olan Yusuf'un kasr-ı yedinden/görevi bırakmasından dolayı yerine Ali, Kadı Hacı Süleyman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²⁰⁰ 8 Mart 1761'de mescidin günlük yarım akçe ücret ile imamı olan Halil Halife vefat ettiği için bu görev Süleyman b. Halil Halife'ye, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹²⁰¹ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait hurufat ve evkaf belgelerinde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.78.Kiçi Mescidi

Antalya'nın surları dışında Kiçi Bali Mahallesinde bulunan mescidin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. Mescide farklı tarihlerde yapılan atamalar şunlardır: Eylül 1744'te Antalya'da Kiçi Bali Mahallesi mescidinde müezzin olmadığından dolayı Hasan, Kadı Hacı Abdülkerim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²⁰² Keçi/Kiçi Mescidi olarak bilinen mescitte müezzin ve kayyım yoktur. Mescide

¹¹⁹⁸ VGMA HRF.d.1056: 158.

¹¹⁹⁹ VGMA HRF.d.1060: 155.

¹²⁰⁰ VGMA HRF.d.1143: 43.

¹²⁰¹ VGMA HRF.d.1056: 167.

¹²⁰² VGMA HRF.d.1061: 163.

bir müezzin ve kayyım atamasının yapılması lazım ve mühim olduğundan 5 Şubat 1808’de gönüllü olarak Mustafa b. Ali’ye yeniden naibin arzı üzerine bu görevler tevcih edilmiştir.¹²⁰³

1.2.79.Hacı Ali Efendi Mescidi

Antalya surları dışında Timurcu Süleyman Mahallesinde bulunan ve Ali Efendi tarafından inşa edilmiş olan mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman inşa edildiği belli değildir. Şubat 1751’de mescidinin gönüllü olarak müezzini olan Mustafa bundan beş sene önce vefat ettiğinden dolayı yerine İsmail Halife, Kadı Seyyid Ahmed’in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²⁰⁴ Ocak 1754’te mescidin günlük 1 akçe ücret ve beratsız olarak imamı olan Ahmed’in vefatıyla yerine Mehmed bu göreve atanmıştır.¹²⁰⁵ 29 Mayıs 1777’de Hacı Ali Efendi Mescidinde günlük bir akçe ücret ile imam olan Mehmed vefat ettiği için bu görev oğlu Ahmed’e, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹²⁰⁶ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait hurufat ve evkaf belgelerinde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.80.Fayikoğlu Mescidi

Antalya’nın hangi mahallesinde olduğu tespit edilemeyen bu mescide ait tek hurufat kaydına göre 13 Haziran 1706’da Fayikoğlu Mescidine imam lazım olduğundan günlük yarım akçe ücret ile mescidin imamlığı Ebubekir’e tevdi edilmiştir.¹²⁰⁷ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait hurufat ve evkaf belgelerinde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.81.Muhyiddin Mescidi

Antalya sur içinde bulunan Muhyiddin Mescidinin vakfiyesi mevcut olmadığı için kim tarafından ne zaman ve hangi mahallede inşa edildiği tespit edilememiştir. Mart 1818’de günlük bir akçe ile imam olan Hafız Hacı İsmail b. Hacı Mehmed’in vefatıyla yerine oğlu Seyyid Hafız İsmail’e bu görev Kadı Seyyid Ömer’in arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹²⁰⁸

1.2.82.Astarcıoğlu Mescidi

Vakfiyesi mevcut olmayan bu mescidin ne zaman Antalya’nın hangi mahallesinde kim tarafından inşa edildiği tespit edilememiştir. 1853 yılında Astarcıoğlu Mescit Vakfının

¹²⁰³ VGMA HRF. d. 532: 108.

¹²⁰⁴ VGMA HRF.d.1061: 169.

¹²⁰⁵ VGMA HRF.d.1061: 170.

¹²⁰⁶ VGMA HRF.d.1064: 5.

¹²⁰⁷ VGMA HRF.d.1067: 17.

¹²⁰⁸ VGMA HRF. d. 534: 118.

Mütevellisi Ahmed Efendi, Astarıcı Mescid-i Şerif Vakfının Mutasarrıfı da Hafız Süleyman Efendidir.¹²⁰⁹

1.2.83.Dal Mescidi

Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin ne zaman kim tarafından hangi mahallede inşa edildiği bilinmemektedir. Şubat 1699'da günlük yarım akçe ücret ile Dal Mescidinde imam olan İbrahim'in vefatıyla yerine Hacı Hüseyin, Kadı Hızır'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²¹⁰ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait hurufat ve evkaf belgelerinde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.84.Dörtayak Mescidi

Bu mescidin de vakfiyesi olmadığı için kim tarafından, ne zaman ve Antalya'nın hangi mahallesinde inşa edildiği belli değildir. Ocak 1699'da Antalya da Dörtayak Mescidi Evkafının hasbi/gönüllü olarak mütevellisi olan Osman'ın vefatıyla yerine Halil'e bu görev tevdi edilmiştir.¹²¹¹ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait hurufat ve evkaf belgelerinde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.85.Kurşunoğlu Mescidi

Vakfiyesine ulaşılamayan bu mescidin ne zaman kim tarafından nerede inşa edildiği tespit edilememiştir. Mescide ait tespit edilebilen tek atama kaydı 11 Şubat 1709'da Antalya'da Kurşunoğlu Mescidinde imam olan Ali vefat ettiği için bu görev Hüseyin'e tevdi edilmesidir.¹²¹² Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait hurufat ve evkaf belgelerinde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.86.Hacı Derviş Mescidi

Vakfiyesi olmamasına rağmen Hacı Derviş tarafından inşa edildiğini düşünülen mescidin ne zaman inşa edildiği belli değildir. 8 Eylül 1707'de Antalya'da Sayeri Mahallesinde Hacı Derviş Mescidinde imam lazım olmakla Abdullah'a mescidin imamlığı tevdi edilmiştir.¹²¹³ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait hurufat ve evkaf belgelerinde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

¹²⁰⁹ BOA EV.d.15179, varak 1, s.1.

¹²¹⁰ VGMA HRF.d.1140: 30.

¹²¹¹ VGMA HRF.d.1140: 30.

¹²¹² VGMA HRF.d.1067, 19.

¹²¹³ VGMA HRF.d.1067: 18.

1.2.87.Hacı Hüseyin Mescidi

Antalya surları dışında Karalar Mahallesinde bulunan mescidin banisi Hacı Hüseyin'dir. Vakfiyesi mevcut olmayan mescidin inşa tarihi bilinmemektedir. Mescidinin Kasım 1748'de günlük yarım akçe ücret ile imamı ve mütevellisi olan Osman b. Mustafa'nın göreve uygun olmayan halleri (iktidarı olmadığı) görüldüğünden dolayı görevden uzaklaştırılmıştır. Yerine Abdulvahab Efendi, Kadı Seyyid Hacı Sunullah'ın arzı üzerine bu görevlere atanmıştır. Mayıs 1749'da mescidin günlük yarım akçe ücret ile imamı ve yine yarım akçe ücret ile mütevellisi, babasının yerine gelen Osman iken onun da yerine gelmiş olan Abdulvahab bu görevden el çekirilmiştir. Onun yerine de görevlerin daha önceki sahibi olan Osman'a mescidin hem imamlık hem de mütevellilik görevleri tevdi edilmiştir. Kasım 1750'de mescidin günlük yarım akçe ücret ile hem imamı hem de mütevellisi olan Osman Halife kendi halinde olmayıp görevi başında bulunmadığından dolayı görevine son verilerek yerine Seyyid Abdulvahab Halife, Kadı Seyyid Osman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²¹⁴ Mart 1751'de günlük yarım akçe ücret ile mescidin imamlık ve mütevellilik görevine tekrar Osman Halife atanmıştır. Ocak 1752'de mescidin günlük 1 akçe ücret ile hem imamı hem de mütevellisi olan Osman Halife görevden alınarak tekrar Abdulvahab, Kadı Osmanzade Seyyid Ahmed'in arzı üzerine bu görevlere atanmıştır.¹²¹⁵ Ekim 1752'de mescidin günlük yarım akçe ücret ile imam ve günlük yarım akçe ücret ile vakfın mütevellisi olan Mustafa'nın yerine oğlu Osman Halife atanmıştır.¹²¹⁶ Mescide ait atamalarda bu kadar çok usulsüzlük ve haksızlığın olması, mescide atamalar yapılırken yeterince araştırma ve incelemelerin yapılmadığını göstermektedir.

1.2.88.Hacı Bekir Mescidi

Sağirin Mahallesinde bulunan mescidin banisi Hacı Bekir'dir. Mescidinin vakfiyesi olmadığından dolayı inşa tarihi ve inşa edildiği mahalle belli değildir. Mart 1749'da günlük yarım akçe ücret ile mescidin imamı olan Mehmed'in imamete iktidarı olmadığından ve cami cemaatinin nefretini celbettiğinden dolayı görevine son verilerek yerine mescit cemaatinin de tercihleri ile Seyyid Hafız Mustafa Halife, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²¹⁷ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

¹²¹⁴ VGMA HRF.d.1061: 168.

¹²¹⁵ VGMA HRF.d.1061: 169.

¹²¹⁶ VGMA HRF.d.1061: 170.

¹²¹⁷ VGMA HRF.d.1061: 168.

1.2.89.Hacı Hüseyin Mescidi

Antalya surları dışında Kiçi Bali Mahallesinde bulunan mescidinin banisinin Hacı Hüseyin olduğu düşünülmektedir. Mescidinin vakfiyesi mevcut olmadığı için inşa tarihi belli değildir. Nisan 1752’de mescitte gönüllü olarak müezzini olan Hasan vefat ettiği için yerine Mehmed bu göreve atanmıştır.¹²¹⁸ Bu atama kaydı mescide ait tespit edilebilen tek atama kaydıdır. Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.90.Uzun Mescit

Antalya’da Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan bu mescidin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı ne zaman kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir. Ekim 1745’te vakıf mütevellisi olmadığı için Hasan Halife günlük bir akçe ücretle ve Kadı Şeyh Mehmed’in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²¹⁹ Bu atama kaydı mescide ait tespit edilebilen tek atama kaydıdır. Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.91.Kokalakzade Mescidi

Antalya’nın surları dahilinde Mecdeddin Mahallesinde bulunan bu mescidin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı hangi tarihte kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir. 18.yüzyıla hurufat defterlerindeki kayıtlara göre mescide yapılan iki atama tespit edilebilmiştir. Bu atamalar şunlardır: Haziran 1747’de günlük 3 akçe ücret ile mescit vakfının mütevellisi olan Mehmed kasr-ı yedinden/görevi bırakmasından dolayı yerine Esseyyid Elhac Mehmed beratla bu göreve atanmıştır.¹²²⁰ Ekim 1753’te mescit vakfının günlük 3 akçe ücret ile mütevellisi olan Seyyid Hacı Mehmed kendi rızasıyla bu görevi bıraktığından dolayı yerine İbrahim Halife atanmıştır.¹²²¹ Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.92.İskender Ağa Mescidi

Antalya’da Cami-i Cedid Mahallesinde bulunan mescidin banisi İskender Ağa’dır. Fakat mescidin vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Eylül 1747’de günlük 1 akçe ücret ile mescidin imamı olan İbrahim vefat edince yerine Hasan Halife

¹²¹⁸ VGMA HRF.d.1061: 170.

¹²¹⁹ VGMA HRF.d.1061: 164.

¹²²⁰ VGMA HRF.d.1061: 167.

¹²²¹ VGMA HRF.d.1061: 170.

geçmiştir. Hasan Halifenin de kasr-ı yedinden dolayı mescidin imamlık görevine İbrahim adlı başka bir kişi atanmıştır.¹²²² Mescide ait tespit edilebilen tek atama kaydı budur. Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.93.Memiş Halife Mescidi

Vakfıyesi mevcut olmayan mescidin ne zaman kim tarafından hangi mahallede inşa edildiği bilinmemektedir. Nisan 1751’de Antalya’da bulunan Memiş Halife Mescidinin günlük yarım akçe ücret ile aşırhanı olan Mustafa görevini terk ettiğinden dolayı ve cemaatin haber vermesiyle görevine son verilerek yerine Seyyid Hafız Osman, Kadı Seyyid Ahmed Efendi’nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²²³ Mescide ait tespit edilebilen tek atama kaydı budur. Mescitle ilgili olarak 19.yüzyıla ait arşiv belgelerine herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2.94.Mescitlerin Genel Bir Değerlendirmesi

18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezindeki mescitlere yapılan atamalara bakıldığında zaman görevlerin genelde atanma şartlarını taşımaları halinde aile bireylerinden birisine devredildiği görülmektedir. Görevlerin aile bireylerine devir şekilleri genelde babadan oğula şeklinde olmakla birlikte bazen kardeşlere hatta bazen de çok az örneğine raslanmakla beraber oğuldan babaya şeklinde de gerçekleşmiştir. Böylelikle mescitlerle alakalı görevler aile bireylerine verilirken aynı zamanda söz konusu bu kişilere gelir de sağlanmış olunuyordu.

93 mescit vakfına yapılan toplam 548 atamanın 167’sinin vefatlar neticesinde bunun mescitlere yapılan tüm atamaların % 30,4’üne denk geldiği, 16 atamanın görev beratlarının zayıf edilmesi neticesinde, bunun mescitlere yapılan tüm atamaların % 2,9’una denk geldiği, 33 atamanın ferağ ve kasr-ı yedler neticesinde, bunun mescitlere yapılan atamaların %6’sına denk geldiği, 32 atamanın görev beratlarının yenilenmesi/tecdidler neticesinde, bunun da mescitlere yapılan atamaların %5,8’ine’sına denk geldiği, 26 atamanın görevden uzaklaştırmalar neticesinde, bunun mescitlere yapılan atamaların %4,7’sine denk geldiği, 26 atamanın ise yapılan usulsüz ve haksız atamaların iptali neticesinde, bunun da mescitlere yapılan atamaların %4,7’sine denk geldiği tespit edilmiştir. Yapılan atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri de vardır. Atama şartlarını taşıyan 57 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmışlardır. Antalya şehir merkezindeki mescitlerde yapılan 6 atamada vefat eden vakıf görevlilerinin yerlerine kardeşleri atanmıştır. Mescit vakıflarına yapılan tüm atamalar içerisinde

¹²²² VGMA HRF.d.1061: 167.

¹²²³ VGMA HRF.d.1061: 169.

akrabalık ilişkileri kapsamında 63 atama yapılmıştır. Bu atamaların mescitlere yapılan tüm atalar içerisindeki oranı 11,4'tür.

Yapılan araştırmalara göre 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya Merkez mahallelerinde mevcut olan 93 mescidin 32'sinin sur içinde, 54'ünün ise sur dışında olduğu görülmüş, fakat 7 mescidin tam olarak hangi mahallede ve sur içinde mi yoksa sur dışında mı oldukları tespit edilememiştir. Buradaki veriler bizlere şehrin vakıf eserlerle birlikte özellikle 19.yüzyılda sur dışına taşmaya başladığını ve Antalya surları dışında da şehrin hızla yapılaşmaya girerek genişlediğini göstermektedir.

Antalya'nın 18. ve 19.yüzyılda kale dışındaki mahalleleri ve bu mahallelerin yayılma istikametleri şu şekildedir: Antalya surları dışında şehrin kuzeyinde kurulan ilk mahalle Bali Bey Mahallesidir. Ardından Bali Bey Mahallesinin kuzeyinde Demirci Süleyman Mahallesi, bu mahallenin de kuzeyinde kurulan mahalle Keçi/Kiçi Bali Mahallesidir. Kiçi Bali Mahallesinin de kuzeyinde, kueydoğusunda ve kuzeybatısında kurulmuş olan mahalleler ise Elmalı, Âşık Doğan, Arap Mescidi, İğdir(li) Hasan, Takyeci, Sofular, Şeyh Şücaüddin, Kızıl Harim, Tahıl Pazarı, Sagir Bey, Kızılsaray, Çavuş Bahçesi, Şeyh Sinan, Demirci Kara, Meydan, Teşvikiye, Osmaniye, Yüksek Alan, Rağbetiye, Yeni Mahalle, Demirci Kale ve Fener Üstü mahalleleridir. 19. yüzyıl başalarında şehrin ana yerleşim alanı Kaleiçi'ydi. Tek bir dış kapı vasıtasıyla karaya açılan Kaleiçi'ni, dış ve iç kapılardan merkeze uzanan büyük caddeler, merkezden ya da büyük caddelerden mahallelere açılan daha küçük caddeler on altı mahalleye ayırmıştı. Bu mahalleler ise şunlardır: Cami-i Atik, Karatay, Ahi Kızı, Hasbalaban, Tuzcular, Cullah Kara, İskender Çelebi, Ahi Yusuf, Hatib Süleyman, Mecdüddin, Makbule İslam, Makbule Rum, Rum Baba Doğan, Müslüman Baba Doğan, Müslüman Cami-i Cedid ve Rum Cami-i Cedid mahalleleridir.¹²²⁴

Bazı mescitlerin ise hangi mahallede oldukları tespit edilememiştir. Makbul Ağa Mescidi Vakfının mütevellisi olan Mustafa aynı zamanda vakfın nazırı olarakta görevlendirilmiştir. Bu durum vakıf görevlendirmelerinde pek rastlanan bir durum değildir. Ekşili Mescidinde 1859 yılında vakfın mütevellisi olarak aynı anda iki kişi görevlendirilmiştir. Kara Ömer Mescidinde imam olan Mustafa b. Hacı Bekir vefat edince yerine oğulları İsmail ve Mustafa ayrı ayrı beratlarla bu göreve atanmışlardır. İbrahim Çelebi Mescidinde diğer mescitlerden farklı olarak 1865 yılındaki vakıf muhasebesi vakfın kaimekamı ile yapılmıştır.

¹²²⁴ Evren Dayar, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde Antalya Kaleiçi ve Çevresi", *METU JFA* 2020/2, İstanbul, 2020, (37:2), s.61, 63; Aylin Doğan, *19. Yüzyılda Teke Sancağı Antalya Merkez Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s.60.

Bazı mescit vakıflarının mütevellileri olmadığı için bu vakıfların muhasebeleri Kızıllarım Mescidinde olduğu gibi zaman zaman mescit imamları ile yapılmıştır.

Mescit vakıflarının gelir kalemleri şunlardır: Hamam, yağhane, dükkân, menzil, tarla, bahçe icarları ile vakfa ait nakit paranın istirbahından elde edilen gelirlerdir. Mescit vakıflarının gider kalemleri ise şunlardır: Vakıf görevlilerine ödenen görev maaşları, mescitlerin bakım ve onarım giderleri, mescitlerin aydınlatma giderleri, mescitler için yapılan satın almalar, Evkaf Nezareti'ne ödenen maaş-ı muharrer ve muhasebe harcına ödenen paralardan oluşmaktaydı. 1836 yılında Hacı Veliddin Mescidinde olduğu gibi bazı mescitlere ait gayrimenkullerin atıl/boş vaziyette olduğu ve kiraya verilmediği görülmüştür. Mescitlerde görev yapan görevlilere günlük yarım akçe ile 8 akçe arasında görev ücretleri ödenmiştir. En fazla ücret ödemesi ise 17 Ağustos 1708'de Hatip Süleyman Mescidinde günlük 8 akçe ücret ile mescidin imamlık görevine atanan Hacı Mehmed'e yapılan ödemedir. Yine aynı camide Ekim 1784'te caminin imamı olan Seyyid Ahmed'e de günlük 8 akçe görev ücreti ödenmiştir.

Tablo 1.47 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya Merkezindeki Mescitler

Sıra No	Mescidin Adı	Bulunduğu Mahalle	Sur dışı/ içi	Kurucusu	Vakıf Türü	Açıklama
1	Makbul Ağa	Makbul Ağa	Sur içinde	Makbul Ağa	Hayrî vakıf	Faâl
2	Ahi Kızı	Ahi Kızı	Sur içinde	Belli değil	Hayrî vakıf	Faâl
3	İskender Çelebi	İskender Çelebi	Sur içinde	İskender Çelebi	Hayrî vakıf	Yıkılmış
4	Ekşili	Makbul Ağa	Sur içinde	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
5	Tahtalı	İğdir Hasan	Sur dışında	Hayırseverler	Hayrî vakıf	Yıkılmış
6	Orta	Şeyh Sinan	Sur dışında	Turnaoğlu	Hayrî vakıf	Yıkılmış
7	Mürseloğlu	Meydan	Sur dışında	Mürseloğlu	Hayrî vakıf	Yıkılmış
8	Hacı Veliddin	Meydan	Sur dışında	Hacı Veliddin	Hayrî vakıf	Yıkılmış
9	Kara Ömer	Çavuş Bahçesi	Sur dışında	Kara Ömer	Hayrî vakıf	Yıkılmış
10	Şeyh Şücaüddin	Şeyh Şücaüddin	Sur dışında	Şeyh Şücaüddin	Hayrî vakıf	Faâl
11	Timurcu Kara Mahallesi Mescidi	Timurcu Kara	Sur dışında	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
12	Hacı İvaz	Makbul Ağa	Sur içinde	Hacı İvaz	Hayrî vakıf	Yıkılmış
13	Kızılharım	Kızılharım	Sur dışında	Esseyyid Halil Çelebi	Hayrî vakıf	Yıkılmış
14	Karadai/Karadayı	Karadayı/Kara Dai	Sur içinde	Kara Dai	Hayrî vakıf	Yıkılmış
15	Arab	Arab Mescidi	Sur dışında	Belli değil	Hayrî vakıf	Faâl
16	Sağirin	Sağirin	Sur dışında	Sağir Bey	Hayrî vakıf	Yıkılmış
17	Hacı Velioğlu	Makbul Ağa	Sur içinde	Veli Efendioğlu Hacı Hüseyin	Hayrî vakıf	Yıkılmış
18	Arab İmamoğlu Mehmed Ağa	Takyeci Mustafa	Sur dışında	Arab İmamoğlu Mehmed Ağa	Hayrî vakıf	Yıkılmış
19	Seyyid Hacı Mehmed	Timurcu Süleyman	Sur dışında	Uzun Sakallı Hacı Mehmed	Hayrî vakıf	Yıkılmış
20	Aşık Doğan	Aşık Doğan	Sur dışında	Aşık Doğan	Hayrî vakıf	Yıkılmış
21	Hacı Abbasoğlu Hacı Süleyman	Şeyh Sinan	Sur dışında	Hacı Abbasoğlu Hacı Süleyman	Hayrî vakıf	Yıkılmış
22	Küçük Hacı Mehmed	Cami-i Atik	Sur içinde	Küçük Hacı Mehmed	Hayrî vakıf	Yıkılmış
23	Cullah Kara Mahallesi Mescidi	Cullah Kara	Sur içinde	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
24	Hacı İsmail	Baba Doğan	Sur içinde	Hacı İsmail	Hayrî vakıf	Yıkılmış

25	İbrahim Çelebi	Mecdeddin	Sur içinde	Kuyumcu İbrahim Çelebi	Hayrî vakıf	Yıkılmış
26	Mecdeddin	Mecdeddin	Sur içinde	Mecdeddin	Hayrî vakıf	Yıkılmış
27	Hacı Derviş Ağa	Kızılsaray	Sur dışında	Hacı Derviş Ağa	Hayrî vakıf	Yıkılmış
28	Kemerli	Kızılsaray	Sur dışında		Hayrî vakıf	Yıkılmış
29	Hacı Mehmed	Cami-i Cedid	Sur içinde	Hacı Mehmed	Hayrî vakıf	Yıkılmış
30	Kavaf Hacı İbrahim	Timurcu Süleyman	Sur dışında	Kavaf Hacı İbrahim	Hayrî vakıf	Yıkılmış
31	Kürklüoğlu	Meydan	Sur dışında	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
32	Hüseyin Ağa	Tuzcular	Sur içinde	Hüseyin Ağa	Hayrî vakıf	Yıkılmış
33	Ahi Yusuf	Çukur	Sur içinde	Ahi Yusuf	Hayrî vakıf	Faâl
34	Has Balaban	Has Balaban	Sur içinde	Has Balaban	Hayrî vakıf	Yıkılmış
35	Meydan Mahallesi Mescidi	Meydan	Sur dışında	Mahalle hayırseverleri	Hayrî vakıf	Yıkılmış
36	Karagözlü	Divanpiri	Sur dışında	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
37	Hacı Hasan	Şeyh Sinan	Sur dışında	Hacı Hasan	Hayrî vakıf	Yıkılmış
38	Hacı Süleyman	Timurcu	Sur dışında	Hacı Süleyman	Zürri vakıf	Yıkılmış
39	Hızır Ağa	Tahıl Pazarı	Sur dışında	Alay Beyi Hızır Ağa	Hayrî vakıf	Yıkılmış
40	İğdirli Hasan	İğdirli Hasan	Sur dışında	İğdirli Hasan	Hayrî vakıf	Yıkılmış
41	Seyyid Hacı Hasan Mescidi	Makbul Ağa	Sur içinde	Seyyid Hacı Hasan	Hayrî vakıf	Yıkılmış
42	Hatip Süleyman	Hatip Süleyman	Sur içinde	Hatip Süleyman	Hayrî vakıf	Yıkılmış
43	Taş Köprü	Dükkânönü	Sur dışında	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
44	Ispartalı	Odun Pazarı	Sur dışında	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
45	Ali Çelebi	Şeftali	Sur içinde	Ali Çelebi	Hayrî vakıf	Yıkılmış
46	Sarioğlu	Timurcu Kara	Sur dışında	Sarioğlu Ahmed	Hayrî vakıf	Yıkılmış
47	Sarraç Hacı Hüseyin	Timurcu Süleyman	Sur dışında	Sarraç Hacı Hüseyin	Hayrî vakıf	Yıkılmış
48	Ala/Alaca	Şeyh Sinan	Sur dışında	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
49	Otacı/Kantarıcı Ebubekir Mescidi	Sağirin	Sur dışında	Molla Bekir	Hayrî vakıf	Yıkılmış
50	İmaret Mescidi	Makbul Ağa	Sur içinde	Belli değil	Hayrî vakıf	Faâl
51	Ak Mescid	Kızıllar	Sur dışında	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
52	Bab-ı Kale	Kale kapısında	Kale kapısında	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış

53	Hoca Nebi	İskelede	Sur içinde	Hoca Nebi	Hayrî vakıf	Faâl
54	Ali Bali	Timurcu Kara	Sur dışında	Ali Bali	Hayrî vakıf	Yıkılmış
55	Hamza Bey	Meydan	Sur dışında	Hamza Bey	Hayrî vakıf	Yıkılmış
56	Bali Bey	Bali Bey	Sur dışında	Bali Bey	Hayrî vakıf	Faâl
57	Kara	Makbul Ağa	Sur içinde	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
58	Çavuş Ömer	Belli değil	Belli değil	Çavuş Ömer	Hayrî vakıf	Yıkılmış
59	Köprübaşı	Timurcu Kara	Sur dışında	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
60	Lütfullah Efendi Hatunu	Has Balaban	Sur dışında	Lütfullah Efendi Hatunu	Hayrî vakıf	Yıkılmış
61	Hatice Hatun	Kazgancılar	Sur dışında	Hatice Hatun	Hayrî vakıf	Yıkılmış
62	Halime Hatun	Mecdeddin	Sur içinde	Halime Hatun	Hayrî vakıf	Yıkılmış
63	Edhem Çelebi	Mecdeddin	Sur içinde	Edhem Çelebi	Hayrî vakıf	Yıkılmış
64	Hacı Hüseyin	Meydan	Sur dışında	Hacı Hüseyin	Hayrî vakıf	Yıkılmış
65	Hacı Hüseyin	Araban	Sur dışında	Hacı Hüseyin	Hayrî vakıf	Yıkılmış
66	Hüseyin Çelebi	Şeyh Sinan	Sur dışında	Hüseyin Çelebi	Hayrî vakıf	Yıkılmış
67	Hüseyin Efendi	Dükkânönü	Sur dışında	Hüseyin Efendi	Hayrî vakıf	Yıkılmış
68	Dizdar Ebubekir Ağa	Belli değil	Sur dışında	Dizdar Ebubekir Ağa	Hayrî vakıf	Yıkılmış
69	Reis	Cami-i Cedid	Sur içinde	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
70	Abbas Güzel	Elmalı	Sur dışında	Abbas Güzel Ömer	Hayrî vakıf	Yıkılmış
71	Molla Ahmed	Araban	Sur dışında	Molla Ahmed	Hayrî vakıf	Yıkılmış
72	Hasan Dede	Makbul Ağa	Sur içinde	Hasan Dede	Hayrî vakıf	Yıkılmış
73	Veli Dede	Makbul Ağa	Sur içinde	Veli Dede	Hayrî vakıf	Yıkılmış
74	Doğanoğlu	Meydan	Sur dışında	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
75	Münci	Makbul Ağa	Sur içinde	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
76	Arslandoğlu Hacı Mustafa	Meydan	Sur dışında	Arslandoğlu Hacı Mustafa	Hayrî vakıf	Yıkılmış
77	Divanpiri Mahallesi Mescidi	Divanpiri	Sur dışında	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
78	Kiçi Mescidi	Sağirin	Sur dışında	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
79	Hacı Ali Efendi	Timurcu Süleyman	Sur dışında	Hacı Ali	Hayrî vakıf	Yıkılmış
80	Fayikoğlu	Belli değil	Belli değil	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
81	Muhyiddin	Belli değil	Sur içinde	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış

82	Astarcıoğlu	Belli değil	Belli değil	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
83	Dal	Belli değil	Belli değil	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
84	Dörtayak	Belli değil	Belli değil	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
85	Kurşunoğlu	Belli değil	Belli değil	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
86	Hacı Derviş	Belli değil	Belli değil	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
87	Hacı Hüseyin	Karalar	Sur dışında	Hacı Hüseyin	Hayrî vakıf	Yıkılmış
88	Hacı Bekir	Belli değil	Belli değil	Hacı Bekir	Hayrî vakıf	Yıkılmış
89	Hacı Hüseyin	Kiçi Bali	Sur dışında	Hacı Hüseyin	Hayrî vakıf	Yıkılmış
90	Uzun	Şeyh Sinan	Sur dışında	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
91	Kokalakzade	Mecdeddin	Sur içinde	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış
92	İskender Ağa	Cami-i Cedid	Sur içinde	İskender Ağa	Hayrî vakıf	Yıkılmış
93	Memiş Halife	Belli değil	Belli değil	Belli değil	Hayrî vakıf	Yıkılmış

Tabloya göre Antalya şehir merkezindeki mahallelerde bulunan toplam 93 mescidin 54'ünün Antalya surları dışındaki mahallelerde ve 32'sinin sur içindeki mahallelerde olduğu tespit edilmiştir. 7 mescidin ise tam olarak sur dışında mı ya da sur içinde mi olduğu tespit edilememiştir. Bu mescitlerden Ahi Yusuf, Hızır Ağa, Hatip Süleyman, İmaret, Hoca Nebi, Bali Bey ve Arslanoğlu Hacı Mustafa Mescitleri, zamanla görülen lüzum üzerine minber eklenerek camiye dönüştürülmüştür. Araştırılan döneme ait tespit edilebilen 93 mescitten yalnızca 4 tanesi günümüzde mevcut olup hizmetlerine devam etmektedirler. Bunlar Makbul Ağa, Ahi Kızı, Şeyh Şücaüddin ve Arab mescitleridir.

Tablo 1.48 Mescit Vakıflarının Gelir ve Giderleri (kuruş)

	Yıllar →	1835			1839/1840			1842			1859			1865		
	Mescitler	Gelir	Gider	Artan	Gelir	Gider	Artan	Gelir	Gider	Artan	Gelir	Gider	Artan	Gelir	Gider	Artan
1	Makbul Ağa Mescidi	210	177	33	420	420	-	350	350	-	375	375	-	-	-	-
2	Ahi Kızı Mescidi	183,5	154	29,5	302	302	-	151	151	-	-	-	-	268	268	-
3	İskender Çelebi Mescidi	135	107	28	190	190	-	95	95	-	281	210	71	351	351	-
4	Ekşili Mescidi	98	98	-	186	186	-	48	48	-	163,5	163,5	-	327,5	213,5	114
5	Tahtalı Mescidi	83	49	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Orta Mescidi	85	85	-	169	169	-	84,5	84,5	-	175	175	-	323	323	-
7	Mürseloğlu Mescidi	36,5	36,5	-	73	73	-	36,5	36,5	-	-	-	-	-	-	-
8	Hacı Veliddin	14	14	-	14	14	-	-	-	-	-	-	-	27	27	-
9	Kara Ömer	36	36	-	42	42	-	21	21	-	-	-	-	-	-	-
10	Şeyh Şücaüddin	84	61	23	-	-	-	84	84	-	-	-	-	-	-	-

11	Hacı İvaz Mescidi	30	30	-	-	-	-	30	30	-	-	-	-	-	-	-
12	Kızılharım Mescidi	57	22	35	114	114	-	57	57	-	-	-	-	-	-	-
13	Arab Mescidi	33	33	-	66	66	-	33	33	-	-	-	-	-	-	-
14	Sağırın Mescidi	207	120	87	414	414	-	207	207	-	-	-	-	464	436,5	27,5
15	Hacı Velioglu Mescidi	20	20	-	40	40	-	20	20	-	-	-	-	-	-	-
16	Seyyid Hacı Mehmed Mescidi	97,5	67,5	30	195	195	-	97,5	97,5	-	80	80	-	-	-	-
17	Aşık Doğan Mescidi	40	40	-	80	80	-	40	40	-	-	-	-	330	330	-
18	Küçük Hacı Mehmed	5	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	Cullah Kara Mahallesi Mescidi	80	64	16	140	140	-	70	70	-	110	110	-	-	-	-
20	Hacı İsmail Mescidi	40	40	-	80	80	-	40	40	-	-	-	-	400	168,5	131,5
21	İbrahim Çelebi Mescidi	102,5	88,5	14	205	205	-	102,5	102,5	-	150	150	-	300	300	-
22	Mecdeddin Mescidi	180	51	129	360	360	-	180	116	64	224,5	224,5	-	-	-	-

23	Hacı Derviş Ağa Mescidi	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24	Kemerli Mescidi	10	10	-	20	20	-	-	-	-	40	40	-	55	55	-
25	Hacı Mehmed Mescidi	44	44	-	18	18	-	44	44	-	-	-	-	-	-	-
26	Kavaf Hacı İbrahim Mescidi	40	40	-	80	80	-	40	40	-	-	-	-	-	-	-
27	Hüseyin Ağa Mescidi	-	-	-	46	46	-	23	23	-	-	-	-	-	-	-
28	Karagözlü Mescidi	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29	Hacı Hasan Mescidi	-	-	-	251	251	-	125,5	125,5	-	-	-	-	-	-	-
30	Hacı Süleyman Mescidi	-	-	-	80	5	75	40	-	-	-	-	-	-	-	Zürri Vakıf
31	Kara Mescidi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.130	1.11,5	18,5
32	Çavuş Ömer Mescidi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	310	230	80

Arşiv kaynaklarına göre Antalya şehir merkezinde 18. ve 19.yüzyıllarda 93 mescidin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Fakat bu mescitlerin 32 tanesine ait vakıf gelir ve giderleri tespit edilmesine rağmen 61 tanesine ait herhangi bir vakıf gelir ve gider kaydına rastlanmadığı için yukarıdaki tabloya eklenmemiştir. Bu mescitlerin gelir ve giderlerine bakıldığı zaman söz konusu 93 mescit vakfından 20 tanesinin hem vakıflarına ait nakit paraların değerini korumak hem de vakıflarına ek gelir sağlamak amacıyla istirbah yoluna başvurdıkları görülmektedir.

Vakıflarına ait nakit paralarını %15 ile %20 arasındaki kâr payı oranlarıyla istirbah yoluyla borç verip kazanç elde eden mescit vakıfları Ahi Kızı, İskender Çelebi, Ekşili, Orta, Mürseloğlu, Hacı Veliddin, Kara Ömer, Şeyh Şücaeddin, Kızılharım, Arab, Sağırin, Seyyid Hacı Mehmed, Aşık Doğan, İbrahim Çelebi, Hacı Mehmed, Ahi Yusuf, Has Balaban, İğdirli Hasan, Kara ve Çavuş Ömer mescit vakıflarıdır.

Tablo 1.49 Antalya Vakıf Mescitlerindeki Görevliler

	Mescidler	Mütevelli	Nazır	Kâtip	İmam	Müezzin	Aşırhan	Ferraş	Kayım	Kaimem
1	Makbul Ağa Mescidi	7	9	1	7	7	-	-	1	-
2	Ahi Kızı Mescidi	4	-	-	11	-	-	-	-	-
3	İskender Çelebi Mescidi	6	-	-	9	-	4	-	-	-
4	Ekşili Mescidi	4	-	-	7	-	-	-	-	-
5	Tahtalı Mescidi	-	-	-	3	-	-	-	-	-
6	Orta Mescidi	2	-	-	5	-	-	-	-	-
7	Mürseloğlu Mescidi	-	-	-	6	2	-	-	-	-
8	Hacı Veliddin Mescidi	1	-	-	6	1	-	-	-	-
9	Kara Ömer	-	-	-	10	-	-	-	-	-
10	Şeyh Şücaeddin	-	-	-	7	3	-	-	-	-
11	Timurcu Kara Mah. Mescidi	1	-	-	5	-	-	-	-	-
12	Hacı İvaz Mescidi	-	-	-	7	-	-	-	-	-
13	Kızılharım Mescidi	-	-	-	5	-	-	-	-	-
14	Karadağ/Karadayı Mescidi	-	-	-	1	-	-	-	-	-
15	Arab Mescidi	-	-	-	8	-	-	-	-	-
16	Sağırin Mescidi	3	-	-	14	-	-	-	-	-
17	Hacı Velioğlu Mescidi	1	-	-	1	-	-	-	-	-
18	Arab İmamoğlu Mehmed Ağa	-	-	-	2	-	-	-	-	-
19	Seyyid Hacı Mehmed Mescidi	4	-	-	4	1	-	-	-	-
20	Aşık Doğan Mescidi	1	-	-	9	1	-	-	-	-
21	Hacı Abbasoğlu Hacı Süleyman	-	-	-	4	7	-	1	5	-
22	Küçük Hacı Mehmed	-	-	-	7	3	-	-	-	-
23	Çullah Kara Mahallesi Mescidi	6	-	-	12	9	-	-	-	-
24	Hacı İsmail Mescidi	3	-	-	10	3	-	-	-	-
25	İbrahim Çelebi Mescidi	4	-	-	9	-	-	2	-	1
26	Mecdeddin Mescidi	3	-	-	6	4	-	-	-	-
27	Hacı Derviş Ağa Mescidi	-	-	-	15	-	-	-	-	-
28	Kemerli Mescidi	2	-	-	1	1	-	-	-	1
29	Hacı Mehmed Mescidi	-	-	-	3	-	-	-	-	-
30	Kavaf Hacı İbrahim Mescidi	-	-	-	4	-	-	-	-	-
31	Kürklüoğlu Mescidi	-	-	-	-	-	-	-	-	-
32	Hüseyin Ağa Mescidi	1	-	-	7	-	-	-	-	-
33	Ahi Yusuf Mescidi	-	-	-	1	-	-	-	-	-

34	Has Balaban Mescidi	-	-	-	4	-	-	-	-	-
35	Meydan Mahallesi Mescidi	-	-	-	5	-	-	-	-	-
36	Karagözlü Mescidi	-	-	-	3	-	-	-	-	-
37	Hacı Hasan Mescidi	4	-	-	13	1	-	-	1	-
38	Hacı Süleyman Mescidi	-	-	-	7	-	-	-	-	-
39	Hızır Ağa Mescidi	-	-	-	5	1	-	-	1	-
40	İğdir(li) Hasan Mescidi	-	-	-	5	5	-	-	-	-
41	Seyyid Hacı Hasan Mescidi	-	-	-	5	1	-	-	1	-
42	Hatip Süleyman Mescidi	5	2	-	5	-	-	-	-	-
43	Taş Köprü Mescidi	-	-	-	4	-	-	-	-	-
44	Ispartalı Mescidi	-	-	-	3	-	-	-	-	-
45	Ali Çelebi Mescidi	-	-	-	7	-	-	-	-	-
46	Sarioğlu Mescidi	1	-	-	1	-	-	-	-	-
47	Sarraç Hacı Hüseyin Mescidi	-	-	-	5	-	-	-	-	-
48	Ala/Alaca Mescid	-	-	-	5	-	-	-	2	-
49	Otacı/Kantarcı Ebubekir Mescidi	-	-	-	2	1	-	-	-	-
50	İmaret Mescidi	-	-	-	-	-	-	-	1	-
51	Ak Mescid	8	3	-	6	-	-	-	-	-
52	Bab-ı Kale Mescidi	-	-	-	-	3	-	3	-	-
53	Hoca Nebi Mescidi	-	-	-	4	3	-	-	-	-
54	Ali Bali Mescidi	-	1	-	1	1	-	-	-	-
55	Hamza Bey Mescidi	-	-	-	2	1	-	-	-	-
56	Bali Bey Mescidi	-	-	-	1	1	-	-	-	-
57	Kara Mescidi	-	-	1	1	-	-	-	-	-
58	Çavuş Ömer Mescidi	1	-	-	1	1	-	-	-	-
59	Köprübaşı Mescidi	-	-	-	4	-	-	-	-	-
60	Lütfullah Efendi Hatunu Mescidi	-	-	-	1	-	-	-	-	-
61	Hatice Hatun Mescidi	-	-	-	1	-	-	-	-	-
62	Halime Hatun Mescidi	-	-	-	1	-	-	-	-	-
63	Edhem Çelebi Mescidi	-	-	-	2	-	-	-	-	-
64	Hacı Hüseyin Mescidi	-	-	-	-	2	-	-	-	-
65	Hacı Hüseyin Mescidi	-	-	-	-	2	-	-	-	-
66	Hüseyin Çelebi Mescidi	-	-	-	2	-	-	-	-	-
67	Hüseyin Efendi Mescidi	-	-	-	1	-	-	-	-	-
68	Dizdar Ebubekir Ağa Mescidi	-	-	-	2	-	-	-	-	-
69	Reis Mescidi	1	-	-	-	-	-	-	-	-
70	Abbas Güzel Mescidi	-	-	-	2	-	-	-	-	-
71	Molla Ahmed Mescidi	-	-	-	1	-	-	-	-	-
72	Hasan Dede Mescidi	-	-	-	1	-	-	-	-	-
73	Veli Dede Mescidi	-	-	-	1	-	-	-	-	-
74	Doğanoğlu Mescidi	-	-	-	-	3	-	-	-	-
75	Münci Mescidi	-	-	-	1	-	-	-	-	-
76	Arslanoğlu Hacı Mustafa Mescidi	-	-	-	-	1	-	-	-	-
77	Divanpiri Mahallesi Mescidi	-	-	-	2	-	-	-	-	-
78	Kiçi Mescidi	-	-	-	-	3	-	-	2	-
79	Hacı Ali Efendi Mescidi	-	-	-	2	1	-	-	-	-
80	Fayikoğlu Mescidi	-	-	-	1	1	-	-	-	-

81	Muhyiddin Mescidi	-	-	-	1	1	-	-	-	-
82	Astarcioğlu Mescidi	1	-	-	-	-	-	-	-	-
83	Dal Mescidi	-	-	-	1	1	-	-	-	-
84	Dörtayak Mescidi	1	-	-	-	-	-	-	-	-
85	Kurşunoğlu Mescidi	-	-	-	1	1	-	-	-	-
86	Hacı Derviş Mescidi	-	-	-	1	1	-	-	-	-
87	Hacı Hüseyin Mescidi	7	-	-	7	-	-	-	-	-
88	Hacı Bekir Mescidi	-	-	-	1	-	-	-	-	-
89	Hacı Hüseyin Mescidi	-	-	-	-	1	-	-	-	-
90	Uzun Mescid	1	-	-	-	-	-	-	-	-
91	Kokalakzade Mescidi	2	-	-	-	-	-	-	-	-
92	İskender Ağa Mescidi	-	-	-	2	-	-	-	-	-
93	Memiş Halife Mescidi	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	TOPLAM	85	15	2	340	79	5	6	14	2

(Yukarıdaki tabloda verilen sayılar 18. ve 19.yüzyılda evkaf ve hurufat defterlerindeki mescitlerin farklı cihetlerine/görevlerine yapılan ve tespit edilebilen atamalardır.)

Tabloya göre 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde bulunan mescitlere 85 müteveli, 15 nazır, 2 kâtip, 340 imam, 79 müezzin, 5 cüzhan, 6 ferraş, 14 kayyım ve 2 kaimekam olmak üzere toplam 548 atamanın yapıldığı görülmektedir. En fazla atamanın 340 kişi ile mescitlerin imamlık cihetine yapıldığı bunun da mescitlere yapılan tüm atamaların %62'sine denk geldiği tespit edilmiştir. Ardından 85 kişi ile ikinci sırada müteveli atamalarının olduğu bunun da tüm atamaların %15,5'ine denk geldiği ve üçüncü sırada ise 79 kişilik atama sayısı ve %14,4'lük oranı ile müezzinlik cihetinin geldiği görülmüştür. Yine tabloya göre mescitlerde en az atamalar 2'şer kişi ile kâtiplik ve kaimekamlık cihetlerine yapılmıştır. Mescitlerin içerisinde en fazla imam atamasının yapıldığı mescit 15 imam atasıyla Hacı Derviş Ağa Mescidi'dir. En fazla müteveli atasımasının yapıldığı mescit ise 17 müteveli atasıyla Makbul Ağa Mescididir. Farklı cihetlere en fazla atamanın yapıldığı mescit Makbul Ağa Mescidi'dir. Araştırılan dönem içerisinde Makbul Ağa Mescidine 7 müteveli, 9 nazır, 7 imam, 7 müezzin, 1 kayyım, 1 kâtibin atandığı tespit edilmiştir. Evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlarda Kürklüoğlu Mescidi' ne ait herhangi bir atama kaydına rastlanmamıştır. Mescitlere yapılan atamalar genelde kadı, naib ve bazen de vakıf mütevellilerinin arzları ile yapılmıştır. Bu durumun tek istisnası ise Bab-ı Kale Mescidi'nde ferraş olarak görev yapan Mustafa'nın yerine Süleyman'ın atanması kale dizdarının arzı ile gerçekleşmiştir. Mescitlerdeki cihetlere genelde bir görev bir kişiye tevdi edilirken bazen iki görev bir kişiye, hatta Hacı Abbasoğlu Hacı Süleyman Mescidi'nde olduğu gibi bazen de üç görev bir kişiye tevdi edilmiştir. Ağustos 1729'da bu mescidin müezzinlik, kayyımlık ve ferraşlık görevleri Hasan adlı şahsa tevdi edilmiştir. İstisnai bir atama olarak Makbul Ağa Mescidinde Şubat 1769'da günlük iki akçe ücret ile müezzin olan Molla Mehmed'in vefatıyla yerine torunu Seyyid Ömer'in bu göreve atanması dikkat çekmektedir.

Bu çalışmanın tamamı üzerinde bir değerlendirme yapıldığı zaman vakıf cami ve mescit sayılarının diğer vakıf kurumları olan tekke, zaviye, medrese, sıbyan mektebi, çeşme, han,

köprü v.b. gibi eserlerden fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun en önemli sebeplerinden biri özellikle 18. ve 19.yüzyıllarda her mahalleye bir cami yaptırma geleneğinin ön plana çıkmış olması, diğer bir sebebi ise mescit inşa etmenin ekonomik olarak daha kolay olmasıdır. Antalya şehir merkezinde inşa edilmiş cami ve mescit sayıları karşılaştırıldı zaman da bu durum daha net ortaya çıkmaktadır. Bahse konu dönemde şehir merkezinde 40 cami olduğu görülürken mescit sayısının ise 93 olduğu görülmektedir. Tespit edilen diğer duruma göre bazı mescitlerin, medreselerin bünyesinde olduğu ve hizmetlerini oradan yürüttüğü görülmüştür. Buna örnek olarak Hacı Hasan Mescidi verilebilir.

1.3.Antalya'daki Tekke Zaviye ve Türbe Vakıfları

İslam kültürü tarihinde önemli bir yere sahip olan tekke ve zâviyeler, *hankah* ve *dergâh* gibi adlarla da anılmıştır. Tekke ve zaviyeler İslam tasavvuf düşüncesinin, terbiyesinin ve anlayışının öğretildiği, uygulandığı mekânlardır. Bu gibi vakıf kurumları daha çok halka yönelik olarak yaygın eğitim hizmetleri verilmiştir. Bununla beraber tekke ve zâviyelerin asıl amacı, tasavvuf erbaplarının bir araya gelip sohbet edebileceği ve zikirlerde bulunabileceği mekânlar sağlamaktır.¹²²⁵

Osmanlı coğrafyasında zaviyelerin yaygınlığını anlamak için Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılan tahrirlere bakmakta fayda vardır. Bu tahrirlere göre, Anadolu ve Rumeli topraklarında toplam 1.262 zaviyenin bulunması zaviyelerin bu konudaki derin ve geniş tesirlerinin bir göstergesidir.¹²²⁶ Yeni fethedilen coğrafyalardaki eğitim faaliyetleri, ilk önce zaviye ve mekteplerde başlamış, daha sonra ise medreselerde devam etmiştir. Daha çok sufi geleneklere bağlı olarak inşa edilen zaviyelerde, dinin farzları, sufi ritüellerinin öğretilmesi ve nefis terbiyesi esastır. Padişahlar, hanedan mensupları ile üst düzey devlet adamları, komutanlar ve ilmiye sınıfının da üst düzey mensupları, kurdukları vakıflar sayesinde, yeni fethedilen toprakların imarına önemli katkılarda bulunmuşlardır.¹²²⁷ Osmanlı Devleti'nin yürüttüğü fetih ve iskân politikaları ile imar faaliyetleri beraber yürütülmüştür. Fethedilen yerlerde dini müesseselerle beraber sosyal müesseselerin de inşa edilmesi, bu bölgelere yerleştirilen insanların içerisinde belli bir din ve kültür anlayışının oluşmasında etkili olmuştur. Zaviye,

¹²²⁵ M. Sadık Akdemir, "Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında XIX. Yüzyıl Burdur Vakıfları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Isparta 2007, sayı 18, s.106.

¹²²⁶ Ekmeleddin İhsanoğlu, "Osmanlı Medrese Geleneğinin Doğuşu", *Belleten Dergisi*, Ankara 2002, C. 66, sayı 247, s.854.

¹²²⁷ İhsanoğlu, 2002: s.864.

mescit ile başlayan, cami ve imaretlerin tesisiyle devam eden bu imar faaliyetlerinin belirli bir aşamasında medreseler de tesis edilmeye başlanmıştır.¹²²⁸

Evliya Çelebi 1672 yılında Antalya ziyareti sırasında şehirde mevcut olan tekkelerle ilgili olarak şunları söylemiştir: “Şehirde 7 tekke vardır. Bunlardan Kaleiçinde Mevlevihane, kargir kubbeli bir Celaledin tekkesidir. Hayır sahibi mihrap önünde bir sivrice yüksek kubbenin içinde yatmaktadır. Gülşeni Tekkesi, Ahi Sultan Kızı Tekkesi. Kalenin dışında doğu tarafında hendek kenarında Koyun Baba Tekkesi, Bektaşî tekkesidir. Limonlu, turunçlu ve gül gülistanlı mesiregah bir tekkedir. Şeyhi Boşnak asıllı Zülfikar Dede’nin demine hu, tarik sahibi Tanrı merdi candır. Gelen gidenlere nimeti boldur”.¹²²⁹

18 ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde inşa edilmiş olan tekke, zaviye ve türbeler de şunlardır:

1.3.1.Murad Ağa Zaviyesi

Evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlardan hangi mahallede olduğu tam olarak tespit edilemeyen fakat Antalya surları dışında olduğu düşünülen Murad Ağa Zaviyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre mülhak vakıf statüsündedir.¹²³⁰

Arşiv kaynaklarından tespit edilebilen verilere göre zaviyeye yapılan atamalar şunlardır: Ocak 1692 tarihinde Murad Ağa Zaviyesi Vakfının mütevellisi ve aynı zamanda şeyhi olan Ömer’in görev beratı yenilenmiştir.¹²³¹ 26 Aralık 1707’de zaviyenin günlük bir akçe ücret ile nazırı olan Ali vefat ettiği için yerine Menla/Molla Ahmed’e bu görev tevdi edilmiştir.¹²³² 26 Aralık 1707’de Murad Ağa Zaviyesinin iki akçe ücret ile mütevellisi olan Ömer’in vefatıyla yerine oğlu Mustafa’ya vakfın mütevellilik görevi tevdi edilmiştir.¹²³³

13 Şubat 1836’da Murad Ağa Zaviyesi vakfının düzenli bir görevle dersiamlığına meşrut zaviyedarlığına mutasarrıf olan Esseyid Mehmed Halife talebe-i uluma beratla mutasarrıftır. Zaviyeye vakfiye dışı hayır sahiplerinin vakf eyledikleri şunlardır: Antalya’da Veli Efendioğlu Hasan bahçesinden talebe-i uluma (ilim öğrencilerine) verilen 25 kuruş, Kızılharım Mahallesinde bulunan Moralı Abid’in sakin olduğu bahçe icarından gelen 40 kuruş, yine Kızılharım Mahallesinde Moralı Salih Ağa’nın sakin olduğu bahçe icarından gelen 24

¹²²⁸ İhsanoğlu, 2002: s.865.

¹²²⁹ Evliya Çelebi: s.313.

¹²³⁰ VGMA FHRT.d.2190: s.5.

¹²³¹ VGMA HRF.d.1136: 176.

¹²³² VGMA HRF.d.1067: 18.

¹²³³ VGMA HRF.d.1067: 18.

kuruş olmak üzere toplam gelir 89 kuruştur. Bu para müderris tarafından muhafaza altına alınmıştır.¹²³⁴

1840 yılında Murad Ağa Zaviyesi Vakfının dersiamlığı ve zaviyedarlığına mutasarrıf olan Esseyid Mehmed Halife yapılan muhasebeye göre vakfın 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık gelirleri toplamı 178 kuruştur. Vakfın iki yıllık giderleri toplamı ise muhasebe harcına ödenen 10,5 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 167,5 kuruş artmıştır. Artan bu miktar zaviyenin zaviyedarına tahsis edilmiştir.¹²³⁵ 1842 yılında zaviyenin zaviyedarlığına mutasarrıf olan Seyyid Mehmed Halife ile yapılan muhasebeye göre vakfın gelirleri şunlardır: Antalya’da Veli Efendioğlu Hasan bahçesinden gelen 25 kuruş, Kızılharım Mahallesinde Moralı Abid’in sakin olduğu bahçe icarından gelen 40 kuruş, yine Kızılharım Mahallesinde Moralı Salih Ağa’nın sakin olduğu bahçe icarından gelen 24 kuruş olmak üzere toplam gelir 89 kuruştur. Vakıf gelirlerinin tamamı zaviyenin zaviyedarına tahsis edilmiştir.¹²³⁶

Tablo 1.50 Murad Ağa Zaviyesi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	-	89	-	-	89	Giderler yazılmamıştır.						-
1839/1840	-	178	-	-	178	-	-	-	-	10.5	10.5	167.5
1842	-	89	-	-	89	Giderler yazılmamıştır.						-

1.3.2. Tekke Zaviyesi

Defteri-i Atikte 1699 tarihli kayıta bu zaviye mevcuttur. 1835 yılında Antalya’nın surları içerisinde bulunan Tekke Zaviyesinin beratla ile zaviyedarı ve mütevellisi Eşşeyh Osman Efendi b. Mehmed’tir. Tekke zaviyesinin varidatı: Tekke arsası dahilinde olan 10 adet dut ağacı ve bir dükkân arsasından gelen senelik 5 kuruştur.¹²³⁷ Bu vakfın giderlerinden bahsedilmemiştir.

¹²³⁴ BOA EV.d.38601: varak 11, s.21.

¹²³⁵ BOA EV.d.11423: varak 11, s.22.

¹²³⁶ BOA EV.d.11952: varak 10, s.19.

¹²³⁷ BOA EV.d.38601: varak 14, s.28.

1.3.3.Nigâr Hatun Türbesi Vakfı

Sultan Korkut'un annesi Nigâr Hatun Türbesi Vakfı kuruluşunda hayri bir vakıf olarak tesis edilmiş fakat daha sonra 1826 yılında Evkaf Nezaretinin kurulmasından sonra mülhak vakıf statüsünde idare edilmeye başlanmıştır.¹²³⁸ Bu türbe Osmanlı Padişahı II. Bayezıt'ın eşi olan Nigâr Hatun'a ait olup Antalya surları içerisindeki Cami-i Atik Mahallesindedir.¹²³⁹

İsmail Hakkı Uzunçarşılı bu konu ile ilgili şöyle yazmıştır: “Korkut'un validesi Nigâr Hatun, oğlunun *Antalya'ya* naklinden sonra aynı şehirde 1503 Mart'ında vefat ederek Kaleiçinde Mevlevi Tekkesi haziresine gömülmüştür. Mermerden olan kabir kitabesi şöyledir: Mezarın baştaşında *Haza kabrülmerhumet-ül mağrufe Nigâr Hatun bint-i Abdullah ve hiye Valide't-üs-sultan Korkut bin Bayezid Han*, mezarın ayaktaşında ise *Vekad intekalet ila rahmetillah fi şehri ramazan ül mübarek min seneti semaniyye ve tis'a mie.*”¹²⁴⁰ Yapılan saha çalışmaları ve ziyaretler kapsamında Uzunçarşılı'nın bahsettiği mermerden olan kabir kitabesinin yerinde olmadığı görülmüştür.

Döneme ait evkaf ve hurufat defterleri üzerinde yapılan arşiv çalışmalarında türbe ile ilgili oldukça fazla atama kaydına rastlanılmıştır. 18. ve 19.yüzyıllara ait hurufat ve efkaf defterlerine göre tespit edilebilen atamalar şunlardır: 1692 yılında türbede cüzhan olan Celil'in görev beratı yenilenmiştir. Mayıs 1699'da Sultan Korkud validesi türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Hafız Mehmed'in vefatıyla yerine oğlu Mehmed bu göreve atanmıştır.¹²⁴¹ Mayıs 1700'de Korkut Sultan türbesinde günlük bir akçe ile türbedar olan Musa kendi rızasıyla bu görevi bırakmış yerine Hüseyin atanmıştır. Yine aynı tarihte türbede cüzhan olan Veli vefat ettiği için yerine Hacı İbrahim atanmıştır. 12 Eylül 1703'te Cami-i Atik Mahallesinde bulunan Sultan Korkud Validesi türbesinde ecza-i şerife (cüzler) noktacı olan Mehmed'in vefatıyla yerine Şeyh Osman'a bu görev tevdi edilmiştir. Türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan Seyyid Ahmed'in bu görevi bırakmasından dolayı yerine Mehmed'e bu görev tevcih edilmiştir. Türbede tilavet olunan/okunan cüzlerin kâtibi olan Hüseyin'e yeniden görev beratı tevdi edilmiştir. 10 Kasım 1703'te türbede günlük birer akçe ücret ile cüzhan olan Mehmed, Mustafa ve İbrahim'in görev beratları yenilenmiştir. 7 Şubat 1704'te türbede günlük bir akçe ile cüzhan olan Mehmed'in görev beratı yenilenmiştir.¹²⁴² 5 Haziran 1704'te bir akçe ile cüzhan olan Osman'ın görev beratı yenilenmiştir. Yine türbede her sabah rahmetlinin ruhu için dört akçe

¹²³⁸ VGMA FHRT.d.2190: s.7.

¹²³⁹ Osmanlı Şehzadesi Korkut'un annesi Nigâr Hatun'a ait olan türbe günümüzde Kaleiçi'nde Mevlevihane, Zincirkıran Mehmed Bey Türbesi ve Yivli Minare Camii'nin ortasında bulunmaktadır ve halkın ziyaretine açıktır.

¹²⁴⁰ Uzunçarşılı, 1966: s.546.

¹²⁴¹ VGMA HRF.d.1140: 31.

¹²⁴² VGMA HRF.d.1067: 15.

ücret ile cüz okuyan Cüzhan Veli'nin görev beratı yenilenmiştir.¹²⁴³ Aralık 1704'te günlük 2 akçe ücret ile türbedar olan Recep'in kendi rızasıyla görevi Mehmed lehine bırakmış ve bu göreve de naibin arzı üzerine Mehmed atanmıştır.¹²⁴⁴

25 Nisan 1705'te Sultan Korkud validesi türbesinde bir akçe ücret ile cüzhan olan Veli'nin bu görevi bırakmasından dolayı yerine Mehmed'e bu görev tevdi edilmiştir.¹²⁴⁵ 11 Ağustos 1706'da türbenin türbedarı olan Mehmed vefat ettiği için yerine Ahmed'e bu görev tevdi edilmiştir. Türbedar Seyyid Mehmed'in vefatıyla da Osman'a bu görev tevdi edilmiştir. 4 Nisan 1707'de türbede günlük iki akçe ücret ile türbedar olan Ahmed üzerinden görev Osman'a tevdi edilmiştir.¹²⁴⁶ 28 Eylül 1707'de türbede günlük iki akçe ücret ile türbedar olan Şeyh Osman'ın üzerinden bu görev Ahmed'e tevdi edilmiştir. 24 Ocak 1708'de Antalya'da Cami-i Atik Mahallesinde bulunan Sultan Korkud validesi türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Veli vefat ettiği için yerine Ahmed'e bu görev tevdi edilmiştir.¹²⁴⁷ 12 Ocak 1709'da türbenin günlük bir akçe ücret ile cüzhanı olan Mehmed vefat ettiği için yerine Ahmed'e bu görev tevdi edilmiştir. 12 Nisan 1709'da günlük iki akçe ücret ile türbedar olan Osman vefat ettiği için yerine Seyyid Mehmed ve Abdurrahman'a türbedarlık görevi tevdi edilmiştir. Yine türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Mehmed'in bu görevi bırakmasından dolayı yerine Ebubekir'e bu görev tevdi edilmiştir. 2 Ocak 1710'da türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Veli vefat ettiği zaman yerine oğlu Mustafa geçebilecek durumda iken dışarıdan Ahmed adlı şahıs bu görevi haksız bir şekilde kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu haksız atama iptal edilerek, kadının arzı ile türbenin cüzhanlık görevi Veli'nin oğlu Mustafa'ya verilmiştir.¹²⁴⁸ 26 Ağustos 1710'da Sultan Korkud türbesinde günlük iki akçe ücret ile ortaklaşa bir şekilde Türbedar Seyyid Mehmed ve Türbedar Abdurrahman bu görevin mutasarrıfları iken Seyyid Mehmed bu göreve ehil değil diye görevine son verilmiştir. Fakat gerçeğin böyle olmadığı anlaşıncı tekrar eski usul üzerine beratla söz konusu kişinin görevlendirmesi yapılmıştır. 15 Ağustos 1711'de türbede günlük iki akçe ücret ile türbedar olan Seyyid Mehmed'in görevine haksız bir şekilde tekrar son verilmiş ve yerine Abdurrahman adlı şahıs atanmıştır. Yapılan bu haksız atama daha sonra iptal edilerek göreve tekrar Seyyid Mehmed beratla atanmıştır. 13 Ekim 1711'de türbede cüzhan olan İbrahim'in bu görevi bırakmasından dolayı yerine Mustafa Halifeye görev tevdi edilmiştir.¹²⁴⁹ 10 Eylül 1714'te türbede bir akçe

¹²⁴³ VGMA HRF.d.1067: 16.

¹²⁴⁴ VGMA HRF.d.1136: 176, 177.

¹²⁴⁵ VGMA HRF.d.1067: 17.

¹²⁴⁶ VGMA HRF.d.1067, 18.

¹²⁴⁷ VGMA HRF.d.1067, 18.

¹²⁴⁸ VGMA HRF.d.1067: 19.

¹²⁴⁹ VGMA HRF.d.1067: 20.

ücret ile Cüzhan Osman'ın görevi bırakmasından dolayı Yusuf'a bu görev tevdi edilmiştir.¹²⁵⁰ 16 Aralık 1716'da türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Ahmed'in görevi bırakmasından dolayı Ebubekir'e görev tevdi edilmiştir. 15 Ocak 1717'de Sultan Korkud validesi türbesi vakfının mütevellisi olan Mehmed vefat ettiği için yerine Seyyid Mustafa'ya mütevellilik görevi tevdi edilmiştir. Korkud Sultan türbesinde bir akçe ile Cüzhan Hacı Abdurrahman'ın vefatından dolayı Ali'ye vakıf nazırı Seyyid Osman'ın arzı üzerine görev tevdi edilmiştir. Sultan Korkud türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Ali'nin görevden uzaklaştırılmasıyla yerine Seyyid Mustafa'ya vakıf nazırı olan Seyyid Osman'ın arzı üzerine görev tevdi edilmiştir. Sultan Korkud türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Mustafa'nın da görevden uzaklaştırılmasından dolayı yerine Seyyid Mustafa'ya vakfın nazırı olan Seyyid Osman'ın arzı üzerine bu görev tevdi edilmiştir. Sultan Korkud türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Feyzullah'ın bu görevden el çektilmesiyle Halil'e, vakfın nazırı olan Seyyid Osman'ın arzı üzerine türbenin cüzhanlığı tevdi edilmiştir. Sultan Korkud türbesinde günlük bir akçe ücret ile Cüzhan Ahmed'in görevden el çektilmesiyle Ebubekir'e vakıf nazırı olan Seyyid Osman'ın arzı üzerine görev tevdi edilmiştir. Sultan Korkud validesi türbesinde tilavet olunan cüzlerin noktacı ve kâtabi olmadığından dolayı günlük üç akçe ücret ile Seyyid Osman'a bu görevler beratla tevcih edilmiştir.¹²⁵¹

Ağustos 1726'da Sultan Korkud validesi türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Ali'nin vefatıyla yerine Hasan Halife, Kadı Mustafa'nın arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Ekim 1726'da türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Ebubekir iki senedir vazifesini terk ettiği için görevine son verilerek yerine Ahmed Halife, vakfın nazırı olan Esseyyid Osman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte bu türbede günlük bir akçe ücret ile diğer cüzhan olan Ömer üç yıldır vazifesini terk ettiği için onun da görevine son verilerek yerine Osman Halife, vakfın nazırı olan Esseyyid Osman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Hacı Mustafa hizmetini terk ettiği için onun da görevine son verilmiş yerine Mehmed b. Hüseyin, vakfın nazırı olan Esseyyid Osman'ın arzı üzerine atanmıştır. Aynı tarihte yine türbebe günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Mustafa'nın vefat etmesiyle yerine Yusuf Halife, yine vakıf nazırı olan Esseyyid Osman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Şaban görevini terk ettiği için yerine Mehmed Halife, vakfın nazırı olan Esseyyid Osman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Ayrıca aynı tarihte türbede günlük bir akçe ücret ile başka bir cüzhan olan Esseyyid Mustafa görev beratını zayi ettiği için kendisine yeni bir görev beratı

¹²⁵⁰ VGMA HRF.d.1067: 23.

¹²⁵¹ VGMA HRF.d.1067: 24.

verilmiştir. Mart 1727’de türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Abdurrahman görev beratını zayi ettiği için kendisine önceki kayıtlar esas alınarak yeni bir görev beratı verilmiştir. Yin aynı tarihte türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Yusuf’un vefatıyla yerine Hüseyin Halife bu göreve atanmıştır.¹²⁵²

Hurufat defterlerinde 17.yüzyılın 2.yarısı ve 18.yüzyılın 1.yarisında ait türbeye yapılan atamalarda, atamaların hangi naib ve kadıların arzları üzerine gerçekleştiği yazmamaktadır. Buna karşın 18.yüzyılın 1.yarisının sonundan 19.yüzyılın sonlarına kadar yapılan atamalarda arzların hangi naib ve kadılar tarafından yapıldığı yazmaktadır.

Haziran 1728’de türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Hüseyin’in vefatından dolayı yerine Osman’a bu görev, Kadı Hacı Süleyman’ın arzı üzerine tevdi edilmiştir. Temmuz 1728’de Valide Korkud Sultan türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Ahmed’in bu görevi bırakmasından dolayı bu görev Ahmed isimli başka bir şahsa beratla tevdi edilmiştir. Sultan Korkud validesi evkafının üç akçe ücret ile kâtibi vefat ettiği için bu görev Seyyid Hacı Osman’a tevdi edilmiştir.¹²⁵³ Ocak 1729’da Korkud Sultan validesi merkadinde/türbesinde tilavet olunan on beş adet cüz-i şerif talbisi/okuyucusu olan Seyyid Mustafa bir buçuk sene önce meclisi şer’ide/mahkemede, Müezzin Molla Mustafa bu görevi usule aykırı bir şekilde kendi üzerine berat ettirmiş diye şikâyetle bulunmuştur. Şikâyet neticesinde haksız bir şekilde göreve gelen Müezzin Molla Mustafa’nın görevine son verilerek naibin arzı üzerine göreve tekrar Seyyid Mustafa beratla atanmıştır. Ağustos 1729’da Sultan Korkud validesi türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Şeyh Ebubekir’in vefatından dolayı yerine Mehmed’e bu görev tevdi edilmiştir.¹²⁵⁴ Kasım 1729’da türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Hacı Mustafa bu görevin mutasarrıf iken dışardan Mehmed adlı şahıs usule aykırı bir şekilde bu görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu haksızlık anlaşıncı Mehmed bu görevden uzaklaştırılarak yerine bu görevin daha önceki sahibi olan Hacı Mustafa, Kadı Hacı Abdurrahman’ın arzı üzerine tekrar atanmıştır. Yine 1729’da türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Mehmed Halife’nin elinde olan görev beratı zayi olduğundan vakfın mütevellisi olan Esseyyid Mustafa’nın arzı üzerine Mahmud’a beratla görev tevdi edilmiştir.¹²⁵⁵ Haziran 1730’da Sultan Korkud validesi türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Hacı Mustafa vefat ettiği görevin daha önceki sahibi olan Mehmed Halifeye, vakfın mütevellisi olan Seyyid Mustafa’nın arzı üzerine bu görev tevdi edilmiştir. Türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Halil görevini terk ettiği için yerine Seyyid Feyzullah’a bu görev, vakfın mütevellisi olan

¹²⁵² VGMA HRF.d.1143: 41.

¹²⁵³ VGMA HRF.d.1144: 35.

¹²⁵⁴ VGMA HRF.d.1144: 36.

¹²⁵⁵ VGMA HRF.d.1144: 37.

Seyyid Mustafa'nın arzı üzerine tevdi edilmiştir. Sultan Korkud validesi türbesinde tilavet olunan/okunan on beş adet ecza-i şerifeye/cüze günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Esseyyid Mustafa b. Esseyyid Osman mutasarrıf iken dışarıdan Mustafa adlı şahıs gerçeğe aykırı beyanlarla Esseyyid Osman görevi kendi rızası ile bıraktı diyerek kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu haksız atama daha sonra iptal edilerek vakfın nazırı olan Seyyid Hacı Osman'ın arzı üzerine göreve tekrar Esseyyid Osman atanmıştır.¹²⁵⁶

Eylül 1744'te Sultan Korkud Vakfının günlük iki akçe ücret ile kâtibi olan Osman vefat ettiği için yerine Osman b. Ahmed adlı başka bir kâtip atanmıştır. Ekim 1744'te türbede günlük 1 akçe ücret ile cüzhan olan Mehmed'in görev beratı yenilenmiştir.¹²⁵⁷ Nisan 1745'te günlük bir akçe ücret ile bir cüz talbisi olan Hızır Efendi vefat ettiğinden dolayı yerine Hasan, Kadı Abdülkerim'in arzı ile bu göreve atanmıştır. Temmuz 1745'te günlük bir akçe ücret ile türbede cüzhan olan Mehmed vefat ettiği için yerine oğlu Ali bu göreve atanmıştır.¹²⁵⁸ Mart 1747'de türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Seyyid Veli görevi bıraktığından dolayı yerine Hasan, Kadı Seyyid Hacı Abdürrahim'in arzı üzerine atanmıştır. Yine aynı tarihte türbede beratla günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Seyyid Mustafa olmasına rağmen dışarıdan Mustafa adlı başka bir kişi usule aykırı olarak görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Daha sonra yapılan bu haksız atama vakfın mürtezikalarının haber vermeleriyle iptal edilerek görev tekrar Seyyid Mustafa'ya, Kadı Seyyid Hacı Abdurrahim Efendi'nin arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹²⁵⁹

Mart 1756'da Sultan Korkud validesi türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Mehmed Halifenin görev beratı yenilenmiştir.¹²⁶⁰ Temmuz 1756'da türbede günlük bir akçe ile cüzhan olan Ali Halife, babası Mehmed'in yeri boş kalınca onun yerine görevin mutasarrıfı olmuş ve daha sonra da görev beratı yenilenmiştir. Ağustos 1756'da türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan müezzin Mustafa vefat ettiğinden dolayı yerine oğlu İbrahim Halife, Kadı Hafız Mustafa Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²⁶¹ Ekim 1756'da Valide Sultan Korkud Türbesi Vakfının günlük bir akçe ücret ile mütevellisi olan Seyyid Osman Halife'nin görev beratı yenilenmiştir.¹²⁶² Şubat 1757'de Sultan Korkud validesi türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Osman vefat ettiğinden dolayı yerine Ömer Halife, vakfın mütevellisi olan Hacı Mustafa Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²⁶³ 28 Şubat 1759'da Valide-i Sultan Korkud Han merkatinde/türbesinde tilavet olunan on beş adet cüzün günlük bir akçe ile

¹²⁵⁶ VGMA HRF.d.1144: 38.

¹²⁵⁷ VGMA HRF.d.1061: 163.

¹²⁵⁸ VGMA HRF.d.1061: 164.

¹²⁵⁹ VGMA HRF.d.1061: 166, 167.

¹²⁶⁰ VGMA HRF.d.1056: 159.

¹²⁶¹ VGMA HRF.d.1056: 160.

¹²⁶² VGMA HRF.d.1056: 161.

¹²⁶³ VGMA HRF.d.1056: 162.

cüz-i şerif tilavet eden İbrahim vefat ettiğinden dolayı yerine Hacı Halil Halife, vakfın mütevellisi Hacı Hüseyin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Valide Sultan türbe-i şerifinde tilavet olunan on beş adet eczadan/cüzden günlük bir akçe ücret ile cüz-i şerif tilavet eden Ali Halife vefat ettiği için yerine Şeyh Seyyid Mehmed Halife, vakfın mütevellisi olan Hacı Hüseyin'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Valide Sultan türbe-i şerifinde tilavet olan on beş adet ecza-i şeriften günlük bir akçe ücret ile cüz-i şerif tilavet eden/okuyan Hasan Halife vefat ettiğinden dolayı yerine Eşşeyh Esseyyid Hasan Halife, vakfın mütevellisi olan Hacı Hüseyin'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²⁶⁴

Ocak 1760'ta Valide Sultan Korkud türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Ömer'in görev beratı yenilenmiştir. Türbede tilavet olunan on beş adet ecza-i şerifeden bir akçe ücret ile cüz-i şerif talbisi (okuyucusu) olan Hafız Mustafa hayatta olmasına rağmen öldü diye gerçeğe aykırı beyanlarla Seyyid Osman görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu haksız atama Seyyid Osman'ın görevden el çektilmesiyle iptal edilmiştir. Daha sonra görevin daha önceki sahibi olan Hafız Mustafa Halife, Kadı Seyyid Mustafa Tabanzade arzı üzerine atanmıştır. Mart 1760'ta türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Esseyyid Eşşeyh Hasan Halife kendi hüsnü rızasıyla görevi bıraktığı için diğer Hasan Halife bu göreve beratla atanmıştır.¹²⁶⁵ 22 Ağustos 1762'de türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Esseyyid Eşşeyh Mehmet vefat ettiği için yerine biraderi Hafız Esseyyid Hasan Halife, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. 18 Aaralık 1762'de Sultan Korkud Validesi Vakfından olmak üzere günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Ömer Halife geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Seyyid Ebubekir Halife, vakfın mütevellisi olan Seyyid Ebubekir'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Molla İbrahim de geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Hafız Mustafa Halife, vakfın mütevellisi olan Seyyid Ebubekir'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Kasım 1764'te türbede günlük bir akçe ücret ile bir cüz talbisi/okuyucusu olan Mehmed Haifenin görev beratı yenilenmiştir. Temmuz 1765'te türbede günlük bir akaçe ücret ile cüzhan olan Hafız Mustafa vefat etmiştir. Fakat Mustafa'nın oğlu olan Seyyid Hasan bu göreve rağbet etmediğinden dolayı yerine Seyyid İsmail, Kadı Müftüzade İbrahim'in arzı üzerine atanmıştır. Haziran 1768'de Valide Sultan Korkud türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Hasan vefat ettiği için yerine İbrahim b. Seyyid Ebubekir, vakfın mütevellisi olan Seyyid Ebubekir'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²⁶⁶ Ağustos 1769'da Sultan Korkud validesi türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Hasan'ın görevde kusuru olmamasına

¹²⁶⁴ VGMA HRF.d.1056: 166.

¹²⁶⁵ VGMA HRF.d.1056: 167.

¹²⁶⁶ VGMA HRF.d.1057: 85, 86.

rağmen dışarıdan Hacı İbrahim, Hasan vefat etti diye gerçeğe aykırı beyanla bu görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Bu haksız durumun anlaşılması üzerine Hacı İbrahim'in görevine son verilerek görevin daha önceki sahibi olan Hasan, vakfın mütevellisi olan Seyyid Ebubekir'in arzı üzerine bu göreve tekrar atanmıştır.¹²⁶⁷ Türbede Eylül 1770'te günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Hasan vefat etmiştir. Yerine vakfın mütevellisinin arzı üzerine bu görev Hacı İbrahim'e tevcih edilmiştir. Fakat buna rağmen dışarıdan yine Hasan isimli bir şahıs haksızlık yaparak usule aykırı bir şekilde cüzhanlık görevini kendi üzerine berat ettirmiştir. Bu durumun anlaşılması üzerine Hasan adlı şahıs bu görevden uzaklaştırılmış ve görev tekrar Hacı İbrahim'e verilmiştir. Yine aynı tarihte türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Mehmed b. Hasan vefat ettiği için yerine büyük oğlu Mustafa, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²⁶⁸ Mayıs 1773'te türbede Kur'an tilaveti için beratsız olarak cüzhan olan Seyyid Ömer geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etmiştir. Bunun üzerine cüzhanlık görevine günlük bir akçe ücret ile Seyyid Mustafa, naibin arzı üzerine atanmıştır. Yine aynı tarihte Valide-i Sultan Korkud türbesinde cüzhan olan Hacı İbrahim'in zayiden dolayı görev beratı yenilenmiştir. Yine aynı türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Seyyid Hasan b. Hamza göreve rağbet etmeyip terk-i hizmet ettiği için bu görevden uzaklaştırılmıştır. Yerine Seyyid Hafız İsmail, naibin arzı üzerine cüzhanlık görevine atanmıştır.¹²⁶⁹ Temmuz 1780'de Valide Sultan Korkud türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Seyyid Ömer geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı yerine Seyyid Mustafa, naibin arzı üzerine bu göreve beratla atanmıştır.¹²⁷⁰ Mart 1784'te türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Mehmed görev beratını zayi ettiğinden dolayı Kadı Halil'in arzı üzerine kendisine yeni bir görev beratı verilmiştir.¹²⁷¹ 23 Nisan 1796'da türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Hafız Esseyyid İsmail vefat ettiği zaman oğlu Esseyyid Ebubekir bu göreve atanmak için vakfın mütevellisine ricada bulunmuştur. Vakfın mütevellisi de Hafız Esseyyid İsmail'in görevini layıkıyla yerine getirmediğine dair şahitlerinin olduğunu ve uzun zamandır da görevini terk ettiğini hayatta olup olmadığının bilinmediğini belirtmiştir. Bunun üzerine Esseyyid Ebubekir'in bu göreve babasının yerine atanma talebi, naib tarafından reddedilmiştir. Daha sonra bu göreve Esseyyid Hasan b. Hüseyin söz konusu naibin arzı üzerine türbenin cüzhanlık görevine atanmıştır. Fakat daha sonra bu şahsın da görevine son verilerek göreve vefat etmiş olan Hafız Esseyyid İsmail'in oğlu Esseyyid Ebubekir atanmıştır.¹²⁷² 22 Mart

¹²⁶⁷ VGMA HRF.d.1072: 13.

¹²⁶⁸ VGMA HRF.d.1058: 52.

¹²⁶⁹ VGMA HRF.d.1059: 32,33.

¹²⁷⁰ VGMA HRF.d.1064: 9.

¹²⁷¹ VGMA HRF.d.1064: 11.

¹²⁷² VGMA HRF.d.531: 100.

1800'de Sultan Korkud türbe-i şerifinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Esseyid İsmail vefat ettiğinden yerine oğlu Esseyid Ali b. Esseyid İsmail bu göreve atanmıştır.¹²⁷³

24 Temmuz 1801'de türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Esseyid Hafız Ali b. Ahmed vefat ettiği için yerine oğlu Mehmed Emin Halife, naibin arzı üzerine bu göreve beratla atanmıştır.¹²⁷⁴ Mayıs 1802'de Valide-i Sultan Korkud türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Seyyid Mustafa'nın görevi bırakmasından dolayı sadır olan emr-i şerife imtisalen yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Eşşeyh İbrahim, naib İbrahim'in arzı üzerine bu göreve beratla atanmıştır. Aralık 1802'de günlük bir akçe ile ücret vakfın mütevellisi olan Mehmed vefat ettiğinden yerine Hafız Ubeyd b. Halil, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. 01 Kasım 1803'te türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Hafız Ubeyd b. Halil görev beratını zayi ettiğinden dolayı vermiş olduğu arzuhaline/dilekçesine göre kendisine yeni bir görev beratı verilmiştir.¹²⁷⁵ 24 Ağustos 1804'te Sultan Korkud evkafı mahsulünden olmak üzere günlük bir akçe ücret ile türbe-i şerifte cüzhan olan Seyyid Abdurrahman vefat ettiği için yerine oğlu Seyyid İbrahim b. Seyyid Abdurrahman'a bu görev tevdi edilmiştir. 27 Ağustos 1804'te türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Mehmed Emin geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Hafız Mustafa b. Mezruk Halife, naibin arzı üzerine atanmıştır. Kasım 1804'te türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Ali b. Seyyid İsmail'in cüzhanlık görevini bırakmasından dolayı yerine yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Mustafa b. Osman, naibin arzı üzerine atanmıştır. 18 Aralık 1804'te Sultan Korkud türbe-i şerifinde günlük bir akçe ücret ile namazlardan sonra cüz okuyucusu olan Hafız Mehmed b. Hüseyin vefat ettiği için yerine Seyyid Hafız Ahmed b. Hasan, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²⁷⁶ 18 Aralık 1804'te Antalya surları içinde bulunan Valide-i Sultan Korkut türbe-i şerifinde günlük bir akçe ücret ile namazlardan sonra cüz-i şerif tilavetine mutasarrıf olan Esseyid Ahmed Halife b. Hasan vefat ettiği için yerine oğlu Hafız Osman'ın bu bu göreve atanacağına dair şerh düşülmüştür. 6 Mart 1807'de türbede günlük bir akçe ücret ile sabah namazlarından sonra cüz okuyucusu/cüzhan olan Yusuf geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Hafız Fethullah b. Osman, Kadı Seyyid Feyzullah'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır. 17 Mart 1807'de Merhume Valide Sultan Korkud türbe-i şerifinde günlük bir akçe ücret ile sabah namazlarından sonra bir cüzi şerif tilavetine mutasarrıf olan Esseyid Feyzullah geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı

¹²⁷³ VGMA HRF.d.531: 104.

¹²⁷⁴ VGMA HRF.d.531: 104.

¹²⁷⁵ VGMA HRF.d.532: 104.

¹²⁷⁶ VGMA HRF.d.532: 105.

yerine Hafız Hüseyin b. Ahmed, Kadı Esseyid Feyzullah'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²⁷⁷ Yine 17 Mart 1807'de türbede günlük bir akçe ücret ile sabah namazlarından sonra okunan cüzlerin cüzhanı beratla Hafız Hüseyin Halife b. Ahmed'tir. 10 Aralık 1814'te türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Seyyid İbrahim b. Abdurrahman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Ahmed b. Ömer, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²⁷⁸

2 Mart 1818'de türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Şeyh İbrahim vefat ettiğinden dolayı yerine, yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan Haliloğlu İsmail, Kadı Seyyid Ömer'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan İbrahim b. Mustafa geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine fukaray-ı mevleviyeden Derviş Mustafa b. Süleyman, vakfın mütevellisi olan Seyyid Hafız Ahmed'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. 16 Mart 1818'de Sultan Korkud türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Hafız Abdullah b. Halil'in bu görevi bırakmasından dolayı yerine Hafız Sadullah b. Osman'a beratla görev tevcih edilmiştir. 15 Nisan 1818'de Sultan Korkut türbe-i şerifinde günlük bir akçe ücret ile cüzhanlığa Sadullah Halife b. Osman beratla atanmıştır.¹²⁷⁹ 08 Şubat 1820'de Valide Sultan Korkud türbe-i şerifinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Hafız Fetullah b. Osman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Fetullah Halife, sadır olan fermanla bu göreve atanmıştır.¹²⁸⁰ 29 Ağustos 1824'te Korkud Sultan validesi türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Hafız Mustafa b. Merzuk geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Hafız Ahmed b. Ali'ye, naibin arzı üzerine bu görev tevcih edilmiştir. 1 Eylül 1824'te türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Seyyid Ebubekir b. Seyyid Hafız İsmail geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Seyyid Mehmed Emin b. Ahmedzade, naibin arzı üzerine bu göreve beratla atanmıştır.¹²⁸¹ 28 Ocak 1827'de Sultan Korkud türbe-i şerifinde günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan Ahmed b. Ömer vefat etmesiyle yerine Hafız Abdurrahman ibn-i Mehmed, vakfın mütevellisi olan Şeyh Seyyid Hafız Ahmed'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. 30 Kasım 1827'de Merhum Sultan Korkud türbesinde günlük bir akçe ücret ile cüzhanlık cihetine mutasarrıf olan Hüseyin vefat ettiğinden dolayı yerine Seyyid Hafız Ahmed ibn-i Hafız Mustafa, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. 15 Ocak 1828'de türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhan olan fukara-i mevleviyyeden Derviş Mustafa b. Süleyman vefat ettiği zaman erbab-ı istihkaktan olan ve

¹²⁷⁷ VGMA HRF.d.532: 107.

¹²⁷⁸ VGMA HRF.d.534: 117.

¹²⁷⁹ VGMA HRF.d.534: 118.

¹²⁸⁰ VGMA HRF.d.534: 120.

¹²⁸¹ VGMA HRF.d.535: 80.

cüzhanlık vasıflarını taşıyan oğlu Ali'ye bu görevin tevcih olunması iktiza etmesine rağmen Ahmed b. Ali adlı kişi türbenin cüzhanlık görevini kendi üzerine tevcih ettirip merhum Ali'ye büyük haksızlık yaparak onu babasına ait olan ekmek/nan parasından da mahrum etmiştir. Yapılan bu haksız atama anlaşılınca Ahmed b. Ali bu görevden kovulmuştur. Daha sonra vakfın mütevellisi olan Seyyid Hafız Ahmed'in arzı ve inhası üzerine cüzhanlıkla ilgili daha önceki kayıtlara bakılmış ve Derviş Mustafa b. Süleyman'ın oğlu Ali bu göreve atanmıştır. 4 Şubat 1828'de türbede günlük bir akçe ücret ile cüzhanlık görevine mutasarrıf olan erbab-ı istihkaktan olan Hafız Mustafa b. Merzuk bilfiil beratı şerifle bu görevin mutasarrıfı ve halâ hayatta olmasına ve hizmetinin başında olmasına rağmen Hafız Ahmed b. Ali adlı kişi *Hafız Mustafa b. Merzuk geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etti diye* gerçeğe aykırı beyanlarla cüzhanlığı kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan haksız atama Hafız Ahmed'in görevden uzaklaştırılmasıyla sona ermiştir. Ardında vakfın mütevellisi olan Seyyid Şeyh Ahmed'in inhası üzerine ve naibin arzı üzerine sadır olan fermana imtisalen Hafız Mustafa b. Merzuk Halifeye eskiden olduğu gibi eski tarzda tevcih ve ibka buyrulması istirham olunduğu ve ciheti mezkure, mezbur hafızın çocuksuz vefati mahlulünden kaza-i mezbur naibinin arzı üzerine 1824 yılında mezbur Hafız Ahmed'e tevcih ve berat olunduğu Askeri Ruznamçe defteri kayıtlarında aşikâr olduktan sonra filvaki mezbur Hafız Mustafa'nın halâ hayatta olduğu, Antalya'da ikamet ettiği ve görevinin başında olduğu İstanbul'da Solak Sipahi taifesinden olan Seyyid Mehmed b. Seyyid İsmail ve Seyyid İsmail b. Seyyid Ali adlı ehli vukufun ihbarları ve şahitlikleriyle Hafız Mustafa'ya tevcih ve ibka olunması babında Anadolu Kazaskeri Molla Ali Paşa Seyyid Ali Rıza Efendi'nin i'lam etmesiyle ve i'amları gereğince Hafız Ahmed bu görevden el çektirilmiştir. Daha sonra 13 Şubat 1828 tarihli sadır olan ferman gereğince görevin önceki sahibi olan Hafız Mustafa'ya bu görev tevdi edilmiştir.¹²⁸² 9 Şubat 1870'te türbenin türbedarı için yeniden inşa edilen bir göz oda ve türbenin tamiratına vakıf mütevellisi marifetiyle 2.500 kuruş masraf yapılmıştır.¹²⁸³

Sultan Korkud Validesi Türbesi Vakfına 1692 ile 1828 yılları arasındaki zaman periyodunda türbeye 99 kişinin cüzhan olarak ataması yapılmıştır. Bu atama bu vakfa yapılan tüm atamaların %83,1'ine denk gelmektedir. Bu sayı tüm Antalya vakıfları içerisinde bir göreve sayıca yapılan en büyük atamadır. Bu atamaların 55'i vefatlar neticesinde, 16'sı ferağ/kasr-ı yedler neticesinde, 13'ü yaşanan haksız ve usule aykırı atamaların iptali neticesinde, 18'i görev beratlarının yenilenmesi/tecdidler neticesinde, 7'si atama görev beratlarının zayi edilmesi neticesinde, 5'i görevi terk neticesinde, 5'inin de görevden uzaklaştırma/el çekirme neticesinde

¹²⁸² VGMA HRF.d.535: 83,84.

¹²⁸³ BOA EV. MKT.d.512/42.

gerçekleştiği tespit edilmiştir. Ayrıca türbeye yapılan atamaların içerisinde 11 atamada akrabalık ilişkilerinin olduğu görülmüştür. Buna göre vefat etmiş olan 10 vakıf görevlisinin yerine bu göreve atanma şartlarını taşıyan oğulları atanırken 1 göreve de vefat eden vakıf görevlisinin yerine kardeşi atanmıştır. Cüzhanlara yaptıkları görev karşılığında günlük birer akçe ücret ödenmiştir. Bu türbe vakfına 99 cüzhan, 3 müteveli, 11 türbedar, 4 kâtip ve 2 noktacı olmak üzere toplam 119 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. Vakfiyesi mevcut olmayan bu vakfın gelirlerine dair evkaf defterlerinde herhangi arşiv kaydına rastlanmamıştır.

1.3.4.Sultan Korkud Validesi Zaviyesi

Vakfiyesi mevcut olmayan bu vakıf Sultan Korkud Validesi Vakfına dahildir. Zaviyenin tam olarak nerede inşa edildiği belli olmamakla beraber Nigâr Hatun türbesinin yakınlarında olduğu, vakfa ait diğer arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakıf mülhak vakıf statüsündedir.¹²⁸⁴

Farklı tarihlerde zaviyeye yapılan atamalar şunlardır: 5 Haziran 1704'te Sultan Korkud validesi zaviyesinde günlük iki akçe ücret ile zaviyedar olan Mehmed'in görevlendirme beratı yenilenmiştir.¹²⁸⁵ 24 Ekim 1809'da Antalya'da bulunan Korkud Sultan validesi evkafından olan zaviyenin tevliyetine mutasarrıf olan Seyyid Hafız Ebubekir Halife kendi hüsnü rızasıyla (kasrı yed) görevden feragat etmiştir. Yerine beratla Seyyid Hafız Ahmed b. Abdullah vakfın tevliyetine atanmıştır.¹²⁸⁶

Zaviyenin 1834 yılında hinta (buğday) ve şairden (arpa) toplam geliri 2.820 kuruş, aynı şekilde aynı yıl ki toplam vakıf giderleri de 2.820 kuruştur. 1836 yılında 135 kıyye hintadan elde edilen 945 kuruş, 66.5 şairden elde edilen 266 kuruş olmak üzere toplam gelir 1.211 kuruş. Toplam masraflar ise 707 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 504 kuruş vakfın mütevellisi tarafından muhafaza altına alınmıştır.¹²⁸⁷ Sultan Korkud Validesi Zaviyesi Vakfının 1858 senesine mahsuben zaviyedarı olan Mevlevi Şeyhi Hüseyin Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakıf gelirleri 5.300 kuruş, aynı şekilde giderler de 5.300 kuruştur.¹²⁸⁸ 1870 yılında Sultan Korkud Zaviyesinin toplam geliri 18.000 kuruş, giderleri toplamı ise 13.228 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 3.681 artmıştır. Yine aynı yıl Evkaf Nezaretine muhasebe harcı olarak maaş-ı muharrere 1.091 kuruş ödenmiştir.¹²⁸⁹

¹²⁸⁴ VGMA FHRT.d.2190: s.7.

¹²⁸⁵ VGMA HRF.d.1067: 16.

¹²⁸⁶ AŞS I: belge 69, 18/b; Serap Sarıhan, 2003: s.172, 173.

¹²⁸⁷ BOA EV.d.38601: varak 14, s.28.

¹²⁸⁸ BOA EV.d.16857: varak 3, s.5.

¹²⁸⁹ BOA EV.d.21648: varak 2, s.3.

Tablo 1.51 Sultan Korkud Validesi Zaviyesi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1834	-	2.820	-	-	2.820	Gider detayları belgede yazılmamış.					2.820	-
1836	-	1.211	-	-	1.211	Gider detayları belgede yazılmamış.					707	+504
1858	-	5.300	-	-	5.300	Gider detayları belgede yazılmamış.					5.300	0
1870	-	18.000	-	-	18.000	-	-	-	-	1.091	13.228	+3.681

Tablo verileri bu vakfın hububat gelirlerinin sürekli arttığını dolayısıyla vakfın ekonomik olarak iyi yönetildiğini ve vakfa ait tarım arzilerinin verimli kullanıldığını göstermektedir.

1.3.5.Kemastani Tekkesi

Antalya’da Cami-i Atik Mahallesi’nde bulunan Kemastani Tekkesinin vakfiyesi mevcut olmadığı için kim tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Temmuz 1755’te tekkenin tekkenişini ve aynı zamanda vakfın da mütevellisi olan Mehmed Derviş Halifenin günlük dört akçe ücret ile görev beratı yenilenmiştir.¹²⁹⁰ Bu vakfa ait tespit edilebilen tek kayıt bu atama kayıdır.

1.3.6.Şeyh Bayezid Zaviyesi Vakfı

Vakfiyesi mevcut olmayan vakfın banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Şubat 1746’da Antalya’da bulunan Şeyh Bayezid Zaviyesi ve Mezrası Vakfının günlük 3 akçe ücret ile mütevellisi olan Abdurrahman vefat ettiği için yerine Ali Halife, Kadı Seyyid Mehmed Efendi’nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²⁹¹ Aralık 1758’de zaviyenin günlük üç akçe ücret ile mütevellisi olan Ali Halife’nin görev beratı yenilenmiştir.¹²⁹² Bu vakfa ait arşiv belgelerinden tespit edilebilen atama kayıtları yukarıdaki iki müteveli atamasına dair kayıtlardır.

1.3.7.Düden Nehri Zaviyesi Vakfı

Antalya surları dışında Antalya Kalesi yakınındaki Düden Nehir Zaviyesinin vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. 4 Mayıs 1707’de

¹²⁹⁰ VGMA HRF.d.1056: 157.

¹²⁹¹ VGMA HRF.d.1061: 165.

¹²⁹² VGMA HRF.d.1056: 165.

zaviye vakfının mütevellisi olan Selim üzerinden bu görev Ramazan'a tevdi edilmiştir.¹²⁹³ Bu zaviyeye ait tespit edilebilen tek atama kaydı budur.

1.3.8.Tarik-i Gülşeni Tekkesi Vakfı

Antalya'da Cami-i Atik Mahallesinde bulunan Tarik-i Gülşeni Tekkesi, Halvetiye Tarikatı'na bağlı bir tekke'dir.¹²⁹⁴ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakfın statüsü meçhul vakıf olarak kaydedilmiştir.¹²⁹⁵

Hurufat defterlerinde bu vakfa ait tespit edilebilen atamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: Bu tekkenin odalarının 26 Ekim 1718'de tevliyet ve tekkenişinliği şeyh olanlara meşrut olup günlük bir akçe ücret ile mutasarrıfı olan Şeyh Osman'ın vefatından dolayı yerine Şeyh Ebubekir'e bu görev tevdi edilmiştir.¹²⁹⁶ Temmuz 1745'te Gülşeni Tekkesinin günlük bir akçe ücret ile şeyhi, tekkenişini ve mütevellisi olan İsmail vefat ettiğinden dolayı yerine Receb atanmıştır.¹²⁹⁷ Şubat 1746'da tekkenin günlük bir akçe ücret ile mütevellisi, tekkenişini ve şeyhi olan İbrahim'in kasr-ı yedinden (görevi bırakması) dolayı Şeyh Ali Halife, Kadı Şeyh Mehmed Efendi'nin arzı üzerine bu görevlere atanmıştır.¹²⁹⁸ Ekim 1754'te Gülşeni Tekkesinin günlük bir akçe ücret ile şeyhi olan Şeyh Osman hizmetini terk ettiğinden dolayı yerine Derviş Şeyh Mehmed, Kadı Hacı Osman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹²⁹⁹ Tekke ile ilgili olan yukarıdaki atamaların tamamı 18.yüzyıla aittir. 19.yüzyıla ait hurufat ve evkaf defterlerinde bu tekkeye ait herhangi bir atama ve muhasebe kaydına rastlanmamıştır.

1.3.9.Tarik-i Mevleviye Tekkesi Vakfı

26 Ekim 1718'de Antalya'da Cami-i Atik Mahallesindeki Tarik-i Mevleviye meşrut olan tekkede şeyh ve müteveli olan Ali b. Şeyh Mustafa'nın görevden uzaklaştırılmasıyla bu görev Şeyh Ebubekir'e tevdi edilmiştir.¹³⁰⁰ Antalya'da Herveşoğlu adlı hayırsever bir vakıf kurmuş ve vakfın gelirlerini Antalya Mevlevihanesine tahsis etmiştir. 1814 senesine kadar hüccet-i şerif ile vakfın mütevellisi olan kişi vakfın icarlarını toplayıp cami ve mescitlere taksim etmekte ise de o vakitten beri bazı vakıf gelirlerini Bedestani Molla Hüseyin adlı şahıs mütevelliyim diyerek bazı müsakkafatını karz-ı hasen edib mahalline sarf etmemiş ve 1833 senesinde Molla Hüseyin vefat etmiştir. Vakfın 1836 yılındaki gelirleri şunlardır: Şeyh Sinan

¹²⁹³ VGMA HRF.d.1067: 18.

¹²⁹⁴ Ahmet Köç, "XVI. Yüzyılda Silistre Sancağı'nda Para Vakıflarının Gelişimi", XVIII.Türk Tarih Kongresi, 1-5 Ekim Ankara 2018,

¹²⁹⁵ VGMA FHRT.d.2190: s.22.

¹²⁹⁶ VGMA HRF.d.1067: 26.

¹²⁹⁷ VGMA HRF.d.1061: 164.

¹²⁹⁸ VGMA HRF.d.1061: 165.

¹²⁹⁹ VGMA HRF.d.1061: 171.

¹³⁰⁰ VGMA HRF.d.1067: 26.

Mahallesinde bulunan fevkani kiremit çatılı bir menzil bir şahıs tarafından mülkiyeti üzere zabt olunmuş ise de mahkemede şahitler huzurunda bu menzilin vakfa ait olduğu tespit edilmiştir. Suk-ı Sultanide Davud Arab'ın sakin olduğu dükkân icarından gelen 100 kuruş, İstanos'da Kiremitli Mahallesinde bulunan Molla İsmail'in hanesi arsası icarından gelen 7.5 kuruş olmak üzere toplam gelir 107.5 kuruştur.¹³⁰¹

1840 yılında Herveşoğlu Vakfının yapılan muhasebesine göre 1839 ve 1840 yıllarına ait olan iki yıllık toplam vakıf gelirleri 215 kuruştur. Vakfın iki yıllık toplam giderleri de 13 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 202 kuruş artmıştır.¹³⁰² 1842 senesinde Herveşoğlu Vakfının gelirleri şunlardır: Suk-i Sultanide Daver Arab'ın sakin olduğu dükkân icarından gelen 100 kuruş, İstanos'ta Kiremitli Mahallesinde bulunan Molla İsmail'in hane arsası icarından gelen 7,5 kuruş olmak üzere toplam 107,5 kuruştur. Bu vakıf gelirleri Mevlevi Şeyhi tarafından kayıt ve muhafaza altına alınmıştır.¹³⁰³ 1853 yılında Herveşoğlu Vakfının Mütevellisi Şeyh Hüseyin Efendi'dir.¹³⁰⁴

Harveşoğlu'nun Mevlevihaneye meşrut kıldığı vakfının 1859 senesine mahsuben Şeyh Hüseyin Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri 107,5 kuruş, giderleri ise 6,5 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 101 kuruş söz konusu tekkenin ihtiyaç sahibi olan fakirlerine harcanmıştır.¹³⁰⁵

Tablo 1.52 Tarik-i Mevlevi Tekkesi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Dükkân	Arazi	Hububat	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	Fark
1836	107,5	-	-	-	107,5	Belgede giderler hakkında bilgi verilmemiştir.						
1839/1840	215	-	-	-	215	-	-	-	-	-	13	+212
1842	107,5	-	-	-	107,5	Belgede giderler hakkında bilgi verilmemiştir.						
1859	107,5	-	-	-	107,5	-	-	-	-	-	6,5	+101

¹³⁰¹ BOA EV.d.38601: varak 12, s.23.

¹³⁰² BOA EV.d.11423: varak 12, s.24.

¹³⁰³ BOA EV.d.11952: varak 11, s.21.

¹³⁰⁴ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹³⁰⁵ BOA EV.d.16857: varak 3, s.5.

1.3.10.Kara Aşık Dede Zaviyesi Vakfı

Vakfiyesi mevcut olmayan bu zaviyenin kim tarafından nerede inşa edildiği belli değildir. Kara Aşık Dede Zaviyesi Vakfına ait tespit edilebilen tek kayıt 1874 yılına ait muhasebe kayıdır. Bu kayda göre vakfın 1874 yılında yapılan muhasebesine göre gelirleri toplamı 380 kuruş, vakfın tek gideri ise maaş-ı muharrere verilen 95 kuruştur. Vakfın gelirlerinden 285 kuruş artmıştır.¹³⁰⁶

Tablo 1.53 Tekke/Zaviye/Türbelerin Konumları ve Görevli İstihdamları

	Tekke/Zaviye/Türbe	Müteveli	Şeyh	Tekkenişin	Zaviyedar	Cüzhan	Türbedar	Kâtip	Noktacı	Dersiam	Nazır	Mahalle	Sur içi/dışı	Vakfın Türü
1	Murad Ağa Zaviyesi	2	1	-	3	-	-	-	-	2	1	Belli değil	Sur dışında	Hayri vakıf
2	Tekke Zaviyesi	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	Belli değil	Sur içinde	Hayri vakıf
3	Sultan Korkud Validesi Türbesi	3	-	-	-	99	11	4	2	-	-	C. Atık	Sur içinde	Hayri vakıf
4	Sultan Korkud Validesi Zaviyesi	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	C. Atık	Sur içinde	Hayri vakıf
5	Kemestani Tekkesi	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	C. Atık	Sur içinde	Hayri vakıf
6	Şeyh Bayezid Zaviyesi	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Belli değil	Sur dışında	Hayri vakıf
7	Düden Nehri Zaviyesi	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Düden	Sur dışında	Hayri vakıf
8	Tarik-i Gülşeni Tekkesi	3	3	3	-	-	-	-	-	-	-	C. Atık	Sur içinde	Hayri vakıf

¹³⁰⁶ BOA EV.d.22983: varak 1, s.1.

9	Tarik-i Mevleviye Tekkesi	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	C. Atık	Sur içinde	Hayri vakıf
10	Kara Aşık Dede Zaviyesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Belli değil	Belli değil	Hayri vakıf
	TOPLAM	17	6	4	6	99	11	4	2	2	1			

Tabloya göre 18 ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde bulunan tekke, zaviye ve türbelere 17 mütevellî, 6 şeyh, 4 tekkenişin, 6 zaviyedar, 99 cüzhan, 11 türbedar, 4 kâtip, 2 noktacı, 2 dersiam ve 1 nazır olmak üzere toplam 152 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. Burada özellikle iki husus dikkati çekmektedir. Birincisi istihdam edilen toplam personel sayısının cami ve mescitlerde istihdam edilen toplam personel sayılarına nazaran daha az olması, ikincisi ise 99 kişilik istihdam sayısı ile Sultan Korkud Validesi Türbesinde istihdam edilen cüzhanlardır. Antalya'daki tüm vakıflar içerisinde, bir vakıfta tek bir göreve 99 kişi ile en fazla atamanın yapıldığı vakfın Sultan Korkud Validesi Türbesi Vakfı olduğu görülmektedir. Buradaki vakıfların konum ve mahalleleri üzerinden bir değerlendirme yapıldığı zaman 3 vakfın Antalya surları dışında ve 6 vakfın da Antalya surları içerisinde olduğu görülmektedir. 1 vakfın ise tam olarak sur içinde mi yoksa sur dışında mı olduğu tespit edilememiştir.

Antalya şehir merkezinde 18. ve 19.yüzyıllarda mevcut olan 3 tekke, 6 zaviye ve 1 türbe vakfına yapılan toplam 152 atamanın 60'ının vefatlar neticesinde, bunun bu vakıflara yapılan tüm atamaların % 39,4'üne denk geldiği, 7 atamanın görev beratlarının zayi edilmesi neticesinde, bunun da bu vakıflara yapılan tüm atamaların %4,6'sına denk geldiği, 18 atamanın ferağ ve kasr-ı yedler neticesinde, bunun da vakıflara yapılan atamaların %11,8'ine denk geldiği, 22 atamanın görev beratlarının yenilenmesi/tecdidler neticesinde, bunun da bu vakıflara yapılan atamaların %14,4'üne'sına denk geldiği, 7 atamanın görevden uzaklaştırmalar neticesinde, bunun yapılan atamaların %4,6'sına denk geldiği, 13 atamanın ise yapılan usulsüz ve haksız atamaların iptali neticesinde, bunun da bu vakıflara yapılan atamaların %8,5'ine denk geldiği, 6 atamanın görevi terk neticesinde gerçekleştiği ve bu atamanın da bu vakıflara yapılan tüm atamaların %3,9'una denk geldiği tespit edilmiştir. Yapılan atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri de tespit edilmiştir. Atama şartlarını taşıyan 11 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmışlardır. Antalya şehir merkezindeki bu vakıflara yapılan 1 atamada vefat eden vakıf görevlisinin yerine kardeşi atanmıştır. Tekke, zaviye ve türbe vakıflarına yapılan

tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında 12 atama yapılmıştır. Bu atamaların söz konusu vakıflara yapılan tüm atalar içerisindeki oranı 7,8'dir.

Sonuç olarak araştırılan dönem olan 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde çok fazla tekke ve zaviyenin olmadığı görülmüştür. Bu durumun ortaya çıkma nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür: Tekke ve zaviyelerin temelinde manevi/tasavvufi eğitim ile nitelikli insan yetiştirmek önemli olduğu için şehirlerin kalabalık ve yoğun ortamından uzakta olan doğayla içiçe sakin yerler tercih edilmiştir. Ayrıca tekke ve zaviye vakıfları kendi ihtiyaçlarını tedarik etmek için tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle uğraştıklarından dolayı şehir dışında geniş alanlara ihtiyaç duymaktaydılar. Son olarak bazı stratejik ticaret yollarının güvenliğini sağlamak ve gelen geçen yolculara hizmet amacıyla özellikle zaviyeler şehirlerin dışında inşa edilmişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM AMAÇLI KURULAN VAKIFLAR

2.1. Medrese Vakıfları

Türk İslam coğrafyasında temel eğitim kurumu olan medrese, sözlükte anlamak, okumak, bir parçayı öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak” anlamına gelen ders (dirâse) kökünden gelen bir yer ismidir. Medreseler varlıklarını hayırsever devlet adamları ve zengin kişilerin kurmuş olduğu vakıflar sayesinde sürdürmüşlerdir. Medreselerde öğrencilerin öğrenim süreleriyle ilgili bir yıl sınırlaması yoktur. Medreselerde eğitim/öğretimlerini başarıyla tamamlayan öğrencilere icâzetname adı verilen diploma verilirdi. Derslerde genel olarak tekrar, ezberleme ve müzakere metotları kullanılırdı. Medreselerde görev yapanların sayısı kurulmuş olan vakfın büyüklüğüne ve medrelerde okutulan derslerin sayısına göre değişmekteydi.¹³⁰⁷ Medrese teşkilatı, İslam dünyasındaki imaret, cami, hastahane, kervansaray, hamam ve han gibi bütün yardım ve sosyal hizmet amaçlı müesseseler gibi vakıf temeli üzerine inşa edilmiştir.¹³⁰⁸ Medrese, Osmanlı Devleti zamanında sıbyan mektebinden sonra orta, lise, yüksek okul ve üniversite eğitimine tekabül eden, İslâmî kimliği sebebiyle sadece müslümanların devam ettiği bir eğitim kurumu özelliği taşırdı. Bütün medreseler önceleri kazaskere bağlı iken 16. yüzyıl sonlarından itibaren yüksek dereceli medreseler şeyhülislâma verilirken, diğerleri kazaskerlerde kalmıştır. 19. yüzyılda bu teşkilât, meşihat makamına devredilmiştir. Geliri ve kapasitesi küçük olan medreselerde ayrı bir müteveli olmayıp bu görevi de müderrisler yerine getirmekteydi. Medrese eğitiminin temel unsurunu müderrisler oluştururdu. Osmanlı sisteminde talebelerin hangi medresede okuduğu değil hangi hocalardan ders aldığı önemliydi. Medreseler genellikle tek katlı, bir avlu etrafında bir dersane ile talebe odalarından oluşan kâgir binalardır. Medreselerde ayrıca bir mescit yer almaz, genellikle bir mihrap yeri olan dershanelerde vakit namazları kılınırdı. Medreselerde haftanın beş günü ders verilir, salı ve cuma günleri tatil olurdu. Dersler sabah ve ikindi namazı sonrası olmak üzere iki devre halinde okutulurdu. Medreselerde okuyan öğrenci sayısı beş ile yirmi iki arasında değişmekteydi. 18 ve 19. yüzyıllarda vakıf gelirlerinin azalması veya ortadan kalkması yüzünden birçok medresede yemek çıkmamış ve sadece fodula (bir çeşit ekmek) verilmiştir. Bazılarında bu imkân bile kalmamıştı. İlim taliplilerine destek verilmesi bir gelenek olduğundan medrese civarındaki

¹³⁰⁷ Nebi Bozkurt, “Medrese”, *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 2003, C. 28, s.327-333.

¹³⁰⁸ Ekmeleddin İhsanoğlu, “Osmanlı Medrese Geleneğinin Doğuşu”, *Belleten Dergisi*, Ankara 2002, C. 66, sayı 247, s.854.

evlerden ve konaklardan da öğrencilere yiyecekler gönderilir, ayrıca ihtiyaçları olan kışlık odun ve giyecek yardımı da yapılırdı. Medrese talebesiyle toplum arasında yüzyıllar boyunca gelenek halini almış bir ortak anlayış oluşmuştu. İhtiyaç sahibi talebeler, üç aylarda ve özellikle Ramazanlarda medresenin tatil olmasından faydalanıp kasaba ve köylere dağılırlar, buralarda imam/hatiplik, vâizlik yaparak elde ettikleri parayla geçinmeye çalışırlardı. “*Cerre çıkma*” denilen bu uygulama medrese talebelerinin halkı tanımalarına, onlarla bütünleşmesine de yardımcı olurdu.¹³⁰⁹ İlk medrese binalarının kuruluş ve işleyişi hakkında fazla bilgi bulunmamakla beraber bunlar, Selçuklular’dan itibaren başta sultanlar olmak üzere önemli kişilerce kamu yararına vakıf eserler olarak tesis edilmiştir. Günümüze ulaşmış en eski medrese yapıları eş zamanlı olarak Gazneli, Karahanlı ve Selçuklu çevrelerinde görülmüştür.¹³¹⁰ Antalya’da da Selçuklu Devleti zamanında Karatay, Ulucami ve Atabey Medreseleri inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti Döneminde ilk medrese Orhan Bey tarafından 1330 yılında İznik’te inşa edilmiş ve müderris olarak Türk mütefekkeri ve alimi olan Şerefüddin Davud-i Kayseri atanmıştır.¹³¹¹ Süleyman Fikri Erten, (1338-1340) *Antalya Livası Tarihi*, adlı eserinde Antalya’daki medreselerin Murad Paşa, Müsellim, Karakaş, Varsaklı Mehmed Efendi, Meydan, Sürmeli, Cantelek, Ahi Kızı, Hacı Naim Efendi, Hatuniye, Osman Efendi, Susam, Çömlekçi, Şeyh Sinan, Degirmenönü, Akmesicid, Çukur Medresesi ve Aşık Doğan Medresesi olduğunu belirttikten sonra bu medreselerden birkaçı hariç büyük çoğunluğunun yıkılmış, harabeye döndüklerini ve enkazlarının durduğunu söylemektedir.¹³¹² Evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlara göre 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde bulunan ve tespit edilebilen medreseler şunlardır:

2.1.1. Hatuniye Medresesi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakfın statüsü meçhul vakıf olarak kaydedilmiştir.¹³¹³ Vakfiyesi mevcut olmayan bu medresenin ne zaman hangi mahallede inşa edildiği belli değildir. Ekim 1699’da Hatuniye Medresesi Vakfında görev tanımı belirtilmeyen fakat müderris olduğu düşünülen Abbas’ın görev beratı yenilenmiştir.¹³¹⁴ 9 Eylül 1797’de Hatuniye Medresesi vakfından olmak üzere rabia vazife ile ve rabia hisse ile müderrisi olan Mustafa beratsız olarak görevini sürdürmektedir. 14 Şubat 1835’te Yine Hatuniye Medresesi Vakfından olmak üzere yarım

¹³⁰⁹ Mehmet İpşirli, “Medrese”, *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 2003, C.28, s.327-333.

¹³¹⁰ İsmail Orman, “Medrese”, *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 2003, C.28, s.338-340.

¹³¹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara 2014, s.3.

¹³¹² Süleyman Fikri Erten, *Antalya Livası Tarihi*, s.101-102.

¹³¹³ VGMA FHRT.d.2190: s.22.

¹³¹⁴ VGMA HRF.d.1136: 176.

hisse ile müderris olan Sadullah adlı kişidir. Yine rabia vazife ile rabia hisse burada ismi belirtilmemiş olan diğer müderris Antalya’da olmayıp İstanbul’da olduğundan dolayı beratı dahi uhdesinde olup vekili tarafından hisseleri muhafaza edilmektedir. Medresenin defter-i hakanide kayıtlı Sülekler Köyü mezrasında bulunan 1836 senesine mahsub hasılatı şu şekildedir: Hinta:120 kile/840 kuruş, şair:124 kile/496 kuruş. Yine 1836 yılında Antalya’da sur içinde bulunan Balık Pazarındaki hamam icarından gelen 650 kuruş söz konusudur. Merhum Osman Efendi’nin bahçesinden vakf eylediği 10 kuruş olmak üzere toplam vakıf geliri 1.996 kuruştur. Medresenin 1836 yılı gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: Rabia hisse müderris olana verilen 499 kuruş, medresenin yarım hisse müderrisi olan Sadullah Efendiye verilen 998 kuruş, İstanbul’da olan müderrise ödenen 499 kuruş olmak üzere toplam giderler de 1.996 kuruştur.¹³¹⁵ Hatuniye Medresesinin müderrisi olan Sadullah Efendi ile yapılan muhasebeye göre 1840 senesi gelir beyanı şu şekildedir: İki yıllık vakıf gelirleri toplamı 2.928 kuruştur. İki yıllık vakıf giderleri toplamı ise 175 kuruştur. Gelirlerden artan 2.753 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan bu miktar medresenin müderrisliğine tahsis edilmiştir.¹³¹⁶

Tablo 2.1 Hatuniye Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Tarla	Bağış	İstirbah	Toplam gelir miktarı	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	650	1336	10	-	1.996	1.996	-	-	-	-	1.996	0
1840	2.928			-	2.928	175					175	+2.753

2.1.2. Hacı Hasan Medresesi

Antalya surları dışındaki Şeyh Sinan Mahallesinde Takyeci Mustafa Camii yakınında bulunan bu medresenin banisi Hacı Hasan’dır. Medresenin bünyesinde yine Hacı Hasan tarafından inşa edilmiş olan bir de mescidi vardır. Hurufat defterlerinde medreseye ait tespit edilebilen atamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: Mayıs 1723’te medresenin müderrisi olmadığından gönüllü olarak ulemadan Ahmed Halife bu göreve atanmıştır.¹³¹⁷ Ekim 1726’da Hacı Hasan Medresesinin namazgahında gönüllü olarak imam olan Hüseyin Halife bu görevi beratsız icra ettiğinden dolayı kendisine yeni bir görev beratı verilmiştir.¹³¹⁸ Ocak 1748’de medresenin müderrisi olan Seyyid Hafız Hızır vefat ettiğinden dolayı yerine Mustafa Efendi, Kızılkaya Naibi Mehmed Efendi’nin arzı ve Şeyhülislam Mevlâna Seyyid Piri Mehmed

¹³¹⁵ BOA EV d.38601: varak 9, s.18.

¹³¹⁶ BOA EV d.11423: varak 13, s.26.

¹³¹⁷ VGMA HRF.d.1137: 33.

¹³¹⁸ VGMA HRF.d.1143: 41.

Efendi'nin işareti üzerine medresenin müderrisliğine atanmıştır.¹³¹⁹ Mayıs 1750'de medresenin namazgahında gönüllü olarak imam olan Hüseyin vefat ettiği için yerine Ahmed bu göreve atanmıştır. 11 Ocak 1751'de Hacı Hasan Medresesinin müderrisi olan Mustafa Efendi vefat ettiği için yerine Osman Halife, Şeyhülislamın işaret etmesiyle bu göreve atanmıştır.¹³²⁰ Temmuz 1755'te Hacı Hasan Medresesinin gönüllü olarak müderrisi olan Ahmed'in vefatıyla yerine oğlu Şeyh Mehmed, Kadı Hacı Osman'ın arzı üzerine müderris olarak atanmıştır.¹³²¹ Ağustos 1756'da vazife-i muayyene ile ve beratla medresenin müderrisi olan Şeyh Osman'ın atik/eski beratı gereğince görevlendirme beratı yenilenmiştir.¹³²² Haziran 1766'da medresenin günlük beş akçe ücret ile müderris olan Osman'ın vefatıyla yerine Seyyid Ebubekir, naibin arzı üzerine ve Şeyhülislam Dürriade Mustafa'nın işaret etmesiyle bu göreve atanmıştır.¹³²³ Ağustos 1770'te Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan Hacı Hasan Medresesinin günlük beş akçe ücret ile müderrisi olan Seyyid Ebubekir'in vefatıyla yerine ulemadan olan Mehmed, Kadı Hacı Ömer'in arzı ve Şeyhülislam Seyyid Mehmed Said Efendinin işaret etmesiyle bu göreve beratla atanmıştır.¹³²⁴ 18 Ekim 1775'te Hacı Hasan Medrese ve Mescidinde gönüllü olarak kayyım olan Seyyid Ebubekir'in vefatıyla yerine geçebilecek durumda oğlu Seyyid Mehmed olmasına rağmen dışarıdan Ali bu görevi haksızlık yaparak kendi üzerine beratla tevdi ettirmiştir. Yapılan bu haksızlığın anlaşılmasıyla Ali'nin ataması iptal edilerek bu görevden el çektirilmiştir. Medrese ve mescidin kayyımlık görevi tekrar Seyyid Mehmed'e Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹³²⁵ 4 Haziran 1777'de medresenin gönüllü olarak müderrisi olan Şeyh Mehmed'in vefatıyla medresenin boş kalan müderrislik görevine Esseyyid Şeyh Osman, naibin arzı ve Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi'nin işaretiyle beratla atanmıştır.¹³²⁶ Temmuz 1777'de mescit ve medrese evkafının günlük bir akçe ücret ile mütevellisi olan Ebubekir vefat edince oğlu Mehmed hak sahibi olmamasına rağmen usule aykırı olarak vakfın mütevellisi olmak istemiştir. Hakikat anlaşılınca vakfın mütevelliliği Mehmed'in görevden el çektirilmesiyle Seyyid Şeyh Ali'ye, naibin arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹³²⁷ Nisan 1778'de medrese ve mescidin gönüllü mütevellisi olan Seyyid Mehmed babası Seyyid Ebubekir'in beratı ile vakfın mütevellilik görevini kusursuz bir şekilde yerine getirmesine rağmen dışarıdan Ali adlı şahıs ortaya çıkıp usulsüz yollarla vakfın mütevelliliğini kendi üzerine beratla tevdi

¹³¹⁹ VGMA HRF.d.1061: 167.

¹³²⁰ VGMA HRF.d.1061: 168.

¹³²¹ VGMA HRF.d.1056, 159.

¹³²² VGMA HRF.d.1056: 161.

¹³²³ VGMA HRF.d.1057: 88.

¹³²⁴ VGMA HRF.d.1058: 52.

¹³²⁵ VGMA HRF.d.1064: 4.

¹³²⁶ VGMA HRF.d.1064, 5.

¹³²⁷ VGMA HRF.d.1064: 5.

ettirmiştir. Yapılan bu usulsüzlük ve haksızlık mahalle sakinleri tarafından mahkemeye bildirilince Ali görevden el çektirilerek vakfın mütevellilik görevi tekrar Seyyid Mehmed b. Seyyid Ebubekir'e, naibin arzı üzerine tevdi edilmiştir. 31 Ağustos 1778'de mescit ve medrese evkafının günlük bir akçe ücret ile mütevellisi olan Ali'nin mütevellilik hizmetinde kusuru olmamasına rağmen Mehmed adlı kişi vakfın tevliyetini kendi üzerine bir şekilde berat ettirerek Ali'ye büyük haksızlık yapmıştır. Yapılan bu haksızlık mahalle sakinleri tarafından mahkemeye haber verilmiştir. Gerçek anlaşıncı vakfın tevliyeti Seyyid Mehmed'in görevden el çektirilmesiyle tekrar Ali'ye, naibin arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹³²⁸ Mart 1781'de medresenin gönüllü müderrisi olan Şeyh Osman'ın vefatıyla yerine Ebubekir, Kadı Hacı Recep'in arzı ve Şeyhülislam Mehmed Şerif Efendi'nin işaretiyle müderris olarak atanmıştır.¹³²⁹

14 Ekim 1815'te medrese ve mescit evkafının gönüllü olarak mütevellisi olan Seyyid Mehmed b. Ebubekir'in vefatıyla yerine Seyyid Şeyh Fethullah b. Osman, Kadı Mehmed Salih'in arzı üzerine müteveli olarak atanmıştır.¹³³⁰ 19 Mart 1816'da medresenin günlük beş akçe ücret ile müderrisi olan Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı medresenin müderrisliğine ulemadan Seyyid Mehmed b. Süleyman, Kadı Salih'in arzı ve Şeyhülislam Mevlâna Seyyid Mehmed Zeynelabidin Efendi'nin işareti üzerine beratla atanmıştır. 25 Ocak 1818'de medresenin günlük beş akçe ücret ile müderrisi beratla Esseyyid Mehmed b. Süleyman'dır.¹³³¹ 1835 yılında medrese ve mescit evkafının gönüllü mütevellisi olan Esseyyid Fatih Fetullah Halife geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı vakfın mütevellilik görevi boş kalmıştır. Bu tarihte vakfın herhangi bir geliri de yoktur.¹³³² 1836 yılında medrese ve mescidin vakfiyesi yok ise de müderris elinde mevcut bulunan gelirleri şunlardır: Emiroğlu Osman'ın sakin olduğu bahçe icarından gelen 100 kuruş, Tahıl Pazarındaki kahve dahilindeki dükkân icarından gelen 60 kuruş, geliri müderrise tahsis edilmiş fevkani iki hane icarından gelen 40 kuruş olmak üzere toplam gelir 200 kuruştur. Pekmez Hanı yakınında bulunan iki adet kapucu dükkânı arsası da boştur. Vakfın 1836 yılındaki giderleri ise müderris efendiye verilen 15 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 185 kuruş artmıştır.¹³³³ Artan bu paranın nereye harcandığına dair herhangi bir kayıt yoktur. 1853 yılında Hacı Hasan Mescidi ve Medresesi Vakfının Mütevellisi İbrahim Efendi'dir.¹³³⁴

¹³²⁸ VGMA HRF.d.1064: 7.

¹³²⁹ VGMA HRF.d.1064: 10.

¹³³⁰ VGMA HRF.d.534: 117.

¹³³¹ VGMA HRF.d.534: 122.

¹³³² BOA EV d.38601: varak 10, s.19.

¹³³³ BOA EV d.38601: varak 9, s.18.

¹³³⁴ BOA EV d.15179: varak 1, s.1.

2.1.3. Yusuf Efendi Medresesi

Antalya surları dışında Kızıllar Mahallesinde Ak Mescid adlı mahalde bulunan bu medresenin banisi Yusuf Efendi'dir. Medrese bünyesinde yine Yusuf Efendi tarafından inşa ettirilen bir de mescit vardır. Fakat medresenin vakfiyesi mevcut olmadığı için inşa tarihi belli değildir. Evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlara göre medreseye farklı tarihlerde yapılan atamalar şunlardır: 2 Şubat 1718'de medresede müremmim olmadığından günlük yarım akçe ücret ile İsmail'e bu görev tevdi edilmiştir.¹³³⁵ Eylül 1768'de Yusuf Efendi Medresesinin gönüllü olarak müderrisi olan İbrahim vefat ettiği için yerine Ahmed, Kadı Ebunnur Mehmed Emin Çavuşzade'nin arzı üzerine ve Şeyhülislam Veliddin Efendinin işaret etmesiyle beratla bu göreve atanmıştır.¹³³⁶ Mart 1771'de Yusuf Efendi Medresesinin müderrisi olan Ahmed'in ferağından dolayı yerine Musa, Kadı Hacı Ömer'in arzı ve Şeyhülislam Seyyid Mehmed Said Efendinin işaret etmesiyle medresenin müderrislik görevine atanmıştır.¹³³⁷ Müderris Musa 24 yıl boyunca medresenin müderrisliğini yaptıktan sonra 29 Ağustos 1795'te vefat etmiştir. Yerine oğlu Mehmed b. Musa, naibin arzı ve Şeyhülislam Mevlâna Esseyyid Mehmed Arif Dürrizade Efendi'nin işaretleri mucibince müderrislik görevine beratla atanmıştır.¹³³⁸ 2 Eylül 1799'da medresenin düzenli olarak müderrisi olan Mehmed b. Musa geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Mehmed, naibin arzı ve Şeyhülislam Molla/Mevlâna Mustafa Aşer Efendi'nin işaretleri mucibince müderris olarak atanmıştır.¹³³⁹ Müderris Mehmed bu görevi 20 yıl sürdürdükten sonra 8 Haziran 1819'da geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için medresenin boş kalan müderrislik görevine Şeyh Musa b. Mehmed, Kadı Seyyid Ömer'in arzı ve Şeyhülislam Mevlâna Mekkezade Mustafa Asım Efendi'nin işaretleri gereğince medresenin müderrislik görevine atanmıştır.¹³⁴⁰

1836 yılında medrese ve mescidinin müderrislik ve imamlık beratları zayi olduğu için bu görevler boştur. Bu vakfının vakfiyesi mevcut değildir. Vakfın müderrisinin elinde bulunan gelirleri ise şunlardır: Müderris elinde bulunan vakfa ait 40 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 6 kuruş, geliri müderrise tahsis edilmiş olan tahtani menzil icarından gelen 20 kuruş, Çakır adlı bahçe icarından gelen 7.5 kuruş, Yüksek Mahallede bulunan bir bahçe hisse icarından gelen 15 kuruş olmak üzere toplam gelir 48,5 kuruştur. 1836 yılında medrese vakfının giderleri şu şekildedir: Mescidin aydınlatılması için alınan 5 kıyye kandil yağına ödenen 15 kuruş, kandillere fitil ve sair giderlere ödenen 6 kuruş olmak üzere toplam gider 21 kuruştur. Vakıf

¹³³⁵ VGMA HRF.d.1067: 25.

¹³³⁶ VGMA HRF.d.1072: 12.

¹³³⁷ VGMA HRF.d.1058: 52.

¹³³⁸ VGMA HRF.d.531: 100.

¹³³⁹ VGMA HRF.d.531: 103.

¹³⁴⁰ VGMA HRF.d.534: 120.

gelirlerinden 27,5 kuruş artmıştır.¹³⁴¹ 1840 yılında medrese ve mescidin müderrisi olan Hulisi Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakfın iki yıllık gelirleri toplamı 142 kuruş, aynı şekilde iki yıllık giderleri toplamı da 142 kuruştur.¹³⁴² 1842 senesinde medrese ve mescidin müderrisi olan Musa Efendi marifetiyle yapılan muhasebesine göre gelirler şunlardır: Kızıllarım'deki bir bahçe icarından gelen 60 kuruş, müderrisin elinde bulunan kandil akçesi (parası) olan 6 kuruş, Çakallık'taki bahçeden gelen 5 kuruş olmak üzere toplam gelir 71 kuruştur. Müderrisinin sakin olduğu saz çatılı bir menzil icarsızdır. Yüksek mahallede bulunan bir bahçe hali/boştur. 1842 yılındaki vakıf giderleri de şunlardır: Kandil yağına ödenen 11 kuruş, medrese ve mescit imamına verilen 60 kuruş olmak üzere toplam 71 kuruştur.¹³⁴³ 1853 yılında medrese ve mescit vakfının mütevellisi Timurcuzade Ali Efendi'dir.¹³⁴⁴

Tablo 2.2 Yusuf Efendi Medresesi Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Tarla	Bağış	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	20	22,5	-	6	48,5	-	21	-	-	-	21	+27,5
1839/1840	-	130	12	-	142	120	22	-	-	-	142	0
1842	-	65	6	-	71	60	11	-	-	-	71	0

2.1.4. İsmail Efendi Medresesi

Antalya'nın surları dışında Kızılsaray Mahallesiindeki Tahta Pazarında bulunan bu medresenin banisi İsmail Efendi'dir. İsmail Efendi aynı zamanda medresenin müderrisi iken vefat ettiğinden dolayı Kadı Seyyid Hasan'ın arzı üzerine Ali Halifeye müderrislik görevi tevdi edilmiştir.¹³⁴⁵ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakıf 1826'dan itibaren mühlhak vakıf statüsünde idare edilmeye başlanmıştır.¹³⁴⁶ Arşiv kaynaklarına göre medreseye yapılan ve tespit edilebilen atamalar şunlardır: Eylül 1729'da Ocak 1755'te İsmail Efendi Medresesinin müderrisi olan Mehmed Efendi müderrisliğe müstehak ve ehil olmadığından bu görevden el çektirilmiştir. Yerine gönüllü olarak Ahmed Efendi, Kadı Hacı Osman'ın arzı üzerine medresenin müderrisliğine atanmıştır.¹³⁴⁷ Mayıs 1758'de medresenin gönüllü müderrisi olan Ahmed Efendi'nin görev beratı yenilenmiştir.¹³⁴⁸

¹³⁴¹ BOA EV d.38601: varak 9, s.18.

¹³⁴² BOA EV d.11423: varak 11, s.22.

¹³⁴³ BOA EV d.11952: varak 10, s.19.

¹³⁴⁴ BOA EV d.15179: varak 1, s.1.

¹³⁴⁵ VGMA HRF.d.1144: 37.

¹³⁴⁶ VGMA FHRT.d.2190: s.9.

¹³⁴⁷ VGMA HRF.d.1056: 157.

¹³⁴⁸ VGMA HRF.d.1056: 164.

Mayıs 1765'te medresenin gönüllü olarak müderrisi olan Ahmed vafat etmiştir. Yerine Şeyh Hacı İsmail Halife, Şeyhülislam Mevlâna Dürrizade Mustafa Efendi'nin işareti gereğince ve arzuhal üzerine bu göreve atanmıştır.¹³⁴⁹ Mart 1772'de Antalya surları dışındaki Tahıl Pazarında Kızıl Saray Mahallesinde İsmail Efendi Medresesinin hasbi/gönüllü olarak müderrisi olan Şeyh Hacı İsmail'in ferağından dolayı yerine Seyyid Osman, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine ve Şeyhülislam Seyyid Mehmed Said Efendi'nin işaret etmesiyle bu göreve atanmıştır.¹³⁵⁰ 26 Nisan 1796'da medresenin gönüllü müderrisi olan Esseyyid Hasan vefat ettiği için yerine oğlu Esseyyid Ahmed'e, naibin arzı ve Şeyhülislam Mevlâna Esseyyid Mehmed Arif Efendi'nin işaretleri gereğince medresenin müderrisliği tevcih edilmiştir.¹³⁵¹ 24 Eylül 1821'de medresenin gönüllü müderrisi olan Esseyyid Ahmed b. Esseyyid Hasan geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı medresenin müderrisliği boş kalmıştır. Yerine Esseyyid İbrahim b. Mustafa, naibin arzı ve daha sonra Şeyhülislam Mevlâna Testicizade Esseyyid Abdülvahab Efendi'nin işaretleri gereğince medresenin müderrisliğine atanmıştır.¹³⁵² 15 Ekim 1827'de medresenin gönüllü müderrisi olan Esseyyid İbrahim b. Yusuf beratla bu görevi ifa ederken vefat etmiştir. Medresenin müderrislik görevi bir ay boş kalmış olduğundan bu göreve yeni bir müderris atanıncaya kadar Hüseyin Efendi'nin müderrislik yapacağına dair şerh düşülmüştür. Medresenin içerisinde harabe olmuş 2 oda ve 4 tanede sağlam fevkani oda vardır. 1827 yılında medresenin herhangi bir vakıf geliri yoktur.¹³⁵³ 23 Nisan 1828'de medresenin gönüllü olarak müderrisi olan Seyyid İbrahim b. Mustafa bu görevden kendi rızasıyla, erbab-ı istihkaktan olan Seyyid İbrahim b. Yusuf lehine feragat etmiştir. Antalya ahalisinden Seyyid Osman b. Hacı Ahmed ve Hasan b. Halil'in şahitlikleri ile naibin mührü mutabık arzı üzerine ve Şeyhülislam Mevlâna Kadızade Mehmed Tahir Efendi'nin işaretleri gereğince ve gelen fermanla Seyyid İbrahim b. Yusuf medresenin müderrisliğine atanmıştır.¹³⁵⁴ 14 Mayıs 1869'da medresenin gönüllü olarak müderrisi Ali Hüseyin Efendi'dir.¹³⁵⁵ İncelenen arşiv kaynaklarında bu medersenin herhangi bir gelirine rastlanmamıştır. Bundan dolayı 18. ve 19. Yüzyılda medreye atanan müderrislerin tamamı bu görevi herhangi bir ücret almadan gönüllü olarak yapmışlardır.

¹³⁴⁹ VGMA HRF.d.1057: 87.

¹³⁵⁰ VGMA HRF.d.1058: 53.

¹³⁵¹ VGMA HRF.d.531, 101.

¹³⁵² VGMA HRF.d.534, 121.

¹³⁵³ BOA EV d.38601, varak 9, s.18.

¹³⁵⁴ VGMA HRF.d.535: 84.

¹³⁵⁵ VGMA ŞHT.d.151: 31.

2.1.5. Hacı Ali Ağa Medresesi

Antalya surları dışındaki Şeyh Sinan Mahallesiindeki bu medresenin kurucusu Hacı Ali Ağadır. Bu medresenin bünyesinde yine Hacı Ali Ağa tarafından inşa ettirilmiş bir de mescit vardır. 16 Kasım 1716'da Hacı Ali Mescidi ve Medresesinde ferraş olmadığından günlük yarım akçe ücret ile Eyyüb'e bu görev atanmıştır.¹³⁵⁶ Zamanla medresenin müderrisinin görev beratı zayi olmuş ve müderrisi dahi vefat etmiş olduğundan boş ve âtıl bir durumda kalmıştır. Hacı Ali 1836 yılında kendi evinin dahilinde olan su kuyusunu ve bir menzili bu medreseye vakfetmiştir.¹³⁵⁷

2.1.6. Mutasarrıf İbrahim Efendi Medresesi

Antalya surları dışında Sofular Mahallesiinde bulunan medresenin banisi Mutasarrıf İbrahim Efendi adlı hayırseverdir. Medrese bünyesinde bir de mescidi vardır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre 1826'dan itibaren bu vakıf mülhak vakıf statüsünde idare edilmeye başlanmıştır.¹³⁵⁸ 3 Haziran 1776'da medresenin müderrisi olan Vazık İbrahim hac yolculuğu sırasında geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etmiştir. Yerine Seyyid Ahmed b. Hacı Osman, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine müderrislik görevine atanmıştır.¹³⁵⁹ 31 Ağustos 1778'de medresenin gönüllü müderrisi olan Seyyid Ahmed b. Osman da geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı Seyyid Hacı Ahmed, naibin arzı üzerine medresenin müderrislik görevine atanmıştır.¹³⁶⁰ 12 Mayıs 1788'de medresenin gönüllü olarak imamı olan Esseyyid Hacı Ahmed vefat ettiği için yerine Esseyyid Osman, naibin arzı üzerine ve sonra Şeyhülislam Esseyyid Mehmed Kamil'in işaret etmesi üzerine beratla bu göreve atanmıştır.¹³⁶¹ 9 Haziran 1799'da medresede gönüllü müderris olan Esseyyid Osman vefat etmiştir. Yerine Nebi ibn-i Mustafa'nın kendi arzuhalı ile başvurması neticesinde Şeyhülislam Mevlâna Mustafa Aşer Efendi'nin işaretleri ile müderrislik görevine beratla atanmıştır.¹³⁶²

Evkaf defterindeki kayda göre de 9 Haziran 1836'da vakfın tek geliri medrese ve mescide, Müftüzade Esseyyid Mustafa'nın vakf eylediği ve Anbarlı Bahçe olarak bilinen bahçenin hisse icarından gelen 162 kuruştur. Vakfın giderleri de şunlardır: Vakıf dershanesi müderrisine verilen 12,5 kuruş, mescit imamına verilen 12,5 kuruş, mescit kandilleri için ödenen 12,5 kuruş, kürsü vaizine verilen 12,5 kuruş, cami destgahındaki hatmenin temizliğine

¹³⁵⁶ VGMA HRF.d.1067: 24.

¹³⁵⁷ BOA EV d.38601: varak 10, s.19.

¹³⁵⁸ VGMA FHRT.d.2190: s.6.

¹³⁵⁹ VGMA HRF.d.1064: 4.

¹³⁶⁰ VGMA HRF.d.1064: 7.

¹³⁶¹ VGMA HRF.d.1060: 155.

¹³⁶² VGMA HRF.d.531: 103.

ödenen 12,5 kuruş, Yenice yolunun tamir ve temizliğine ödenen 12,5 kuruş olmak üzere toplam gider 75 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 92 kuruş artmıştır.¹³⁶³

1840 yılında medresenin 1839/1840 yıllarına ait iki yıllık gelirleri toplamı 334 kuruştur. İki yıllık giderleri toplamı ise 170 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 164 kuruş mütevellî marifetiyle istirbaha bağlanmıştır.¹³⁶⁴ 1842 yılında medresenin yine tek gelir kalemi yine Anbarlı Bahçe olarak bilinen bahçenin icarından gelen 167 kuruştur. Vakıf giderleri de şunlardır: Dershane müderrisine verilen 12,5 kuruş, mescit imamına verilen 12,5 kuruş, cami vaizine verilen 12,5 kuruş, cami destgahındaki hatmenin temizliğine harcanan 12,5 kuruş, Yenice yolunun tamiratına ödenen 12,5 kuruş, mescit kandilleri için ödenen 12,5 kuruş, Terettüb-ü maaş-ı hazineye ödenen 8,5 kuruş ve muhasebe harcına ödenen 1,5 olmak üzere toplam giderler 85 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 82 kuruş artmıştır.¹³⁶⁵

Tablo 2.3 Mutasarrıf İbrahim Efendi Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Tarla	Bağış	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	-	162	-	-	162	37,5	12,5	25	-	-	75	+92
1839/1840	-	334	-	-	334	Gider detayları defterde yazılmamış					170	+164
1842	-	167	-	-	167	37,5	12,5	25	-	10	85	+82

2.1.7. Hacı Ayşe Medresesi

Bu medrese Antalya'nın Sofular Mahallesi sakinlerinden olan Hacı Ayşe bint-i Ebubekir adlı kadın hayırsever tarafından inşa edilmiştir. Vakfiyesi mevcut olmadığından inşa tarihi bilinmemektedir. 1835 yılında medrenin mütevellisi Nebi Efendi b. Mustafa'dır. 1836 yılında medrese vakfının tek geliri Küçükyalı olarak tabir olunan mahalde bulunan Hamamcıoğlu Bahçesi denen bahçenin hisse icarından gelen 50 kuruştur. Söz konusu bu gelir şu şekilde dağıtılmıştır: Sofular Mahallesi avarız vakfına verilen 5 kuruş, kürsü şeyhine verilen 5 kuruş, kandil yağlarına verilen 5 kuruş, medresenin kapı temizliğine verilen 10 kuruş, İstanos'da Hüseyince Medresesinin kapı tamirine verilen 2,5 kuruş, Sofular Camii mektebi hocasına verilen 2 kuruş, Hüseyince Camii imamına verilen 4 kuruş, mütevellîye verilen 8,5 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri 40 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 10 kuruş artmıştır.¹³⁶⁶ 1840 yılında vakfın mütevellisi olan Nebi Efendi b. Mustafa ile yapılan muhasebeye göre vakfın

¹³⁶³ BOA EV.d.38601: varak 10, s.19.

¹³⁶⁴ BOA EV.d.11423: varak 13, s.25.

¹³⁶⁵ BOA EV.d.11952: varak 11, s.21.

¹³⁶⁶ BOA EV.d.38601: varak 10, s.19.

1839/1840 yıllarına ait iki yıllık gelirleri toplamı 110 kuruş, aynı şekilde iki yıllık vakıf giderleri toplamı da 110 kuruştur.¹³⁶⁷ 1842’de yine vakfın mütevellisi olan Nebi Efendi b. Mustafa ile yapılan muhasebeye göre vakfın tek geliri Küçükyalı adlı mahalde bulunan Hamamcıoğlu Bahçesi olarak bilinen bahçenin hisse icarından gelen 55 kuruştur. Vakfın giderleri de şunlardır: Sofular Mahallesi avarızına her sene verilen 5 kuruş, kürsü şeyhine verilen 5 kuruş, kandil yağına ödenen 7,5 kuruş, medresenin kapı tamirine ve temizliğine ödenen 10 kuruş, İstanos’da bulunan Hasanca Mederesesinin kapı tamirine verilen 4 kuruş, Sofular Camii mektebi hocasına verilen 2,5 kuruş, Hasanca Camii Şerifinin mumlari için verilen 5 kuruş ve vakıf mütevellisine verilen 15 kuruş olmak üzere toplam giderler de 55 kuruştur.¹³⁶⁸

Tablo 2.4 Hacı Ayşe Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Tarla	Bağış	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	-	50	-	-	50	8,5	-	10	-	21,5	40	+10
1839/1840	-	110	-	-	110	110					110	0
1842	-	55	-	-	55	15	-	10	-	30	55	0

2.1.8. Molla Ahmedoğlu Hacı Mehmed Medresesi

Sofular Mahallesi sakinlerinden Molla Ahmedoğlu Hacı Mehmed adlı hayırsever tarafından inşa ettirilen medresenin inşa tarihi belli değildir. Medrese bünyesinde bir de mescit vardır. 22 Mayıs 1810’da Molla Ahmedoğlu Hacı Mehmed adlı hayırsever yine aynı mahallede bulunan bir taraftan Halimoğlu bahçesi, bir taraftan Nuhoğlu Hacı Ahmed bahçesi, bir taraftan Eğridirler bahçesi ve diğer tarafı da tarik-i am-kamu yolu ile sınırlı olan bahçesini ve bahçe içinde bulunan bir adet menzili de bu medreseye vakfetmiştir. Vakıf, hayatta oldukça kendisinin vakıf mütevellisi olmasını, kendisinin ölümünden sonra yerine Müderris Nebi Efendinin müteveli olmasını ve vakıf gelirlerinin şu şekilde dağıtılmasını şart koşmuştur. Yıllık olarak Nebi Efendi Medresesinde olan caminin imamına 5 kuruş, Sofular Camii imamına ve müezzine 5’er kuruş, yine Sofular Camii yakınlarında bulunan mektebe 5 kuruş, Şeyh Sücaüddin Mescidinin imamına 5 kuruş, Araban Camii’nin şeyhine 5 kuruş, Meydan Mahallesinde bulunan Mehmed Efendi Camii imamına 5 kuruş, menzil içerisinde bulunan su kuyusunun masraflarına 10 kuruş, müteveli olan kendisine 5 kuruş. Eğer vakıf gelirlerinden para artarsa hayır işlerine ve menzil ve bahçenin bakım ve tamir işlerine harcanmasını da şart

¹³⁶⁷ BOA EV.d.11423: varak 12, s.23.

¹³⁶⁸ BOA EV.d.11952: varak 10, s.19.

koşmuştur. Ayrıca zaman içerisinde menzil harabeye dönerse vakıf görevlilerinin alacakları ücret öncelikli olmak üzere değerlendirilmesi hususunu da şartlara ekletmiştir.¹³⁶⁹

1836 yılında bu medresenin de mütevellisi Esseyid Nebi Efendi'dir. 1836'da vakfın tek geliri vakıf kurucusunun vakfetmiş olduğu bir hanenin/menzilin kirasından elde edilen 55 kuruştur. Bu 55 kuruşluk gelir şu şekilde harcanmıştır: Medrese içinde olan mescit imamına verilen 5 kuruş, Sofular Camii imamına verilen 5 kuruş, aynı cami müezzinine verilen 5 kuruş, cami yakınında bulunan muallim-i sıbyana verilen 5 kuruş, Murad Paşa Camii şeyhine verilen 5 kuruş, Ak Mescit imamına verilen 5 kuruş, Şeyh Şücaüddin Mescidi imamına verilen 5 kuruş, Meydan Mahallesi'ndeki mescit imamına verilen 5 kuruş, mütevelliyeye verilen 5 kuruş, menzilin önünde olan su kuyusunun tamir ve temizliğine harcanan 10 kuruş olmak üzere toplam giderler 55 kuruştur. Medresenin ayrıca toplam 74 kuruşluk başka bir geliri de vardır ve şu kalemlerden gelmiştir: Meydan Mahallesi'nde bulunan bir miktar arsa icarından gelen 10 kuruş, yine aynı mahallede bulunan iki göz menzil ve bir külliye icarından gelen 40 kuruş, geliri müderrisliğe tahsis edilmiş olan Memiş Yusufoglu bahçesinden gelen 24 kuruştur. Bu 74 kuruşun tamamı müderris olana tahsis edilmiştir.¹³⁷⁰

1840 yılında vakfın mütevellisi olan Nebi Efendi ile yapılan muhaseye göre 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık gelirler toplamı 258 kuruştur. Aynı şekilde iki yıllık giderler toplamı da 258 kuruştur.¹³⁷¹ Aynı şekilde vakfın 1842 yılında da vakfın mütevellisi olan Nebi Efendi ile yapılan muhaseye göre vakfın gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: Her sene hasılat-ı ğalleden gelen 55 kuruş, hayır sahiplerinin vakfetmiş olduğu aynı mahallede bulunan iki göz menzil, bir miktar bahçe icarından gelen 40 kuruş, geliri müderrisliğe tahsis edilmiş olan Yusufoglu'nun bahçesi icarından gelen 24 kuruş olmak üzere toplam gelirler 119 kuruştur. Yine geliri medreseye tahsis edilmiş olan ve vakfiye dışı olan, Meydan Mahallesi'nde bulunan bir miktar arsa hali/boştur. Vakfın 1842 yılındaki giderleri de şunlardır: Medrese içerisinde bulunan mescit imamına verilen 5 kuruş, Sofular Camii imamına verilen 5 kuruş, aynı cami müezzinine verilen 5 kuruş, cami yakınındaki muallim-i sıbyana verilen 5 kuruş, Murad Paşa Camisinin aydınlatılmasına verilen 5 kuruş, Ak Mescit imamına verilen 5 kuruş, Şeyh Şücaüddin Mescidi imamına verilen 5 kuruş, Meydan Mahallesi'nde Mehmed Efendi Mescidi imamına verilen 5 kuruş, menzil önünde olan su kuyusunun tamirine ve temizliğine verilen 18 kuruş, mütevelliyeye verilen 5 kuruş, müderrisliğe şart koşulmuş/bağlanmış olan 52 kuruş olmak üzere toplam giderler 119 kuruştur.¹³⁷²

¹³⁶⁹ AŞS I: belge 91, 31/b; Serap Sarihan, Antalya 2003, s.239.

¹³⁷⁰ BOA EV.d.38601: varak 10, s.19.

¹³⁷¹ BOA EV.d.11423: varak 12, s.23.

¹³⁷² BOA EV.d.11952: varak 10, s.20.

Tablo 2.5 Molla Ahmedoğlu Hacı Mehmed Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Tarla	Bağış	İstirbah	Toplam gelir miktarı	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	105	24	-	-	129	89	30	10	-	-	129	0
1839/1840	210	48	-	-	258	162	60	36	-	-	258	0
1842	95	24	-	-	119	71	30	18	-	-	119	0

Tabloya göre medresenin gelirlerinin düzenli bir şekilde aynı yerlere harcandığı ve medrese vakfının bir gelir ve gider dengesinin olduğu, vakfın iyi yönetildiği görülmektedir.

2.1.9. Hastaca Ahmed Efendi Medresesi

Antalya'nın surları dışındaki Timurcu Kara Mahallesinde Güzerlik adlı mahalde bulunan bu medrese Hastaca Ahmed tarafından inşa ettirilmiştir. Medresenin ilk müderrisi ve mütevellisi de kendisidir. Kendisinden sonra da şartları taşıyan evlatlarının da müderris olmalarını şart koşturmuştur. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakıf mülhak vakıf statüsündedir.¹³⁷³ 25 Eylül 1710'da medresenin günlük yarım akçe ücret ile tevliyeti Ahmed üzerindedir. Ahmed'in görev beratı zayi olduğundan dolayı Ahmed'e yeni bir görev beratı tevdi edilmiştir.¹³⁷⁴ Nisan 1728'de Hastaca Ahmed Efendi medresesinin mütevellisi olmadığından dolayı Mehmed'e bu görev Kadı Hacı Süleyman'ın arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹³⁷⁵ Temmuz 1729'da medrese vakfının günlük bir akçe ücret ile mütevellisi aynı zamanda medresenin banisi de olan Hastaca Ahmed vefat ettiği için yerine oğlu Mustafa vakfın mütevellilik görevine atanmıştır. Ağustos 1729'da Ahmed Efendi medresesinde günlük bir akçe ücret ile dersiam olan Şeyh Mehmed'in vefatıyla yerine Mustafa atanmıştır.¹³⁷⁶ Yine Ağustos 1729 medresede günlük bir akçe ücret ile müderris ve bir akçe ücret ile mütevellisi olan Şeyh Mustafa ülkeyi terk ettiği için bu görevlerden el çektilirilmiş ve yerine Şeyh İsmail, Kadı Seyyid Hasan'ın arzı üzerine atanmıştır.¹³⁷⁷ Mart 1744'te Hastaca Ahmed Medrese Vakfının kâtibi olan Mehmed bu göreve rağbet etmediğinden dolayı görevden el çektilirilmiş ve yerine Mehmed Numan, Kadı Abdülkerim'in arzı üzerine atanmıştır. Haziran 1744'te Güzerlik Mahallesinde Merhum Hastaca Ahmed Efendi Medresesinin banisi olan Hastaca Ahmed Efendi'nin (vakıf kurucusu) şartı gereği kendisinden sonra oğlu Mustafa medresenin müderrisi olmuş, onun da vefatından sonra diğer oğlu Abdurrahman, Kadı Hacı

¹³⁷³ VGMA FHRT.d.2190: s.7.

¹³⁷⁴ VGMA HRF.d.1067: 20.

¹³⁷⁵ VGMA HRF.d.1144: 35.

¹³⁷⁶ VGMA HRF.d.1144: 35.

¹³⁷⁷ VGMA HRF.d.1144: 37.

Abdülkerim'in arzı üzerine ve Şeyhülislamın işaret etmesiyle bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte vâkıfın şartı gereğince oğlu Mustafa, Şeyhülislamın işareti ve Kadı Abdülkerim'in arzı üzerine vakfın mütevellisi olarak atanmıştır.¹³⁷⁸

Temmuz 1756'da vakfın hem mütevellisi hem de medresenin müderrisi olan Hastaca Ahmed'in oğlu Mustafa'nın da vefat etmesiyle yerine erbab-ı istihkaktan olan kardeşi Abdurrahman Efendi, Şeyhülislam Mustafa Efendi'nin işaret etmesiyle vakfın mütevellisi olarak beratla atanmıştır.¹³⁷⁹ Haziran 1777'de Güzerlik Mahallesi'nde bulunan Hastaca Efendi Medresesinin evlad-ı vakıftan müderrisi olan Abdurrahman'ın görev beratı yenilenmiştir.¹³⁸⁰ 12 Mart 1799'da günlük iki akçe ücret ile evlad-ı vakıftan medresenin müderrisi olan Şeyh Abdurrahman vefat ettiği için yerine oğlu Seyyid Mehmed b. Şeyh Abdurrahman'a, naibin arzı ve Şeyhülislam Mustafa Aşer Efendi'nin işaretleriyle beratla atanmıştır.¹³⁸¹

1835 yılında medresenin banisi, medresenin müderrisliğini vakıfname gereğince hayatta oldukça kendisine sonra evladına şart koşturmuştur. Evlad-ı vakıftan olan Esseyyid Mehmed b. Şeyh Abdurrahman günlük iki akçe ücret ile ve beratı şerif ile müderrisliğin mutasarrıfı ise de vefat ettiği için bu görev boş kalmıştır.¹³⁸² 1840 yılında merhum Hastaca Ahmed Efendi Medresesi Vakfının mütevellisi olan Hafız Abdurrahman ile yapılan muhasebesine vakıf gelirleri 50 kuruş, giderleri de 50 kuruştur.¹³⁸³ 1859 yılında medrese vakfının evlad-ı vakıftan mütevellisi olan Abdurrahman ile 1848 ile 1859 yılları arasındaki yılları kapsayan muhasebe yapılmıştır. 15024 numaralı evkaf defterindeki verilere göre vakfın muhasebesinin tutulduğu imzalı defterdeki bilgiler eksiktir. Sadece Evkaf Nezaretine verilmesi gereken 11 kuruş 30 paranın vakfın mütevellisi tarafından teslim edileceğine dair kayıt vardır.¹³⁸⁴

2.1.10. Hızır Efendi ve Osmanzade Medresesi

Antalya'nın surları içinde Cami-i Atik Mahallesi'nde bulunan Merhum Hızır Efendi ve Osmanzade'nin inşa ettirdiği medresenin vakfiyesi mevcut olmadığı için kesin olarak inşa tarihi belli değildir. 1835 yılında Ali Paşa Sarayı yakınındaki medresenin müderrisi ve mütevellisi vefat ettiği için görev beratları zayi olmuş ve medrese dahi harebeye dönmüştür. Vakıflar müdüriyetinden Hacı Numan Efendi bu medreseyi tamir ettirmiş ve dersiamlık hizmetini de eda etmiştir. 1836 yılında medrese vakfının gelirleri şunlardır: Antalyalı bahçe icarından gelen 50 kuruş, Hacı Numan Efendi'nin tamir ettirdiği tahtani menzil icarından gelen 6 kuruş, fevkani

¹³⁷⁸ VGMA HRF.d.1061: 162.

¹³⁷⁹ VGMA HRF.d.1056: 160.

¹³⁸⁰ VGMA HRF.d.1065: 61.

¹³⁸¹ VGMA HRF.d.531: 103.

¹³⁸² BOA EV.d.38601: varak 10, s.19.

¹³⁸³ BOA EV.d.16857: varak 2, s.4.

¹³⁸⁴ BOA EV.d.15024: varak 1, s.2.

menzil icarından gelen 2 kuruş, Meydan Mahallesiindeki dükkân icarından gelen 5 kuruş olmak üzere toplam gelir 63 kuruştur.¹³⁸⁵ 1836 yılında vakfın giderlerinden bahsedilmemiştir.

1840 yılında Hızır Efendi Medresesinin Müderrisi Hacı Numan Efendi ile vakfiye dışı yapılan muhasebesine göre vakfın 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık toplam geliri 480 kuruş, iki yıllık toplam gider ise 29 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 451 kuruş Hacı Numan Efendi tarafından muhafaza altına alınmıştır.¹³⁸⁶ 1853 yılında Hızır Efendi Medresesinin Mütevellisi Hacı Emin Efendi'dir.¹³⁸⁷ Antalya surları dahilinde bulunan Medrese-i Cedid Hızır Efendi Vakfının 1850 yılı başından 1859 yılı sonuna kadar 10 yıllık süreyi kapsayan muhasebesi medresenin müderrisi ve mütevellisi olan Hacı Emin Efendi ile 1859 yılında görülmüştür. Bu muhasebeye göre vakfın gelirleri şu şekilde kaydedilmiştir: Değirmenönü adlı mahalde bulunan ve Zımmi Bakidi'nin tasarrufunda olan bahçenin 1858 ve 1859 yıllarına ait toplam icar geliri 360 kuruş, Antalya'da Simakoğlu bahçesinin 1858 ve 1859 yıllarına ait toplam icar geliri 400 kuruş, vakfa ait diğer bahçe ve zemin icarlarından elde edilen 443 kuruş olmak üzere toplam vakıf geliri 1.203 kuruştur. Vakfın giderleri ise medresenin tamirine harcanan 500 kuruş ve muhasebe harcına ödenen 44 kuruş olmak üzere toplam 544 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 1859 yılında 659 kuruş artmıştır.¹³⁸⁸

Tablo 2.6 Hızır Efendi ve Osmanzade Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						
	Kira	Tarla	Bağış	İstirbah	Toplam gelir	Personel	İsıma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	Fark
1836	63	-	-	-	63	Arşiv belgesinde giderler yazılmamış.						
1840	480	-	-	-	480	-	-	-	-	29	29	+451
1858/1859	1.203	-	-	-	1.203	-	-	500	-	44	544	+659

2.1.11. Hasan Efendi Medresesi

Antalya surları dışındaki Kiçi Bali Mahallesiinde bulunan ve banisi Hasan Efendi'nin olduğu medresenin vakfiyesi mevcut olmadığından inşa tarihi belli değildir. Hurufat defterlerindeki kayıtlara göre medreseye farklı tarihlerde yapılan atamalar vardır. Bu atamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: Medresenin Şubat 1728'de müderrisi olmadığından günlük yarım akçe ücret ile Hüseyin, Kadı Sunullah'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹³⁸⁹

¹³⁸⁵ BOA EV.d.38601: varak 10, s.19.

¹³⁸⁶ BOA EV.d.11423: varak 13, s.26.

¹³⁸⁷ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹³⁸⁸ BOA EV.d.15024: varak 2, s.3.

¹³⁸⁹ VGMA HRF.d.1143: 43.

Mart 1772’de Hasan Efendi Medresesinin günlük yarım akçe ücret ile müderrisi olan Hasan vefat etmiştir. Yerine oğlu Seyyid Şeyh Mustafa, Kadı Ömer’in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹³⁹⁰ 30 Mayıs 1806’da medresenin günlük yarım akçe ücret ile beratla müderrisi olan Mevlâna Ahmed b. İsmail vefat ettiği için yerine oğlu Hacı Mehmed b. Ahmed atanmıştır.¹³⁹¹ 19 Mart 1816’da medresede günlük yarım akçe ücret ile müderris olan Seyyid Şeyh Mustafa b. Hasan’ın vefatıyla yerine ulemadan Ahmed b. İsmail, Kadı Mehmed Salih’in arzı ve Şeyhülislam Mevlâna Seyyid Zeynelabidin Efendi’nin işaretleriyle medresenin müderrisliğine beratla atanmıştır.¹³⁹² 1836 yılında vakfın gelirleri fevkani bir menzil icarından gelen 8 kuruş, tahtani bir menzilden icarından gelen 7 kuruş, dershaneden gelen 2 kuruş olmak üzere toplam gelir 17 kuruştur.¹³⁹³

2.1.12. Çelebi Abbas Medresesi

Antalya surları içinde Hatip Süleyman Mahallesindeki bu medrese Hacı Süleyman Çelebi b. Abbas tarafından inşa ettirilmiştir. Vakfiyesi mevcut olmayan bu medresenin inşa tarihi belli değildir. Hacı Süleyman Çelebi b. Hacı Abbas Medresesinin, İstanos Yaylağında Pınarbaşı Mahallesi medresesinin ve yine aynı nahiyede Oyunyeri Mahallesinin muallim-i sıbyan için kurulan mektep vakfının ve medreseyn-i mezburun vakfından olmak üzere 1715 senesinde Abdullah adlı kişi günlük iki akçe ücret ile mütevelli olarak atanmıştır. Abdullah’ın vefatıyla yerine medresenin müderrisi olan Mehmed b. Mustafa, Kadı Hacı Ömer’in arzı üzerine vakfın mütevellisi olarak atanmıştır. Bu atama kaydı 1058 Numaralı Hurufat Defterinde ve Temmuz 1771 tarihindeki kayıtlarda görülmektedir.¹³⁹⁴ 11 Ağustos 1810’da Hacı Süleyman Çelebi b. Abbas medresesinin ve yine İstanos Yaylağında Pınarbaşı Mahallesinde bulunan medresenin yine İstanos’taki Oyunyeri Mahallesindeki sıbyan mektebinin günlük iki akçe ücret ile mütevellisi Esseyyid Sadullah’tır. 31 Mart 1816’da medresenin ve Antalya’ya bağlı İstanos Yaylağında Pınarbaşı Mahallesindeki medresenin ve yine İstanos’ta Oyun Yeri Mahallesinde bulunan muallimi sıbyan olmadığı için inşa olunan mektep ve medresenin günlük iki akçe ücret ile mütevellisi olan Şehirlizade Seyyid Osman vefat ettiği için yerine büyük oğlu Seyyid Salih, Kadı Mehmed Salih’in arzı üzerine vakfın mütevellilik görevine atanmıştır.¹³⁹⁵ 6 Ocak 1820’de Hacı Abbaszade Medreseleri vakfından olmak üzere müderris olan Esseyyid Sadullah Halife beratla bu görevin mutasarrıfıdır. 31 Ocak 1820’de mektep ve medreselerin günlük iki akçe

¹³⁹⁰ VGMA HRF.d.1058: 54.

¹³⁹¹ BOA EV.d.38601: varak 10, s.19.

¹³⁹² VGMA HRF.d.534: 122.

¹³⁹³ BOA EV.d.38601: varak 10, s.19.

¹³⁹⁴ VGMA HRF.d.1058: 53.

¹³⁹⁵ VGMA HRF.d.534: 122.

ücret ile mütevellisi olan Seyyid Fetullah b. Seyyid Hafız Osman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Seyyid Sadullah, naibin arzı üzerine vakfın mütevelliliğine atanmıştır.¹³⁹⁶

1836 yılında medresenin bila vakfiye/vakfiye dışı olarak hayırseverlerin vakf edip müteveli elinde olan varidatı şunlardır: Antalya’da Suk-ı Sultanide bulunan ve geliri müderrise tahsis edilmiş olan muytab dükkânın senelik icarından gelen 60 kuruş, bahçeler arasında Koca Yusufoglu Hafız’ın sakin olduğu bahçe icarından gelen 250 kuruş olmak üzere toplam gelir 310 kuruştur. Timurcular arasında bir parça arsa boştur. Vakıf gelirin tamamı medreseye/müderrisliğe bağlanmıştır.¹³⁹⁷

1840 yılında yapılan muhasebeye göre vakfın 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık gelirleri toplamı 620 kuruştur. Vakfın iki yıllık toplam gideri ise 37 kuruşluk muhasebe harcıdır. Vakıf gelirlerinden artan 583 kuruş medreseye tahsis edilmiştir.¹³⁹⁸ 1842 yılında mektep ve medresenin vakıflarından olmak üzere yapılan muhasebeye göre gelirler şunlardır: Antalya’da Suk-ı Sultanide geliri medreseye bağlanmış muytab dükkânı icarından gelen 60 kuruş. Sur dışında bulunan Koca Yusufoglu Hafız’ın sakin olduğu bahçenin senelik icarından gelen 250 kuruş olmak üzere toplam vakıf geliri 310 kuruştur. Bu gelirin tamamı medreseye tahsis edilmiştir.¹³⁹⁹

Tablo 2.7 Çelebi Abbas Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Tarla	Bağış	İstirbah	Toplam gelir miktarı	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	60	250	-	-	310	-	-	-	310	-	310	0
1839/1840	120	500	-	-	620	-	-	-	583	37	620	0
1842	60	250	-	-	310	-	-	-	310	-	310	0

Tobloya göre medresenin gelirlerinin düzenli bir şekilde aynı yerlere harcadığı ve medrese vakfının bir gelir ve gider dengesinin olduğu, vakfın iyi yönetildiği görülmektedir.

2.1.13. Demircizade Hacı Hafız Mehmed b. Hüseyin Efendi Medresesi

25 Aralık 1804’te Antalya’da Makbul Ağa Mahallesi sakinlerinden Demircizade Hafız Mehmed b. Hüseyin şehir surları dışındaki Küçükalya yakınında bulunan mülk bahçesini

¹³⁹⁶ VGMA HRF.d.534: 120.

¹³⁹⁷ BOA EV.d.38601: varak 10, s.20.

¹³⁹⁸ BOA EV.d.11423: varak 11, s.22.

¹³⁹⁹ BOA EV.d.11952: varak 10, s.19.

mülkiyetinden ifraz¹⁴⁰⁰ edip Antalya'da Cami-i Atik medresesinde bulunan olan on dokuz adet oda ve bu odalar içinde bulunan ilim talebelerine vakfetmiştir. Vakıf için iktiza eden işleri nazır marifetiyle yapmak üzere nazır nasb ve tayin eylediği Ali b. Ebubekir'e vakfın nezareti (nazırlığı), vakfın şartı gereğince naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁴⁰¹ 28 Şubat 1817'de vakıf mütevellisi olan Seyyid Osman vefat ettiği için yerine oğlu Seyyid Mustafa, naibin arzı üzerine mütevellilik görevine atanmıştır.¹⁴⁰² Vakfa müteveli tayin edilen Seyyid Osman b. Mustafa'ya tevliyet görevi naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁴⁰³ 19 Mayıs 1822'de vakfın nazırı olan Ali b. Ebubekir vefat ettiğinden dolayı yerine oğlu Abdullah'a beratla bu görev tevdi edilmiştir.¹⁴⁰⁴ 4 Mayıs 1823'te nazır olan Abdullah b. Ali geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine kardeşi Abdurrahman b. Osman, naibin arzı üzerine vakfın nazırlık görevine atanmıştır.¹⁴⁰⁵ 12 Ekim 1826'da vakfın mütevellisi beratla Esseyyid Mustafa b. Osman ve nazırı Hüseyin b. Veliddin Burduri'dir. 27 Ağustos 1833 nazır olan Abdurrahman b. Osman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan çocuksuz vefat edince vakfın nazırlık görevinin kendisine verilmesini isteyen Hüseyin b. Veliddin Burduri dilekçe vermiştir. Dilekçe sahibi olan Hüseyin'in her yönüyle nezarete ehliyet ve istihkakının olduğunun, Antalya ahalisinden olup İstanbul'da misafir olan talebe-i ulumdan Hüseyin b. Mustafa ve Mehmed b. Musa adlı kişilerin haber vermeleri ve şahitlikleriyle Hüseyin b. Veliddin, Anadolu Kazaskeri Molla Paşazade Abdülkadir Efendi'nin ilamı ve sadır olan fermanla vakfın nazırı olarak atanmıştır.¹⁴⁰⁶

Vakfın 1836 yılındaki gelirleri bahçe icarından gelen 150 kuruş ve Küçük Osman Efendi'nin vakf eylediği 5 kuruş olmak üzere toplam gelir 155 kuruştur. Vakıf giderleri de şu şekildedir: Mütevelliyeye verilen 10 kuruş, nazıra verilen 10 kuruş, odalarda kalan ilim talebelerine taksim edilen miktar 135 kuruş olmak üzere toplam 155 kuruştur.¹⁴⁰⁷ 1859'da vakfın mütevellisi olan Bekir ile yapılan muhasebesine göre gelirler 400 kuruş aynı şekilde giderler de 400 kuruştur.¹⁴⁰⁸

¹⁴⁰⁰ İfraz etmek: Bir araziyi parsellerine ayırmak.

¹⁴⁰¹ VGMA HRF.d.532: 105.

¹⁴⁰² VGMA HRF.d.534: 122.

¹⁴⁰³ VGMA HRF.d.532: 106.

¹⁴⁰⁴ VGMA HRF.d.534: 124.

¹⁴⁰⁵ VGMA HRF.d.535: 79.

¹⁴⁰⁶ VGMA HRF.d.536: 68.

¹⁴⁰⁷ BOA EV.d.38601: varak 10, s.20.

¹⁴⁰⁸ BOA EV.d.16857: varak 3, s.6.

15 Mart 1855'te Timurcu Kara Mahallesinde Küçük Bali yakınında bulunan bu vakfın bahçesi, evlad-ı vakıftan mütevellisi olan Ebubekir b. Osman tarafından senelik 100 kuruş ücretle icara verilmiştir.¹⁴⁰⁹

1865 yılında Antalya'da Demirci Hacı Mehmed'in Cami-i Atik Medresesi talebe-i ulumuna meşrut vakfının Hicri 1281 senesi Muharrem ayı başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın tek geliri icare-i vahideli bahçe kirasından gelen 400 kuruştur. Vakfın bir yıllık giderleri ise şunlardır: Bekir Efendi uhdesinde olan tevliyet vazifesi için ödenen 10 kuruş. Hüseyin Efendi uhdesinde olan nezaret vazifesi için ödenen 10 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 26 kuruş, muhasebe harcına ödenen 19 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri 115 kuruştur.¹⁴¹⁰ Yapılan bir yıllık muhasebe kaydına göre vakıf gelirlerinden 285 kuruş artmıştır. Artan bu miktarla ilgi olarak 39015 Numaralı Evkaf Defterinde herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Bu medrese vakfında müderrise herhangi bir ödemenin yapılmamış olması bu görevin gönüllü olarak yapılmış olabileceğine işaret etmektedir.

Tablo 2.8 Demircizade Hacı Hafız Mehmed b. Hüseyin Efendi Medresesi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Bahçe	Bağış	İstirbah	Toplam gelir miktarı	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	-	150	5	-	155	155	-	-	-	-	155	0
1859	-	400	-	-	400	400					400	0
1865	-	400	-	-	400	70	-	-	-	45	115	+285

2.1.14. Mustafa Efendi Medresesi

Antalya surları dışında Bali Bey Mahallesinde Bali Bey Camii yakınında bulunan medresenin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı inşa tarihi bilinmemektedir. Şubat 1752'de günlük yarım akçe ile müderrisliği müceddeden/yeniden Abdulvahap Efendi'ye, Kadı Osmanzade Seyyid Ahmed'in arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹⁴¹¹ Şubat 1768'de Mustafa Efendi Medresesinin müderrisi olan Abdulvahap vefat ettiği için yerine Mehmed, naibin arzı üzerine ve Şeyhülislam Veliddin Efendinin işaret etmesiyle bu göreve atanmıştır.¹⁴¹² 27 Temmuz 1804'te medresenin günlük yarım akçe ücret ile müderrisi olan Mehmed vefat ettiği için yeri

¹⁴⁰⁹ Güven Dinç, 9 No'lu Antalya Şer'iyye Sicili Defterine Göre 1853-1859 Yılları Arasında Antalya Şehrinin İdari ve Sosyo-Ekonomik Durumu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2005, s.176, 177; AŞS IX/23b.

¹⁴¹⁰ BOA EV.d.39015: varak 5, s.10.

¹⁴¹¹ VGMA HRF.d.1061: 169.

¹⁴¹² VGMA HRF.d.1057: 90.

boş kalmıştır. Medresenin müderrisliği için yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan oğlu Seyyid Abdülbaki b. Mehmed, naibin arzı ve Şeyhülislam Mevlâna Ahmed Esad Efendi'nin ricası gereğince medresenin müderrislik görevine atanmıştır.¹⁴¹³ 10 Şubat 1814'te medresenin müderrisi Esseyyid Abdülbaki'dir. 1836 yılında medresenin gelirleri şunlardır: Medrese civarında Pekmez Hanı yakınındaki dükkân icarından gelen 20 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki arsa icarından gelen bir kuruş, medrese içerisinde bulunan kiremit çatılı tahtani bir oda kirasından gelen dört kuruş ve fevkani bir oda kirasından gelen bir kuruş olmak üzere toplam gelir 26 kuruştur.¹⁴¹⁴ Medrese müderrisine günlük yarım akçe olarak ödenen ücretin bir aylık toplamı 15 akçe yapmaktadır. Bu da bu medresenin başlangıç seviyesinde olan 20'li bir medrese olduğunu göstermektedir.

2.1.15. Hüseyin Hoca Medresesi

Antalya surları dışındaki Meydan Mahallesinde bulunan medresenin banisi Hüseyin Hoca'dır. Vakfiyesi mevcut olmayan medresenin inşa tarihi belli değildir. Hurufat defterlerine göre medreseye farklı tarihlerde yapılan atamalar şunlardır: Ağustos 1729'da medresede müderris olan Ali vefat ettiği için yerine Ömer Halife, Kadı Süleyman'ın arzı üzerine medresenin müderrisi olarak atanmıştır.¹⁴¹⁵ Temmuz 1744'te medresenin müderrisi olan Ömer'in görev beratı yenilenmiştir.¹⁴¹⁶ 11 Ağustos 1763'te Hüseyin Hoca Medresesinde müderris olan Ömer Hoca kendi hüsnü rızasıyla bu görevi bıraktığı için yerine ulemadan Mehmed Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine ve Şeyhülislamın işaretleriyle bu göreve atanmıştır.¹⁴¹⁷

Nisan 1772'de medresenin müderrisi olan Mehmed'in geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etmesiyle medresenin müderrislik görevi boş kalmıştır. Bu göreve ulemadan Ahmed, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine ve Şeyhülislam Seyyid Mehmed Said Efendinin işaret etmesiyle beratla müderris olarak atanmıştır.¹⁴¹⁸ 7 Mayıs 1797'de medresenin müderrisi olan Ahmed'in vefatıyla yerine oğlu Mehmed b. Ahmed, naibin arzı ve Şeyhülislam Mevlâna Esseyyid Mehmed Arif Dürrizade Efendi'nin işaretleri gereğince müderris olarak atanmıştır.¹⁴¹⁹ 14 Eylül 1829'da müderris olan Mehmed b. Ahmed vefat ettiği için yerine ulemadan olan oğlu Mehmed Emin b. Mehmed, naibin arzı ve Şeyhülislam Mevlâna

¹⁴¹³ VGMA HRF.d.532: 105.

¹⁴¹⁴ BOA EV.d.38601: varak 10, s.20.

¹⁴¹⁵ VGMA HRF.d.1144: 36.

¹⁴¹⁶ VGMA HRF.d.1061: 163.

¹⁴¹⁷ VGMA HRF.d.1057: 86.

¹⁴¹⁸ VGMA HRF.d.1058: 54.

¹⁴¹⁹ VGMA HRF.d.531: 102.

Nişancızade Seyyid Abdülvahab Efendi'nin işaretleri mucibince müderris olarak atanmıştır.¹⁴²⁰ Konu ile ilgili incelenen arşiv belgelerinde Hüseyin Hoca Medresesi'ne ait herhangi bir gelir ve gider kaydına rastlanmamıştır. Ayrıca müderrislere herhangi bir ücret ödemesine dair bir kayda da ulaşılamadığından dolayı bu medresedeki müderrislerin gönüllü olarak bu görevi icra ettikleri görülmektedir. Bundan dolayı bu medresinin 20'li, 40'lı ya da 60'lı medrese olup olmadığı tespit edilememiştir.

2.1.16. Sultan Alaaddin Medresesi

1821'de Antalya sur içinde Cami-i Atik Mahallesinde Sultan Alaaddin Medresesi cibayetinde (*büyük vakıfların başka vazifeliler tarafından idare edilen kısımları*) müftiy-i sabık merhum Esseyyid Hacı Halil Efendi'nin yeniden inşa ettirdiği fevkani ve tahtani hücreye müştemil ve yine üç bab derslane ile bir medresenin gönüllü mütevellisi olan Osman vefat ettiği için vakfın boş kalan mütevellilik görevine yapılan imtihanla bu görevi yapmaya hak kazandığı belli olan müteveffanın oğulları Abdullah ve Abdurrahman ibn-i Osman, naibin arzı ve Şeyhülislam Mevlâna Nişancızade Esseyyid Abdülvahab Efendi'nin işaretleri gereğince ve sadır olan ferman mucibince vakfın mütevellilik görevine atanmışlardır.¹⁴²¹ Vakfiyesi mevcut olmayan medrese vakfına ait herhangi bir gelir kaydına da rastlanmamıştır.

2.1.17. Turmuşoğlu Medresesi

Antalya'da sur içinde Ahi Kızı Mahallesinde bulunan bu medresenin banisi Esseyyid Süleyman Efendi ibn-i Esseyyid Turmuş Efendi'dir. Turmuşoğlu Vakfının vakfiyesi H.1004/M.1596'da yazılmıştır. Bu vakfiyeye göre 66 odalı bir han, 6 bab dükkân ve Pirinç Hanı kendisine meşrut olarak bir medrese inşa edildiği anlaşıyor.¹⁴²² Arşiv kayıtlarından medreseye sadece dersiam ve müderris atamalarının yapıldığı tespit edilmiştir. Bu atamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: Aralık 1744'te Turmuşoğlu Medresesinin dersiamı olan Şeyh Abbas vefat ettiği için yerine Kasımcı İsmail, Kadı Hacı Abdülkerim Efendi'nin arzı üzerine ve Şeyhülislam Seyyid Mustafa Efendi'nin işaret etmesiyle bu göreve atanmıştır.¹⁴²³ 1 Kasım 1756'da medresede düzenli bir görevle dersiam¹⁴²⁴ olan Kasımcı İsmail vefat ettiği için yerine erbab-ı istihkaktan olan büyük oğlu Şeyh Abdülbaki Efendi, Şeyhülislam Mevlâna Terzizade Mustafa'nın işaretleri mucibince bu göreve atanmıştır.¹⁴²⁵ Eylül 1758'de Antalya'da

¹⁴²⁰ VGMA HRF.d.536: 66.

¹⁴²¹ VGMA HRF.d.534: 121.

¹⁴²² Süleyman Fikri Erten, *Antalya Livası Tarihi*, s.111.

¹⁴²³ VGMA HRF.d.1061: 163.

¹⁴²⁴ Dersiam: Medreselerde öğrencilere, camilerde ise halka açık ders verme yetkisine sahip olan müderrisler için kullanılan ünvandır.

¹⁴²⁵ VGMA HRF.d.1056: 161.

Turmuşoğlu Medresesinde düzenli bir görevle dersiam olan Şeyh Abdülbaki Halifenin görev beratı yenilenmiştir.¹⁴²⁶ Şubat 1769'da Turmuşoğlu Medresesinin düzenli bir görevle müderrisi olan Abdülbaki b. İsmail'in ferağından dolayı yerine Nurullah b. Veliddin, Kadı Çavuşzade Ebunnur Mehmed Emin'in arzı üzerine ve Şeyhülislam Pirizade Osman Efendi'nin işaret etmesiye bu göreve beratla atanmıştır.¹⁴²⁷ Konu ile ilgili incelenen arşiv belgelerinde Turmuşoğlu Medresesi'ne ait herhangi bir gelir/gider kaydına da rastlanmamıştır. Ayrıca müderrislere herhangi bir ücret ödemesine dair bir kayda da ulaşılamadığından dolayı medresinin 20'li, 40'lı ya da 60'lı medrese olup olmadığı tespit edilememiştir.

2.1.18. Arslan Kethüdaoğlu Mustafa Medresesi

Antalya'da Meydan Mahallesinde bulunan bu medresenin banisi Arslan Kethüdaoğlu Mustafa'dır. Vakfiyesi mevcut olmayan medresenin inşa tarihi belli değildir. 8 Nisan 1712'de medresenin müderrisliğine gönüllü olarak Ali Efendi atanmıştır.¹⁴²⁸ Konu ile ilgili incelenen arşiv belgelerinde Arslan Kethüdaoğlu Mustafa Medresesi'ne ait herhangi bir vakfiyeye rastlanmadığı gibi herhangi bir gelir ve gider kaydına da rastlanmamıştır. Ayrıca müderrislere herhangi bir ücret ödemesine dair bir kayda da ulaşılamadığından dolayı medresinin 20'li, 40'lı ya da 60'lı medrese olup olmadığı tespit edilememiştir.

2.1.19. Hatip Süleyman Medresesi

Antalya surları içinde Hatip Süleyman Mahallesinde bulunan bu medresenin banisi Hatip Süleyman'dır. Medresede Mart 1697'de dersiam olan Mustafa'nın ferağından dolayı yerine günlük bir akçe ücret ile Seyyid Halil, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴²⁹ Kasım 1728'de medresede düzenli olarak kendisi meşrutiyet üzere müderris ve mütevellî olan Seyyid Süleyman'ın vefat etmesiyle büyük oğlu Seyyid Mehmed, Kadı Hacı Süleyman arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴³⁰ Konu ile ilgili incelenen arşiv belgelerinde Hatip Süleyman Medresesi'ne ait herhangi bir vakfiyeye rastlanmadığı gibi herhangi bir gelir ve gider kaydına da rastlanmamıştır. Ayrıca müderrislere herhangi bir ücret ödemesine dair bir kayda da ulaşılamadığından dolayı medresinin 20'li, 40'lı ya da 60'lı medrese olup olmadığı tespit edilememiştir.

¹⁴²⁶ VGMA HRF.d.1056: 165.

¹⁴²⁷ VGMA HRF.d.1072: 12.

¹⁴²⁸ VGMA HRF.d.1067: 21.

¹⁴²⁹ VGMA HRF.d.1140: 28.

¹⁴³⁰ VGMA HRF.d.1144: 36.

2.1.20. Osman Halife Medresesi

15 Ocak 1717'de Antalya'da surları dışındaki Karalar Mahallesiindeki Ak Mescid yakınında bulunan ve Osman Halifenin inşa ettirdiği medresenin müderrisi vefat ettiğinden dolayı Ahmed müderris olarak atanmıştır.¹⁴³¹ Şubat 1751'de medresenin gönüllü olarak müderrisi olan Şeyh Yusuf'un kasr-ı yedinden dolayı yerine İbrahim Efendi, Kadı Seyyid Ahmed'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴³² Konu ile ilgili incelenen arşiv belgelerinde Osman Halife Medresesi'ne ait herhangi bir vakfiyeye rastlanmadığı gibi herhangi bir gelir ve gider kaydına da rastlanmamıştır.

2.1.21. Şeyh Ahmed Efendi Medresesi

Antalya surları dışında Timurcu Kara Mahallesinde bulunan bu medresenin banisi Şeyh Ahmed Efendi'dir. Bu medreseye ait en eski hurufat defteri kaydı Mart 1697 yılına aittir. Bu kayıta medresede ders vermek üzere müderris olarak vakfın banisi de olan Ahmed Efendi'nin naibin arzı üzerine atandığı ve vakfın mütevellisi olarak ise günlük yarım akçe ücret ile Ali adlı şahsın atandığı görülmektedir.¹⁴³³ 11 Temmuz 1717'de Ahmed Efendi'nin medreseye vakf eylediği musakkafattan vazife-i muayyene ile müderrislik ve tevliyeti hayatta oldukça kendisine, vefatından sonra mürtezikadan evladına, sonra torunlarına şart etmekle mezbur Ahmed Efendiye yeniden beratla bu görev tevdi edilmiştir.¹⁴³⁴ 2 Şubat 1718'de Şeyh Ahmed Efendi Medresesinde bevvab olmadığından günlük yarım akçe ücret ile bu görev Ali'ye verilmiştir.¹⁴³⁵ Yine 2 Şubat 1718'de Ahmed Efendi Medresesinin müremmim ve mütevellisi olarak günlük yarım akçe ücret ile Ömer'e bu görev tevdi edilmiştir.¹⁴³⁶ Kasım 1724'te Şeyh Ahmed Efendi Medrese Vakfının gönüllü olarak mütevellisi olan Ahmed'in vefat etmesiyle yerine Ahmed adlı başka bir şahıs Kadı Hacı Yusuf'un arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴³⁷ Konu ile ilgili incelenen arşiv belgelerinde Şeyh Ahmed Efendi Medresesi'ne ait herhangi bir vakfiyeye rastlanmamıştır. Ayrıca vakfa ait herhangi bir gelir ve gider kaydına da rastlanmamıştır. Medrese müderrisine günlük yarım akçe olarak ödenen ücretin bir aylık toplamı 15 akçe yapmaktadır. Bu da bu medresenin başlangıç seviyesinde olan 20'li bir medrese olduğunu göstermektedir.

¹⁴³¹ VGMA HRF.d.1067: 24.

¹⁴³² VGMA HRF.d.1061: 169.

¹⁴³³ VGMA HRF.d.1140: 28.

¹⁴³⁴ VGMA HRF.d.1067: 25.

¹⁴³⁵ VGMA HRF.d.1067: 25.

¹⁴³⁶ VGMA HRF.d.1067: 26.

¹⁴³⁷ VGMA HRF.d.1137: 35.

2.1.22. Osman Efendi Medresesi

Antalya’da sur dışında Araban Mahallesinde bulunan medresenin banisi Osman Efendi’dir. 5 Aralık 1717’de medresesye müderris lazım olduğundan İbrahim Efendi’ye müderrislik görevi tevdi edilmiştir.¹⁴³⁸ 2 Şubat 1718’de Osman Efendi Medresesinin Müderrisi Ahmed üzerinden İbrahim olmakla görevin daha önceki sahibine bu görev tevdi edilmiştir.¹⁴³⁹ Konu ile ilgili incelenen arşiv belgelerinde Osman Efendi Medresesi’ne ait herhangi bir vakfiyeye rastlanmadığı gibi herhangi bir gelir ve gider kaydına da rastlanmamıştır.

2.1.23. Murad Ağa Medresesi

Antalya surları dışında bulunan Murad Ağa Medresesi Evkafının Temmuz 1771’de günlük bir akçe ücret ile evladiyet üzere nazırı olan Hacı Hasan vefat etmiştir. Yerine oğlu Seyyid Veliddin’e, Kadı Hacı Ömer’in arzı üzerine bu görev tevcih edilmiştir.¹⁴⁴⁰ 1853 yılında Antalya’da Murad Ağa Medresesinin Mütevellisi İsmail Efendi’dir.¹⁴⁴¹ Konu ile ilgili incelenen arşiv belgelerinde Murad Ağa Medresesi’ne ait herhangi bir vakfiyeye rastlanmadığı gibi herhangi bir gelir ve gider kaydına da rastlanmamıştır.

2.1.24. Aşık Doğan Medresesi

Aşık Doğan Mahallesinde bulunan Aşık Doğan Mescidinin yanında olduğu düşünülen Aşık Doğan Medresesinin 1853 Mutasarrıfı Muhtar Bey’dir.¹⁴⁴² Bu kayıt bu medreseye ait tespit edilebilen tek arşiv kayıdır.

2.1.25. Cafer Ağa Medresesi

Mart 1767’de Antalya surları dışında Hadrian Kapısı/Üç Kapılar karşısında bulunan Cafer Ağa Camii bünyesinde bulunan medresenin Mart 1767’de düzenli bir görevle mütevellisi olan Cafer’in ferağından dolayı yerine Hafız Seyyid Osman b. Ahmed, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴⁴³ Cafer Ağa Camii bünyesindeki vakfa dahil olan bu medrede görev yapan müderrislere 1836, 1840, 1842, 1859 ve 1865 yıllarına ait muhasebe defterlerinde herhangi bir görev ücreti ödemesinin yapılmamış olması bu görevin gönüllü olarak icra edilmiş olabiceğine işaret etmektedir.¹⁴⁴⁴

¹⁴³⁸ VGMA HRF.d.1067: 25.

¹⁴³⁹ VGMA HRF.d.1067: 26.

¹⁴⁴⁰ VGMA HRF.d.1058: 53.

¹⁴⁴¹ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁴⁴² BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁴⁴³ VGMA HRF.d.1057: 89.

¹⁴⁴⁴ Bkz. Dizdar Hacı Cafer Ağa Camii.

2.1.26. Karatay Medresesi

Antalya Kaleiçi'nde Türkiye Selçuklu Devleti dönemine ait tek medrese olan Karatay Medresesi H.648/M.1250 tarihinde, Selçuklu'nun önemli devlet adamlarından, atabeylik ve saltanat naipliği yapan Celâleddin Karatay tarafından inşa ettirilmiştir. Karatay Medresesi, etrafı yollarla kuşatılmış, on beş dönüm araziye, dikdörtgen plânlı, el işçiliği ile ve tamamı kesme taşlarla inşâ edilmiştir. Çift mihrabı, müzeyyen taç kapısı, avlusunda havuzu, müştemilatında müderris, öğrenci, misafir odaları, kütüphane, yemekhane, hamam ve tuvaletleriyle tam bir eğitim ve öğretim mekânı olan yapı sâlihlerin yurdu, “güzel insanların yetiştiği mekân” anlamında *Dâru's-sulehâ* diye isimlendirilmiştir. Medresenin kible tarafında bulunan ve günümüze ulaşan yontma taş mihrabıyla, içerisinde beş vakit namaz kılındığı için medrese aynı zamanda mescit hizmetini de gördüğünden dolayı “Karatay veya Karadayı Camii” olarak isimlendirilmiştir.¹⁴⁴⁵

Türkiye Şelçuklu Sultanı II. İzzettin Keykavus döneminde saltanat naipliği/vekilliği yapmış olan Celâleddin Karatay'ın vakfiyesinde kayıtlı olan bu medresenin kitabesinde banisinin adı geçmemektedir. Medresenin yay kemerli taç kapının girintisinin ezerindeki alınlıkta üstü yuvarlak olan dokuz satırdan oluşan bir kitabe vardır. On hücreye sahip olduğu düşünülen bu medrese mimari olarak üstteki kemer ve tonozuyla 13.yüzyıla ait bir Selçuklu eseridir.¹⁴⁴⁶ Medrese, kareye yakın dikdörtgen şekilli olup, tek katlı, açık avlulu, iki eyvanlı bir plâna sahiptir. Yapıda kullanılan malzemelere bakıldığı zaman tonozlarda ve duvar örgüsü içinde moloz taş, kemerlerde tuğla ve taç kapısında kesme taş kullanıldığı görülmektedir.¹⁴⁴⁷ 18 ve 19.yüzyıl evkaf ve hurufat defterlerinde medreseye dair atama ve gelir/gider kayıtlarına ait herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Medresenin giriş kısmında bulunan tanıtım tabelasında belirttiğine göre Selçuklu Devleti'nin özgün mimari ve süsleme özelliklerini bünyesinde barındıran Karatay Medresesinin son tadilatı 2006 yılında yapılmıştır.

2.1.27. Hacı Numan Efendi Medresesi

Vakfiyesi mevcut olmayan medresenin kim tarafından hangi mahallede ne zaman inşa edildiği belli değildir. Hacı Numan Efendinin Medrese Vakfının bila vakfiye/vakfiye dışı beyan edilmiş, müderrisin elinde bulunan Evkaf-ı Hümayun Hazinesine ait olan 1836 yılı gelirleri şunlardır: Koca Yusuf'ların sakin olduğu bir bahçe icarından elde edilen 160 kuruş, Abakoğlu

¹⁴⁴⁵ Necmi Atik, “Antalya Kaleiçi (Karatay Medresesi)”, *Gazete Bir*, Erişim Tarihi 09/11/2018.

¹⁴⁴⁶ Hüseyin Çimrin, *Antalya Kaleiçi...*, 2018: s.230.

¹⁴⁴⁷ Sibel Doğan, *Antalya Medreseleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Isparta 2012, s.45.

uhdesinde olan hisseli bahçenin icarından elde edilen 80 kuruş olmak üzere toplam gelir 240 kuruştur.¹⁴⁴⁸

2.1.28. Şeyh Sinan Mahallesi Medresesi

Vakfiyesi mevcut olmayan medresenin ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. Şeyh Sinan Mahallesiindeki medresenin müderrisinin elinde vakfiye dışı bulunan 1836 senesi isticar olunan müsakkafatı şunlardır: Emiroğlu Osman'ın sakin olduğu bir bahçenin icarından elde edilen 100 kuruş, Tahıl Pazarında kahve dahilinde bulunan bir dükkân icarından elde edilen 60 kuruş olmak üzere toplam gelir 160 kuruştur.¹⁴⁴⁹

2.1.29. Araban Mahallesi Medresesi

Vakfiyesi mevcut olmayan medresenin kim tarafından ne zaman inşa edildiği belli değildir. 1836 yılında Araban Mahallesiindeki medresenin müderrisi elinde bulunan vakfiye dışı müsakkafat şunlardır: Kızılharım'de bulunan bir parça bahçe icarından elde edilen 55 kuruş, Çakır bahçesinden elde edilen 7,5 kuruş, Yüksek Mahalledeki bahçeden elde edilen 15 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 77,5 kuruştur.¹⁴⁵⁰

2.1.30. Müftü İbrahim Efendi Medresesi

Sabık Müftü İbrahim Efendi tarafından inşa ettirilen medresenin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı ne zaman hangi mahallede inşa edildiği belli değildir. Antalya surları dışında bulunan medresenin bünyesinde bir de mescidi bulunmaktadır. Söz konusu bu mescide imam lazım olduğundan dolayı Mayıs 1754'te günlük yarım akçe ücret ile Hüseyin b. Mustafa yeniden/müceddeden Kadı Hacı Osman'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴⁵¹

¹⁴⁴⁸ BOA EV.d.38601: varak 12, s.24.

¹⁴⁴⁹ BOA EV.d.38601: varak 12, s.24.

¹⁴⁵⁰ BOA EV.d.38601: varak 12, s.24.

¹⁴⁵¹ VGMA HRF.d.1061: 170.

Tablo 2.9 Antalya Şehir Merkezindeki Medrese Vakıfları

Sıra No	Medresenin İsmi	Bulunduğu Mahalle	Kurucusu	Sur içi/Sur dışı	Vakfiye Durumu	Vakıf Türü
1	Hatuniye Medresesi	Belli değil	Belli değil	Belli değil	Yok	Hayrî vakıf
2	Hacı Hasan Medresesi	Şeyh Sinan Mahallesi	Hacı Hasan	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf
3	Yusuf Efendi Medresesi	Araban Mahallesi	Yusuf Efendi	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf
4	İsmail Efendi Medresesi	Kızılsaray Mahallesi	İsmail Efendi	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf
5	Hacı Ali Ağa Medresesi	Şeyh Sinan Mahallesi	Hacı Ali Ağa	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf
6	İbrahim Efendi Medresesi	Sofular Mahallesi	Mutasarrıf İbrahim Efendi	Sur dışında	Var	Hayrî vakıf
7	Hacı Aişe Medresesi	Sofular Mahallesi	Hacı Aişe bint-i Ebubekir	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf
8	Molla Ahmedoğlu Hacı Mehmed Medresesi	Sofular Mahallesi	Molla Ahmedoğlu Hacı Mehmed	Sur dışında	Yok	Zürri vakıf
9	Hastaca Ahmed Efendi Medresesi	Timurcu Kara/Güzerlik Mahallesi	Hastaca Ahmed Efendi	Sur dışında	Var	Zürri vakıf
10	Hızır Efendi ve Osmanzade Medresesi	Cami-i Atik Mahallesi	Hızır Efendi ve Osmanzade	Sur içinde	Yok	Hayrî vakıf
11	Hasan Efendi Medresesi	Kiçi Bali Mahallesi	Hasan Efendi	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf
12	Çelebi Abbas Medresi	Hatip Süleyman Mahallesi	Hacı Süleyman Çelebi b. Abbas	Sur içinde	Yok	Hayrî vakıf
13	Cami-i Atik Medresesi	Cami-i Atik Mahallesi	Demircizade Hafız Mehmed b. Hüseyin	Sur içinde	Yok	Hayrî vakıf
14	Mustafa Efendi Medresesi	Bali Bey Mahallesi	Mustafa Efendi	Sur dışında	Var	Hayrî vakıf
15	Hüseyin Hoca Medresesi	Meydan Mahallesi	Banisi belli değil	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf
16	Sultan Alâaddin Medresesi	Cami-i Atik Mahallesi	Sultan Alâaddin	Sur içinde	Yok	Hayrî vakıf
17	Turmuşoğlu Medresesi	Ahi Kızı Mahallesi	Turmuşoğlu	Sur içinde	Var	Hayrî vakıf
18	Arslan Kethüdaoğlu Mustafa Medresesi	Meydan Mahallesi	Arslan Kethüdaoğlu Mustafa	Sur dışında	Var	Hayrî vakıf
19	Hatip Süleyman Medresesi	Hatip Süleyman Mahallesi	Hatip Süleyman	Sur içinde	Yok	Zürri vakıf
20	Osman Halife Medresesi	Ak Mescit yakınında	Osman Halife	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf
21	Şeyh Ahmed Efendi Medresesi	Timurcu Kara Mahallesi	Şeyh Ahmed Efendi	Sur dışında	Yok	Zürri vakıf
22	Osman Efendi Medresesi	Araban Mahallesi	Osman Efendi	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf

23	Murad Ağa Medresesi	Sur dışında	Murad Ağa	Sur dışında	Yok	Zürri vakıf
24	Aşık Doğan Medresesi	Aşık Doğan Mahallesi	Belli değil	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf
25	Cafer Ağa Medresesi	Cafer Ağa Camii bitişiğinde	Cafer Ağa	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf
26	Karatay Medresesi	Cami-i Atik Mahallesi	Celaleddin Karatay	Sur içinde	Var	Hayrî vakıf
27	Hacı Numan Efendi Medresesi	Belli değil	Hacı Numan Efendi	Belli değil	Yok	Hayrî vakıf
28	Şeyh Sinan Mahallesinde Medrese	Şeyh Sinan Mahallesi	Belli değil	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf
29	Araban Mahallesinde Medrese	Araban Mahallesi	Belli değil	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf
30	Müftü İbrahim Efendi Medresesi	Belli değil	Müftü İbrahim Efendi	Sur dışında	Yok	Hayrî vakıf

Tabloya göre 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya Kazası merkezinde bulunan mahallelerde 30 medresenin var olduğu tespit edilmiştir. Bu medreselerden 21'nin Antalya surları dışındaki mahallelerde, 7'sinin sur içindeki mahallelerde tesis edilmiş oldukları görülmüştür. 2 medresenin ise sur içinde mi yoksa sur dışında mı olduğu tespit edilememiştir. Ayrıca bu medreselerden sadece 6'sının vakfiyesinin mevcut olduğu da tespit edilmiştir.

Tablo 2.10 Antalya Vakıf Medreselerindeki Görevliler

[illegible]

2 5	Cafer Ağa		1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 6	Karatay	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 7	Hacı Numan Efendi	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 8	Şeyh Sinan Mahallesi	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 9	Araban Mahallesi	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3 0	Müftü İbrahim Efendi	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Toplam	84	46	2	7	6	1	5	1	1	1	2	2	2

Tabloya göre 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde bulunan ve tespit edilebilen 30 medresenin müderrislik vazifesine 84, mütevellilik vazifesine 46, cabilik vazifesine 2, imamlık vazifesine 7, dersiamlık vazifesine 6, kâtiplik vazifesine 1, nazırlık vazifesine 5, müremmimlik vazifesine 1, bevvaplık vazifesine 1, ferraşlık vazifesine 1, kayyımlık vazifesine 2, kürsüşeyhliği vazifesine 2 ve vaizlik vazifesine 2 olmak üzere toplam 160 atama yapılmıştır. Yine tablodaki veriler medrese vakıflarında en fazla atamanın 84 kişi ile müderrislik vazifesine yapıldığını bu atamanın da medreselere yapılan tüm atamaların %52,5'ine denk geldiğini göstermektedir. Tespit edilen en az atamalar ise birer kişi ile kâtiplik, müremmimlik, ferraşlık ve bevvaplık vazifelerine yapılan atamalardır.

Medrese vakıflarına yapılan toplam 160 atamanın 52'sinin vefatlar neticesinde gerçekleştiği, bunun da medreselere yapılan tüm atamaların %32,5'ine denk geldiği, 2 atamanın görev beratlarının zayi edilmesi neticesinde yapıldığı, bunun medreselere yapılan tüm atamaların %1,2'sine denk geldiği, 8 atamanın ferağ ve kasr-ı yedler neticesinde gerçekleştiği, bunun medreselere yapılan atamaların %5'ine denk geldiği, 11 atamanın görev beratlarının yenilenmesi/tecdidler neticesinde gerçekleştiği, bunun da medreselere yapılan atamaların %6,8'ine'sına denk geldiği, 3 atamanın görevden uzaklaştırmalar neticesinde gerçekleştiği, bunun medreselere yapılan atamaların %1,8'ine denk geldiği, 5 atamanın ise yapılan usulsüz ve haksız atamaların iptali neticesinde gerçekleştiği, bunun da medreselere yapılan atamaların %3,1'ine denk geldiği tespit edilmiştir. Yapılan atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri de tespit edilmiştir. Buna göre medreselerdeki görevlere atanma şartlarını taşıyan 20 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmışlardır. Antalya şehir merkezindeki medreselerde yapılan

1 atamada vefat eden vakıf görevlisinin yerine kardeşi atanmıştır. Medrese vakıflarına yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında 21 atamanın yapıldığı görülmektedir. Bu atamaların medreselere yapılan tüm atalar içerisindeki oranı 13,1'dir.

Osmanlı Devleti'nde 16.yüzyılın ortalarına kadar müderrislik görevlerine atamalar kazaskerlerin arzları ile gerçekleşirdi. Fakat bu tarihten itibaren şeyhülislamlık makamı ilmiye sınıfının en yüksek mertebesine çıkarıldığından dolayı hariç ve kırklı medreselere tayin arzları kazaskerler, diğer tüm yukarı sınıf medreselere müderris atamaları ise şeyhülislamların işaret etmeleri/arzları ile yapılmaya başlanmıştır.¹⁴⁵² Bu bağlamda Antalya şehir merkezindeki medreselere yapılan atama arzlarına bakıldığı zaman Hacı Hasan, İsmail Efendi, Mutasarrıf İbrahim Efendi, Hastaca Ahmed Efendi, Hasan Efendi, Mustafa Efendi, Hüseyin Hoca, Yusuf Efendi, Sultan Alâeddin, ve Turmuşoğlu Medreselerine yapılan müderris atamalarında dönemin şeyhülislamlarının arz ve onaylarının olması, şehir merkezindeki söz konusu bu on medresenin o dönemin en büyük ve en iyi medreseler olduğuna işaret etmektedir. Döneme ait medrselerle ilgili yapılan araştırmalar neticesinde Hacı Hasan, Yusuf Efendi, Hacı Ali Ağa, Mutasarrıf İbrahim Efendi, Molla Ahmedoğlu Hacı Mehmed, Aşık Doğan, Cafer Ağa ve Müftü İbrahim Efendi Medreselerinin bünyelerinde birer mescitlerinin olduğu da görülmektedir.

¹⁴⁵² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları 4.Baskı, Ankara, 2014, s. 84.

Tablo 2.11 Medrese Vakıflarının Gelir ve Giderleri (kuruş)

	Yıllar →	1835			1839/1840			1842			1859			1865		
	Medreseler	Gelir	Gider	Artan	Gelir	Gider	Artan	Gelir	Gider	Artan	Gelir	Gider	Artan	Gelir	Gider	Artan
1	Hatuniye	1996	1996	-	2928	175	2753	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Hacı Hasan	200	15	185	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Yusuf Efendi	48.5	21	27.5	142	142	-	71	71	-	-	-	-	-	-	-
4	Mutasarrıf İbrahim Efendi	162	75	92	334	170	164	167	85	82	-	-	-	-	-	-
5	Hacı Ayşe	50	40	10	110	110	-	55	55	-	-	-	-	-	-	-
6	Molla Ahmedoğlu Hacı Mehmed	129	129	-	258	258	-	119	119	-	-	-	-	-	-	-
7	Hastaca Ahmed Efendi	-	-	-	50	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	Hızır Efendi ve Osmandzade	63	-	-	480	29	451	-	-	-	427	427	-	-	-	-
9	Hasan Efendi	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	Çelebi Abbas	310	310	-	620	37	583	310	310	-	-	-	-	-	-	-
11	Cami-i Atik	155	155	-	-	-	-	-	-	-	400	400	-	400	115	285
12	Mustafa Efendi	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Genel olarak medreselerin gelir giderleri ile ilgili bilgilere ve tabloya bakıldığı zaman karşımıza bazı spesifik durumların çıktığı görülmektedir. Örneğin Hacı Ayşe Medresesi'nin

vakıf gelirlerinden 1835 ve 1842 yıllarında 5'er kuruşluk kısmı Sofular Mahallesi Avarız Vakfına tahsis edilmiştir. Diğer bir örnek ise Molla Ahmedoğlu Hacı Mehmed Medresesinin gelirlerinden Antalya şehir merkezinde bulunan vakıf kurumlarına ve vakıf çalışanlarına tahsisatlar yapılmıştır. Yine yukarıdaki tablo bizlere medrese vakıflarının çok fazla gelirlerinin olmadığını göstermektedir. Bundan dolayı medrelerde görevli olan müderrisler çoğu zaman bu işi herhangi bir ücret almadan gönüllü olarak yapmışlardır. Bazı medreselerdeki müderrislere günlük yarım akçe ile beş akçe arasında ücret ödemelerinin yapıldığı görülmektedir. Antalya şehir merkezinde 18. ve 19. yüzyıllarda mevcut oldukları tespit edilen 30 medreseden 18 medreseye ait herhangi bir gelir ve gider kaydına rastlanmamıştır. Gelir ve giderleri tespit edilen medreseler içerisinde de yalnızca Yusuf Efendi Medresesinin vakfa ait nakit paralarının 10'u 11,5 hesabıyla yani %15 oranı ile istirbaha verilerek medreseye ek gelir sağlandığı tespit edilmiştir.

2.2.Sıbyan Mektebi/Muallimhane Vakıfları

Osmanlı Devleti'nin eğitim sisteminin ilk kademesi sıbyan mektepleridir. Muallimhâne, dârü't-ta'lim, dârü'l-ilm, mahalle mektebi, taş mektep ve mekteb-i ibtidâiyye gibi adlarla da isimlendirilmiş olan bu okullar, okuma, yazma, temel dinî bilgiler ile basit hesap işlemlerinin öğretildiği okullardır.¹⁴⁵³ Sıbyan mekteplerine başlama yaşı dört ile altı yaşları arasındaydı. Sıbyan mekteplerinin tahsil müddeti 1846 tarihli tezkirede dört yıl olarak belirlenmiştir. 1846'da dört yıllık eğitim veren sıbyan mekteplerinde elifba, Kur'an, ilmihal, tecvid okutuluyor, sülüs ve nesih yazıları öğretiliyordu. Tanzimat'tan sonra üç yıl olarak faaliyet gösteren bu okulların programları elifba, Kur'an-ı Kerim, tecvid, ilmihal, ahlak, sarf-ı Osmani, imla, kıraat, mülâhhas tarih-i Osmanlı, muhtasar coğrafyay-ı Osmanlı, hesap ve hüsn-i hattan oluşmaktaydı. Sıbyan mekteplerinin hocaları umumiyetle medrese mezunu olup cami ve mescidlerde imam/hatiplik veya müezzinlik yapan kimselerdi. Kız çocuklarına mahsus mekteplerin hocaları ise Kur'an bilen. *Sübha-i Sıbyan ve Tuhfe-i Vehbi* gibi risaleleri okumuş yaşlı kadınlardı. II. Mahmud devrinde sıbyan mektebi hocaları medrese teşkilatı içinde hususi bir tahsile tabi tutulmaktaydı.¹⁴⁵⁴ Sıbyan mektepleri çoğunlukla tek odalı ahşap veya kâğır yapılarıydı. Bir yanı sokak üzerine yerleştirilir, diğer cephesi genelde küçük bir bahçeye açılırdı. Çoğunlukla kibleye yönelik olarak inşa edilen mekteplerin açık veya kapalı kısımlarında genellikle bir mihrap bulunurdu. Ders sırasında hoca minder üzerine, öğrenciler ise bir halka oluşturarak yere, genellikle hasır serilmiş döşemenin üstüne oturur, rahle üzerine konulan

¹⁴⁵³ Hasan Demirtaş, *Manisa Hafsa Sultan Vakfı: Akar, Hayrat, İstihdam*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Bayezit Üniversitesi SBE, Ankara 2023, s.271.

¹⁴⁵⁴ Cahit Baltacı, "Mektep" *DİA İslam Ansiklopedisi*, 2004, C.29, s.7.

kitapları okurlardı. Dersini vermek durumunda olan her öğrenci hocanın veya yardımcısının önüne giderek hazırladığı bölümü okurdu.¹⁴⁵⁵ Sıbyan mekteplerini genelde halifeler, sultanlar, yüksek dereceli devlet memurları ve zenginler bina eder ve bu okulların öğrenim masrafları için ise vakıflar tesis ederlerdi”.¹⁴⁵⁶

Teke Sancağı’nda da 19. yüzyılda sıbyan mektepleri, rüştiyeler ve bir de idadi mevcuttu. 1874 yılında Antalya şehir merkezinde ve köylerinde yirmi, nahiyelerinde yirmi beş sıbyan mektebi bulunmaktaydı.¹⁴⁵⁷ Antalya genelindeki rüşdiye sayısı altı olup tamamı Müslümanlara aitti.¹⁴⁵⁸ Arşiv belgelerine göre 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya merkez mahallelerinde mevcut olan sıbyan mektepleri şunlardır:

2.2.1.Has Balaban Sıbyan Mektebi

Mayıs 1783’te Antalya surları içerisindeki Has Balaban Mahallesinde Tekeli Mehmed Paşa Camii karşısında, bir kaya üzerine kagir, kiremit damlı, tahtani oda içinde bulunan bu mektep Has Balaban tarafından inşa ettirilmiştir. Vakfiyesi mevcut olmayan mektebin inşa tarihi belli değildir. Zamanla harap olan mektep Hacı Hasan adlı hayırsever tarafından yeniden tamir ettirilmiştir. Fakat 1783 yılında sıbyan mektebinde muallim yoktur. Mahalle sakinlerinin hayırseverlerinden olan Seydioğlu olarak bilinen Ebubekir ve kardeşi Hacı İbrahim mallarının en güzelinden 100 kuruşu bu okula vakfetmişlerdir. Okulun beratsız olarak muallimi olan Hafız Ali geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı boş kalan muallimlik görevi Hafız Seyyid Mehmed’e, Kadı Mehmed Emin arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹⁴⁵⁹

1836 yılında sıbyan mektebinin muallimi ise yok ise de muallim-i sıbyan olan İsa Hoca beratsız olarak sıbyan mektebinin muallimliğini yapmaktadır. Hayır sahiplerinin vakf eyledikleri bir göz tahtani menzil vardır. İsa Hoca’dan sonra sıbyan mektebinin hocalığını Hafız Mustafa eda etmiştir. Mektep vakfının 1836 yılındaki gelirleri ise şunlardır: Suk-ı Sultanide olan bezzaz dükkânının arsa icarından gelen 2,5 kuruş, çorbacının sakin olduğu dükkânın arsa icarından gelen 2,5 kuruş, helvacı dükkânının arsa icarından gelen 6 kuruş, berber dükkânının arsa icarından gelen 1 kuruş, Çömlekçioğlu dükkânının yıllık arsa icarından gelen 12 kuruş, Osman Efendi dükkânının arsa icarından gelen 2 kuruş, Sur Bey dükkânının arsa icarından gelen 2,5 kuruş, başka bir dükkânının arsa icarından gelen 2,5 kuruş, Hafız dükkânın arsa icarından gelen 2,5 kuruş, Halil Çavuş dükkânının arsa icarından gelen 2,5 kuruş, Suvaoglu

¹⁴⁵⁵ Zeynep Ahunbay, “Mektep” *DİA İslam Ansiklopedisi*, 2004, C.29, s.7-9

¹⁴⁵⁶ Nebi Bozkurt, "Mektep", *DİA İslam Ansiklopedisi*, 2004, C.29: s.5-7.

¹⁴⁵⁷ Muhammet Güçlü, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya 1997, s.83.

¹⁴⁵⁸ Özge Kuşun, “II. Abdülhamid Dönemi’nde Teke Sancağı’nda Eğitim”, *Antalya Kitabı 1 Selçukludan Cumhuriyet’e Sosyal Bilimlerde Antalya*, Antalya 2018, s.306.

¹⁴⁵⁹ VGMA HRF.d.1064: 10.

dükkânının arsa icarından gelen 1 kuruş, Hacı Kasap dükkânının arsa icarından gelen 12 kuruş, palta dükkânının arsa icarından gelen 12 kuruş, Manav Halil dükkânının arsa icarından gelen 12 kuruş, Piyale dükkânının arsa icarından gelen 1 kuruş, Hacı Süleyman Arab dükkânının arsa icarından gelen 1 kuruş, Esir Süleyman dükkânının arsa icarından gelen 1 kuruş, Manavlı dükkânının arsa icarından gelen 10 kuruş olmak üzere toplam gelir 44 kuruştur. Bu 44 kuruş gelir sıbyan mektebinin muallimi tarafından muhafaza altına alınmıştır. Aslan adlı şahsın tasarrufunda bulunan vakfa ait dükkânının arsası ise bedelsiz olarak verilmiştir.¹⁴⁶⁰

2.2.2.Hacı Burak Sıbyan Mektebi

Antalya surları dışında Bali Bey Mahallesinde bulunan Hacı Burak Muallimhanesinin banisi Hacı Burak'tır. Tahtani ve kiremit çatılı olarak inşa edilen mektebin vakfiyesi mevcut olmadığından inşa tarihi belli değildir. Farklı tarihlerde Hacı Burak Sıbyan Mektebine yapılan atamalar şunlardır: Ağustos 1704'te gönüllü olarak muallim-i sıbyanı olan Mehmed vefat ettiğinden dolayı yerine Hafız Musa bu göreve atanmıştır.¹⁴⁶¹ Ağustos 1727'de Hacı Burak Muallimhanesinin gönüllü olarak Muallim-i sıbyanı olan Osman vefat ettiği için yerine oğlu Mehmed, Kadı Sunullah'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴⁶² 25 Eylül Ekim 1761'de Hacı Burak muallim-i sıbyanında gönüllü muallim-i sıbyan olan Mehmed vefat ettiği için yerine oğlu Seyyid Abdullah Halifeye babasının beratı esas alınarak görev tevcih edilmiştir.¹⁴⁶³ 1835 yılında mektepte muallim-i sıbyan olan Hafız Mehmed beratsız olarak sıbyan mektebinin hocalık görevini eda etmektedir. Mektep hocasının oturduğu evin civarında tahtani bir menzil vakfa aittir.¹⁴⁶⁴

2.2.3.Hacı Mehmed Ağa Sıbyan Mektebi

Antalya'da Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan ve kiremit çatılı tahtani olan bu sıbyan mektebi merhum Rüstem Paşa'nın kethüdası olan Mehmed Ağa tarafından inşa ve ihya edilmiştir. Vakfiyesi mevcut olmadığı için inşa tarihi belli değildir. Hacı Mehmed Ağa Muallimhanesi'nde Mart 1697'de günlük bir akçe ücret ile muallim-i sıbyan olan Hacı Süleyman vefat ettiği için yerine Ali, Kadı Cafer'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴⁶⁵ Mart 1724'te cuma günlerinde Hacı Mehmed Ağa'nın günlük bir akçe ücret ile mektepte okunması için şart eylediği beş adet Kur'an cüzü zamanla tilavet olunmayıp bu görev hali/ boş kalmakla

¹⁴⁶⁰ BOA EV.d.38601: varak 11, s.21.

¹⁴⁶¹ VGMA HRF.d.1136: 177.

¹⁴⁶² VGMA HRF.d.1143: 42.

¹⁴⁶³ VGMA HRF.d.1056: 161.

¹⁴⁶⁴ BOA EV.d.38601: varak 11, s.21.

¹⁴⁶⁵ VGMA HRF.d.1140: 28.

zikrolunan cüzleri okumak üzere İsmail Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Yine aynı tarihte muallimhanede günlük bir akçe ücret ile okunmak üzere vaz edilen bu beş adet cüz-i şerif zamanla tilavet olunmayıp bu görev hali/boş kalmakla bir cüz-i şerif tilavet etmek üzere bu sefer de Mehmed Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır. Mayıs 1725'te yine Mehmed Ağa'nın okunması için vaz eylemiş olduğu beş adet cüz-i Kur'an-ı Kerim zamanla okunmayıp görev boş kalmıştır. Bundan dolayı bu göreve Yusuf Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine atanmıştır.¹⁴⁶⁶ Mektebin 1835 yılında beratla görevlendirilmiş herhangi bir hocası olmayıp mektep boştur. Vakfın tek gelir kaynağı, vakıf banisinin mektep civarında vakf eylediği kiremit çatılı tahtani bir menzildir ve mektep muallimine tahsisli bir vaziyette ve boştur.¹⁴⁶⁷

2.2.4.Hoca Nebi Muallimhanesi

Bu muallimhanenin banisi Hoca Nebi'dir. 10 Ekim 1714'te Antalya'da Elmalı Mahallesinde bulunan Hoca Nebi Muallimhanesinde Muallim Hacı Musa'nın vefatından dolayı yerine Hüseyin'e bu görev tevdi edilmiştir.¹⁴⁶⁸ 26 Eylül 1718'de muallimhanede düzenli bir görevle muallim olan Hüseyin vefat ettiği için yerine Süleyman'a bu görev tevdi edilmiştir.¹⁴⁶⁹ 4 Eylül 1834'te muallimhanenin muallimiği uzun zamandan beridir boştur. Muallim olan İsmail dahi vefat ettiğinden dolayı yerine oğlu Seyyid Hafız Mustafa'nın atanabilmesi için naibin arzı üzerine görevle ilgili mevcut kayıtlara müracaat edilmiştir. Hoca Nebi Muallimhanesinde vazife-i muayyene ile muallim-i sıbyanlığı beratla Musa'nın üzerinde iken vefatından dolayı Süleyman'a tevcih olunmuştur. Sonra vaki olan cülus-ı hümayunla/padişah değişikliğinde tecdid beratı/yeni bir görev beratı verilip elyevm (hala, bu günkü) tarihi atik ile muallim-i sıbyanlık görevinin Süleyman'ın üzerinde kaldığı Askeri Ruznamçe kayıtlarından da anlaşılması üzerine sıbyan mektebinin muallimliği Seyyid Hafız Mustafa'ya tevcih edilmiştir.¹⁴⁷⁰ Başka bir kayıta da bu durum şu şekilde teyit edilmiştir: Yine 4 Eylül 1834'te muallimhanenin vazife-i muayyene ile muallim-i sıbyanlığı nice müddetden beri hali/boş olup mekteb-i şerifte hala muallim olan Esseyyid Mustafa Halife b. İsmail beratla bu görevin mutasarrıfıdır. Bu atama ve görevlendirmelerin dışında mektebin vakıf gelirleri de vardır. Bu gelirler şu şekildedir: 1836 yılında mektep vakfının Suk-ı Sultanide bulunan Merhum Hoca Nebi'nin vakf eylediği odalar ve gelirleri şunlardır: Toplam oda sayısı 43,5, harabe olan oda sayısı 7,5'tur. Bu odalardan 36 tanesi sağlamdır. Sağlam olan bu 36 oda aylık 12'ser kuruştan

¹⁴⁶⁶ VGMA HRF.d.1137: 34, 35, 36.

¹⁴⁶⁷ BOA EV.d.38601: varak 11, s.21.

¹⁴⁶⁸ VGMA HRF.d.1067: 23.

¹⁴⁶⁹ VGMA HRF.d.1067: 26.

¹⁴⁷⁰ VGMA HRF.d.536: 71.

icara verilmiştir ve vakfın toplam bir yıllık geliri 432 kuruştur. Bu odaların içerisinde vakıf kurucusu olan merhum Hoca Nebi'nin mermer üzerine yazdırmış olduğu vakıfnamesi esas alınarak yapılan muhasebesine göre vakfa ait gider kalemleri ve gider miktarları da şu şekildedir: Kale kapısı musluğuna harcanan 55,5 kuruş, su dökene verilen 33 kuruş, mektep hocasına verilen 96 kuruş, tilaveti ilim için verilen 19,5 kuruş, mektep halifesine verilen 43 kuruş, Isparta Mescidi imamına verilen 33 kuruş, Şeyh Sinan Camii müezzine verilen 21 kuruş, saray harkının/kanalının odalara gelinceye kadar tathirine/temizliği için ödenen 6 kuruş, fukaraya nan/ekmek parası olarak verilen 36 kuruş, taksimatı yapana verilen 6 kuruş, kimsesiz olup vefat edenlerin cenaze ve defin masraflarına verilen 10 kuruş, ayak yolunun temizliğine verilen 6 kuruş, Murad Paşa Camii müezzine verilen 11 kuruş, müteveli efendiye verilen 55 kuruş olmak üzere toplam giderler de 432 kuruştur.¹⁴⁷¹

1842 yılında Hoca Nebi Vakfının mütevellisi Ali Efendi marifetiyle yapılan muhasebeye göre vakfın tüm geliri Yukarı Pazarda olan otuz beş adet odanın icarından gelen 420 kuruştur. Aynı yıl vakfın masrafları da şunlardır: Mektep hocasına verilen 81 kuruş, mektep halifesine verilen 36,5 kuruş, tilavet-i Amme suresi için ödenen 18 kuruş, Isparta Mescidine verilen 27,5 kuruş, Şeyh Sinan Camii müezzine verilen 18 kuruş, su harkının tathirine/temizliğine harcanan 5 kuruş, fukaraya nan/ekmek parası için ödenen 31,5 kuruş, taksimatı yapana verilen 5 kuruş, kale kapısı muhafazasına verilen 49 kuruş, su dökene 27,5 kuruş, kimsesiz olup vefat edenler için harcanan 8,5 kuruş, ayak yolu tathirine/temizliğine ödenen 5 kuruş, Murad Paşa Camii müezzine verilen 9,5 kuruş, müteveli efendiye verilen 49 kuruş, terettüb'ü maaş-ı hazineye verilen 17 kuruş ve muhasebe harcına ödenen 3,5 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri de 420 kuruştur.¹⁴⁷²

2.2.5.Cami-i Cedid Mahallesinde Sıbyan Mektebi

23 Ekim 1815'te Cami-i Cedid Mahallesinde bulunan ve hayırseverlerin inşa ettirdiği muallimhanenin muallimi olmadığından gönüllü olarak Seyyid Hacı Hafız Ahmed b. Ali'ye, naibin arzı üzerine bu görev tevdi edilmiştir.¹⁴⁷³ Bu okula ait tespit edilebilen tek atama kaydı budur.

¹⁴⁷¹ BOA EV.d.38601: varak 11, s.22.

¹⁴⁷² BOA EV.d.11952: varak 11, s.22.

¹⁴⁷³ VGMA HRF.d.534: 118.

2.2.6.Korkudoğlu Hacı Yusuf Sıbyan Mektebi

Aralık 1728’de Sultan Korkud Camii yakınında olan ve Korkudoğlu Hacı Yusuf’un inşa ettirdiği mektepte iki akçe ücret ile muallim olan Molla Yusuf Ebubekir vefat ettiği için yerine oğlu Molla Ömer’e, bu görev Kadı Süleyman’ın arzı üzerine tevdi edilmiştir. Fakat Ocak 1729’da Molla Ömer’in bu göreve ehil olmadığına anlaşılmayla, naibin arzı üzerine Molla Ömer bu görevden el çektirilmiştir.¹⁴⁷⁴

2.2.7.Ahi Kızı Muallimhanesi

Antalya suru içindeki Ahi Kızı Mahallesinde bulunan bu okulun vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı banisi ve inşa tarihi belli değildir. Ahi Kızı Muallimhanesinde Haziran 1729’da günlük iki akçe ücret ile muallim olan Mahmud’un yerine Mehmed’e bu görev Kadı Seyyid Hasan’ın arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁴⁷⁵ Nisan 1767’de muallim-i sıbyan olan Mehmed’in vefatıyla yerine Halil, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴⁷⁶

2.2.8.Hacı Hasan Sıbyan Mektebi

Antalya’da sur dışında Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan ve Yazırlı¹⁴⁷⁷ Hacı Hasan’ın inşa ettirmiş olduğu muallimhanenin vakfiyesi mevcut olmadığı için inşa tarihi belli değildir. Hurufat defterlerine göre muallimhaneye yapılan atama ve görevlendirmeler şunlardır: 6 Mayıs 1704’te günlük iki akçe ücret ile muallim olan Ömer’in görevlendirme beratı yenilenmiştir.¹⁴⁷⁸ 13 Temmuz 1714’te Hacı Hasan Muallimhanesinde günlük iki akçe ücret ile muallim olan Ömer’in vefatından dolayı yerine oğlu İsmail bu göreve atanmıştır.¹⁴⁷⁹ Nisan 1724’te muallimhanede günlük yarım akçe ücret ile muallim-i sıbyan olan Ömer Halife’nin görevine son verilerek yerine Ali Halife, Kadı Seyyid Hacı Yusuf’un arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴⁸⁰ Ağustos 1726’da Hacı Hasan Mektebinde Muallim Ömer’in yerine muallim-i sıbyan olan Ali Halife’nin üzerinden bu görev alınarak müteveffanın oğlu İsmail’e tevdi edilmiştir. Fakat İsmail’in sıbyan mektebinde hocalık yapmaya kudretinin olmadığı ahali tarafından şikâyet edilince görevine son verilerek yerine bu göreve tekrar Ali, Halife Kadı Mustafa’nın arzı üzerine atanmıştır.¹⁴⁸¹ Nisan 1745’te Hacı Hasan Muallimhanesinin muallim-i sıbyanı olan Mustafa göreve rağbet etmediğinden dolayı görevden el çektirilmiştir. Yerine

¹⁴⁷⁴ VGMA HRF.d.1144: 36.

¹⁴⁷⁵ VGMA HRF.d.1144: 37.

¹⁴⁷⁶ VGMA HRF.d.1057: 89.

¹⁴⁷⁷ Yazır: 18.yüzyılda İstanos Nahiyesine bağlı bir köydü. Günümüzde ise Korkuteli ilçesine bağlı bir köydür.

¹⁴⁷⁸ VGMA HRF.d.1067: 16.

¹⁴⁷⁹ VGMA HRF.d.1067: 23.

¹⁴⁸⁰ VGMA HRF.d.1137: 35.

¹⁴⁸¹ VGMA HRF.d.1143: 41.

Seyyid Mehmed, Kadı Hacı Abdülkerim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴⁸² Nisan 1746'da günlük 2 akçe ücret ile muallim-i sıbyan olan Hafız Mustafa Halifenin görevinde herhangi bir kusuru olmamasına rağmen vakfın kaimekamı olan Seyyid Mehmed adlı kişi gerçeğe aykırı beyanlarla görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Daha sonra bu haksızlık anlaşıncı Seyyid Mehmed'in görevine son verilmiş ve görevin daha önceki sahibi olan Hafız Mustafa Halife, Kadı Seyyid Mehmed Efendi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴⁸³

2.2.9.Cami-i Atik Muallimhanesi

Antalya'da Cami-i Atik yakınında bulunan muallimhanenin vakfiyesi mevcut olmadığı için banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Muallimhanede 1 Eylül 1704'te muallim-i sıbyan olan İmam Ali'nin görev beratı yenilenmiştir.¹⁴⁸⁴ Bu atama kaydı vakfa ait tespit edilebilen tek görevlendirme kayıdır.

2.2.10.Makbul Ağa Mahallesi Muallimhanesi

Antalya'da Makbul Ağa Mahallesinde bulunan bu muallimhanenin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı banisi ve ne zaman inşa edildiği belli değildir. 11 Mayıs 1709'da muallimhanede görevli olan Muallim Seyyid İshak'ın görevlendirmesi eski beratı esas alınarak yenilenmiştir.¹⁴⁸⁵ Bu atama kaydı vakfa ait tespit edilebilen tek görevlendirme kayıdır.

2.2.11.Demirci Muallim-i Sıbyan Mektebi

Antalya surları dışındaki Kiçi Bali Mahallesinde bulunan mektebin vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. Mart 1697'de muallim-i sıbyan olan Hüseyin vefat ettiği için yerine günlük yarım akçe ücret ile Ali bu göreve atanmıştır. Demirci Mektebinin mütevellisi olan Abdullah vefat ettiği için yerine günlük yarım akçe ücret ile İbrahim bu göreve atanmıştır.¹⁴⁸⁶

2.2.12.Ali Bali Sıbyan Mektebi

Timurcu Kara Mahallesinde bulunan Ali Bali'nin inşa ettirdiği mektebin vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı inşa tarihi bilinmemektedir. Mektepte Ekim 1722'de günlük yarım akçe ücret ile muallim-i sıbyan olan Süleyman Halifenin hizmetinde herhangi bir kusuru olmamasına ve görevden azlini icap edecek hali olmamasına rağmen gerçeğe aykırı beyanla Ali

¹⁴⁸² VGMA HRF.d.1061: 164.

¹⁴⁸³ VGMA HRF.d.1061: 165.

¹⁴⁸⁴ VGMA HRF.d.1067: 16.

¹⁴⁸⁵ VGMA HRF.d.1067: 19.

¹⁴⁸⁶ VGMA HRF.d.1140: 28.

adlı şahıs bu göreve gelmiştir. Yapılan haksızlığın anlaşılması üzerine Ali'nin görevine son verilerek yerine tekrar Süleyman Halife, Kadı İbrahim'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴⁸⁷ Ekim 1742'de Ali Efendi Muallimhanesinde gönüllü olarak muallim-i sıbyan olan Ali vefat etmiş yerine Musa Halife, Kadı Abdülfettah'ın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴⁸⁸

2.2.13. Hüseyin Ağa Muallimhanesi

Antalya İskelesinde bulunan Hüseyin Ağa Muallimhanesinin banisi Hüseyin Ağa'dır. Vakfiyesi mevcut olmayan muallimhanenin inşa tarihi belli değildir. Ağustos 1704'te muallim-i sıbyanı olan Abdurrahman vefat ettiği için yerine Abdülkerim Kadı Hacı Ali Naibi Mehmed'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁴⁸⁹ Muallimhaneye ait tespit edilebilen tek atama kaydı budur.

Tablo 2.12 Muallimhane/Sıbyan Mekteplerinin Konumları ve Görevlileri

	Sıbyan Mektepleri	Muallim	Mütevelli	Cüzhan	Halife	Sur içi/Sur dışı	Vakfın Türü	Mahalle
1	Has Balaban Sıbyan Mektebi	3	-	-	-	Sur içi	Hayrî vakıf	Has Balaban
2	Hacı Burak Sıbyan Mektebi	7				Sur dışı	Hayrî vakıf	Bali Bey
3	Hacı Mehmed Ağa Muallimhanesi	1	-	3	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Şeyh Sinan
4	Hoca Nebi Muallimhanesi	8	2	-	2	Sur dışı	Hayrî vakıf	Elmalı
5	Cami-i Cedid Mah. Sıbyan Mektebi	1	-	-	-	Sur içi	Hayrî vakıf	Cami-i Cedid
6	Korkudoğlu Hacı Yusuf Sıbyan Mek.	2	-	-	-	Sur içi	Hayrî vakıf	Cami-i Cedid
7	Ahi Kızı Muallimhanesi	4	-	-	-	Sur içi	Hayrî vakıf	Ahi Kızı
8	Hacı Hasan Sıbyan Mektebi	10	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Şeyh Sinan
9	Cami-i Atik Muallimhanesi	2	-	-	-	Sur içi	Hayrî vakıf	Cami-i Atik
10	Makbul Ağa Muallimhanesi	2	-	-	-	Sur içi	Hayrî vakıf	Makbul Ağa
11	Timurcu/Demirci Muallimhanesi	2	2	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Kiçi Bali
12	Ali Bali Sıbyan Mektebi	5	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Timurcu Kara
13	Hüseyin Ağa Muallimhanesi	2	-	-	-	Sur içi	Hayrî vakıf	Antalya İskelesinde
	TOPLAM	49	4	3	2			

Tablo verilerine göre 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde mevcut olan 13 sıbyan mektebi/muallimhane tespit edilebilmiştir. Bu okulların 7'sinin Antalya surları içerisindeki mahallelerde, geriye kalan 6'sının da sur dışındaki mahallelerde olduğu

¹⁴⁸⁷ VGMA HRF.d.1137: 33.

¹⁴⁸⁸ VGMA HRF.d.1061: 161.

¹⁴⁸⁹ VGMA HRF.d.1136: 177.

görülmüştür. Sıbyan mekteplerinin mahalelere göre dağılımına bakıldığı zaman Cami-i Atik ve Şeyh Sinan Mahallelerinde ikişer, diğer mahallelerde ise birer okulun olduğu görülmektedir. Yine tablodaki verilere göre 13 sıbyan mektebine 49 muallim, 4 müteveli, 3 cüzhan ve 2 halife olmak üzere toplam 58 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. Sıbyan mekteplerinin bazılarında görev yapan muallimler genelde bu işi gönüllü olarak yaparken, Hacı Mehmed Ağa, Korkudoğlu Hacı Yusuf, Ahi Kızı, Hacı Hasan, Demirci ve Ali Bali sıbyan mekteplerinde görev yapan muallimlere ise günlük yarım akçe ile iki akçe arasında ücretler ödenmiştir.

Sıbyan mektepleri vakıflarına yapılan toplam 58 atamanın 15'inin vefatlar neticesinde, bunun da sıbyan mekteplerine yapılan tüm atamaların %25,8'ine denk geldiği, 4 atamanın görev beratlarının yenilenmesi/tecdidler neticesinde, bunun da sıbyan mekteplerine yapılan atamaların %6,8'ine denk geldiği, 6 atamanın görevden uzaklaştırmalar neticesinde, bunun da sıbyan mekteplerine yapılan atamaların %10,3'üne denk geldiği, 2 atamanın ise yapılan usulsüz ve haksız atamaların iptali neticesinde gerçekleştiği, bunun da sıbyan mekteplerine yapılan atamaların %3,4'üne denk geldiği tespit edilmiştir. Yapılan atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri de görülmüştür. Buna göre sıbyan mekteplerindeki görevlere atanma şartlarını taşıyan 5 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmışlardır. Sıbyan mektebi vakıflarına yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında 5 atamanın yapıldığı görülmektedir. Bu atamaların sıbyan mekteplerine yapılan tüm atalar içerisindeki oranı 8,6'dır.

Sıbyan mektebi vakıflarında tespit edilen diğer bir durum da daha önceki vakıflarda da karşılaşılan, başka vakıflara tahsisatlar aktarma durumu burada da söz konusudur. 1836 yılında Hoca Nebi Sıbyan Mektebi Vakfından, Muradpaşa Camii, Şeyh Sinan Camii ve Isparta Mescidine ödenekler akatarılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜREL VE SOSYAL AMAÇLAR İÇİN KURULAN VAKIFLAR

3.1. Çeşme Vakıfları

Akdeniz Bölgesinin kıyı şeridindeki şehirler su kaynakları bakımından oldukça zengindir. Toros sıradağları, Akdeniz arasındaki konumu ve karstik yer yapısı ile Antalya şehri de tarih boyunca zengin yeraltı ve yüzey sularına sahip olmuştur. Antalya'nın tarihi süreç içerisinde su kaynakları yönüyle zengin bir şehir olması bölgenin de yerleşim yönünden cazip hale gelmesinde etkili olmuştur. Antalya'nın özellikle yazın sıcak ve nemli bir iklime sahip olması sebebiyle su ayrı bir öneme sahiptir.¹⁴⁹⁰ Çalışmanın bu kısmında, Antalya Kazasının su vakıfları yönüyle nasıl bir yerleşim yeri olduğu, hangi çeşit su vakıflarının kurulduğu hakkında bilgi verilmiştir. Akarsuların ve suyun bol olduğu Antalya Kazasında su ile ilgili vakıfların hangi alanlarda kurulduğunu evkaf ve hurufat defterlerinden tespit etmek mümkündür.

Bir vakıf tesis edebilmek herşeyden önce hayırseverlerin ekonomik durumlarıyla ilgili bir durum olduğu için bazı zenginler su vakıfları ihya ettikleri gibi mevcut olan su vakıflarının da devamını sağlamaya çalışmışlardır.¹⁴⁹¹ Bu durumu Antalya'da da görmek mümkündür. Antalyalı bazı zengin hayırseverler, evlerde veya işyerlerinde ihtiyaç duyulan su için, çeşmeler yaptırmış, kuyular açtırmış, özellikle Düden Nehri'nin suyunu şehir merkezine getirmek için su kanalları/arklar ve su yolları inşa ettirmişlerdir. Bu hizmetlerin devamı için de vakıflar kurmuşlardır.

Evliya Çelebi 1672'de şehri ziyaret ettiği zaman şehrin çeşme ve suları ile ilgili olarak şunları yazmıştır: Şehrin bütün suyu Düden Nehrinden gelir ve şehirde 200'den fazla çeşme vardır. Düden Nehri bu şehrin yıldız ile doğu arasında donanma dedikleri yollardan gelir, ta Düden dağlarından doğup bu şehre gelinceye kadar birkaç kol olmuştur. Bir kolunu eski padişahlar yalçın kayaları ve sarp yolları kesip Antalya Kalesi'ne getirmişlerdir. Bir kolu da Antalya yakınında kayalar arasında kaybolup Antalya Kalesinin limanı kenarlarında iskele başında deniz içinde kaynayıp çıkar. Eski padişahlar ovada kaybolan sulara saman ve kömür döküp bu suyun liman kaynaklarından çıktığını görmüşlerdir. Bu Antalya'nın tüm suyu lezzetli değildir. Aktığı yollarda buz hasıl olur, yani alçı gibi donar ve suyollarını kapar. Ve her sene su yollarını temizlerler.¹⁴⁹² Evliya Çelebi'nin belirtmiş olduğu gibi 17.yüzyılda Antalya şehir

¹⁴⁹⁰ R. Eser Gültekin-Aydın Uçar, "Antalya Kaleiçi Bölgesi Tarihi Sokak Çeşmeleri ve Koruma Sorunları", *Antalya Kitabı 1*, s.613.

¹⁴⁹¹ Güven Dinç-Cemil Çelik, "Osmanlı Dönemi Kıbrıs Su Vakıfları (1571-1878)", *Mediterranean Journal of Humanities*, mjh.akdeniz.edu.tr, II/1, 2012, 37-59, s.45)

¹⁴⁹² Evliya Çelebi: s.314.

merkezinde 200 çeşme olmasına rağmen 18 ve 19. yüzyılda bu sayı oldukça düşmüştür. Hurûfât ve evkaf defterlerinde kaydedilmiş olan çeşmelerin günümüzdeki vaziyetlerini tespit etmek oldukça güçtür. Bu iki durumun sebeplerinin şunlar olabileceği düşünülmektedir: Sebeplerden birincisi zamanla çeşmelerin bakımsız, âtil kalmış olması, ikinci sebep ise Antalya şehir merkezindeki çeşmelerin yeni tesis edilen su şebekelerinin dışında kalmış olması. Evkaf ve hurufat defterine göre 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde sosyal amaçlara hizmet etmek amacıyla tesis edilmiş olan ve tespit edilebilen vakıflar şunlardır:

3.1.1. Hacı Halil Musluk Vakfı

Timurcu Kara Mahallesiindeki Ali Efendi Camii yakınında bulunan bu musluğun banisi Hacı Halil adlı hayırseverdir. Evkaf ve hurufat defterlerinde musluk vakfına ait tespit edilebilen atamalar şunlardır: 13 Haziran 1706'da Hacı Halil musluğunun sükkası olan Ahmed bu görevden uzaklaştırılmış yerine Mustafa'ya bu görev tevdi edilmiştir.¹⁴⁹³ 28 Eylül 1707'de musluğun sükkası Ahmed beratsız olduğu için kendisine yeni bir görev beratı tevdi edilmiştir. 26 Aralık 1707'de Hacı Halil musluğuna abkeş¹⁴⁹⁴ lazım olmakla Osman'a bu görev tevdi edilmiştir.¹⁴⁹⁵ 2 Ekim 1712'de musluğun abkeşi olan Osman'ın bu görevi bırakmasından dolayı yerine Ahmed bu göreve atanmıştır.¹⁴⁹⁶ Şubat 1745'te Hacı Halil Musluğunun abkeşi olan Ahmed vefat ettiği için yerine oğlu Süleyman, babasının görev beratı esas alınarak bu göreve atanmıştır.¹⁴⁹⁷

14 Eylül 1757'de musluk vakfının günlük yarım akçe ücret ile mütevellisi olan Süleyman görevini lâyıkiyla yerine getirmediğinden vakıf dahi harap olduğundan dolayı bu görevden el çektirilmiştir. Yerine Hacı İbrahim b. Ahmed'e, Kadı Mevlâna Esseyyid Mahmud Efendi'nin arzı üzerine bu görev tevcih edilmiştir.¹⁴⁹⁸ Ekim 1758'de vakfın mütevellisi olan Hacı İbrahim b. Ahmed vefat ettiğinden dolayı yerine oğlu Mustafa Halife babasının görev beratı esas alınarak bu göreve atanmıştır.¹⁴⁹⁹ Ekim 1759'da Hacı Halil musluğun günlük yarım akçe ücret ile abkeşi olan Süleyman Halifenin görevinde herhangi bir kusuru olmamasına rağmen dışarıdan gerçeğe aykırı beyanlarla Mustafa Halife bu görevi kendi üzerine beratla tevcih ettirmiştir. Yapılan bu haksızlığın tespit edilmesiyle Mustafa Halife'den bu görev alınarak görevin daha önceki sahibi olan Süleyman Halife'ye, Kadı Esseyyid Mustafa

¹⁴⁹³ VGMA HRF.d.1067: 17.

¹⁴⁹⁴ Abkeş: Su taşıyan kişi.

¹⁴⁹⁵ VGMA HRF.d.1067: 18.

¹⁴⁹⁶ VGMA HRF.d.1067: 22.

¹⁴⁹⁷ VGMA HRF.d.1061: 163.

¹⁴⁹⁸ VGMA HRF.d.1056: 163.

¹⁴⁹⁹ VGMA HRF.d.1056: 165.

Tabanzade'nin arzı üzerine bu görev tekrar tevcih edilmiştir.¹⁵⁰⁰ Temmuz 1769'da musluğun günlük iki akçe ücret ile abkeşi olan Süleyman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Abdurrahman'a bu görev tevdi edilmiştir. Eylül 1769'da Hacı Halil musluğunun abkeşi olan Süleyman'ın vefatıyla yerine geçebilecek durumda oğlu Veliddin olmasına rağmen dışarıdan Abdurrahman haksızlık yaparak görevi kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan haksızlığın anlaşılması üzerine Abdurrahman'ın görevine son verilerek göreve tekrar Veliddin, Kadı Ebunnur Mehmed Emin Çavuşzade'nin arzı üzerine atanmıştır.¹⁵⁰¹ Kasım 1787'de Hacı Halil Musluğunun günlük bir akçe ücret ile abkeşi ve yine aynı mahallede köprü başında bulunan mescitte günlük bir akçe ücret ile imam olan Veli vefat ettiği için yerine Halil b. Ebubekir, naibin arzı üzerine bu görevlere atanmıştır.¹⁵⁰² Yapılan atama ve görevlendirmelere bakıldığı zaman bu musluk vakfına ait atamalar daha çok abkeşlik, sükkalık cihetlerine yapılmıştır. Döneme ait incelenen arşiv belgelerinde bu çeşme vakfına ait herhangi bir gelir ve gider kaydına rastlanmamıştır.

3.1.2. Meyti Mehmed Sadık Musluk Vakfı

Antalya surları dışında Karakaş Mahallesinde Hacı Cafer Ağa Camii yakınında bulunan Meyti Mehmed Sadık tarafından inşa ettirilen bu musluğunun vakfiyesi mevcut olmadığı için kesin olarak inşa tarihi bilinmemektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakıf mülhak vakıf statüsündedir.¹⁵⁰³ Mayıs 1802'de günlük bir akçe ücret ile bu vakfın mütevellisi olan Osman'ın bu görevi bırakmasından dolayı yerine Ali b. Mehmed'e, naibin arzı üzerine bu görev tevcih edilmiştir.¹⁵⁰⁴ 20 Ağustos 1833'te musluk vakfının günlük üç akçe ücret ile Hüseyin b. Veliddin Burduri beratla vakfın nazırlık görevinin mutasarrıfıdır. 1 Temmuz 1834'te musluk vakfının günlük bir akçe ücret ile mütevellisi olan Ali b. Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı yerine Seyyid Ali b. Seyyid Yusuf'a, naibin arzı üzerine vakfın mütevellilik görevi tevcih edilmiştir.¹⁵⁰⁵

30 Haziran 1834'te musluk vakfının günlük bir akçe ücret ile mütevellisi beratla Esseyyid Ali b. Yusuf'tur. Vakfın vakfiyesi yok ise de müteveli ve nazır ellerinde olan tek gelir kaynağı Antalya surları dışındaki bahçeler arasında bulunan İncircioğlu Süleyman bahçesinin icarından elde edilen 45 kuruştur. Yine aynı yıl musluk vakfının giderleri şu şekildedir:

¹⁵⁰⁰ VGMA HRF.d.1056: 166.

¹⁵⁰¹ VGMA HRF.d.1072: 12, 13.

¹⁵⁰² VGMA HRF.d.1060: 154.

¹⁵⁰³ VGMA FHRT.d.2190: s.9.

¹⁵⁰⁴ VGMA HRF.d.532: 104.

¹⁵⁰⁵ VGMA HRF.d.536: 69.

Mütevelli efendiye verilen 3 kuruş, nazır efendiye verilen 9 kuruş olmak üzere toplam giderler 12 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 33 kuruş artmıştır.¹⁵⁰⁶

3.1.3. Hatuniye Musluk Vakfı

Antalya’da Cami-i Atik Mahallesinde Yokuş Başı adlı mevkide bulunan Hatuniye Musluğu Vakfının vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. 21 Mayıs 1708’de vakfın mütevelliliği boş olduğundan Seyyid Süleyman bu göreve atanmıştır.¹⁵⁰⁷ 16 Kasım 1716’da mütevelli Süleyman’ın vefatıyla vakfın mütevellilik görevine İbrahim adlı şahıs atanmıştır.¹⁵⁰⁸ Döneme ait incelenen arşiv belgelerinde bu çeşme vakfına ait herhangi bir gelir ve gider kaydına rastlanmamıştır.

3.1.4. Osman Ağa Kale Kapısı Çeşmesi Vakfı

Daha önceleri bina emini olan Osman Ağanın Antalya’nın kale kapısı arasında ihdas etmiş olduğu çeşmenin vakfiyesi mevcut değildir. 1836 yılında vakfiye dışı gelir beyanı şu şekildedir: Çeşmenin tamir ve temizliği için vakf edilen pazar ağası dükkânının bitişiğindeki dükkân icarından gelen 70 kuruş. Bu gelirle ilgili olarak “*Tekeli Mehmed Paşa Camii mütevellisi ahz etmekte ise de bundan sonra tarafımızdan isticar olunacaktır.*” diye şerh düşülmüştür. Yine kale kapısı dahilinde olan ve Hafız’ın vakf eylediği duhancı dükkânının hisse-i icarından gelen 75 kuruş olmak üzere toplam geliri 145 kuruştur.¹⁵⁰⁹ Vakfa ait bu paraların nerelere harcandığına dair bir arşiv kaydına rastlanmamıştır.

3.1.5. Torak Ağası Musluk Vakfı

Antalya surları içerisindeki Yaryar Mahallesinde bulunan Torak Ağası Musluk Vakfının vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı çeşmenin ne zaman kim tarafından inşa edildiği belli değildir. 8 Ekim 1775’te günlük bir akçe ücret ile çeşme vakfının mütevellisi olan Hasan’ın görev beratı, çıkan bir yangında zayi olmuştur. Seyyid Abdurrahman bu görevi usule aykırı bir şekilde kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan bu haksız atama daha sonra iptal edilerek Seyyid Ömer bu görevden el çektirilmiştir. Yerine bu görev Hasan’a, Kadı Ömer’in arzı üzerine tevcih edilmiştir. 18 Ekim 1775’te musluğun günlük bir akçe ücret ile mütevellisi olan Hasan’ın da bu görevi bırakmasından dolayı yerine Seyyid İsmail b. Selim Ahmed’e Kadı Hacı Ömer’in arzı

¹⁵⁰⁶ BOA EV.d.38601: varak 11, s.21.

¹⁵⁰⁷ VGMA HRF.d.1067: 18.

¹⁵⁰⁸ VGMA HRF.d.1067: 24.

¹⁵⁰⁹ BOA EV.d.38601: varak 12, s.24.

üzerine görev tevcih edilmiştir.¹⁵¹⁰ Döneme ait incelenen arşiv belgelerinde bu çeşme vakfına ait herhangi bir gelir ve gider kaydına rastlanmamıştır.

3.1.6. Mehmed Han Kuyu ve Musluk Vakfı

Antalya surları dışında Cafer Ağa Camii yakınında bulunan Mehmed Han Musluğu Vakfının vakfiyesi mevcut olmadığı için ne zaman inşa edildiği belli değildir. Bu vakıf çeşmenin banisinin Osmanlı padişahlarından kaçınıcı Mehmed olduğu maalesef tespit edilememiştir. Hurufat defterlerinde çeşmeye ait tespit edilebilen atamalar şunlardır: Aralık 1699'da Mehmed Han Musluk Vakfının günlük iki akçe ücret ile mütevellisi olan Mahmud vefat ettiği için yerine İbrahim atanmıştır. Şubat 1702'de musluk vakfının günlük bir akçe ücret ile mütevellisi olan İbrahim'in vefatıyla yerine kardeşi Mehmed abisinin beratı esas alınarak atanmıştır.¹⁵¹¹

Temmuz 1716'da vakfın mütevellisi olan Seyyid Abdurrahim vefat ettiği için yerine kardeşi Seyyid Abdülkerim vakfın mütevellilik görevine atanmıştır.¹⁵¹² Mart 1724'te günlük bir akçe ücret ile musluk vakfının mutasarrıfı Ali üzerinden bu görev alınarak ve haksızlık yapılarak Hacı Mehmed'e verilmiştir. Yapılan bu zulüm ve haksızlık anlaşıncı göreve tekrar Ali, Kadı İbrahim'in arzı üzerine atanmıştır.¹⁵¹³ Nisan 1727'de Ali Halife bu musluğun mutasarrıfı iken dışarıdan Hacı Mehmed adlı kişi vakfın şartlarına aykırı olarak bir şekilde bu musluğun mutasarrıflık görevini kendi üzerine berat ettirmiştir. Yapılan haksızlığın anlaşılması üzerine Hacı Mehmed bu görevden uzaklaştırılarak yerine Ali Halife, Kadı Sunullah'ın arzı üzerine tekrar bu göreve atanmıştır.¹⁵¹⁴ Temmuz 1751'de Mehmed Han Musluğunun bir akçe ücret ile mütevellisi olan Ali vefat ettiğinden dolayı yerine kardeşi Sarı Mehmed, Kadı Seyyid Ahmed'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁵¹⁵

Yine arşiv belgelerindeki kayıtlardan anlaşıldığı üzere söz konusu çeşme yakınında yine Mehmed Han tarafından inşa edilmiş olan bir de su kuyusu mevcuttur. Bu su kuyusu vakfının Mart 1755'te mütevellisi olan Mehmed görevini terk ettiğinden dolayı vazifesi sonlandırılmıştır. Yerine Şeyh Mehmed'e bu görev Kadı Hacı Osman'ın arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹⁵¹⁶ Eylül 1757'de kuyu evkafının nazırı olmadığından günlük üç akçe ücret ile Esseyyid Hafız Osman Halifeye, bu göreve müstehak olduğundan dolayı yeniden Kadı

¹⁵¹⁰ VGMA HRF.d.1064: 4.

¹⁵¹¹ VGMA HRF.d.1136: 176, 177.

¹⁵¹² VGMA HRF.d.1067: 24.

¹⁵¹³ VGMA HRF.d.1137: 34.

¹⁵¹⁴ VGMA HRF.d.1143: 42.

¹⁵¹⁵ VGMA HRF.d.1061: 169.

¹⁵¹⁶ VGMA HRF.d.1056: 157.

Esseyid Mahmud Efendi'nin arzı üzerine bu görev tevcih edilmiştir.¹⁵¹⁷ Ocak 1759'da Mehmed Han'ın inşa ettirdiği musluğun bir akçe ücret ile mütevellisi olan Sarı Mehmed vefat ettiğinden yerine köyün şeyhinin oğlu olan Ömeroğlu Ali Halife'ye, Kadı Esseyid Mustafa Tabanzade'nin arzı üzerine vakfın mütevellilik görevi tevcih edilmiştir.¹⁵¹⁸ Aralık 1765'te musluk vakfının günlük bir akçe ücret ile mütevellisi olan Ömer hizmetinin gereğini yerine getirmediğinden dolayı bu görevden alınarak yerine Seyyid Şeyh Halil, naibin arzı üzerine atanmıştır.¹⁵¹⁹

21 Nisan 1803'te kuyunun günlük üç akçe ücret ile nazırı olan Seyyid Osman b. Ubeyd görev beratını zayi ettiğinden dolayı arzuhalde kendisine yeni bir görev beratı tevcih edilmiştir.¹⁵²⁰ 1 Mayıs 1822'de kuyu vakfının günlük üç akçe ücret ile nazırı olan Esseyid Osman b. Abdullah vefat ettiği için vakfın boş kalan nazırlık görevine oğlu Esseyid Abdullah b. Esseyid Osman elinde olan babasına ait berat esas alınarak atanmıştır.¹⁵²¹ 2 Mayıs 1823'te kuyunun günlük üç akçe ücret ile nazırı olan Esseyid Abdullah vefat ettiği için yerine kardeşi Esseyid Abdurrahman'a bu görev elinde olan kardeşine ait eski berat gereğince tevcih edilmiştir.¹⁵²²

Antalya'da Şeyh Sinan Mahallesiinde Hacı Cafer Ağanın Camii yakınında bulunan Mehmed Han'ın vakf eylediği kuyunun 1840 yılı gelir beyanına göre vakıf gelirleri Antalya surları dışındaki bahçeden yıllık 45 kuruş olmak üzere 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık toplam geliri 90 kuruştur. Aynı şekilde iki yıllık toplam giderleri de 90 kuruştur.¹⁵²³ 1842 yılında kuyu vakfının tek geliri Antalya surları dışında bahçeler arasında Molla Süleyman'ın sakin olduğu bahçe icarından gelen 45 kuruştur. Vakfın giderleri de şunlardır: Müteveliye verilen 5 kuruş, nazıra verilen 10 kuruş, kuyunun temizliğine ödenen 30 kuruş olmak üzere toplam 45 kuruştur.¹⁵²⁴ 1853 yılında Antalya'da Mehmed Han Vakfı kuyusunun mütevellisi Hacı Kara Efendi'dir.¹⁵²⁵

¹⁵¹⁷ VGMA HRF.d.1056: 163.

¹⁵¹⁸ VGMA HRF.d.1056: 165.

¹⁵¹⁹ VGMA HRF.d.1057: 88.

¹⁵²⁰ VGMA HRF.d.532: 104.

¹⁵²¹ VGMA HRF.d.534: 121.

¹⁵²² VGMA HRF.d.535: 79.

¹⁵²³ BOA EV.d.11423: varak 12, s.24.

¹⁵²⁴ BOA EV.d.11952: varak 11, s.21.

¹⁵²⁵ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

3.1.7. Âdem Efendi Musluk Vakfı

4 Ocak 1718’de Antalya’da Bayad Mahallesinde Âdem Efendi Musluğunun bir akçe ücret ile mütevellisi olan Osman’ın bu görevi bırakmasından dolayı yerine Ali bu göreve atanmıştır.¹⁵²⁶ 2 Mayıs 1718’de musluk vakfına günlük bir akçe ücret ile müteveli olan Ali’nin de bu görevi aynı yıl içerisinde bırakmasından dolayı vakfin mütevellilik görevine Ali’nin evladı Seyyid Mehmed Arif atanmıştır.¹⁵²⁷ Ekim 1749’da musluk vakfının günlük bir akçe ücret ile mütevellisi olan Hasan vefat ettiği için bu görev Mehmed’e tevdi edilmiştir.¹⁵²⁸

3.1.8. Murad Paşa Su Sarnıcı Vakfı

Su sarnıcı vakfının vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı Murad Paşa Camii yakınında olduğunu düşünülen sarnıcın yeri tam olarak tespit edilememiştir. 1853 yılında Murad Paşanın su sarnıcı vakfının mütevellisi İsmail Bey’dir.¹⁵²⁹ Bu kayıt su sarnıcı vakfına ait tespit edilebilen tek arşiv kayıdır.

3.2. Su Kanalı Vakıfları

18. ve 19. yüzyıllarda Antalya halkının su ihtiyacı daha çok mahalle aralarında yapılmış olan çeşmelerden tedarik ediliyordu. Arşiv defterlerinden anlaşıldığına göre Antalya şehir merkezinde tek bir çeşme vakfı olabildiği gibi, bazen de külliye tarzındaki binalar arasında da çeşmeler vardı. 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya’da yaşayan insanlar sıcak ve yaz aylarında bunaltıcı iklime karşın, bol olan yeraltı su kaynakları ve bu suları toprak üstünde bir yerden bir yere sevk eden su kanalları/arkları vasıtasıyla yaşamlarını kolay bir şekilde sürdürebilmekteydiler.¹⁵³⁰

3.2.1. Murad Paşa Su Kanalı Vakfı

Bu vakıf Düden Nehrinin suyunu bir kanal vasıtasıyla Murad Paşa Camii’ne ve çevresine getirmek amacıyla Murad Paşa Camii Vakfına bağlı olarak tesis edilmiş bir su vakfidir. Ağustos 1729’da Antalya’da Murad Paşa Camii yakınında akan Murad Paşa arkının/kanalının tathiri/temizliği için bir sucu lazım olduğundan dolayı Fethi Mustafa Ağa Vakfından üç akçe ile ücret ile bu görev Mustafa’ya, Kadı Seyyid Hasan’ın arzı üzerine tevdi edilmiştir.¹⁵³¹ 1746 yılında Murad Paşa Camii Evkafına bağlı olan su harkı/kanalının günlük iki

¹⁵²⁶ VGMA HRF.d.1067: 25.

¹⁵²⁷ VGMA HRF.d.1067: 26.

¹⁵²⁸ VGMA HRF.d.1061: 168.

¹⁵²⁹ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁵³⁰ Ziya Nur Sezen, “Antalya Demircikara Camii”, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 2006, s.50, 52, 53, 54.

¹⁵³¹ VGMA HRF.d.1144: 37.

akçe ücret ile sucusu olan Mustafa vefat ettiği için yerine Mehmed, vakfın mütevellisi olan Mustafa'nın arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁵³²

Kasım 1755'te su kanalı vakfının mütevellisi olmadığından yeniden günlük bir akçe ücret ile bu görev Mehmed Halifeye, Kadı Hacı Osman Efendi'in arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁵³³ Kasım 1764'te Düden Nehrinden akan büyük su kanalının mütevellisi olan Mehmed'in bu görevi bırakmasından dolayı yerine Ebubekir, Kadı Seyyid Mehmed Şakir'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁵³⁴ Eylül 1770'te Düden Nehrinden ayrılarak Murad Paşa Camii Mahallesi'ne akan büyük kanal vakfının düzenli olarak mütevellisi olan Ebubekir geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden dolayı yerine Hafız Hacı Seyyid Mustafa, Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁵³⁵ Nisan 1775'te Murad Paşa Camii Mahallesi'ne gelen büyük harkın/kanalın düzenli olarak tevliyetine mutasarrıf olan Esseyyid Hacı Hafız Mustafa'nın görev beratı yenilenmiştir.¹⁵³⁶ Vakfa yapılan atamalardan başka su kanalı vakfının gelirleri de vardır. Bunlar da şu şekildedir:

Düden Nehrinden Murad Paşa Cami-i Şerifi Mahallesi'ne akan büyük su kanalının tamirine sonradan hayırseverlerin vakf eylediği gelirin 1859 senesini mahsuben Mütevellisi Mustafa Efendi ile yapılan yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri toplamı 3.209 kuruş, giderleri ise 3.423 kuruştur. Vakıf 214 kuruş zarardadır.¹⁵³⁷

1865'te Murad Paşa Hark-ı Kebiri Vakfının mütevellisi olan Mustafa Efendi aracılığıyla Hicri 1281 senesi Muharrem ayının başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan muhasebesine göre vakfın bir yıllık gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İcare-i muaccele-i müsakkafattan gelen 161,5 kuruş, icare-i vahideli bir menzil kirasından gelen 80 kuruş, Hacı Eyyüboğlu icarında olan bir dükkân kirasından gelen 100 kuruş, Musa icarında olan bir dükkân kirasından gelen 100 kuruş, diğer bir dükkân kirasından gelen 170 kuruş, Mustafa Kolacı icarında olan bir dükkân kirasından gelen 250 kuruş, icare-i vahideli olan başka bir dükkân kirasından gelen 250 kuruş, icare-i vahideli olan başka bir dükkân kirasından gelen 120 kuruş, icare-i vahideli olan bir bakkal dükkânı kirasından gelen 300 kuruş, icare-i vahideli olan bir muhtab dükkânı kirasından gelen 150 kuruş. İcare-i vahideli olan bir kalaycı dükkânı kirasından gelen 130 kuruş, icare-i vahideli olan nısf/yarım hisse diğer kalaycı dükkânı kirasından gelen 65 kuruş, icare-i vahideli olan timurcu/demirci dükkânı kirasından gelen 50 kuruş, İstanos Nahiyesinde bulunan icare-i vahideli olan bir dükkân kirasından gelen 50 kuruş, yine İstanos

¹⁵³² VGMA HRF.d.1061: 169.

¹⁵³³ VGMA HRF.d.1056: 159.

¹⁵³⁴ VGMA HRF.d.1057: 86.

¹⁵³⁵ VGMA HRF.d.1058: 52.

¹⁵³⁶ VGMA HRF.d.1065: 61.

¹⁵³⁷ BOA EV.d.16857: varak 2, s.3.

Nahiyesi'nde bulunan vakfa ait iki adet dükkân harebe bir halde oldukları için gelirleri yoktur. İcare-i muacceleli olan Emir Yusuf oğlu bahçesinden gelen 50 kuruş, icare-i muacceleli olan Kuş ağı Çözük oğlu Bahçesi kirasından gelen 30 kuruş, icare-i muacceleli olan İsmail Efendi Bahçesi kirasından gelen 30 kuruş, icare-i muacceleli olan Hacı Musluoğlu bahçesi kirasından gelen 27,5 kuruş. Vakfa ait olan 12.500 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 1.835 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 3.998,5 kuruştur. Yine 1865 yılında söz konusu vakfın giderleri de şunlardır: Su yolcusuna ödenen 500 kuruş, su kanalının tamirâtı için ödenen 453,5 kuruş, su kanalının temizliği için ödenen 500 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 127,5 kuruş ve muhasebe harcına ödenen 32 kuruş olmak üzere toplam 1.613 kuruştur. Vakfın 1865 yılında yapılan muhasebesine göre vakıf gelirlerinden 2.385,5 kuruş artmıştır.¹⁵³⁸ Vakıf gelirlerinden artan bu miktarın nereye harcandığına dair herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Tablo 3.1 Murad Paşa Su Kanalı Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma	Tamirat ve bakım	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1859	-	-	3.029	-	3.209	-	-	3.423	-	-	3.423	-214
1865	-	-	-	1.835	3.998,5	500	-	953,5	-	157,5	1.613	+2.385,5

3.2.2. Kavaf İbrahim Efendi Su Kanalı Vakfı

1835 yılında Antalya'nın surları dışındaki Sofular Mahallesi sakinlerinden Kavaf İbrahim Efendi adlı hayırseverin aynı mahallede ihdas ve icra ettiği su harkının gider, ıslah ve tamirine sarf olunmak üzere Antalya'da Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan bir adet değirmenini vakfedip icarının nısfını/yarısını harkın/kanalın tamirine ve nısfını/yarısını mütevellîye meşrut etmiş olduğu zamanla değirmen harabe olmuştur. Su kanalı vakfına sonradan hayırseverlerin vakfettiği paralar ağırlıklı olarak istirbaha verilerek nemalandırılmıştır. Vakfa ait nakit paralar şu şekilde istirbaha verilmiştir: Uzun Mustafa'ya borç verilen 150 kuruşun istirbahından elde edilen 15 kuruş, Molla Yusuf'a verilen 10 kuruşun istirbahından elde edilen 1,5 kuruş, Abdullah'a verilen 10 kuruşun istirbahından elde edilen 1,5 kuruş, Derviş Osman'a verilen 15 kuruşun istirbahından elde edilen 2 kuruş, Kara Bıçak Hacı Hasan'a verilen 15 kuruşun istirbahından elde edilen 2 kuruş, Mencioğlu Ahmed'e verilen 40 kuruşun istirbahından elde edilen 6 kuruş, Yörük Abdurrahman'a verilen 160 kuruşun istirbahından elde edilen 24 kuruş, Dalcıoğlu Ali'ye verilen 20 kuruşun istirbahından elde edilen 3 kuruş, mürtezika

¹⁵³⁸ BOA EV.d.39015: varak 8, s.16.

dershanesinden gelen 12,5 kuruş olmak üzere toplam gelir 68 kuruştur. Masraflar da şunlardır: Şehir harkının tathirine/temizliğine ödenen 24 kuruş, çeşmeye gelinceye kadar harkın/kanalın temizlik ve bakımında çalışan işçilere ödenen 44 kuruş olmak üzere toplam 68 kuruştur.¹⁵³⁹

1840 yılında Kavaf İbrahim Efendi'nin ihdas ve icra eylediği su harkının tamir ve termimine hayrseverlerin vakfettiği 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık gelirler toplamı 136 kuruştur. Bu gelirin 55,5 kuruşluk kısmı vakfa ait nakit paranın istirbahından elde edilmiştir. Aynı şekilde vakfın iki yıllık giderleri toplamı da 136 kuruştur.¹⁵⁴⁰

1842 yılında su harkının tamir ve termimine sarf olunmak üzere yine hayırseverlerin vakf eyledikleri nakit paranın istirbahından elde edilen 55,5 kuruş ve 12,5 kuruşu da kira gelirinden olmak üzere toplam vakıf geliri 68 kuruştur. Vakfın giderleri de şunlardır: Su yolunun kanal temizliğine ödenen 24 kuruş, su kanalının/harkın temizliğinde çalışan işçilere ödenen günlük yevmiyelere ödenen 44 kuruş olmak üzere toplam 68 kuruştur.¹⁵⁴¹

Tablo 3.2 Kavaf İbrahim Efendi Su Kanalı Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma	Tamirat ve bakım	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1835	-	-	12,5	55,5	68	44	-	24	-	-	68	0
1839/1840	-	-	25	111	136	136					136	0
1842	12,5	-	12,5	55,5	68	44	-	24	-	-	68	0

3.3. Fatıma Hatun Bahçesi Vakfı

20 Nisan 1796'da Antalya'da Şeyh Sinan Mahallesi sakinlerinden olan Fatıma Hatun yine aynı mahallede bulunan bir taraftan tariki am ve bir taraftan tariki nas ve bir taraftan Rızvatlar ve bir taraftan şehir mülkleriyle sınırlı olan bahçesini her kim Cami-i Atik'te şeyhülkurra olur ise zabt ve tasarruf etsin diye vakfetmiştir. Fatıma Hatun'un vakfiyesinde koymuş olduğu şartlar gereğince Cami-i Atik'te haftada iki gün ilim talebelirine Kuran okuma dersi vermek üzere şeyhülkurra¹⁵⁴² olan Sadullah Yusuf geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Hafız Ahmed'e bu görev naibin arzı ve sonra Şeyhülislam

¹⁵³⁹ BOA EV.d.38601: varak 11, s.21.

¹⁵⁴⁰ BOA EV.d.11423: varak 13, s.25.

¹⁵⁴¹ BOA EV.d.11952: varak 11, s.22.

¹⁵⁴² Şeyhülkurra: Kârî (okuyucu) kelimesinin çoğulu olan kurrâ ile reîs kelimesinden oluşan terkip kıraat ilmini tamamlayan hâfız ve kârilere reisini ifade eder. Kıraat ilmiyle ilgili literatürde daha çok şeyh kelimesi kullanılmış ve terkip şeyhülkurrâ olarak yaygınlık kazanmıştır. Bu terimle, kıraat ilmini öğreten ve bu ilimdeki uzmanlığı ile bölgesinde ortaya çıkmış kıraat âlimleri kastedilmektedir. Recep Akakuş, "Reîülkurrâ", *DİA İslam Ansiklopedisi*, C.34, 2007, s.545, 546.

Mevlâna Esseyyid Mehmed Arif Efendi'nin işaretleri gereğince tevcih edilmiştir.¹⁵⁴³ 1840 yılında bu bahçenin mutasarrıfı beratla şeyhülkurra olan Mevlâna Ahmed Halife'dir. Yine 1840 yılında vakfın 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık toplam geliri 120 kuruştur. Vakfın iki yıllık masrafları ise muhasebe harcına ödenen 7 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 113 kuruş şeyhü'l kurra tarafından muhafaza altına alınmıştır.¹⁵⁴⁴ 1842 senesinde vakfın mutasarrıfı şeyhülkurra olan mevlevi şeyhi ile yapılan muhaseye göre vakfın tek geliri Fatıma Hatun'un vakfetmiş olduğu bahçenin icarından elde edilen 60 kuruştur.¹⁵⁴⁵ 1853 yılında Fatıma Hatun Vakfının mütevellisi Mevlevi Hüseyin Efendi'dir.¹⁵⁴⁶

3.4. Kaldırım Vakfı

Antalya'da Gebiz Altı adlı mahalde kaldırım ve hark/kanal tamirine Esbak Teke Valisi Nünib Paşanın hazinedarı efendinin vakfeyletiği nakit paranın 1859 senesine mahsuben vakfın kaimekamı olan Hacı Nakib Ağa ile yapılan muhasebesine göre gelirler 375 kuruş, giderler de 375 kuruştur.¹⁵⁴⁷ 1865'te vakfın mütevellisi olan Hasan Bey marifetiyle Hicri 1281 senesi Muharrem ayı başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan muhasebesine göre vakfın tek gelir kalemi yine vakfa ait olan 3.470 kuruş nakit paranın istirbah yoluyla borç olarak verilmesinden elde edilen 522 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfın giderleri ise şunlardır: Kaldırım ve harkların tamiratına harcanan miktar 985 kuruş. Bu vakıf 1865 yılında kaldırım ve kanal tamiratlarına yaptığı harcamalardan dolayı 463 kuruş borçlanmıştır. Fakat bu borcun nereden nasıl karşılanacağına dair bir bilgi verilmemiştir.¹⁵⁴⁸

3.5. Hanlar

Antalya şehri, Türkiye Selçuklu Devleti tarafından 1207 yılında fethedildikten sonra bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Özellikle Konya'dan itibaren Anadolu'nun güneybatısında bulunan şehirlerin Suriye, Mısır ve Hindistan ile olan ticaretleri Antalya limanı üzerinden yapılmaktaydı. Yılın her günü Antalya limanına yüzlerce ticaret gemisi ve Anadolu'nun iç kesimlerinden gelen deve katarları şehre giriş ve çıkış yapıyordu.¹⁵⁴⁹ Bundan dolayı Antalya limanının 19. yüzyıl sonlarındaki ticari faaliyetleri oldukça artmıştır. 1889-1890'da bir yıllık zaman diliminde Antalya limanına 1042'si Osmanlılar'a ait olmak üzere toplam 1264 gemi giriş yapmıştır. Limana giriş yapan yabancı gemiler arasında İngiliz ve Yunanlılar'a ait gemiler

¹⁵⁴³ VGMA HRF.d.531: 101.

¹⁵⁴⁴ BOA EV.d.11423: varak 12, s.24.

¹⁵⁴⁵ BOA EV.d.11952: varak 10, s.20.

¹⁵⁴⁶ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁵⁴⁷ BOA EV.d.16857: varak 3, s.6.

¹⁵⁴⁸ BOA EV.d.39015: varak 11, s.21.

¹⁵⁴⁹ Süleyman Fikri Erten, *Tekelioğulları*, 1955, s.11.

ilk sıralardaydılar.¹⁵⁵⁰ Antalya’da ticari hayatın bu kadar hareketli ve canlı olması şehir dışında kervansarayların, şehir içerisinde de hanların inşasını beraberinde getirmiştir. Bundan dolayı Antalya şehir merkezin de ticari hayatın önemli merkezlerinden olan hanlar da inşa edilmiştir. Evliya Çelebi 1672 yılında şehri ziyaret etmiş ve şehirdeki hanlar ve dükkânlarla ilgili şu bilgileri yazmıştır: “Evvela kale içinde gümrük dibinde Bezir Hanı, Kapan Hanı, Durveli Hanı, Pirinç Hanı, Murad Paşa Hanı, Çavuş Hanı, Urum Ali Hanı, Serçe-i Nebi Hanı büyük odalardır, kaleden dışarı varoшта Dizdar Cafer Ağa Hanı ve çarşı pazar içinde toplam 600 dükkândır, ama bedesten taşrada varoştadır.”¹⁵⁵¹ Osmanlı şehirlerinde bedestenler genelde şehir surları içerisinde yer almalarına karşın Antalya’da bedestenin şehir surları dışında bulunmasının en önemli sebebi Antalya surları içerisindeki binaların bitişik nizamda inşa edilmiş olmasından dolayı sur içerisinde bedesten inşa edilebilecek genişlikte bir arsanın olmamasıdır. Bu sebepten dolayı şehir 1207 yılında feth edildikten sonra bedesten Antalya surları dışındaki Bali Bey Mahallesinde bulunan Bali Bey Camii’nin yaklaşık olarak 500 metre güneydoğusundaki yere inşa edilmiştir.

3.5.1. Turmuşzade Süleyman Efendi Hanı Vakfı

Antalya surları dışında bulunan bu han 1704’te Turmuşzade Süleyman adlı hayır sahibi tarafınan vakfedilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakfın statüsü meçhul vakıf olarak kaydedilmiştir.¹⁵⁵²

Turmuş Efendi Vakfı olarak bilinen Ağa Hanın 1704’te günlük üç akçe ücret ile beratsız olarak mütevellisi olan Akile Hatun vefat etmiştir. Akile Hatun’un yerine vakfın mütevelliliğinin evlad-ı vakıftan olan Seyyid Ahmed’e tevcihinin yapılması gerekirken, naibin arzı üzerine yapılan tahkikat neticesinde söz konusu hanın tevliyetinin Seyyid Mehmed üzerinde olduğu, Akile Hatun’un kaydının dahi Askeri Ruznamçe, Anadolu ve Haremeyn Muhasebesi defterlerinde olduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine vakfın mütevellilik görevi Akile’nin yerine evlad-ı vakıftan olan Seyyid Ahmed’e tevcih edilmiştir.¹⁵⁵³ 6 Mayıs 1704’te Durmuşzade Süleyman’ın vakf eylediği hanın mütevellisi Seyyid Mehmed’in görev beratı yenilenmiştir.¹⁵⁵⁴

Mayıs 1758’de Yenihan olarak bilinen ve müteveffa Durmuş Efendi b. Esseyyid Süleyman Efendi’nin vakf eylediği hanın günlük üç akçe ücret ile nazırı olan Seyyid Süleyman ve oğlu dahi vefat ettiğinden dolayı erbab-ı istihkaktan nezaret görevini yapmaya kadir olduğu

¹⁵⁵⁰ Feridun Emecen, “Antalya”, *DİA İslam Ansiklopedisi*, 1991, C.3, s.236.

¹⁵⁵¹ Evliya Çelebi: s.314.

¹⁵⁵² VGMA FHRT.d.2190: s.23.

¹⁵⁵³ VGMA HRF.d.1056: 164.

¹⁵⁵⁴ VGMA HRF.d.1067: 16.

Müsliminin ihbarlarıyla evlad-ı vakıftan olan Seyyid Mehmed Halifeye, naibin arzı üzerine vakfın nazırlık görevi tevdi edilmiştir. Nisan 1762’de Antalya surları dışında bulunan Suk-ı Sultanideki Seyyid Turmuş Efendinin vakf eylediği hanın şart-ı vâkıf gereği nazırı olan Seyyid Süleyman ve Seyyid Hacı Mustafa’nın yerlerine Seyyid Mehmed adlı şahıs bu göreve getirilmiştir. Seyyid Mehmed’in de terk-i hizmet etmesinden dolayı yerine Hüseyin Halife, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁵⁵⁵

Seyyid Turmuş Efendizade Seyyid Süleyman Efendi adlı hayırseverin bina eylemiş olduğu hanın 12 Şubat 1824’te tevliyet ve nezaretine beratla mutasarrıf olan Esseyyid Mehmed b. İsmail’dir. Hayırseverin vakıfnamesinde yazılı olan han ve dükkânlar 1780 yılında çıkan bir yangında yanmış olup hanın ve dükkânların arsası boş kalmıştır. Her ne kadar vâkıfın müsaadesi olmasa da evladından mütevellî ve nazır olanlar bu arsanın bir kısmını Suk-ı Sultanide Tahta Pazarında bulunan bir kahvehane ile mübadele/takas etmişlerdir. Bu kahvehaneden gelen gelirin bir kısmı müderris, ulema ve sülehaya verilirken kalan kısmı ile de kahvehanenin tamir ve bakımı yapılmıştır. Fakat 1822’de çıkan başka bir yangında da kahvehane tekrar yanmış, mütevellî ve nazır marifetiyle yeniden inşa ve ihya edilmiştir. Vakfın 1836’da tespit edilen gelirleri şunlardır: Yeniden inşa edilen kahvehanenin yıllık icarından elde edilen 960 kuruş. Vakıfnamede yazılı olan hanın arsasının geri kalan diğer kısmının mütevellî marifetiyle kiraya verilen muaccesinin senelik 14 kuruştan 12 yıllık hasılatından elde edilen 168 kuruş, İskelede olan başka bir arsa muaccesinin senelik 7 kuruştan 20 yıllık hasılatından elde edilen 140 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 1.268 kuruştur. Vakfın giderleri ise şunlardır: Kahvehanenin inşasında mütevellî marifetiyle yapılan harcamalar ise işçi ücretleri ve sair giderler olmak üzere toplam 1.480 kuruştur. Yapılan muhasebeye göre vakfın 212 kuruş borcu kalmıştır. Kalan bu borcun nasıl ödeneceğine dair herhangi bir kayıt düşülmemiştir.¹⁵⁵⁶

1865 yılında Seyyid Turmuş Efendizade Süleyman Efendi Vakfının evlad-ı vakıftan olan mütevellisi İsmail Ağa marifetiyle Hicri 1281 yılı Muharrem ayının başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan muhasebesine göre vakfın tek geliri icare-i vahideli olan müsakkafat-ı kahvehaneden gelen 300 kuruştur. Söz konusu bu vakıf geliri ise şu şekilde harcanmıştır: Maaş-ı muharrere ödenen 15 kuruş ve muhasebe harcına ödenen ise 4 kuruş olmak üzere toplam 19 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 281 kuruş vakfın evlatlarına verilmiştir.¹⁵⁵⁷

¹⁵⁵⁵ VGMA HRF.d.1057: 85.

¹⁵⁵⁶ BOA EV.d.38601: varak 16, s.32.

¹⁵⁵⁷ BOA EV.d.39015: varak 8, s.15.

Tablo 3.3 Turmuşzade Süleyman Efendi Hanı Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	1.268	-	-	-	1.268	1.480					1.480	-212
1855	300	-	-	-	300	-	-	-	-	19	19	+281

3.5.2. Lonca Hanı Vakfı/Şabanzade Mehmed Balık Vakfı

Mart 1767’de Antalya surları dışında bulunan Suk-ı Sultanide Şabanzade Mehmed binasında *Lonca Tahtı* adlı vakfının tamir ve bakımına mütevellî lazım olduğundan günlük yarım akçe ücret ile Hafız İsmail, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁵⁵⁸ Ekim 1776’da Suk-ı Sultanide Şabanzade Mehmed adlı hayırseverin *Lonca Yeri* olarak bilinen mahaldeki Balık Vakfının tevliyeti evladına meşrut iken dışarıdan Seyyid Hafız İsmail Lonca Yeri adlı Balık Vakfın tamir ve termimine bir mütevellî lazımdır diye günlük yarım akçe ücret ile vakfın tevliyetini kendi üzerine haksızlık yaparak berat ettirip zabt etmiştir. Bu haksızlığın anlaşılması üzerine vakfın tevliyeti tekrar Şabanzade Mehmed’in evladından olan Müftüzade Seyyid Mustafa’ya, Kadı Hacı Ömer’in arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁵⁵⁹ 22 Eylül 1778’de Antalya surları dışında bulunan Suk-ı Sultanide Şabanzade Mehmed’in bina eylediği lonca vakfının mütevellîlik görevini Seyyid Mustafa usule aykırı bir şekilde kendi üzerine berat ettirmekle Seyyid Hafız İsmail’e haksızlık yapmıştır. Bu durumun anlaşılmasıyla Seyyid Mustafa bu görevden uzaklaştırılmıştır. Bunun üzerine vakfın mütevellîlik görevi tekrar Hafız Seyyid İsmail’e, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁵⁶⁰

11 Kasım 1819’da Şabanzade Mehmed’in *Lonca Hanı Vakfı* olarak tabir olunan vakfın günlük yarım akçe ücret ile mütevellîsi olan Seyyid Hafız İsmail geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine Seyyid Hafız Fetullah b. Osman, Kadı Seyyid Ömer’in arzı üzerine vakfın mütevellîsi olarak atanmıştır.¹⁵⁶¹ 3 Eylül 1820’de Lonca Han Vakfının günlük yarım akçe ücret ile mütevellîsi olan Seyyid Hafız Fetullah b. Osman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için Fetullah b. Mehmed kendisine bu görevin tevcih buyrulması için dilekçe vermiştir. Somuncuzade Seyyid Hasan Hacı b. Hacı Ahmed ve Seyyid Yusuf b. İbrahim’in haber vermeleri ve şahitlikleri ile vakfın tevliyet görevi Fetullah b. Mehmed’e, Anadolu Kadıaskeri Mevlâna Muhyizade Mehmed Said Efendi’nin ilamıyla ve

¹⁵⁵⁸ VGMA HRF.d.1057: 89.

¹⁵⁵⁹ VGMA HRF.d.1064: 5.

¹⁵⁶⁰ VGMA HRF.d.1064: 8.

¹⁵⁶¹ VGMA HRF.d.534: 120.

sadır olan ferman gereğince tevcih edilmiştir.¹⁵⁶² 21 Mart 1827’de vakfın günlük yarım akçe ücret ile mütevellisi olan Fethullah b. Mehmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat etmiştir. Vakfın boş kalan mütevellilik görevi, Müftüzade Mehmed Arif’e vermiş olduğu dilekçesine istinaden Şeyhülislam Mevlâna Müftüzade Mehmed Tahir Efendi’nin işaretleri gereğince tevdi edilmiştir.¹⁵⁶³ 8 Şubat 1828’de vakfın günlük yarım akçe ücret ile mutasarrıfı olan Kadızade Mehmed Arif kendi hüsnü rızasıyla, Antalya ahalisinden olan Esseyid Mehmed lehine elinde mevcut olan beratını teslim ederek vakfın mütevellilik görevini bırakmıştır. Kadızade Mehmed Arif’in ilamı üzerine ve Şeyhülislam Mehmed Tahir Efendi’nin işaretleri mucibince vakfın mütevellilik görevi Esseyid Mehmed’e tevdi edilmiştir.¹⁵⁶⁴

3.6. Düden Köprü Vakfı

Düden Köprü Vakfına ait tespit edilebilen ilk kayıt Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan 567 sayılı ve 1567 tarihli defterdir. Bu defterde vakfın geliri, vakfa ait olan nakit 24.040 akçe ve bu paranın istirbaha verilmesi yoluyla elde edilen nemasından gelen 6.800 akçedir.¹⁵⁶⁵

17 Mart 1714’te Antalya’da kalesi yakınında Düden Köprüsünün mermii olan Ramazan vefat ettiği için yerine Osman’a bu görev tevdi edilmiştir.¹⁵⁶⁶ Nisan 1745’te Köprü Vakfının mermii olan Mustafa vefat ettiği için yerine İbrahim atanmıştır.¹⁵⁶⁷ Nisan 1746’da Köprü Vakfının müremmimi olan İbrahim kendi rızasıyla görevi Mustafa lehine bırakmıştır.¹⁵⁶⁸ Ağustos 1757’de Mezra-ı Düden olarak bilinen nehir üzerine inşa edilmiş köprünün tamir ve termimine vazife-i muayyene ile termim olan Esseyid Mustafa Halifenin atik/eski görev beratı yenilenmiştir.¹⁵⁶⁹

3.7. Mehmed Çavuş Hamamı Vakfı

Evliya Çelebi’nin yazdığına göre 17.yüzyılda şehirde olan hamamlar şunlardır: “Bu şehrin içinde ve dışında toplam 8 hamam vardır. Kaleiçinde Çukur Hamam, Büyük Hamam, Nazır Hamamı, Paşa Hamamı, Mevlevihane Hamamı, kale dışında Çavuş Hamamı, Balı Bey Hamamı ve Şeyh Hamamı, bunlardan başka 11 saray hamamları vardır.”¹⁵⁷⁰

¹⁵⁶² VGMA HRF.d.534: 121.

¹⁵⁶³ VGMA HRF.d.535: 83.

¹⁵⁶⁴ VGMA HRF.d.535: 84.

¹⁵⁶⁵ Erdoğan, 1995: s.103.

¹⁵⁶⁶ VGMA HRF.d.1067: 22.

¹⁵⁶⁷ VGMA HRF.d.1061: 164.

¹⁵⁶⁸ VGMA HRF.d.1061: 165.

¹⁵⁶⁹ VGMA HRF.d.1056: 163.

¹⁵⁷⁰ Evliya Çelebi: s.313.

Temmuz 1795'te Antalya'da Bali Bey Mahallesinde Mehmed Çavuş mülk hamamının dörtte bir hissesini ruhuna Kur'an-ı Kerim okunması için evladına vakf edip bıraktığı hamamın günlük iki akçe ücret ile mutasarrıfı olan Seyyid Yusuf vefat ettiği için yerine oğlu Esseyyid Abdurrahman, Kadı Esseyyid Ahmed Hulusi'nin arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁵⁷¹

3.8. Kamer Hatun İmaret Vakfı

Antalya'nın suru dışında Suk-ı Sultanide bulunan Kamer Hatun Vakfı olarak bilinen bu vakıf bir imarethane/aşevi vakfıdır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakfin statüsü meçhul vakıf olarak kaydedilmiştir.¹⁵⁷² 1836 yılında vakfin hasılatını Mevlevi Şeyhi Ahmed Efendi ahz etmekte ise de vakfin vakıfnamesi mevcut değildir. Vakfin tevliyetine nezaret eden Mevlevi Şeyhi Ahmed Efendi ile yapılan muhasebeye göre vakfin bir yıllık gelirleri şunlardır: Derviş Mehmed dükkânıcarından gelen 110 kuruş, Börkçü/Yörükçü Hacı Abid'in dükkânıcarından gelen 300 kuruş, Hacı Osman dükkânıcarından gelen 300 kuruş, bahçeler arasındaki bir bahçeıcarından gelen 60 kuruş olmak üzere toplam gelir 770 kuruştur. Fakat 38601 numaralı evkaf defterindeki kayıta ise toplam gelir 1.070 kuruş olarak yazılmıştır. Bu farkın nereden kaynaklandığı tespit edilememiştir. Vakfa ait olan iki hasırcı dükkânı da icarsızdır.¹⁵⁷³

1840 yılında Kamer Hatun Vakfınınıcar/kira gelirlerini melevi şeyhi kayıt altına alarak muhafaza etmekteydi. Vakfin 1839 ve 1840 yıllarına ait olan iki yıllık toplam gelirleri 2.140 kuruştur. İki yıllık giderleri de vakıf görevlilerine ödenen ücretler ve muhasebe harcına ödenen ücretler olup toplam 128 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 2.012 kuruş melevi şeyhi tarafından kayıt altına alınarak muhafaza edilmiştir.¹⁵⁷⁴

1842 senesinde Suk-i Sultanide bulunan Kamer Hatun olarak bilinen vakfin imaretini Mevlevi Şeyhi idare etmektedir. Vakfin 1842'deki gelirleri şunlardır: Derviş Mehmed dükkânınınıcarından gelen 110 kuruş, Yoğurtçu Hacı Abid dükkânınınıcarından gelen 300 kuruş, Helvacı Hacı Osman dükkânınınıcarından gelen 300 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde bulunan başka bir dükkânıcarından gelen 300 kuruş, bahçeler arasında bulunan bir bahçeninıcarından gelen 60 kuruş olmak üzere toplam gelir 1.070 kuruştur. Vakfin giderleri ise terettüb-ü maaş-ı hazine verilen 53,5 kuruş ve muhasebe harcına verilen 10,5 kuruş olmak üzere toplam 64 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 1.006 kuruş artmış olup Mevlevi Şeyhi tarafından muhafaza ve kayıt altına alınmıştır.¹⁵⁷⁵ 1853 yılında Kamer Hatun Vakfının Mütevellisi Hüseyin

¹⁵⁷¹ VGMA HRF.d.531: 100.

¹⁵⁷² VGMA FHRT.d.2190: s.20.

¹⁵⁷³ BOA EV.d.38601: varak 12, s.23.

¹⁵⁷⁴ BOA EV.d.11423: varak 12, s.24.

¹⁵⁷⁵ BOA EV.d.11952: varak 10, s.20.

Efendi'dir.¹⁵⁷⁶ Antalya'da bulunan Mevlevihane taamiyesine meşrut Kamer Hatun'un vakfının 1859 senesine mahsuben mütevellisi Şeyh Hüseyin Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakıf gelirleri 1.070 kuruş aynı şekilde vakıf giderleri de 1.070 kuruştur.¹⁵⁷⁷

Tablo 3.4 Kamer Hatun İmaret Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir miktarı	Personel	Isınma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	710	60	-	-	770	Arşiv belgesinde giderler belirtilmemiştir.						
1839/1840	2.140		-	-	2.140	-	-	-	-	128	128	+2.012
1842	1.010	60	-	-	1.070	-	-	-	-	64	64	+1.006
1859	1.070				1.070	1.070					1.070	0

3.9. Hatip Süleyman İmaret Vakfı

Bu aşevi Hatip Süleyman Camii ve Hatip Süleyman Medresesi vakfı dahilinde olan bir vakıftır. İmaret vakfına ait tespit edilebilen tek atama kaydı 2 Mayıs 1718'de Hatip Süleyman İmareti Vakfında bir akçe ücret ile mütevellî olan Ebubekir'in görevden uzaklaştırılmasından dolayı yerine Hacı Mehmed bu göreve atanmasıdır.¹⁵⁷⁸

3.10. Âdem Efendi Bedesteni Vakfı

Süleyman Fikri Erten, Âdem Efendi'nin Antalya'nın önemli ve meşhur kişilerinden olduğunu, IV. Murad zamanında Galata Mevlevi Tekkesinin Şeyhi olduğunu ve Mesnevi-i Şerifin en zor parçalarını tercüme ettiğinden dolayı ilim ve faziletiyle mümtaz bir şahsiyet olduğunu söylemektedir. Devamında ise 1632'de Galata Mevlevihanesine postnişin olduğunu, 1653'te hac niyetiyle Mısır'a gittiğini ve orada hastalanarak vefat ettiğini söylemektedir. Bu zatın Antalya'nın çok zengin ve nüzfuzlu bir ailesine mensup olduğunu ilim ve züht yönüyle oldukça meşhur bir zat olduğunu dile getirmektedir.¹⁵⁷⁹

Evliya Çelebi, Âdem Efendi'nin İstanos'ta bulunan sarayı ile alâkalı olarak şunları yazmıştır: "Bütün saraylardan sanatlısı, süslüsü ve eski yapı olanı İstanbul'da Galata Mevlevihanesi Şeyhi Âdem Efendi hazretlerinin babadan dededen miras olarak intikal eden sarayı başka bir diyarda yoktur."¹⁵⁸⁰

Antalya sakinlerinden olup İstanbul'da Galata dışında bulunan İskender Paşa Zaviyesinde tarafeyni mevlevîce şeyh olan merhum Âdem Efendi adlı hayırseverin 15 Ocak

¹⁵⁷⁶ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁵⁷⁷ BOA EV.d.16857: varak 3, s.5.

¹⁵⁷⁸ VGMA HRF.d.1067: 26.

¹⁵⁷⁹ Süleyman Fikri Erten, *Antalya Livası Tarihi*, s.104.

¹⁵⁸⁰ Evliya Çelebi: s.307.

1717'de Âdem Efendi ibn-i Mehmed Çavuş Evkafının günlük iki akçe ücret ile cüzhanı olan Hüseyin'e zayiden dolayı yeni bir görev beratı verilmiştir.¹⁵⁸¹ Ağustos 1772'de Tekeli Mehmed Paşa Camii, Cami-i Atik ve Mevlevihaneye Âdem Efendi'nin vaz eylediği cüzhanlara günlük üç akçe ücret ile noktacı olan Ahmed vefat ettiği için yerine büyük oğlu Hacı Osman'a bu görev beratla tevcih edilmiştir.¹⁵⁸² Mayıs 1778'de Antalya'da bulunan dokuz odalı müştemilatıyla bezzazistan vakfının evladiyet ve meşrutiyet üzere günlük beş akçe ücret ile mütevellisi olan Seyyid Hacı Mehmed vefat etmiştir. Boş kalan mütevellilik görevi ile ilgili olarak vâkıfın şartları gereğince evladlarının ellerinde beratları olmayıp bu defa yaşanan şiddetli tartışma neticesinde ellerinde olan vakfiyeye bakıldığında şartı vâkıf gereğince Seyyid Ahmed ibn-i Zeynelabidin b. Seyyid Ahmed Elmerdan'a evlad-ı vakfının en büyüğü ve müstehakı olduğundan vakfın tevliyeti günlük beş akçe ücret ile naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁵⁸³ Ocak 1781'de Adem Efendi Vakfının hak üzere günlük iki akçe ücret ile cüzhanı olan Hasan'ın vefatıyla yerine oğlu Seyyid Hafız Halil'e bu görev beratla tevdi edilmiştir.¹⁵⁸⁴ 26 Temmuz 1803'te günlük iki akçe ücret ile cüzhan olan Hafız Eşşeyh Ahmed geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiğinden Seyyid Hacı Ahmed'e beratla bu görev tevcih edilmiştir.¹⁵⁸⁵

Merhum Adem Efendi'nin Antalya'da Suk-ı Sultanide bulunan ve vâkıfın vakıfnamesinde münderiç/yazılı dokuz kayalı çarküte ve dört kapılı bedestenini vakf cihetine icar-ı seneviyeden aid etmiş olduğu akçeler evlad-ı nesli tarafından verilmekte ise de 1822 tarihine kadar icra olunmuş ve ol vakitte Suk-ı Sultanide zuhur eden harikde/yangında bedesten dahi müteharrik olup bütün bütün yanmış ve arsası hali/boş kalmış ve evlad-ı neslinden Adem ve Mehmed adlı kişiler bedesten dışında dükkânlar bina etmiş iseler de bu dükkânların arsası Ömer Paşa vakıfnamesinde münderiç/yazılı olduğundan şerayit-i vakf üzere Ömer Paşa merhumun vakıfnamesine nazaran marifet-i Osman Paşa ve marifet-i şerle ve fetevay-ı şerife mucibince söz konusu dükkânlar Elmalı Cami-i Şerifine hükm olunmuş ve merkumun müdahalesi kalmamış olduğundan bedesten içinde bir kahvehane inşa ettiklerine dair şerh düşülmüştür. 1836'da inşa ve ihya edilen kahvehaneye kereste ve kiremit ve amele günlük yevmiyelerine ödenen 2.200 kuruş, üç senelik kirasından gelen 600 kuruş, kalan borç ise 1600 kuruştur.¹⁵⁸⁶

¹⁵⁸¹ VGMA HRF.d.1067: 24.

¹⁵⁸² VGMA HRF.d.1059: 32.

¹⁵⁸³ VGMA HRF.d.1064: 7.

¹⁵⁸⁴ VGMA HRF.d.1064: 9.

¹⁵⁸⁵ VGMA HRF.d.532: 104.

¹⁵⁸⁶ BOA EV.d.38601: varak 16, s.32.

1840 yılında Şeyh Âdem Vakfının evlad-ı vakıftan mütevellisi olan Mehmed Efendi marifetiyle yapılan muhasebesine göre vakfın 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık toplam geliri 1.835 kuruştur. Vakfın iki yıllık toplam giderleri ise 831 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 1.004 kuruş vakıf kurucusunun evlatları tarafından alınmıştır.¹⁵⁸⁷

1842'de yine vakfın evlad-ı vakıftan mütevellisi olan Mehmed Efendi ile yapılan muhasebeye göre vakfın gelir kalemleri şunlardır: Suk-ı Sultanide bulunan terzi dükkânının icarından gelen 30 kuruş, bitişiğinde diğer terzi dükkânının icarından gelen 30 kuruş, berber dükkânı icarından gelen 35 kuruş, bitişiğinde diğer dükkân icarından gelen 35 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki diğer dükkân icarsızdır. Kürkçü dükkânı icarından gelen 35 kuruş, başka bir dükkân icarından gelen 100 kuruş, çilingir dükkânı icarından gelen 35 kuruş, harap bir dükkân icarsızdır. Diğer bir dükkân icarından gelen 85 kuruş, semerci dükkânı icarından gelen 35 kuruş, başka bir berber dükkânı icarından gelen 40 kuruş, diğer berber dükkânı icarından gelen 50 kuruş, çıkırıkçı dükkânı icarından gelen 27,5 kuruş, Terzi Moralı dükkânının icarından gelen 35 kuruş, manav dükkânı icarından gelen 30 kuruş, muytab dükkânı icarından gelen 30 kuruş, başka bir dükkân icarından gelen 30 kuruş, diğer dükkân icarından gelen 25 kuruş, dikici dükkânı icarından gelen 25 kuruş, diğer dikici dükkânı icarından gelen 25 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde bulunan dükkân icarsızdır. Diğer bir dükkân ve kahvehane arsası icarsızdır. Diğer dikici dükkânı icarından gelen 20 kuruş, sarrac dükkânı icarından gelen 20 kuruş, diğer sarrac dükkânı icarından gelen 20 kuruş, diğer dikici dükkânı icarından gelen 50 kuruş, diğer dikici dükkânı icarından gelen 20 kuruş, diğer dikici dükkânı icarından gelen 30 kuruş, diğer dükkân icarından gelen 20 kuruş, bir arsa icarından gelen 7,5 kuruş olmak üzere toplam gelir 917,5 kuruştur. Vakfın giderleri de şunlardır: Vakfın tevliyet, cabi, nezaret ve cüzhanlık vazifeleri için ödenen 126 kuruş, kandillerin revgan yağına ödenen 45 kuruş, tertib-i maaş-ı hazineye ödenen 183,5 kuruş ve muhasebe harcına ödenen 41 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri 415 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 502,5 kuruş vakıf kurucusunun evlatları tarafından alınmıştır.¹⁵⁸⁸ 1853 yılında Şeyh Âdem Efendinin evladiyet/zürri vakfının mütevellisi Mehmed Efendi'dir.¹⁵⁸⁹

¹⁵⁸⁷ BOA EV.d.11423: varak 15, s.29.

¹⁵⁸⁸ BOA EV.d.11952: varak 13, s.25.

¹⁵⁸⁹ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

Tablo 3.5 Âdem Efendi Bedesteni Vakfının Gelir ve Giderleri (kuruş)

	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						
Yıllar	Kira	Arazi	Bağış lar	İstirb ah	Topla m gelir	Perso nel	Isınm a ve	Tamir at	Sair	Vergi ler	Topla m gider	Fark
1836	600	-	-	-	600	2.200					2.200	-1.600
1839/1840	1.835	-	-	-	1.835	831					831	+1.004
1842	917,5	-	-	-	917,5	126	45	-	-	224,5	415	+502,5

Tablo 3.6 Çeşme/Kanal/Han/Bedesten/Köprü/Aşevi Vakıflarının Konumları ve Görevlileri

	Çeşme/Kanal/Han/Bedesten/Köprü/Aşevi	Abkeş/Sükka	Mütevell i	Nazır	Mürem	Cüzhan	Noktacı	Suyolcu	Ş.kurra	Sur içi/dışı	Vakıf Türü	Mahalle
1	Hacı Halil Musluk Vakfı	11+2	4	-	-	-	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Timurcu Kara
2	Meyti Mehmed Sadık Musluk Vakfı	-	4	1	-	-	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Karakaş
3	Hatuniye Musluk Vakfı	-	2	-	-	-	-	-	-	Sur içi	Hayrî vakıf	Cami-i Atik
4	Osman Ağa Kale Kapısı Çeşme Vakfı	-	-	-	-	-	-	-	-		Hayrî vakıf	
5	Torak Ağası Musluk Vakfı	-	4	-	-	-	-	-	-	Sur içi	Hayrî vakıf	Yaryar
6	Mehmed Han Musluk ve Kuyu Vakfı	-	18	8	-	-	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Şeyh Sinan
7	Âdem Efendi Musluk Vakfı	-	5	-	-	-	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Bayad
8	Murad Paşa Su Sarnıcı Vakfı	-	1	-	-	-	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Murad Paşa
9	Murad Paşa Düden'den Gelen Su Kanalı Vakfı	-	8	-	-	-	-	3	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Murad Paşa
10	Kavaf İbrahim Su Kanalı Vakfı	-	-	-	-	-	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Sofular
11	Fatıma Hatun Bahçesi Vakfı	-	-	-	-	-	-	-	4	Sur dışı	Hayrî vakıf	Şeyh Sinan
12	Kaldırım Vakfı	-	2	-	-	-	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Gebiz
13	Durmuşzade Süleyman Efendi Hanı Vakfı	-	6	5	-	-	-	-	-	Sur dışı	Zürri vakıf	
14	Lonca Hanı Vakfı	-	11	-	-	-	-	-	-	Sur dışı	Zürri vakıf	
15	Mezra-ı Düden Köprü Vakfı	-	-	-	7	-	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Düden
16	Mehmed Çavuş Hamamı	-	2	-	-	-	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Bali Bey
17	Kamer Hatun İmaret Vakfı	-	4	-	-	-	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Suk-ı Sultani
18	Hatip Süleyman İmaret Vakfı	-	2	-	-	-	-	-	-	Sur içi	Hayrî vakıf	Hatip Süleyman
19	Âdem Efendi Bedesteni Vakfı	-	5	1	-	5	1	-	-	Sur dışı	Zürri vakıf	
	TOPLAM	13	78	15	7	5	1	3	4			

Tabloya göre 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde sosyal amaçlara hizmet etmek için 7 musluk vakfı, 3 han vakfı, 2 su kanalı/harkı vakfı, 2 imarethane vakfı, 1 su sarnıcı vakfı, 1 köprü vakfı, 1 hamam vakfı, 1 bahçe vakfı ve 1 kaldırım vakfı olmak üzere toplam 19 vakıf vardır. Bu vakıflara 13 sükka/abkeş, 78 mütevellı, 15 nazır, 7 müremmim/tamirci, 5 cüzhan, 1 noktacı, 3 suyolcu ve 4 şeyhülkurra olmak üzere toplam 126 vakıf görevlisinin atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla personel ataması 78 kişi ile vakıfların mütevellilik cihetine yapılmıştır. Mütevellilik atamaları sosyal amaçlara hizmet amacıyla ihya edilmiş olan vakıflara yapılan tüm atamaların %61,9'una tekabül etmektedir.

Sosyal amaçlara hizmet amacıyla kurulmuş olan vakıflara yapılan toplam 126 atamanın 29'unun vefatlar neticesinde gerçekleştiği, bunun da bu vakıflara yapılan tüm atamaların %23'üne denk geldiği, 3 atamanın görev beratlarının zayı edilmesi neticesinde yapıldığı, bunun da bu vakıflara yapılan tüm atamaların %2,3'üne denk geldiği, 8 atamanın ferağ ve kasr-ı yedler neticesinde gerçekleştiği, bunun bu vakıflara yapılan atamaların %6,3'üne denk geldiği, 3 atamanın görev beratlarının yenilenmesi/tecdidler neticesinde gerçekleştiği, bunun da bu vakıflara yapılan atamaların %2,3'üne'sına denk geldiği, 7 atamanın görevden uzaklaştırmalar neticesinde gerçekleştiği, bunun da bu vakıflara yapılan atamaların %5,5'ine denk geldiği, 8 atamanın ise yapılan usulsüz ve haksız atamaların iptali neticesinde gerçekleştiği, bunun da vakıflara yapılan atamaların %6,3'üne denk geldiği tespit edilmiştir. Yapılan atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri de vardır. Buna göre bu vakıflardaki görevlere atanma şartlarını taşıyan 7 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmışlardır. Sosyal amaçlara hizmet için kurulmuş olan vakıflara yapılan 4 atamada vefat eden vakıf görevlilerinin yerlerine kardeşleri atanmıştır. İstisnai bir durum olarak vefat etmiş olan bir kadın mütevellinin yerine oğlu bu göreve atanmıştır. Bu vakıflara yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında 12 atamanın yapıldığı görülmektedir. Bu atamaların sosyal amaçlara hizmet amacıyla tesis edilmiş vakıflara yapılan tüm atalar içerisindeki oranı 9,5'tir.

Yine bu vakıflardan Murad Paşa Düden Kanal Vakfı, Kavaf İbrahim Su Kanalı Vakfı, Kaldırım Vakfı ve Mezra-ı Düden Köprü Vakıflarının, vakıflarına ait nakit paralarını vakıf yöneticileri marifetiyle istirbaha verdikleri ve bu yöntemle vakıflarına ek gelir sağladıkları görülmüştür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA'DAKİ AVARIZ VAKIFLARI VE DİĞER VAKIFLAR

18. ve 19.yüzyıllarda Antalya merkez mahallelerindeki avarız ve diğer vakıfların ele alındığı bu bölümde kazada yaşayan mahalle sakinlerinin, şehrin ileri gelen zengin ve yöneticilerinin de destekleriyle kurulan avarız vakıfları aracılığı ile ortaya çıkan yeni iş yapma modeli ele alınmaya çalışılmıştır. Avarız vakıfları, gelirleri köy veya mahalle sakinlerinin beklenmedik ihtiyaçlarına harcanmak üzere kurulan vakıflardır. Avarız vakıfların menşei Hz. Peygamber zamanına dayanır. İlk etapta ülke ve din savunmasında ihtiyaç duyulacak giderleri tedarik etmek için kurulan bu vakıflar zamanla amaç, kapsam itibarıyla genişlemiş, köy ve şehirlerdeki sosyal, bayındırlık ve beledi hizmetleri finanse etmeye başlamıştır.¹⁵⁹⁰ Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda kurulmuş olan avarız vakıfları, mahalle sakinlerinin kendi aralarında yardımlaşarak organize olmalarını sağlayan önemli bir teşekküldür. Hemen hemen her mahallede vergi ödemeleri, yine aynı mahallede bulunan vakıf camilerde çalışan personelin ücretlerinin ödenmesi, yine bu vakıf eserlerin tamir, bakım ve aydınlatılma giderlerine destek vermek amacıyla kuruldukları mahallelerin isimleriyle avarız vakıfları kurulmuştur. Bu avarız vakıfları kendilerine ait nakit paraları ihtiyacı olan esnafa istirbah yoluyla borç olarakta vermiştir.¹⁵⁹¹ Nüzul vergisi olarakta bilinen avarız vergisi özellikle savaş zamanlarında Osmanlı ordusunun ihtiyaçlarını temin etmek için ihdas edilmiş bir vergidir. Avarız vergisi belirlenirken avarız hanesi temel alınmıştır.¹⁵⁹² *Hane* kavramı ise Osmanlı Devleti'nde nüfus konularında mahiyeti tam anlamıyla çözülememiş bir meseledir. *Hane* nin kaç kişilik bir nüfusa karşılık geldiği halâ tartışmalı bir konudur.¹⁵⁹³ 13 Haziran 1827'de padişah fermanıyla Teke Sancağı dahilinde bulunan toplam 938 adet avarız/nüzul hanesinin gelirlerini tahsil etmek üzere el-Hac Mehmed Münib görevlendirilmiştir. Antalya merkez mahallelerinden bu tarihte toplam 2.307 kuruş avarız geliri toplanmıştır.¹⁵⁹⁴ 38601 Numaralı Evkaf Defterindeki kayda göre 1836 yılında Antalya merkez mahallelerinde kurulmuş olan 32 tane avarız vakfı vardır.¹⁵⁹⁵

¹⁵⁹⁰ Geniş bilgi için bkz. Ahmet Akgündüz, "Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çesitleri" *Türkler Ansiklopedisi C. X*, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul 2002, s. 447-460; Mehmet İpşirli, "Avarız Vakfı", *DİA İslam Ansiklopedisi*, 1991, C.4, s.109.

¹⁵⁹¹ Ahmet Köç, "XIX. Yüzyıl Ortalarına Doğru Antalya Kaza Merkezinde Mahalleler ve Mahalle Avarız Vakıfları", *Antalya Kitabı 4, Toprak, Su, Medeniyet: Antalya*, (Ed.) Bedia Koçakoğlu, Diren Çakılcı, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Palet Yayınları, Konya 2021, s.44.

¹⁵⁹² Süleyman Polat, "Osmanlı Devleti'nde Nüzul Vergisinin Teşkili ve Gelişimi: XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Ekonomisini Nüzul Vergisi Üzerinden Değerlendirmek". *Belleten Dergisi*, 2018, C.82, sayı 295, s.830.

¹⁵⁹³ Nejat Göyünç, "Hane Deyimi Hakkında". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul 1979, sayı XXXII, s.331.

¹⁵⁹⁴ AŞS III: Belge 106, 26/a; Katrancı, 2003: s.188, 189.

¹⁵⁹⁵ Köç, 2021: s.39.

18. ve 19. yüzyıllara ait arşiv verileri esas alınarak ortaya çıkarılmış olan 1835 yılı Antalya mahalleleri avarız vakıfları aşağıda sıralanmıştır. Antalya merkez mahallelerinde kurulmuş olan avarız vakıfları bölümü yazılırken bu konu ile ilgili olarak Ahmet Köç'ün 2021 yılına ait *XIX. Yüzyıl Ortalarına Doğru Antalya Kaza Merkezinde Mahalleler ve Mahalle Avarız Vakıfları*, adlı makalesinden de geniş manada faydanılmış ve bazı bilgiler bu çalışmada kullanılmıştır.

4.1. Makbul Ağa Mahallesi Avarız Vakfı

1831 yılı nüfus verilerine göre mahallenin nüfusu 174'tür.¹⁵⁹⁶ 13 Haziran 1827'de Makbul Ağa Mahallesinde 8 avarız hanesini olup toplam gelir ise 152 kuruştur.¹⁵⁹⁷ 30 Ağustos 1831'de Teke Sancağı eski mütesellimi olan Hacı Mehmed Ağa'nın Makbul Ağa Mahallesi avarız vakfına (8 adet avarız hanesi) vermiş olduğu dört adet dükkânın mütevellisi olan Hacı Şeyh Mehmed Efendi mahkemeye gelerek 39 yıldır bu dükkânların gelirlerinin vakfiyesine uygun bir şekilde kullanıldığını ve yeterli geldiğini fakat 1829 senesindeki vakıf gelirlerinin dükkânların tamir ve bakımına sarf edildiği için avarıza borçlanıldığını ve bu borcun da sonraki yılki dükkân gelirlerinden ödeneceğini belirtmiştir. Bu dükkânlar ve gelirleri şu şekildedir: Bir adet hırdavat dükkânının yıllık icarından gelen 250 kuruş. Bir adet mısırcı dükkânının yıllık icarından gelen 125 kuruş. Sarraflar arastasında bulunan ve Ömer'in tasarrufunda bulunan 1/3 hisseli kahvehanenin yıllık icarından gelen 75 kuruş. Bir adet duhancı dükkânının yıllık icarından gelen 40 kuruş olmak üzere toplam 490 kuruştur.¹⁵⁹⁸ 1836 yılında Suk-ı Sultanide Hacı Ağa dükkânı olarak bilinen dükkân icarından gelen 300 kuruş. Yine Suk-ı Sultanide Elyas zımminin sakin olduğu dükkân icarından gelen 175 kuruş. Yine Suk-ı Sultanide Ömer'in uhdesinde olan dükkân icarından elde edilen 75 kuruş olmak üzere toplam gelir 550 kuruştur. Giderler ise avarıza verilen (8 hane) 152 kuruş, mütevelliiye verilen 2 kuruş, hizmet bedeline verilen 3 kuruş, artan gelir 388 kuruştur.¹⁵⁹⁹

¹⁵⁹⁶ Ak, 2014: s.23.

¹⁵⁹⁷ AŞS III: Belge 107, 26/a; Katrancı, 2003: s.190.

¹⁵⁹⁸ AŞS III: Belge 110, 27/a; Katrancı, 2003: s.193.

¹⁵⁹⁹ BOA EV.d.38601: varak 15, s.29.

4.2. Meydan, Kızılsaray, Timurcu Kara ve Tahıl Pazarı maa Kara Çallı Avarız Vakfı

38601 Numaralı Evkaf Defterinde bu mahalleler toplu halde yazılmıştır. Bu avarız vakfının gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Değirmenönünde Hacı Bekir'in isticarında olan yağhaneden elde edilen 165 kuruş, yağhanenin bitişiğinde bulunan habbaz¹⁶⁰⁰ dükkânı icarından elde edilen 40 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde bulunan helvacı dükkânı icarından elde edilen 12 kuruş, bitişiğindeki semerci dükkânı icarından elde edilen 15 kuruş, bitişiğinde başka bir dükkân icarsızdır, bu dükkânın bitişiğindeki Topal dükkânı icarından elde edilen 10 kuruş, bitişiğinde manav dükkânı icarından elde edilen 10 kuruş, bitişiğinde Ekmekçi dükkânı icarından elde edilen 10 kuruş, bitişiğinde iki dönüm dutluk icarından elde edilen 30 kuruş olmak üzere toplam gelir 292 kuruştur. Giderler şunlardır: Avarıza verilen (12 hane) 229 kuruş, mütevellî olan imama verilen 2 kuruş, vakıf gelirlerinden artan 61 kuruştur.

4.3. Mecdüddin Mahallesi Avarız Vakfı

Mart 1785'te Mecdeddin Mahallesi'nin avarız vakfının mütevellîsi olmadığından Hacı Veliddin, Kadı Halil'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁶⁰¹ 1827 yılında mahallenin avarız hanesi 2 olup alınan avarız vergisi miktarı 38 kuruştur.¹⁶⁰² 1836 yılında Suk-ı Sultanide Halil dükkânı icarından elde edilen 50 kuruş, Yine Suk-ı Sultanide dellal dükkânının hisse-i icarından elde edilen 6 kuruş olmak üzere toplam gelir 56 kuruştur. Giderler: Avarıza verilen (2 hane) 38 kuruş, mütevellîye verilen 6 kuruş, artan 12 kuruştur.¹⁶⁰³

4.4. Kara Dai Mahallesi Avarız Vakfı

1827 yılındaki arşiv kaydına göre mahallede bulunan avarız hane sayısı 2 olup toplam geliri ise 38 kuruştur.¹⁶⁰⁴ 1836 yılında vakfın tek gelir Suk-ı Sultanide Bostanoğlu dükkânı icarından elde edilen 45 kuruştur. Giderler ise avarıza verilen (2 hane) 38 kuruş, mütevellîye verilen 6 kuruş, hizmet bedeline verilen 1 kuruştur.¹⁶⁰⁵

¹⁶⁰⁰ Habbaz: Ekmek satan dükkân, fırın.

¹⁶⁰¹ VGMA HRF.d.1060: 153.

¹⁶⁰² AŞS III: Belge 107, 26/a; Katrancı, 2003: s.190.

¹⁶⁰³ BOA EV.d.38601: varak 15, 29. Geniş bilgi için bkz. Ahmet Köç, 2021: s.35-47.

¹⁶⁰⁴ AŞS III: Belge 107, 26/a; Katrancı, 2003: s.190.

¹⁶⁰⁵ BOA EV.d.38601: varak 15, s.29. Geniş bilgi için bkz. Ahmet Köç, 2021: s.35-47.

4.5. Cullah Kara Mahallesi Avarız Vakfı

13 Ekim 1711'de Cullah Kara Mahallesinde bulunan avarız vakfına ait olan nakit paranın ve mescit vakfının mütevellisi olan Mustafa'nın görev beratı zayi olduğundan dolayı kendisine yeni bir görev beratı tevdi edilmiştir.¹⁶⁰⁶ 1836 yılında Tahta Pazarında bulunan bir dükkân icarından elde edilen 50 kuruş tek gelir kaynağıdır. Giderler ise avarıza verilen (1 hane) 19 kuruş, müteveli olan imama verilen 6 kuruştur. Vakıf gelirinden arta kalan 25 kuruştur.¹⁶⁰⁷

4.6. Baba Doğan Mahallesi Avarız Vakfı

Suk-1 Sultanide berberler içinde bulunan bir berber dükkânı icarından elde edilen 125 kuruş, Yukarı Pazarda şadırvan karşısındaki dükkân icarından elde edilen 60 kuruş olmak üzere toplam vakıf geliri 185 kuruştur. Vakıf gideri ise avarıza verilen (5 hane) 96 kuruş, vakıf gelirlerinden artan 89 kuruştur.¹⁶⁰⁸

4.7. Elmalı Mahallesi Avarız Vakfı

1836 yılında Vakfın tek geliri Dükkânönünde bulunan bir asiya/değirmen icarından elde edilen 140 kuruştur. Bu dükkânın bitişiğinde bulunan yağhane harap bir haldedir. Vakfın giderleri şu şekildedir: Avarıza verilen (7 hane) 133 kuruş, mütevelliyeye verilen 6 kuruş, vakıf gelirlerinden artan 1 kuruştur.¹⁶⁰⁹

4.8. Tuzcular Mahalesi Avarız Vakfı

1827 yılında mahalledeki avarız hanesi 2 olup ödenen avarız vergisinin miktarı 38 kuruştur.¹⁶¹⁰ 1836 yılında Vakfın tek geliriri Suk-1 Sultanide Tahta Pazarındaki bir dükkân icarından elde edilen 44 kuruştur. Giderler ise avarıza verilen (2 hane) 38 kuruş, müteveli olan imama verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 44 kuruştur.¹⁶¹¹

4.9. Timurcu Süleyman Mahallesi Avarız Vakfı

1836 yılında Timurcu Süleyman Mahallesinde bulunan bir yağhane icarından elde edilen 80 kuruş, bahçeler arasında bulunan bir bahçe icarından elde edilen 30 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 110 kuruştur. Vakfın giderleri avarıza verilen (5 hane) 104 kuruş, mütevelliyeye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 110 kuruştur.¹⁶¹²

¹⁶⁰⁶ VGMA HRF.d.1067: 21.

¹⁶⁰⁷ BOA EV.d.38601: varak 15, s.29.

¹⁶⁰⁸ BOA EV.d.38601: varak 15, s.29.

¹⁶⁰⁹ BOA EV.d.38601: varak 15, s.29.

¹⁶¹⁰ AŞS III: Belge 107, 26/a; Katrancı, 2003: s.190.

¹⁶¹¹ BOA EV.d.38601: varak 15, s.29.

¹⁶¹² BOA EV.d.38601: varak 15, s.29. Geniş bilgi için bkz. Ahmet Köç, 2021: s.35-47.

4.10. Aşık Doğan Mahallesi Avarız Vakfı

1827 yılında Aşık Doğan Mahallesinin avarız hanesi 3 olup ödenen avarız vergisi miktarı 57 kuruştur.¹⁶¹³ 1836 yılında Suk-ı Sultanide kale kapısı yakınında bulunan bir dükkân icarından elde edilen 100 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde bulunan kadayıfçı dükkânının icarından elde edilen 80 kuruş olmak üzere vakfın toplam geliri 180 kuruştur. Giderler ise avarıza verilen (3 hane) 57 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 123 kuruştur.¹⁶¹⁴

4.11. İskender Çelebi Mahallesi Avarız Vakfı

1827 yılında mahallenin avarız hane sayısı 2 olup avarız vakfına ödenen miktar 38 kuruştur.¹⁶¹⁵ 1836 yılında vakfın tek geliri Tahta Pazarında bulunan çilingir dükkânı icarından elde edilen 50 kuruştur. Vakfın tek gideri de avarıza verilen (2 hane) 38 kuruştur. Vakıf gelirinden 12 kuruş artmıştır.¹⁶¹⁶

4.12. Kiçi Bali Mahallesi Avarız Vakfı

1836 yılında bu vakfın tek geliri Suk-ı Sultanide bulunan Aynacıoğlu'nun sakin olduğu dükkân icarından elde edilen 55 kuruştur. Vakfın giderleri ise avarıza verilen (2,5 hane) 47 kuruş, mütevellîye verilen 7 kuruş ve hizmet bedeline verilen 1 kuruş olmak üzere toplam 55 kuruştur.¹⁶¹⁷

4.13. Ahi Kızı Mahallesi Avarız Vakfı

1827 yılında mahallenin avarız hanesi 4 olup avarız vakfına ödenen avarız vergisi miktarı 76 kuruştur.¹⁶¹⁸ 1836 yılında vakfın gelirleri Suk-ı Sultanide Tahta Pazarında bulunan yağhane icarından elde edilen 90 kuruş, Yokuşbaşı'nda bulunan manav dükkânı icarından elde edilen 40 kuruş olmak üzere toplam 130 kuruştur. Vakıf giderleri avarıza verilen (4 hane) 76 kuruş, imam olan mütevellîye verilen 6 akçe olmak üzere toplam 82 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 48 kuruş artmıştır.¹⁶¹⁹

¹⁶¹³ AŞS III: Belge 107, 26/a; Katrancı, 2003: s.190.

¹⁶¹⁴ BOA EV.d.38601: varak 15, s.29.

¹⁶¹⁵ AŞS III: Belge 107, 26/a; Katrancı, 2003: s.190.

¹⁶¹⁶ BOA EV.d.38601: varak 15, s.29.

¹⁶¹⁷ BOA EV.d.38601: varak 15, s.29. Geniş bilgi için bkz. Ahmet Köç, 2021: s.35-47.

¹⁶¹⁸ AŞS III: Belge 107, 26/a; Katrancı, 2003: s.190.

¹⁶¹⁹ BOA EV.d.38601: varak 15, s.30. Geniş bilgi için bkz. Ahmet Köç, 2021: s.35-47.

4.14. Araban Mahallesi Avarız Vakfı

Vakfın tek gelir kaynağı Yukarı Pazarda bulunan etmekçi/ekmekçi dükkân icarından elde edilen 100 kuruştur. Vakfın giderleri ise avarıza verilen (1 hane) 19 kuruş, imam olan mütevellîye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 25 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 75 kuruş artmıştır.¹⁶²⁰

4.15. Hatip Süleyman Mahallesi Avarız Vakfı

Vakfın tek geliri Yukarı Pazarda bulunan bir dükkân icarından elde edilen 50 kuruştur. Vakfın giderleri de avarıza verilen (0,5 hane) 9,5 kuruş, imam olan mütevellîye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 15,5 kuruştur. Vakıf gelirinden 34,5 kuruş artmıştır.¹⁶²¹

4.16. Kızılharım Mahallesi Avarız Vakfı

1827 yılında mahallenin avarız hane sayısı 2 olup avarız vergisine ödenen miktar ise 38 kuruştur.¹⁶²² 1836 yılında bu mahallenin avarız vakfına ait olan ve Çakallık adlı mahalde bulunan bir parça bahçe harap ve arsası boş, icarsızdır.¹⁶²³ Şehir merkezindeki mahalleler içerisinde avarız vakfı olmasına rağmen vakıf gelirleri kayda geçmemiş olan tek mahalle Kızılharım Mahallesi'dir.

4.17. Şeyh Sinan Mahallesi Avarız Vakfı

1827 yılında Şeyh Sinan Mahallesinin avarız hanesi 4 olup avarız vergisine ödenen miktar ise 76 kuruştur.¹⁶²⁴ 1836 yılında avarız vakfının gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: Suk-ı Sultanide bedesten yakınında bulunan Dimitri zımmının sakın olduğu dükkân icarından elde edilen 50 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki Dürzi Enkil zımmının dükkânı icarından elde edilen 40 kuruş, bitişiğinde Dürzi Parim zımmının sakın olduğu dükkân icarından elde edilen 40 kuruş, bitişiğinde yorgancı Abdurrahman dükkânı icarından elde edilen 30 kuruş, bitişiğinde Dürzi Kadan dükkânı icarından elde edilen 30 kuruş, bitişiğinde Dürzibaşı'nın sakın olduğu dükkân icarından elde edilen 30 kuruş, Yorgancı Abdurrahman'ın sakın olduğu dükkân icarından elde edilen 30 kuruş, Şeyh Sinan Mahallesinde Kafadoğlu Bahçesi olarak bilinen harabe bahçe arsası hali/boştur. Vakfın toplam geliri 250 kuruştur.

¹⁶²⁰ BOA EV.d.38601: varak 15, s.30.

¹⁶²¹ BOA EV.d.38601: varak 15, s.30.

¹⁶²² AŞS III: Belge 107, 26/a; Katrancı, 2003: s.190.

¹⁶²³ BOA EV.d.38601: varak 15, s.30.

¹⁶²⁴ AŞS III: Belge 107, 26/a; Katrancı, 2003: s.190.

Vakfın giderleri şunlardır: Avarıza verilen (4 hane) 76 kuruş, imam olan mütevellîye verilen 6 kuruş olmak üzere 82 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 168 kuruştur.¹⁶²⁵

4.18. Yüksek Mahallesi Avarız Vakfı

1827 yılında mahallenin avarız hane sayısı 2 olup avarız vergisine ödenen miktar 38 kuruştur.¹⁶²⁶ 1836 yılında vakfın tek geliri Suk-ı Sultanide bedesten civarında bulunan Şamlı Sarracın sakin olduğu dükkân icarından elde edilen 40 kuruştur. Vakfın tek gideri ise avarıza verilen (0,5 hane) 9,5 kuruştur. Vakıf gelirinden 30,5 kuruş artmıştır.¹⁶²⁷ Burada 1827 yılındaki kayıta avarız hane sayısı 2 iken 1836 yılındaki kayıta avarız hane sayının 0,5 düştüğü görülmektedir.

4.19. Bali Bey Mahallesi Avarız Vakfı

Vakfın gelirleri şunlardır: Yukarı Pazarda bulunan bir dükkân icarından elde edilen 40 kuruş, Suk-ı Sultanide Yukarı Pazarda bulunan yağhane dükkânı icarından elde edilen 80 kuruş olmak üzere toplam gelir 120 kuruştur. Vakfın giderleri ise şunlardır: Avarıza verilen (6 hane) 114 kuruş, imam olan mütevellîye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 120 kuruştur.¹⁶²⁸

4.20. Cami-i Cedid Mahallesi Avarız Vakfı

Vakfın tek geliri Suk-ı Sultanide Bekir Paşa Hanı bitişiğindeki dükkân icarından elde edilen 65 kuruştur. Vakfın giderleri de şunlardır: Avarıza verilen (1 hane) 19 kuruş, imam mütevellîye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 25 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 40 kuruş artmıştır.¹⁶²⁹

4.21. Cami-i Atik Mahallesi Avarız Vakfı

1836 yılında vakfın tek geliri Suk-ı Sultanide kavaflar içinde bulunan bir dükkân icarından elde edilen 200 kuruştur. Vakfın giderleri de şunlardır: Avarıza verilen (4.5 hane) 90 kuruş, imam olan mütevellîye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 96 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 104 kuruş artmıştır.¹⁶³⁰

¹⁶²⁵ BOA EV.d.38601: varak 15, s.30. Geniş bilgi için bkz. Ahmet Köç, 2021: s.35-47.

¹⁶²⁶ AŞS III: Belge 107, 26/a; Katrancı, 2003: s.191.

¹⁶²⁷ BOA EV.d.38601: varak 15, s.30.

¹⁶²⁸ BOA EV.d.38601: varak 15, s.30.

¹⁶²⁹ BOA EV.d.38601: varak 15, s.30.

¹⁶³⁰ BOA EV.d.38601: varak 15, s.30. Geniş bilgi için bkz. Ahmet Köç, 2021: s.35-47.

4.22. İğdir(li) Hasan Mahallesi Avarız Vakfı

Ocak 1747’de İğdir Hasan Mahallesi Avarız Vakfına ait nakit paranın gönüllü olarak mütevellisi olan Veliddin’in görev beratı Kadı Seyyid Abdürrahim’in arzı üzerine yenilenmiştir.¹⁶³¹ 1836 yılında avarız vakfının tek geliri Suk-ı Sultanide berberler arasında bulunan bir berber dükkânı icarından elde edilen 110 kuruştur. Vakfın giderleri de şunlardır: Avarıza verilen (3 hane) 57 kuruş, imam olan müteveliye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam gelir 63 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 47 kuruş artmıştır.¹⁶³²

4.23. Sağır Bey Mahallesi Avarız Vakfı

Suk-ı Sultanide bir berber dükkânı icarından elde edilen 120 kuruş ve Esb/At Pazarında bulunan berber dükkânı icarından elde edilen 50 kuruş olmak üzere vakfın toplam geliri 170 kuruştur. Vakfın giderleri de şunlardır: Avarıza verilen (4 hane) 76 kuruş, imam olan müteveliye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 82 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 88 kuruştur.¹⁶³³

4.24. Şeyh Şücaüddin Mahallesi Avarız Vakfı

Vakfın tek geliri Suk-ı Sultanide Yukarı Pazarda bulunan bir manav dükkânı icarından elde edilen 70 kuruştur. Vakfın giderleri de avarıza verilen (2 hane) 38 kuruş, imam olan müteveliye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam giderler 44 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 26 kuruş artmıştır.¹⁶³⁴

4.25. Has Balaban Mahallesi Avarız Vakfı

Vakfın tek geliri Suk-ı Sultanide berberler arasında bulunan berber dükkânı icarından elde edilen 150 kuruştur. Vakfın giderleri ise avarıza verilen (2 hane) 38 kuruş, imam olan müteveliye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 44 kuruştur, Vakıf gelirlerinden 106 kuruş artmıştır.

4.26. Çukur Mahalle Avarız Vakfı

Vakfın tek geliri sur dışında Meydan Mahallesinde bulunan Anbarlı bahçenin 1/3 hisse icarından elde edilen 166 kuruştur. Vakfın tek gideri ise avarıza verilen (3,5 hane) 66 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 100 kuruş artmıştır.¹⁶³⁵

¹⁶³¹ VGMA HRF.d.1061: 166.

¹⁶³² BOA EV.d.38601: varak 15, s.30.

¹⁶³³ BOA EV.d.38601: varak 15, s.30.

¹⁶³⁴ BOA EV.d.38601: varak 15, s.30.

¹⁶³⁵ BOA EV.d.38601: varak 15, s.30. Geniş bilgi için bkz. Ahmet Köç, 2021: s.35-47.

4.27. Cami-i Cedid Mahallesi Avarız Vakfı

1836 yılında vakfın gelirleri şunlardır: Yukarı Pazarda bulunan berber dükkânı icarsızdır. Suk-ı Sultanide Lonca karşısında bulunan berber dükkânı icarından elde edilen 130 kuruş, berberler içinde bir menzil ve diğer berber dükkânı icarından elde edilen 68,5 kuruş. Tahta Pazarında boyacı dükkânı harabe ve icarsızdır. Toplam vakıf gelirleri 218 kuruştur. Vakfın giderleri de şu şekildedir: Avarıza verilen (6 hane) 114 kuruş, imam olan mütevellîye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 120 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 98 kuruş artmıştır.¹⁶³⁶

4.28. Çavuş Bahçesi Mahallesi Avarız Vakfı

1836 yılında vakfın tek geliri Suk-ı Sultanide bulunan boyacı dükkânı icarından elde edilen 40 kuruştur. Vakfın giderleri şunlardır avarıza verilen (0,5 hane) 9,5 kuruş, imam olan mütevellîye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 15,5 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 24,5 kuruş artmıştır.¹⁶³⁷

4.29. Arab Mescidi Mahallesi Avarız Vakfı

1836 yılında vakfın gelirleri Tahıl Pazarı adlı mahalde çömlekçi dükkânı icarından elde edilen 60 kuruş, Odalar karşısında bulunan Hacı Mustafa'nın icar ettiği dükkânın yıllık icarından elde edilen 150 kuruş olmak üzere toplam 210 kuruştur. Vakfın giderleri de şunlardır: Avarız-ı haneye verilen (3 hane) 57 kuruş, imam olan mütevellîye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 63 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 147 kuruştur.¹⁶³⁸

4.30. Takyeci Mustafa Mahallesi Avarız Vakfı

1836 yılında vakfın gelirleri şunlardır: Tahta Pazarında saban dükkânı icarından elde edilen 150 kuruş, yine Tahta Pazarında sadakçı dükkânı icarından elde edilen 70 kuruş, başka bir dükkân icarından elde edilen 40 kuruş olmak üzere toplam gelirler 260 kuruştur. Vakıf giderleri şunlardır: Avarıza verilen (5 hane) 95 kuruş, imam olan mütevellîye verilen 6 kuruş olmak üzere 101 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 159 kuruş artmıştır.¹⁶³⁹

¹⁶³⁶ BOA EV.d.38601: varak 16, s.31.

¹⁶³⁷ BOA EV.d.38601: varak 16, s.31.

¹⁶³⁸ BOA EV.d.38601: varak 16, s.31.

¹⁶³⁹ BOA EV.d.38601: varak 16, s.31; Geniş bilgi için bkz. Ahmet Köç, 2021: s.35-47.

4.31. Sofular Mahallesi Avarız Mahallesi

1836 yılında Sofular Mahallesi Avarız Vakfının gelirleri şunlardır: Lonca karşısında yağhane ve habbaz dükkânı icarından elde edilen 243 kuruş, Cami-i Cedid Mahallesi hayırseverlerin vakfettiği bir menzil icarından elde edilen 15 kuruş olmak üzere toplam gelir 258 kuruştur. Vakıf giderleri avarıza verilen (4 hane) 76 kuruş, mütevelliyeye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 82 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 176 kuruş artmıştır. Bu gelirlere ilave olarak 1835 ve 1842 yıllarında Hacı Aişe Medresesi Vakfının gelirlerinden 5'er kuruş Sofular Mahallesi Avarız Vakfına verilmiştir.¹⁶⁴⁰ 1840 yılında Suk-ı Sultani'de Lonca karşısında bulunan ve Sultan Korkud Camii Vakfına ait olan dükkânın icar geliri bu mahallenin avarız vakfına tahsis edilmiştir.¹⁶⁴¹

4.32. Divan Piri Mahallesi Avarız Vakfı

Bu avarız vakfının tek geliri Suk-ı Sultanide bulunan Sarı Ömer kahvesinden vakfedilen 44 kuruştur. Vakfın giderleri ise şunlardır: Avarıza verilen (2 hane) 38 kuruş, imam olan mütevelliyeye verilen 6 kuruş olmak üzere toplam 44 kuruştur.¹⁶⁴²

Tablo 4.1 19.Yüzyılda Antalya Avarız Vakıflarının Gelir ve Giderleri (akçe ve kuruş)

AVARIZ VAKIFLARININ GELİR KALEMLERİ									AVARIZ VAKIFLARININ GİDER KALEMLERİ					
	Mahalle adı	Dükkân	Bahçe	Kahvehane	Yağhane	Menzil	Değirmen	Toplam	Hane sayısı/Avarız za ödenen	Peronel	Diğer	Toplam	Artan	Sur içi/dışı
1	Makbul Ağa	550	-	-	-	-	-	550	8/152	2	3	157	388	Sur içi
2	Meydan, Kızılsaray, D.Kara, T. Pazarı	97	30	-	165	-	-	292	12/229	2	-	231	61	Sur dışı
3	Mecdüddin	56	-	-	-	-	-	56	2/38	6	-	44	12	Sur içi

¹⁶⁴⁰ BOA EV.d.38601: varak 16, s.31; BOA EV.d. 11952: varak 10, 19; Geniş bilgi için bkz. Ahmet Köç, 2021: s.35-47.

¹⁶⁴¹ BOA EV.d.11423: varak 3, s.5.

¹⁶⁴² BOA EV.d.38601: varak 16, s.31; Geniş bilgi için bkz. Ahmet Köç, 2021: s.35-47.

4	Karadayı	45	-	-	-	-	-	45	2/38	6	1	45	-	Sur içi
5	Çullah Kara	50	-	-	-	-	-	50	1/19	6	-	25	25	Sur içi
6	Baba Doğan	185	-	-	-	-	-	185	5/96	-	-	96	89	Sur içi
7	Elmalı	-	-	-	-	-	140	140	7/133	6	1	140	-	Sur dışı
8	Tuzcular	44	-	-	-	-	-	44	2/38	6	-	44	-	Sur içi
9	Demirci Süleyman	-	30	-	80	-	-	110	5/104	6	-	110	-	Sur dışı
10	Aşık Doğan	180	-	-	-	-	-	180	3/57	-	-	57	123	Sur dışı
11	İskender Çelebi	50	-	-	-	-	-	50	2/38	-	-	38	12	Sur içi
12	Kiçi Bali	55	-	-	-	-	-	55	2,5/47	7	1	55	-	Sur dışı
13	Ahi Kızı	40	-	-	90	-	-	130	4/76	6	-	82	48	Sur içi
14	Araban	100	-	-	-	-	-	100	1/19	6	-	25	75	Sur dışı
15	Hatip Süleyman	50	-	-	-	-	-	50	0,5/9,5	6	-	15,5	34,5	Sur içi

16	Kızılharım	-	-	-	-	-	-	-	2/38	-	-	38	-	Sur dışı
17	Şeyh Sinan	250	-	-	-	-	-	250	4/76	6	-	82	168	Sur dışı
18	Yüksek	40	-	-	-	-	-	40	0,5/9,5	-	-	9.5	30,5	Sur dışı
19	Bali Bey	40	-	-	80	-	-	120	6/114	6	-	120	-	Sur dışı
20	Cami-i Cedit	65	-	-	-	-	-	65	1/19	6	-	25	40	Sur içi
21	Cami-i Atik	200	-	-	-	-	-	200	4,5/90	6	-	96	104	Sur içi
22	İğdirli Hasan	110	-	-	-	-	-	110	3/57	6	-	63	47	Sur dışı
23	Sağır Bey	170	-	-	-	-	-	170	4/76	6	-	82	88	Sur dışı
24	Şeyh Şücaeddin	70	-	-	-	-	-	70	2/38	6	-	44	26	Sur dışı
25	Has Balaban	150	-	-	-	-	-	150	2/38	6	-	44	106	Sur içi
26	Çukur/Ahi Yusuf	-	166	-	-	-	-	166	3,5/66	-	-	66	100	Sur içi
27	Cami-i Cedit	203	-	-	-	15	-	218	6/114	6	-	120	98	Sur içi

28	Çavuş Bahçesi	40	-	-	-	-	-	40	0,5/9,5	6	-	15.5	24.5	Sur dışı
29	Arap Mescidi	210	-	-	-	-	-	210	3/57	6	-	63	147	Sur dışı
30	Takyeci Mustafa	260	-	-	-	-	-	260	5/95	6	-	101	159	Sur dışı
31	Sofular	243	-	-	-	15	-	258	4/76	6	-	82	176	Sur dışı
32	Divan Piri	-	-	44	-	-	-	44	2/38	6	-	44	-	Sur dışı
	TOPLAM								110/2.104,5	149				

Tablo verilerine göre 19.yüzyılda Antalya şehir merkezinde sur içinde 14 ve sur dışında da 18 toplamda ise mevcut olan 32 avarız vakfı ile ilgili olarak şu tespitleri yapmak mümkündür: En fazla gelire sahip olan avarız vakfı Makbul Ağa Mahallesi avarız vakfı olup yıllık geliri 550 kuruştur. Bu gelirin tamamı vakfa ait dükkân kiralardan elde edilmekteydi. Hiçbir dükkân geliri olmayan mahalleler Demirci Süleyman, Ahi Yusuf, Kızıllarım, Elmalı ve Divan Piri Mahalleleri avarız vakıflarıdır. Bu vakıflardan sadece Elmalı Mahallesi Avarız Vakfının yıllık 140 kuruşluk asiyab/değirmen geliri vardır. Diğer avarız vakıflarının herhangi bir asiyab/değirmen geliri yoktur. Yine tabloya göre bahçe gelirleri olan üç avarız vakfının olduğu görülmektedir. Bunların içinde yıllık 166 kuruşluk geliri ile Çukur/Ahi Yusuf Mahallesi ilk sıradadır. Diğer mahalleler olan Meydan, Kızılsaray, Demirci Kara, Tahılpazarı Mahallelerinin bir yıllık toplam bahçe gelirleri 30 kuruş ve son olarakta Demirci Süleyman Mahallesi Avarız Vakfının bir yıllık bahçe geliri de 30 kuruştur. Yağhane geliri olan avarız vakıfları ise yıllık 90 kuruşluk geliri ile Ahi Kızı Mahallesi Avarız Vakfı, yıllık 80'er kuruşluk gelirleri ile Demirci Süleyman ve Bali Bey Mahalleleri Avarız Vakıflarıdır. Karadayı, Bali Bey, Tuzcular, Divanpiri, Elmalı, Kiçi Bali ve Demirci Süleyman Mahallelerinin avarız vakfı gelirlerinin tamamı vakfın giderlerine harcanmıştır. Yani bütçeleri denktir. Antalya şehir merkezindeki avarız vakıflarının mütevellilerine 2 il 7 akçe arasında ücretler ödenmiştir.

4.33. Antalya'daki Diğer Vakıflar

Antalya şehir merkezinde 18. ve 19.yüzyıllarda cami, mescit, tekke, zaviye türbe, mederese, sıbyan mektebi, çeşme, han, kuyu, köprü ve avarız vakıfları mevcut olduğu gibi bu vakıfların dışında kalan farklı amaçlara hizmet etmek amacıyla kurulmuş olan vakıflar da vardır. Ağırlıklı olarak zürri vakıflar olan bu vakıflar şunlardır:

4.33.1. Hoca Nebi Vakfı

Bir numaralı Antalya Şeriyeye Defterindeki kayıta vakfın gelirlerine dair herhangi bir bilgi olmamasına rağmen vakfın giderlerine ait detaylı bilgi mevcuttur. Hoca Nebi Vakfının Aralık 1780'deki masrafları/giderleri ve gider kalemleri şunlardır: Kale kapısının masrafları için ödenen 500 akçe, diğer masraflara verilen 300 akçe. Mektep hocasına verilen 900 akçe. Tilavet-i Amme için mektep hocasının halifesine/yardımcısına verilen 200 akçe. Isparta Mescidi imamlığı vazifesi için ödenen 400 akçe. Murad Paşa Camii müezzine her cuma dua okuması için verilen 100 akçe. Şeyh Sinan Camii müezzine verilen 200 akçe. Su harkının/kanalının temizliği için ödenen 50 akçe. Odaların icaresi için ödenen 50 akçe. Han ferraşına verilen 50 akçe. Vakıf tevliyeti için verilen 500 akçe. Fukaraya dağıtılan ekmekler için ödenen 350 kuruş. Ortak olunan börekçi dükkânına ödenen kira bedeli 90 akçe. Muhasebe harcı için ödenen 50 kuruş olmak üzere vakfın mütevellisi olan Hacı Şaban gözetiminde vakfın toplam giderleri 3.140 akçedir.¹⁶⁴³ Hoca Nebi Vakfının tevliyeti 2 Mart 1815 tarihinde vakfa tevliyet eden Teke Mütesellimi Esbak Hacı Mehmed'in vefatından dolayı Teke ve Hamid Sancakları mutasarrıfı olan Vezir Esseyid Mehmed Vahid Paşanın arzı üzerine ve padişahın beratıyla vakfın tevliyet görevi Osman'a verilmiştir.¹⁶⁴⁴

1836 yılına ait evkaf defterinde Hoca Nebi Vakfı ile ilgili şu kayıt mevcuttur: Merhum Hoca Nebi Vakfından vakfiye dışı nezareti mütevellide bulunan müsakkafatının hasılatı icaresi şudur: Suk-ı Sultanide Boyacı Velioğlu dükkânı icarından gelen 80 kuruş, Bekir Paşa Hanı civarında Topal Berberin sakin olduğu dükkân icarından gelen 90 kuruş, İki kapılı kahve yakınındaki berber dükkânı icarından gelen 70 kuruş, Kara Yazıcıoğlu'nun sakin olduğu dükkân icarından gelen 45 kuruş, esb/at pazarındaki terzi dükkânı icarından gelen 45 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki diğer terzi dükkânı icarından gelen 45 kuruş, Hacı Şeyh Efendi'nin sakin olduğu dükkân icarından gelen 100 kuruş, Köşe başında bezzaz dükkânı icarından gelen 70 kuruş, Çil Ömer Hafız'ın sakin olduğu dükkân icarından gelen 50 kuruş, sahaflar içinde bulunan

¹⁶⁴³ AŞS I: belge 80, 23/b; Serap Sarihan, 2003, s.204.

¹⁶⁴⁴ AŞS I, belge 81, 24/a; Serap Sarihan, 2003, s.204, 205; Nergiz, 2010: s.132.

yapıcı dükkânı icarından gelen 100 kuruş, Esb pazarındaki diğer dükkân icarından gelen 25 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 720 kuruştur.¹⁶⁴⁵

1840 yılında Hoca Nebi Vakfının Mütevellisi Ali Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakfın 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık toplam geliri 672 kuruştur. Aynı şekilde iki yıllık toplam giderleri de 672 kuruştur. Yine 1840 yılında vakfiye dışı vakıf mütevellisinin elinde tuttuğu iki yıllık gelirler toplamı 1.500 kuruştur. İki yıllık vakıf giderleri toplamı ise 1.718 kuruştur. Vakıf 218 kuruş zarar etmiştir. Bu borcun gelecek seneye ait vakıf gelirlerinden ödeneceğine dair kayıt/şerh düşülmüştür.¹⁶⁴⁶ 1853 yılında Hoca Nebi Vakfının Mütevellisi Ali Efendi'dir.¹⁶⁴⁷ Vakfın 1859 senesini mahsuben mütevellisi olan Tellak Ali Efendi ile yapılan muhasebesine göre gelirler toplamı 2.275 kuruş, giderler toplamı da 2.275 kuruştur.¹⁶⁴⁸

1865 yılında Antalya'da Hoca Abdünnebi Vakfının Hicri 1281 senesi Muharrem ayının başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İcare-i vahideli bir asiyab/değirmen kirasından gelen 420 kuruş. Yanyalı icarında olan bir dükkân kirasından gelen 400 kuruş. Sodari adlı zımmi icarında olan bir dükkân kirasından gelen 150 kuruş. Terzi icarında olan bir dükkân kirasından gelen 60 kuruş. Angeli adlı zımmi icarında olan bir dükkân kirasından gelen 50 kuruş. Morisi adlı zımmi icarında olan bir dükkân kirasından gelen 200 kuruş. Dimitri adlı zımmi icarında olan bir dükkân kirasından gelen 350 kuruş. Mustafa icarında bir dükkân kirasından gelen 400 kuruş. Mustafa isimli başka bir şahıs icarında olan bir dükkân icarından gelen 200 kuruş. Andon adlı zımmi icarında olan bir dükkân icarından gelen 400 kuruş. İcare-i vahideli başka bir dükkân kirasından gelen 140 kuruş. Vakfa ait olan 2.135 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 320 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 3.090 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfın giderleri ve gider kalemleri ise şunlardır: Osman Halife uhdesinde olan muallim-i sıbyanlık vazifesi için ödenen 85 kuruş. Ali Efendi uhdesinde olan Ammehanlık vazifesi için ödenen 20 kuruş. Mekteb halifesi vazifesi için ödenen 38,5 kuruş. Başka bir mescidin imamlık vazifesi için ödenen 28 kuruş. Şeyh Sinan Camii müezzinlik vazifesi için ödenen 19,5 kuruş. Sarı Harkı temizliği için ödenen 5 kuruş. Fukaraya yapılan iş karşılığında ödenen 42 kuruş. Abkeş/su taşıyıcısı vazifesi için ödenen 48 kuruş. Fukaraya nan/ekmek parası için verilen 8,5 kuruş. Murad Paşa Camii müezzinlik vazifesi için ödenen 9,5 kuruş. Mehmed adlı şahsın uhdesinde olan odabaşılık vazifesi için ödenen 30 kuruş. Vakfa ait binaların tamirat masraflarına ödenen 435 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 116,5 kuruş ve muhasebe harcına ödenen 27,5 kuruş olmak üzere vakfın

¹⁶⁴⁵ BOA EV.d.38601: varak 11, s.22.

¹⁶⁴⁶ BOA EV.d.11423: varak 7, s.13.

¹⁶⁴⁷ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁶⁴⁸ BOA EV.d.16857: varak 2, s.4.

toplam giderleri 913 kuruştur. Vakfın 1865 yılında yapılan muhabetine göre vakıf gelirlerinden artan 2.177 kuruş vakfın mütevellisi ve müderrisi olan Ali'ye vakfiye şartları gereğince verilmiştir.¹⁶⁴⁹ 1871 yılında Hoca Abdünnebi Vakfının müsakkafatından gelirleri toplamı 3.920 kuruş, vakfın giderleri toplamı ise 2.982 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 938 kuruş vakfın mütevellisi tarafından kayıt altına alınırken Evkaf Nezaretine de 62 kuruş muhasebe harcı ve maaş-ı muharrer bedeli olarak ödenmiştir.¹⁶⁵⁰ 1872 yılında Hoca Nebi Vakfının mütevellisi olan İsmail Efendi ile görülen muhasebesine göre vakfın toplam geliri 3.320 kuruş, toplam vakıf giderleri ise 3.200 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 120 kuruş artmıştır. Ayrıca vakfın gelirlerinden Evkaf Nezaretine 8 kuruş ödeme de yapılmıştır.¹⁶⁵¹

Tablo 4.2 Hoca Nebi Vakfının Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir miktarı	Personel	Kira giderleri	Tamirat	Tahsisat	Vergiler	Toplam gider	
1780	Vakıf gelirleri şerhiye sicil defterinde belirtilmemiştir.					1.600	140	850	500	50	3.140	-
1836	720	-	-	-	720	Evkaf defterinde vakıf giderlerinden bahsedilmemiştir.						
1839/1840	2.172	-	-	-	2.172	2.390					2.390	-218
1865	2.270	-	-	320	3.090	291,5		435	42,5	144	913	+2.177
1871	3.920				3.920	3.044					3.044	+876
1872	3.320				3.320	3.192				8	3.200	+120

4.33.2. Ömer Paşa Vakfı

Semavi Eyice'nin bildirdiğine göre ve kitabesindeki bilgilere göre Teke Sancağının Elmalı Kazasında bulunan cami ve medrese, aslen Manavgatlı olan Ketencizade Ömer Paşa tarafından 1610'da inşa ettirilmiştir.¹⁶⁵² Her ne kadar Ömer Paşa Camii ve külliyesi Antalya'nın Elmalı Kazasında olsa da bu vakıf Antalya'da kurulmuş ve vakfa ait gelir getiren dükkanların büyük bir kısmı Antalya şehir merkezinde olduğu için bu çalışmadaki Antalya vakıflarına dahil edilmiştir. Cami ve medresesi vakfından olmak üzere vakıfnamesinde yazılı olan Antalya İskelesindeki 3 han ve Antalya dışında bedesten yakınında bulunan zürri/evladiyet vakfına ait dükkanlar zamanla zabt olunmuş ise de vakıfnamesinde münderiç olduğundan bu defa tahkik ve Teke Mutasarrıfı Hacı Osman Paşa tarafından vakf tarafına hükm ve zahire ihraç olunarak zabt olunan dükkânların 1835 senesi mart ayı itibariyle isticar olunan yıllık hasılatı şu şekildedir: Moralı Dürzi Ali Efendi'nin sakin olduğu bir dükkân icarından gelen 60 kuruş, bu

¹⁶⁴⁹ BOA EV.d.39015: varak 9, s.17.

¹⁶⁵⁰ BOA EV.d.21648: varak 2, s.3.

¹⁶⁵¹ BOA EV.d.22248: varak 1, s.1.

¹⁶⁵² Semavi Eyice, "Ömer Paşa Külliyesi", *DİA İslam Ansiklopedisi*, 2007, C.34, s.78.

dükkânın bitişiğinde Dürzi Vasili zımminin sakın olduğu bir dükkân icarından gelen 60 kuruş, bitişiğinde Berber Vasili zımminin sakın olduğu bir dükkân icarından gelen 70 kuruş, bitişiğinde köşe başındaki saatçi dükkânı icarından gelen 70 kuruş, bitişiğinde köşe başında Kaskal adlı zımminin sakın olduğu dükkân icarından gelen 50 kuruş, bitişiğinde Hacı Hasan'ın sakın olduğu dükkânın senelik icarından gelen 70 kuruş, bitişiğinde Mehmed'in sakın olduğu dükkânın senelik icarından gelen 150 kuruş, bitişiğinde bir dükkânın senelik icarından gelen 100 kuruş, bitişiğinde yine bir dükkânın senelik icarından gelen 100 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde Hacı Ayvaz dükkânı icarından gelen 250 kuruş, bitişiğinde Arab dükkânı icarından gelen 250 kuruş, bitişiğinde Kadayıfçı Mehmed dükkânı icarından gelen 190 kuruş, bitişiğinde berber Osman'ın sakın olduğu dükkân icarından gelen 80 kuruş, bitişiğinde Semerci Dimitri'nin sakın olduğu dükkân icarından gelen 70 kuruş, bitişiğinde köşe başında Morali Berber Ömer'in sakın olduğu dükkân icarından gelen 100 kuruş, Çıkırıkcı Ahmed'in sakın olduğu dükkân icarından gelen 55 kuruş, bitişiğinde Dürzi Ahmed Ustanın dükkânı icarından gelen 60 kuruş, bitişiğinde Muytab Hacı Ahmed'in sakın olduğu dükkân icarından gelen 60 kuruş, bitişiğinde Hüseyin'in sakın olduğu dükkân icarından gelen 60 kuruş, bitişiğinde Morali İbrahim'in sakın olduğu dükkân icarından gelen 60 kuruş, bitişiğinde Muytab Mustafa'nın sakın olduğu dükkân icarından gelen 60 kuruş, bitişiğinde pabuççu zımminin sakın olduğu dükkân icarından gelen 60 kuruş, bitişiğinde bulunan bir dükkân icarından gelen 50 kuruş, bitişiğinde Hacı Halil'in sakın olduğu dükkân icarından gelen 40 kuruş, bitişiğinde Molla Hasan'ın sakın olduğu dükkân icarından gelen 40 kuruş, bitişiğinde köşe başında nakliyecisi dükkânı icarından gelen 40 kuruş, bitişiğinde bir zımminin sakın olduğu dükkân icarından gelen 40 kuruş, bitişiğinde Çavuşoğlu Hacı Mehmed dükkânı icarından gelen 50 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki Abdurrahman dükkânı icarsızdır. Bu dükkânın da bitişiğinde Saraç Yusuf'un sakın olduğu dükkân icarından gelen 40 kuruş, diğer köşe başında Hasan'ın sakın olduğu dükkân icarından gelen 50 kuruş, bitişiğinde yine Hasan'ın dükkânı icarından gelen 60 kuruş, bitişiğinde yine Hasan'ın sakın olduğu dükkân icarından gelen 60 kuruş, bitişiğindeki dükkân icarından gelen 60 kuruş, bitişiğinde Baryeoğlu dükkânı icarından gelen 50 kuruş. Semercinin Hacı Ahmed dükkânının arsa icarından gelen 5 kuruş, Saraç Hasan'ın sakın olduğu Erkekoğlu dükkânının arsa icarından gelen 5 kuruş, Yekenbaş Hafızın sakın olduğu dükkândan arsa icarından gelen 7,5 kuruş, Üretbeyoğlu Mahmud dükkânı arsa icarından gelen 5 kuruş, Üretbeyoğlu'nun diğer dükkân arsa icarından gelen 5 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 2.792,5 kuruştur. Vakfın Antalya İskelesinde olan üç adet handan olan ve denize bakan han bundan önce yanmıştır. Sabık Teke Mütesellimi Hacı Mehmed Ağa ve merhum mütevellileri tarafından her sene 30 kuruş arsa icarı bedeli ile bu hanı zabt ederek yeniden inşa ettirmişlerdi.

Hacı Mehmed Ağa ve sonraki mütevellileri vefat edince bu han canib-i miriyeden (devlet tarafından) zabt ile satın alınmıştır. Daha sonra han 30 kuruş icar bedeli ile kiraya verilmiştir. Han, her ne kadar mütevellileri tarafından icara verilmekte ise de bu defa vali, marifet-i şerle 70 kuruş dahi icara zam yaparak her sene 100 kuruş arsa icarı vakf tarafına verilmesi müstehak görülmüştür. Bu sebeple hanın kiracısı olan Seyyid Mehmed dahi yıllık 100 kuruş icar bedeli vermeyi taahhüt etmiştir. Bu konu bu şekilde kayda geçmiştir. Kayıt gereğince hanın senelik icarından 100 kuruş vakfa verilmekteydi. Bu hanın bitişiğinde diğer Kapan Hanı olarak bilinen bir han dahi harabe bir vaziyette olup icarsız ve boştur. Daha sonra bu harabe hanın tamiri noktasında icabına bakılacağına dair kayıt tutulmuştur. Diğer bitişiğinde Uzun Han olarak bilinen han dahi bütün bütün menhum/talan edilmiş olup icarsız ve boştur. Uzun Han'ın da daha sonra yolunun icabına bakılacağına dair kayıt tutulmuştur. Tüm bunlara bakıldığında bir yıllık toplam vakıf gelirleri 2.892,5 kuruştur.¹⁶⁵³ Yukarıdaki muhasebe kaydı bu vakfa ait 33 adet dükkânın ve 5 adet arsasının oluşunu ve vakfın gelirlerinin tamamının bu dükkân ve arsaların kira gelirlerinden elde edildiğini göstermektedir. 18 ve 19.yüzyıllara ait evkaf ve hurufat defterinde bu vakfa ait personel atamaları ile ilgili herhangi bir kayda ulaşılamamıştır.

4.33.3. Seyyidoğlu Vakfı

Arşiv kayıtlarındaki veriler bu vakfın zürri/evladiyet bir vakıf olduğunu göstermektedir. 1836 yılında Antalya'da Seyyidoğlu'nun evlad-ı evladına vakf eylediği vakıfnamesi üzere evladından Şerife bint-i Hacı Mehmed'in elinde bulunan müsakkafat gelirleri şunlardır: Antalya İskelesinde bulunan bir dükkân icarından gelen 75 kuruş, sur içinde bulunan bir dükkân icarından gelen 20 kuruş, Suk-ı Sultanide bulunan dükkân icarından gelen 70 kuruş, yine Suk-ı Sultanide bulunan başka bir dükkân icarından gelen 70 kuruş, yine Suk-ı Sultanide bulunan saraç dükkânı icarından gelen 75 kuruş. Bahçeler arasında bulunan bir bahçe icarından gelen 50 kuruş, yine bahçeler arasında Hacı Kasaboğlu'nun sakin olduğu bahçe icarından gelen 77,5 kuruş, yine bahçeler arasında Türkmenoğlu bahçesi icarından gelen 110 kuruş, Değirmenönü'nde Kerimin Bahçesi olarak bilinen bahçenin icarından gelen 80 kuruş, yine bahçeler arasında Bakırcıoğlu bahçesinin hisse icarından gelen 39 kuruş, Antalya'da Değirmenönü'nde bulunan bir taş değirmenin senelik icarından gelen 130 kuruş, Meydan Mahallesinde Kayalı Bahçe'nin senelik hisse-i icarından gelen 50 kuruş, Rum bir ahalide bulunan bahçenin hisse-i icarından gelen 90 kuruş, yine bahçeler arasında Mencaroğlu bahçesi yakınında bulunan bahçe hisse-i icarından gelen 13 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 849,5 kuruştur. İstanos'da Kiremitli Mahallesinde bulunan bir han, İstanos'da cami yakınında

¹⁶⁵³ BOA EV.d.38601: varak 13, s.25.

bulunan arsa ve Maslakönü adlı mahalde bulunan dükkân arsası icarsızdır. Evladiyet vakfının vakıfnamesinde yazılı olan müsakkafatını daha önceleri vakıf kurucusunun evlatları ahz etmiş olduğundan halihazırda yine vakıf kurucusunun evlatlarından olan Şerife Hatun vakfın müsakkafat gelirlerinin mutasarrıfıdır.¹⁶⁵⁴

Şerife bint-i Hacı Mehmed elinde bulunan evkafın 1840 senesi gelir beyanına göre vakfın 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık toplam gelir miktarı 836 kuruştur. Vakfın iki yıllık giderleri olan 206 kuruş vakıf çalışanlarının maaşlarına ödenmiştir. Vakıf gelirlerinden 630 kuruş artmıştır.¹⁶⁵⁵ 1853 yılında Seyidoğlu Vakfının mutasarrıfı Ömer Bey'dir.¹⁶⁵⁶ 1859 senesine mahsuben vakfın mütevellisi yine evlad-ı vakıftan olan Şerife bint-i Hacı Mehmed ile yapılan muhasebesine göre gelirler toplamı 849 kuruş, giderler ise muhasebe harcına ödenen 53 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 795 kuruş artmıştır.¹⁶⁵⁷

1865 yılında vakfın adı Seyyidzade Vakfı olarak kaydedilmiştir. Vakfın mütevellisi ise Şerife Hanım'ın vekili ve mahdumu/oğlu olan Süleyman Bey marifetiyle Hicri 1281 senesi Muharrem ayı başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan bir yıllık muhasesine göre vakfın gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İcare-i vahideli bir dükkân kirasından gelen 2.250 kuruş. İcare-i vahideli olan ve Yokuşbaşı'nda bulunan bir dükkân harebe durumdadır. İcare-i vahideli Lonca Hanı karşısında bulunan bir dükkân kirasından gelen 550 kuruş. Sahafklar içinde bulunan bir dükkân kirasından gelen 140 kuruş. İbrahim Usta icarında olan bir dükkân kirasından gelen 120 kuruş. İcare-i vahideli sarraç dükkânı kirasından gelen 100 kuruş. İcare-i vahideli diğer bir sarraç dükkânı kirasından gelen 100 kuruş. İcare-i vahideli bir taş değirmen kirasından gelen 500 kuruş. Küçükalyalı adlı mahalde bulunan bahçe kirasından gelen 200 kuruş, yine Küçükalyalı adlı mahalde bulunan diğer bir bahçe kirasından gelen 300 kuruş. Değirmenönü adlı mahalde bulunan bahçe kirasından gelen 300 kuruş, yine Değirmenönü adlı mahalde bulunan bahçe kirasından gelen 200 kuruş. Başka bir bahçenin hisse kirasından gelen 60 kuruş. Kayalı bahçesi hisse kirasından gelen 50 kuruş. Hacı Mehmed bahçesi hisse kirasından gelen 12 kuruş. İstanos'ta bulunan harabe bir menzıl olmak üzere vakfın toplam geliri 4.882 kuruştur. Yine 1865 yılındaki vakıf giderleri de şunlardır: Vakfa ait binalara yapılan tamirat masraflarına ödenen 492 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 219 kuruş ve muhasebe harcına ödenen 54,5 kuruş olmak üzere toplam vakıf masrafları 765,5 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 4.116,5 kuruş vakfın vakfiyesinde daha önceden belirlemiş olduğu şartlar gereğince vakfın evlatlarına verilmiştir.¹⁶⁵⁸

¹⁶⁵⁴ BOA EV.d.38601: varak 16, s.32.

¹⁶⁵⁵ BOA EV.d.11423: varak 14, s.28.

¹⁶⁵⁶ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁶⁵⁷ BOA EV.d.16857: varak 3, s.5.

¹⁶⁵⁸ BOA EV.d.39015: varak 7, s.14.

Tablo 4.3 Seyyidoğlu Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	340	509,5	-	-	849,5	Arşiv belgesinde giderler belirtilmemiş.						
1839/1840	836		-	-	836	206	-	-	-	-	206	+630
1859	849		-	-	849	-	-	-	-	53	53	+796
1865	3.750	1.122	-	-	4.882	-	-	492	-	273,5	765,5	+4.116,5

4.33.4. Hacı Ali Vakfı

Hacı Ali Vakfı da bir zürri/evladiyet vakfıdır. 1836'da Antalya'da Merhum Hacı Ali'nin evladı evladına neslen vakf ve şart idip ve halihazırda neslinden olan Osman, Muhammed Ali, Hasan, büyük valideleri ve kerimleri mahkeme huzuruna gelip kendilerine vakıfla alakalı sorulan sorulara verdikleri cevaplarında vakfa ait vakfiyenin Antalya bedestenini dahilinde çıkan yangında yanarak zayi oldu diye ve öteden beri neslen intikal edegeldiğini ifade etmişlerdir. Antalya'nın Nakibü'l Eşrafi Hacı Mahmud Efendi ve Hacı Şeyh Mehmed Efendi dahi mahkemede mevcut olup bedestenin yandığına şahadet etmeleriyle halihazırda ellerinde mevcut bulunan evkaf-ı müsakkafat ve icare-i senevilerinin beyanına göre vakıf gelirleri şunlardır: İstanos Nahiyesinde bulunan bahçenin yıllık icarından gelen 225 kuruş. Şerafeddin Bayırı Köyünde bulunan bir parça bahçenin senelik mahsulünden elde edilen 120 kuruş, Antalya'da Mendad Şeriflerin Mustafa'nın tasarrufunda olan bahçenin yıllık icarından gelen 75 kuruş, Antalya'nın Meydan Mahallesinde bulunan bir parça bahçenin yıllık icarından gelen 35 kuruş, Antalya'da dükkân önünde harap bir dükkân icarsızdır, yine aynı mahallede bulunan bir dükkân arsası icarsızdır. Suk-ı Sultanide Emiroğlu zımmi yakınında bulunan dükkân icarından gelen 55 kuruş, Antalya'da Esb/At Pazarında Terzi Necdeddin'in sakin olduğu dükkân icarından gelen 40 kuruş, Antalya'da Tahta Pazarında Solak keferenin sakin olduğu dükkân icarından gelen 40 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 590 kuruştur. Vakfın giderleri ise binaların ve kiremitlerin tamirine harcanan 320 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 270 kuruş artmıştır.¹⁶⁵⁹

Antalya'da Merhum Hacı Ali'nin neslinden evlatlarının ve kerimelerinin/kız evlatlarının mutasarrıf olduğu vakfın 1840'taki gelir beyanına göre 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık gelirleri toplamı 650 kuruştur. Vakfın iki yıllık giderleri ise vakıf görevlilerinin maaşlarına ödenen 154 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 496 kuruş artmıştır.¹⁶⁶⁰ 1853 yılında

¹⁶⁵⁹ BOA EV.d.38601: varak 17, s.33.

¹⁶⁶⁰ BOA EV.d.11423: varak 14, s.28.

Antalya’da Hacı Ali Ağanın evladiyet/zürri vakfının mutasarrıfı Mehmed’tir.¹⁶⁶¹ Vakfın mütevellileri evlad-ı vakıftan olan Eyyüb ve Fela Hasan ile 1859 senesini mahsuben yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri 650 kuruş, gideri ise muhasebe harcına ödenen 43 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 607 kuruş artmıştır.¹⁶⁶²

1865 yılında Hacı Ali Ağa Vakfının mütevellisi olan Hasan’ın marifetiyle Hicri 1281 senesi Muharrem ayının başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın gelirleri şunlardır: İcare-i vahideli bir dükkân kirasından gelen 250 kuruş. İbrahim Ağa icarında olan bir dükkân kirasından gelen 175 kuruş. Başka bir dükkân kirasından gelen 120 kuruş. Vakfa ait olan iki adet dükkân arsası hali /boştur. Yine vakfa ait icare-i vahideli olan bir adet değirmen harebe bir haldedir. İcare-i vahideli olan bir bahçe kirasından gelen 250 kuruş. İcare-i vahideli olan diğer bir bahçe kirasından gelen 325 kuruş. Bir parça bağ icarından gelen 200 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 1.445 kuruştur. Vakfın 1865 yılındaki giderleri de şunlardır: Maaş-ı muharrere ödenen 192 kuruş ve muhasebe harcına ödenen 42,5 kuruş olmak üzere toplam 234,5 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 1.210,5 kuruş, vakfın daha önceden belirlediği şartlar gereğince evlatlarına verilmiştir.¹⁶⁶³

Tablo 4.4 Hacı Ali Ağa Vakfının Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Personel	Isınma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	135	455	-	-	590	-	-	320	-	-	320	+270
1839/1840	650		-	-	650	154	-	-	-	-	154	+496
1859	650		-	-	650	-	-	-	-	43	43	+607
1865	545	775	-	-	1.320	-	-	-	-	234,5	234,5	+1.085,5

4.33.5. Rahmiye bint-i Hacı Hüseyin Vakfı

1835’te Antalya’nın sur içindeki Tuzcular Mahallesi sakinlerinden iken bundan önce vefat etmiş olan Rahmiye bint-i Hacı Hüseyin adlı hatun hisse-i avradı olan hakkını, kardeşi Hacı Ahmed b. Hacı Hüseyin’e Divan-ı Şer’i Ahmediye’de (mahkemede) devrettiği vakfın ve Şeyh Sinan Mahallesinde oturan Hacı Ali Ağa’nın bina eylediği medresenin müderrisi olan Abdülcélil Efendi, şart-ı vâkıf gereğince emlakından olup kale dışında olan Suk-ı Sultanide vakıfnamesinde münderiç olan bir dükkânı bu ana kadar mülkiyet üzere zabt etmiş ise de bu defa ma’rifeti şerh ile zuhuriyet-i mahzarında vakıf tarafına hükm olunmuş olmakla kayd ve şerh

¹⁶⁶¹ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁶⁶² BOA EV.d.16857: varak 3, s.5.

¹⁶⁶³ BOA EV.d.39015: varak 8, s.16.

verilmiştir. Suk-ı Sultanide berberler arasında bulunan ve Neliso adlı zımminin sakın olduğu dükkân icarından elde edilen 160 kuruş vakfın tek geliridir.¹⁶⁶⁴

4.33.6. Hacı Ayşe bint-i Hacı Ahmed Vakfı

1836'da Antalya sakinlerinden Hacı Aişe bint-i Hacı Ahmed adlı hatun sur içinde olan ve Baba Doğan Mahallesinde bulunan bir destgahhaneyi etib/güzel malından ifraz ile vakf edip hatunun iktiza eden vakıfnamesi elinde olup vakfın hayatta oldukça mütevelliliğinin kendisinde olduğunu vekili olan Hacı İbrahim b. Hacı Ömer'in takriri üzerine vakfın geliri şu şekildedir: Bu destgâhhane kiremit çatılı ve tahtani olup içerisinde 21 adet destgâh vardır ve bu destgâhların geliri toplam 84 kuruştur. (Her bir destgâh şehri/aylık dörder kuruştan icara verilmiştir.) Vakfın masrafları da şu şekildedir: Tekeli Mehmed Paşa Camii'ne vakf edilen: Abdesthane temizliğine verilen 10 kuruş, mütevellisine verilen 10 kuruş, caminin kandil yağı için verilen 5 kuruş olmak üzere toplam 25 kuruştur. Cami-i Atik'e vakf edilen: Şamdan akçesine verilen 10 kuruş, kürsü şeyhine verilen 10 kuruş, minarenin kandilleri için verilen 3 kuruş, müezzine verilen 5 kuruş olmak üzere toplam 28 kuruş. Vakfın mütevellisine verilen 10 kuruş, destgâhhanenin tamirine ödenen 21 kuruş olmak üzere toplam giderler 84 kuruştur.¹⁶⁶⁵

Antalya sakinelerinden Hacı Ayişe bint-i Ahmed adlı hatunun Baba Doğan Mahallesinde vakfettiği bir destgâhhanenin 1840 senesinde yapılan muhasebesine göre vakfın 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık gelirleri toplamı 168 kuruştur. Aynı şekilde vakfın iki yıllık giderleri toplamı da 168 kuruştur.¹⁶⁶⁶

1842 yılında Hacı Ayişe bint-i Ahmed adlı hatunun vakfeylediği ve 21 odadan oluşan destgâhhanesinin geliri 84 kuruştur. Vakfın gelirleri yine 1835 yılında olduğu gibi şu şekilde paylaştırılmıştır: Tekeli Mehmed Paşa Camii'ne vakf edilenler şunlardır: Abdesthane temizliğine verilen 10 kuruş, mütevellisine verilen 10 kuruş, caminin kandil yağı için verilen 5 kuruş olmak üzere toplam 25 kuruştur. Cami-i Atik'e vakf edilenler de şunlardır: Şamdan akçesine verilen 10 kuruş, kürsü şeyhine verilen 10 kuruş, minarenin kandilleri için verilen 3 kuruş, müezzine verilen 5 kuruş olmak üzere toplam 28 kuruş. Vakfın mütevellisine verilen 10 kuruş, destgahhanenin tamirine ödenen 21 kuruş olmak üzere toplam giderler 84 kuruştur.¹⁶⁶⁷

¹⁶⁶⁴ BOA EV.d.38601: varak 12, s.23.

¹⁶⁶⁵ BOA EV.d.38601: varak 12, s.23.

¹⁶⁶⁶ BOA EV.d.11423: varak 13, s.25.

¹⁶⁶⁷ BOA EV.d.11952: varak 11, s.21.

4.33.7. K r Hacıoğlu Mustafa Vakfı

1836'da Antalya'da K r Hacıoğlu Mustafa'nın vakf eylediği Suk-ı Sultanide saraçlar içinde bulunan Sarraç Hacı Mustafa dükkânının icarından elde edilen 35 kuruş vakfın tek gelir kaynağıdır. Yine 1836 yılında vakıf masrafları da şunlardır: Cami-i Atik'e vakf edilen: Şamdan akçesine verilen 12,5 kuruş, mütevellisine verilen 10 kuruş olmak üzere toplam 22,5 kuruş, İstanos'da Cumaönü Camii'ne vakfedilen 12,5 kuruş olmak üzere toplam masraf 35 kuruştur.¹⁶⁶⁸ 1840 yılında vakfın yapılan muhasebesine 1839 ve 1840 yıllarına ait olmak üzere iki yıllık toplam vakıf gelirleri 70 kuruştur. Aynı şekilde iki yıllık vakıf giderleri de 70 kuruştur.¹⁶⁶⁹

1842 yılında yapılan muhasebeye göre vakfın tek gelir kaynağı yine Suk-ı Sultanide bulunan Sarraç Hacı Mustafa dükkânının yıllık icarından elde edilen 35 kuruştur. Vakfı giderleri de şunlardır: Cami-i Atik'e vakf edilen: Şamdan akçesi için verilen 12,5 kuruş, mütevellisine verilen 10 kuruş olmak üzere toplam 22,5 kuruş, İstanos'da Cumaönü'ndeki camiye vakf edilen 12,5 kuruş olmak üzere toplam masraf 35 kuruştur.¹⁶⁷⁰ 1853 yılında K r Hacıoğlu Mustafa Ağa Vakfının mütevellisi Hafız Ahmed'tir.¹⁶⁷¹ 1859 yılında Antalya'da K r Hacıoğlu Mustafa Ağa'nın bazı mahallerde vakf eylediği vakfının mütevellisi Hafız Ahmed ile yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri 440 kuruş, giderleri ise 435 kuruştur. Vakıf gelirlerinden 5 kuruş artmıştır.¹⁶⁷²

1865 yılında vakfın mütevellisi olan Hafız Ahmed Efendi marifetiyle Hicri 1281 senesi Muharrem ayı başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: İcare-i vahideli bir dükkân kirasından gelen 150 kuruş. İcare-i vahideli sarraç dükkânı kirasından gelen 150 kuruş, diğ r icare-i vahideli bir dükkân kirasından gelen 280 kuruş. Vakfa ait olan 804 kuruş nakit paranın istirbahından elde edilen 105 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 785 kuruştur. Yine 1865 yılında vakfın giderleri ve gider kalemleri de şunlardır: Ahmed Efendi uhdesinde olan vakıf tevliyeti vazifesi için ödenen 50 kuruş. Aynacı Mescidi revgan yağı için ödenen 5 kuruş. Murad Paşa su harkı/kanalı tamirâtı için ödenen 10 kuruş. Vakfa ait sair giderlere harcanan 30 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 34 kuruş ve muhasebe harcına ödenen 8,5 kuruş olmak üzere vakfın bir yıllık giderleri 137,5 kuruştur. Vakfın yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakıf gelirlerinden artan

¹⁶⁶⁸ BOA EV.d.38601: varak 12, s.23.

¹⁶⁶⁹ BOA EV.d.11423: varak 13, s.26.

¹⁶⁷⁰ BOA EV.d.11952: varak 11, s.22.

¹⁶⁷¹ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁶⁷² BOA EV.d.16857: varak 2, s.4.

647,5 kuruş vakfın nakit parası olan 804 kuruşa dahil edilmiştir. Böylece vakfın nakit para miktarı da 1.451,5 kuruşa çıkmıştır.¹⁶⁷³

Tablo 4.5 Kör Hacıoğlu Mustafa Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir miktarı	Personel	Isınma ve aydınlatma	Tamirat	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	35	-	-	-	35	10	12,5	-	12,5	-	35	0
1839/1840	70	-	-	-	70	20	25	-	25	-	70	0
1842	35	-	-	-	35	10	12,5	-	12,5	-	35	0
1865	680	-	-	105	785	50	5	10	30	42,5	137,5	+647,5

4.33.8. Gevişalmaz Hacı Halil Vakfı

Gevişalmaz Hacı Halil Vakfı da zürri/evladiyet bir vakıftır. Bu hayırsever vakıf gelirlerinin Antalya şehir merkezinde bulunan cami imamalarına ve kürsü şeyhlerine verilmesini şart koşmuştur. 12 Nisan 1823'te Antalya'nın Makbul Ağa Mahallesi sakinlerinden iken bundan önce vefat etmiş olan Hacı Halil adlı hayırseverin evlad-ı evlada vakf ve bağdel inkıraz sonrasında Antalya'da bulunan cami imamalarına ve kürsü şeyhlerine verilsin diye şart ve tayin edilen evkafına hüccet-i şeriyeye ile mütevellî olan Seyyid Yusuf Efendi'dir. Vakfın vakfiyesi olmayıp bila vakfiye/vakfiye dışı olan 1836'da mütevellî elinde bulunan müsakkafat gelirleri şunlardır: Kabak Koridi bahçesi icarından elde edilen 75 kuruş, Toyranlı'nın sakin olduğu bahçe icarından elde edilen 170 kuruş, Suk-i Sultanide Kokemet zımminin sakin olduğu dükkânın 1/3 hisse-i icarından gelen 40 kuruş, kale kapısı karşısında bulunan dikici dükkânının icarından elde edilen 40 kuruş, bedesten karşısında bulunan Morali'nin sakin olduğu dükkân icarından elde edilen 40 kuruş, bu dükkânın bitişiğinde bulunan yemenici dükkânı icarından gelen 40 kuruş, Kavas Ahmed kahvesinin dükkân icarından elde edilen 25 kuruş, Suk-ı Sultanide lonca karşısında bulunan Totoruş zımminin dükkânının arsa icarından elde edilen 7,5 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 437,5 kuruştur. Vakfa ait masraflar da şu şekildedir: Bu vakfın eskiden beri şartları olmasa da camilerin imam ve kürsü şeyhlerine mütevellinin bila sened/kayıt dışı verdikleri şunlardır: Cami-i Atik'e verilen: İmam efendiye verilen 15 kuruş, kürsü şeyhine verilen 30 kuruş olmak üzere toplam 45 kuruş. Tekeli Mehmed Paşa Camii'ne verilen: İmam efendiye verilen 15 kuruş, kürsü şeyhine verilen 75 kuruş olmak üzere toplam 90 kuruş. Bali Bey Camii'ne verilen: İmam efendiye verilen 15 kuruş, kürsü şeyhine verilen 30 kuruş olmak üzere toplam 45 kuruş. Mütevellî efendiye verilen 2,5 kuruş olmak üzere toplam giderler 200 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 237,5 kuruş Antalya çarşısında çıkan yangında

¹⁶⁷³ BOA EV.d.39015: varak 7, s.14.

yanmış olan vakfa ait dükkânların yeniden inşalarına sarf edilmiştir.¹⁶⁷⁴ 1840 yılında Gevişalmaz Hacı Halil'in Antalya'da bulunan cami imamlarına ve kürsü şeyhlerine verilsin diye şart ve tayin eylediği evkafının mütevellisi olan Hacı İbrahim Efendi ile yapılan muhasebeye göre vakfın 1839 ve 1840 yıllarına ait olmak üzere toplam iki yıllık gelirleri 825 kuruştur. Aynı şekilde vakfın iki yıllık giderleri de 825 kuruştur.¹⁶⁷⁵ 1853 yılında Hacı Halil Vakfının Mütevellisi Hüseyin Efendi'dir.¹⁶⁷⁶ Gevişalmaz Halil Efendi Vakfının 1859 senesini mahsuben mütevellisi Hüseyin Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakıf gelirleri 475 kuruş aynı şekilde vakıf giderleri de 475 kuruştur.¹⁶⁷⁷ 1865 yılında Gevişalmaz Halil Vakfının kaimekamı olan Hüseyin Efendi marifetiyle Hicri 1281 senesi Muharrem ayının başından Zilhicce ayının sonuna kadar yapılan bir yıllık muhasesine göre vakfın gelirleri ve gelir kalemleri şunlardır: Sülüs hisse 1/3 duhancı dükkânı kirasından gelen 200 kuruş, bir dükkân kirasından gelen 200 kuruş. Kel Osman icarında olan bir dükkân kirasından gelen 125 kuruş, yine Kel Osman icarında olan diğer dükkân kirasından gelen 125 kuruş. Başka bir duhancı dükkânı kirasından gelen 200 kuruş. Kabak Koridi bahçesi kirasından gelen 125 kuruş. Hayrayerli bahçesi kirasından gelen 150 kuruş olmak üzere toplam vakıf gelirleri 1.125 kuruştur. Yine vakfın 1865 yılındaki giderleri ve gider kalemleri de şu şekildedir: Tekeli Mehmed Paşa Camii şeyhine verilen 125 kuruş. Yine Tekeli Mehmed Paşa Camii hitabetlik vazifesi için ödenen 75 kuruş. Yine Tekeli Mehmed Paşa Camii Şerif imametiğine verilen 35 kuruş. Bali Bey Camii kürsü şeyhine verilen 45 kuruş. Yine Bali Bey Camii imametiğine verilen 35 kuruş. Cami-i Atik kürsü şeyhine verilen 40 kuruş. Yine Camii Atik imametiğine verilen 25 kuruş. Vakıf kaimekamına vazifesi için ödenen 208 kuruş. Tamirat masraflarına harcanan 486 kuruş. Maaş-ı muharrere ödenen 41 kuruş, muhasebe harcına ödenen 10 kuruş olmak üzere toplam vakıf giderleri 1.125 kuruştur. Vakfın yapılan bir yıllık muhasebesine göre vakfın bir yıllık geliri olan 1.125 kuruşun tamamı farklı camilerin ihtiyaçları başta olmak üzere harcanmıştır.¹⁶⁷⁸ Bu vakfın gelirlerinin büyük bir kısmı Antalya şehir merkezinde bulunan Tekeli Mehmed Paşa Camii, Bali Bey Camii ve Cami-i Atik'te görev yapan cami görevlilerine tahsis edilmiştir.

¹⁶⁷⁴ BOA EV.d.38601: varak 12, s.24.

¹⁶⁷⁵ BOA EV.d.11423: varak 14, s.27.

¹⁶⁷⁶ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁶⁷⁷ BOA EV.d.16857: varak 2, s.4.

¹⁶⁷⁸ BOA EV.d.39015: varak 4, s.8.

Tablo 4.6 Gevişalmaz Hacı Halil Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						
Yıllar	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir	Yapılan tahsisatlar		Tamirat ve bakım	Sair	Vergiler	Toplam gider	Fark
1836	292,5	145	-	-	437,5	200		237,5	-	-	437,5	0
1839/1840	825		-	-	825	825			-	-	825	0
1859	475		-	-	475	475			-	-	475	0
1865	850	275	-	-	1.125	588	-	486	-	51	1.125	0

4.33.9. Uzun Sakallızade Hacı Hasan Vakfı

Bu vakıfta zürri bir vakıftır. Fakat arşiv belgelerinde vakfın gelir ve giderlerine ait herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. 28 Aralık 1779'da Antalya'da Uzun Sakallızade Hacı Hasan adlı hayırseverin tevliyeti evlad-ı evladına şart koştuğu vakfının düzenli olarak mütevellisi evlad-ı evladından olan Hacı Abdurrahman geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine, Şerife Hatun'un kızı olan Saliha Hatun'a vakfın tevliyeti, naibin arzı üzerine ve vakfiyeye mutabık olarak babasının yerine tevcih edilmiştir.¹⁶⁷⁹

4.33.10. Hacı Hasan Vakfı

1782 yılında Antalya'da Hacı Hasan adlı hayırseverin, vakfının müsakkafat gelirlerini önce evlad-ı evladına sonra da intikalle medine-i münevvereye şart eylemiş ve vakfın tevliyetini dahi vazife-i muayyene ile evladının ekber ve erşedine şart ve tayin eylemiştir. Vakfiyesinde kayıtlı olduğu üzere evlad-ı vakftan olan Seyyid Ahmed berat ile vakfın mütevellisi olmasına ve görevden azli icap etmez iken vakıf işlerini yapmada aciz kaldığı iddia edilerek bu görevden el çektirilmiştir. Seyyid Ahmed'in yerine Şerife bint-i Hacı Abdi vakfın şartlarına aykırı olarak mütevelliliği kendi üzerine berat ettirmiştir. Usule aykırı bir şekilde yapılan bu haksız atama dışarıdan bazı kimselerin haber vermeleriyle mahkemece iptal edilmiştir. Vakfın mütevellilik görevi Şerife'nin görevden uzaklaştırılmasıyla tekrar Seyyid Ahmed'e, Kadı Mehmed Emin'in arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁶⁸⁰

¹⁶⁷⁹ VGMA HRF.d.1064: 8.

¹⁶⁸⁰ VGMA HRF.d.1064: 10.

4.33.11. Şeyh Abdüllatif Efendi Vakfı

Şeyh Abdüllatif Efendi tarafından tesis edilmiş olan bu vakıfta vakıf kurucusu vakfın gelirlerini Antalya ulemasına tahsis etmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi kayıtlarındaki 2190 numaralı fihrist defterine göre bu vakfın statüsü meçhul vakıf olarak kaydedilmiştir. Yine bu kayda göre İstanos'ta bulunan hamamın yarım hissesi ile tamirci dükkânı ve Kızılkaya'da bulunan bir kıta bağının gelirlerini vakfetmiştir. Vakfın vakfiye tarihi H.1091/M.1680'dir.¹⁶⁸¹ 9 Temmuz 1709'da Antalya'nın sur içindeki Has Balaban Mahallesi sakinlerinden olan Şeyh Abdüllatif Efendi, Kızılkaya'da Badem Ağacı Köyünde bulunan bağının gelirini Antalya ulemasına tahsis etmiştir. Bu vakfın mutasarrıfı olan Şeyh Abdurrahman vefat ettiği için vakfın 1/3 hissesi Mehmed Efendiye ve 1/3 hissesi de vakıf kurucusunun kardeşi olan Abdülkerim'e kadının arzı ile tevdi edilmiştir. 6 Ekim 1709'da vakfın sülüsüne 1/3 hissesine mutasarrıf olan ulemadan Mehmed vefat ettiği için bu hisse de vakıf kurucusunun kardeşi olan Abdülkerim'e verilmiştir.¹⁶⁸² 23 Nisan 1716'da Antalya'da Abdüllatif Efendi'nin önce evladına sonra evladının soyunun kesilmesi durumunda ulemaya şart eylediği dükkânlar ve İstanos Nahiyesinde nısf/yarım hamam hissesi ve Sarnıç adlı köyde de bir parça bağın mutasarrıfı olan Abdülkerim bu göreve müstehak görülmediği için görevden uzaklaştırılmıştır. Yerine bu görev ulemadan Şeyh Mehmed'e tevdi edilmiştir. 15 Mart 1717'de ulemaya meşrut olup 1/3 hissesine vâkıfın şartı üzerine mutasarrıfı olan Şeyh Abdülkerim vefat ettiğinden dolayı yerine ulemadan olan oğlu Seyyid Mehmed'e bu görev tevdi edilmiştir.¹⁶⁸³ 2 Şubat 1718'de Şeyh Abdüllatif Vakfının vakfiyesi natık/eksik olduğu için Antalya'da ve Kızılkaya Kazasının Badem Ağacı Köyünde olan vakfının ulemaya şart edilmiş 1/3 hissesinin mutasarrıfı olan Şeyh Abdülkerim vefat ettiği için yerine oğlu Şeyh Mehmed'e tevdi edilmiştir.¹⁶⁸⁴ 2 Mayıs 1718'de Antalya'da Abdüllatif Efendi'nin evlad-ı evladına, lâkin evladı münkariz olduğundan ulemadan Şeyh Mehmed'e bağdet tevcih aherden/dışarıdan Abdülkerim olmakla vakfın mutasarrıflığı Şeyh Mehmed'e tevdi edilmiştir. 26 Eylül 1718'de vakfın 1/3 hissesine mutasarrıf olan Şeyh Mehmed üzerinden Mehmed adlı başka bir şahsa bu görev tevdi edilmiştir.¹⁶⁸⁵ Abdüllatif adlı hayırsever İstanos'ta bulunan yarım hisse hamam, Antalya'da bir demirci dükkânını, Kızılkaya Kazasında Serince adlı mahallinde bulunan bir parça bağının gelirlerini Antalya ulemasına şart koşarak vakfetmiştir. Ekim 1748'de vakfın mutasarrıfı olan Mehmed b. Abdülkerim vefat ettiği

¹⁶⁸¹ VGMA FHRT.d.2190: s.24.

¹⁶⁸² VGMA HRF.d.1067, 19.

¹⁶⁸³ VGMA HRF.d.1067, 24.

¹⁶⁸⁴ VGMA HRF.d.1067: 25.

¹⁶⁸⁵ VGMA HRF.d.1067: 26.

için yerine Mustafa İbrahim Efendi ile Mehmed Efendi, Kadı Ahmed Efendi'nin arzı üzerine vakfın mutasarrıfları olarak atanmıştır.¹⁶⁸⁶

13 Temmuz 1776'da vakfın 1/3 hissesinin düzenli bir görevle ve şartı vâkıf üzerine mutasarrıfı olan Vazık İbrahim vefat ettiği için yerine Hafız Seyyid Hacı Ahmed'e tevdi edilmiştir.¹⁶⁸⁷ 31 Temmuz 1777'de vakfın mutasarrıfı olan Şeyh Mehmed vefat ettiği için yerine Seyyid Hacı Ahmed'e, naibin arzı üzerine bu görev tevcih edilmiştir.¹⁶⁸⁸ Nisan 1788'de Abüllatif Efendinin vakfının mutasarrıfı olan Seyyid Hacı Ahmed vefat ettiği için yerine Seyyid Hacı Halil, naibin arzı üzerine bu göreve atanmıştır. 12 Mayıs 1788'de Seyyid Hacı Halil'in de vefat etmesi üzerine yerine beratla Hasan atanmıştır.¹⁶⁸⁹ 4 Mayıs 1796'da vakfın mutasarrıfı olan Hasan'ın vefatıyla yerine ulemadan oğlu Mehmed Emin'e naibin arzı üzerine bu görev tevcih edilmiştir.¹⁶⁹⁰ 29 Aralık 1834'te vakfın mutasarrıfı olan ulemadan Mehmed Emin b. Hasan geride yerine geçebilecek bir evlat bırakmadan vefat ettiği için yerine a'lamül ulemadan olan Akça Mehmed'e, naibin arzı üzerine vakfın mutasarrıflığı tevcih edilmiştir.¹⁶⁹¹

14 Temmuz 1835'te vakfın mutasarrıflık görevine Mevlâna Akça Mehmed Efendi berat-ı şerifle devam etmektedir. Vakfın 1836 yılındaki gelir kalemleri ve gelir miktarları şu şekildedir: Timurcular/demirciler arasındaki Osman Ustanın sakin olduğu dükkân icarından gelen 60 kuruş, Suk-i Sultanideki bir dükkân icarından gelen 50 kuruş, bu dükkânın bitişiğindeki han yakınındaki dükkân icarından gelen 60 kuruş, İstanos'da bulunan terzi dükkânı icarından gelen 20 kuruş olmak üzere toplam gelir 190 kuruştur. Bu parayı vakfın mutasarrıfı olan Mevlâna Akça Mehmed Efendi muhafaza etmektedir.¹⁶⁹²

1840 yılında vakfın mutasarrıfı olan Elçi Efendi marifetiyle yapılan muhasebeye göre vakfın 1839/1840 yıllarına ait olan iki yıllık toplam geliri 280 kuruştur. Vakfın iki yıllık toplam gideri ise muhasebe harcına ödenen 23 kuruştur. Vakıf gelirlerinden artan 257 kuruş ulemaya tahsis edilmiştir.¹⁶⁹³ 1842 senesinde vakfın mutasarrıfı olan Halil Salimi Efendi ile yapılan muhasebeye göre vakfın gelir kalemleri ve gelir miktarları şunlardır: Osman Ustanın sakin olduğu dükkân icarından gelen 60 kuruş, Suk-ı Sultanideki dükkân icarından gelen 50 kuruş, İstanos'da han yakınındaki boyacı dükkânının icarından gelen 60 kuruş, yine İstanos'daki

¹⁶⁸⁶ VGMA HRF.d.1061: 167.

¹⁶⁸⁷ VGMA HRF.d.1064: 4.

¹⁶⁸⁸ VGMA HRF.d.1064: 5.

¹⁶⁸⁹ VGMA HRF.d.1060: 154, 155.

¹⁶⁹⁰ VGMA HRF.d.531: 100.

¹⁶⁹¹ VGMA HRF.d.536: 71.

¹⁶⁹² BOA EV.d.38601: varak 10, s.20.

¹⁶⁹³ BOA EV.d.11423: varak 12, s.23.

terzi dükkânının icarından gelen 30 kuruş olmak üzere toplam gelir 190 kuruştur. Bu miktarın tamamı ulemaya verilmek üzere muhafaza altına alınmıştır.¹⁶⁹⁴

1853 yılında Abdülatif Efendi Vakfının Mutasarrıfı Şeyh Muhyiddin Efendi'dir.¹⁶⁹⁵ 1859 senesinde de vakfın mutasarrıfı olan Şeyh Muhyiddin Efendi ile yapılan mahasebeye göre vakıf gelirleri toplamı 200 kuruştur. Vakfın tek gideri ise muhasebe harcına ödenen 12,5 kuruştur. 1859 yılında vakıf gelirlerinden 187,5 kuruş artmıştır.¹⁶⁹⁶

Tablo 4.7 Şeyh Abdülatif Efendi Vakfı Gelir ve Giderleri (kuruş)

Yıllar	Vakıf Gelirleri					Vakıf Giderleri						Fark
	Kira	Arazi	Bağışlar	İstirbah	Toplam gelir miktarı	Peronel	Isınma	Tamirat ve bakım	Sair	Vergiler	Toplam gider	
1836	190	-	-	-	190	Gelirin tamamı ulemaya verilmiştir.						
1839/1840	280	-	-	-	280	-	-	-	-	23	23	+257
1842	190	-	-	-	190	Gelirin tamamı ulemaya verilmiştir.						
1859	200	-	-	-	200	-	-	-	-	12,5	12,5	+187,5

Bu vakfın gelirlerinden artan miktarlar ulemaya/alimlere verilmek üzere muhafaza altına alınmıştır.

4.33.12. Şeyh Karaya Fatıma Hatun Vakfı

Antalya'da Şeyh Sinan Mahallesinde bulunan Şeyh Karaya Fatıma Hatun Vakfının 1859 senesine mahsuben mütevellisi Şeyh Hüseyin Efendi ile yapılan muhasebesine göre vakfın gelirleri 60 kuruş, giderleri de 60 kuruştur.¹⁶⁹⁷ Arşiv belgesinde mevcut olan bu vakfın hangi amaca hizmet için kurulduğu anlaşılamamıştır.

4.33.13. Hacı Osman Vakfı

22 Haziran 1796'da Hacı Osman'ın Antalya'da Attarlar Sukunda/çarşısında vakf eylediği nısf/yarım hisse dükkân vakfının mütevellisi olan Esseyyid Osman vefat ettiğinden dolayı yerine Esseyyid Mehmed b. İsmail'e bu görev, naibin arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁶⁹⁸ Arşiv belgesinden mevcudiyeti tespit edilen bu vakfın vakfiyesi mevcut olmadığından dolayı tam olarak ne zaman tesis edildiği belli olmadığı gibi mahiyeti ve niçin kurulduğu da anlaşılamamıştır. Vakfın konumu ile ilgili olarak, attarlar sukunda/çarşısında olduğuna dair

¹⁶⁹⁴ BOA EV.d.11952: varak 10, s.20.

¹⁶⁹⁵ BOA EV.d.15179: varak 1, s.1.

¹⁶⁹⁶ BOA EV.d.16857: varak 3, s.5.

¹⁶⁹⁷ BOA EV.d.16857: varak 3, s.5.

¹⁶⁹⁸ VGMA HRF.d.531: 101.

bilgiden hareketle bu vakfın bedesten içerisinde olabileceği düşünülmektedir. Bedestenin de Bali Bey Mahallesinde olması hasebiyle bu vakfın da aynı mahallede olduğu söylenebilir.

4.33.14. İmam Efendi Vakfı

Vakfiyesi mevcut olmayan bu vakfın ne zaman kim tarafından tesis edildiği belli olmadığı gibi vakfın hangi amaca hizmet etmek için kurulduğu da anlaşılamamıştır. 7 Temmuz 1776'da Antalya'da İmam Efendi Evkafında günlük iki akçe ücret ile cüzhan olan Hacı Hasan vefat ettiği için yerine Seyyid Yusuf'a, bu görev Kadı Hacı Ömer'in arzı üzerine tevcih edilmiştir.¹⁶⁹⁹ Bu vakfa ait tespit edilebilen tek atama kaydı budur.

4.33.15. Kaptanzade Hacı Yusuf Vakfı

Antalya'da Makbul Ağa Mahallesi sakinlerinden olan Kapudanzade Hacı Yusuf vefat ettiği için vakfının tevliyetini Osmanzade Medresesinin müderrisine ve evlad-ı evladına şart koşturmuştur. Bundan dolayı Mart 1746'da vakfın mütevellisi olan Abdurrahman Halife vefat ettiğinden dolayı yerine oğlu Halil Halife, Kadı Seyyid Şeyh Mehmed'in arzı üzerine bu göreve atanmıştır.¹⁷⁰⁰

¹⁶⁹⁹ VGMA HRF.d.1064: 4.

¹⁷⁰⁰ VGMA HRF.d.1061: 165.

Tablo 4.8 Diğer/Farklı Amaçlar İçin Kurulmuş Olan Vakıfların Konumları ve Vakıf Görevlileri

	Vakıf İsmi	Mütevelli	İmam	Cüzhan	Kürsü Şeyhi	Kaimekam	Müezzin	Sur içi/dışı	Vakıf türü	Mahalle
1	Hoca Nebi	7	-	-	-	-	-	Sur içi	Hayrî vakıf	İskelede
2	Ömer Paşa	1	-	-	-	-	-	Sur dışı	Zürri vakıf	Belli değil
3	Seyyidoğlu	4	-	-	-	-	-	Sur dışı	Zürri vakıf	Belli değil
4	Hacı Ali	5	-	-	-	-	-	Sur dışı	Zürri vakıf	Belli değil
5	Rahmiye bint-i Hacı Hüseyin	-	-	-	-	-	-	Sur içi	Hayrî vakıf	Tuzcular
6	Hacı Ayşe bint-i Hacı Ahmed	3	-	-	1	-	2	Sur içi	Zürri vakıf	Belli değil
7	Kör Hacıoğlu Mustafa	5	-	-	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Belli değil
8	Gevişalmaz Hacı Halil	5	4	-	3	2	-	Sur içi	Zürri vakıf	Makbul Ağa
9	Uzun Sakallızade Hacı Hasan	2	-	-	-	-	-	Belli değil	Zürri vakıf	Belli değil
10	Hacı Hasan	3	-	-	-	-	-	Belli değil	Zürri vakıf	Belli değil
11	Şeyh Abdüllatif Efendi	20	-	-	-	-	-	Sur içi	Zürri vakıf	Has Balaban
12	Şeyh Karaya Fatıma Hatun	1	-	-	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Şeyh Sinan
13	Hacı Osman	2	-	-	-	-	-	Sur dışı	Hayrî vakıf	Bali Bey
14	İmam Efendi	-	-	2	-	-	-	Belli değil	Hayrî vakıf	Belli değil
15	Kaptanzade Hacı Yusuf	2	-	-	-	-	-	Sur içi	Zürri vakıf	Makbul Ağa
	TOPLAM	60	4	2	4	2	2			

Tabloya göre farklı amaçlara hizmet etmek amacıyla kurulmuş olan vakıfların 6'sının sur içinde, 6'sının sur dışında olduğu tespit edilmiştir. Fakat 3 vakfın ise tam olarak sur içinde mi yoksa sur dışında mı olduğu tespit edilememiştir. Bu 15 vakfa evkaf ve hurufat defterleri kayıtlarından tespit edilebilen 60 mütevelli, 4 imam, 2 cüzhan, 4 kürsü şeyhi, 2 kaimekam ve 2 müezzin olmak üzere toplam 74 personel ataması yapılmıştır. Burada da en fazla atama bu vakıfların mütevellilik cihetine yapılmıştır. Mütevelli atamaları bu kısımdaki toplam atamaların %81'i gibi büyük bir orana denk gelmektedir.

Farklı amaçlara hizmet etmek amacıyla Antalya şehir merkezinde 18. ve 19.yüzyıllarda mevcut olan 15 vakfa yapılan toplam 74 atamanın 16'sının vefatlar neticesinde bunun bu vakıflara yapılan tüm atamaların %21,6'sına denk geldiği, 1 atamanın görev beratının yenilenmesi/tecdid neticesinde, bunun da bu vakıflara yapılan atamaların %1,3'üne'sına denk geldiği, 1 atamanın görevden uzaklaştırma neticesinde, bunun da vakıflara yapılan atamaların %1,3'üne denk geldiği, 1 atamanın ise yapılan usulsüz ve haksız atamanın iptali neticesinde, bunun da farklı amaçlara hizmet etmek amacıyla kurulmuş olan vakıflara yapılan atamaların %1,3'üne denk geldiği tespit edilmiştir. Yapılan atamalar içerisinde atama şartlarını taşıyan 5 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmıştır. Antalya şehir merkezindeki bu vakıflara yapılan 2 atamada vefat eden vakıf görevlilerinin yerine kardeşleri aynı görevlere atanmıştır. İstisnai olarak bu vakıf grubunda vefat eden bir vakıf görevlisinin yerine bayan bir vakıf yöneticisi de atanmıştır. Bu vakıflara yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında 8 atama yapılmıştır. Bu atamaların farklı amaçlara hizmet etmek amacıyla kurulmuş olan vakıflara yapılan tüm atalar içerisindeki oranı 10,8'dir.

Burada özellikle Seyyidoğlu, Hacı Ali Ağa, Rahmiye bint-i Hacı Hüseyin, Ayşe bint-i Hacı Ahmed, Uzun Sakallıade Hacı Hasan ve Hacı Hasan Vakıflarının mütevellilerinin/mutasarrıflarının kadın vakıf yöneticileri olması dikkat çekmektedir. Farklı amaçlara hizmet etmek amacıyla tesis edilmiş olan bu vakıflardan Hoca Nebi, Hacı Aişe bint-i Hacı Ahmed, Kör Hacıoğlu Mustafa ve Gevişalmaz Hacı Halil vakıflarının gelirlerinden Antalya şehir merkezinde bulunan başka vakıflara tahsisatların yapıldığı da görülmüştür.

4.2.16.Antalya'da Para Vakıfları

18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde mevcut olan mahallelerde kurulmuş olan 253 vakıf içerisinde her ne kadar doğrudan kurulmuş bir para vakfı görülmesine de aslında 76 vakıftaki iktisadi işletim modeli bu vakıfların birer para vakfı olduğunu da ortaya koymaktadır. Söz konusu vakıflara ait nakit paralar, bu vakıfların yöneticileri tarafından ağırlıklı olarak esnafa ve ihtiyacı olanlara borç para verilerek genelde 10'u 11,5 (%15 oranıyla) hesabıyla istirbaha/ribhe verilerek işletilmiş böylelikle hem vakıfların nakit paralarının değeri korunmuş hem de bu vakıflara yeni ek gelirler sağlanmıştır. Bu kapsamda 17 cami vakfı, 20 mescit vakfı, 32 avarız vakfı, 4 sosyal amaçlara hizmet etmek için tesis edilmiş vakıf, 2 tane farklı amaçlara hizmet amacıyla kurulmuş olan vakıf ve 1 medrese vakfı olmak üzere toplam 76 vakıf istirbah/ribh yöntemini kullanmıştır. Bu vakıflar aşağıdaki tabloda toplu halde verilmiştir. Araştırılan döneme ait tespit edilen avarız vakıflarının istirbah gelirlerine ve istirbah oranlarına ait herhangi bir veriye ulaşamadığı için aşağıdaki tabloya eklenmemiştir.

Tablo 4.9 Para Vakıflarından Faiz/İstirbah Geliri Olan Vakıflar

	Vakıf Adı	Vakfın Türü	İstirbah Oranları		Açıklama
			En düşük oran	En yüksek oran	
1	Murad Paşa	Cami vakfı	%14,5	%15	
2	Şehzade Korkut	Cami vakfı	%15	%15	
3	Timurcu Kara Ali Efendi Camii	Cami vakfı	%15	%15	
4	Bali Bey Camii	Cami vakfı	%13,9	%15	
5	Takyeci Mustafa Camii	Cami vakfı	%15	%15	
6	Dizdar Hacı Cafer Ağa Camii	Cami vakfı	%14,6	%21,5	
7	Şeyh Sinan Camii	Cami vakfı	%14,8	%15	
8	Sultan Alaaddin Camii	Cami vakfı	%14,9	%15	
9	Arslanoğlu Hacı Mustafa Camii	Cami vakfı	%14,9	%16,2	
10	Hacı Mehmed Camii	Cami vakfı	%14,7	%14,9	
11	Sofular Camii	Cami vakfı	%17,7	%17,7	
12	Hacı Mustafa b. İsmail Camii	Cami vakfı	%14,8	%14,8	
13	Seyyid Hacı Hasan Camii	Cami vakfı	%15	%15	
14	Ahmed Efendi Camii	Cami vakfı	%15	%16,6	
15	Hatip Süleyman Camii	Cami vakfı	%15,4	%15,4	
16	Tekeli Mehmed Paşa Camii	Cami vakfı	%12,6	%14,8	
17	Hüseyin Ağa Camii	Cami vakfı	%16,3	%16,3	
18	Hoca Nebi Camii	Cami vakfı	%15	%15	
19	Ahi Kızı Mescidi	Mescit vakfı	%14,9	%19,9	
20	İskender Çelebi Mescidi	Mescit vakfı	%14,8	%14,9	
21	Ekşili Mescidi	Mescit vakfı	%14,5	%15	
22	Orta Mescidi	Mescit vakfı	%14,9	%15	
23	Mürseloğlu Mescidi	Mescit vakfı	%16,5	%16,5	
24	Hacı Veliddin Mescidi	Mescit vakfı	%15	%20	
25	Kara Ömer Mescidi	Mescit vakfı	%15	%15	
26	Şeyh Şücaüddin Mescidi	Mescit vakfı	%15	%15	
27	Kızılharım Mescidi	Mescit vakfı	%16,2	%16,2	
28	Arab Mescidi	Mescit vakfı	%15	%15	
29	Sağirin Mescidi	Mescit vakfı	%15	%15	
30	Seyyid Hacı Mehmed Mescidi	Mescit vakfı	%16	%16	
31	Aşık Doğan Mescidi	Mescit vakfı	%10	%15,8	
32	İbrahim Çelebi Mescidi	Mescit vakfı	%13,2	%15	
33	Hacı Mehmed Mescidi	Mescit vakfı	%15	%15	
34	Ahi Yusuf Mescidi	Mescit vakfı	%15,4	%15,4	
35	Has Balaban	Mescit vakfı	%24,6	%24,6	
36	İğdirli Hasan	Mescit vakfı	%20	%20	
37	Kara Mescidi	Mescit vakfı	%14,3	%14,3	
38	Çavuş Ömer Mescidi	Mescit vakfı	%14,9	%14,9	
39	Yusuf Efendi Medresesi	Medrese vakfı	%15	%15	
40	Murad Paşa Su Kanalı	Kanal vakfı	%14,6	%14,6	
41	Kavaf İbrahim Su Kanalı	Kanal vakfı	%15	%15	
42	Kaldırım Vakfı	Kaldırım vakfı	%15	%15	
43	Düden Köprü Vakfı	Köprü vakfı	%28,2	%28,2	
44	Hoca Nebi Vakfı	Cami vakfı	%14,9	%14,9	
45	Kör Hacıoğlu Mustafa Vakfı	Hayri vakıf	%13	%13	

Tablo verileri Antalya vakıflarının kendilerine ait nakit paralarını genelde %10 ile %20 oranları arasında, istirbah yöntemiyle ihtiyaç sahibi olan vatandaşlara ve esnafa borç para olarak vererek işletip hem vakıflarına ait nakit paralarının değerini koruduklarını hem de vakıflarına ek gelirler sağladıklarını göstermektedir. İstirbah yönteminde genelde 10'u 11,5 hesabıyla yani

%15 oranıyla vakıfların nakit paraları borç olarak işletilmesine rağmen bazen bu oranların istisnai olarak değiştiği de olmuştur.

Tüm vakıfların gelir ve giderleri üzerinden yapılan incelemeler sonucunda cami vakıflarının 17'si, mescit vakıflarından 20'si, medrese vakıflarından 1'i, sosyal amaçlara hizmet amacıyla kurulmuş vakıfların 4'ü, sıbyan mektebi vakıflarından 1'i ve farklı amaçlar için kurulmuş olan vakıflardan 2'si ve 32 avarız vakfı olmak üzere toplam 76 vakfın, vakıflarına ait nakit paraları istirbah yöntemiyle ihtiyaç sahibi olanlara borç vererek vakıflarının hem nakit paralarını korudukları hem de vakıflarına ek gelir sağladıkları görülmüştür.

Tablo 4.10 Antalya'daki Vakıflara Yapılan Atamaların Sebepleri

Türü	Vefat	İstifa	Usulsüzlük	Görevden Uzaklaştırma	Görev Yenilem	Belge Kaybı	Görevi Terk	Belli Olmayan	Toplam Atama
Cami	295	61	38	41	82	14	18	953	1.502
Mescit	167	23	26	26	32	16	10	248	548
Tekke, Zaviye, Türbe	60	18	13	7	22	7	6	19	152
Medreseler	52	8	5	3	11	2	1	78	160
Mektep	15	-	2	6	4	-	-	31	58
Sosyal Hizmet	29	8	8	7	5	3	2	64	126
Avarız	-	-	-	-	2	1	-	23	26
Diğer	16	-	1	1	1	-	-	55	74
TOPLAM	634	118	93	91	159	43	37	1.471	2.647

Tablo verilerine göre Antalya şehir merkezinde 18. ve 19. yüzyıllarda mevcut olan 253 vakfa yapılan toplam 2.647 atamanın 634'sinin vefatlar neticesinde bunun vakıflara yapılan tüm atamaların %23,9'una denk geldiği, 43 atamanın görev beratlarının zayi edilmesi neticesinde, bunun da vakıflara yapılan tüm atamaların %1,6'sına denk geldiği, 118 atamanın görevden ayrılımlar (ferag ve kasr-ı yedler) neticesinde, bunun vakıflara yapılan atamaların %4,4'üne denk geldiği, 159 atamanın görev beratlarının yenilenmesi/tecdidler neticesinde, bunun vakıflara yapılan atamaların %6'sına denk geldiği, 91 atamanın görevden uzaklaştırmalar neticesinde, bunun da vakıflara yapılan atamaların %3,4'üne denk geldiği, 93 atamanın ise yapılan usulsüz ve haksız atamaların iptali neticesinde, bunun vakıflara yapılan atamaların %3,5'ine denk geldiği, 37 atamanın görevi terk neticesinde gerçekleştiği, bunun vakıflara yapılan atamaların %1,3'üne denk geldiği ve 1.471 atamada da herhangi bir gerekçe belirtilmeden atamaların yapıldığı, bu atamanın da Antalya şehir merkezinde bulunan tüm vakıflara yapılan atamaların %55,5'ine denk geldiği tespit edilmiştir.

Tablo 4.11 Vakıflara Yapılan Atamalarda Akrabalık İlişkileri

Türü	Baba/Oğul	Baba/Kardeş	Oğul/Baba	Anne/Oğul	Toplam
Cami	92	4	1	-	97
Mescit	57	6	-	-	63
Tekke, Zaviye, Türbe	11	1	-	-	12
Medreseler	20	1	-	-	21
Sıbyan Mektepleri	5	-	-	-	5
Sosyal Vakıflar	7	4	-	1	12
Avarız Vakıfları	-	-	-	-	-
Diğer Vakıflar	5	2	-	-	7
TOPLAM	197	18	1	1	217

Yapılan atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri de incelenmiştir. Vakıf görevlerine atanma şartlarını taşıyan 197 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmışlardır. Yine diğer bir akrabalık ilişkisi de vefat eden vakıf görevlilerinin yerine atanma şartlarını taşıyan kardeşlerin atanmasıdır. Antalya şehir merkezindeki vakıflara yapılan 18 atamada vefat eden vakıf görevlilerinin yerlerine kardeşleri aynı görevlere atanmıştır. İstisnai olsa da vefat eden bir vakıf görevlisinin yerine göreve atanma şartlarını taşıyan baba atanırken başka bir atamada da vefat eden vakıf görevlisinin yerine anne aynı göreve atanmıştır. Antalya vakıflarına yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında toplam 217 atamanın yapıldığı tespit edilmiştir. Bu atamaların Antalya vakıflarına yapılan tüm atamalar içerisindeki oranı 8,1'dir.

Tablo 4.12 Kadınların Kurmuş Olduğu Vakıflar ve Kadın Vakıf Yöneticileri

	Vakıf Adı	Vakıf Kurucusu	Vakıf Yöneticisi	Açıklama
1	Hacı Ebubekir Ağa Camii		Vakıf mütevellisi bayan	
2	Ahi Kızı Mescidi			
3	Lütfullah Efendi Hatunu Mescidi			
4	Hatice Hatun Mescidi	Vakıf Kurucusu		
5	Halime Hatun Mescidi	Vakıf Kurucusu		
6	Nigâr Hatun Türbesi			Muhtemelen oğlu tarafından yaptırılmıştır.
7	Hatuniye Musluk Vakfı	Vakıf Kurucusu	Vakıf mütevellisi bayan	
8	Fatıma Hatun	Vakıf Kurucusu		
9	Durmuşzade Süleyman Vakfı		Vakıf mütevellisi bayan	
10	Kamer Hatun Vakfı		Vakıf mütevellisi bayan	
11	Seyyidoğlu Vakfı		Vakıf mütevellisi bayan	
12	Hacı Ali Vakfı		Vakıf mütevellisi bayan	
13	Hacı Aişe bint-i Hacı Ahmed Vakfı		Vakıf mütevellisi bayan	
14	Şeyh Karaya Fatıma Hatun	Vakıf Kurucusu		

Tabloya göre Antalya şehir merkezinde tesis edilmiş 253 vakıf içerisinde 7 vakıfta kadın yöneticelerin olduğu tespit edilmiştir. 6 vakfın kurucusunun, vakıfların isimlerinden yola çıkılarak kadın hayırseverler olduğu düşünülmektedir. Nigâr Hatun Türbesini ise vefatından sonra oğlu Şehzade Korkut'un yaptırmış olduğu ihtimali çok kuvvetlidir.

Tablo 4.13 Antalya'daki Tüm Vakıfların Genel Görünümü

Vakıf Türü	Toplam Vakıf Sayısı	Konumları			Toplam Personel Sayısı	Para Vakfı Geliri Olan Vakıf Sayısı	Zürri Vakıf Sayısı
		Sur İçi	Sur Dışı	Belli Değil			
Cami	40	9	25	6	1.502	17	2
Mescit	93	32	54	7	548	20	1
Tekke, Zaviye ve Türbe	10	7	2	1	152	-	-
Medrese	30	7	21	2	160	1	5
Sıbyan	13	7	6	-	58	-	-
Kütüphane	1	-	1	-	1	-	1
Sosyal Amaçlı	19	3	15	1	126	4	3
Avarız	32	14	18	-	26	32	-
Diğer	15	6	6	3	74	2	9
TOPLAM	253	85	147	20	2.647	76	21

Tablo verilerine göre 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezindeki mahallelerde kurulmuş ve hizmet vermiş 253 vakıf tespit edilmiştir. Bu vakıflardan dini amaçlara hizmet etmek amacıyla kurulmuş olan cami, mescit, tekke, zaviye ve türbe vakıflarının toplamı 143, eğitime hizmet etmek amacıyla kurulmuş olan medrese, sıbyan mektebi ve kütüphane sayısı 44, sosyal amaçlara hizmet etmek için kurulmuş olan çeşme, kanal, su kuyusu, han, bedesten, köprü, kaldırım v.b. gibi vakıfların sayısı 10, avarız vakıfları 32 ve farklı amaçlara hizmet etmek amacıyla kurulmuş olan vakıfların sayısı da 15'tir. Bu vakıfların konum ve mahalle dağılımlarına bakıldığında zaman 85 vakfın sur içinde olduğu bunun da Antalya şehir merkezinde kurulmuş olan tüm vakıfların %33,7'sine denk geldiği, 147 vakfın ise sur dışında olduğu ve bunun da tüm vakıfların %58,3'üne denk geldiği tespit edilmiştir. %7,9'luk kısma tekabül eden, konumları tespit edilemeyen vakıfların olduğu da göz önüne alındığında Antalya'daki vakıfların ağırlığının sur dışında olduğu görülmektedir.

Evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlara göre 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde mevcut olan 253 vakfa toplam 2.647 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla vakıf personeli ataması 1.502 kişi ile camilere, daha sonra sırasıyla 548 kişi ile mescitlere, 160 kişi ile medreselere, 152 kişi ile tekke, zaviye, türbelere, 127 kişi ile sosyal amaçlara hizmet için kurulmuş vakıflara, 74 kişi ile farklı amaçlara hizmet etmek için kurulmuş vakıflara 58 kişi ile sıbyan mekteplerine ve 26 kişi ile de avarız vakıflarına atamalar yapılmıştır.

18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde farklı alanlarda hizmet sunmak amacıyla tesis edilmiş olan 253 vakıfta toplam 2.647 personelin istihdam edildiği görülmektedir. Antalya vakıflarının istihdam ve hane(nüfus) bağlamında ilişkileri yönüyle bir değerlendirme yapılacak olunursa, 29 Aralık 1845 tarihli temettuat defterlerine göre Antalya şehir merkezindeki mahallelerdeki toplam hane sayısı 1.249'dur.¹⁷⁰¹ Hane sayılarını baz alarak bir hesaplama yapılırsa 19.yüzyılda Antalya merkez mahallelerindeki asgari nüfus $1.249 \times 3 = 3.747$, ortalama nüfus $1.249 \times 4 = 4.996$ ve azami nüfus ise $1.249 \times 5 = 6.245$ 'tir. Buna göre 19.yüzyılda Antalya şehir merkezinin azami nüfusu olan 6.245 kişi ile yine aynı dönemde Antalya şehir merkezinde mevcut olan 253 vakıfta istihdam edilen 2.647 kişi birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkan gerçek şudur: 19.yüzyılda Antalya şehir merkezinde yaşayan ortalama her üç kişiden biri, şehir merkezinde tesis edilmiş olan vakıflarda istihdam edilmekteydi. Diğer bir ifade ile 19.yüzyılda Antalya şehir merkezindeki nüfusun %42,3'ü vakıflarda görev yapmaktaydı.

¹⁷⁰¹ ML.VRD.TMT. d. 6769, 9672, 9675, 9681, 9682, 9686, 9690, 9669, 9671, 9700, 9714, 9715, 9717, 9718, 9725, 9728, 9730, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9750, 9753, 9756, 9757, 9758, 9762, 9765, 9768, 10574.

SONUÇ

“18. ve 19.Yüzyıllarda Antalya Vakıfları (Evkaf ve Hurufat Defterlerine Göre)” isimli bu çalışmada, sözü edilen dönemde Antalya’daki hayırseverler tarafından tesis edilmiş olan vakıflar incelenmiştir. 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde kurulmuş olan vakıfları istihdam, hayrat, gelir ve gider bağlamında bütüncül bir yaklaşım tarzıyla ele alan bu çalışma öncelikli olarak personel istihdamı, daha sonra da vakıfların gelir ve giderleri konularına odaklanmıştır. Antalya vakıflarının idarî, dinî, eğitim ve sosyal bölümlerinde çalışan görevliler ve bu vakıfların gelir ve gider bilançoları yaklaşık iki asırlık bir zaman periyodunda arşiv belgeleri ışığında ele alınmıştır.

Ana kaynak olarak Antalya’ya ait evkaf ve hurufat defterlerinin kullanıldığı bu çalışmada 18. ile 19. yüzyıllarda Antalya’da mevcut olan vakıf eserler incelenmiştir. Antalya’ya ait olan evkaf defterleri, hurufat defterleri ve Antalya Şer’iyye Sicil Defterleri incelenerek; 18. yüzyıl ile 19. yüzyılda Antalya’da mevcut olan vakıf kurumlarının işleyişi, bu kurumlardaki personel sayıları, vakıfların gelir/giderleri, şehrin fiziki gelişimi ve bu fiziki gelişimde vakıf eserlerin rolü, halkın sosyal yaşantısı, şehirde bulunan mahalleler ve bu mahallelerin zaman içerisinde geçirdiği birtakım değişimler gibi pek çok konuda önemli verilere ulaşılmıştır.

Özellikle Antalya’nın, Anadolu’nun iç kesimlerinden gelen kara ticaret yollarının bittiği yerde, limana bağlandığı noktada bulunması zamanla şehir nüfusunu arttırmış ve bununla beraber bu durum kentteki cami, mescit, medrese, sıbyan mektebi, tekke, zaviye, hamam, han, türbe, çeşme gibi vakıf eserlerin sayısını da artmıştır. Öyleki bu vakıf eserlerin kuruldukları yerlerdeki insan sayıları gittikçe artmış ve zamanla bu yerler mahallelere dönüşmüştür. Kurulan bu mahallelere de o bölgelerde tesis edilmiş olan bu vakıf eserlerin isimleri verilmiştir. Murad Paşa, Cami-i Cedid, Cami-i Atik, Bali Bey, Şeyh Sinan, Takyeci Mustafa, Karakaş, Sofular, Demirci Kara camileri ile Ahi Yusuf, Ahi Kızı, Has Balaban, Makbul Ağa, Kiçibali, Karatay, Limon (Liman), Demirci Süleyman, Hatip Süleyman, Cüllah Kara, Mecdüddin, Baba Doğan, Arab Reis, Şeyh Şücaüddin ve İskender Bey Mescitlerinin kurulmuş oldukları bölgelerin nüfusları zamanla artmış ve söz konusu vakıf eserlerin isimleri ile anılan mahallelere dönüşmüşlerdir.

17. yüzyıl sonu ile 19. yüzyılın ilk yarısına kadar tutulan Hurufat Defterleri’nde Antalya Kazasındaki vakıf eserlerin tek tek kaydedildiği görülmektedir. Selçuklu ve Teke Beyliği döneminden kalan eserler Osmanlılar zamanında da korunmuş; cami, mescit, medrese, zaviye ve türbelere görevli atamaları yapılmıştır. Bu atama kayıtlarında herhangi bir göreve atanan kişinin, atandığı görev, alacağı yevmiye, ünvanı ve lâkapları da belirtilmiştir. Ayrıca vakıf

eserlerin bânilerinin kimler olduğu ve hangi eserin nerede olduğu, o dönemdeki diğer eserlere göre konumları açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırılan dönem olan 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya merkez mahallelerinde toplam 40 cami olduğu tespit edilmiştir. Bu camilerden 9'unun Antalya surları içerisindeki mahallelerde bulunduğu bunun da %22,5'e, 25 caminin de Antalya surları dışında kalan mahallelerde bulunduğu bunun da %62,5'e tekabül ettiği görülmüştür. Bazı camilerin yerleri tam olarak tespit edilememiştir. Yerleri tam olarak tespit edilemeyen camiler: Hacı Ömer Ağa, Darağacı, Abdullah Kadı, Kiremitli ve Sarrafzade Hacı Halil Camiileridir. Tam olarak konumları tespit edilemeyen 6 caminin Antalya'daki tüm camiler içerisindeki oranı da %15'tir. Camilerin mahallelere göre dağılımına bakıldığında zaman en fazla caminin üç cami ile Elmalı Mahallesi inşa edildiği görülmektedir. Bu camiler Müsellim, Elmalı ve Yolcuoğlu Camileridir. Söz konusu 40 camiden sadece 4'ünün vakfiyesi günümüzde mevcuttur. Geriye kalan 36 camiye ait herhangi bir vakfiye kaydına rastlanmamıştır. Günümüzde vakfiyeleri mevcut olan camiler şunlardır: Murad Paşa, Sultan Alâeddin/Yivli Minare, Ayanağa/Hacı Ebubekir Ağa ve Müsellim/Hacı Mehmed Ağa Camileridir. Şehir merkezindeki 40 camiye 232 mütevellî, 71 nazır, 14 cabî, 244 imam, 238 hatip, 185 müezzin, 44 cuma müezzini/sala müezzini, 10 muarraf, 29 aşırhan, 9 devirhan, 88 ferraş, 131 kayyım, 7 noktacı, 15 kürsüşeyhi, 42 kâtip, 63 vaiz, 26 cüzhan, 1 İhlashan, 9 Fatihahan, 9 Enamhan, 3 naathan, 2 Yasinhan, 4 su yolcu, 2 hafız-ı kütüp, 10 müderris, 5 dersiam, 7 sermahfil ve 2 kaimekam olmak üzere toplam 1.502 görevli atamasının yapıldığı tespit görülmüştür. Yapılan atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri de tespit edilmiştir. Atama şartlarını taşıyan 92 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmışlardır. Yine diğer bir akrabalık ilişkisi de vefat eden vakıf görevlilerinin yerine atanma şartlarını taşıyan kardeşlerin atanmasıdır. Antalya şehir merkezindeki camilerde yapılan 4 atamada vefat eden vakıf görevlilerinin yerlerine kardeşleri atanmıştır. Ayrıca istisna bir atama olarak vefat eden bir vakıf görevlisinin yerine babası atanmıştır. Cami vakıflarına yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında 97 atama yapılmıştır. Bu atamaların cami vakıflarına yapılan tüm atalar içerisindeki oranı 6,4'tür. Camilerden 9'unu hacı, 8'ini ağa, 3'ünü paşa, 3'ünü efendi, 2'sini sultan/padişah, 2'sini şeyh, 1'ini hatip, 1'ini kadı, 1'ini seyyid, 1'ni hoca ünvanına sahip kişiler inşa ettirirken 1 camiye hatun, 5 camiye de mahalle sakinlerinin hayırseverleri inşa ettirmiştir. 3 caminin ise kurucularının statüleri belli değildir. Bu camilerin 29'unun vakıf gelirlerinin olmasına karşın 11 caminin herhangi kayıtlı bir gelirinin olmadığı görülmüştür. Yıllık bazda en fazla vakıf gelirine sahip olan camiler Tekeli Mehmed Paşa, Dizdar Hacı Cafer Ağa, Timurcu Kara Ali, Murad Paşa, Şeyh Sinan, Bali Bey, Şehzade Korkut ve Ayanağa (Hacı Ebubekir Ağa) Camii'leridir. İsimleri zikredilen bu

camilerin ortak bir özelliği de vakıf kurucularının toplumun yönetici, seçkin, ağırlıklı olarak askeri sınıfa mensup ve varlıklı kişiler olmasıdır. Camilerin diğer bir ortak özelliği de bu camilerin varlıklarını günümüze kadar devam ettirebilmiş olmalarıdır.

19.yüzyıla ait evkaf defterlerindeki muhasebe kayıtlarına göre Murad Paşa, Şehzade Korkud, Timurcu Kara Ali, Bali Bey, Takyeci Mustafa, Dizdar Hacı Cafer Ağa, Şeyh Sinan, Sultan Alaaddin/Yivli Minare, Arslanoğlu Hacı Mustafa, Hacı Mehmed, Sofular/Hacı Süleyman, Hacı Mustafa b.İsmail, Seyyid Hacı Hasan, Ahmed Efendi, Tekeli Mehmed Paşa, Hüseyin Ağa ve Hoca Nebi camileri sahip oldukları nakit paraları vakıf yöneticileri vasıtasıyla ortalama 10'u 11 buçuk hesabıyla yani %15'lik oranla istirbah yoluyla ihtiyacı olanlara borç para olarak vererek hem vakıflarına ait nakit paraları korumuş hem de vakıflarına elde ettikleri nemalarla ek gelirler sağlamışlardır. Vakıfların yıllık muhasebeleri yapıldıktan sonra vakıf gelirlerinden artan miktarlar Şehzade Korkud Camii gibi hayri vakıflarda olduğu gibi vakfın mevcut olan nakit parasına dahil edilirken Müsellim Camii gibi zürri/evlatlık vakıflar da ise vakıf gelirlerinden artan miktarlar vakıf kurucusunun evlatları ve torunları arasında paylaştırılmıştır.

Yapılan araştırmalara göre 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya Merkez mahallelerinde 93 mescit olduğu tespit edilmiştir. Bu mescitlerden 32'sinin sur içinde, 54'ünün sur dışında olduğu görülmüş, fakat 7 mescidin tam olarak hangi mahallede ve sur içinde mi yoksa sur dışında mı olduğu tespit edilememiştir. Buradaki veriler bizlere şehrin vakıf eserlerle birlikte özellikle 19.yüzyılda sur dışına taşmaya başladığını ve Antalya surları dışında da şehrin hızla yapılaşmaya girerek genişlediğini göstermektedir. Bu mescitlerden Ahi Yusuf, Hızır Ağa, Hatip Süleyman, İmaret, Hoca Nebi, Bali Bey ve Arslanoğlu Hacı Mustafa Mescitleri, zamanla görülen lüzum üzerine minber eklenerek camiye dönüştürülmüştür. Araştırılan döneme ait tespit edilebilen 93 mescitten yalnızca 4 tanesi günümüzde mevcut olup hizmetlerine devam etmektedirler. Bunlar Makbul Ağa, Ahi Kızı, Şeyh Şücaüddin ve Arab Mescitleridir. Bu mescitlerin 32'sine ait vakıf gelir ve giderleri tespit edilmesine rağmen 61'ine ait herhangi bir vakıf gelir ve gider kaydına rastlanmaması bu mescitlerin zamanla harap olduğunu göstermektedir. Tüm mescitlere 85 müteveli, 15 nazır, 2 kâtip, 340 imam, 79 müezzin, 5 cüzhan, 6 ferraş, 14 kayyım ve 2 kaimekam olmak üzere toplam 548 atamanın yapıldığı görülmektedir. Mescitlere yapılan atamalar genelde kadı, naib ve bazen de vakıf mütevellilerinin arzları ile yapılmıştır. Bu durumun tek istisnası ise Bab-ı Kale Mescidi'nde ferraş olarak görev yapan Mustafa'nın yerine Süleyman'ın atanması kale dizdarının arzı ile gerçekleşmiştir. Mescitlere yapılan bu atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri de vardır. Atama şartlarını taşıyan 57 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmıştır. Mescitlere

yapılan 6 atamada vefat eden vakıf görevlilerinin yerine kardeşleri atanmıştır. Mescit vakıflarına yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında 63 atama yapılmıştır. Bu atamaların mescitlere yapılan tüm atalar içerisindeki oranı 11,4'tür.

Bu mescitlerin gelir ve giderlerine bakıldığı zaman söz konusu 93 mescit vakfından 20'sinin hem vakıflarına ait nakit paraların değerini korumak hem de vakıflarına ek gelir sağlamak amacıyla istirbah yoluna başvurdıkları görülmektedir. Vakıflarına ait nakit paralarını %15 ile %20 arasındaki kâr payı oranlarıyla istirbah yoluyla borç verip kazanç elde eden mescit vakıfları şunlardır: Ahi Kızı, İskender Çelebi, Ekşili, Orta, Mürseloğlu, Hacı Veliddin, Kara Ömer, Şeyh Şücaüddin, Kızılharım, Arab, Sağırin, Seyyid Hacı Mehmed, Aşık Doğan, İbrahim Çelebi, Hacı Mehmed, Ahi Yusuf, Has Balaban, İğdirli Hasan, Kara ve Çavuş Ömer mescitleridir.

18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde bulunan tekke, zaviye ve türbelere 17 müteveli, 6 şeyh, 4 tekkenişin, 6 zaviyedar, 99 cüzhan, 11 türbedar, 4 kâtip, 2 noktacı, 2 dersiam ve 1 nazır olmak üzere toplam 152 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. Burada özellikle iki husus dikkat çekmektedir. Birincisi istihdam edilen toplam personel sayısının cami ve mescitlerde istihdam edilen toplam personel sayılarına nazaran daha az olması, ikincisi ise 99 kişilik istihdam sayısı ile Sultan Korkud Validesi Türbesinde istihdam edilen cüzhanlardır. Antalya'daki tüm vakıflar içerisinde, bir vakıfta tek bir cihete 99 kişi ile en fazla atamanın yapıldığı vakfın Sultan Korkud Validesi Türbesi Vakfı olduğu görülmektedir. Buradaki vakıfların konum ve mahalleleri üzerinden bir değerlendirme yapıldığı zaman 3 vakfın Antalya surları dışındaki mahallelerde ve 6 vakfın da Antalya surları içerisindeki mahallelerde olduğu görülmektedir. 1 vakfın ise tam olarak sur içinde mi yoksa sur dışında mı olduğu tespit edilememiştir. Atama şartlarını taşıyan 11 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmıştır. Bu vakıflara yapılan 1 atamada vefat eden vakıf görevlisinin yerine kardeşi atanmıştır. Tekke, zaviye ve türbe vakıflarına yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında 12 atama yapılmıştır. Bu atamaların söz konusu vakıflara yapılan tüm atalar içerisindeki oranı 7,8'dir.

18. ve 19.yüzyıllarda Antalya Kazası merkezinde bulunan mahallelerde 30 medresenin var olduğu tespit edilmiştir. Bu medreselerden 21'nin Antalya surları dışındaki mahallelerde, 7'sinin de sur içindeki mahallelerde tesis edilmiş oldukları görülmüştür. 2 medresenin ise sur içinde mi yoksa sur dışında mı olduğu tespit edilememiştir. Medreselerin müderrislik cihetine 84, mütevellilik cihetine 46, cabilik cihetine 2, imamlık cihetine 7, dersiamlık cihetine 6, kâtiplik cihetine 1, nazırlık cihetine 5, müremmimlik cihetine 1, bevvaplık cihetine 1, ferraşlık cihetine 1, kayyımlık cihetine 2, kürsüşeyhliği cihetine 2 ve vaizlik cihetine 2 olmak üzere toplam 160

atama yapılmıştır. Yapılan atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri de tespit edilmiştir. Buna göre medreselerdeki görevlere atanma şartlarını taşıyan 20 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmıştır. Antalya şehir merkezindeki medreselerde yapılan 1 atamada vefat eden vakıf görevlisinin yerine kardeşi atanmıştır. Medrese vakıflarına yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında 21 atamanın yapıldığı görülmektedir. Bu atamaların medreselere yapılan tüm atalar içerisindeki oranı 13,1'dir. Antalya şehir merkezindeki medreselere yapılan atama arzlarına bakıldığı zaman Hacı Hasan, İsmail Efendi, Mutasarrıf İbrahim Efendi, Hastaca Ahmed Efendi, Hasan Efendi, Mustafa Efendi, Hüseyin Hoca, Yusuf Efendi, Sultan Alâaddin ve Turmuşoğlu Medreselerine yapılan müderris atamalarında dönemin şeyhülislamlarının arz ve onaylarının olması, söz konusu bu on medresenin Antalya şehir merkezindeki en büyük ve en iyi medreseler olduğuna işaret etmektedir. Döneme ait medreselerle ilgili yapılan araştırmalar neticesinde Hacı Hasan, Yusuf Efendi, Hacı Ali Ağa, Mutasarrıf İbrahim Efendi, Molla Ahmedoğlu Hacı Mehmed, Aşık Doğan, Cafer Ağa ve Müftü İbrahim Efendi Medreselerinin bünyelerinde birer mescitlerinin olduğu da tespit edilmiştir. Antalya şehir merkezinde 18. ve 19. yüzyıllarda mevcut oldukları tespit edilen 30 medreseden 18 medreseye ait herhangi bir gelir ve gider kaydına rastlanmamıştır. Gelir ve giderleri tespit edilen medreseler içerisinde de yalnızca Yusuf Efendi Medresesinin, vakfa ait nakit parasının 10'u 11,5 hesabıyla yani %15 oranı ile istirbaha verilerek medreseye ek gelir sağlandığı tespit edilmiştir.

18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde 13 adet sıbyan mektebi/muallimhanenin var olduğu tespit edilmiştir. Bu okulların 7'sinin Antalya surları içerisindeki mahallelerde, geriye kalan 6'sının da sur dışındaki mahallelerde olduğu görülmüştür. Sıbyan mekteplerinin mahallelere göre dağılımına bakıldığı zaman Cami-i Atik ve Şeyh Sinan Mahallelerinde ikişer, diğer mahallelerde ise birer okulun olduğu da görülmektedir. 13 sıbyan mektebine 49 muallim, 4 müteveli, 3 cüzhan ve 2 halife olmak üzere toplam 58 personel atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. Sıbyan mekteplerinin bazılarında görev yapan muallimler genelde bu işi gönüllü olarak yaparken, Hacı Mehmed Ağa, Korkudoğlu Hacı Yusuf, Ahi Kızı, Hacı Hasan, Timurcu/Demirci ve Ali Bali sıbyan mekteplerinde görev yapan muallimlere ise yarım akçe ile iki akçe arasında günlük ücretler ödenmiştir. Yapılan atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri de görülmüştür. Buna göre sıbyan mekteplerindeki görevlere atanma şartlarını taşıyan 5 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmışlardır. Sıbyan mektebi vakıflarına yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında 5 atamanın yapıldığı görülmektedir. Bu atamaların sıbyan mekteplerine yapılan tüm atamalar içerisindeki oranı 8,6'dır.

18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde sosyal amaçlara hizmet etmek için 7 musluk/çeşme vakfı, 3 han vakfı, 2 su kanalı/harkı vakfı, 2 imarethane vakfı, 1 su sarnıcı vakfı, 1 köprü vakfı, 1 hamam vakfı, 1 bahçe vakfı ve 1 kaldırım vakfı olmak üzere toplam 19 vakıf vardır. Bu vakıflara 13 sükkâ/abkeş, 78 mütevellî, 15 nazır, 7 müremmim, 5 cüzhan, 1 noktacı, 3 su yolcu ve 4 şeyhülkurra olmak üzere toplam 126 vakıf görevlisinin atamasının yapıldığı tespit edilmiştir. Buna göre bu vakıflardaki görevlere atanma şartlarını taşıyan 7 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmıştır. Antalya şehir merkezindeki sosyal amaçlara hizmet için kurulmuş olan vakıflara yapılan 4 atamada vefat eden vakıf görevlilerinin yerine kardeşleri atanmıştır. İstisnai bir durum olarakta vefat etmiş olan bir kadın mütevellinin yerine oğlu bu göreve atanmıştır. Bu vakıflara yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında 12 atamanın yapıldığı görülmektedir. Bu atamaların sosyal amaçlara hizmet amacıyla tesis edilmiş vakıflara yapılan tüm atamalar içerisindeki oranı 9,5'tir. Yine bu vakıflardan Murad Paşa Düden Kanal Vakfı, Kavaf İbrahim Su Kanalı Vakfı, Kaldırım Vakfı ve Mezra-ı Düden Köprü Vakıflarının genelde %15-%20'lik kâr oranlarıyla vakıflarına ait nakit paralarını vakıf yöneticileri marifetiyle istirbaha verdikleri ve bu yöntemle vakıflarına ek gelir sağladıkları görülmüştür.

19.yüzyılda Antalya şehir merkezinde, sur içinde 14, sur dışında da 18 olmak üzere toplam 32 avarız vakfı mevcuttur. Bu vakıflar içerisinde en fazla gelire sahip olan avarız vakfı Makbul Ağa Mahallesi avarız vakfı olup yıllık geliri 550 kuruştur. Bu gelirin tamamı vakfa ait dükkân kiralardan elde edilmiştir. Hiçbir dükkân geliri olmayan vakıflar Demirci Süleyman, Ahi Yusuf, Kızılharım, Elmalı ve Divan Pirî Mahalleleri avarız vakıflarıdır. Bu vakıflardan sadece Elmalı Mahallesi Avarız Vakfının yıllık 140 kuruşluk asiyab/değirmen geliri vardır. Diğer avarız vakıflarının herhangi bir asiyab/değirmen geliri yoktur. Bahçe gelirleri olan üç avarız vakfının olduğu görülmektedir. Bunların içinde yıllık 166 kuruşluk geliri ile Çukur/Ahi Yusuf Mahallesi ilk sıradadır. Diğer mahalleler olan Meydan, Kızılsaray, Demirci Kara, Tahıl pazarı Mahallelerinin bir yıllık toplam bahçe gelirleri 30 kuruş ve son olarakta Demirci Süleyman Mahallesi Avarız Vakfının bir yıllık bahçe geliri de 30 kuruştur. Yağhane geliri olan avarız vakıfları ise yıllık 90 kuruşluk geliri ile Ahi Kızı Mahallesi Avarız Vakfı, yıllık 80'er kuruşluk gelirleri ile Demirci Süleyman ve Bali Bey Mahalleleri Avarız Vakıflarıdır. Karadayı, Bali Bey, Tuzcular, Divanpiri, Elmalı, Kiçi Bali ve Demirci Süleyman Mahallelerinin avarız vakfı gelirlerinin tamamı vakfın giderlerine harcanmıştır. Yani bütçeleri denktir. Antalya şehir merkezindeki avarız vakıflarının mütevellilerine 2 il 7 akçe arasında ücretler ödenmiştir.

18. ve 19. yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde farklı amaçlara hizmet etmek amacıyla kurulmuş 15 vakıf vardır. Bu vakıfların 6'sının sur içinde, 6'sının sur dışında olduğu tespit

edilmiştir. Fakat 3 vakfın ise tam olarak sur içinde mi yoksa sur dışında mı olduğu tespit edilememiştir. Bu 15 vakfa, evkaf ve hurufat defterleri kayıtlarından tespit edilebilen 60 müteveli, 4 imam, 2 cüzhan, 4 kürsü şeyhi, 2 kaimekam ve 2 müezzin olmak üzere toplam 74 personel ataması yapılmıştır. Yapılan atamalar içerisinde atama şartlarını taşıyan 5 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmıştır. Antalya şehir merkezindeki bu vakıflara yapılan 2 atamada vefat eden vakıf görevlilerinin yerine kardeşleri aynı görevlere atanmıştır. İstisnai olarak bu vakıf grubunda vefat eden bir vakıf görevlisinin yerine bayan bir vakıf yöneticisi de atanmıştır. Bu vakıflara yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında 8 atama yapılmıştır. Bu atamaların farklı amaçlara hizmet etmek amacıyla kurulmuş olan vakıflara yapılan tüm atalar içerisindeki oranı 10,8'dir. Burada özellikle Seyyidoğlu, Hacı Ali Ağa, Rahmiye bint-i Hacı Hüseyin, Aişe bint-i Hacı Ahmed, Uzun Sakallıade Hacı Hasan ve Hacı Hasan Vakıflarının mütevellilerinin/mutasarrıflarının kadın vakıf yöneticileri olması dikkat çekmektedir. Farklı amaçlara hizmet etmek amacıyla tesis edilmiş olan bu vakıflardan Hoca Nebi, Hacı Ayşe bint-i Hacı Ahmed, Kör Hacıoğlu Mustafa ve Gevişalmaz Hacı Halil vakıflarının gelirlerinden Antalya şehir merkezinde bulunan başka vakıflara tahsisatların yapıldığı da görülmüştür.

Antalya şehir merkezinde 18. ve 19. yüzyıllarda mevcut olan 253 vakfa yapılan toplam 2.647 atamanın 634'sinin vefatlar neticesinde bunun vakıflara yapılan tüm atamaların %23,9'una denk geldiği, 43 atamanın görev beratlarının zayi edilmesi neticesinde, bunun da vakıflara yapılan tüm atamaların %1,6'sına denk geldiği, 118 atamanın görevden ayrılmalar (ferağ ve kasr-ı yedler) neticesinde, bunun vakıflara yapılan atamaların %4,4'üne denk geldiği, 159 atamanın görev beratlarının yenilenmesi/tecdidler neticesinde, bunun vakıflara yapılan atamaların %6'sına denk geldiği, 91 atamanın görevden uzaklaştırmalar neticesinde, bunun da vakıflara yapılan atamaların %3,4'üne denk geldiği, 93 atamanın ise yapılan usulsüz ve haksız atamaların iptali neticesinde, bunun vakıflara yapılan atamaların %3,5'ine denk geldiği, 37 atamanın görevi terk neticesinde gerçekleştiği, bunun vakıflara yapılan atamaların %1,3'üne denk geldiği ve 1.471 atamada da herhangi bir gerekçe belirtilmeden atamaların yapıldığı, bu atamanın da Antalya şehir merkezinde bulunan tüm vakıflara yapılan atamaların %55,5'ine denk geldiği tespit edilmiştir.

Yapılan atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri de incelenmiştir. Vakıf görevlerine atanma şartlarını taşıyan 197 oğul babalarının vefatıyla onların görevlerini devralmıştır. Yine diğer bir akrabalık ilişkisi de vefat eden vakıf görevlilerinin yerine atanma şartlarını taşıyan kardeşlerin atanmasıdır. Antalya şehir merkezindeki vakıflara yapılan 18 atamada vefat eden vakıf görevlilerinin yerlerine kardeşleri aynı görevlere atanmıştır. İstisnai olsa da vefat eden bir

vakıf görevlisinin yerine göreve atanma şartlarını taşıyan babası atanırken başka bir atamada da vefat eden vakıf görevlisinin yerine annesi aynı göreve atanmıştır. Antalya vakıflarına yapılan tüm atamalar içerisinde akrabalık ilişkileri kapsamında toplam 217 atamanın yapıldığı görülmüştür. Bu atamaların Antalya vakıflarına yapılan tüm atamalar içerisindeki oranı 8,1'dir. Antalya şehir merkezindeki vakıflara yapılan atamalara bakıldığında zaman görevlerin genelde şartları taşımaları halinde aile bireylerinden birisine devredildiği görülmektedir. Görevlerin aile bireylerine devir şekilleri genelde babadan oğula şeklinde olmakla birlikte bazen kardeşlere hatta bazen de çok az örneğine raslanmakla beraber oğuldan babaya şeklinde de gerçekleşmiştir. Böylelikle vakıflarla alakalı görevler aile bireylerine verilirken aynı zamanda söz konusu bu kişilere gelir de sağlanmış olunuyordu.

Bu çalışmanın tamamı üzerinde bir değerlendirme yapıldığında zaman vakıf cami ve mescitlerin sayılarının diğer vakıf kurumları olan tekke, zaviye, medrese, sıbyan mektebi, çeşme, han, köprü v.b. gibi eserlerden fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun en önemli sebeplerinden biri özellikle 18. ve 19.yüzyıllarda her mahalleye bir cami yaptırma geleneğinin ön plâna çıkmış olması, diğer bir sebebi ise mescit inşa etmenin ekonomik olarak daha kolay olmasıdır. Antalya şehir merkezinde inşa edilmiş cami ve mescit sayıları diğer vakıf sayıları ile karşılaştırıldığında zaman da bu durum daha net ortaya çıkmaktadır. Bahse konu dönemde şehir merkezinde 40 cami olduğu görülürken mescit sayısının ise 93 olduğu görülmektedir.

Tüm vakıfların gelir ve giderleri üzerinden yapılan incelemeler sonucunda cami vakıflarının 17'si, mescit vakıflarından 20'si, medrese vakıflarından 1'i, sosyal amaçlara hizmet amacıyla kurulmuş vakıfların 4'ü, sıbyan mektebi vakıflarından 1'i ve farklı amaçlara hizmet etmek için kurulmuş olan vakıflardan 2'si olmak üzere toplam 44 vakfın, vakıflarına ait nakit paraları istirbah yöntemiyle ihtiyaç sahibi olanlara borç vererek vakıflarının hem nakit paralarını korudukları hem de vakıflarına ek gelir sağladıkları görülmüştür.

18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde farklı alanlarda hizmet sunmak amacıyla tesis edilmiş olan 253 vakıfta toplam 2.647 personelin istihdam edildiği görülmektedir. Antalya vakıflarının istihdam ve hane(nüfus) bağlamında ilişkileri yönüyle bir değerlendirme yapılacak olursa 29 Aralık 1845 tarihli temettuat defterlerine göre Antalya şehir merkezindeki mahallelerdeki toplam hane sayısı 1.249'dur. Hane sayılarını baz alınarak bir hesaplama yapılırsa 19.yüzyılda Antalya merkez mahallelerindeki asgari nüfus $1.249 \times 3: 3.747$, ortalama nüfus $1.249 \times 4: 4.996$ ve azami nüfus ise $1.249 \times 5: 6.245$ 'tir. Buna göre 19.yüzyılda Antalya şehir merkezinin azami nüfusu olan 6.245 kişi ile yine aynı dönemde Antalya şehir merkezinde mevcut olan 253 vakıfta istihdam edilen 2.647 kişiyi birlikte değerlendirdiğimizde karşımıza çıkan gerçek şudur: 19.yüzyılda Antalya şehir merkezinde yaşayan ortalama her üç

kişiden biri, şehir merkezinde tesis edilmiş olan vakıflarda istihdam edilmekteydi. Diğer bir ifade ile 19.yüzyılda Antalya şehir merkezindeki nüfusun %42,3'ü bu vakıflarda görev yapmaktaydı.

Evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlardan Antalya merkezinde 4 adet büyük pazarın/çarşının ve Kaleiçi'nde de bir balık pazarının mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bu pazarlar Sûk-ı Sultani (Bedesten), Uzun Çarşı, Tahıl Pazarı, Odun Pazarı ve Balık Pazarı'dır. Söz konusu dönemde Antalya şehrinin en önemli yapıları vakıf eserlerdir. Diğer bir ifade ile şehri oluşturan ve geliştiren faktörlerin başında vakıf eserlerler gelmektedir. Cami, bedesten, han, kütüphane gibi büyük vakıf eserler üst düzey devlet adamları ve ağalar gibi zengin kişiler tarafından inşa edilirken, daha küçük vakıf eserler ise hayırseverlerin ortak girişimleri ile inşa edilmiştir.

Evkaf ve hurufat defterlerindeki kayıtlara göre 18. ve 19.yüzyıllarda Antalya şehir merkezinde mevcut olan 253 vakfa toplamda 2.647 personel ataması yapılmıştır. Vakıflara yapılan personel atamalarında ilk sırada 1.502 kişi ile camiler, ikinci sırada 548 kişi ile mescitler, daha sonra sırasıyla 160 kişi ile medreseler, 152 kişi ile tekke/zaviye/türbeler, 127 kişi sosyal vakıflar, 74 kişi ile diğer vakıflar, 58 kişi ile sıbyan mektepleri ve 26 kişi ile avarız vakıflarına yapılan atamalar izlemektedir. Bu 253 vakıftan 147'sinin sur dışında, 85'nin sur içindeki mahallelerde olduğu tespit edilmesine rağmen geriye kalan 20 vakfin ise tam olarak sur içinde mi yoksa sur dışında mı olduğu tespit edilememiştir. Buradaki veriler Antalya şehrinin bir yönüyle vakıf eserler sayesinde sur dışına doğru genişleyip geliştiğini göstermektedir.

Arşiv belgelerinde de görüldüğü üzere vakıf kurumlarına yapılan atamaların büyük bir kısmı yaşanan vefatlar neticesinde gerçekleşmiştir. Geriye kalan diğer atamalar ise görev beratlarının yenilenmesi, görev beratlarının zayi edilmesi, görevden çekilme, görevden uzaklaştırma ve yapılan haksız, usulsüz atamaların iptali neticesinde gerçekleşmiştir. Yaşanan bazı usulsüzlük ve haksızlıklardan dolayı yerel mahkemelere taşınmış davalar da vardır. Davalar kadı huzurunda şahitlerin dinlenmesi ile görülmüş ve konu ile ilgili geçmiş atamaların incelenmesi neticesinde söz konusu vakıf görevlileri hakkında hükümler verilmiştir. Davalar neticesinde hak sahiplerine görevleri iade edilmiştir. Atamalarda fazla sayıda usulsüzlük ve haksızlıkların olması vakıflara ataması yapılan kişiler hakkında yeterince araştırma yapılmadığını ve hassas davranılmadığını göstermektedir.

Antalya vakıflarının 18. ve 19.yüzyıllardaki gelirleri dükkân, hane, değirmen, yağhane, bağ, bahçe kiralari, istirbah/rihb gelirleri ve hayırseverlerin bağışlamış oldukları nakit paralardan meydana gelirken vakıfların giderleri ise personel maaşları, ısınma/aydınlatma

giderleri, vakıf eserlerin bakım/tamirat masrafları, satın almalar ve vakıf idaresine ödenen harçlardan meydana gelmekteydi. Antalya vakıflarına ait gayrimenkullerinin işletilmesinde icare-i vahide denilen tek kiralama yönteminin yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Antalya şehir merkezinde kayıtlı olan toplam 253 vakfın 32'si avarız vakfı olmak üzere toplamda 76 vakıfta genel olarak 10'u 11,5 hesabıyla yani %15 oranıyla vakıflara ait nakit paraların istirbah/ribh finans modeliyle işletildiği ve bu sayede söz konusu vakıfların hem nakit paralarının değerlerinin korunduğu hem de bu vakıflara ek gelirlerin sağlandığı görülmüştür. Bu durum para vakıfları kurmanın tıpkı Rumeli ve Anadolu'nun farklı coğrafyalarında olduğu gibi özellikle 19. yüzyılda Antalya'da da daha çok tercih edilen bir finans modeli olduğunu göstermektedir. Osmanlı Devleti zamanında, vakıfların, dini, ekonomik, kültürel ve sosyal hayattaki etkisi zirveye çıkmıştır. Bu başarı sayesinde Osmanlı Devleti bir vakıf medeniyeti haline gelmiştir. Bu vakıflar sayesinde, Antalya'daki hem Selçuklu hem de Osmanlı vakıf mirası günümüze aktarılabilmektedir. Günümüzde Antalya'da mevcut olan birçok cami, mescit, medrese ve tekke gibi eserler mevcudiyetlerini bu vakıfların hizmetlerine ve finansmanlarına borçludur.

Araştırma esnasında dikkati çeken bir husus Antalya'daki bazı vakıfların kadın hayırseverler tarafından tesis edilmiş olması ve bazı vakıfların yöneticilerinin arasında kadınların da yer almış olmasıdır. Antalya şehir merkezinde tesis edilmiş olan 253 vakıf içerisinde 7 vakıfta kadın yöneticelerin olduğu tespit edilirken, 6 vakfın kurucusunun ise, vakıfların isimlerinden yola çıkılarak kadın hayırseverler olduğu düşünülmektedir.

Dikkati çeken diğer bir husus ise Antalya'daki Tekelioğulları Ailesi'dir. Tekelioğulları 18 ve 19.yüzyılda elde etmiş oldukları haksız zenginliklerle Antalya şehri üzerinde büyük bir hâkimiyet kurmuş ve bölgede geniş bir etki alanı oluşturmuşlardır. Tekelioğulları'ndan Hacı Mehmed Ağa'nın bu serveti devletin müsaderesinden kurtarmak gayesini de güderek büyük bir evlatlık/zürri vakıf kurduğu görülmektedir. Fakat bu duruma rağmen Antalya'nın tek vakıf kütüphanesinin de bu aile tarafından bina ve ihya edildiği gerçeği de ortadadır.

Antalya Kazası'nda kurulmuş olan bu vakıflar; cami, mescit, tekke, zaviye, imaret, kütüphane, medrese, sıbyan mekteplerine aktarmış oldukları tahsisatlarla daha fazla insana istihdam alanı oluşturmuştur. Aynı şekilde ibadet mekânları olan cami ve mescitlerin aydınlatılması, ısıtılması ve tamiratına yönelik çok sayıda tahsisat yapılmıştır. Antalya şehir merkezinde bulunan mahallelinin desteklenmesi amacıyla hemen hemen tüm mahallelerde avarız vakıfları kurulmuştur. Antalya merkezinde kurulan vakıfların, faaliyet alanlarına bakıldığında; bunların sadece dini hizmetler için tesis edilen eserler olmadığı, aynı zamanda insanların yaşamlarını kolaylaştıracak sosyal ve kültürel eserler de olduğu görülmektedir. Bu

açından bakıldığında 18. ve 19. yüzyılla ait evkaf ve hurufat defterleri Antalya Kazası'nın Türkler tarafından fethedildikten sonra, şehrin hızla imar edildiğini gösteren vakıf eserleriyle doludur.

Döneme ait yapılan araştırmalar neticesinde evkaf ve hurufat defterlerine göre Antalya merkez mahallerinde 40 cami, 93 mescit, 10 tekke, zaviye, türbe olmak üzere 143 dini yapı, 30 medrese, 13 sıbyan mektebi, olmak üzere 43 eğitim kurumu, 7 çeşme, 3 han, 2 su kanalı 2 imaret, 1 kütüphane, 1 hamam, 1 su sarnıcı, 1 bedesten, 1 köprü, 1 bahçe, 1 kaldırım olmak üzere 20 kültürel ve sosyal yapı ile 32 avarız vakfı ve 15 muhtelif vakıflar olmak üzere toplam 253 vakıf tespit edilmiştir. Bu vakıfların konum ve mahalle dağılımlarına bakıldığı zaman 85 vakfın sur içinde olduğu bunun da Antalya şehir merkezinde kurulmuş olan tüm vakıfların %33,7'sine denk geldiği, 147 vakfın ise sur dışında olduğu ve bunun da tüm vakıfların %58,3'üne denk geldiği tespit edilmiştir. %7,9'luk kısma tekabül eden, konumları tespit edilemeyen vakıfların olduğu da göz önüne alındığında Antalya'daki vakıfların ağırlığının sur dışında olduğu görülmektedir.

15. yüzyılda Teke Sancağında kurulmuş olan toplam vakıf sayısı 63, 16. yüzyılda ise kurulmuş olan toplam vakıf sayısı 151'e yükselmiştir. 17 ve 18. yüzyılda da vakıf sayıları artmaya devam etmiş ve 19. Yüzyılda sadece Antalya Kazası merkezindeki toplam vakıf sayısı zirve noktaya çıkarak 253'e ulaşmıştır. Bu kadar çok sayıda vakfın mevcudiyeti hem Antalya şehrinin fiziki yapısına katkıda bulunarak genişlemesini sağlamış hem de vakıflarda çok fazla insanın görev alması hasebiyle ciddi bir istihdam alanı oluşturmuştur.

18. ve 19.yüzyıllarda Antalya vakıflarında istihdam edilen kadroları ile vakıfların gelir ve giderlerini merkeze alan bu çalışmayla, Antalya vakıflarının gerek vakıf kuruluşundaki gerek sonradan ihdas edilmiş olan kadroları tespit edilmiş, vakıf çalışanlarının görevleri, görevde kalma süreleri, görevden ayrılma gerekçeleri, görevden ayrılan vakıf çalışanları ile göreve atanan vakıf çalışanları arasındaki akrabalık ilişkileri, vakıfların gelir ve giderleri, vakıf çalışanlarının aldıkları günlük ücretler ile bu ücretlere yapılan ek ödemeler arşiv verileriyle ortaya çıkarılmıştır. Antalya vakıflarının, vakıf görevlilerine ait istihdam verileri ile bu vakıfların gelir ve giderleri tablolarla da ortaya konulmuş ve Antalya vakıflarının 18 ve 19.yüzyıllara ait bir envanteri çıkarılmıştır.

Antalya'da sur içinde ve sur dışında 18. ve 19.yüzyıllarda tesis edilmiş olan vakıf eserlerin birbirlerine olan yakınlıkları bazı yerlerde 5 metre bazı yerlerde ise yaklaşık olarak 200 metre civarındadır. Bu durum bizlere Antalya'nın sur içinde ve sur dışındaki mahallelerinde 18. ve 19.yüzyıllarda inşa edilmiş olan vakıf eserlerin şehrin her tarafını bir

gergef gibi sardığını ve bu güzel şehrin diğer tüm Osmanlı şehirleri gibi bir vakıf medeniyeti ve vakıf cenneti olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA EV.d. 11423, BOA EV.d. 11952, BOA EV.d. 13713, BOA EV.d.15024, BOA EV.d. 15179, BOA EV.d. 15345, BOA EV.d. 16857, BOA EV.d. 20213, BOA EV.d. 20579, BOA EV.d. 21064, BOA EV.d. 21648, BOA EV.d. 21702, BOA EV.d. 22248, BOA EV.d. 22983, BOA EV.d. 26146, BOA EV.d. 38601, BOA EV.d. 39015, BOA EV.d. 40281, BOA EV.d. 9692.

BOA C.EV.d. 48-2361, BOA EV. MKT.d.512.

ML.VRD.TMT. d. 6769, 9672, 9675, 9681, 9682, 9686, 9690, 9669, 9671, 9700, 9714, 9715, 9717, 9718, 9725, 9728, 9730, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9750, 9753, 9756, 9757, 9758, 9762, 9765, 9768, 10574.

Antalya Şer'iyye Sicilleri

AŞS I, AŞS II, AŞS III, AŞS IX, AŞS XXIV.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

Vakfiye ve Berat Defterleri: VGMA VKFY BRT d. 3035, VGMA VKFY d. 578.

Fihrist Defterleri: VGMA FHRT.d.2190.

HurufatDefterleri: 531, 532, 533, 534, 535, 536, 1056, 1057,1058, 1059, 1060, 1061,1064, 1065, 1067, 1072, 1136, 1137, 1140, 1143, 1144.

Şahsiyet Defterleri: VGMA ŞHT.d.148, VGMA ŞHT.d.149, VGMA ŞHT.d.150, VGMA ŞHT.d.151.

VGMA KASA 40/1527

Salnameler

KVS H.1285/M.1868, KVS H.1287/M.1870, KVS H.1291/M.1874, KVS H.1299/M.1882, KVS H.1332/M.1914.

Diğer Kaynaklar

Ağır, Ç. (2019). *24 Numaralı Antalya Şer'iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi, (H. 1300-1301 / M. 1883-1884)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Ahmed T. (1924). Antalya kitabelerine dair. *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*, 6(83): 336-339.

Ahmed, R. (1924). Fatih zamanında Teke ili. *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, 2(79): 65-76.

Ahunbay, Z. (2004). Mektep. *DİA İslam Ansiklopedisi*, 29: 7-9

- Ak, M. (2014). Teke Sancağı'nda 1831 sayımına göre nüfus ve yerleşme. *Journal of History Studies*, 6(3): 15-44.
- Ak, M. (2018). Teke adı ve yöresi üzerine. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(30): 1020-1040.
- Akakuş, R. (2007). Reîsülkurrâ, *DİA İslam Ansiklopedisi*, 34: 545-546.
- Akandere, O. (2019). Konya Vilayeti Salnamelerine Göre 1868-1914 Yılları Arasında Antalya Kazası (Mülki, İdari, Sosyal, Kültürel, İktisadi ve Ticari Yapısı). B. Koçakoğlu, B. Karslı ve D. Çakılcı (Ed.), *Antalya Kitabı*. Palet Yayınları, Konya, 190-206.
- Akbal, F. (1951). 1831 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nda idari taksimat ve nüfus. *Belleten Dergisi*, 15(60): 617-628.
- Akdemir, M. S. (2007). Osmanlı arşiv belgeleri ışığı altında XIX. yüzyıl Burdur vakıfları. *SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18: 91-118.
- Akdemir, M. S. (2021). *Osmanlı Dönemi Isparta Vakıfları Camiler ve Mescitler ile Tekkeler ve Zaviyeler*. Hondu Yayınları, Isparta.
- Akgündüz, A. (1988) *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Akgündüz, A. (2002). Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çesitleri. *Türkler Ansiklopedisi X*. Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 447-460
- Akgündüz, A. (2006). Galle. *TDV İslam Ansiklopedisi XIII*, 338-339.
- Aktürk, A. (2021). *Geçmişten Günümüze Muratpaşa Camileri*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Alkan, M. (2007). Türk tarihi araştırmaları açısından vakıf kayıtlar arşivi. *Vakıflar Dergisi*, 30: 1-35.
- Armağan, A. L. (1996). *Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Teke Sancağı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Armağan, A. L. (2004). XVI. yüzyıl'da Antalya'da dini-sosyal yapılar ve şehrin demografik durumu üzerine bir araştırma. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 23(36):11-34.
- Armağan, L. E. (2005). XVI. yüzyılda Antalya. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24 (38): 93-111.
- Arseven, C. E. (1996). Mescid. *Sanat Ansiklopedisi*, 3: 1308-1309.
- Atik, N. (2018). Antalya Kaleiçi Tekeli Mehmet Paşa Camii ve Münferice Kasidesi. *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 10:15-47.
- Atik, N. (2018). Antalya Kaleiçi (Karatay Medresesi). <https://www.gazetebir.com.tr/yazarlar/necmi-atik/antalya-kaleici-karatay-medresesi-/6052/> Erişim Tarihi 09/11/2018.

- Bakırer, Ö. (2006). Anadolu'da XIII. yüzyıl tuğla minarelerin konum, şekil, malzeme ve tezyinat özellikleri. *Vakıflar Dergisi*, 9: 337-362.
- Bakkal, A. (2019). Antalya Selçuklu kervansarayları. *Turkish Academic Research Review-Türk Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(4): 521-570.
- Bakkal, A. ve Teber, Ö. F. (2019). Antalya'da Osmanlı hanları. *Turkish Academic Research Review-Türk Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(4): 631-649.
- Baltacı, C. (2004). Mektep. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 29: 7.
- Barkan, Ö. L. (1948). Osmanlı İmparatorluğu'nda bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak vakıflar ve temlikler I: İstilâ devirlerinin kolonizatör Türk dervişleri. *Vakıflar Dergisi*, 2: 279-386.
- Baykara, T. (2010). Türkiye Selçukluları devrinde Antalya. *Dünden Bugüne Antalya Kitabı I. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları*, Antalya, 105-112.
- Berki, A. H. (2006). Hukûkî ve ictimai bakımdan vakıf. *Vakıflar Dergisi*, 5: 9-14.
- Beyazıt, Y. (2013). Hurufat defterlerinin şehir tarihi araştırmalarındaki yeri. *History Studies International Journal of History*, 5: 39-69.
- Beydilli, K. (2001). *Osmanlı Devleti'nde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*. Yitik Hazine Yayınları, İstanbul.
- Bozkurt, N. (2003). Medrese. *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 28: 327-333.
- Bozkurt, N. (2004). Mektep. *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 29: 5-7.
- Braudel, F. (1990). *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası (2)* (M. A. Kılıçbay Çev.). Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Çağatay, N. (2006). Osmanlı İmparatorluğunda riba-faiz konusu para vakıfları ve bankacılık. *Vakıflar Dergisi*, 9: 39-56.
- Çam, M., Turhan, İ. ve Akçatepe, R. E. (2020). *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Rehberi*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Çıpa, H. E. (2020). *Yavuz'un Kavgası: I. Selim'in Saltanat Mücadelesi*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Çimrin, H. (1982). *Antalya Tarihi ve Turistik Rehberi*. Tuğrul Matbaası, İstanbul.
- Çimrin, H. (2007). *Bir Zamanlar Antalya: Tarih, Gözlem ve Anılar Cilt 1*. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Antalya.
- Çimrin, H. (2007). *Bir Zamanlar Antalya: Tarih, Gözlem ve Anılar Cilt 2*. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Antalya.
- Çimrin, H. (2018). *Antalya Kaleiçi: Tarih, Gözlem ve Anılar (4)*. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Antalya.

- Çobanoğlu, A. V. (2020). Murad Paşa Camii. *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 31: 190.
- Darkot, B. (1978). Antalya. *MEB İslam Ansiklopedisi*, 1: 459-462.
- Dayar, E. (2020). Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Antalya Kaleiçi ve çevresi. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 37(2): 59-84.
- Dayar, E. (2022). Antalya Kaleiçi Panhagia Kilisesi ve Câmî-i Cedid. *Belleten*, 86(306): 533-566.
- Değerli, A. (2019). Teke Mütesellimi Hacıosmanzade Mehmed Ağa'nın Antalya'daki külliyesi ve vakfı. İçinde B. Koçakoğlu, B. Karslı ve D. Çakılcı (Ed.), *Antalya Kitabı 2 (Antalya'da Türk-İslâm Medeniyetinin İzleri)*. Palet Yayınları, Konya, 339-349.
- Demirtaş, H. (2023). *Manisa Hafsa Sultan Vakfı: Akar, Hayrat, İstihdam*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Devellioğlu, F. (1995). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Dinç, G. (2005). *9 No'lu Antalya Şer'iyye Sicili Defterine Göre 1853-1859 Yılları Arasında Antalya Şehrinin İdari ve Sosyo-Ekonomik Durumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Dinç, G. (2007). Cumhuriyet'in ilk nüfus sayımına göre Antalya'nın demografik yapısı. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 12: 65-87.
- Dinç, G. (2017). 19. yüzyılın ilk yarısında Antalya Rumlarının sosyal ve ekonomik durumu. *Adalya*, 20: 449-490.
- Dinç, G. ve Çelik, C. (2012). Osmanlı dönemi Kıbrıs su vakıfları (1571-1878). *Mediterranean Journal of Humanities*, 2(1): 37-59.
- Doğan, A. (2012). *19. Yüzyılda Teke Sancağı Antalya Merkez Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, S. (2012). *Antalya Medreseleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Isparta.
- Emecen, F. (1991). Antalya. *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 3, 232-236.
- Emecen, F. (2002). Şehzade Korkut. *DİA İslam Ansiklopedisi*, 26, 205-207.
- Erdoğan, M. A. (1995). Antalya ve havalisi tarihi için bir kaynak: Defter-i Evkâf-ı Livâ-i Teke. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 10(1): 91-185.
- Ergenç, Ö. (1984). Osmanlı şehrindeki mahallenin işlev ve nitelikleri üzerine. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 4: 69-78.
- Ergenç, Ö. (1995). *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*. Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara.

- Erten, S. F. (1922). *Antalya Livası Tarihi*. Matbaa-i Âmire, İstanbul.
- Erten, S. F. (1955). *Tekelioğulları*. Hüsniyatıyat Basımevi, Antalya.
- Eyice, S. (1979). Minare. *İslam Ansiklopedisi*, 8, 324. Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul
- Eyice, S. (2002). Korkut Camii. *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 26, 207-208.
- Eyice, S. (2007). Ömer Paşa Külliyesi. *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 34, 78-80.
- Göyünç, N. (1979). Hane deyimi hakkında. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 32: 331-348.
- Güçlü, M. (1997). *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya*. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya.
- Gültekin, R. E. ve Uçar, A. (2018). Antalya Kaleiçi bölgesi tarihi sokak çeşmeleri ve koruma sorunları. İçinde B. Koçakoğlu, B. Karslı, D. Sustam, Z. Sula, H. İ. Yücel ve A. Demir (Ed.), *Antalya Kitabı 1: Selçukludan Cumhuriyet'e Sosyal Bilimlerde Antalya*. Palet Yayınları, Konya, 613-627.
- İbn Battuta. (2000). *Seyahatname I* (A. S. Aykut Çev.). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- İbn Bibi. (1996). *El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l-Umuri'l-Ala'ie I* (M. Öztürk, Hzl.). Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- İhsanoğlu, E. (2002). Osmanlı medrese geleneğinin doğuşu. *Belleten*, 66(247): 849-904.
- İnalcık, H. (1943). Osmanlı tarihi hakkında mühim bir kaynak. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1(2): 89-96.
- İpşirli, M. (1991). Avârız vakfı. *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 4, 109.
- İpşirli, M. (1993). Cihet. *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 7, 546-548.
- İpşirli, M. (2003). Medrese. *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 28, 327-333.
- İstek, G. (2019). 17. ve 20. yüzyıllar arasında arşiv belgelerine yansıyan Antalya medreseleri [Antalya madrasahs between the 17th and 20th centuries as reflected in archive documents]. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal*, 23(1): 103-125.
- Kahraman, S. A. (Hzl). (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 9(1). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Kallek, C. (2020). Müd. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 31, 455-457.
- Karaca, B. (2002). *XV.-XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*. Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Karaca, B. (2014). *1501'de Hamid Sancağı Vakıfları*. Burdur Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Burdur.
- Karaca, B. (2018). XVI. asırda Antalya tersanesi ve burada gemi yapımı. İçinde B. Koçakoğlu, B. Karslı, D. Sustam, Z. Sula, H. İ. Yücel ve A. Demir (Ed.), *Antalya Kitabı 1:*

- Selçukludan Cumhuriyet'e Sosyal Bilimlerde Antalya*. Antalya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Antalya, 78-95.
- Karaca, B. (2019). Tekeoğulları Beyliği'nden Osmanlı Devleti'ne intikal eden vakıflar. İçinde B. Koçakoğlu, B. Karşı ve D. Çakılcı (Ed.), *Antalya Kitabı 2: Antalya'da Türk-İslâm Medeniyetinin İzleri*. Palet Yayınları, Konya, 297-323.
- Karaca, B. (2021). XV. ve XVI. yüzyıllarda Antalya şehrinin sosyal, kültürel ve ekonomik durumu. İçinde B. Koçakoğlu ve D. Çakılcı (Ed.), *Antalya Kitabı 4: Toprak, Su, Medeniyet: Antalya*. Palet Yayınları, Konya, 15-35.
- Karal, E. Z. (1943). *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Kastarlı, S. (2001). *İki Numaralı Antalya şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Katranlı, Ö. G. (2003). *Antalya'nın Üç No'lu Şer'iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Kazıcı, Z. (1985). *İslami ve Sosyal Açılardan Vakıflar*. Marifet Yayınları, İstanbul.
- Keleş, H. (2001). Osmanlılarda 19. yüzyıldaki para vakıflarının işleyiş tarzı ve iktisadî sonuçları üzerine bir çalışma: Karacabey (Mihaliç) kazası örneği. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1): 189-207.
- Kılıç, S. (2015). *Antalya'da Tek Kubbeli Cami ve Mescitler (Osmanlı Dönemi)*. Antalya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Antalya.
- Sav, M. (2022). *Antalya Şehzade Korkut Camii Bir Vakıf Yapısında Korumacılık 2017-2022*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.
- Köç, A. (2013). Osmanlı Devleti'nde hazine gelirlerinden vakıflara yapılan tahsisatlar. *Vakıflar Dergisi*, 39: 103-113.
- Köç, A. (2016). Osmanlı Devleti'nde devlet-tekke ilişkisinin önemli bir tanığı: Halvetî Şeyhi Sofyalı Balı Efendi ve vakıfları. *Belleten*, 80(289): 801-820.
- Köç, A. (2018). XV-XVII. yüzyıllarda Silistre'de su vakıfları. *Vakıflar Dergisi*, 49: 8-20.
- Köç, A. (2018). XVI. yüzyılda Silistre Sancağı'nda para vakıflarının gelişimi. *XVIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri Kongre Kitabı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 627-644.
- Köç, A. (2019). Tekeoğulları Beyliği'nden Osmanlı Devleti'ne intikal eden vakıflar. B. Koçakoğlu, B. Karşı ve D. Çakılcı (Ed.), *Antalya Kitabı 2: Antalya'da Türk-İslâm Medeniyetinin İzleri*. Palet Yayınları, Konya, 325-338.

- Köç, A. (2021). XIX. yüzyıl ortalarına doğru Antalya kaza merkezinde mahalleler ve mahalle avarız vakıfları. B. Koçakoğlu ve D. Çakılcı (Ed.), *Antalya Kitabı 4: Toprak, Su, Medeniyet: Antalya*. Palet Yayınları, Konya, 35-47.
- Köç, A. (2021). 19. yüzyıl sicillerine göre Hacı Bayram-ı Velî Vakfı'nın ekonomik yapısı üzerine bir değerlendirme. *Vakıflar Dergisi*, 55: 139-155.
- Köprülü, M. F. (1938). Vakfa ait tarihi ıstılahlar meselesi. *Vakıflar Dergisi*, 1: 131-138.
- Köprülü, M. F. (1942). Vakıf müessesesinin hukuki mahiyeti ve tarihi tekamülü. *Vakıflar Dergisi*, 2: 1-37.
- Köprülü, M. F. (1983). *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul.
- Kunter, H. B. (1938). Türk vakıfları ve vakfiyeleri üzerine mücmel bir etüd. *Vakıflar Dergisi*, 1: 103-131.
- Kurt, İ. (1996). *Para Vakıfları: Nazariyat ve Tatbikat*. Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Kurşun, Ö. (2018). II. Abdülhamid döneminde Teke Sancağı'nda eğitim. B. Koçakoğlu, B. Karslı, D. Sustam, Z. Sula, H. İ. Yücel ve A. Demir (Ed.), *Antalya Kitabı 1: Selçukludan Cumhuriyet'e Sosyal Bilimlerde Antalya*. Palet Yayınları, Konya, 304-309.
- Kütükoğlu, M. S. (2018). *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Martal, A. (2010). Suyolcu. *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 38, 1-2.
- Mehmed Süreyya. (1890). *Sicill-i Osmanî IV*. Matbaa-i Âmire, İstanbul.
- Memiş, Ş. E. (2020). Halilürrahman Vakfı'nın 18. yüzyıl başında mali durumu. *Tarih Dergisi-Turkish Journal of History*, 72: 77-114.
- Moğol, H. (1990). *Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarisında Antalya*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nergiz, H. (2010). *Teke SANCAĞI Şer'iyye Sicili 1807-1817: Transkripsiyon ve Değerlendirme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Ocak, A. Y. (1978). Zaviyeler (dini, sosyal ve kültürel tarih açısından bir deneme). *Vakıflar Dergisi*, 12: 247-270.
- Orbay, K. (2006). Vakıfların bazı arşiv kaynakları: vakfiyeler, şer'iye sicilleri, mühimmeler, tahrir defterleri ve vakıf muhasebe defterleri. *Vakıflar Dergisi*, 29: 27-41.
- Orman, İ. (2003). Medrese. *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 28, 338-340.
- Özcan, T. (1998). Para vakıflarıyla ilgili önemli bir belge. *İLAM Araştırma Dergisi*, 3(2): 107-112.

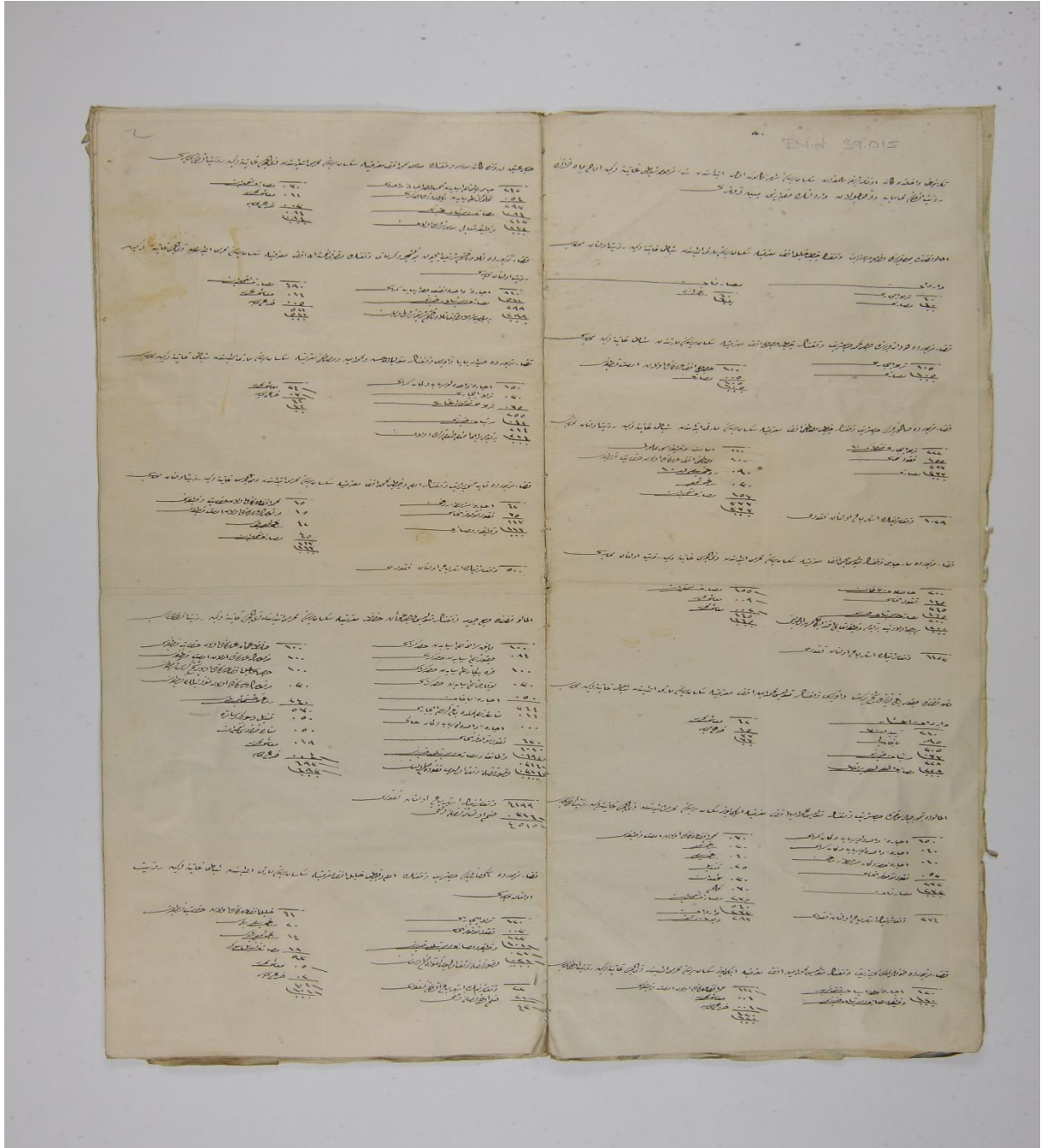
- Özcan, T. (2003). *Osmanlı Para Vakıfları: Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ömer Hilmi Efendi. (1977). *İthaf-ül Ahlâf Fî Ahkâm-il Evkaf*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Özdemir, R. (1992). Osmanlı döneminde Antalya'nın fiziki ve demografik yapısı (1800-1867). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 7: 149-166.
- Öztürk, N. (1943). *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Öztürk, N. (1986). Vakıfları çerçevesinde Hacı Bayram Zaviyesi'nde sosyal ve kültürel hayat. A. Erdoğan (Ed.), *IV. Vakıf Haftası Kitabı*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 167-180.
- Öztürk, N. (1995). Evkaf-ı Hümayun Nezaretî. *DİA İslâm Ansiklopedisi*, 11, 521-524.
- Öztürk, N. (2005). İslam ve Türk kültüründe vakıflar. *Vakıflar Dergisi*, 29: 7-20.
- Öztürk, N. (2019). Vakıflar hangi statüde bir idari yapı ile yönetilmelidir? *Vakıflar Dergisi*, 80. Yıl Özel Sayısı: 13-73.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Pantık, R. (2021). *Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakıfları: Yönetimi, Kentsel Gelişime Katkıları ve İktisadi Yapısı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Parlak, B. (2011). *Antalya Cami ve Mescitlerinde Yer Alan Mihraplar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Kayseri.
- Polat, S. (2018). Osmanlı Devleti'nde nüzul vergisinin teşkili ve gelişimi: XVI-XVII. yüzyıllarda Osmanlı ekonomisini nüzul vergisi üzerinden değerlendirmek. *Belleten*, 82(295): 829-862.
- Sarı, S. (2014). Şehzade Korkut'un siyasi faaliyetleri ve Yörük taifeleriyle münasebetleri. *Mediterranean Journal of Humanities*, 14: 1-10.
- Sarıhan, S. (2003). *I Numaralı ŞER'İYYE siciline Göre XIX. Yüzyıl Başında Antalya'nın Sosyo-Ekonomik Profili*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Sezen, Z. N. (2006). Antalya Demircikara Camii. *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(1): 50-55.

- Sönmez, Ş. ve Seçkin, S. (2002). İstanbul mescitleri. *Türkler Ansiklopedisi 12*. Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 139-148.
- Söylemez, F. ve Tunç, M. N. (2017). 18. yüzyılda Behisni’de camiler ve cami görevlileri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14): 60-87.
- Şemseddin, S. (1989). *Kamus-i Türki*. Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Tansel, S. (2020). *Yavuz Sultan Selim*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Teber, Ö. F. (2018). Bir sosyal kurum olarak Osmanlı Devleti’nde Antalya vakıfları: Vakfiye örnekleri. B. Koçakoğlu, B. Karslı, D. Sustam, Z. Sula, H. İ. Yücel ve A. Demir (Ed.), *Antalya Kitabı 1: Selçukludan Cumhuriyet’e Sosyal Bilimlerde Antalya*. Palet Yayınları, Konya, 121-129.
- Tızlak, F. (1991). XIX. yüzyılın ilk yarısında Harput vakıfları. *Vakıflar Dergisi*, 22, 69-75.
- Tızlak, F. (2002). Tekelioğlu İsyanı. *XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri Kongre Kitabı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1-16.
- Tızlak, F. (2018). Antalya’da bir ayan ailesi: Hacı Osman Hanedanı. B. Koçakoğlu, B. Karslı, D. Sustam, Z. Sula, H. İ. Yücel ve A. Demir (Ed.), *Antalya Kitabı 1: Selçukludan Cumhuriyet’e Sosyal Bilimlerde Antalya*. Palet Yayınları, Konya, 96-105.
- Tızlak, F. (2019). Antalya’nın Anadolu Selçukluları tarafından fethedilmesi. B. Koçakoğlu, B. Karslı ve D. Çakılcı (Ed.), *Antalya Kitabı 2: Antalya’da Türk-İslâm Medeniyetinin İzleri*. Palet Yayınları, Konya, 19-34.
- Tekindağ, Ş. (1976). Teke-eli ve Teke-oğulları. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 7(8): 55-94.
- Turan, O. (1947). Müb’arizeddin Er-Tokuş ve vakfiyesi. *Belleten*, 11(43): 415-430.
- Turan, O. (1996). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (1983). *Türkiye’de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler I* (2. bs.). Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1966). II. Bayezid’in oğullarından Sultan Korkut. *Belleten*, 30(120): 539-602.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1982). *Osmanlı Tarihi, Cilt I*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2014). *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yediyıldız, B. (1982). Türk vakıf kurucularının sosyal tabakalaşmadaki yeri. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 3: 143-164.

- Yediyıldız, B. (1983). Vakıf ıstılahları lüğatçesi. *Vakıflar Dergisi*, 17: 55-60.
- Yediyıldız, B. (1984). XVIII. asır Türk vakıflarının iktisadî boyutu. *Vakıflar Dergisi*, 18: 5-41.
- Yediyıldız, B. (2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi: Bir Sosyal Tarih İncelemesi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yediyıldız, B. ve Öztürk, N. (1992). Tanzimat dönemi vakıf uygulamaları. H. D. Yıldız (Ed.), *150. Yılında Tanzimat*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 571-598.
- Yediyıldız, B. (2012). Vakıf. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 42, 479-486.
- Yerli, H. (2011). *Antalya Minareleri (Cumhuriyet Dönemine Kadar)*.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Kayseri.
- Yılmaz, L. (1999/2000). Antalya- Tekeli Mehmet Paşa Camii ve tarihlendirilmesi. *Adalya*, 4: 301-316.
- Yılmaz, L. (2001/2002). Antalya - Ahi Kızı Mescidi: Bir Selçuklu binasının Osmanlı devrinde yeniden kullanımı. *Adalya*, 5: 211-221.
- Yılmaz, L. (2002). *Antalya: Bir Orta Çağ Türk Şehrinin Mimarlık Mirası ve Şehir Dokusunun Gelişimi (16. Yüzyılın Sonuna Kadar)*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

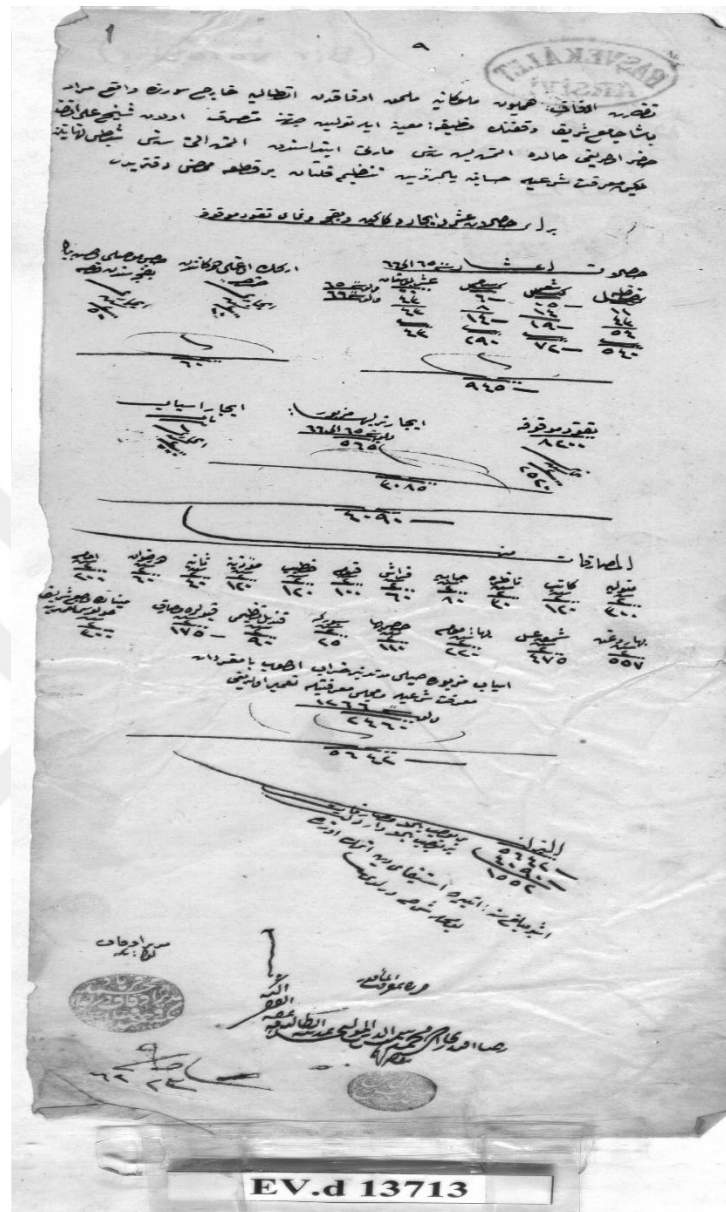
EKLER

EK 1-39015 Numaralı Antalya Evkaf Defteri

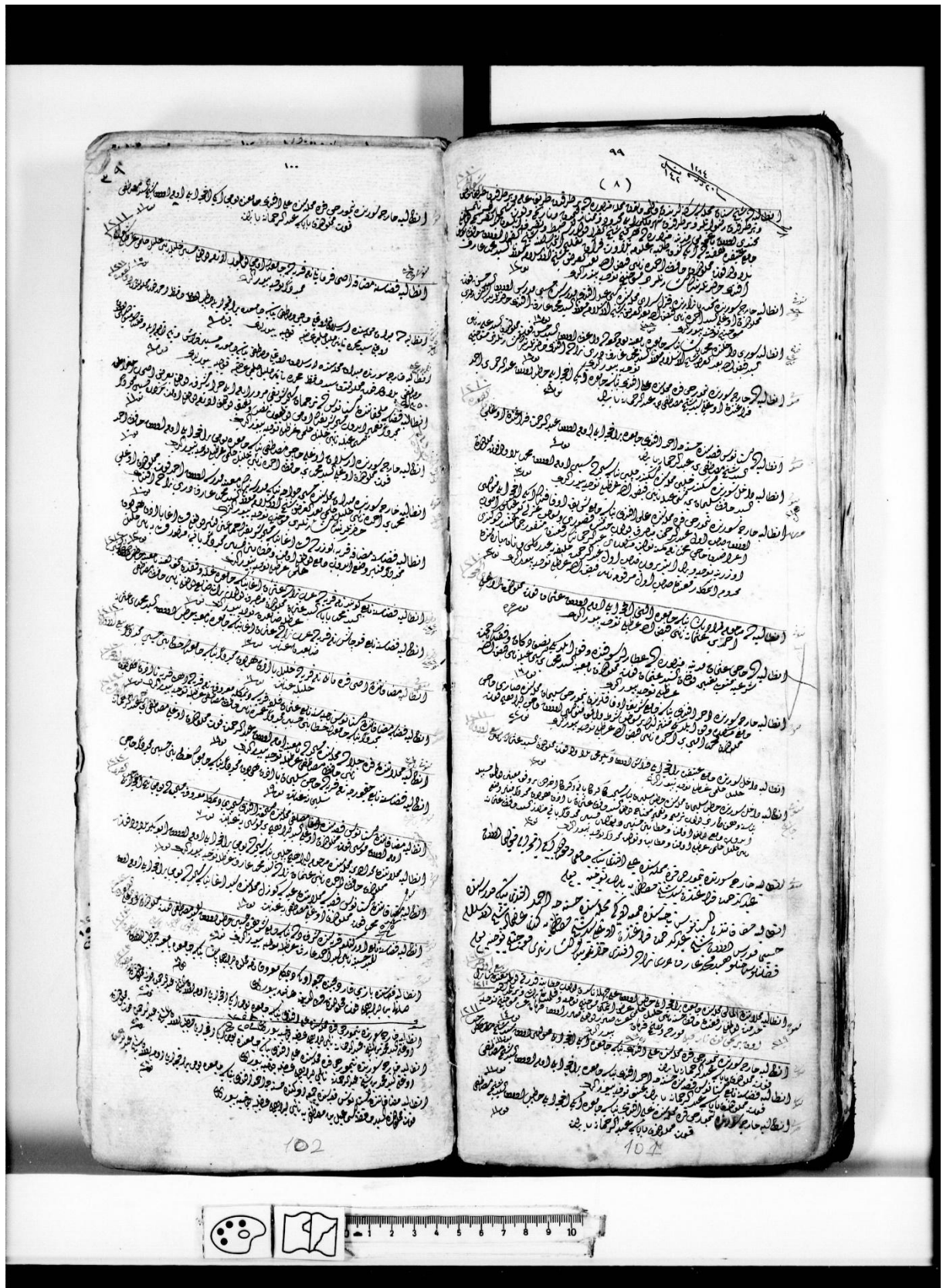

EK 2-38601 Numaralı Antalya Evkaf Defteri

EK 3-13713 Numaralı Murad Paşa Camii Gelir ve Gider Defteri

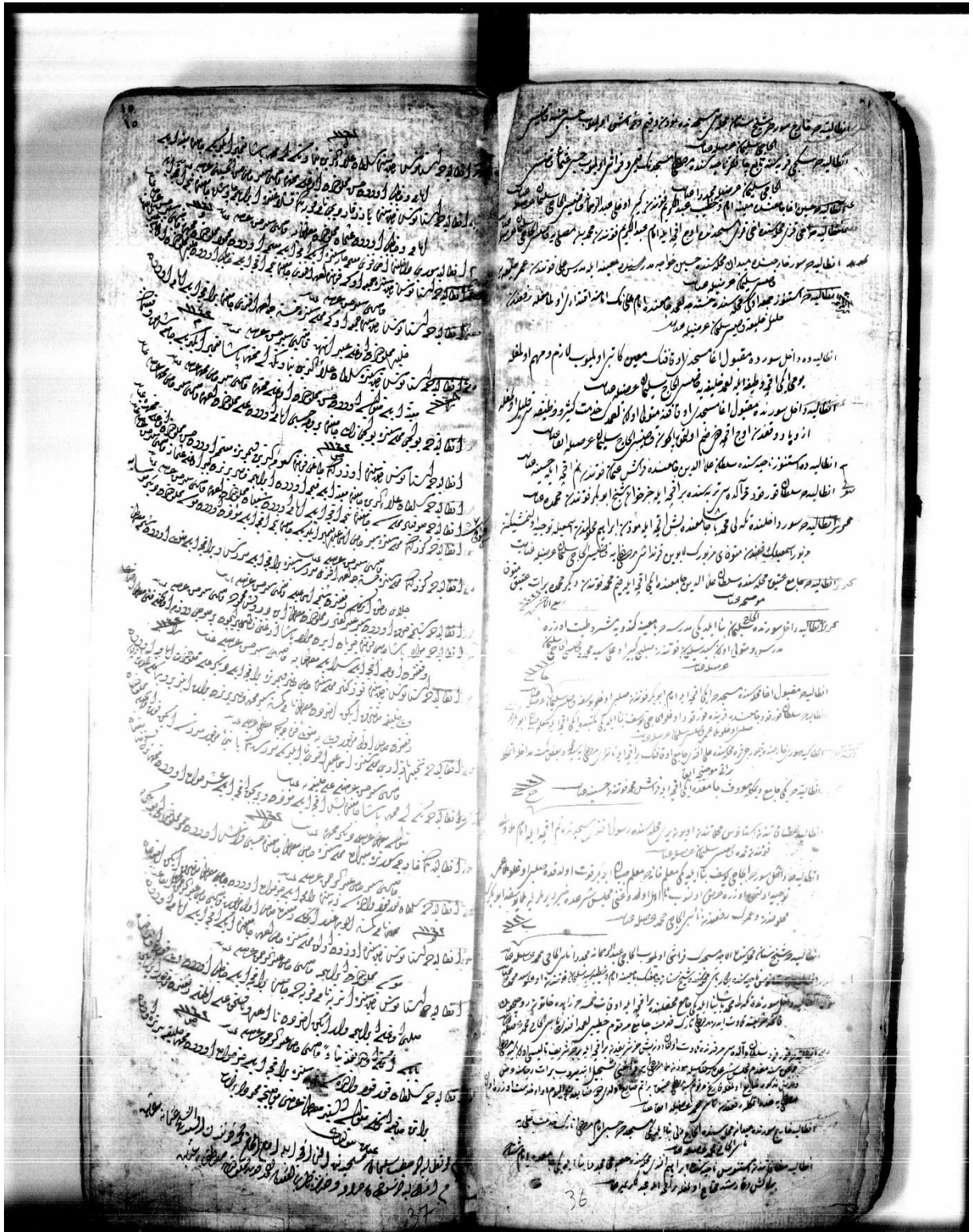
EK 4-531 Numaralı Antalya Hurufat Defteri

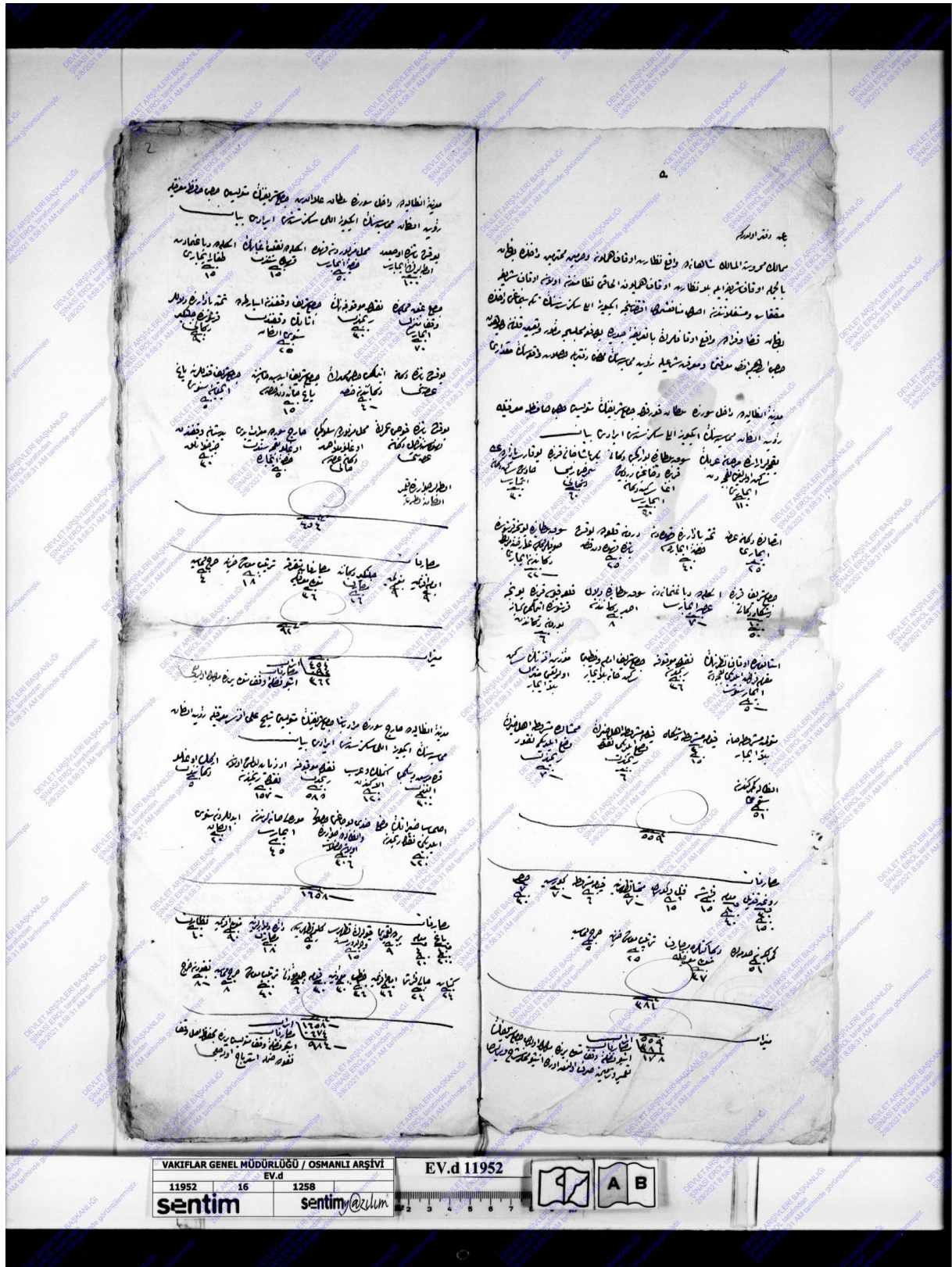
EK 5-1056 Numaralı Antalya Hurufat Defteri

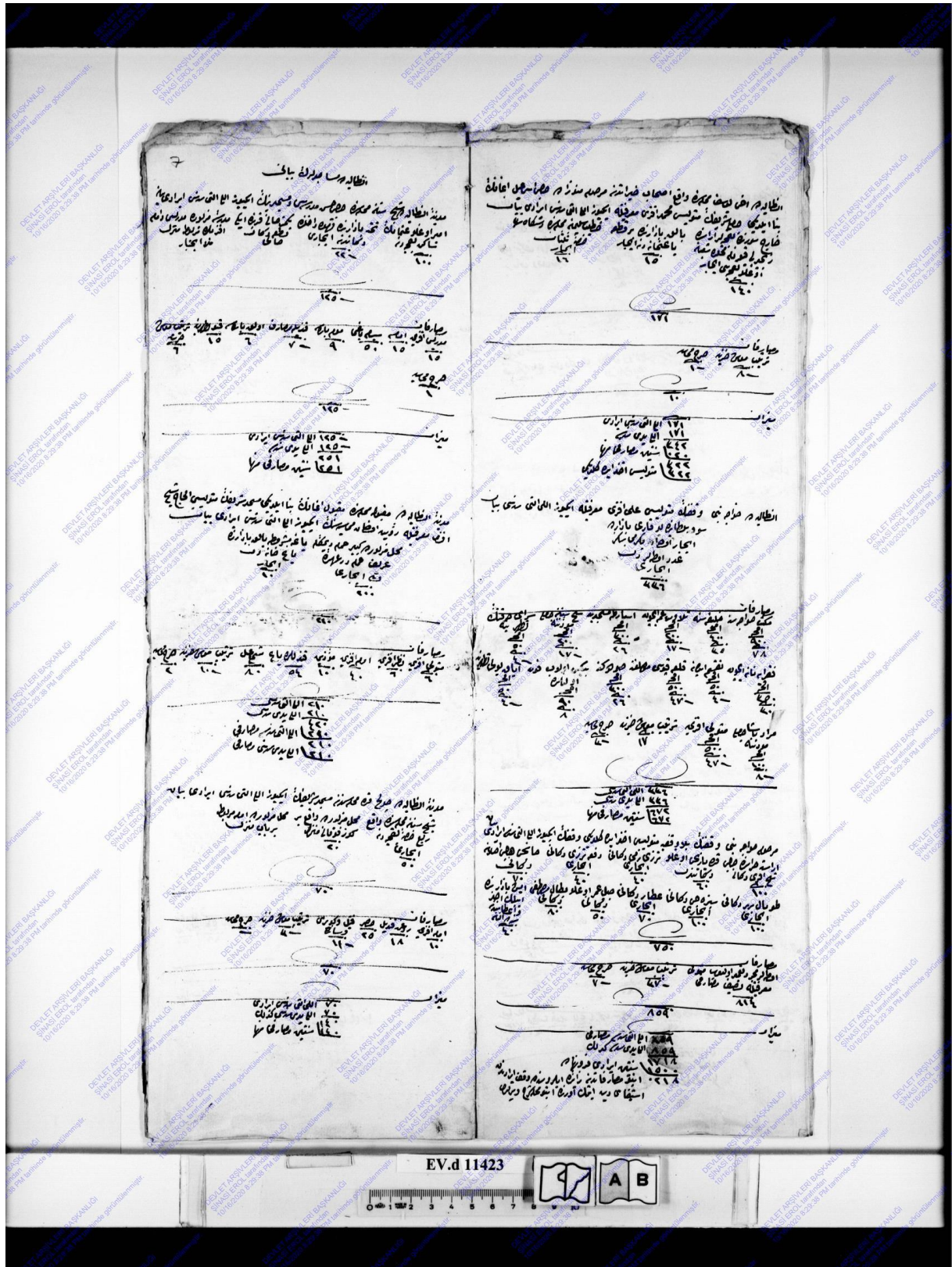
EK 6-1144 Numaralı Antalya Hurufat Defteri

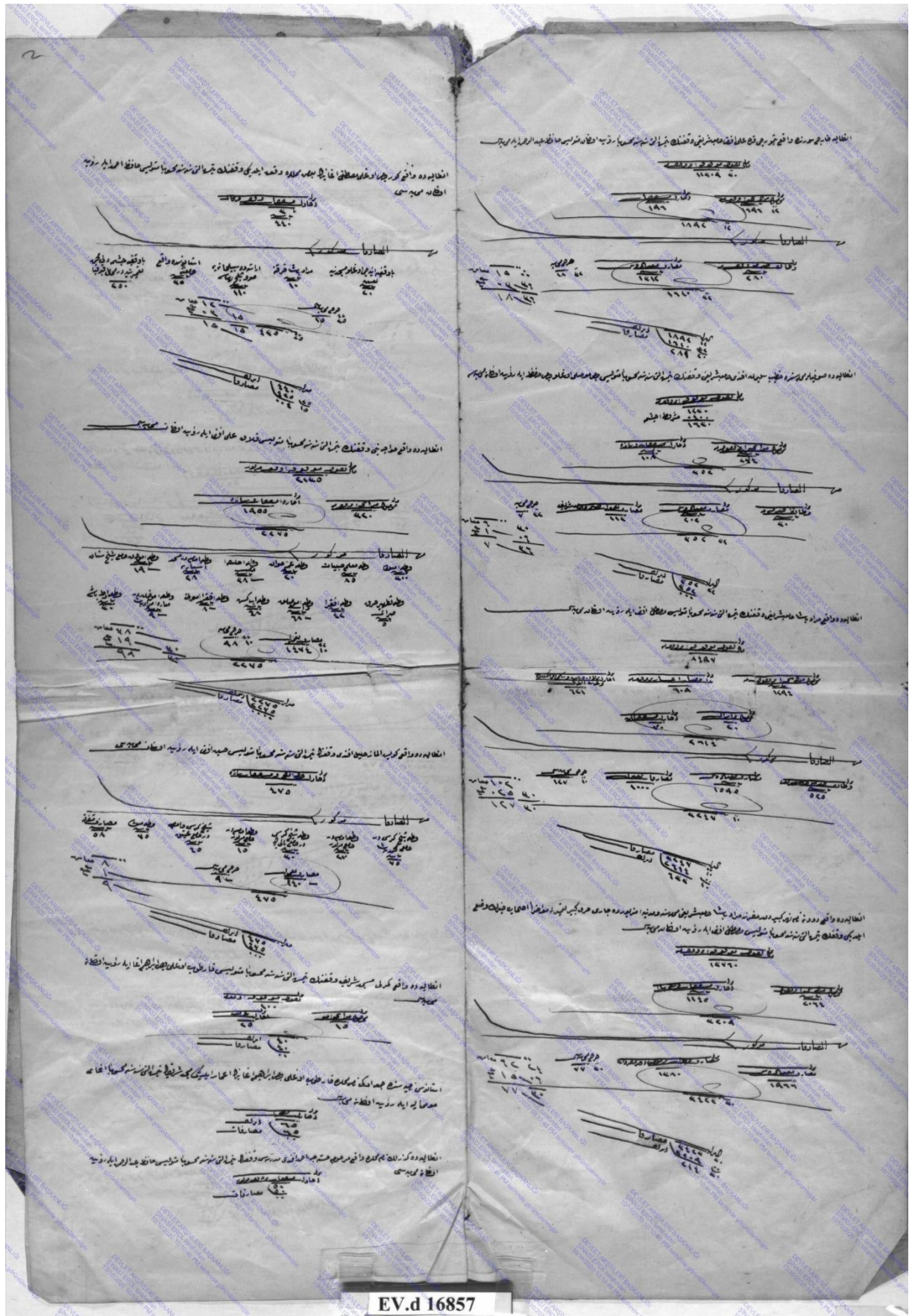
EK 7-11952 Numaralı Antalya Evkaf Defteri

EK 8-11423 Numaralı Antalya Evkaf Defteri

EK 9-16857 Numaralı Antalya Evkaf Defteri

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Şinasi EROL
EĞİTİM DURUMU	
Lise	Alaşehir Lisesi Alaşehir/MANİSA
Lisans	100.Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği Bölümü. (1995-1999)
Yüksek Lisans	100.Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitü Tarih Bölümü. (2000-2003)
Tez Konusu	Türk Tarihinde Ermeniler ve Ermeni-Rus İlişkileri
Doktora	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü (2018-2025)
Tez Konusu	18. ve 19. Yüzyıllarda Antalya Vakıfları (Evkaf ve Hurufat Defterlerine Göre)
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
1999-2009	Milli Eğitim, Sınıf/Tarih Öğretmeni (VAN)
2009-2016	Van Valiliği Özel Kalem Müdürlüğü, Proje ve Etüt Müdürü (VAN)
2016-2017	Milli Eğitim, Tarih Öğretmeni. (Alucra/GİRESUN)
2017-2024	Milli Eğitim, Tarih Öğretmeni. (Korkuteli/ANTALYA)
YAYINLAR	
Erol, Ş. (2024). Evkaf ve hurufat defterlerine göre 18 ve 19. Yüzyılda İstanos (Korkuteli) Köylerindeki Vakıf Camiler. <i>Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi</i> , 11 (43), 234-257.	